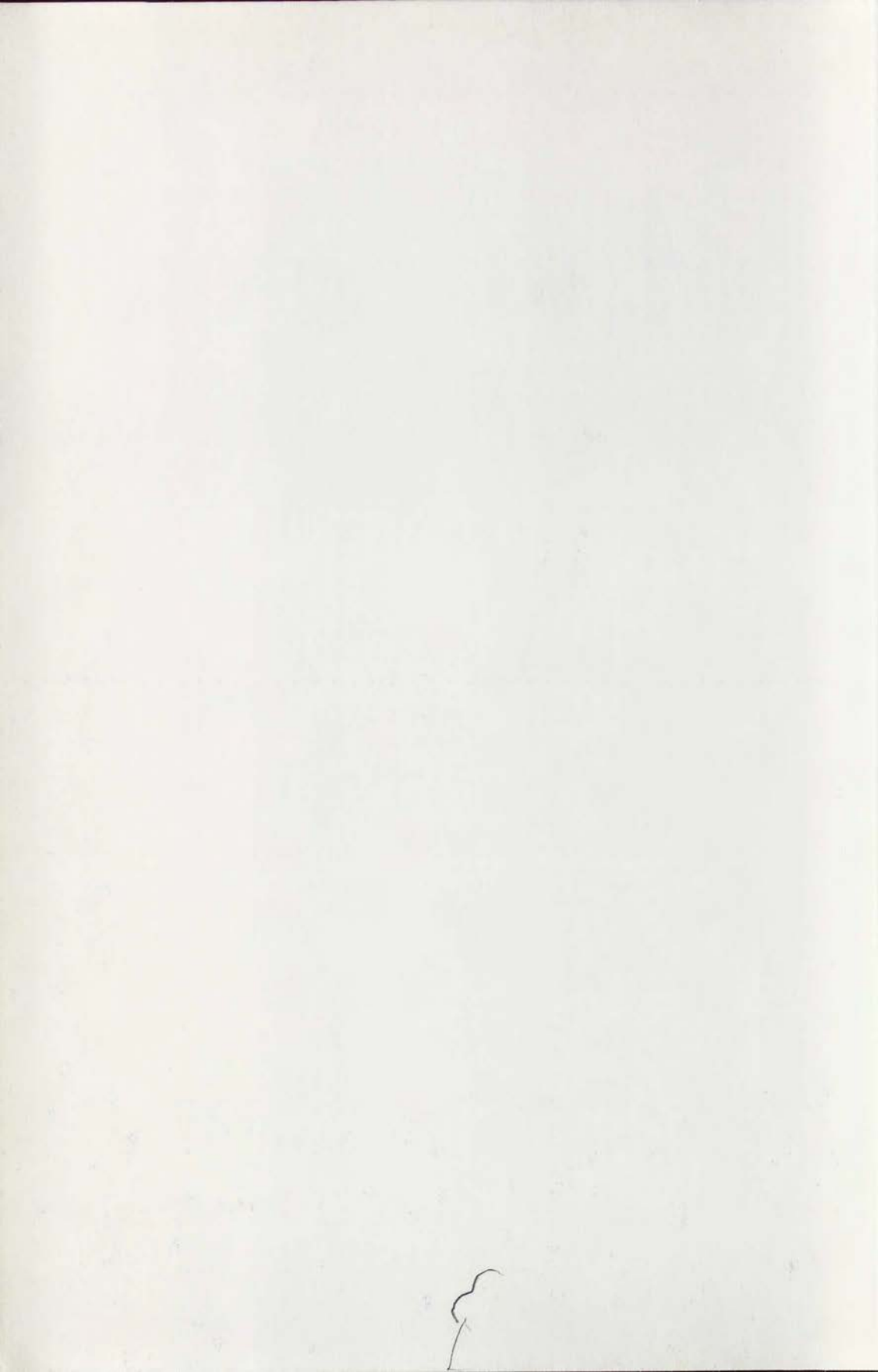

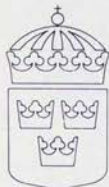
Företags hypotek

SLUTBETÄNKANDE
OM KREDITSÄKERHET I NÄRINGSVERKSAMHET
AV UTREDNINGEN ANGÅENDE
FÖRETAGSINTECKNING

SOU

1981:76

Statens offentliga utredningar

1981:76

Justitiedepartementet

Företagshypotek

Slutbetänkande av utredningen
angående företagsinteckning
Stockholm 1981

Omslag Jan Bohman
Jernström Offsettryck AB
ISBN 91-38-06403-0
ISSN 0375-250X
Minab, Surte 1981

Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Den 29 september 1972 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande statsrådet Lidbom att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att se över lagstiftningen om företagsinteckning och att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige. Med stöd av bemyndigandet förordnades den 2 oktober samma år till sakkunnig numera hovrättslagmannen Christer Rune, till experter sedermera departementsrådet Karl Axel Löfberg, numera justitierådet Jan Heuman, rådmannen, numera tillika jämställdhetsombudsmannen Inga-Britt Törmell, dåmera hovrättsassessorn Lars-Göran Åsbring och bankdirektören Joar Nordén samt till sekreterare numera kammarrättsrådet Rolf Liljeqvist. Den 28 juni 1974 förordnades Liljeqvist till expert och hovrättsassessor Rolf Dahlgren till sekreterare. Åsbrings expertuppdrag upphörde den 28 oktober 1975. Som ytterligare experter förordnades den 18 januari 1977 direktören Lennart Wiberg och den 11 september 1978 avdelningsdirektören Lars Renmyr. Den 4 december 1979 förordnades hovrättsassessor Ulla Lundquist till biträdande sekreterare. Löfbergs expertuppdrag upphörde den 11 december 1980. Heuman har på det hela taget varit förhindrad att delta i utredningsarbetets slutskede och Renmyr har deltagit endast i utredningens överväganden av ADB-frågor och därmed sammanhängande kostnadsberäkningar.

Utredningen har antagit benämningen utredningen angående företagsinteckning.

Utredningen har avgett remissyttranden över

1. betänkandet (SOU 1973:22) Utsökningsbalk,
2. betänkandet (SOU 1973:57) Förslag till bokföringslag,
3. betänkandet (SOU 1974:55) Utsökningsrätt XIII,
4. promemorian (Ds Ju 1977:5) Summarisk process,
5. skrivelse 1977-08-25 från Konungariket Sveriges stadshypotekskassa om ändring i 6 kap. 3 § jordabalken,
6. promemorian (Ds Ju 1978:6) Ny lag om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m.,
7. skrivelse 1980-06-18 från pantbrevsutredningen om ändring i 6 kap. 3 § jordabalken samt
8. betänkandet (Ds B 1980:7) Avgifter vid tingsrätt m. m.

Utredningen har tidigare lagt fram delförslag, nämligen 1973 betänkandet (Ds Ju 1973:10) Företagsinteckning och ändringar i läns- eller kommunindelning och 1975 dels betänkandet (Ds Ju 1975:4) Löneprivilegium och

förmånsrätt för företagsinteckning, dels en promemoria rörande rätt på grund av företagsinteckning vid avveckling av små aktiebolag. Förslagen har lett till lagstiftning som trätt i kraft.

Utredningen har därefter fullföljt arbetet på revision av lagstiftningen om företagsinteckning och överlämnar härmed motiverade förslag till

1. lag om företagshypotek,
2. lag om ändring i jordabalken,
3. lag om ändring i konkurslagen (1921:225),
4. lag om ändring i utsökningsbalken,
5. lag om ändring i föräldrabalken,
6. lag om ändring i ärvdabalken,
7. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979),
8. lag om ändring i lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva,
9. lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling,
10. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
11. lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808),
12. lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308),
13. lag om ändring i lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m.,
14. lag om ändring i lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken.

Utredningen, som under hand befriats från uppdraget att utarbeta tillämpningsföreskrifter, har därmed slutfört sitt uppdrag.

Förslagen biträds av utredningens experter. Heuman och Törnell är emellertid i ett avseende skiljaktiga och avger i den delen ett gemensamt särskilt yttrande.

Stockholm i september 1981

Christer Rune

Jan Heuman

Rolf Liljeqvist

Joar Nordén

Inga-Britt Törnell

Lennart Wiberg

Lars Renmyr

/Rolf Dahlgren

Ulla Lundquist

Innehåll

<i>Förkortningar och litteratur</i>	9
<i>Sammanfattning</i>	11
<i>Lagförslag</i>	13
1. Lag om företagshypotek	13
2. Lag om ändring i jordabalken	23
3. Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)	26
4. Lag om ändring i utsökningsbalken	27
5. Lag om ändring i föräldrabalken	29
6. Lag om ändring i ärvdabalken	30
7. Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)	31
8. Lag om ändring i lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva	31
9. Lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling	32
10. Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt	36
11. Lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)	37
12. Lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308)	39
13. Lag om ändring i lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m.	42
14. Lag om ändring i lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken	43
1 <i>Inledning</i>	45
1.1 Utredningens uppdrag	45
1.2 Utredningens arbete	49
2 <i>Kreditsäkerhet i näringsverksamhet. Inledande översikt</i>	53
2.1 Nuvarande och tidigare lagstiftning	53
2.2 Översikt av nuvarande bestämmelser om företagsinteckning	54
2.3 Företagsinteckningen i praktiken. Statistiska uppgifter	56
3 <i>Anpassning till jordabalkens panträttskonstruktion</i>	65
3.1 Den rättsliga förebilden	65
3.2 Efterbildningen	66

4	<i>Inteckningsberättigade näringsidkare</i>	69
5	<i>Rörelseegendomen</i>	73
5.1	Utgångspunkter	73
5.2	Factoring	75
5.3	Lånefordringar	76
5.4	Utlägg	77
5.5	Kassamedel och banktillgodohavanden	77
5.6	Vissa fordringar och surrogatvärden	78
5.7	Goodwill-värde	79
6	<i>Rörelseegendom på industrifastighet</i>	81
7	<i>Individualisering och verkan av indelningsändring</i>	87
7.1	Bakgrund	87
7.2	Individualiseringen	88
7.3	Ändringar i rikets administrativa indelning	92
7.4	Överväganden	94
8	<i>Inskrivningsväsendets organisation m. m.</i>	103
8.1	En eller flera inskrivningsmyndigheter	103
8.2	ADB-användning	114
8.3	Kostnadsfrågor	117
8.3.1	Inledning	117
8.3.2	Nollalternativet	118
8.3.3	CIM/ADB-alternativet	119
8.3.4	CIM/MAN-alternativet	122
8.3.5	Jämförelser	125
8.3.6	Möjliga besparingar	127
8.3.7	Nuvarande intäkter	128
8.4	Utredningens bedömning och förslag	129
9	<i>De enskilda lagförslagen</i>	135
9.1	Förslaget till lag om företagshypotek	135
9.1.1	Redigering	135
9.1.2	1 kap. Rätt på grund av företagsinteckning	136
	1 §	136
	2 §	136
	3 §	141
	4 §	143
	5 §	143
	6 §	147
	7 §	149
	8 §	150
	9 §	151
	10 §	152
	11 §	153
	12 §	153

9.1.3	2 kap. Företagsinteckning	157
	1 §	157
	2 §	160
	3 §	163
	4 §	175
	5 §	176
	6 §	176
	7 §	178
9.1.4	3 kap. Inskrivningsförfarandet	179
	1 §	179
	2 §	179
	3 §	180
	4 §	180
	5 §	181
	6 §	182
	7 §	183
	8 §	183
	9 §	184
	10 §	184
	11 §	186
	12 §	187
	13 §	188
	14 §	188
	15 §	189
	16 §	189
	17 §	190
	18 §	191
	19 §	192
	20 §	192
	21 §	193
	22 §	196
	23 §	196
	24 §	197
	25 §	198
9.1.5	4 kap. Särskilda bestämmelser	198
	1 §	199
	2 §	199
	3 och 4 §§	200
9.1.6	Övergångsbestämmelser	200
9.2	Förslaget till lag om ändring i jordabalken	215
9.3	Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1921:225)	220
9.4	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken	223
9.5	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	228
9.6	Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken	228
9.7	Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)	228
9.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva	229
9.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling	229

9.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt	230
9.11	Förslaget till lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)	230
9.12	Förslaget till lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308)	231
9.13	Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m.	232
9.14	Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken	232
	<i>Särskilt yttrande</i>	233
	<i>Bilagor</i>	
Bilaga 1	<i>Utredningspromemoria nr 8</i>	235
Bilaga 2	<i>Utdrag ur remissyttrande</i>	279
Bilaga 3	<i>Lagen (1966:454) om företagsinteckning i dess lydelse från och med 1982-01-01</i>	281
Bilaga 4	<i>Företagsinteckningsförfordningen (1966:455) i dess lydelse från och med 1980-01-01</i>	289
Bilaga 5	<i>Utredningspromemoria nr 39</i>	297
Bilaga 6	<i>Förteckning över vissa rutiner hos inskrivningsmyndigheterna</i>	315
Bilaga 7	<i>Promemoria angående ADB</i>	319
	7:1 Handläggningsordning	347
	7:2 Exempel på registerutdrag	351
	7:3 Exempel på hypoteksbrev	353
	7:4 Exempel på bevis om innehavsanteckning	355

Förkortningar och litteratur

Förkortningar

BFL	bokföringslagen (1976:125)
CIM	central inskrivningsmyndighet
CIM/ADB	central inskrivningsmyndighet med ADB-baserat inteckningsregister
CIM/MAN	central inskrivningsmyndighet med helt manuell handläggning
DAFA	datamaskincentralen för administrativ databehandling
Dir	utredningsdirektiv
Ds	departementsserierna
FF	företagsinteckningsförfordningen (1966:455)
FHL	utredningens förslag till lag om företagshypotek
FiF	förfordningen (1883:16 s. 1) angående förlagsinteckning
FL	lagen (1966:454) om företagsinteckning
FLbet.	förlagsinteckningskommitténs betänkande (SOU 1964:10) Företagsinteckning
FLprop.	proposition 1966:23 med förslag till lag om företagsinteckning m. m.
FRL	förmånsrättslagen (1970:979)
HD	högsta domstolen
IF	förfordningen (1875:42 s. 12) angående inteckning i fast egendom
IM	inskrivningsmyndighet
JB	jordabalken
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland
JiL	lagen (1932:171) om inteckning i jordbruksinventarier
JP	lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken
KL	konkurslagen (1921:225)
KU	konstitutionsutskottets betänkande
Köpl	lagen (1905 nr 38 s. 1) om köp och byte av lös egendom
LIR	lagen (1973:98) om inskrivningsregister
LU	lagutskottets betänkande
NJA	Nytt juridiskt arkiv Avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv Avd. II
prop.	proposition
RB	rättegångsbalken
SCB	statistiska centralbyrån

SFS	Svensk författningssamling
Sjöl	sjölagen (1891:35 s. 1)
SkbrL	lagen (1936:81) om skuldebrev
SkU	skatteutskottets betänkande
SM	Statistiska meddelanden
SOU	statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TFL	kungörelsen (1966:455) med tillämpningsföreskrifter till lagen om företagsinteckning (kungörelsen har sedan 1.1.1980 rubriken företagsinteckningsförordning)
U IV	Utsökningsrätt IV, fastighetstillbehör och företagsintecknad egendom m. m., förslag av lagberedningen (SOU 1966:7)
U X	Utsökningsrätt X, konkursgrunderna, gäldenärens legitimation, återvinning, kvittning, solidariska skuldförhållanden m. m., förslag av lagberedningen (SOU 1970:75)
U XIII	Utsökningsrätt XIII, promulgationslag till utsökningsbalk m. m., lösöre köp, förslag av lagberedningen (SOU 1974:55)
UB	utsökningsbalken
UBprop.	proposition 1980/81:8 med förslag till utsökningsbalk
UL	utsökningslagen (1877:31 s. 1)
UPprop.	proposition 1980/81:84 med förslag till lag om införande av utsökningsbalken m. m.

Litteratur

Almén	Almén, T., Om köp och byte av lös egendom. 4 delvis omarb. uppl. ombesörjd av R. Eklund. Stockholm 1960.
Hessler	Hessler, H., Allmän sakrätt. Stockholm 1973.
Kaijser	Kaijser, F., Kommunallagarna II. 5 uppl. Stockholm 1975.
Leijonhufvud-Mattsson-Persson	Leijonhufvud, C., Mattsson, U. och Persson, P. G., Näringsidkares inteckningslån. Katrineholm 1966.
Lennander	Lennander, G., Panthavares skyldigheter vid pantavtal om lös egendom. Uppsala 1977.
Lögberg	Lögberg, Å., Studier över förlagsinteckningsinstitutet. Uppsala 1947.
Nordström	Nordström, T., Lagen om företagsinteckning. 2 uppl. Stockholm 1971.
Olivecrona	Olivecrona, K., Fastighetspant. Lund 1979.
Rune	Rune, C., Rätt till skepp. Göteborg 1976.
Undén	Undén, Ö., Svensk sakrätt I. Lös egendom. 10 uppl. Lund 1976.
Walín	Walín, G., Separationsrätt. Lund 1975.
Welamson	Welamson, L., Konkursrätt. Stockholm 1961.
Westerlind	Westerlind, P., Kommentar till jordabalken 6 kap. Stockholm 1977.

Sammanfattning

Utredningen lägger genom slutbetänkande fram lagförslag som skall anpassa konstruktionen av rätt på grund av företagsinteckning till den konstruktion av panträtt på grund av inteckning i fast egendom som infördes i svensk rätt genom 1970 års jordabalk; efter samråd med pantbrevsutredningen (Ju 1979:02) har utredningen funnit att dess förslag sannolikt lätt kan jämkas efter vad pantbrevsutredningen kommer att föreslå.

Rätt på grund av företagsinteckning blir visserligen inte med utredningens förslag någon panträtt, ehuru utredningen allvarligt övervägt att föreslå att den inordnas bland panträtterna såsom en särskild sådan rättighet. Men den kommer att grundas på inteckning i näringsverksamheten och upplåtas genom pantsättning av den inteckningshandling inskrivningsmyndigheten utfärdar som bevis om inteckningen; handlingen betecknas hypoteksbrev. Säkerheten, som omfattar viss rörelseegendom, betecknar utredningsförslaget företagshypotek. Dess omfattning blir vidare än vad som nu är fallet. Som viktigaste nyhet framträder att samtliga rörelsefordringar och därjämte kassamedel skall ingå i säkerheten.

Alla näringsidkare kommer, oavsett om de är bokföringspliktiga eller ej, att åtminstone formellt få tillgång till det nya kreditsäkerhetsinstrumentet. Någon myndighetskontroll av om näringsidkaren verkligen driver verksamhet skall inte företas, ty han skall kunna vinna inteckning även om rörelsen ännu inte startats. Det blir sålunda, i viss mån också som en logisk följd av den nya rättighetskonstruktionen, helt lagt på kreditlivet självt att pröva i vad mån rörelse drivs eller kommer att drivas samt i vad mån den duger som kreditsäkerhet.

Utredningen föreslår, både för att tillmötesgå berättigade önskemål av många näringsidkare och för att komma till rätta med svåra juridiska problem, att alla näringsidkare också skall få rätt att inteckna verksamhet i riket utan begränsning till del därav. Möjligheten att begränsa inteckning till verksamhet i län skall dessutom upphöra enligt förslaget och i dylika fall får man i stället begränsa inteckningen till samtliga kommuner i det berörda länet. Denna ordning kräver att företagsinteckningsväsendet koncentreras till en enda inskrivningsmyndighet, en ordning som visserligen övervägdes och förkastades då nuvarande lagstiftning i ämnet kom till år 1966 men som utredningen, efter ingående överväganden, funnit angeläget att på nytt lägga fram förslag om. Utredningen föreslår också att myndighetens inskrivning skall skötas med ADB. Utredningen beräknar att förslaget inte skall öka kostnaderna för inskrivningsverksamheten.

Utredningens förslag rymmer också ett inskrivningsrättsligt instrument för dem som driver industriell rörelse på egen fastighet. De skall med dess hjälp kunna rättsligen från fastigheten skilja dess s. k. industritillbehör så att fastighet och rörelseegendom kan obehindrat belånas eller överlåtas var för sig trots att rörelseegendomen i själva verket blir kvar på fastigheten. De skall med samma instrument kunna återförena fastigheten med rörelseegendom av industritillbehörs karaktär. Instrumentet skall endast få användas med samtycke av berörda borgenärer och dess användning skall kunna avläsas i fastighetsboken. Detta förslag hör egentligen inte samman med utredningens övriga lagförslag och kan därför behandlas för sig.

Utredningen föregriper ikraftträdandet av den nya utsökningsbalken (UB) och dess följdlagstiftning i det att dessa lagverk, och inte deras nuvarande motsvarigheter, lagts till grund för utredningens olika lagförslag, av vilka det främsta är en ny lag om företagshypotek.

Lagförslag

1 Förslag till Lag om företagshypotek

Härigenom föreskrivs följande

1 kap. Rätt på grund av företagsinteckning

Allmänna bestämmelser

1 § Företagshypotek är sådan säkerhet i näringsverksamhet som ställs enligt denna lag.

2 § Näringsidkare, som vill ställa företagshypotek, har rätt att få inskrivning i sin näringsverksamhet av visst penningbelopp (företagsinteckning). Inteckning meddelas även om verksamheten ännu icke påbörjats. Bevis om inskrivningen kallas hypoteksbrev.

Konkursbo räknas icke som näringsidkare enligt denna lag.

3 § Företagshypotek ställs genom att näringsidkaren överlämnar hypoteksbrev som pant för fordran.

4 § Avlider näringsidkare, träder dödsboet i hans ställe som näringsidkare.

Företagshypoteks omfattning

5 § Företagshypotek omfattar näringsidkarens lösa egendom i den mån den hör till den intecknade verksamheten och utgörs av

1. inventarier, varor eller andra lösören,
2. byggnad eller annan anläggning,
3. arrenderätt, hyresrätt, rättighet som avses i 7 kap. 3 § jordabalken, bostadsrätt eller rätt till gruva eller annan gruvegendom,
4. nyttjanderätt till inventarier eller andra lösören,
5. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art,
6. kassamedel eller fordringar,
7. verksamhetens affärsvärde (goodwill).

Överlåts verksamheten, omfattar hypoteket överlåtarens fordran på vederlag för vad som ingick i hypoteket vid överlåtelsen.

Företagshypotek omfattar ej egendom, som kan vara föremål för panträtt på grund av inteckning, och ej heller egendom, som varken kan utmätas eller ingå i konkurs.

Verkan av överlåtelse m. m.

6 § Överlåts intecknad verksamhet jämte egendom, som omfattas av företagshypotek, består borgenärens rätt i egendomen i förvärvarens hand och ger företräde till betalning därur framför fordran för vilken förvärvaren själv ställt företagshypotek. Om förvärvaren överlåter eller upplåter egendomen till annan eller om egendomen skadas eller tas i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande, äger borgenären i stället hålla sig till förvärvarens fordran på vederlag eller ersättning.

Borgenärens rätt enligt första stycket förfaller, om han ej, inom sex månader från det överlåtaren eller förvärvaren underrättat honom om överlåtelsen och senast inom aderton månader från det verksamheten frånträdde, söker betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsmyndigheten.

Vad som sagts om förvärvaren gäller, om denne avlider, i stället hans dödsbo.

7 § Bestämmelserna i 6 § har motsvarande tillämpning, när intecknad verksamhet jämte egendom, som omfattas av företagshypotek, övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död.

Utän hinder av att avhandling om försäljning av näringsidkaren tillhörigt lösöre behandlats enligt bestämmelserna i lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, omfattas den sålda egendomen av företagshypotek på grund av inteckning som sökts senast trettio dagar efter det att avhandlingen företeddes inför rätten.

Rätt till betalning ur företagshypotek

8 § Borgenär, som har företagshypotek för sin fordran, har rätt att vid utsökning eller i konkurs med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag få betalt för fordringen ur egendom, som omfattas av hypoteket, intill hypoteksbrevets belopp. I den mån detta ej förslår, har borgenären rätt att få betalt ur egendomen genom ett tillägg. Detta får ej överstiga femton procent av hypoteksbrevets belopp jämte sex procent årlig ränta på detta belopp från den dag då egendomen utmättes eller konkursansökan gjordes.

Har flera hypoteksbrev överlämnats som säkerhet för fordran och har inteckningarna samma företrädesrätt eller gäller de omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första stycket om hypoteksbrevets belopp avse hypoteksbrevens sammanlagda belopp.

9 § I egendom som belagts med kvarstad för fordran senast den inskrivningsdag då inteckningen söktes får inteckningsborgenären icke göra sin rätt gällande så länge säkerhetsåtgärden består och, om därunder söks betalning ur egendomen genom utmätning, ej heller så länge sådant förfarande pågår.

10 § Borgenären har rätt till betalning enligt 8 § även om fordringen preskriberats eller icke blivit anmäld efter kallelse på okända borgenärer.

11 § Upphör intecknad näringsverksamhet, har borgenären utan hinder därav rätt till betalning ur sådan näringsidkaren tillhörig egendom som hörde till verksamheten och som ej nyttjas av denne för annan näringsverksamhet eller eljest för annat ändamål.

12 § Borgenären äger söka betalning ur egendom, som omfattas av företagshypoteket, fastän fordringen ej är förfallen till betalning, om

1. den intecknade verksamheten eller väsentlig del därav överläts eller upphör eller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död eller, när inteckningen är begränsad till visst område, flyttas från detta eller

2. egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde går ned väsentligt.

Vid utmätning av egendom, som omfattas av företagshypotek, har inteckningsborgenären rätt till betalning ur egendomen enligt vad som föreskrivs i 8 kap. utsökningsbalken, även om hans fordran ej är förfallen till betalning.

2 kap. Företagsinteckning

Företagsintecknings omfattning

1 § Företagsinteckning beviljas i all den näringsverksamhet som näringsidkaren vid varje tid utövar i riket.

Inteckning får emellertid begränsas såväl till verksamhet av viss art som till verksamhet i en eller flera kommuner. Dessutom får inteckning i verksamhet för produktion av elenergi genom vattenkraft begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter och inteckning i gruvdrift till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden.

Företagsinteckning får endast beviljas så att den i hela giltighetsområdet omfattar samma art av verksamhet.

2 § Näringsverksamhet, som flera utövar gemensamt, får intecknas endast som en enhet för sig.

Inteckning får icke beviljas gemensamt i en näringsidkares verksamhet och verksamhet som utövas av annan.

Inteckning får ej heller beviljas så att den till omfattningen avviker från annan inteckning, som är beviljad eller sökt i samma näringsverksamhet.

3 § Är beviljad eller sökt företagsinteckning begränsad till verksamhet i en eller flera kommuner och läggs sådan kommun samman med annan kommun, skall inteckningen därefter även omfatta verksamhet som där vid varje tid utövas av näringsidkaren, om denna verksamhet icke omfattas av beviljad eller sökt inteckning och om inteckningsförhållandena genom sådan utvidgning blir förenliga med 1 och 2 §§. Motsvarande skall gälla när del av kommun förs över till annan kommun och när kommun delas.

Utvidgning enligt första stycket inträder, om där avsett hinder mot utvidgning undanröjs genom inteckningsåtgärd enligt 3 kap.

Företagsintecknings företräde

4 § Inteckning ger företräde i förhållande till annan företagsinteckning efter den tidsföljd i vilken inteckningarna söks. Inteckningar som söks på samma inskrivningsdag ger lika rätt.

Om möjlighet att bestämma företrädet mellan flera företagsinteckningar,

som söks på samma inskrivningsdag, på annat sätt samt om ändring i företrädesordningen genom sammanföring eller nedsättning finns bestämmelser i 3 kap.

5 § Om förmånsrätt, som följer med företagsinteckning, finns bestämmelser i förmånsrättslagen (1970:979).

Vissa bestämmelser om företagsintecknings och hypoteksbrevs giltighet

6 § Om egendom, som omfattas av företagshypotek, blivit utmätt och inteckningsborgenären tillerkänts betalning därur, är inteckningen utan verkan till belopp som svarar mot vad som utfallit på hypoteksbrevets belopp. Detsamma gäller om borgenären tillerkänts betalning ur sådan egendom i konkurs.

7 § Om företagsinteckning blir utan verkan, är även hypoteksbrevet utan verkan. Ändras i annat fall inteckning till belopp eller omfattning, får hypoteksbrevet verkan i enlighet med inteckningens ändrade innehåll.

Dödning av förkommet hypoteksbrev medför ej att inteckningen blir utan verkan.

3 kap. Inskrivningsförfarandet

Inskrivningsregister och inskrivningsmyndighet

1 § Inskrivning enligt denna lag sker i ett särskilt inskrivningsregister (företagsinteckningsregistret). Detta förs med automatisk databehandling.

2 § Ärenden om inteckning i näringsverksamhet eller annan införing i företagsinteckningsregistret på grund av föreskrift i denna lag eller annan författning (inskrivningsärenden) handläggs av en för riket gemensam myndighet, som regeringen bestämmer (inskrivningsmyndigheten).

Inskrivningsmyndigheten förestås av en inskrivningsdomare, som skall vara lagfaren.

Handläggningen av inskrivningsärende

3 § För behandlingen av inskrivningsärende gäller bestämmelserna om tvistemål i tillämpliga delar i den mån ej annat följer av denna lag.

Anmälan eller ansökan i inskrivningsärende skall göras skriftligen.

4 § Inskrivningsärende tas upp på inskrivningsdag. Sådan hålls till klockan tolv varje måndag, tisdag, onsdag, torsdag och fredag, som ej utgör helgdag. Lika med helgdag anses midsommarafton, julafton och nyårsafton. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan förordna att inskrivningsdag skall ställas in, om särskilda skäl föreligger till det.

Anmälan eller ansökan, som kommit in efter klockan tolv viss dag, anses gjord på nästföljande inskrivningsdag.

5 § Hos inskrivningsmyndigheten förs dagbok över inskrivningsärenden. Handlingar i sådana ärenden förs samman i akter.

Har sökanden eller annan lämnat uppgift eller förklaring av betydelse för ärendets prövning eller har särskild utredning verkställts i ärendet, skall detta antecknas i akten. I akten tas även upp förelägganden och andra beslut, som ej skall föras in i företagsinteckningsregistret.

6 § Om det är nödvändigt för utredningen, får inskrivningsärende skjutas upp till viss senare inskrivningsdag, såvida ärendet ej avser ansökan som omedelbart bör avslås.

Skjuts ärende upp, får sökanden föreläggas att förebringa behövlig utredning. Efterkommer sökanden icke föreläggandet, får ansökningen förklaras förfallen. Föreläggandet skall innehålla erinran om detta.

Inskrivningsärende får vidare skjutas upp till senare inskrivningsdag, om ärendet med hänsyn till beskaffenhet eller omfattning ej lämpligen kan prövas omedelbart. Ärende som skjutits upp av denna anledning skall tagas upp till prövning senast på femte inskrivningsdagen efter den inskrivningsdag då ansökningen gjordes.

7 § Beslut, som innebär att ansökan i inskrivningsärende bifalls, avslås eller förklaras förfallen eller att ärende skjuts upp, skall föras in i företagsinteckningsregistret. Innebär beslutet att ansökan ej bifalls, skall skälen för beslutet antecknas i akten.

Beslut, som skall föras in i registret, meddelas genom sådan införing och skall anses ha det innehåll som framgår av registret.

8 § Har beslut i inskrivningsärende gått emot sökanden eller annan som hörts i ärendet, skall denne genast underrättas om beslutet. Därvid skall anges de skäl för beslutet som antecknats i akten och vad den som vill fullfölja talan mot beslutet har att iaktta.

9 § Om inskrivningsärende enligt beslut av högre rätt skall tas upp till ny handläggning av inskrivningsmyndigheten, skall det ske utan dröjsmål efter det att beslutet kommit myndigheten till handa.

Inteckningsansökan

10 § Företagsinteckning söks av näringsidkaren med uppgift om det belopp, i svenskt mynt, på vilket inteckningen skall lyda. Om inteckningen skall begränsas enligt 2 kap. 1 § andra stycket, skall ansökningshandlingen innehålla uppgift om avsedd begränsning.

Sökanden skall lämna styrkt uppgift om namn och personnummer eller, för annan juridisk person än dödsbo, organisationsnummer.

11 § Ansökan om företagsinteckning skall avslås, om

1. bestämmelse i 3 § andra stycket eller 10 § ej iakttagits,
2. den verksamhet ansökningen avser uppenbarligen ej kan intecknas,
3. ansökningen strider mot 2 kap. 1 eller 2 §,
4. sökanden eller, om inteckningen söks av flera, någon av sökandena är i konkurs eller försätts i konkurs samma inskrivningsdag som inteckningen söks.

12 § Möter icke hinder enligt 11 § skall inteckning beviljas och hypoteksbrev utfärdas på grund av inteckningen.

Bestämmelser om utfärdande av nytt hypoteksbrev i stället för hypoteksbrev som dödatS finns i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

13 § Inteckning, som skulle medföra lika företrädesrätt som annan företagsinteckning, skall vid inskrivningen förklaras gälla efter den andra inteckningen, om sökanden begär det. Inteckning, som sätts efter annan, gäller efter inteckning med lika rätt som eller bättre rätt än denna, även om detta ej anges i beslutet.

Inteckningsåtgärder

14 § Företagsinteckning som är begränsad enligt 2 kap. 1 § andra stycket får på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare sträckas ut till att omfatta ytterligare verksamhet (utsträckning). Om sådan ansökan gäller i tillämpliga delar bestämmelserna angående ansökan om inteckning.

Om ansökan om utsträckning avser flera inteckningar, skall de fastställas att gälla med samma inbördes företrädesrätt i all av inteckningarna omfattad verksamhet.

15 § Ett hypoteksbrev får på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare bytas ut mot två eller flera nya hypoteksbrev (utbyte). På begäran skall därvid hypoteksbrevets inbördes företrädesrätt bestämmas. Härvid har 13 § andra meningen motsvarande tillämpning.

16 § Företagsinteckningar, som besvärar samma verksamhet och har inbördes lika rätt eller gäller omedelbart efter varandra, får på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare föras samman till en inteckning (sammanföring). Denna inteckning skall gälla med den företrädesrätt som tillkommer den av de i sammanföringen ingående inteckningarna som gäller med sämsta rätt.

Inteckning som avses i första stycket skall förklaras gälla för ett lägre belopp än det vartill de sammanförda inteckningarna sammanlagt uppgår, om sökanden begär det och hypoteksbrevets innehavare medger det.

17 § Företagsinteckning får på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare sättas ned efter annan inteckning (nedsättning). Inteckning, som sätts ned efter annan, gäller efter inteckning med lika rätt som eller bättre rätt än denna, även om detta ej anges i beslutet.

18 § På ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare får inteckning dödas helt eller i viss verksamhet (dödning). I samma ordning får inteckning, som intill en ändring av kommunindelning omfattat verksamhet i en eller flera kommuner, dödas i verksamhet i sådan kommunedel som uppkommit genom ändringen.

Inteckning får icke dödas så att inteckningsförhållandena därigenom blir oförenliga med 2 kap. 1 eller 2 §.

Bestämmelser om dödning av inteckning, när hypoteksbrevet förkommit, finns i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling.

19 § När innehavare av hypoteksbrev lämnar medgivande till åtgärd, som avses i 14–18 §§, skall hypoteksbrevet ges in.

20 § På ansökan av den som innehar hypoteksbrev skall innehavet antecknas i företagsinteckningsregistret. Är annan antecknad som innehavare, skall inskrivningsmyndigheten sedan det nya innehavet antecknats föra av den tidigare anteckningen och underrätta den vars innehav var antecknat. Om det finns anledning anta att sökanden ej innehar hypoteksbrevet, skall föreläggande meddelas honom att visa upp detta.

Anmäler den vars innehav antecknats att innehavet upphört, skall anteckningen föras av.

Anteckning och rättelse i företagsinteckningsregistret

21 § I företagsinteckningsregistret skall antecknas, när

1. näringsidkare som sökt eller vunnit inteckning försatts i konkurs,
2. borgenär enligt 1 kap. 6 § andra stycket anmält att han sökt betalning ur egendom, som omfattas av företagshypotek,
3. det anmälts till inskrivningsmyndigheten att betalning vid utmätning eller i konkurs utfallit på hypoteksbrevs belopp.

Är eljest i lag eller annan författning föreskrivet att visst förhållande skall antecknas i registret, skall det gälla.

Anteckning i registret skall föras av, om den uppenbarligen ej längre kan vara av betydelse.

22 § Om införing i företagsinteckningsregistret innehåller uppenbar oriktighet till följd av skrivfel, annat dylikt förbiseende eller tekniskt fel, skall införingen rättas. Kan rättelse bli till förfång för näringsidkaren eller innehavare av hypoteksbrev, skall det inbördes företrädet mellan inteckningar som berörs av rättelsen bestämmas efter vad som är skäligt. Tillfälle att yttra sig skall lämnas den vars rätt berörs, om han är känd, samt myndighet som avses i 4 kap. 3 §. Meddelas ej beslut samma dag som ärendet tagits upp, skall anteckning om ärendet göras i registret.

23 § Beslut i ärende om rättelse meddelas genom införing i registret. Skälen för beslutet antecknas i akten. I stället för bevis eller handling, som utfärdats i enlighet med den tidigare införingen, skall ny sådan handling utfärdas. Den tidigare handlingen skall fordras åter, göras obrukbar och behållas av inskrivningsmyndigheten. Den som innehar handlingen är skyldig att ge in den för detta ändamål. I föreläggande att fullgöra sådan skyldighet får vite sättas ut. Vite döms ut av inskrivningsmyndigheten.

Besvär

24 § Talan mot beslut i inskrivningsärende förs i hovrätten. Besvärslagan skall ges in till inskrivningsmyndigheten.

Besvärstiden är i fråga om slutligt beslut fyra veckor från den inskrivningsdag till vilken beslutet är att hänföra.

Besvär över beslut som förts in i företagsinteckningsregistret skall antecknas där. När slutligt beslut med anledning av besvären vunnit laga kraft, skall anteckning göras om beslutets innehåll.

25 § Talan mot beslut i ärende om rättelse får föras även av myndighet som avses i 4 kap. 3 §.

4 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Lider någon förlust till följd av tekniskt fel i företagsinteckningsregistret eller i anordning som hos inskrivningsmyndigheten eller annan statlig myndighet är ansluten till registret, har han rätt till ersättning av staten.

Har den skadelidande medverkat till förlusten genom att utan skälig anledning underlåta att vidta åtgärd för att bevara sin rätt eller har han på annat sätt medverkat till förlusten genom eget vållande, skall ersättningen efter skälighet sättas ned eller helt falla bort.

2 § Kommer till följd av beslut i ärende om rättelse förlust att tillskyndas rättsägare som avses i 3 kap. 22 §, har han rätt till ersättning av staten. Ersättning utgår dock ej, om den skadelidande med hänsyn till felets beskaffenhet eller andra omständigheter bort inse att fel förekommit.

3 § Staten företräds i ärende om ersättning enligt 1 eller 2 § av myndighet som regeringen bestämmer.

4 § Har den som enligt 1 eller 2 § är berättigad till ersättning av staten haft rätt att kräva ut beloppet av annan såsom skadestånd, träder staten in i rätten mot denne.

Ersättning enligt 1 eller 2 § på grund av domstols dom betalas ut sedan domen vunnit laga kraft.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Förordnande om ikraftträdande får begränsas enligt 20. Genom lagen upphävs, med de undantag som följer av nedanstående bestämmelser, lagen (1966:454) om företagsinteckning.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. Bestämmelserna i den nya lagen skall tillämpas på före ikraftträdandet meddelad eller sökt företagsinteckning, om ej annat framgår av bestämmelse nedan. Detsamma gäller i fråga om förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier.

4. Är egendom, i vilken gäller inteckning som avses i 3, utmätt vid lagens ikraftträdande eller är näringsidkaren försatt i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet, skall äldre lag gälla beträffande utmätningen eller konkursen i stället för 1 kap. 5, 8 och 10 §§ samt 12 § andra stycket och 2 kap. 6 §.

5. I fråga om talan som avses i 1 kap. 6 § andra stycket och anmälan till inskrivningsmyndigheten därom gäller äldre bestämmelser, om verksamheten överlätits före ikraftträdandet. Om skifte eller bodelning som avses i 1 kap. 7 § första stycket skett före ikraftträdandet, gäller också äldre bestämmelser i nu angivna hänseenden.

6. Bestämmelsen i 1 kap. 7 § andra stycket skall ej tillämpas, om köpeavhandlingen upprättats före den 1 juli 1967.

7. I fråga om verkan av företagsinteckning, som meddelats i näringsverksamhet utövad av aktiebolag, som upplösts enligt punkt 4 eller 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag, gäller äldre bestämmelser.

8. Omfattas vid lagens ikraftträdande skepp av företagsinteckning enligt punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1067) om ändring i lagen (1966:454) om företagsinteckning, skall skeppet i stället omfattas av företagshypotek på grund av sådan inteckning.

9. Så länge intecknad båt är upptagen i skeppsregistret enligt punkt 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1064) om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1) omfattas den ej av företagshypotek.

10. Inteckning för fordran som beviljats eller sökts före ikraftträdandet skall anses som en enligt de nya bestämmelserna beviljad eller sökt inteckning på belopp svarande mot den tidigare beviljade eller sökta inteckningens kapitalbelopp. Inteckningshandlingen skall anses som hypoteksbrev på samma belopp, om inteckningen är beviljad.

11. Utgör inteckningshandling säkerhet för fordran vid ikraftträdandet, skall företagshypotek anses ställt enligt 1 kap. 3 § till säkerhet för fordringen. Om borgenär innehar inteckningshandling vid nämnda tidpunkt utan att handlingen utgör säkerhet för fordran, skall företagshypotek anses ställt till säkerhet för borgenärens rätt på grund av handlingen.

Utän hinder av första stycket skall bestämmelsen i 9 § första stycket gamla lagen fortfarande gälla.

12. Bestämmelserna i 11 har motsvarande tillämpning i fall då borgenär vid ikraftträdandet innehar fordringshandling, på grund varav inteckning sökts, och inteckning sedermera beviljas med stöd av 19.

Bestämmelserna i 11 har likaledes motsvarande tillämpning, om borgenär vid ikraftträdandet innehar fordringshandling, på vilken tecknats inteckningsmedgivande, och inteckning sedermera beviljas med stöd av 19.

13. Har borgenär företagshypotek för sin fordran på grund av inteckning som beviljats före ikraftträdandet eller därefter med stöd av 19 första stycket skall, i fråga om hans rätt till betalning ur medel vid utsökning eller i konkurs, äldre bestämmelser tillämpas i stället för 1 kap. 8 §, om det yrkas av någon vars rätt beror därav. Vad som sagts nu gäller dock endast om betalningen föranleds av utmätning som skett före utgången av år (1987) eller av konkurs efter ansökan som gjorts inom samma tid.

Första stycket gäller även i fall då efter ikraftträdandet inteckningen utsträcks eller inteckningshandling i samband med annan inteckningsåtgärd ersatts med hypoteksbrev.

14. Grundas företagshypotek på förhållande som anges i 11 eller 12 första stycket, har näringsidkaren även i annat fall än då bestämmelserna i 13 är tillämpliga rätt att påfordra, att betalning till borgenären vid utsökning eller i konkurs begränsas enligt äldre bestämmelser.

15. Medför tillämpning av 1 kap. 8 §, i fall då företagshypotek grundas på förhållande som anges i 11 eller 12 första stycket och fordringens förfallodag inträffar efter utgången av år (1987), att inteckningssäkerhetens värde går ned väsentligt och ställer gäldenären ej efter anfordran ytterligare säkerhet varmed

borgenären skäligen kan nöjas, får borgenären säga upp fordringen till betalning inom sex månader. Uppsägning på grund av vad som sagts nu får inte ske förrän sex månader förflutit från det galdenären anmodats ställa ytterligare säkerhet och ej heller före utgången av år (1985) eller senare än att tiden för betalningsskyldighetens fullgörande infaller före utgången av år (1987).

16. Övergångsbestämmelserna utgör ej hinder för borgenär att göra gällande personligt betalningsansvar på grund av inteckningshandling.

17. Har en före ikraftträdandet beviljad eller sökt företagsinteckning begränsats till verksamhet i län eller i län och kommun, skall inteckningen anses avse verksamheten i de kommuner och delar av kommuner som vid ikraftträdandet svarar mot inteckningens giltighetsområde.

18. Bestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket och 3 kap. 18 § första stycket andra meningen tillämpas ej i fråga om ändring av kommunindelning som skett före ikraftträdandet.

Om inteckning vid ikraftträdandet omfattar verksamhet i del av kommun eller enligt 17 skall anses avse verksamhet i del av kommun, får inteckningen på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare dödas i vad avser verksamheten i kommundelen. Bestämmelserna i 3 kap. 18 § andra stycket och 19 § har därvid motsvarande tillämpning.

19. Fullföljs efter ikraftträdandet en dessförinnan gjord ansökan om inteckning, skall inteckning beviljas enligt de nya bestämmelserna, om ansökningen uppfyller villkoren för inteckning enligt gamla lagen. Ansökningen skall därvid anses avse ett penningbelopp svarande mot fordringens kapitalbelopp.

Söks efter ikraftträdandet inteckning på grund av fordringshandling, på vilken före ikraftträdandet tecknats sådant bevitnat medgivande som avses i 8 § gamla lagen, skall ansökningen tas upp och prövas som ansökan om inteckning enligt 3 kap. 10 §. Avser medgivandet inteckning i verksamheten i län eller i län och kommun, skall ansökningen anses avse verksamheten i de kommuner som svarar däremot. Även i detta fall skall ansökningen anses avse ett penningbelopp svarande mot fordringens kapitalbelopp.

20. Regeringen får förordna att bestämmelsen om besvärstid i 3 kap. 24 § andra stycket skall träda i kraft senare än lagen i övrigt. Från det lagen i övrigt trätt i kraft och till dess bestämmelsen i 3 kap. 24 § andra stycket träder i kraft gäller i så fall, att besvärstiden vid beslut som avses i denna bestämmelse är två veckor från den dag expeditionen i ärendet hölls sökanden till handa, dock minst fyra veckor från den inskrivningsdag till vilken beslutet är att hänföra.

21. Vad i annan lag eller författning stadgas angående företagshypotek skall, om ej annat är föreskrivet, tillämpas även i fråga om företagsinteckning enligt äldre lag, förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier.

22. Föreskrift i särskild lag eller annan författning angående företagsinteckning, förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier skall gälla också i fråga om företagshypotek om annat inte föreskrivs eller framgår av omständigheterna.

23. Vad som sägs om kvarstad i 1 kap. 9 § gäller även skingringsförbud som har meddelats före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till Lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om jordabalken¹

dels att 2 kap. 3 och 4 §§ samt rubriken till 22 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas tre nya paragrafer, 22 kap. 16–18 §§, samt närmast före 22 kap. 16 § en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

Till fastighet som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet hör, utöver vad som följer av 1 och 2 §§, maskin och annan utrustning som tillförts fastigheten för att användas i verksamheten huvudsakligen på denna. Fordon, kontorsutrustning och handverktyg hör *dock icke* till fastigheten.

Till fastighet som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet hör, utöver vad som följer av 1 och 2 §§, maskin och annan utrustning som tillförts fastigheten för att användas i verksamheten huvudsakligen på denna. *Sådan egendom hör dock ej till fastigheten, om ägares förklaring härom är inskriven i fastighetsboken enligt 22 kap. 16 §.* Fordon, kontorsutrustning och handverktyg hör *ej i något fall* till fastigheten.

4 §

Föremål som nyttjanderättshavare eller eljest annan än fastighetsägaren tillfört fastigheten hör ej till denna, om icke föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand. Detsamma gäller i fråga om föremål som enligt 3 § kan höra till fastigheten och tillförts denna av fastighetsägaren utan att han ägde föremålet. Har fastighetsägaren tillfört fastigheten föremål som enligt 3 § kan höra till fastigheten och som han förvärvat under villkor att överlåtaren har rätt att återtaga föremålet om förvärvaren åsidosätter vad som åligger honom enligt överlåtelseavtalet, hör föremålet icke till fastigheten så länge villkoret gäller.

Ingår föremål, som tillförts fastighet av annan än fastighetsägaren, *i företagsinteknad verksamhet* och har föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand genom att fastighetsägaren förvärvat verksamheten eller näringsidkaren förvärvat fastigheten, hör föremålet likväl icke till fastigheten, om det icke upphört

Omfattas föremål, som tillförts fastighet av annan än fastighetsägaren, *av företagshypotek* och har föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand genom att fastighetsägaren förvärvat verksamheten eller näringsidkaren förvärvat fastigheten, hör föremålet likväl icke till fastigheten, om det icke upphört att *omfattas*

¹ Balken omtryckt 1971:1209.

Nuvarande lydelse

att svara för *inteckningen* eller, i det fall näringsidkaren förvärvat fastigheten, om icke sex månader förflutit från det han sökt lagfart på sitt fång. Har *inteckningshavaren* före utgången av angivna tid väckt talan om betalning och anmält detta till inskrivningsmyndigheten för det område där fastigheten ligger, hör föremålet ej till fastigheten, om icke två månader förflutit från det talan avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft.

22 kap. *Inteckning**Föreslagen lydelse*

av *hypoteket* eller, i det fall näringsidkaren förvärvat fastigheten, om icke sex månader förflutit från det han sökt lagfart på sitt fång. Har *inteckningsborgenären* före utgången av angivna tid väckt talan om betalning och anmält detta till inskrivningsmyndigheten för det område där fastigheten ligger, hör föremålet ej till fastigheten, om icke två månader förflutit från det talan avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft.

22 kap. *Inteckning m. m.*

Inskrivning av förklaring rörande tillbehör till industrifastighet

16 §

Inskrivning av förklaring, som avses i 2 kap. 3 §, söks skriftligen av fastighetsägaren.

Inskrivningsansökan skall avslås, om

1. *kravet på skriftlig form ej iakttagits,*

2. *ansökan om lagfart för sökanden är vilandeförklarad och inskrivningsansökningen ej medgivits av den som har lagfart,*

3. *inteckning gäller i fastigheten och borgenär, för vars fordran pantbrev på grund av inteckningen utgör säkerhet, ej med ingivande av pantbrevet medgivit inskrivningsansökningen,*

4. *fastigheten har frångått sökanden på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,*

5. *sökanden är i konkurs eller försätts i konkurs den dag då inskrivningen söks samt fastigheten hör till konkursboet och förvaltaren ej biträder ansökningen,*

6. *fastigheten eller del därav är utmätt eller utmäts den dag då*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

inskrivningen söks och kronofogdemyndigheten ej medger ansökningen,

7. fastigheten eller del därav har tagits i anspråk genom betalnings-säkring eller tas i anspråk därför den dag då inskrivningen söks och kronofogdemyndigheten ej medger ansökningen,

8. fastigheten eller del därav är belagd med kvarstad eller beläggs med kvarstad den dag då inskrivningen söks och kronofogdemyndigheten ej medger ansökningen.

Har ärende angående lagfart för sökanden skjutits upp till senare inskrivningsdag, skall behandlingen av ansökan om inskrivning skjutas upp till samma dag.

17 §

Inskrivning av förklaring, som avses i 2 kap. 3 §, skall föras av på ansökan av fastighetsägaren. Därvid har bestämmelserna i 16 § första stycket, andra stycket 1, 2 och 4-8 samt tredje stycket motsvarande tillämpning. Gäller inteckning i näringsverksamhet i sökandens namn, skall ansökningen avslås om icke borgenär, för vars fordran hypoteksbrev på grund av inteckningen utgör säkerhet, med ingivande av hypoteksbrevet samtyckt till åtgärden. Även utan sådant samtycke får dock inskrivningen föras av, om sökanden visar att åtgärden icke rör borgenärens rätt.

18 §

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ har motsvarande tillämpning i fråga om tomträtt som inskrivits, varvid med lagfart likställs inskrivning av tomt-rätt.

3 Förslag till Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Härigenom föreskrivs att 145 a och 185 g §§ konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har betalning utfallit på kapitalbeloppet av fordran, till säkerhet för vilken företagsinteckning meddelats, skall förvaltaren, sedan tiden för klander mot framlagt utdelningsförslag gått till ända eller väckt klander avgjorts genom beslut som vunnit laga kraft, göra anmälan därom till inskrivningsmyndigheten och därvid insända utdelningsförslaget eller annan handling som visar fördelningen. Kan det antagas att ytterligare betalning kommer att tilläggas inteckningshavaren, skall dock med anmälan anstå till dess det blivit avgjort, om sådan betalning skall utgå.

När innehavare av inteckning som avses i första stycket lyfter betalning, skall anteckning härom göras på inteckningshandlingen.

Föreslagen lydelse

145 a §¹

Om betalning för fordran, till säkerhet för vilken ställts företagshypotek, har utfallit på hypoteksbrevets belopp, skall förvaltaren, sedan tiden för klander mot framlagt utdelningsförslag har gått ut eller väckt klander har avgjorts genom beslut som vunnit laga kraft, anmäla detta till inskrivningsmyndigheten och därvid sända in utdelningsförslaget eller annan handling som visar fördelningen. Kan det antas att ytterligare betalning kommer att tilläggas inteckningsborgenären, skall dock anmälan inte göras förrän det har avgjorts, om sådan betalning skall utgå.

När inteckningsborgenär lyfter betalning, skall detta antecknas på hypoteksbrevet.

185 g §²

Sedan beslut om fastställelse av utdelning i konkursen har vunnit laga kraft, skall förvaltaren snarast tillstålla borgenär de medel som tillkomma denne. Detta gäller dock ej beträffande fordran som är beroende av villkor, som avses i 136 §, eller som är föremål för rättegång. Borgenär är berättigad till den ränta som har upplupit på medlen från dagen för utdelningsförslagets upprättande. När medlen ha tillställts borgenärerna, skall förvaltaren anmäla det hos konkursdomaren och tillsynsmyndigheten. Har betalning utfallit på

Sedan beslut om fastställelse av utdelning i konkursen har vunnit laga kraft, skall förvaltaren snarast tillstålla borgenär de medel som tillkommer denne. Detta gäller dock ej beträffande fordran som är beroende av villkor, som avses i 136 §, eller som är föremål för rättegång. Borgenär är berättigad till den ränta som har upplupit på medlen från dagen för utdelningsförslagets upprättande. När medlen har tillställts borgenärerna, skall förvaltaren anmäla det hos konkursdomaren och tillsynsmyndigheten. Om betalning för

¹ Senaste lydelse 1979:340.

² Senaste lydelse 1979:340.

Nuvarande lydelse

kapitalbeloppet av fordran, till säkerhet för vilken företagsinteckning meddelats, gäller 145 a §.

Bli medel tillgängliga för utdelning sedan konkursen avslutats, skall förvaltaren utdela dem till borgenärerna och avge redovisning för förvaltningen av medlen. Bestämmelserna i 185 e och 185 f §§ om utdelning och redovisning skola därvid tillämpas. Att nytt utdelningsförslag har upprättats skall kungöras endast om det finns skäl till det. Om konkursdomaren med hänsyn till de med en utdelning förenade kostnaderna finner att sådan icke lämpligen bör ske, äger han efter framställning av förvaltaren förordna att medlen i stället för att utdelas skola överlämnas till gäldenären.

Föreslagen lydelse

fordran, till säkerhet för vilken ställts företagshypotek, har utfallit på hypoteksbrevets belopp, har bestämmelserna i 145 a § motsvarande tillämpning.

Blir medel tillgängliga för utdelning sedan konkursen avslutats, skall förvaltaren dela ut dem till borgenärerna och avge redovisning för förvaltningen av medlen. Bestämmelserna i 185 e och 185 f §§ om utdelning och redovisning skall därvid tillämpas. Att nytt utdelningsförslag har upprättats skall kungöras endast om det finns skäl till det. Om konkursdomaren med hänsyn till de med en utdelning förenade kostnaderna finner att sådan inte lämpligen bör ske, får han efter framställning av förvaltaren förordna att medlen i stället för att delas ut skall överlämnas till gäldenären.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

4 Förslag till Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 29 §, 6 kap. 5 §, 8 kap. 13 § samt 13 kap. 17 § utsökningsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 kap.

29 §

När utmätning har beslutats, får gäldenären ej till skada för sökanden förfoga över egendomen genom överlåtelse eller på annat sätt, om ej kronofogdemyndigheten efter hörande av sökanden medger det av särskilda skäl.

Första stycket utgör ej hinder mot pantsättning av pantbrev eller annan in-teckningshandling som gäller i egendomen. Om förbud mot pantsättning av sådan handling när den har tagits i förvar av kronofogdemyndigheten finns bestämmelser i 6 kap. 5 § och 12 kap. 5 §.

Första stycket utgör ej hinder mot pantsättning av pantbrev eller annan in-teckningshandling som gäller i egendomen. Om förbud i vissa fall mot pantsättning av sådan handling finns bestämmelser i 6 kap. 5 § och 12 kap. 5 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om nyttjandet av utmätt egendom m. m. finns bestämmelser i 6 kap. 4 § andra stycket och 12 kap. 6–10 §§.

6 kap.

5 §

Pantbrev eller annan inteckningshandling, som gäller i utmätt skepp eller luftfartyg eller i utmäta reservdelar till luftfartyg och ej är belånad, får tagas i förvar. Sedan handlingen har tagits i förvar, får den ej pantförskrivas utan kronofogdemyndighetens tillstånd.

Hör utmätt lös egendom till näringsverksamhet, får kronofogdemyndigheten meddela näringsidkaren förbud att utan myndighetens tillstånd pantförskriva hypoteksbrev i verksamheten i den mån det är obelånat.

Obelånat hypoteksbrev får tagas i förvar av kronofogdemyndigheten. Är hypoteksbrev i tredje mans besittning, får kronofogdemyndigheten, med underrättelse om utmätningen och pantsättningsförbudet, meddela denne förbud att ge ut hypoteksbrevet utan myndighetens tillstånd.

8 kap.

13 §

Borgenär, vars fordran är förenad med företagsinteckning eller annars med förmånsrätt i utmätt egendom enligt 5 § förmånsrättslagen (1970:979), har rätt att få betalning ur egendomen, om han anmäler sin fordran hos kronofogdemyndigheten innan egendomen säljs eller, om försäljning sker under hand eller utmätt fordran drivs in, senast när fördelning skall äga rum.

Borgenär, vars fordran är förenad med förmånsrätt i utmätt egendom enligt 5 § förmånsrättslagen (1970:979), har rätt att få betalning ur egendomen, om han anmäler sin fordran hos kronofogdemyndigheten innan egendomen säljs eller, om försäljning sker under hand eller utmätt fordran drivs in eller pengar utmätts, senast när fördelning skall äga rum.

Sökanden har dock företräde i den mån betalning till borgenär som avses i första stycket är obehövlig för att trygga borgenären och dem som har sämre förmånsrätt i egendomen enligt 5 § förmånsrättslagen. Vid prövningen skall hänsyn tagas även till säkerhet som borgenären på annan grund har i gäldenären tillhörig egendom.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

13 kap.

17 §

När medel betalas ut, skall iakttagas vad som i allmänhet gäller om skyldighet för borgenär att förete eller återställa fordringsbevis eller säkerhet som har lämnats för fordran.

Pantbrev i skepp eller fastighet, vilket utgör säkerhet för fordran på vilken betalning har utfallit, skall företes även om borgenären ej är skyldig att återställa *pantbrevet*, om ej kronofogdemyndigheten finner skäl att medge undantag. Detsamma gäller skuldebrev som är intecknat i annan egendom, när skyldighet att förete eller återställa skuldebrevet ej följer redan av första stycket.

Pantbrev i skepp eller fastighet *eller hypoteksbrev i näringsverksamhet*, vilket utgör säkerhet för fordran på vilken betalning har utfallit, skall företes även om borgenären ej är skyldig att återställa *det*, om ej kronofogdemyndigheten finner skäl att medge undantag. Detsamma gäller skuldebrev som är intecknat i annan egendom, när skyldighet att förete eller återställa skuldebrevet ej följer redan av första stycket.

När köparen åberopar att den som enligt sakägarförteckning är berättigad till betalning har medgivit honom avräkning på köpeskillingen, gäller vid kronofogdemyndighetens prövning av överenskommelsen vad som föreskrivs i första och andra styckena.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

5 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 8 § föräldrabalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

15 kap.

8 §²

Aktier, obligationer, pantbrev, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såfram sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värde-

Aktier, obligationer, pantbrev, *hypoteksbrev*, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såfram sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga

¹ Balken omtryckt 1978:853.

² Senaste lydelse 1974:1038.

Nuvarande lydelse

handling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överföras till annan bank för att där nedsätts i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Föreslagen lydelse

nedsatt värdehandling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överföras till annan bank för att där nedsätts i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Vadsålunda om nedsättning av omyndigs värdehandlingar föreskrivits skall ej äga tillämpning med avseende å bevis eller motbok rörande tillgodohavande å räkning hos bank, ej heller med avseende å bevis, som utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning, som regeringen bestämmer, såframt å beviset finnes antecknat, att inskrivningen skett med förbehåll att kapitalbelopp å inskriven fordran eller därå utställd obligation eller ock inskriven obligation eller å sådan obligation belöpande kapitalbelopp ej må lyftas utan överförmyndarens tillstånd.

Premieobligationer, vilka utfärdats av staten, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Utövar en förmyndare förmynderskap för flera omyndiga, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet de omyndigas värdehandlingar sammanräknas.

Finnas omyndigs värdehandlingar, som skola förvaltas av förmyndaren, i öppet förvar hos bank utan att hava nedsatts enligt bestämmelse i detta kapitel, skall å dem tillämpas vad i denna balk är stadgat om nedsatta värdehandlingar.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

6 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 3 § ärvdabalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

21 kap.

3 §²

Finns det flera delägare i dödsboet eller är allmänna arvsfonden ensam delägare, får en skuld som inte förfal-

Finns det flera delägare i dödsboet eller är allmänna arvsfonden ensam delägare, får en skuld som inte förfal-

¹ Balken omtryckt 1981:359.

² Senaste lydelse 1981:359.

Nuvarande lydelse

ler till betalning inom sex månader sägas upp hos borgenären till betalning sex månader efter uppsägningen. Om borgenären till säkerhet för sin fordran har panträtt *i fast egendom eller tomträtt eller har inteckning* och han inom tre månader efter uppsägningen meddelar att han vill hålla sig endast till säkerheten, är han dock inte skyldig att ta emot betalning före förfallodagen.

Föreslagen lydelse

ler till betalning inom sex månader sägas upp hos borgenären till betalning sex månader efter uppsägningen. Om borgenären till säkerhet för sin fordran har panträtt *på grund av inteckning eller har företagshypotek* och han inom tre månader efter uppsägningen meddelar att han vill hålla sig endast till säkerheten, är han dock inte skyldig att ta emot betalning före förfallodagen.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

7 Förslag till Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)

Härigenom föreskrivs att 5 § förmånsrättslagen (1970:979)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Förmånsrätt i lös egendom som hör till näringsverksamhet *vari företagsinteckning kan meddelas* följer med

Förmånsrätt i lös egendom som *kan omfattas av företagshypotek på grund av inteckning i näringsverksamhet* följer med

1. fordran hos hyresgäst eller arrendator på grund av hyres- eller arrendeavtal angående lägenhet eller jord som var avsedd för verksamheten, dock ej för större belopp än som svarar mot tre månaders hyra eller ett års arrendeavgift,

2. *företagsinteckning.*

Särskild föreskrift om vilka slag av lös egendom som omfattas av *företagsinteckning* äger motsvarande tillämpning i fråga om förmånsrätt enligt 1.

2. *inteckning i verksamheten.*

Särskild föreskrift om vilka slag av lös egendom som omfattas av *företagshypotek* har motsvarande tillämpning i fråga om förmånsrätt enligt 1.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

8 Förslag till Lag om ändring i lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva¹

Härigenom föreskrivs att 3 a § lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1975:1248

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1977:673.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §²

Att köp av lös egendom i visst fall är utan verkan, ehuru köpeavhandling om egendomen behandlats enligt bestämmelserna i denna förordning, stadgas i lagen den 29 juli 1966 (nr 454) om företagsinteckning.

Att i visst fall borgenärs rätt till lös egendom består, trots att köpeavhandling om egendomen behandlats enligt bestämmelserna i denna lag, stadgas i lagen (1982:000) om företagshypotek.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

9 Förslag till Lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling

Häri genom föreskrivs att 1, 2, 4, 8, 10, 13 och 14 §§ lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Löpande skuldebrev, växlar, konossement eller andra handlingar vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller att påkalla fullgörande av någon annan förpliktelse får, om det kan antas att handlingen har förstörts eller kommit bort, dödas på begäran av den som har förlorat handlingen. Detsamma gäller i fråga om aktiebrev och pantbrev, liksom beträffande in-tecknade fordringshandlingar som är ställda till viss man.

Löpande skuldebrev, växlar, konossement eller andra handlingar vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller att påkalla fullgörande av någon annan förpliktelse får, om det kan antas att handlingen har förstörts eller kommit bort, dödas på begäran av den som har förlorat handlingen. Detsamma gäller i fråga om aktiebrev, pantbrev och hypoteksbrev, liksom beträffande in-tecknade fordringshandlingar som är ställda till viss man.

Denna lag tillämpas inte på banksedlar. Den tillämpas inte heller på obligationer eller förlagsbevis utom i fråga om

1. obligationer och förlagsbevis som har ställts till viss man eller till viss man eller order och som har utfärdats genom Värdepapperscentralen VPC Aktiebolags försorg, eller
2. obligationer med en löptid på högst ett år som har ställts till innehavaren och som utges av bankinstitut.

² Senaste lydelse 1966:457 (jfr 1966:648).

¹ Lagen omtryckt 1981:770.

² Senaste lydelse 1981:770.

³ Senaste lydelse 1973:1072 (jfr 1975:910).

2 §³

Ansökan om dödande av handling skall, *skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen*

Ansökan om dödande av handling skall *göras skriftligen hos rätten i den ort där förpliktelsen skall fullgöras*

Nuvarande lydelse

skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som *angå* gäld i allmänhet. *Då fråga är om pantbrev på grund av inteckning i fastighet eller tomträtt, göres ansökningen* hos den rätt under vilken fastigheten lyder. *I fråga om pantbrev på grund av inteckning i skepp eller skeppsbygge göres ansökningen hos rätten i skeppets hemort eller i den ort där bygget utföres.* Ansökan om dödande av intecknad fordringshandling göres hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsmyndighet är.

Ansökan om dödande av konossement skall *ingivas* till rätten i godsets bestämmelseort.

Äro enligt vad nu är sagt flera domstolar behöriga, må ansökningen göras vid vilken som helst av dem.

Föreslagen lydelse

eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, *hos* den rätt där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål som *angår* gäld i allmänhet. *Ansökan som avser pantbrev skall göras* hos den rätt under vilken fastigheten lyder *eller i skeppets hemort eller i den ort där skeppsbygget utförs.* Ansökan som avser någon annan inteckningshandling skall göras hos rätten i den ort där vederbörande inskrivningsmyndighet finns.

Ansökan om dödande av konossement skall *ges in* till rätten i godsets bestämmelseort.

Om flera domstolar enligt vad nu sagts är behöriga, får ansökningen göras vid vilken som helst av dem.

4 §⁴

Sökanden *åligger att, så vitt ske kan,* om ansökningen underrätta en var vilken såsom gäldenär, löftesman eller eljest är *på grund av handlingen förpliktad.* *Avser ansökningen pantbrev eller intecknad fordringshandling,* skall den intecknade egendomens ägare, *så ock* den som senast, *i den ordning särskilt är stadgat,* blivit *antecknad såsom innehavare av handlingen, där så ske kan,* underrättas om ansökningen.

Sökanden *skall, i den mån det kan ske,* om ansökningen underrätta *var och en* vilken såsom gäldenär, löftesman eller eljest är *förpliktad på grund av handlingen.* *Om ansökningen avser pantbrev eller annan inteckningshandling,* skall den in-tecknade egendomens ägare *samt* den som senast *har antecknats som innehavare av handlingen* underrättas om ansökningen, *om det kan ske.*

8 §⁵

Sedan tiden för anmälan enligt 6 § andra stycket har gått ut, skall rätten avgöra ärendet. Finner rätten därvid att någon omständighet inte har förekommit som visar eller ger skälig anledning till antagande att handlingen finns i behåll, skall handlingen dödas genom beslut av rätten.

Beträffande pantbrev och *intecknade fordringshandlingar* skall be-

Beträffande pantbrev och *andra in-teckningshandlingar* skall beslutet

⁴ Senaste lydelse 1970:1012.

⁵ Senaste lydelse 1981:770.

Nuvarande lydelse

slutet innehålla en erinran om att beslutet inte innebär att inteckningen dödas.

Föreslagen lydelse

innehålla en erinran om att beslutet inte innebär att inteckningen dödas.

10 §⁶

Avser ansökan om dödning pantbrev eller *intecknad fordringshandling*, skall rätten underrätta vederbörande inskrivningsmyndighet om ansökningsför *anteckning i fastighetsboken* eller *annan inskrivningsbok varom fråga är. Vad nu sagts om ansökningsför* *skall ock gälla rättens slutliga utslag i ärendet; dock må, då ansökningsför* avslagits, *anteckning ej verkställas förrän utslaget vunnit laga kraft.*

Sedan *utslag*, varigenom pantbrev dödas, vunnit laga kraft, skall inskrivningsmyndigheten *på* ansökan utfärda nytt pantbrev som svarar mot det dödade samt *göra anteckning i fastighets- eller tomträttsboken därom.*

Har *intecknad fordringshandling* dödats genom lagakraftvunnet *utslag*, skall inskrivningsmyndigheten, *på* ansökan, *å* inskrivningsdag *göra anteckning i vederbörande inskrivningsbok*, att ny handling, som utfärdats *jämlikt* 9 §, medför *den* inteckningsrätt som *tillkommit* den dödade.

Avser ansökan om dödning pantbrev eller *annan in-teckningshandling*, skall rätten underrätta vederbörande inskrivningsmyndighet om ansökningsför *och om rättens slutliga beslut i ärendet. Inskrivningsmyndigheten skall anteckna detta i inskrivningsboken* eller *inskrivningsregistret. Har ansökningsför* avslagits, *skall anteckning om detta dock inte göras förrän beslutet har vunnit laga kraft.*

Sedan *beslut*, varigenom pantbrev eller *hypoteksbrev* dödas, *har* vunnit laga kraft, skall inskrivningsmyndigheten *efter* ansökan utfärda nytt pantbrev eller *hypoteksbrev* som svarar mot det dödade samt *anteckna detta i inskrivningsboken* eller *inskrivningsregistret.*

Har *intecknad fordringshandling* dödats genom lagakraftvunnet *beslut*, skall inskrivningsmyndigheten *efter* ansökan *på* inskrivningsdag *anteckna i inskrivningsboken* att ny handling, som utfärdats *enligt* 9 §, medför *samma* in-teckningsrätt som den dödade *hade.*

13 §⁷

Är det inte känt var ett pantbrev eller någon annan in-teckningshandling finns och har tio år förflutit från det att handlingen uppvisades för anteckning om innehav eller i övrigt företeddes i ett in-teckningsärende, kan den in-tecknade egendomens ägare ansöka att in-teckningen dödas trots att handlingen inte kan företes.

Är det inte känt var ett pantbrev eller någon annan in-teckningshandling finns och har tio år förflutit från det att handlingen uppvisades för anteckning om innehav eller i övrigt företeddes i ett in-teckningsärende, kan den in-tecknade egendomens ägare ansöka att in-teckningen dödas trots att handlingen inte kan företes.

⁶ Senaste lydelse 1970:1012.

⁷ Senaste lydelse 1981:770.

Nuvarande lydelse

Ansökan som avser ett pantbrev skall göras hos den rätt under vilken fastigheten lyder eller i skeppets hemort eller i den ort där skeppsbygget utförs. Ansökan som avser någon annan in-teckningshandling skall göras hos rätten i den ort där vederbörande inskrivningsmyndighet finns. Kan det antas att ett pantbrev har tillkommit på sådant sätt eller har kommit ur ägarens hand under sådana omständigheter som utesluter giltig pantsättning, får ansökan om dödande av in-teckningen göras även om den nyss angivna tiden ej har förflutit.

Den som senast har antecknats som innehavare av handlingen skall, om det kan ske, delges ansökningen i enlighet med vad som föreskrivs om delgivning av stämning i tvistemål. Rätten skall därefter utfärda en offentlig stämning, som skall kungöras på det sätt som anges i 6 §. Stämningen skall innehålla en beskrivning av handlingen. I stämningen skall vidare den som kan inneha handlingen eller vet att den finns i behåll eller som i övrigt kan lämna upplysningar i ärendet uppmanas att anmäla detta till rätten senast en viss angiven dag. Denna dag skall bestämmas så att minst sex månader kommer att förflyta från dagen för kungörandet. Sökanden skall underrättas om innehållet i stämningen.

Sedan tiden för anmälan enligt andra stycket har gått ut, skall rätten avgöra ärendet. Finner rätten därvid att någon omständighet inte har förekommit som utgör skäl原因 anledning att låta in-teckningen fortfarande gälla, skall rätten förordna att in-teckningen får dödas utan handlingens företeende efter ansökan om detta hos vederbörande inskrivningsmyndighet.

Rätten skall underrätta inskrivningsmyndigheten om en ansökan som har gjorts enligt första stycket och om rättens slutliga beslut i ärendet. Inskrivningsmyndigheten skall anteckna detta i *fastighetsboken* eller *annan* inskrivningsbok. Har ansökningen avslagits, skall anteckning om detta dock inte göras förrän beslutet har vunnit laga kraft.

Föreslagen lydelse

Ansökan som avser ett pantbrev skall göras hos den rätt under vilken fastigheten lyder eller i skeppets hemort eller i den ort där skeppsbygget utförs. Ansökan som avser någon annan in-teckningshandling skall göras hos rätten i den ort där vederbörande inskrivningsmyndighet finns. Kan det antas att ett pantbrev *eller hypoteksbrev* har tillkommit på sådant sätt eller har kommit ur ägarens hand under sådana omständigheter som utesluter giltig pantsättning, får ansökan om dödande av in-teckningen göras även om den nyss angivna tiden ej har förflutit.

Rätten skall underrätta inskrivningsmyndigheten om en ansökan som har gjorts enligt första stycket och om rättens slutliga beslut i ärendet. Inskrivningsmyndigheten skall anteckna detta i *inskrivningsbok* eller *inskrivningsregister*. Har ansökningen avslagits, skall anteckning om detta dock inte göras förrän beslutet har vunnit laga kraft.

14 §⁸

Bestämmelserna i 1–10 §§ *äga*, såvitt de *angå* pantbrev, motsvarande tillämpning i fråga om vilandebe-

Bestämmelserna i 1–10 §§ *har*, i vad de *avser* pantbrev, motsvarande tillämpning i fråga om vilandebevis.

⁸ Senaste lydelse 1973:1072 (jfr 1975:910).

Nuvarande lydelse

vis. Bestämmelserna i 13 § om dödande av inteckning äga motsvarande tillämpning i fråga om vilandeförklarad inteckningsansökan.

Bestämmelserna i 10 och 13 §§ om annan inskrivningsbok än fastighetsbok äga, i fråga om pantbrev för skepps- eller skeppsbyggnadsinteckning, motsvarande tillämpning på skepps- och skeppsbyggnadsregistren.

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 13 § om dödande av inteckning *har* motsvarande tillämpning i fråga om vilandeförklarad inteckningsansökan.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

10 Förslag till Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom föreskrivs att 52 § 2 mom. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*52 § 2 mom.²

Vid *erläggande* av arvsskatt, som jämligt 54 § skall *av dödsboet förskjutas*, må efter tillstånd av beskattningsmyndigheten intill ett belopp, *motsvarande* högst hälften av skatten, såsom betalningsmedel gälla skuldebrev, till säkerhet för vilket, *jämligt gällande bestämmelser angående inteckning i fast egendom, tomträtt, vattenfallsrätt, fartyg, jordbruksinventarier eller förlagsegen- dom*, inteckning meddelats i boet tillhörig egendom, eller ock skuldförbindelse med säkerhet av sådant skuldebrev.

Sålunda intecknat skuldebrev *vare gällande* såsom betalningsmedel eller säkerhet endast i den mån detsamma fastställts att gälla inom det värde, till vilket den intecknade egendomen *upptagits* i ärendet angående arvsskattens fastställande, och *därjämte* endast under förutsättning, att inteckningen omfattar *jämväl* ränta

Vid *betalning* av arvsskatt, som enligt 54 § skall *förskjutas av dödsboet*, får efter tillstånd av beskattningsmyndigheten intill ett belopp, *svarande mot* högst hälften av skatten, såsom betalningsmedel gälla skuldebrev, till säkerhet för vilket inteckning meddelats i boet tillhörig egendom, eller *också* skuldförbindelse med säkerhet av sådant skuldebrev eller med säkerhet av pantbrev i boet *tillhörig egendom eller av hypoteksbrev i näringsverksamhet, som hör till boet.*

Sålunda intecknat skuldebrev *gäller* såsom betalningsmedel eller säkerhet endast i den mån detsamma fastställts att gälla inom det värde, till vilket den intecknade egendomen *tagits upp* i ärendet angående arvsskattens fastställande, och *dessutom* endast under förutsättning, att inteckningen omfattar *även* ränta

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:857.

² Senaste lydelse 1974:857.

Nuvarande lydelse

efter den procent, som regeringen föreskriver.

Överstiger den arvsskatt, som skall av dödsboet förskjutas, 20 000 kronor må därjämte, intill skattens halva belopp, å inländsk börs noterade aktier, som ingå bland dödsboets tillgångar, eller skuldebrev, för vilket lämnas säkerhet i börsnoterade eller andra aktier, gälla såsom betalningsmedel i enlighet med de föreskrifter regeringen meddelar.

Å skuld, som avses i första och tredje styckena, skall gäldas ränta. Räntan utgår från och med månaden efter den då beslut meddelats om att skatten må erläggas med betalningsmedel varom nu är fråga till och med den månad då skulden betalats. I fråga om räntan gälla i övrigt bestämmelserna i 1 mom.

Föreslagen lydelse

efter den procent, som regeringen föreskriver. *Pantbrev och hypoteksbrev gäller såsom säkerhet endast i den mån inteckningen fastställts att gälla inom värde som nyss sagts.*

Överstiger den arvsskatt, som skall förskjutas av dödsboet, 20 000 kronor får dessutom, intill skattens halva belopp, på inländsk börs noterade aktier, som ingår bland dödsboets tillgångar, eller skuldebrev, för vilket lämnas säkerhet i börsnoterade eller andra aktier, gälla såsom betalningsmedel i enlighet med de föreskrifter regeringen meddelar.

På skuld, som avses i första och tredje styckena, skall ränta betalas. Räntan utgår från och med månaden efter den då beslut meddelats om att skatten får betalas med betalningsmedel varom nu är fråga till och med den månad då skulden betalats. I fråga om räntan gäller i övrigt bestämmelserna i 1 mom.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

11 Förslag till Lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)

Härigerom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagsökningslagen (1946:808) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

För fordran som grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis och är förfallen till betalning får gäldenären lagsökas enligt vad som sägs i det följande.

Om parträtt i fast egendom, skepp eller skeppsbygge har skriftligen upplåtits för en fordran som avses i första stycket, kan borgenären genom lagsökning söka betalning ur egendomen. Har borgenären för fordringen inteckring i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg eller företagsin-

Om panträtt i fast egendom, skepp eller skeppsbygge har skriftligen upplåtits för en fordran som avses i första stycket, kan borgenären genom lagsökning söka betalning ur egendomen. Har borgenären för fordringen inteckning i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg, kan han genom

¹ Senaste lydelse 1981:740.

Nuvarande lydelse

teckning, kan han genom lagsökning söka betalning ur den egendom vari inteckningen gäller.

Föreslagen lydelse

lagsökning söka betalning ur den egendom vari inteckningen gäller. *Vad nu sagts har motsvarande tillämpning för det fall att företagshypotek skriftligen ställts för fordringen.*

För en fordran på ersättning som avses i 2 eller 3 § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m. m. får lagsökning äga rum även om fordringen inte grundar sig på skriftligt fordringsbevis. En förutsättning är dock att lagsökningen äger rum i samband med lagsökning enligt första eller andra stycket för den fordran som har föranlett den åtgärd som ersättningsanspråket avser.

Lagsökning för fordran på ersättning som avses i tredje stycket får äga rum endast i den mån den fordrade ersättningen kan utgå enligt lagen om ersättning för inkassokostnader m. m.

Vad som sägs i denna lag om gäldenären skall vid lagsökning som avser fastställelse till betalning ur viss egendom tillämpas på ägaren av egendomen.

2 §²

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, personnummer, yrke, hemvist, postadress och telefonnummer samt gäldenärens namn och, *där så kan ske*, dennes personnummer, yrke, hemvist, postadress och telefonnummer, *så ock* fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären *angive ock* de omständigheter som *betinga* rättens behörighet, om denna *ej framgår* av vad *eljest anføres*. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling *varå* fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket *sökes* ur fast egendom, skepp eller skeppsbygge, av handling varigenom panträtt i egendomen upplåtits.

Ansökningen skall jämte avskrift som *angives* i första stycket *avlämnas* i två exemplar och vara egenhändigt

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, personnummer, yrke, hemvist, postadress och telefonnummer samt gäldenärens namn och, *om det kan ske*, dennes personnummer, yrke, hemvist, postadress och telefonnummer, *samt* fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären *skall även ange* de omständigheter som *betingar* rättens behörighet, om denna *inte framgår* av vad *i övrigt anføres*. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling *på vilken* fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket *söks* ur fast egendom, skepp eller skeppsbygge *eller ur egendom som omfattas av företagshypotek*, av handling varigenom panträtt i egendomen upplåtits *eller företagshypotek ställts*.

Ansökningen skall jämte avskrift som *anges* i första stycket *lämnas* i två exemplar och vara egenhändigt

² Senaste lydelse 1973:1074 (jfr 1975:912).

Nuvarande lydelse

undertecknad av borgenären eller hans ombud. *Är endast ett exemplar ingivet, ombesörje rätten mot stadgad avgift erforderlig avskrift, och gällende i målet lika med huvudskrift.*

Föreslagen lydelse

undertecknad av borgenären eller hans ombud. *Om endast ett exemplar ges in, skall rätten mot stadgad avgift ombesörja erforderlig avskrift. Denna gäller i målet lika med huvudskrift.*

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Om inteckningshandling, som rör näringsverksamhet, vid ikraftträdandet utgör säkerhet för fordran, får lagsökning äga rum enligt 1 § andra stycket tredje meningen i dess nya lydelse, även om fordringen ej grundas på skriftligt bevis eller upplåtelsen ej skett skriftligen. Målet skall hänskjutas till rättegång, om det görs invändning som hänför sig till fordringen eller upplåtelsen samt borgenärens rätt är tvistig.

12 Förslag till Lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308)

Häri genom föreskrivs att 11, 32 och 36 §§ stämpelskattelagen (1964:308)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §²

Beviljas inteckning eller förklaras ansökan om inteckning vilande, skall stämpelskatt erläggas. Med beviljande av inteckning *likställs* i denna lag att inteckning *överföres* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret.

Beviljas inteckning eller förklaras ansökan om inteckning vilande, skall stämpelskatt erläggas. Med beviljande av inteckning *likställs* i denna lag att inteckning *förs över* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret.

Skatten utgår med tio kronor för varje fullt tusental kronor av det kapitalbelopp, för vilket inteckning beviljas eller ansökan om inteckning förklaras vilande, dock lägst med tio kronor. För inteckning i skepp utgår dock skatten med fyra kronor för varje fullt tusental kronor av motsvarande kapitalbelopp.

Skatteplikt föreligger icke, när

1) inteckning meddelas i järnväg för allmän trafik;

2) vilandeförklarad ansökan om inteckning *fullföljes*;

2) vilandeförklarad ansökan om inteckning *fullföljs*;

3) inteckning meddelas på grund av 4 § lagen (1927:79) om rätt för borgenär till betalning ur ersättning på grund av brandförsäkringsavtal;

4) sammanföring av inteckningar eller utbyte av pantbrev, vilandebe-

4) sammanföring av inteckningar eller utbyte av pantbrev, *hypoteks-*

¹ Lagen omtryckt 1979:1060. Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:864.

² Senaste lydelse 1979:292.

Nuvarande lydelse

vis eller intecknad fordringshandling äger rum;

5) inteckning *utsträcker* till att avse ytterligare en eller flera fastigheter *eller* ytterligare ett eller flera luftfartyg;

6) nytt pantbrev eller vilandebevis utfärdas i fall som avses i 22 kap. 5 § tredje stycket jordabalken och i 10 § andra stycket lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling;

7) sådan åtgärd *vidtages* beträffande inteckning i luftfartyg som avses i 29 eller 30 § lagen (1955:227) om inskrivning av rätt till luftfartyg; eller

8) inteckning meddelas i skeppsbygge.

Föreslagen lydelse

brev, vilandebevis eller intecknad fordringshandling äger rum;

5) inteckning *sträcks ut* till att avse ytterligare en eller flera fastigheter, ytterligare ett eller flera luftfartyg *eller ytterligare näringsverksamhet*;

6) nytt pantbrev, *hypoteksbrev* eller vilandebevis utfärdas i fall som avses i 22 kap. 5 § tredje stycket jordabalken och i 10 § andra stycket lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling;

7) sådan åtgärd *vidtas* beträffande inteckning i luftfartyg som avses i 29 eller 30 § lagen (1955:227) om inskrivning av rätt till luftfartyg; eller

32 §³

I förhållande till statsverket *skola* för skattens erläggande svara, beträffande skatt för

a) förvärv av fast egendom, tomträtt eller skepp, båda kontrahenterna;

b) inteckning, den som vid tidpunkten för skattepliktens inträde är behörig att ansöka om inteckning i den fasta egendomen, tomträtten *eller* skeppet eller, i fråga om *annan egendom*, att medge inteckningen;

c) aktie eller insats i svenskt bolag, bolaget och de som *äro* ledamöter i bolagets styrelse sedan skatteplikt inträtt; samt

d) lotteri, den som anordnar detta.

När flera *svara* för skattens erläggande, åligger ansvarigheten dem solidariskt.

I förhållande till statsverket *skall* för skattens erläggande svara, beträffande skatt för

b) inteckning, den som vid tidpunkten för skattepliktens inträde är behörig att ansöka om inteckning i den fasta egendomen, tomträtten, skeppet *eller näringsverksamheten* eller, i fråga om *luftfartyg eller luftfartyg och reservdelar*, att medge inteckningen;

c) aktie eller insats i svenskt bolag, bolaget och de som *är* ledamöter i bolagets styrelse sedan skatteplikt inträtt; samt

När flera *svarar* för skattens erläggande, åligger ansvarigheten dem solidariskt.

Skattskyldig är den som i varje särskilt fall är gentemot statsverket ansvarig för skattens erläggande.

³ Senaste lydelse 1979:1060.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 §⁴

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket a) eller b), skall skatten inbetalas till beskattningsmyndigheten eller den myndighet regeringen bestämmer inom en månad från den dag, då expedition i ärendet blir tillgänglig för sökanden, eller, vid tillämpning av andra stycket samma moment, den senare dag, då beslutet om skattens fastställande meddelas. Innan expedition i ärendet blivit tillgänglig eller beslut som nu sagts blivit meddelat, *må* skatten *icke mottagas*. Fastställer överrätt skatten till högre belopp än beskattningsmyndigheten förut beräknat eller vitsordar skattskyldig anmärkning av den enligt 48 § förordnade granskningsmyndigheten, skall sålunda tillkommande skattebelopp inbetalas till länsstyrelsen i det län, dit beskattningsmyndigheten hör inom en månad efter det att överrättens beslut meddelats eller granskningsmyndigheten *erhållit* meddelande om vitsordandet.

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket c), åligger det den skattskyldige att inbetala skatten genom insättning på beskattningsmyndighetens postgirokonto inom den tid, som gäller för avgivande av deklaration. Om den av beskattningsmyndigheten eller besvärmyndighet fastställda skatten överstiger vad som skolat utgöras enligt deklaration eller, då beslut förut meddelats i saken, enligt det beslut som närmast föregått, åligger det den skattskyldige att inom tid, som beskattningsmyndigheten bestämmer, till denna inbetala det felande beloppet. Vad nu sagts skall även gälla, om skatt fastställts ehuru deklaration ej avgetts.

När synnerliga skäl äro därtill, må beskattningsmyndighet, som avses i andra stycket, bevilja anstånd med skattens erläggande.

Den handling, som ligger till grund för skattens fastställande *eller, när fråga är om inteckning i fast egendom, tomträt eller skepp, pantbrev eller vilandebevis må* beskattningsmyndigheten *icke utlämna, förrän*

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket a) eller b), skall skatten inbetalas till beskattningsmyndigheten eller den myndighet regeringen bestämmer inom en månad från den dag, då expedition i ärendet blir tillgänglig för sökanden, eller, vid tillämpning av andra stycket samma moment, den senare dag, då beslutet om skattens fastställande meddelas. Innan expedition i ärendet blivit tillgänglig eller beslut som nu sagts blivit meddelat, *får* skatten *inte tas emot*. Fastställer överrätt skatten till högre belopp än beskattningsmyndigheten förut beräknat eller vitsordar skattskyldig anmärkning av den enligt 48 § förordnade granskningsmyndigheten, skall sålunda tillkommande skattebelopp inbetalas till länsstyrelsen i det län, dit beskattningsmyndigheten hör inom en månad efter det att överrättens beslut meddelats eller granskningsmyndigheten *fått* meddelande om vitsordandet.

Om det finns synnerliga skäl för det, får beskattningsmyndighet, som avses i andra stycket, bevilja anstånd med *betalning av skatten.*

Den handling som ligger till grund för skattens fastställande *får* beskattningsmyndigheten *inte lämna ut förrän skatten betalats. När fråga är om inteckning i fast egendom, tomträt, skepp eller näringsverksamhet,*

⁴ Senaste lydelse 1974:887 (jfr 1975:38 och 1975:922).

Nuvarande lydelse

skatten *erlagts*. Har inteckning *överförs* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret i samband med att skeppsbygge registrerats som skepp, *må icke* nationalitetshandling för skeppet *utlämnas*, förrän skatten för inteckningen *erlagts*.

Föreslagen lydelse

gäller detsamma beträffande pantbrev, hypoteksbrev eller vilandebevis. Har inteckning *förts över* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret i samband med att skeppsbygge registrerats som skepp, *får* nationalitetshandling för skeppet *inte lämnas ut* förrän skatten för inteckningen *betalats*.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

13 Förslag till Lag om ändring i lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m.

Häri genom föreskrivs att 2 och 4 §§ lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Säkerhet får bestå av pant, borgen eller *företagsinteckning*.

Borgen skall ställas såsom för egen skuld. Om den ställs av två eller flera personer gemensamt skall den vara solidarisk.

Föreslagen lydelse

2 §

Säkerhet får bestå av pant, borgen eller *företagshypotek*.

4 §

Pant får tillgodogöras i den ordning som gäller för utmätt egendom.

Borgen får genast utsökas. Därvid gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i uppbördslagen (1953:272) om indrivning av restförd skatt. Införsel får äga rum om det är medgivet beträffande den fordran som säkerheten avser.

Om *företagsinteckning* utgör säkerhet, får utmätning genast ske i den egendom som omfattas av *inteckningen*, även när *den gäller i annan näringsverksamhet* än gäldenärens.

Om *hypoteksbrev* utgör säkerhet, får utmätning genast ske i den egendom som omfattas av *företagshypoteket*, även när *detta avser annan verksamhet* än gäldenärens.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

14 Förslag till Lag om ändring i lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 25 § lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §

Om ett skepp, som enligt punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1067) om ändring i lagen (1966:454) om företagsinteckning omfattas av en sådan inteckning, skall säljas exekutivt enligt 10 kap. i balken, skall borgenären underrättas och fordran som anmäls tas upp i sakägarförteckningen.

Om ett skepp, som enligt punkt 8 övergångsbestämmelserna till lagen (1982:000) om företagshypotek omfattas av sådant hypotek, skall säljas exekutivt enligt 10 kap. i balken, skall borgenären underrättas och fordran som anmäls tas upp i sakägarförteckningen.

Bestämmelserna i 10 kap. i balken om tillägg enligt 264 § sjölagen (1891:35 s. 1) tillämpas beträffande ränta, som enligt punkt 14 eller 15 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1064) om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1) skall i stället för sådant tillägg beräknas på kapitalbeloppet av en inteckning enligt äldre lag.

Vad som sägs i balken om registrerat skepp gäller även i fråga om båt som enligt punkt 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1064) om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1) är upptagen i skeppsregistret.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

1 Inledning

Vår gällande lagstiftning om inteckning i näringsverksamhet går liksom tidigare lagstiftning tillbaka på fastighetsrättens fordringsinteckning som grund för panträtt, låt vara att rätt på grund av företagsinteckning betraktas som något annat och mindre än verklig panträtt. Fastighetsrätten var under översyn då företagsinteckningen fick sin nuvarande form genom lagen (1966:454) om företagsinteckning (FL). 1970 års jordabalk (JB) introducerade en helt ny ordning för panträtt på grund av inteckning. Denna efterbildades genom 1973–1975 års sjölagstiftning om bl. a. skepps- och skeppsbyggnadshypotek. Den efterbildas också i det förslag till reviderat luftfartygshypotek som lagts fram genom betänkandet (SOU 1976:70) Rätt till luftfartyg m. m. Det är följdriktigt att även reglerna om företagsinteckning revideras med fastighetsrättslig förebild; det gäller även om den numera tillsatta pantbrevsutredningens (Ju 1979:02) arbete kommer att leda till ändring av de fastighetspanträttsliga reglerna.¹

1.1 Utredningens uppdrag

Utredningens direktiv finns i anförande till statsrådsprotokollet den 29 september 1972 av dåvarande statsrådet Lidbom. Efter att ha redovisat vissa statistiska uppgifter rörande användningen av institutet företagsinteckning, anförde Lidbom följande:

FL har nu varit i tillämpning i drygt fem år. Erfarenheterna av lagstiftningen får på det hela taget sägas vara goda. I ett hänseende har regleringen emellertid medfört vissa tillämpningssvårigheter. Jag syftar därvid på de problem som uppkommer genom att kommun- eller länsindelningen ändras. Under den tid som lagen har tillämpats har också önskemål framkommit om utvidgning av lagens tillämpningsområde såvitt gäller kretsen av inteckningsberättigade. Denna kritik mot den nuvarande regleringen kan enligt min mening inte lämnas obeaktad. Vidare har under den tid som förflutit från ikraftträdandet panträtten på fastighetsrättens område – som i många viktiga hänseenden har tjänat som förebild för FL – omgestaltats. Det kan med fog hävdas att det är mindre tillfredsställande att de båda inteckningssystemen inte, åtminstone i sina huvuddrag, stämmer överens.

Till följd av de förhållanden som nämnts har ett behov framträtt av att företa en översyn av lagstiftningen om företagsinteckning. Någon mera genomgripande förändring av rättsinstitutets allmänna karaktär åsyftas inte. Vad saken närmast gäller är en i huvudsak teknisk översyn inom ramen för de principer på vilka institutet f. n. vilar. I enlighet med vad som har anförts förordar jag att en särskild sakkunnig tillkallas för att företa en översyn av lagstiftningen om företagsinteckning.

¹ Se Dir 1979:5.

Beträffande utredningsarbetet kan följande anföras.

Bestämmelserna i FL bygger på att det föreligger en fordran som grundas på ett skriftligt fordringsbevis. Näringsidkaren tecknar på fordringshandlingen ett medgivande att hans näringsverksamhet får intecknas till säkerhet för fordran. Borgenären kan sedan med åberopande av fordringshandlingen begära inteckning för fordringen. Bifalles ansökningen, sker inskrivning i boken över företagsinteckningar.

Som framgått har genom jordabalken (JB) fastighetspanträtten getts en annan struktur. Den tidigare konstruktionen med skriftligt fordringsbevis på vilket fastighetsägaren tecknar medgivande till inteckning och på grund av vilket inteckning sedan meddelas i fastigheten har övergetts. I det intecknade skuldebrevets ställe har trätt en handling – pantbrev – som utfärdas av inskrivningsmyndigheten efter ansökan av fastighetens ägare. Panträtt i fastighet till säkerhet för fordran upplåts genom att fastighetens ägare överlämnar pantbrevet som pant för fordringen. Borgenär som sålunda fått pantbrev för sin fordran har rätt att vid utsökning eller när myndighet i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i fastigheten få betalning för sin fordran med högst det belopp som anges i pantbrevet jämte särskilt tillägg.

I detta sammanhang vill jag erinra om att Kungl. Maj:t under våren 1972 till lagrådet har remitterat förslag till bl. a. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1). I förslaget har det sjörättsliga hypoteket utformats efter förebild av JB:s panträttskonstruktion. Vidare har jag efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 7 juni 1972 tillkallat en sakkunnig att företa en översyn av reglerna om registrering av och inskrivning av rätt till luftfartyg m. m. I den sakkunniges uppdrag ingår bl. a. att med utgångspunkt i de nya fastighets- och sjörättsliga reglerna lägga fram förslag till lagregler om panträtt på grund av inteckning i luftfartyg.

Den ändring av den hypotekariska panträttsstrukturen som redan har genomförts eller avses bli genomförd på andra rättsområden ger anledning till en omprövning av FL:s system för inteckning i näringsverksamhet och upplåtelse av betalningsrätt däri. Under utredningsarbetet bör undersökas i vad mån FL kan ändras så, att överensstämmelse uppnås mellan FL och JB i fråga om sättet för upplåtelse av säkerhetsrätt samt inteckningshandlingens form och innehåll och sättet för dess utfärdande. I denna del bör utredningsarbetet inriktas på att inom ramen för nuvarande principer i FL så långt möjligt försöka anpassa institutet företagsinteckning efter JB:s panträttskonstruktion.

I den mån utredningsarbetet resulterar i förslag till ändring av det nuvarande systemet i de hänseenden som jag har angett här, bör särskild uppmärksamhet ägnas åt övergångsfrågorna. Här synes bestämmelserna i lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken och det remitterade förslaget till lag om ändring i sjölagen kunna tjäna som förebild. Under samma förutsättning bör förslag till erforderliga administrativa föreskrifter läggas fram.

Företagsinteckning meddelas i all den näringsverksamhet eller i den verksamhet av viss art som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag, får inteckning meddelas också i bolagets verksamhet inom hela landet eller inom flera län. Forumreglerna innebär att ärendena tas upp av inskrivningsmyndigheten för den kommun som är säte för länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte.

Vid årsskiftena 1968/69 och 1970/71 genomfördes ett stort antal ändringar i den kommunala indelningen. I flera fall påverkades även länsindelningen. Ytterligare indelningsändringar är avsedda att genomföras vid årsskiftet 1973/74.

Ändring i kommun- eller länsindelningen får viktiga konsekvenser för de företagsinteckningar som har meddelats i verksamhet som utövas i berörda kommuner och län.

Utgångspunkten är att företagsinteckning principiellt skall behålla den omfattning som blivit bestämd vid inteckningens beviljande. Inteckningens omfattning påverkas således inte av ändring i kommun- eller länsindelningen, såvida inte annat har föreskrivits.

När det gäller ändringar i den administrativa indelningen har man vid tillämpningen av FL att skilja mellan två fall. I det ena förs hela den administrativa enhet till vilken inteckningen begränsats samman med annan motsvarande enhet eller del därav. I det andra fallet förs endast en del av den administrativa enhet till vilken inteckningen begränsats samman med en annan sådan enhet eller del därav. Ett specialfall härav föreligger, när en kommun delas så att den kommer att uppgå i flera kommuner, belägna antingen i samma län eller i olika län.

Endast för det förstnämnda fallet finns det bestämmelser i FL. Sålunda skall enligt 32 § inteckning i allmänhet utvidgas så att den kommer att gälla i hela den nya administrativa enheten. Detta gäller emellertid inte om samma slags verksamhet bedrivs av näringsidkaren i den andra kommunen (länet) eller kommundelen (länsdelen) och denna verksamhet omfattas av annan inteckning. Utvidgning av inteckning i de fall som åsyftas nu sker i och med att indelningsändringen träder i kraft. Beslut av inskrivningsmyndigheten eller anteckning i inskrivningsboken förutsätts således inte för utvidgningen.

Ändring i den administrativa indelningen får betydelse inte bara i fråga om omfattningen av beviljad företagsinteckning. Enligt 5 § FL får inteckning inte meddelas på sådant sätt att den till omfattningen avviker från annan inteckning som meddelats eller sökts i samma näringsverksamhet. Ofta kan det därför bli nödvändigt med ganska omfattande dödningsåtgärder för att ny inteckning över huvud skall kunna tas ut i tidigare intecknad verksamhet efter indelningsändring. Särskilt ändring i länsindelningen medför inte bara ett betydande merarbete för inskrivningsmyndigheten utan också i vissa fall – vilket är allvarligare – olägenheter för de enskilda i form av besvär och kostnader. Detta är så mycket mera betänkligt som de åsyftade konsekvenserna varit oförutsebara för näringsidkaren och hans borgenär.

År 1971 har i TFL införts ett flertal bestämmelser om vad inskrivningsmyndighet har att iaktta vid handläggning av inskrivningsärenden och utfärdande av gravationsbevis beträffande näringsverksamhet, vars inteckningsförhållanden berörs av genomförd indelningsändring (22–28 §§; SFS 1971:123). Genom tillskapandet av dessa handlägningsrutiner har emellertid de oförmåigheter som enligt vad som sagts nyss är förenade med den nuvarande materiellrättsliga regleringen inte kunnat elimineras.

Vid utredningsarbetet blir det därför en angelägen uppgift att undersöka hur kvarstående problem skall kunna lösas. Arbetet bör därvid i första hand inriktas på att finna en lösning som undanröjer hindren mot nyinteckning efter indelningsändring utan att borgenärernas intressen träds för nära.

En av flera tänkbara lösningar av de problem som indelningsändringarna har aktualiserat kan vara att i de fall då område frångår kommun eller län, till vilket beviljad eller sökt inteckning har begränsats, låta inteckningen omfatta näringsverksamheten i kommunen eller länet sådan enheten är efter indelningsändringen. Den antydda ordningen synes förutsätta, att borgenärerna ges möjlighet att kräva betalning i förtid, om deras säkerhet kommer att minska och näringsidkaren inte ställer kompletterande, godtagbar säkerhet. Den här diskuterade effekten av indelningsändring synes därför inte kunna tillåtas inträda förrän viss tid – exempelvis ett år – har förlutit från det att indelningsändringen trädde i kraft. För de fall där den kommun till vilken inteckningen är begränsad delas för att uppgå i skilda kommuner synes den ordning som antytts inte kunna bli omedelbart tillämplig. De kompletterande bestämmelser som behövs för dessa och andra mera speciella fall torde få övervägas under utredningsarbetet.

Eftersom svårigheterna har samband med frågan om individualiseringen av intecknad näringsverksamhet och därmed inskrivningsväsendets organisation, kan det vara lämpligt att bland övervägandena ta upp frågan om införande av automatisk databehandling (ADB) på detta rättsområde och därmed sammanhängande organisatoriska spörsmål.

Rätt att erhålla företagsinteckning har endast sådana näringsidkare som är bokföringskyldiga. Vem som är bokföringskyldig framgår av bokföringslagen (1929:117).

Den som driver jordbruk eller skogsbruk är in-teckningsberättigad även om han inte är bokföringsskyldig.

Kravet på bokföringsskyldighet motiverades vid FL:s tillkomst i första hand med att det i allmänhet behövs en fortlöpande övervakning av det in-tecknade företaget från in-teckningshavarnas sida för att företagsin-teckningen skulle kunna tjäna som säkerhet. För en sådan kontroll ansågs bokföringen vara ett av de viktigaste medlen. Genom det krav som Sålunda har uppställt utestängs de minsta företagen – utom jordbruk och skogsbruk – från möjligheten att använda rörelsen som kreditunderlag. Detta bedömdes som fördelaktigt ur flera synpunkter vid lagens tillkomst.

Vid olika tillfällen har förslag framställts om utvidgning av kretsen av in-teckningsberättigade enligt FL. Sålunda har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 29 november 1967 till chefen för jordbruksdepartementet satt i fråga om inte FL borde ändras så, att ej bokföringspliktiga företagare som driver trädgårdsföretag får möjlighet att låta in-teckna sin verksamhet. Detsamma föreslogs i riksdagen i två likalydande motioner 1968:I:672 och 1968:II:857. I två andra likalydande motioner 1968:I:482 och 1968:II:606 har föreslagits att kretsen av in-teckningsberättigade utvidgas till att omfatta dem som utan att vara bokföringspliktiga idkar renskötsel. I skrivelse den 7 november 1969 till Kungl. Maj:t har Skånes fiskareförbund framfört önskemål om att vissa fiskebåtar, som inte kan belastas med sjörättsligt hypotek, skall kunna in-tecknas enligt FL.

År 1962 tillsattes en utredning – bokföringsutredningen – med uppgift att se över bokföringslagen (direktiv 1963 Ju:56). Utredningen avlämnade år 1967 ett betänkande med förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m. m. (SOU 1967:49). Under hänvisning till Sålunda pågående översyn av bokföringsskyldighetens omfattning avstyrkte första lagutskottet de förut nämnda motionerna (1 LU 1968:11). De lämnades utan åtgärd av riksdagen.

På grund av den remisskritik som framfördes mot bokföringsutredningens förslag tillkallades år 1971 sakkunniga med uppdrag att verkställa fortsatt översyn av bokföringslagstiftningen – 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen – (direktiv 1972 Ju:50). I direktiven har framhållits bl. a. vikten av att man får en tillfredsställande samordning mellan bokföringslagens regler och specialregler i annan lagstiftning. De sakkunniga väntas avsluta sitt arbete i början av nästa år.

Av vad som har anförts framgår att den för institutet företagsin-teckning betydelsefulla frågan om bokföringsskyldighetens omfattning fortfarande är under övervägande. Vid den översyn av FL som har aktualiserats får utredningen bedöma i vad mån de önskemål om utvidgning av kretsen av in-teckningsberättigade som har framförts bör tas upp i samband med att FL ses över eller om frågan helt eller delvis bör övervägas vid den fortsatta översynen av bokföringslagen. I denna del bör utredningsarbetet bedrivas i nära samråd med utredningen om bokföringslagstiftningen.

Slutligen vill jag ta upp en fråga som närmast rör bestämmelserna i 4 § FL om den egendom som är föremål för företagsin-teckning. Under senare år har en särskild finansieringsform, benämnd fakturakredit eller vanligare factoring, fått ökad betydelse vid finansiering av kundfordringar. I stora drag innebär factoring att ett företag som innehar kundfordringar lånar pengar med, som det brukar uttryckas, kundfordringarna som säkerhet. Vanligen är det fråga om överlåtelse av kundfordringen till finansieringsföretaget. Kännetecknande för factoring är att kreditrisken ligger kvar hos den ursprunglige borgenären. Skulle kundfordringen inte betalas, återgår fordringen till denne. Den sakkunnige bör överväga i vad mån kundfordringar som överlåtits på finansieringsföretaget bör omfattas av företagsin-teckning i detta eller i det företag som har erhållit factoringkrediten.

Utöver vad jag har nämnt här bör det stå den sakkunnige fritt att ta upp sådana spörsmål som aktualiseras under arbetets gång. Den sakkunnige är oförhindrad att lägga fram delförslag, innan arbetet har slutförts. Förslag rörande verkan av indelningsändring bör läggas fram skyndsamt och inom sådan tid att en lagändring kan träda i kraft senast vid årsskiftet 1973/74.

Under återopande av lagutskottets betänkande 1976/77:18 har riksdagen i skrivelse 1976/77:145 till regeringen begärt att motionen 1976/77:90, i vilken yrkas viss ändring av reglerna om driftsbevis i 17 § FL, överlämnas till utredningen. Regeringen har därefter den 24 mars 1977 beslutat överlämna skrivelsen jämte motionen och utskottsbetänkandet till utredningen för att tagas under övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag.

Med anledning av motionen 1978/79:691 om tilläggsdirektiv till utredningen har riksdagens lagutskott i betänkandet 1979/80:9 hemställt att riksdagen hos regeringen begär att motionen jämte betänkandet överlämnas till utredningen. Sedan riksdagen i skrivelse 1979/80:23 till regeringen anmält att utskottets hemställan bifallits, har regeringen den 29 november 1979 beslutat överlämna skrivelsen jämte betänkandet till utredningen för att tagas under övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag. Motionen syftar till utredning angående ändring i JB:s regler om s. k. industritillbehör.

1.2 Utredningens arbete

Utredningen har år 1973 avgivit betänkandet (Ds Ju 1973:10) Företagsinteckning och ändringar i läns- eller kommunindelning, år 1975 lagt fram betänkandet (Ds Ju 1975:4) Löneprivilegium och förmånsrätt för företagsinteckning samt år 1975 till justitiedepartementet överlämnat en promemoria (utredningspromemoria nr 11) rörande rätt på grund av företagsinteckning vid avveckling av små aktiebolag. De lagförslag utredningen sålunda avgivit har alla lett till lagstiftning som trätt i kraft.²

Utredningen har redan år 1972 till vissa myndigheter och organisationer för yttrande remitterat en promemoria över de problem som väntades komma att stå i förgrunden för utredningsarbetet. De vid denna enkät framkomna synpunkterna och förslagen har bildat en av grundvalarna för utredningsarbetet. En år 1975 upprättad sammanställning över yttrandena (utredningspromemoria nr 8), vilken i huvudsak ej berör vad utredningen behandlat i sitt första delbetänkande, fogas vid detta betänkande såsom *bilaga 1*.³

Under utredningsarbetets gång har utredningen också fått del av ytterligare synpunkter och förslag från myndigheter och från företrädare för kreditlivet. Under hänvisning till vad Svenska bankföreningen uttalat i sitt remissyttrande över betänkandet (SOU 1976:54) Om fondkommissionsrörelse m. m. har sålunda framställts önskemål om att företagsinteckning även skall omfatta lånefordringar. Ett utdrag ur remissyttrandet fogas vid detta betänkande såsom *bilaga 2*.

I enlighet med direktiven har utredningen samrätt med 1971 års utredning (Ju 1971:02) om bokföringslagstiftningen. Rörande frågor om säkerhet på grund av inteckning för framtida fordringar har utredningen vidare haft överläggningar gemensamt med utredningen (Ju 1972:05) angående inskrivning av rätt till luftfartyg m. m.

I anledning av önskemålen om företagsinteckning för yrkesfiskare har företrädare för Sveriges fiskares riksförbund och jordbruksdepartementet deltagit i ett av utredningens sammanträden. Dessutom har utredningsmannen och sekreteraren varit närvarande vid ett besök som lagutskottet under hösten 1976 gjorde i Göteborgs och Bohus län för att, i anledning av motionen 1975/76:1114 om inteckning i fiskebåt, inhämta synpunkter från företrädare

² Se SFS 1973:940–941 och 1975:1248–1260. Jfr prop. 1973:159 och LU 1973:38 (NJA II 1973 s. 675 ff) resp. prop. 1975/76:12 och LU 1975/76:5 (NJA II 1975 s. 676 ff).

³ Yttrandena i övrigt har redovisats i bilaga 1 till Ds Ju 1973:10.

för fiskeristyrelsen och Svenska västkustfiskarnas centralförbund och från enskilda, yrkesverksamma fiskare.⁴ Utredningen har vidare samrått med byggnadspantutredningen (Ju 1977:05)⁵ och med pantbrevsutredningen (Ju 1979:02).

Utredningens förslag rörande verkan av indelningsändring borde enligt direktiven läggas fram skyndsamt och inom sådan tid att en lagändring kunde träda i kraft senast vid årsskiftet 1973–1974. Utredningen avgav därför sitt ovan nämnda betänkande (Ds Ju 1973:10) Företagsinteckning och ändringar i läns- eller kommunindelning utan att ha utrett i vad mån företagsinteckningar verkligen berördes av då redan genomförda eller då förestående ändringar av den administrativa indelningen (jfr nämnda betänkande s. 7) och utan att ha undersökt i vad mån olika möjligheter att individualisera intecknad verksamhet utnyttjats. Under utredningens överväganden av frågan om individualiseringen av intecknad näringsverksamhet och den därmed sammanhängande frågan om inskrivningsväsendets organisation m. m. har utredningen emellertid funnit det angeläget att undersöka bl. a. i vad mån näringsidkare faktiskt utnyttjat möjligheterna att begränsa inteckning till verksamhet i en eller flera kommuner. Efter samråd med justitiedepartementet har utredningen därför i december 1977 till berörda inskrivningsmyndigheter sänt ut ett formulär med vissa frågor angående innehållet i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning och angående inskrivningsmyndigheternas kontakter med allmänheten m. m. Resultatet av denna undersökning redovisas på skilda ställen i betänkandet, främst i avsnitten 2.3, 7.4, 8.1 och 8.3.

För att tillföra utredningen närmare kännedom om handläggningen av ärenden angående företagsinteckning har utredningens sekreterare vid åtskilliga tillfällen – särskilt i anslutning till den nyss åsyftade undersökningen – besökt inskrivningsmyndigheten i Stockholms domsaga. Sekreteraren har vidare i särskilda frågor varit i kontakt med personal vid samtliga inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning.

Enligt direktiven kunde det vara lämpligt att bland övervägandena ta upp frågan om införande av ADB vid handläggningen av ärenden angående företagsinteckning. Sedan utredningen samrått med justitiedepartementet angående ADB-frågor, förordnades avdelningsdirektören i domstolsverket, Lars Renmyr, att såsom expert biträda utredningen i dessa frågor. Renmyrs arbete skulle främst avse beräkningen av kostnaderna för ett eventuellt ADB-system. I denna fråga har utredningen dessutom haft kontakter med datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA). För att tillföra utredningen den kännedom om ADB-frågor som krävts för att utredningen skulle kunna prestera erforderligt underlag för kostnadsberäkningarna har utredningens sekreterare under hösten 1978 besökt centralnämnden för fastighetsdata (CFD) i Gävle, inskrivningsmyndigheten i Uppsala domsaga och sjöfartsregistret, som är förlagt till Stockholms tingsrätt. I inskrivnings- och ADB-frågor har utredningen vidare samrått med chefen för domstolsverkets sektion för inskrivningsväsendet m. m., avdelningsdirektören Gunnar Gårdmark.

Utredningens förslag till lag om företagshypotek innefattar sådana ändringar av det nuvarande systemet att utredningen enligt direktiven även borde lägga fram förslag till erforderliga administrativa föreskrifter. Innehållet i och utformningen av sådana föreskrifter är emellertid i hög grad beroende av hur

⁴ Jfr LU 1976/77:4.

⁵ Jfr Dir 1977:12.

man slutligen ställer sig till vissa frågor i utredningens lagförslag. De frågor som avses är främst frågan om individualiseringen av in-tecknad näringsverksamhet och de därmed sammanhängande frågorna om inskrivningsväsendets organisation och användningen av ADB på detta rättsområde; av dessa frågor var de båda förstnämnda kontroversiella vid tillkomsten av FL. Att utarbeta förslag till administrativa föreskrifter innan statsmakterna tagit ställning till utredningens förslag i dessa frågor har inte ansetts vara lämpligt. Justitiedepartementet har därför befriat utredningen från uppdraget att lägga fram sådana författningsförslag.

UB och därmed sammanhängande lagstiftning kommer att bli gällande lag innan utredningens eget förslag kan nå därefter. Utredningen har därför, av praktiska skäl, valt att lägga nämnda lagverk till grund för sina egna lagförslag.

2 Kreditsäkerhet i näringsverksamhet. Inledande översikt

2.1 Nuvarande och tidigare lagstiftning

Nuvarande bestämmelser om inteckning i näringsverksamhet till säkerhet för fordran finns i lagen (1966:454) om företagsinteckning (FL; ändrad senast 1981:807), som utfärdades den 29 juli 1966. Samtidigt utfärdades kungörelsen (1966:455) med tillämpningsföreskrifter till lagen om företagsinteckning (omtryckt 1971:216; ändrad senast 1979:877), vilken sedan den 1 januari 1980 har rubriken företagsinteckningsförordning (FF). Författningarna skulle ursprungligen ha trätt i kraft den 1 januari 1967 men genom ändringsförfattningar (1966:646 och 651) uppsköts ikraftträdandet till den 1 juli 1967.

FL grundar sig i huvudsak på förslag i förlagsinteckningskommitténs¹ betänkande den 23 april 1964 (SOU 1964:10) Företagsinteckning (FLbet.). Övriga förarbeten utgörs av prop. 1966:23 med förslag till lag om företagsinteckning m. m. (FLprop.) samt tredje lagutskottets utlåtande 1966:28 i anledning av propositionen.² I samband med att FL infördes ändrades andra författningar, bl. a. utsökningslagen (1877:31 s. 1, UL),³ en lag som nu skall ersättas av den år 1981 antagna UB.⁴

Sedan FL trätt i kraft har mindre ändringar i lagen gjorts vid flera tillfällen.⁵ Även FF har ändrats vid åtskilliga tillfällen. Den nuvarande lydelsen av författningarna framgår av *bilagorna 3 och 4* till detta betänkande.

I förlagsinteckningskommitténs nyssnämnda betänkande finns en tämligen utförlig redogörelse för tillkomsten av och innehållet i de olika författningar som föregick FL och för det svenska förlagsinteckningsinstitutets historia.⁶ Här skall därför endast helt kort nämnas följande.

Institutet har sitt ursprung i senare hälften av 1600-talet och avsåg till en början huvudsakligen bergsmans- och bruksnäringsar samt efter hand även manufakturerna. Utförligare reglerades det genom 1748 års förordning om förlag vid bergs- och brukshantering samt genom den förnyade hallordningen av år 1770. Dessa båda författningar förblev gällande fram till dess *förordningen* (1883:16 s. 1) *angående förlagsinteckning* (FiF)⁷ trädde i kraft den 1 januari 1885. Genom lagändring år 1932 gjordes tämligen stora ingrepp i FiF.⁸ Sedermera vidtog ytterligare ändringar i förordningen.

I samband med att skyldighet infördes att i beredskapssyfte lagra mineralolja utfärdades en vid sidan om FiF gällande särskild *lag* (1958:54) om *förlagsinteckning i vissa oljelager*.⁹

Förlagsinteckningsinstitutet omfattade inte jordbruksnäringen, men genom *lagen* (1932:171) om *inteckning i jordbruksinventarier* (JiL) öppnades möjlighet för jordbrukare att stifta en säkerhetsrätt liknande den som FiF regle-

¹ Kommittén tillsattes år 1959 och dess ledamöter var justitierådet Torkel Nordström, ordförande, kommerserådet Anders Lindstedt och professor Åke Lögdberg.

² Jfr även NJA II 1966 s. 104 ff.

³ Se lagen (1967:140) om ändring i UL samt U IV, prop. 1967:16 och tredje lagutskottets utlåtande 1967:24 (NJA II 1967 s. 262 ff).

⁴ Se prop. 1980/81:8 (UBprop.), LU 1980/81:23 och SFS 1981:774.

⁵ SFS 1967:789, 1970:987, 1971:1215, 1973:940, 1973:1067, 1975:1256, 1976:129 och 1981:807.

⁶ FLbet. s. 30 ff, 42 ff, 51 ff och 57 f. Se även Lögdberg s. 5 ff.

⁷ Jfr NJA II 1883 N:r 1 samt 1888 N:r 1.

⁸ Jfr NJA II 1932 s. 245 ff.

⁹ Jfr NJA II 1958 s. 416 ff.

rade.¹⁰ Endast lösa inventarier (levande och döda) och utestående köpeskilling för försålda inventarier kunde vara objekt för inteckning enligt JiL. Utanför inteckningsunderlaget föll således annan lös egendom, t. ex. spannmål och andra jordbruksprodukter. Redan tidigare hade jordbrukare emellertid möjlighet att utnyttja vissa slag av sådan lös egendom för kreditändamål utan att behöva avhända sig besittningen, nämligen enligt *lagen (1924:298) om viss panträtt i spannmål*¹¹ och enligt *lagen (1942:505) om viss panträtt i spånadslin och hampa*.¹²

Genom FL upphävdes såväl sistnämnda båda lagar som FiF, JiL och *lagen* om förlagsinteckning i vissa oljelager, och de olika rättsinstituten kom därmed att ersättas av ett enda rättsinstitut – *företagsinteckningen*.

2.2 Översikt av nuvarande bestämmelser om företagsinteckning

Enligt FL kan företagsinteckning meddelas i näringsverksamhet utövad av näringsidkare, som skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna alltså varit i kraft. Den som driver jordbruk eller skogsbruk har dock rätt att inteckna sin verksamhet även om han ej är bokföringsskyldig.

Anknytningen till 1929 års bokföringslag innebär för det första att inteckning kan meddelas i näringsverksamhet som utövas av aktiebolag, bolag som blivit infört i handelsregister, förening som blivit hos länsstyrelse införd i föreningsregister och sambruksförening. Vidare innebär anknytningen att företagsinteckning i princip kan beviljas i yrkesmässigt driven rörelse av följande slag: 1) handel med varor, värdepapper eller annan lös egendom eller fastigheter, 2) tillverkning eller bearbetning av varor till avsalu eller på beställning, 3) reparationsverksamhet, 4) framställning eller överföring av elektrisk kraft till avsalu, 5) byggnadsverksamhet, utförande på beting av arbete på annans fastighet, 6) skeppsbyggeri eller varvrörelse, 7) verksamhet för utvinnande eller tillgodogörande av mineral, stenkol, sten, kalksten, torv eller skogsprodukter, 8) tryckeri- eller förlagsrörelse, 9) apoteksrörelse, 10) hotell- eller pensionärrörelse, till vars utövande fordras myndighetstillstånd, 11) kafé- eller värdshusrörelse, 12) teater-, varieté-, cirkus-, biograf- eller därmed jämförlig rörelse eller filminspelning, 13) järnvägsdrift, rederirörelse eller kanaldrift, 14) annan verksamhet för befordran mot avgift av personer, gods eller meddelanden, 15) fartygskommission, spedition, bärgning eller magasinering, 16) mäklarirörelse, skeppsklarerarrörelse, handels- eller befraktningsagentur, 17) bank- eller försäkringsrörelse, 18) pantlånerörelse eller annan lånerörelse, 19) advokat- eller likartad verksamhet, verksamhet såsom patentombud, inkasseringsrörelse eller 20) badhus- eller tvättinrättningsrörelse. Med vissa av de uppräknade rörelserna följde icke bokföringsskyldighet enligt 1929 års lag, om de endast utövades i mindre omfattning,¹³ och då kan givetvis företagsinteckning ej heller beviljas i rörelsen. Företagsinteckning kan icke meddelas i något slag av näringsverksamhet som utövas av stat eller kommun, eftersom dessa rättssubjekt var undantagna från bokföringsskyldighet enligt 1929 års lag.

Företagsinteckning meddelas för fordran på ansökan, som i regel görs av borgenären, med återopande av näringsidkarens inteckningsmedgivande på

¹⁰ Jfr NJA II 1932 s. 211 ff.

¹¹ Jfr NJA II 1924 s. 174 ff.

¹² Jfr NJA II 1942 s. 647.

fordringshandlingen; handlingen utgör vanligen säkerhet för en s. k. omslagsrevers. Inteckningen grundar borgenärens rätt, som ej är någon verklig panträtt utan en panträtten närstående rättighet, vare sig fordringshandlingen uttrycker en uppkommen eller en framtida fordran. Den hindrar ej att fordringen giltighet prövas. Över inteckningshandlingen kan borgenären förfoga enligt vanliga skuldebrevsrättsliga regler. Han kan också återpantsetta den såsom lös pant enligt 10:6 handelsbalken.

Inteckningen kan meddelas i all näringsverksamhet, alternativt i den näringsverksamhet av viss art som näringsidkaren driver i ett län eller i en eller flera kommuner i samma län. Avser näringen produktion av elenergi genom vattenkraft eller avser den gruvdrift, kan inteckningen begränsas till sådan verksamhet på en eller flera fastigheter resp. ett eller flera utmål eller koncessionsområden. Aktiebolag kan därutöver få inteckning i verksamhet i hela riket eller i flera län. Flera näringsidkares skilda verksamheter kan ej intecknas gemensamt. Däremot kan verksamhet som flera näringsidkare utövar gemensamt också intecknas gemensamt; dylik gemensamt driven verksamhet kan endast intecknas på det sättet.

Ehuru företagsinteckning av praktiska och lagtekniska skäl formellt meddelas i själva näringsverksamheten, utgörs inteckningsrättens egentliga föremål av viss till verksamheten knuten egendom.¹⁴ Företagsinteckning gäller sålunda i näringsidkarens lösa egendom i den mån denna hör till den intecknade verksamheten och faller under någon av de kategorier som lagen anger i sju punkter. Dessa representeras väsentligen av 1) varor, inventarier och andra lösörens, 2) byggnad och annan anläggning som ej hör till tomträtt, 3) och 4) olika slag av nyttjanderätt till fast egendom eller lösöre, 5) vissa s. k. immateriella rättigheter, 6) fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av sådan egendom eller på ersättning för skada på eller förlust, expropriation eller liknande av egendomen samt 7) fordran på vederlag för arbete. Undantag gäller i den mån egendomen kan intecknas särskilt, såsom skepp och luftfartyg, eller i den mån rättighet ej kan utmätas.

Egendom som näringsidkaren fränhänder sig upphör därmed att vara inteckningsobjekt medan egendom som han förvärvar blir inteckningsobjekt. Skulle verksamheten överlätas, kan borgenären dock under en begränsad tid gentemot nye ägaren göra inteckningsrätten gällande i den egendom som hörde till verksamheten vid ägarskiftet, den s. k. förföljelserätten.

Betalning av den intecknade fordringens kapitalbelopp efter utmätning av egendom, i vilken inteckningen gäller, eller i näringsidkarens konkurs utplånar inteckningsrätten i motsvarande mån. Såvitt fordringen betalas frivilligt kan näringsidkaren på nytt och med oförändrad inteckningsrätt göra bruk av inteckningshandlingen genom att ge ut den igen. Även s. k. överhypotek på inteckningen kan utnyttjas. Däremot erkänns ej ägarhypotek

¹³ Sålunda förelåg icke bokföringsskyldighet enligt 1929 års lag om någon idkade handel med varor genom kringföring eller från salustånd eller på annat liknande sätt och därvid vanligen icke biträdades av flera än make och barn under sexton år eller en annan person. Ej heller om någon av de i 2), 3), 5), 6), 7), 8), 11), 14) eller 20) angivna rörelserna vanligen drevs utan biträde av flera än make och barn under sexton år samt två andra personer eller om någon idkade rederirörelse endast med eget, av honom själv fört fartyg, eller om rörelse drevs såsom binäring till jordbruk allenast för utnyttjande av fastighetens alster eller naturtillgångar.

¹⁴ Jfr FLprop. s. 75 ff (NJA II 1966 s. 114).

på grund av företagsinteckning. Näringsidkaren kan alltså inte själv få utdelning på inteckningen vid exekution i verksamheten.

Ärenden om företagsinteckning handläggs av en inskrivningsmyndighet i varje län. Över ärendena förs manuellt särskild inskrivningsbok. Inteckningsärenden handläggs på inskrivningsdag, som hålls en gång i veckan. Inteckningsbeslut grundas på utredning om den näringsverksamhet inteckningsmedgivandet avser. Bl. a. krävs bevis av kronofogdemyndighet att verksamheten drivs, såvida förhållandet ej är känt för inskrivningsmyndigheten, s. k. driftsbevis.

2.3 Företagsinteckningen i praktiken. Statistiska uppgifter

Förlagsinteckningskommittén lämnade i sitt betänkande (FLbet. s. 40 ff och 55 f) vissa uppgifter om den faktiska användningen av förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier. Bl. a. på grund av dåvarande legala inskränkningar i institutens användning hade ifrågasvarande inteckningar enligt kommittén främst betydelse såsom supplement till annan säkerhet; inventarieinteckning hade förhållandevis ringa betydelse medan förlagsinteckning hade en avsevärd betydelse såsom komplement till fastighetsinteckning eller borgen. Den genom FL introducerade företagsinteckningen fick ett bättre kreditvärde än de tidigare inteckningsinstitutet och har fått stor användning. Den har dessutom fått en allt större betydelse som självständig säkerhet. Utredningen har visserligen ej närmare undersökt hur det förhåller sig därmed. Ej heller har utredningen särskilt undersökt i vad mån innehavare av företagsinteckning erhåller utdelning i konkurs (jfr 5.1). Vid kontakter med skilda kreditinstitut har utredningen emellertid erfarit att – såvitt gäller företagskrediter – företagsinteckning, i motsats till vissa typer av fastighetspant, under senare år generellt sett visat sig vara en allt bättre säkerhet.

För att belysa företagsinteckningens betydelse som kreditsäkerhet har utredningen sökt skaffa uppgifter om storleken av den gäld som säkerställdes med sådan inteckning. Enligt vad som upplysts av bankinspektionen och olika kreditinstitut saknas emellertid statistik härom och utredningen har alltså inte funnit det vara möjligt att belysa saken.

Av statistiska centralbyråns inteckningsstatistik framgår dock att antalet beviljade inteckningar och deras sammanlagda belopp – med vissa undantag – stigit från år till år och att inteckningsinstitutet sålunda fått en allt större användning. I förlagsinteckningskommitténs betänkande redovisades utvecklingen under åren 1941–1961 vad gäller beviljade och dödade förlagsinteckningar resp. jordbruksinventarieinteckningar (FLbet. s. 40 och 56). Under år 1961 beviljades 4 722 förlagsinteckningar om sammanlagt mer än 600 milj. kr och dödades 2 689 förlagsinteckningar om drygt 262 milj. kr; under samma år beviljades 321 inventarieinteckningar om sammanlagt drygt 4,8 milj. kr och dödades 58 inventarieinteckningar om knappt 0,7 milj. kr. Utvecklingen under tiden fr. o. m. år 1961 framgår av *tabell 1*. Uppgifterna för åren 1961–1966 avser både förlagsinteckningar och inventarieinteckningar. Uppgifterna för år 1967 avser dels nu nämnda inteckningar, dels företagsinteckningar enligt FL, som trädde i kraft den 1 juli 1967. Uppgifterna för därpå följande år avser i princip endast företagsinteckningar; inteckningar som dödat under denna tid kan dock ha beviljats såsom förlagsinteckningar eller

inventarieinteckningar. I tabellen redovisas även den årliga nettoökningen av antalet inteckningar, dvs. antalet under varje år beviljade inteckningar minskat med antalet under samma år dödade inteckningar, samt den årliga nettoökningen av intecknad gäld, dvs. beloppet av de under varje år beviljade inteckningarna minskat med beloppet av de under samma år dödade inteckningarna.

Tabell 1 Antal beviljade och dödade inteckningar och belopp i 1 000 kr under åren 1961–1980 samt årlig nettoökning av antal inteckningar och intecknad gäld i 1 000 kr

År	Beviljade inteckningar		Dödade inteckningar		Årlig nettoökning	
	Antal	Belopp i tkr	Antal	Belopp i tkr	Antal inteckningar	Intecknad gäld i tkr
1961	5 043	604 847	2 747	262 851	2 296	341 996
1962	5 236	807 428	1 830	191 822	3 406	615 606
1963	5 663	818 371	1 818	220 310	3 845	598 061
1964	4 855	660 763	1 622	139 989	3 233	520 774
1965	5 433	909 916	2 594	333 464	2 839	576 452
1966	4 942	926 886	2 055	187 234	2 887	739 652
1967	11 461	2 229 329	5 750	859 229	5 711	1 370 100
1968	21 143	4 131 236	12 679	2 141 219	8 464	1 990 017
1969	17 379	3 288 545	9 128	1 399 208	8 251	1 889 337
1970	12 606	2 849 607	5 314	782 929	7 292	2 066 678
1971	16 112	4 188 587	7 724	1 259 602	8 388	2 928 985
1972	18 190	4 418 196	5 149	947 134	13 041	3 471 062
1973	17 915	4 521 594	4 918	1 077 339	12 997	3 444 255
1974	17 149	5 250 204	4 360	959 849	12 789	4 290 355
1975	17 364	7 082 518	4 761	1 611 937	12 603	5 470 581
1976	21 347	7 681 411	4 574	1 207 423	16 773	6 473 988
1977	22 095	10 544 352	5 098	2 352 273	16 997	8 192 079
1978	26 208	12 745 501	6 230	2 807 378	19 978	9 938 123
1979	30 352	14 656 648	6 455	2 317 032	23 897	12 339 616
1980 ^a	29 220	13 346 341	7 085	3 604 123	22 135	9 742 218

^a Preliminära uppgifter.

Av tabell 1 framgår bl.a. att det under år 1979 beviljades 30 352 företagsinteckningar till ett sammanlagt belopp om drygt 14 656 milj. kr. Medelvärdet av de under detta år beviljade inteckningarna uppgick därmed till ca 483 000 kr. Flertalet företagsinteckningar avser emellertid inte så stora belopp. Medelvärdet påverkas nämligen av att ett relativt begränsat antal inteckningar avser långt större belopp. Av en av statistiska centralbyrån (SCB) genomförd undersökning av de under år 1979 beviljade företagsinteckningarna framgår sålunda att 3 148 inteckningar (ca 10 %) avsåg belopp om minst en miljon kronor (medelvärde drygt 3,1 milj. kr).¹⁵ Enligt vad som upplysts av SCB avsåg den största inteckningen ett belopp om 483 milj. kr. Det helt övervägande antalet inteckningar (27 204 eller ca 90 %) avsåg emellertid belopp under en miljon kronor och det sammanlagda beloppet av dessa inteckningar uppgick till 4 806,2 milj. kr, vilket ger ett medelvärde om cirka 175 000 kr.

¹⁵ Se närmare SM R 1981:4 tabell 3C.

Enligt uppgift i förlagsinteckningskommitténs betänkande (FLbet. s. 40) utgjorde det totala beloppet av förlagsintecknad gäld drygt 5 100 milj. kr vid utgången av år 1961. I *tabell 2* redovisas det totala beloppet av den företagsintecknade gälden vid utgången av ettvarrt av åren 1967–1980.

Tabell 2 Totalt belopp av företagsintecknad gäld under åren 1967–1980 i milj. kr

År	Intecknat belopp
1967	9 517
1968	11 507
1969	13 396
1970	15 463
1971	18 392
1972	21 863
1973	25 307
1974	29 598
1975	35 068
1976	41 542
1977	49 734
1978	59 673
1979	72 012
1980	81 754 ^a

^a Preliminär uppgift.

Som framgår av *tabell 2* uppgick det totala beloppet av företagsintecknad gäld till ca 72 miljarder kr vid utgången av år 1979. För jämförelsens skull kan nämnas att det totala beloppet av gäld intecknad i fast egendom vid samma tidpunkt uppgick till ca 434 miljarder kr.

Enligt svaren på en av förlagsinteckningskommittén under hösten 1962 utsänd rundfråga uppgick det sammanlagda antalet förlagsintecknade rörelser till 23 523; antalet intecknade inventariebestånd uppgick till 16 814. Sammanlagt fanns det alltså 40 337 inteckningsenheter. Utredningen har i ett i december 1977 till berörda inskrivningsmyndigheter utsänt formulär ställt vissa frågor angående innehållet i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning och av de under januari–maj 1978 inkomna svaren framgår att antalet upplägg, dvs. intecknade verksamheter, vid nämnda tid uppgick till sammanlagt 82 347. Uppläppen hänförde sig till olika kategorier av näringsidkare enligt *tabell 3*.

Tabell 3 Antal upplägg i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning i hela riket samt uppläggs fördelning på olika kategorier av näringsidkare enligt uppgifter som utredningen inhämtat från inskrivningsmyndigheterna under tiden december 1977-maj 1978

Upplägg för	Antal	Andel i % av totala antalet upplägg
Fysiska personer och dödsbon	26 872	32,63
Aktiebolag	46 571	56,55
Handelsbolag	7 838	9,52
Ekonomiska föreningar	674	0,82
Övriga juridiska personer	392	0,48
Samtliga	82 347	100

Av inskrivningsmyndigheternas uppgifter framgår vidare att de 82 347 uppläggen hänförde sig till 81 951 näringsidkare samt att endast 275 näringsidkare hade mer än ett upplägg, dvs. inteckning i mer än en verksamhet, medan övriga 81 676 näringsidkare endast hade ett upplägg. Förhållandena belyses närmare av *tabell 4*. Denna grundas på uppgifter från resp. inskrivningsmyndighet; eftersom andra näringsidkare än aktiebolag kan ha upplägg hos flera olika inskrivningsmyndigheter, kan antalet näringsidkare med två eller flera upplägg i hela riket därför vara något större än vad som framgår av tabellen.

Tabell 4 Antal näringsidkare med upplägg i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning i hela riket: fördelning efter antalet upplägg per näringsidkare. Enligt uppgifter som utredningen inhämtat från inskrivningsmyndigheterna under tiden december 1977-maj 1978

	Näringsidkare		Antal upplägg
	Antal	% ^a	
Näringsidkare med ett upplägg	81 676	99,664	81 676
Näringsidkare med flera upplägg	275	0,336	671
Därav			
med 2 upplägg	218	0,266	436
med 3 upplägg	30	0,037	90
med 4 upplägg	14	0,017	56
med 5 upplägg	3	0,004	15
med 6 upplägg	4	0,005	24
med 7 upplägg	2	0,002	14
med 8 upplägg	2	0,002	16
med 10 upplägg	2	0,002	20
Summa	81 951	100	82 347

^a Andel i procent av totala antalet näringsidkare med upplägg.

Utredningen har av kostnadsskäl inte undersökt i vad mån inskrivningsmyndigheternas upplägg avser inteckning i olika slag av näringsverksamhet. Ej heller har det undersökts i vad mån uppläggen avser inteckning i verksamheten i län eller i hela riket. I sina svar på utredningens ovannämnda

frågeformulär har inskrivningsmyndigheterna däremot lämnat uppgifter om hur många upplägg som avsåg inteckningar som begränsats till verksamheten inom en eller flera kommuner. Av de 82 347 uppläggen var 15 116 (18,36 %) kommunbegränsade. Av dessa kommunbegränsade upplägg hade 10 659 (70,51 %) äldsta gällande inteckning sökt före halvårsskiftet 1967 – dvs. såsom förlags- eller jordbruksinventarieinteckning – medan resterande 4 457 (29,49 %) kommunbegränsade upplägg hade äldsta gällande inteckning sökt därefter, dvs. såsom företagsinteckning. Före halvårsskiftet 1967 kunde inteckning ej avse större område än kommun. Av de 82 347 uppläggen avsåg därför (82 347-10 659=) 71 688 eller 87,06 % enbart inteckningar som sökts efter halvårsskiftet 1967, dvs. såsom företagsinteckningar.¹⁶

Av *tabell 5* framgår hur de 82 347 uppläggen för hela riket fördelade sig på de olika inskrivningsmyndigheterna.

Tabell 5 Upplägg i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning hos olika inskrivningsmyndigheter enligt uppgifter som utredningen inhämtat från myndigheterna under tiden december 1977–maj 1978

Inskrivnings- myndigheten i	Antal	% ^a
Stockholm	11 470	13,93
Uppsala	2 023	2,46
Nyköping	2 833	3,44
Gotland	605	0,73
Örebro	3 215	3,90
Västerås	2 222	2,70
Falun	3 199	3,88
Linköping	4 202	5,10
Jönköping	4 149	5,04
Växjö	2 204	2,68
Kalmar	3 167	3,85
Mariestad	4 228	5,13
Karlskrona	1 610	1,96
Kristianstad	3 087	3,75
Malmö	6 720	8,16
Halmstad	2 492	3,03
Göteborg	6 519	7,92
Vänersborg	4 309	5,23
Karlstad	2 819	3,42
Gävle	2 849	3,46
Hämösand	2 240	2,72
Jämtbygden	1 341	1,63
Umebygden	2 419	2,94
Luleå	2 425	2,94
Hela riket	82 347	100

¹⁶ Vid denna beräkning har hänsyn ej tagits till det säkerligen mycket ringa antal inteckningar som är begränsade till verksamheten på fastighet och andra mindre områden.

^a Andel i procent av totala antalet upplägg i hela riket.

Uppgifter om antalet slutligt handlagda ärenden angående företagsinteckning finns i den statistik, som SCB grundar på riksarkivets renovationshandlingar (jfr 19 § FF) och som publiceras i Statistiska meddelanden (SM). I *tabell*

6 redovisas en av utredningen gjord sammanställning av f. n. tillgängliga uppgifter om antalet ärenden av olika slag i hela riket under de senaste tio åren.

Tabell 6 Antal slutligt handlagda ärenden angående företagsinteckning i hela riket under åren 1971-1980

År	Antal ärenden av olika slag				Totalt antal ärenden
	Beviljade int:ar	Dödade int:ar	Innehavsant:ar	Andra ^a åtgärder	
1971	16 112	7 724	10 861	159	34 856
1972	18 190	5 149	13 574	133	37 046
1973	17 915	4 918	14 875	207	37 915
1974	17 149	4 360	14 777	284	36 570
1975	17 364	4 761	14 938	342	37 405
1976	21 347	4 574	19 925	426	46 272
1977	22 095	5 098	20 645	450	48 288
1978	26 208	6 230	25 559	536	58 533
1979	30 352	6 455	29 481	743	67 031
1980 ^b	29 220	7 085	30 518	686	67 509

^a Avslagna ansökningar, utbyten, utsträckning och nedsättning. Uppskovsbeslut och anteckningsärenden ingår ej.

^b Preliminära uppgifter.

Uppgifter om antalet ärenden angående företagsinteckning finns också i den statistik som grundar sig på tingsrätternas till SCB varje år lämnade uppgifter om antal mål och ärenden av olika slag. Vad gäller inskrivningsärenden avser dessa uppgifter samtliga dagbokförda, dvs. inkomna, ärenden. Ärenden angående företagsinteckning redovisas utan någon fördelning på olika slag av ärenden. Statistiken omfattar också antal utfärdade gravationsbevis. Efter hemställan av utredningen särredovisas gravationsbevis avseende näringsverksamhet fr. o. m. år 1978; dessförinnan redovisades samtliga inskrivningsväsendets gravationsbevis utan fördelning på olika slag av egendom. Antalet dagbokförda ärenden angående företagsinteckning under de senaste åtta åren framgår av *tabell 7*. I tabellen redovisas också det sammanlagda antalet slutligt handlagda ärenden under dessa år samt den årliga ökningen eller minskningen av antalet dagbokförda resp. handlagda ärenden. Rättsstatistikens uppgifter om antalet gravationsbevis (inklusive påskrifter på gravationsbevis) avseende näringsverksamhet under de senaste åren återges i *tabell 8*.

Tabell 7 Ärenden angående företagsinteckning; hela riket. Ärendeutveckling under åren 1973-1980

År	Dagbokförda ärenden			Handlagda ärenden		
	Antal	Förändring ^a		Antal	Förändring ^a	
		Antal	%		Antal	%
1973	44 822			37 915		
1974	43 291	- 1 531	- 3,4	36 570	- 1 345	- 3,5
1975	44 157	+ 866	+ 2	37 405	+ 835	+ 2,3
1976	55 501	+11 344	+25,7	46 272	+ 8 867	+23,7
1977	58 541	+ 3 040	+ 5,5	48 288	+ 2 016	+ 4,4
1978	70 657	+12 116	+20,7	58 533	+10 245	+21,2
1979	79 547	+ 8 890	+12,6	67 031	+ 8 498	+14,5
1980	81 594	+ 2 047	+ 2,6	67 509 ^b	+ 478	+ 0,7

^a Ökning eller minskning i förhållande till närmast föregående år.

^b Preliminär uppgift.

Antalet dagbokförda ärenden enligt tabell 7 överstiger varje år antalet handlagda ärenden med 18-21 %. Avvikelsen torde endast i ringa mån bero på att dagbokförda ärenden innefattar alla slags anteckningsärenden medan handlagda ärenden ej innefattar andra anteckningsärenden än sådana som avser anteckning om innehav. Den väsentliga orsaken till avvikelsen torde vara att många av de dagbokförda ärendena efter kontakt med sökanden utgår från aktuell inskrivningsdag eller återgår till sökanden, varvid ärendet stryks i dagboken; många av dessa ärenden återkommer sedan och får då nytt dagboksnummer; de räknas alltså två gånger, eftersom statistiken grundar sig på totala antalet dagboksnummer.

Antalet dagbokförda ärenden har ökat från 44 822 år 1973 till 81 594 år 1980, dvs. med 36 772 eller med i genomsnitt 5 253 ärenden för vart och ett av åren 1974-1980. En sådan genomsnittlig ökning svarar mot en årlig ökning av ärendeantalet år 1973 med ca 11,7 %.

Antalet slutligt handlagda ärenden har ökat från 37 915 år 1973 till 67 509 år 1980, dvs. med 29 594 eller med i genomsnitt 4 228 ärenden för vart och ett av åren 1974-1980. En sådan genomsnittlig ökning svarar mot en årlig ökning av ärendeantalet år 1973 med ca 11,2 %.

Det sammanlagda resultatet av den ojämna ärendeutvecklingen under åren 1973-1980 skulle vid en regelbunden utveckling svara mot en årlig ökning av närmast föregående års antal ärenden med knappt 9 %.

Tabell 8 Utfärdade gravationsbevis (hela riket) avseende näringsverksamhet. Antal och årlig ökning 1977-1980

År	Antal	Årlig ökning	
		Antal	%
1977	20 648 ^a		
1978	24 153	3 505	17
1979	28 036	3 883	16
1980	28 298	262	1

^a Enligt uppgifter som utredningen inhämtat från IM:na.

Av tabell 9 framgår hur antalet gravationsbevis samt antalet dagbokförda resp. slutligt handlagda ärenden under år 1979 fördelade sig på de olika inskrivningsmyndigheterna.

Tabell 9 Antal gravationsbevis och ärenden angående företagsinteckning år 1979 fördelade efter inskrivningsmyndighet

Inskrivnings- myndigheten i	Gravationsbevis		Dagbokförda ärenden		Handlagda ärenden	
	Antal	% ^a	Antal	% ^a	Antal	% ^a
Stockholm	3 821	13,6	12 726	16,0	9 727	14,5
Uppsala	621	2,2	1 767	2,2	1 493	2,2
Nyköping	833	3,0	2 267	2,8	2 037	3,0
Gotland	104	0,4	428	0,5	357	0,5
Örebro	951	3,4	2 669	3,4	2 264	3,4
Västerås	796	2,8	2 199	2,8	1 898	2,8
Falun	1 384	4,9	3 388	4,3	2 796	4,2
Linköping	1 250	4,5	3 457	4,3	3 119	4,7
Jönköping	1 674	6,0	4 586	5,8	4 079	6,1
Växjö	721	2,6	2 056	2,6	1 972	2,9
Kalmar	1 040	3,7	2 851	3,6	2 402	3,6
Mariestad	1 038	3,7	2 912	3,7	2 660	4,0
Karlskrona	473	1,7	1 599	2,0	1 359	2,0
Kristianstad	1 048	3,7	2 893	3,6	2 230	3,3
Malmö	2 500	8,9	6 231	7,8	5 450	8,1
Halmstad	908	3,2	2 240	2,8	2 139	3,2
Göteborg	2 430	8,7	8 212	10,3	6 456	9,6
Vänersborg	1 667	5,9	4 629	5,8	3 695	5,5
Karlstad	1 058	3,8	2 746	3,5	2 417	3,6
Gävle	873	3,1	1 680	2,1	1 603	2,4
Härnösand	775	2,8	1 898	2,4	1 691	2,5
Jämtbygden	436	1,6	1 250	1,6	1 130	1,7
Umebygden	860	3,1	2 758	3,5	2 370	3,5
Luleå	775	2,8	2 105	2,6	1 687	2,5
Hela riket	28 036	100	79 547	100	67 031	100

^a Andel i procent av antalet i hela riket.

3 Anpassning till jordabalkens panträttskonstruktion

3.1 Den rättsliga förebilden

Fastighetspanträtt stiftas inte längre genom inteckning av fordran utan är skild från inteckningen. Enligt 1970 års JB söker fastighetsägaren inteckning men bifall till ansökningen grundar ej panträtt utan reserverar en till belopp och företrädesläge bestämd del av fastighetens förmögenhetsvärde för pantsättning. Någon förmögenhetsdisposition utgör inteckningen således ej, men den ger upphov till s. k. ägarhypotek. Förmögenhetsdispositionen kommer till stånd genom att inteckningshandlingen – ett bevis om inteckningen, kallat pantbrev – sätts i pant för fordran enligt allmänna lösörepanträttsliga regler. Det är bara fastighetsägaren själv som kan upplåta regelrätt panträtt i fastigheten. Det ligger då – inskrivningsmyndighetens relativt ingående prövning av inteckningsansökningen till trots – på borgenären själv att, huvudsakligen mot fastighetsbok eller inskrivningsregister, kontrollera förutsättningarna för panträttsinträde. Panträttsuppkomst är dessutom beroende av fordringens. Rättigheten kan endast göras gällande med stöd av en giltig pantfordran. En sådan måste vara åtminstone villkorligt uppkommen för att bli beaktad vid exekution; att den sedan må ha preskriberats går emellertid ej ut över rättigheten. I vad mån panträtt kan hävdas mot den som före pantfordringens slutliga uppkomst förvärvat fastigheten är omstritt.¹ De problem som borgenärens kontrollbörda skulle ha vållat, om denna panträttsliga grundkonstruktion satts i tillämpning utan modifikation, framstod inför JB:s ikraftträdande som så besvärade att lagstiftaren, år 1971 grep in med jämkning av innebörd att borgenären tilläts lita på ägaruppgift i tämligen gamla gravationsbevis och i stor utsträckning underlåta den förnyade kontroll som panträttskonstruktionen eljest hade krävt vid fortsatt eller förnyad belastning av panten under den ursprungliga pantsättningen;² man löste alltså problemen genom en godtrosreglering.

Borgenären har rätt till betalning för pantfordran intill pantbrevets belopp, vid behov förhöjt med 15 % jämte exekutionsränta, allt med den företrädes- och förmånsrätt som inteckningen ger. Pantbrevet kan han ej överlåta eller återpantsätta. Det utgör nämligen ett accessorium till fastigheten. Vid refinansiering får borgenären därför i stället överlåta eller pantsätta sin pantfordran, varvid panträtten följer fordringen. På det sättet är fastighetsägaren bevarad vid rådighet över pantvillkoren. Fastighetsägaren kan också själv pantsätta pantbrevet på nytt till den del det ej är täckt av pantfordran (s. k. överhypotek).

¹ Se SvJT 1976 s. 308 f, 548 ff och 728 ff samt 1977 s. 630 ff, 653 och 722 ff. Jfr SOU 1976:70 s. 131 ff.

² Se prop. 1971:179 (NJA II 1972 s. 162 ff); jfr SvJT 1977 s. 630 ff.

Fastighetsinteckning överlever i stor utsträckning exekution i fastigheten.

Som redan nämnts i inledningen har JB:s panträttskonstruktion efterbildats genom 1973–1975 års sjölagstiftning om bl. a. skepps- och skeppsbyggnadshypotek. Vissa avvikelser föreligger dock. Bl. a. kan ingen pantsättning företas med full verkan utan att upplåtaren har sökt inskrivning för sitt förvärv. Och den genom 1971 års ingrepp i JB vidgade möjligheten till godtrosförvärv av panträtt efterbildades icke.³

De sjörättsliga panträttsreglerna har i sin tur efterbildats i det förslag till reviderat luftfartygshypotek som utredningen (Ju 1972:05) angående inskrivning av rätt till luftfartyg m. m. lagt fram.⁴ Även detta förslag avviker något från sin förebild. Det föreslås nämligen att man skall kunna, med ursprunglig verkan i förhållande till ny ägare, ställa luftfartygshypotek som säkerhet för framtida fordran, vare sig fordringen grundats eller ej, men att ny fartygsägare skall kunna bryta förre ägarens panträttsupplåtelse genom att hos borgenären göra anspråk på pantbrevet (eller överhypotek) innan pantfordringen grundats. Samtidigt föreslås att motsvarande jämkning skall företas i lagstiftningen om skepps- och skeppsbyggnadshypotek.

I samband med remissbehandlingen och beredningen av det sistnämnda lufträttsliga betänkandet restes krav på en allmän översyn av de panträttsliga reglerna i fastighetsrätten, sjörätten och lufträtten i syfte bl. a. att så långt som möjligt nå rättslikhet. Också reglerna om s. k. borgenärstillägg på pantbrevsbelopp – se 6:3 JB och 264 § sjölagen (1891:35 s. 1, SjöL) – har begärts bli reviderade.⁵ I början av 1979 tillsattes, som förut nämnts, för dessa ändamål en offentlig utredning, pantbrevsutredningen (Ju 1979:02).⁶

Utredningen har övervägt om med dess eget förslag bör anstå tills resultatet av det sålunda inledda arbetet på revision av reglerna om panträtt på grund av inteckning föreligger eller åtminstone kan någorlunda säkert förutses. Men utredningen har, efter samråd med pantbrevsutredningen, funnit sig böra räkna med att panträttsreglerna inte skall komma att ändras på ett så genomgripande sätt att ändringarna måste beaktas innan utredningsförslaget läggs fast genom betänkande; utredningens förslag eller därpå grundad lagstiftning bör enligt utredningens mening lika väl kunna, i den mån det påkallas av det andra revisionsarbetet, jämkas i ett senare skede.

3.2 Efterbildningen

Det är uppenbart att rättsordningen, av både praktiska och systematiska skäl, bör undvika att arbeta med flera olika system för att upplåta panträtt eller annan säkerhetsrätt på grund av inteckning, om detta inte är påkallat av särskilda förhållanden inom visst område. Reglerna om stiftande av säkerhetsrätt i näringsidkares rörelseegendom har hittills i sina huvuddrag anpassats till och haft sin förebild i fastighetspanträttsens regler, en ordning som brutits genom den i 1970 års JB introducerade nya panträttskonstruktionen. Utredningen kan inte finna några särskilda skäl som talar mot att man nu, som direktiven förutsätter, söker återställa överensstämmelsen mellan de båda systemen. Det förhållandet att företagsinteckningar och pantbrev i fast egendom ej sällan utgör säkerhet i ett och samma kreditförhållande, talar däremot för att regelsystemen så långt möjligt bör stämma överens. Även om

³ Jfr prop. 1973:42 s. 278 ff.

⁴ SOU 1976:70, Rätt till luftfartyg m. m.

⁵ Den s. k. exekutionsrätten på fastighetspantbrev har numera höjts till 10 %. Se SFS 1981:194.

⁶ Se Dir 1979:5.

fastighetspanträtten inte är helt problemfri, bör institutet företagsinteckning därför enligt utredningens mening till sin konstruktion rättas efter fastighetspanträtten i den mån det är ändamålsenligt för den säkerhetsrätt som skall stiftas på grund av företagsinteckning. Skulle det numera inledda arbetet på viss översyn av bl. a. fastighetspanträtten (jfr 3.1) föra till ändring i reglerna i detta ämne, finns det som nyss sagts anledning räkna med att de regler om företagsinteckning som utredningen föreslår tämligen lätt skall kunna jämkas därefter i mån av behov.

Såvitt utredningen förstår kan det i princip godtas att – i likhet med den fastighetspanträttsliga grundkonstruktionen – skilja rättighetens uppkomst från inteckningsbeslutet och därmed bl. a. på borgenären lägga bördan att självständigt pröva förutsättningarna för rättighetens uppkomst. Det är visserligen inte fördenskill nödvändigt att också helt efterbilda rättighetens samspel med fordringen och dess uppkomst; som förut antytts har pant för framtida fordran på grund av inteckning berett särskilda problem, som för fastighetspanträttsens del kunnat nödortfikt lösas med hjälp av regler om godtrosförvärv. Och på förevarande område står ingen sådan lösning med godtrosförvärv (kontrolleftergift) av fastighetsrättslig modell till buds. Den presumtiva säkerheten består nämligen av ett egendomskollektiv, individualiserat främst genom näringsidkarens person. Utredningen har övervägt att föreslå en ordning sådan som den vilken tidigare föreslagits rörande panträtt på grund av inteckning i luftfartyg, nämligen att rättigheten skall stiftas utan hinder av att fordringen ännu ej uppkommit.⁷ Men eftersom pågående allmänna översyn av reglerna om panträtt på grund av inteckning kan förutsättas komma att avkasta annan och ändamålsenlig lösning av dessa problem, har utredningen valt att inte lägga fram något eget förslag därom. Utredningsförslaget efterbildar fastighetspanträtten i allt väsentligt men med ett par avvikelser.

Utredningen menar att de väsentligen exekutionsrättsliga motiv som bär upp ägarhypotek i bl. a. fastighetsrätten, nämligen behovet av att kunna fastställa ett lägsta bud eller skyddsbelopp, knappast gör sig gällande i detta sammanhang där enstaka föremål i ett egendomskollektiv måste kunna säljas för sig. Utredningen föreslår därför inte något ägarhypotek på grund av inteckning i näringsverksamhet.⁸ Inte heller har utredningen funnit motiverat att söka efterbilda den fastighetsrättsliga ordningen med pantbrevutmätning. Denna utredningens ståndpunkt följer visserligen inte nödvändigtvis av att utredningen inte föreslår ägarhypotek infört men stämmer ändå väl därmed. Spörsmål om belåning av inteckningshandlingen medan rörelseegendom är utmätt får utredningen anledning att beröra i anslutning till förslag om ändring i UB (se 9.4).

Betalning vid exekution eller i konkurs synes framdeles liksom för närvarande böra utplåna inteckning i näringsverksamhet.

En reviderad konstruktion av rätt på grund av företagsinteckning kan ej undgå att återverka på lagens terminologi och därmed på praktiskt språkbruk. Man kommer inte längre att kunna bruka termen inteckning som förut. Ty inteckning kommer att beteckna enbart den inskrivning som lägger grunden för rättigheten men inte den handling vilken utfärdas som bevis om inskrivningen och än mindre den rättighet som inskrivningen lagt grunden till. Den nya terminologien måste, såsom i fastighetsrätten, skilja sig från den

⁷ Jfr SOU 1976:70 s. 84.

⁸ Jfr FLbet. s. 120 och FLprop. s. 127 f (NJA II 1966 s. 173).

gamla vilken – låt vara delvis oegentligt – med inteckning beskriver både inteckningsbeslut, inteckningsrevers och rättighet. Detta ställer lagstiftaren inför ett terminologiskt problem. Ty medan man i fastighetsrätten kan med fullt fog tala om panträtt på grund av inteckning så kan den rättighet som grundas på företagsinteckning inte, åtminstone ej med traditionell syn på saken, betecknas som panträtt även om den sedan 1966 års lagstiftning i ämnet uppvisar flera påtagliga panträttsliga drag; det var vid lagens tillkomst främst det traditionella kravet att pant skall vara väl specificerad som ansågs hindra att man gick över till en rent panträttslig terminologi här.⁹ För närvarande beskrivs rätt på grund av företagsinteckning ofta som en förmånsrätt.¹⁰ Men enligt utredningens mening kan däremot invändas att rättigheten innefattar annat och mer än en förmånsrätt, t. ex. förföljelserätt mot tredje man i överlåten rörelseegendom och befogenhet att göra rättigheten gällande även sedan fordringen preskriberats. Och den helt korrekta beteckningen "rätt på grund av företagsinteckning" menar utredningen vara för svårhanterlig för smidigt språkbruk. Utredningen har för sin del varit böjd att i stället godta panträtt som beteckning för rätt på grund av företagsinteckning; säkerheten kunde t. ex. – för att markera dess systematiska särställning – betecknas *företagspant*, i analogi med en intill nyligen gällande norsk motsvarande beteckning, och rättigheten kunde betecknas *panträtt i näringsverksamhet*. Därigenom skulle man skörda god lagteknisk vinst i det man kunde falla tillbaka på termen *pantbrev*. Därigenom skulle man också tvinga både nuvarande och framtida lagstiftning att, överallt där säkerhet av panträttslig typ regleras eller berörs, ta uttrycklig ställning till om även panträtt i näringsverksamhet avses. Att döma av en genomgång av lagstiftningen, som utredningen företagit för ändamålet, skulle ej obetydlig vinst kunna skördas också på det planet.

Att utredningen likväl inte helt knutit an till den traditionella panträttsterminologien beror främst på att meningarna brutits inom utredningen om det lämpliga i att ta ett sådant steg. De betänkligheter som yppats däremot är så gott som uteslutande betingade av rättssystematiska hänsyn och utredningen har – låt vara under tvivel – valt att låta dessa hänsyn fälla utslaget. Det terminologiska problemet har utredningen då sökt lösa genom att inte ge själva rättigheten någon egen beteckning men i stället benämna säkerhet på grund av inteckning i näringsverksamhet *företagshypotek*; jfr rubriken "Skeppshypotek" till avsnitt II av 11 kap. SjöL. Uttrycket hypotek går ytterst tillbaka på det grekiska ordet för underlag eller underpant¹¹ (pant som förblir i pantsättarens besittning) och bör, även om det hos oss företrädesvis används just om underpant, med fördel kunna användas om den underpantliknande säkerhet det här är fråga om; hypotek används f. ö. ofta som beteckning för den samlade säkerhet av panter och annat som en och samma kredittagare ställt hos en kreditgivare. I konsekvens härmed betecknar utredningsförslaget det inteckningsbevis som inskrivningsmyndigheten skall utfärda *hypoteksbrev* i stället för pantbrev.

⁹ Jfr också Hessler i SvJT 1968 s. 567 f.

¹⁰ Se FLprop. s. 53 (NJA II 1966 s. 109). Jfr Nordström s. 11 samt Undén s. 169 och 231.

¹¹ Jfr Svenska Akademiens Ordbok över Svenska Språket spalt H 1657 ff.

4 Inteckningsberättigade näringsidkare

Nuvarande bestämning av kretsen näringsidkare med tillgång till företagsinteckning som kreditsäkerhetsinstrument har utvecklats ur en ordning där kretsen var begränsad till industriella rörelser och några få andra slags näringar. Då man genom FL vidgade kretsen till bl. a. alla då bokföringspliktiga näringsidkare, var utgångspunkten den att inteckningsinstrumentet i princip borde stå till varje näringsidkares förfogande, oavsett arten och omfattningen av hans rörelse, samt att begränsning härutinnan "på grund av reella faktorer" ej borde föreskrivas utan starka skäl.¹ De minsta företagens bedömdes bereda kreditgivarna övervakningssvårigheter och en lägsta gräns för inteckningsbar verksamhet ansågs motiverad av detta skäl. Därtill kom omsorg om småföretagares personliga kreditvärdighet, som antogs kunna äventyras av tillgång till företagsinteckningsinstrumentet. Mot den bakgrunden antogs bokföringsplikt vara en lämplig förutsättning för att näringsverksamhet skulle vara inteckningsbar, endast för jordbruk och skogsbruk eftergavs kravet på bokföringsplikt för rätt till företagsinteckning.²

Trots den betydande utvidgning av fältet för inteckningsbar näringsverksamhet som 1966 års lagstiftning innebar har frågan om inteckningsrätt för ytterligare näringsidkare aktualiserats gång efter annan. Som utredningsdirektiven (I.1) anger har riksdagen mot slutet av 1960-talet diskuterat att utsträcka inteckningsrätten till dem som – utan att vara bokföringspliktiga – driver renskötsel och trädgårdsodling. Senare har förslag om inteckningsrätt för minkuppfödare och för fiskare dryftats.³ Detta har dock inte lett till någon riksdagens framställning i saken utan man har ställt sig avvaktande till bl. a. utredningens arbete.

Fiskarens behov av kreditsäkerhetsinstrument – som tillika skall beaktas av byggnadspantutredningen (Ju 1977:05) i samråd med utredningen⁴ – har accentuerats av att 1973–1975 års sjösakrättsliga lagstiftning utesluter båt (fartyg vars största längd eller bredd understiger tolv resp. fyra meter) från hypotekarisk pantsättning, vilken reserveras för skepp (fartyg som infriar båda de nyssnämnda måtten); en del båtar kunde tidigare pantsättas genom fartygsinteckning enligt 1901 års lagstiftning i det ämnet.⁵

Under utredningens enkät har ytterligare näringar nämnts som förtjänta av tillgång till företagsinteckning, nämligen fjäderfäuppfödning samt undervisnings- och kursverksamhet; därjämte har hävdats att de som är bokförings-skyldiga enligt särskilda bestämmelser i tillstånd som fordras för att driva verksamheten, såsom travsällskapen, borde vara inteckningsberättigade.⁶

Bokföringslagen (1976:125, BFL), som trätt i kraft den 1 januari 1977, har

¹ Se FLprop. s. 54 (NJA II 1966 s. 110).

² Se FLbet. s. 106 samt FLprop. s. 59 f, 80 f, 161 f och 171 (NJA II 1966 s. 116 ff).

³ Motioner 1973:1094 och 1095 samt LU 1973:7.

⁴ Se Dir 1977:12.

⁵ Jfr motion 1975/76:1114 och LU 1976/77:4.

⁶ Se bilaga 1 under 3.2.1.

utsträckt bokföringsplikten så att den numera omfattar så gott som all enskild näring med undantag för jordbruk och skogsbruk, som utövas av enskild person eller dödsbo, samt viss uthyrningsverksamhet; jordbruk och skogsbruk ger dock alltjämt upphov till bokföringsplikt enligt särskild lag, nämligen jordbruksbokföringslagen (1979:141).⁷

Som redan 1966 års lagstiftare förutsåg⁸ kan man nu, som en följd av den nya bokföringslagstiftningen, ej undgå att på nytt pröva frågan om in-teckningsbar näringsverksamhet i hela dess vidd. Fortsatt anknytning till en enligt äldre rätt bokföringspliktig krets näringsidkare skulle inte bara vara rättstekniskt olämplig utan skulle dessutom – som f. ö. varje annan sådan direkt eller indirekt anknytning till uppräknade slag av näringar – efter hand komma i otakt med utvecklingen i näringslivet.⁹ Ny väg måste brytas.

Utredningen delar den i 1966 års lagmotiv uttalade uppfattningen att möjlighet att utnyttja näringsverksamhet som kreditsäkerhetsunderlag i princip bör stå öppen för alla näringsidkare oavsett rörelsens art och omfattning. Det är också sant att ordnad bokföring är en väsentlig förutsättning för att näringsidkarens kreditvärdighet skall kunna prövas och övervakas och därmed också för att han skall kunna göra bruk av in-teckning i sin näringsverksamhet. Men därav följer inte utan vidare att bokföring eller bokföringsplikt också måste vara laga förutsättning för sådan in-teckning. Ty kreditgivaren måste likväl alltid själv ta ställning till i vad mån kreditunderlaget i det enskilda fallet är tillfredsställande och betryggande samt själv välja hur han skall vaka över kreditsäkerheten medan kreditförhållandet består. En lagfäst förutsättning av bokföringsplikt för in-teckningsrätt är enligt utredningens mening därför ingalunda nödvändig för att kreditgivaren skall kunna tillgodose sitt övervakningsbehov.

Att på den andra sidan helt lämna gränsen mellan in-teckningsvärd och ej in-teckningsvärd näringsverksamhet oreglerad kan – i varje fall med 1966 års synsätt¹⁰ – tänkas rymma svagheten att småföretagare, som för närvarande saknar tillgång till företagsin-teckning, ställs inför svårigheter att få kredit hos sina leverantörer eller annan rörelsekredit utan säkerhet i näringsverksamheten. Detta problem bör emellertid ej tillmätas alltför stor vikt i sammanhanget. Ty näringsidkares personliga kreditvärdighet beror, som också FL:s förarbeten uppmärksammat, normalt mera på rörelsens vinstmöjligheter och förtroendet för näringsidkarens person än på kreditgivarens utsikt till utdelning i en eventuell konkurs.

Om någon grupp av näringsidkare skall lagstiftningsvägen ställas utan möjlighet att utnyttja sin verksamhet som kreditsäkerhet, så bör enligt utredningens mening större vikt läggas vid att söka avskilja sådana näringsverksamheter som typiskt sett saknar självständigt kreditsäkerhetsvärde och som därför ej motiverar en offentlig inskrivningsorganisation, än vid att söka tillgodose kreditgivarnas övervakningsbehov och näringsidkarnas behov av förtroendekredit. Vilket behov som än ställs i förgrunden möter emellertid numera – när 1929 års bokföringspliktiga näringsidkarkrets ej längre duger som utgångspunkt – betydande gränsdragningsproblem.

Någon annan utgångspunkt för gränsdragning än bokföringsplikten har utredningen inte kunnat finna att lagstiftningen erbjuder och inte heller har utredningen kunnat finna fram till någon självständig och för förevarande ändamål lämpad skiljelinje mellan små och stora näringsidkare. Men det är

⁷ Lagen trädde i kraft den 1 januari 1980 och ersatte då jordbruksbokföringslagen (1951:793). Jfr prop. 1978/79:44.

⁸ Se FLprop. s. 59 (NJA II 1966 s. 116).

⁹ Jfr motion 1980/81:896.

¹⁰ Se FLprop. s. 55 (NJA II 1966 s. 111).

tydligt att den allmänna bokföringsplikten, så omfattande som den blivit genom 1976 års lagstiftning i ämnet, på intet sätt drar en tjänlig gräns mellan typiskt sett självständigt kreditvärdig näringsverksamhet och annan. Och inte heller har det synts utredningen att BFL:s gräns mellan dem som har fullständig bokföringsplikt och dem som kan inskränka sig till förenklad bokföring, dvs. utan årsbokslut, erbjuder något gott alternativ. Den befriar från fullständig bokföringsplikt sådana enskilda näringsidkare vilkas årsomfattning normalt understiger ett belopp som satts i relation till det s. k. basbeloppet för räkenskapsårets sista månad.¹¹ Över en dylik skiljelinje kan fritt och lätt vandra från tid till annan. Den skulle också i många fall bereda problem då det gäller att bedöma i vad mån nystartad rörelse utgör inteckningsbar näringsverksamhet eller ej. Högre krav på precision och beständighet måste ställas på en gräns som skall skilja olika fält för privaträttslig rättskonkurrens åt. Kraven måste ställas desto högre som rätt på grund av inteckning i näringsverksamhet enligt den antagna rättsliga förebilden (jfr 3.1 och 3.2) kommer att stiftas utan omedelbart samband med inteckningen och alltså helt utom inskrivningsmyndighetens kontroll.

För utredningen har i detta läge endast återstått att renodla den ståndpunkt som kom till principiellt uttryck redan i förarbetena till FL¹² och sålunda föreslå, att lagstiftningen helhjärtat erkänner såväl varje näringsidkares rätt att själv och på eget ansvar avgöra om hans näringsverksamhet skall ställas som kreditsäkerhet eller ej som kreditlivets frihet att självt pröva i vad mån dylik säkerhet skall godtas. Endast konkursbo bör – på skäl som utredningen återkommer till i motiveringen (9.1.2) till 1:2 i förslaget till lag om företagshypotek (FHL) – ställas utom en allmän rätt för näringsidkare att inteckna sin ev. verksamhet; att utredningen samtidigt räknar med att näringsidkares konkurs skall tills vidare undertrycka hans nämnda rätt (se 3:11 FHL) är en annan sak. En sådan fri ordning kommer att stå i god överensstämmelse med hävdvunna grundsatser i svensk förmögenhetsrätt. Den behöver knappast rymma besvärande svaghet. Att inskrivningsväsendet skall i nämnvärd mån komma att till följd av sådan frihet belastas med samhällsekonomiskt omotiverat merarbete är osannolikt. Kreditlivets säkerhetsprövning kan beräknas svara för önskvärd sortering, som tillika på det hela taget torde komma att avhålla sådana småföretagare, vilka skulle erbjuda kreditgivarna övervakningsproblem, från att utnyttja inteckningsinstrumentet. Stämpelskatten för inteckning torde bidra med avhållande effekt.

Ordningen med driftsbevis (jfr 2.2) kan och bör slopas. Utredningen återkommer till detta i motiveringen (9.1.2) till 1:2 FHL.

De i olika sammanhang framförda önskemålen om att fiskare, renskötare och andra särskilda grupper av näringsidkare skall beredas möjlighet att inteckna sin verksamhet blir givetvis tillgodosedda i och med att lagen ändras så att varje näringsidkare får rätt att inteckna sin verksamhet. De särskilda förhållandena inom fiskerinäringen ger emellertid upphov till problem, vilka utredningen återkommer till i motiveringen (9.1.2) till 1:2 FHL. Där kommer emellertid att framgå – det skall redan nu förutskickas – att utredningen för sin del funnit av det fartygslutningar som praktiseras och att varken tillgång till företagsinteckning eller till skeppshypotek, eventuellt därtill möjlighet att pantsätta båt,¹³ räcker för att lösa problemen. En metod att komma till rätta

¹¹ Se närmare i 1 § fjärde stycket BFL i dess lydelse enligt lagen (1979:1065) om ändring i lagen (1979:142) om ändring i bokföringslagen, vilken trätt i kraft den 1 januari 1980. Jfr prop. 1978/79:44 s. 36 ff samt SKU 1978/79:34 och LU 1979/80:14.

¹² Se FLprop. s. 54 ff (NJA II 1966 s. 110 ff).

¹³ Jfr direktiven (Dir 1977:12) till byggnadspantutredningen (Ju 1977:05).

med dem, såvitt möjligheten att ställa företagshypotek skall brukas, torde vara att kreditgivarna som förutsättning för kredit kräver att kredittagarna väljer någon i detta sammanhang ändamålsenlig sammanslutningsform för sin verksamhet, t. ex. handelsbolagets. I den mån detta skulle vara att ta till mer våld än nöden kräver synes alternativet vara att den relativt lilla fiskerinäringen får lita till statsborgen för sina krediter och att staten antingen inte tar säkerhet alls för sin borgen eller med öppna ögon accepterar dålig säkerhet. Redan nuvarande regler för statligt stöd till näringen torde åtminstone delvis göra en sådan ordning möjlig.¹⁴ – De särskilda förhållandena inom rennärningen ger också upphov till problem, vilka behandlas i motiveringen (9.1.2) till 1:2 FHL.

Utredningen har slutligen övervägt att som komplement föreslå en ordning varigenom s. k. negativklausuler, av innehåll att näringsidkare utfäster sig att ej inteckna sin verksamhet, skulle kunna ges verkan mot tredje man genom inskrivning.¹⁵ Att utredningen avstått från förslag därom beror dels på att ett sådant förslag syntes föra för långt i detta begränsade sammanhang, dels på att det likväl kan vara bäst att förtroendekredit får förbli förtroendekredit så länge den fungerar väl utan dylik sakrättslig förstärkning.

¹⁴ Se 23 § förordningen (1978:516) om statligt stöd till fiskets rationalisering, m. m.

¹⁵ Sådan verkan saknar de nu; jfr Hessler s. 418.

5 Rörelseegendomen

5.1 Utgångspunkter

Företagsinteckning omfattar ej all egendom som hör till den intecknade verksamheten utan är, enligt ett av lagens grundläggande syften, väsentligen begränsad till sådan lös egendom som näringsidkaren eljest inte alls eller endast med olägenhet antagits kunna utnyttja för creditsäkerhetsändamål.¹ Utom inteckningsunderlaget² faller sålunda fast egendom och tomträtt samt sådana lösören – t. ex. skepp och luftfartyg – som kan pantsättas på grund av inteckning. Utom inteckningsunderlaget faller vidare en hel del fordringar, vilka i regel grundar sig, eller antagits i regel grunda sig, på löpande skuldebrev; lagförarbetena utpekar främst lånefordringar.³ Detsamma gäller aktier, obligationer och andra värdepapper.⁴ Fordringar på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av sådan rörelseegendom som kan utgöra inteckningsobjekt faller, såsom surrogatvärden, inom ramen för inteckningsunderlaget medan dylika fordringar i fråga om annan rörelseegendom faller utom ramen för detsamma; exempel på fordringar av det senare slaget är fordran på köpeskilling enligt skeppsbyggnadskontrakt vilket innefattar beställningsköp.⁵

All egendom, som ej hör till de i lagen uppräknade kategorierna, skall kunna tillfalla näringsidkarens oprioriterade borgenärer. Metoden att räkna upp den egendom som skall bilda inteckningsunderlaget ger detta resultat i den mån ej egendomen i fråga likväl undandras de oprioriterade borgenärens genom att pantsättas enligt vanliga regler. Utöver egendomsslag som nämnts i det föregående kommer alltså bl. a. banktillgodohavanden och kassamedel att normalt stå till oprioriterade borgenärens förfogande; i konkurs går visserligen löneborgenärer och andra borgenärer med allmän förmånsrätt före de oprioriterade.

Det ligger i sakens natur att en gräns mot rörelseegendom, som lämpligen kan och bör belånas i annan ordning resp. mot egendom som bör lämnas till oprioriterade borgenärer, måste ge upphov till problem; varje bestämning av inteckningsunderlaget genom katalogisering av vissa egendomsslag måste bli problematisk. Ett exempel erbjuder utredningens direktiv, som ålägger utredningen att pröva i vad mån kundfordringar som utnyttjats för s. k. factoring bör täckas av inteckning i kredittagarens eller kreditgivarens näringsverksamhet. Vid utredningens förutnämnda enkät (*bilaga 1*) och i underhandsframställning till utredningen har också andra problem aktualiserats. Det gemensamma draget hos alla dessa problem är att de väcker spörsmål

¹ Se FLprop. s. 61 (NJA II 1966 s. 131 f).

² Uttrycket inteckningsunderlag används här och i det följande såsom en sammanfattande benämning såväl för den egendom i vilken en företagsinteckning enligt FL gäller, dvs. inteckningens objekt, som för den egendom som enligt utredningens förslag skall omfattas av företagshypotek.

³ Se FLprop. s. 102 (NJA II 1966 s. 141).

⁴ Se FLprop. s. 61 (NJA II 1966 s. 132).

⁵ Innefattar kontraktet i stället arbetsbeting – tillverkningsavtal som ej är köp – hör vederlagsfordringen däremot till inteckningsunderlaget; se 4 § första stycket 7 FL. Jfr Rune s. 41.

om utvidgning av inteckningsunderlaget. Det kan därför ej undgås att grundvalarna för den nuvarande avgränsningen av inteckningsunderlaget ställs under diskussion.

Vad angår principen att inteckningsunderlaget väsentligen bör vara begränsat till egendom som inte alls eller endast med olägenhet kan utnyttjas för kreditsäkerhetsändamål på annat sätt, bör enligt utredningens mening vidhållas att sådan egendom för vilken finns särskilda inteckningsinstitut skall hållas utom underlaget för företagsinteckning. Det skulle nämligen föra alltför långt att i detta sammanhang gripa in i fastighetsrätt, sjörrätt och luftfart. Så sent som i samband med 1970-talets sjösakrättsliga lagstiftning har f. ö. avvisats önskemål att företagsinteckning borde gälla i skepp under byggnad,⁶ som dittills hört till inteckningsunderlaget, och såväl skepp som skepp under byggnad faller alltså numera utom detta. Motsvarande ståndpunkt intar, såvitt gäller luftfartyg, 1976 års förslag om lagstiftning rörande rätt till luftfartyg.⁷ Men i övrigt behöver enligt utredningens mening möjligheten till särpantställning ej i och för sig hindra att egendomsslag, som hittills fallit utom inteckningsunderlaget, tillförs detta i den mån det är ändamålsenligt; det kan i förbigående erinras om att FL inte konsekvent upprätthåller den angivna principen i det att till inteckningsunderlaget räknas bl. a. byggnad på ofri grund, som enligt oskriven lag kan ställas som kreditsäkerhet – i realiteten pantsättas – genom s. k. säkerhetsöverlåtelse. Vidare hör kundfordringar till inteckningsunderlaget, trots att de lätt kan pantsättas (se 5.2).

Hänsyn till oprioriterade borgenärer och därmed sammanhängande önskan att slå vakt om enskilda näringsidkares personliga kreditvärdighet spelade en viss roll i FL:s förarbeten.⁸ Men det antogs samtidigt att de som övervägde att lämna enskilda näringsidkare kredit utan säkerhet inte fäste stor vikt vid utsikten att få utdelning i konkurs utan lät sin bedömning av företagets räntabilitet och utvecklingsmöjligheter jämte förtroendet för näringsidkarens egen person fälla utslaget. Utredningen stämmer in i dessa synpunkter (jfr 4). Utredningen har övervägt att skaffa statistiskt material för att bedöma i vad mån oprioriterade borgenärer brukar få utdelning i enskilda näringsidkares konkurser men har inte funnit någon väl framkomlig väg därtill. Emellertid anser sig utredningen ha goda skäl att räkna med att oprioriterade borgenärer inte ofta får utdelning i konkurs.⁹ Därför antar utredningen att frågor om att i olika hänseenden vidga underlaget för företagsinteckning i verkligheten inte så mycket berör de enskilda näringsidkarnas oprioriterade borgenärer som andra borgenärer med sämre förmånsrätt än den företagsinteckning ger.

Att de som, t. ex. i egenskap av leverantörer, överväger att ge näringsidkare kredit utan säkerhet inte kan förmodas fästa stor vikt vid utsikt till utdelning i näringsidkarens eventuella konkurs betyder ej att andra kreditgivare skulle vara benägna att inta motsvarande hållning. Inom den institutionella kreditgivningen – där lagfäst eller i bolagsordning nedlagt krav på betryggande säkerhet normalt skall infrias¹⁰ – kan man ej undgå att fästa avseende vid bl. a. praktiska erfarenheter av hur säkerhet i rörelseegendom fungerar då den sätts på prov. Sådana praktiska problem att bestämma gränserna för kreditsäkerhetsunderlaget som erfarenhetsmässigt ofta gör sig gällande måste då återverka på hur erbjudet företagshypotek värderas också i det enskilda fallet. Med detta i minnet anser sig utredningen böra sträva efter att undanröja dylika praktiska problem så långt det är rimligt.

⁶ Se prop. 1973:42 s. 370 ff (NJA II 1975 s. 476 f).

⁷ Se SOU 1976:70 s. 42.

⁸ Se FLprop. bl. a. s. 55 f (NJA II 1966 bl. a. s. 111 f).

⁹ Jfr bl. a. prop. 1978/79:105 s. 212.

¹⁰ Se 59 § lagen (1955:183) om bankrörelse.

Från bl. a. dessa utgångspunkter har utredningen nalkats problemen kring avgränsningen av den rörelseegendom som skall omfattas av företagshypoteket. Utredningen skall här koncentrera framställningen till factoring (5.2), lånefordringar (5.3), utlägg i samband med arbete (5.4), kassamedel och banktillgodohavanden (5.5), vissa fordringar och surrogatvärden (5.6) samt goodwill-värde (5.7). I övrigt återkommer utredningen till problemen i motiven till de enskilda bestämmelserna.

5.2 Factoring

Factoring innebär vanligen att kreditgivaren (factorn) lämnar kredit intill viss beloppsgrens mot pantsäkerhet i näringsidkares kundfordringar – oftast varufordringar – eller finansierar näringsidkares verksamhet genom köp av fordringarna.¹¹ Under den förra formen av factoring, som brukar kallas *fakturakredit* (eller fakturabelåning), hör kundfordringarna ytterst alltjämt till näringsidkarens rörelse men factorn har, intill pantfordringens belopp, företräde till betalning ur dem framför borgenär med inteckning i näringsidkarens verksamhet,¹² förutsatt att pantsättningen gjorts sakrättsligt verksam.¹³ I avtal om belåning av fakturafordringar åtar sig factorn ofta att omhändera fordringarna för betalningsmottagning samt att ombesörja kredittagarens kundreskontrabokföring. Själv ger factorn normalt ej kredit mot säkerhet i företagsinteckning. Factorn kan refinansiera fakturakrediten och därvid återpansätta kundfordringarna till refinansiären. Dylig refinansiering är vanlig. Vid den andra formen av factoring, som kallas *fakturaköp*, hör kundfordringarna inte längre till näringsidkarens verksamhet utan till factorns, förutsatt att dennes förvärv vunnit sakrättskydd.¹⁴ Även här möter behovet av refinansiering. En variant av factoring innebär att factorn omhändertar kundfordringarna enbart *för betalningsmottagning*, dvs. utan köp eller belåning av dem. Vid sådan, närmast oegentlig, factoring hör kundfordringarna alltjämt till näringsidkarens rörelse.¹⁵

Utredningen finner intet skäl till att kundfordringar, som under nuvarande ordning ingår i näringsidkarens-kredittagarens inteckningsunderlag, ej också i fortsättningen skulle göra så. Något ingrepp i vad som sålunda gäller fordringar som pantsatts till säkerhet för fakturakredit vill utredningen därför inte föreslå.

Fakturaköp medför att de överlåtna kundfordringarna lämnar näringsidkarens-kredittagarens inteckningsunderlag. Huruvida de överlåtna kundfordringarna i factorns hand utgör sådan egendom som kan omfattas av företagsinteckning i hans verksamhet, är däremot inte helt säkert. Enligt den uppfattning, som måste antas ligga bakom de under utredningens enkät framkomna önskemålen om att fakturaköpta kundfordringar bör ingå i factorns inteckningsunderlag (se *bilaga 1* under 4.2.2), skulle sådana fordringar för närvarande inte kunna utgöra objekt för företagsinteckning i factorns näringsverksamhet.¹⁶ Denna uppfattning torde grundas på att de av factorn förvärvade fordringarna inte avser vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av *factorns* egendom eller för *hans* arbete. Frågan har emellertid inte särskilt berörts i FL:s förarbeten och ordalagen i 4 § FL synes inte utesluta att fakturaköpta kundfordringar – om de avser vederlag för arbete eller för överlåtelse eller upplåtelse av egendom av sådant slag som anges i paragrafen –

¹¹ I båda fall brukar visserligen transaktionen i denutiation till gäldenären-kunden betecknas som överlåtelse för att förebygga tvekan om vem som skall uppbära betalningen.

¹² Se 4 och 5 §§ jämförda med 9 § första stycket FRL. Jfr Leijonhufvud-Mattsson-Persson s. 31, Hessler i SvJT 1968 s. 568 f och Nordström s. 57.

¹³ Se grunderna för 10 och 31 §§ SkbrL.

¹⁴ Se grunderna för 31 § SkbrL.

¹⁵ Beträffande factoring kan i övrigt hänvisas till U X s. 156 f med hänvisningar, Rodhe i JFT 1973 s. 239 ff och SOU 1977:97 s. 43 ff.

¹⁶ Svenska sparbanksföreningen synes dock inte dela denna uppfattning, se *bilaga 1* under 4.2.2.

redan nu kan vara objekt för företagsinteckning i factorns verksamhet. Det i 4 § FL inledningsvis uppställda kravet på att egendomen skall vara näringsidkarens innebär¹⁷ beträffande fordringar ej mer än att näringsidkaren skall vara borgenär och det är factorn sedan han köpt kundfordringarna.¹⁸

Utredningen går likväl ut från att fakturaköpta kundfordringar ej omfattas av företagsinteckning i factorns verksamhet; de faller då så att säga mellan skepp och kaj. I själva verket representerar emellertid kundfordringarna, såsom också framhållits i svar på utredningens enkät, i factorns hand ett slags varulager, som det vore naturligt att kunna belåna genom företagsinteckning. Visserligen kan de rebelånas genom pantsättning i vanlig ordning. Men meningarna om hur rationell dylik pantsättning är går i sär.¹⁹ Och genom att principiellt foga dem till factorns in-teckningsunderlag ger man kreditlivet möjlighet att välja den teknik för kreditsäkerhet – pantsättning eller företagsinteckning – som ter sig mest ändamålsenlig i det enskilda fallet.

Under utredningens enkät har vissa farhågor yppats för missbruk av dylik dubbel möjlighet för factorn till fordringsbelåning; genom pantsättning skulle in-teckningsborgenären kunna berövas säkerhet i fordringarna, eftersom pantborgenären då finge företräde till betalning framför in-teckningsborgenären. Men detta är farhågor vilka i så fall på motsvarande sätt drabbar hela factoringtekniken som sådan. Ty redan i den ursprunglige borgenärens näringsidkarens hand kan kundfordringarna dubbelbelånas just på detta sätt. Utredningen menar att kreditlivet bör kunna betros med samma frihet även i det andra led som finansärens factorns verksamhet här representerar. Därvid räknar utredningen med att ändamålsenliga rutiner – som kan inbegripa bl. a. de förut (4) berörda s. k. negativklausulerna – skall utvecklas för att i första hand tillgodose in-teckningsborgenärens intresse.²⁰ Utredningen vill alltså föreslå att fakturaköpta kundfordringar skall omfattas av företagshypotek som factorn ställt.

¹⁷ Se FLbet. s. 109 och FLprop. s. 103 (NJA II 1966 s. 133 och 142).

¹⁸ Det kan nämnas att fordran på vederlag för överlåtelse av egendom kan utgöra objekt för företagsinteckning även om den inte avser vederlag för egendom som var föremål för in-teckning när överlåtelsen skedde och att fordringen således inte behöver ha karaktären av surrogat för in-tecknad egendom. Se FLbet. s. 86, FLprop. s. 89 och Nordström s. 54. Jfr FLprop. s. 101 (NJA II 1966 s. 140).

¹⁹ Se bilaga I under 4.2.2.

²⁰ Om näringsidkaren träffar avtal om fakturakredit eller fakturaköp, kan in-teckningsborgenären bli berättigad att kräva omedelbar betalning för sin fordran; se motiveringen (9.1.2) till 1:12 FHL.

²¹ Se FLprop. s. 102 (NJA II 1966 s. 141).

5.3 Lånefordringar

Vad beträffar lånefordringar har de i FL:s förarbeten antagits i regel grunda sig på löpande skuldebrev och därför, såsom lätt pantsättningsbar rörelseegendom, uteslutits från in-teckningsunderlaget.²¹ I två avseenden kan det dras i tvivelsmål att detta är en hållfast utgångspunkt. För det första är det långtifrån regel i näringsverksamhet att lånefordringar grundar sig på löpande skuldebrev; i själva verket är det vanligt att lånefordringar framträder i annan form. Och för det andra är det enligt utredningens mening inte fruktbart, åtminstone inte numera, att i detta sammanhang söndra mellan fordringar av enkel och löpande karaktär såsom mer eller mindre svåra att pantsätta. Ty som utbredningen av factoringtekniken för finansiering visar är det genomförbart att systematiskt och i stor skala belåna även fordringar av det enkla skuldebrevets karaktär. Och även om en fordran som grundar sig på löpande skuldebrev i och för sig lätt kan pantsättas, så är omfattande och systematisk pantsättning av sådana ingalunda generellt sett någon enkel och bekväm hantering utan är förenad med betydande omgång och möda, som det enligt utredningens mening finns goda skäl att i rationell kreditgivnings intresse söka undgå. Det är nämligen av olika skäl nödvändigt att varje gäldenär underrättas om vem han i fortsättningen skall betala till. Och det hör till bilden att sådana

underrättelser inte kan lämnas i samma enkla och stereotypa form som praktiseras vid factoring. Problem i samband med fondkommissionsfirmornas rebelåning av annan tillhöriga fondpapper har också föranlett Svenska bankföreningen att föreslå utvidgning av inteckningsunderlaget till lånefordringar så att rebelåningen kan ersättas med företagsinteckning i fondkommissionsfirmornas rörelse (jfr *bilaga 2*). Även om problemen på detta område kanske är särskilt besvärande, har frågan, såvitt utredningen förstår, generell räckvidd. Utredningen vill erinra om att t. ex. factors lånefordran på näringsidkare, vars kundfordringar han tagit som säkerhet, förtjänar att omfattas av företagshypotek som factorn ställer lika väl som näringsidkarens till honom genom fakturaköp överlåtna kundfordringar. Under utredningens enkät har f. ö. både bankföreningen och Sveriges industriförbund uttryckt önskemål om att såväl factoringföretags som övriga finansieringsinstituts lånefordringar skall utgöra inteckningsunderlag. Utredningen föreslår att lånefordringar skall generellt omfattas av företagshypotek.

5.4 Utlägg

Det är i samband med fordran på vederlag för tillhandahållen tjänst eller, med FL:s terminologi, för arbete som fordran på ersättning för utlägg bereder problem i praktiken. Tjänst och utlägg förenas ofta i samma prestation. Bland de näringar som är mest berörda av dessa problem kan nämnas speditors- och transportverksamhet samt reklam- och annonsförmedling. Kundfordringarna utgör, typiskt sett, en mycket betydande och stundom helt dominerande del av tillgångarna i dylika rörelser samtidigt som de i avsevärd mån grundas på utlägg för kundernas räkning såsom tull, mervärdeskatt och annonsavgifter m. m. Såvitt sådana utlägg ej anses ge upphov till fordran på ersättning för arbete blir näringsidkarens kundfordringar ofta högst väsentligt begränsade som inteckningsunderlag. Det har t. ex. antagits att utläggsposterna representerar omkring hälften av speditörernas reskontra (se *bilaga 1* under 4.2.3). Både praktiska skäl, betingade av svårigheter att genomgående skilja mellan arvodes- och utläggsposter i samma fordringsförhållanden, och hänsyn till de berörda näringsidkarnas behov av tillgång till kreditunderlag talar för att fordran på ersättning för utlägg i samband med utfört arbete skall i detta sammanhang likställas med fordran på ersättning för arbetet. Utredningen föreslår att så sker.

5.5 Kassamedel och banktillgodohavanden

Att kassamedel och banktillgodohavanden ej omfattas av företagsinteckning bereder också problem i praktiken, närmast vid betalningsinställelser. Ty inteckningshavaren kan ej utan vidare godta att rörelsetillgångar, som omfattas av hans säkerhet, förvandlas till likvida medel, i vilka han ej har någon säkerhet; där effektiva försiktighetsmått ej tas till inteckningshavarens skydd – och dylika kräver avancerad och ofta omständlig teknik – kan följden bli att denne måste utlösa konkurs för att tillvarata sin rätt. Att lagstiftningen ger upphov till sådan konflikt mellan på den ena sidan intresset av ändamålsenlig fortsättning eller avveckling av verksamheten – företrätt av näringsidkaren själv och hans borgenärer i allmänhet – och på den andra sidan

företagsinteckningshavarens behov av rättsskydd är alltså ägnat att leda till onödiga konkurser. En annan svaghet med den nuvarande ordningen i denna del är att tillfälliga omständigheter, såsom att en fordran betalas strax innan näringsidkaren försätts i konkurs eller strax efter det att så skett, kommer att styra kreditsäkerhetsläget. Näringsidkaren kan dessutom själv, genom att kräva eller inte kräva betalning i viss tid, öva inflytande över vilka borgenärer som skall få betalt ur vad som från kommersiell synpunkt framstår som identiska eller likvärdiga tillgångar: varan och för densamma erlagd betalning.

Utredningens enkät har visat att önskemålet att kassamedel och banktillgodohavanden skall utgöra underlag för företagsinteckning är utbrett både inom och utom kreditmarknaden (se *bilaga 1* under 4.2.4). På något håll har i samband därmed antagits att en regel i detta syfte kan skilja mellan sådana likvida medel som influtit före betalningsinställelse och sådana som influtit därefter. En utvidgning av inteckningsunderlaget till dessa båda egendomslag – av vilka banktillgodohavanden rättsligt sett hör till gruppen fordringar – skulle visserligen strida mot den i FL:s förarbeten betonade principen att företagsinteckningens syfte är att man som kreditunderlag skall kunna utnyttja egendom, som annars ej alls eller bara med olägenhet kan tillgodogöras för kreditändamål; därav följer nämligen att kontanter och tillgångar, som snabbt kan förvandlas till reda pengar, inte bör omfattas av företagsinteckning.²² Men utredningen finner svagheterna med nuvarande ordning på denna punkt tillsamman tagna väga så tungt att principiella hänsyn av angivna slag – i och för sig ej höjda över diskussion – bör vika för praktiska.

Om man sålunda låter kontanter och banktillgodohavanden ingå i företagshypotek, kommer givetvis möjligheterna att minska för sämre prioriterade och oprioriterade borgenärer att få betalt ur sådan egendom. Men eftersom kontanter och liknande tillgångar merendels är förbrukade när utmätning eller konkurs förestår,²³ räknar utredningen med att sådana borgenärer i praktiken inte så ofta kommer att drabbas av denna utvidgning av inteckningsunderlaget. Och trots utvidgningen har dessa borgenärer i enlighet med reglerna i 8:13 UB möjlighet att efter utmätning få betalt även ur kontanter och banktillgodohavanden. I detta sammanhang vill utredningen tillika peka på att löneborgenärerna, som sedan den 1 januari 1976 alltid har sämre förmånsrätt än den som följer med företagsinteckning, i huvudsak fått sina fordringar i konkurs tryggade genom lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs.

Någon uppdelning av likvida medel efter den tid då de flutit in till rörelsen vill utredningen inte förorda. En sådan skulle nämligen – om alls genomförbar – onödigtvis bevara utrymmet för tillfälligheters spel och näringsidkarens opåkallade, låt vara indirekta inflytande över olika borgenärs rätt. Kassamedel och banktillgodohavanden skall därför enligt utredningens förslag omfattas av företagshypotek utan dylik begränsning.

5.6 Vissa fordringar och surrogatvärden

Med den i föregående avsnitt intagna ståndpunkten i fråga om kassamedel och banktillgodohavanden är utredningen sålunda framme vid att föreslå en så stor utvidgning av inteckningsunderlaget, såvitt rör fordringar och likvida

²² Se FLprop. s. 61 (NJA II 1966 s. 131 f).

²³ Jfr FLprop. s. 40 och U IV s. 102.

medel, att få sådana tillgångar återstår oberörda. Utredningen har ansett motiven för utvidgning i dessa avseenden väga så tungt att bl. a. hänsyn till sämre prioriterade och oprioriterade borgenärer fått vika för att företagshypoteket skall kunna fungera som gott creditsäkerhetsinstrument.

Till de återstående grupperna av rörelsefordringar hör bl. a. en del fordringar på skadestånd, fordringar på skatterestitution och liknande, fordringar på inbetalning för tecknade aktier och surrogatvärden för egendom som ej omfattas av företagsinteckning, t. ex. ogulden köpeskilling för fast egendom eller varvs utestående köpeskilling för skepp som tillverkats under beställningsköp.

Frånsett den sistnämnda gruppen fordringar rör det sig här, såvitt utredningen förstår, om sådana marginella och vanligen tillfälliga rörelsetillgångar som utan nämnvärd återverkan på inteckningsborgenärens eller andra borgenärens rätt kan behandlas på det sätt som ter sig enklast och i praktiken minst problemfyllt. Det talar enligt utredningens mening för att de inte skiljs ut från de fordringar som skall omfattas av företagshypoteket. Utredningen har stannat för den lösningen.²⁴

Med surrogatvärden för egendom som ej hör till inteckningsunderlaget – alltså, utöver nyssnämnda exempel, bl. a. fordran på vederlag för upplåtelse av fastighet eller skepp – förhåller det sig på annat sätt. Dessa värden kan typiskt sett varken betraktas som tillfälliga eller som marginella inslag i näringsidkarens samlade rörelsetillgångar. Tvärtom kan det vara fråga om varaktiga eller åtminstone väl förutsebara sådana inslag av högst betydande värde i det enskilda fallet. Principiellt skulle det framstå som egendomligt att behandla surrogatvärden annorledes än de värden som de ersätter. Praktiskt sett skulle emellertid en lika behandling av dessa värden och surrogatvärdena – i en ordning som i företagshypotek inbegriper likvida medel – ge spelrum för sådana tillfälligheter och sådant näringsidkarens eget inflytande över olika borgenärens inbördes rätt som utredningen nyss sökt undvika. Och därtill kommer att en sådan likabehandling kan komplicera bokföringen genom att kräva regler om särredovisning av de fordringar som avser vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom som ej omfattas av företagshypotek. Dessa invändningar är av sådan praktisk betydelse att motstående principiella hänsyn enligt utredningens mening bör vika. Det torde f. ö. vara sällsynt att nu avsedda fordringar i nämnvärd mån står ute i konkurs. Utredningen förordar följaktligen att även denna fordringsgrupp skall ingå i företagshypotek. Detta kommer därmed att omfatta *hela reskontran*.

5.7 Goodwill-värde

Innebörden av goodwill, eller affärsvärde, är svår fångad. Bokföringsmässigt brukar goodwill komma till synes genom att vederlaget för en förvärvad affärsrörelse överstiger det behållna värdet av de övertagna rörelsetillgångarna; till den del skillnaden representerar ett affärsvärde får den bokföras som anläggningstillgång.²⁵ En sådan tillgång är tills vidare bara en bokföringspost och inte ett självständigt förmögenhetsobjekt. Övertagen goodwill kan därför inte komma i fråga som objekt för företagshypotek som förvärvaren ställt. Sett från en annan sida, nämligen från rörelsens tidigare innehavares sida, representerar samma goodwill i stället ett påtagligt förmögenhetsvärde,

²⁴ Liksom annan egendom kan fordringar dock ej omfattas av företagshypotek om de varken kan utmätas eller kan ingå i konkurs; se 1:5 tredje stycket FHL och motiven därtill (9.1.2).

²⁵ Se 17 § BFL.

eftersom det aktiverats till pengar eller fordran på pengar; innan sådan aktivering skett, kan ett latent goodwill-värde föreligga. Det är i den formen goodwill har intresse i det sammanhang företagshypotek erbjuder. Huruvida goodwill borde ingå i rörelseidkarens kreditsäkerhetsunderlag – som det gör på sina håll utomlands – har diskuterats både i den rättsvetenskapliga litteraturen²⁶ och i förarbetena till FL.²⁷ Hos utredningen har frågan väckts bl. a. i anslutning till problem rörande värdet av hyresrätt till affärslokal.²⁸

Att goodwill inte togs med bland inteckningsobjekten i FL motiverades med att dess värde i allmänhet var osäkert och svårberäkneligt och därför antogs knappast betyda något för näringsidkarens kreditvärdighet. Något starkare motiv att ta med goodwill bland inteckningsobjekten ansågs sålunda inte föreligga.

När frågan nu kommit upp på nytt synes anledningen vara väsentligen densamma som vid FL:s tillkomst, nämligen svårigheten att från ersättning för rörelseegendom som sådan skilja ut ersättning för goodwill, som hänför sig till samma egendom. En sådan ordning lämnar utrymme för godtycke och inbjuder till manipulationer. Tungt vägande invändningar mot att låta goodwill-värden ingå i företagshypotek synes inte möta. Utredningen – som också på andra punkter låtit praktiskt betingade hänsyn falla utslag vid gränsdragningen mellan företagshypoteket och annan rörelseegendom – väljer att så långt det är möjligt röja dessa problem ur vägen genom att föreslå att företagshypotek skall omfatta även intecknad verksamhets goodwill-värde, för enkelhets skull vare sig detta hänför sig till egendom som omfattas av hypoteket eller till annan rörelseegendom.

²⁶ Se Lögberg s. 227 ff.

²⁷ Se bl. a. FLbet. s. 88 samt FLprop. s. 95 och 101 f (NJA II 1966 s. 141).

²⁸ Se bilaga 1 under 4.2.5.

6 Rörelseegendom på industrifastighet

Till fastighet som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet hör, enligt regler i 2 kap. JB, utom vad som normalt hör till fastighet också fastighetsägaren tillhöriga maskiner och annan utrustning varmed han – i sitt intresse¹ – försett den för verksamheten där. Det är nog att utrustningen huvudsakligen används på fastigheten och därför kan även flyttbar materiel utgöra tillbehör till industrifastighet; dylik fastighet har alltså starkare dragningskraft på eljest lös egendom – är rättsligt sett mer magnetisk – än fastighet i allmänhet. Enligt uttryckligt undantag faller dock fordon, kontorsutrustning och handverktyg utom tillbehörskretsen. Utanför denna krets måste också – såsom en underförstådd självklarhet² – falla sådant lösöre vilket såsom självständigt förmögenhetsobjekt kan vara föremål för inskriven rätt, t. ex. ett skepp i användning som förrådspråm eller liknande.

En näringsidkare som äger den industrifastighet på vilken han driver sin rörelse måste följaktligen belåna sin rörelseegendom, eller åtminstone en del av den, genom pantbrev i fastigheten och kan ej hålla sig till företagsinteckning för det ändamålet. Ty han kan inte, utan att fysiskt – och mer än rent tillfälligt³ – bryta sambandet mellan fastighet och utrustning, omvandla fastighetstillbehör till lös egendom som kan belånas via företagsinteckning. Det följer av 2:7 JB. Balkens regler om industritillbehör står i god överensstämmelse med vad representativa företrädare för näringslivet föredrog då nuvarande regler om fastighetstillbehör först lagfästes.⁴ Det var i samband med att FL kom till och således i ett läge som var tillrättalagt för att välja teknik för belåning av rörelseegendom på industrifastigheter. Fastighetspanträtten betraktades då som ett bättre kreditsäkerhetsinstrument än företagsinteckningen – såsom den också teoretiskt förblivit och torde förbli även framgent, låt vara att lagstiftning på grund av utredningens förslag bör komma att stärka värdet av kreditsäkerhet i näringsverksamhet. Kommersiellt sett har emellertid förutsättningarna något ändrats med den ekonomiska konjunkturen i vårt land. Det är inte längre självklart att en industrifastighet förblir värdefull som sådan; dess kommersiella värde beror även av att den är användbar som industrifastighet för framtida ägare och det torde bli allt vanligare att denna förutsättning brister. I dylika fall skulle det tydligen kunna vara fördelaktigt att ha möjlighet att belåna fastighet och rörelseegendom var för sig. Och näringsidkare behöver numera inte sällan frigöra kapital genom att frånhända sig sin industrifastighet utan att fördenskull upphöra att driva rörelsen där; han kan bli kvar enligt hyreskontrakt med köparen. Under sådana förhållanden blir det till hindres för rationell belåning av verksamheten att rörelseegendomen, eller den kanske

¹ Se prop. 1966:24 s. 96 (NJA II 1966 s. 76 f); jfr samma prop. s. 73 (NJA II 1966 s. 56 f), där innebörden av lagtextens uttryck "tillföra" fastighet berörs.

² Jfr prop. 1973:42 s. 222 (NJA II 1975 s. 153).

³ Jfr NJA 1925 s. 535.

⁴ Prop. 1966:24 s. 66 (NJA II 1966 s. 50).

mest värdefulla delen därav, inte kan med full rättsverkan skiljas från fastigheten åtminstone då näringsidkaren säljer denna. Han kan visserligen, parterna emellan, förbehålla sig äganderätten till rörelseegendomen. Men i den mån denna utgör tillbehör till fastigheten då köpet sluts blir tredje man inte bunden av förbehållet och tillbehören förblir därmed fastighetstillbehör; detta följer, som antytts, av 2:7 JB. Än mindre kan näringsidkaren utan vidare skilja rörelseegendomen från den fastighet, där den skall vara kvar, för att belåna egendomen genom företagsinteckning eller, för den delen, genom att sälja och återhyra den under lösöreköpslagens regler. Också denna omständighet blir till hinder för rationell hantering av verksamheten kreditsäkerhetsmässigt sett.

Ehuru utgångspunkten för framställningen här är att näringsidkaren själv äger sin industrifastighet, blir problemställningen väsentligen densamma ifall han i stället förfogar över fastigheten med stöd av inskriven tomträtt. Det följer av 13:9 andra stycket JB.

Mot denna bakgrund finner utredningen det förstäligt att i riksdagen motionerats om ändring av lagens gräns mellan industrifastighetstillbehör och annan rörelseegendom för att bredda utrymmet för bl. a. belåning genom företagsinteckning.⁵ Riksdagens skrivelse till regeringen i ärendet har överlämnats till utredningen för övervägande (1.1). Frågan har också tagits upp av bankföreningen i svar på utredningens enkät (se *bilaga 1* under 4.2.5).

Utredningen har prövat det behov av variationsmöjligheter vid belåning av rörelseegendom som ligger bakom riksdagsmotionen och funnit att behovet bör tillgodoses. Detta bör emellertid enligt utredningens mening inte ske genom att man flyttar den lagfästa gränsen mellan på den ena sidan industrifastighet och dess tillbehör och på den andra sidan lös egendom, med alla de genomgripande rättsliga och ekonomiska konsekvenser en dylik gränsjustering måste få. I stället bör, anser utredningen, den enskilde näringsidkaren förse med ett rättsligt instrument att använda för att vid behov bryta det rättsliga sambandet mellan fastigheten och rörelseegendomen. Utredningen tänker sig att instrumentet endast skall kunna användas med berörda borgenärens samtycke. De invändningar som i 1966 års lagstiftningsärende restes mot det ursprungliga förslaget att lägga värdefull rörelseegendom under företagsinteckning i stället för under fastighetspanträtt behöver då inte bli aktuella. Det är för övrigt, som nyss antyddes, inte längre självklart att den visserligen teoretiskt överlägsna fastighetspanträtten städse är det kommersiellt överlägsna kreditsäkerhetsinstrumentet i sammanhanget.

Vad som behövs är ett alternativ till fysisk separation från fastigheten, vilket för närvarande är det enda medel som står till buds. Därför är det nödvändigt att alternativet blir i praktisk tillämpning på det hela taget lika skönjbart som fysisk separation. Var och en som har ett berättigat intresse därav bör också själv kunna förvissa sig om i vad mån rörelseegendom på fastigheten är tillbehör till densamma eller utgör lös egendom. Om rättsläget kan avläsas i fastighetsboken resp. inskrivningsregistret är det enligt utredningens mening gott nog. Det är där som kreditlivet företrädesvis hämtar sin information rörande fast egendom och tomträtt. Utredningen – som visserligen även har övervägt, men såsom opraktisk förkastat, en metod liknande den varmed ledningsrätt kan knytas till fastighet; jfr 2:1 JB – har därför valt att förlägga lösningen till den inskrivningsrättsliga miljön.

⁵ Se LU 1979/80:9.

Eftersom de problem som här möter kanske oftast aktualiseras, eller åtminstone hittills oftast har aktualiserats, i samband med att industrifastighet säljs och eftersom detta även var riksdagsmotionärens viktigaste utgångspunkt, har det fallit sig naturligt för utredningen att först söka lösningen i samband just med fall av överlåtelse av fastigheten. Det har i sin tur väckt spörsmål om inte det rättsliga sambandet mellan fastighet och rörelseegendom borde kunna brytas också när näringsidkaren vill behålla fastigheten och särbelåna rörelseegendomen eller frånhända sig densamma för att i stället återhyra den, vilket som nyss antyddes stundom skulle kunna vara en ändamålsenlig metod att utnyttja egendomens kreditsäkerhetsvärde. Lagens ståndpunkt att tillbehör måste i fysisk mening separeras från fastigheten för att mista tillbehörstatus bildar ju i själva verket utgångspunkten för den rättstolkning enligt vilken de inte heller genom förbehåll i samband med fastighetsöverlåtelse kan skiljas från fastigheten med full rättsverkan.

Utredningen har undersökt hur det skulle ställa sig att låta näringsidkaren-fastighetsägaren, genom inskrivningsåtgärd, skilja tillbehören från fastigheten i samband med att han överlåter antingen fastigheten eller tillbehören. Detta skulle sålunda kunna praktiseras i stället för fysisk separation enligt 2:7 JB. Alternativt har utredningen övervägt en lösning, vilken inte skulle knyta an till sådan överlåtelse utan stå till näringsidkarens-fastighetsägarens förfogande närhelst han behöver det och alltså även t. ex. om han finner det ändamålsenligt att belåna fastighet och rörelseegendom var för sig utan att frånhända sig någondera. Han skulle sålunda, genom inskrivningsåtgärd, när som helst kunna konvertera industritillbehör till lös egendom.

Båda dessa lösningar har utredningen förutsatt skola fungera så att samtliga industritillbehör – alltså inte vissa utpekade sådana – rättsligen skiljs från fastigheten. I anslutning till överlåtelse av fastighet eller tillbehör, om lösningen knyts till överlåtelsefall, skulle alltså detta komma att gälla samtliga industritillbehör som fastigheten har vid överlåtelsestillfället medan det skulle stå fastighetsägaren fritt att därefter förse fastigheten med utrustning vilken kunde såsom industritillbehör förenas med densamma; fastigheten skulle förbli industrifastighet i sakrättslig mening. I den alternativa lösningen, som inte skulle kopplas till överlåtelsefall, skulle såväl alla vid separationstillfället eller, rättare sagt, konverteringstillfället befintliga industritillbehör som alla presumtiva sådana vilka därefter tillfördes fastigheten träffas av åtgärden; efter åtgärden skulle fastigheten sålunda vara berövad sin starka rättsliga dragningskraft på lös egendom – vara så att säga avmagnetiserad – och sakrättsligt fungera som fastighet i allmänhet. Vilkendera lösningen som än väljs blir det fråga om allt eller intet. En annan ordning skulle kräva säker och noggrann identifiering av de tillbehör som skulle separeras samt lika säker och noggrann bestämning av deras karaktär av just industritillbehör (till skillnad sålunda från byggnadstillbehör enligt 2:2 JB). Det skulle göra inskrivningen och vad därtill hör både komplicerad och opraktisk.

Att välja den lösning som knyter an till överlåtelsefall skulle väl inte bjuda stora rättstekniska problem. Men man kan i stället förutse att det skulle bli svårigheter i praktisk tillämpning. Ty att separera tillbehören på grund av förbehåll i samband med att fastigheten säljs innebär att separationen måste stå och falla med fastighetsköpet; den grundas ju på förbehåll som utgör köpevillkor. I den mån köpets fullbordan eller bestånd är villkorat blir

separationens fullbordan eller bestånd då på motsvarande sätt oviss. Och köpet kanske kan angripas med påstående att det är ogiltigt. Liknande problem kan möta ifall det är tillbehören, men inte fastigheten, som säljs. Problemen skulle väl kunna motverkas genom dubbelbelåning, vari fastighetspanträtt och företagsinteckning kombineras som alternativa säkerheter. Men sådant kostar dubbel stämpelskatt och dubbelt besvär – med risk att den ena säkerheten till sist likväl blir gagnlös, emedan separationen inte kommer till stånd eller inte består. Under alla förhållanden måste instrumentet bli svårhanterligt. Det kan därför befaras att det inte skulle bli så användbart som det kommersiella behovet motiverar. Därtill kommer att denna lösning, med anknypning enbart till överlåtelsefall, alls inte skulle kunna utnyttjas i de fall näringsidkaren-fastighetsägaren bara behöver särbelåna fastighet och rörelseegendom och således inte skall avhända sig någongdera. Och att inte täcka sådana fall vore enligt utredningens mening att i onödan avstå från ett praktiskt användningsområde för det blivande instrumentet.

Alternativet att låta näringsidkaren-fastighetsägaren genom inskrivningsåtgärd skilja fastighet och rörelseegendom åt närhelst han behöver det kräver enligt utredningens mening att han också måste tillåtas att på motsvarande sätt åter förena vad han en gång skilt åt. Bl. a. måste han kunna återanpassa sig efter det att en planerad transaktion, t. ex. just överlåtelse av fastigheten, gått om intet av någon anledning. Näringsidkaren-fastighetsägaren bör alltså kunna både konvertera rörelseegendom av industritillbehörs karaktär till lös egendom och senare rekonvertera den till fast egendom, om så behövs; både avmagnetisera fastigheten och göra den magnetisk som industrifastighet igen. Inte heller denna, alternativa lösning erbjuder stora rättstekniska problem. Och utredningen räknar inte med att den skulle komma att bereda påtagliga tillämpningsproblem heller, i varje fall inte sådana som skulle verka menligt på instrumentets användbarhet. Såvitt utredningen förstår kan denna lösning utnyttjas i alla de lägen då det är kommersiellt motiverat, vare sig näringsidkaren-fastighetsägaren därvid skall fränhända sig fastighet eller rörelseegendom eller inte skall göra det. Lösningen blir därmed allsidigt användbar. Den skulle väl förvandla den svenska industrifastigheten från en statisk rättslig företeelse till en föränderlig sådan, som kunde ha industrifastighets eller allmän fastighets sakrättsliga karaktär utan att ändra utseende efter karaktären. Men att en sådan ordning skulle ha stora praktiska fördelar är uppenbart. Eftersom både konvertering (avmagnetisering) och rekonvertering (återmagnetisering) skulle genomföras under myndighets medverkan och kontroll, fullt synlig i offentligt register, och dessutom med berörda rättsägares samtycke, torde lösningen också gå fri från rationellt betingade principiella invändningar. Utredningen har stannat för att föreslå denna lösning; via 13:9 JB blir den tillämplig också i fråga om tomträtt.

Det må här tillfogas att lösningen inte torde föra till skatterättsliga komplikationer, eftersom industritillbehör ej ingår i fastighets taxeringsvärde utan skatterättsligt behandlas som lös egendom.

Det rättsliga instrument utredningen sålunda vill anförtro näringsidkaren-fastighetsägaren kan sägas sätta honom i stånd att förbehålla sig en del av fastighetsvärdet för särskild förmögenhetsrättslig användning och sålunda skilja denna från fastigheten. Någon motsvarighet känner vi ej i gällande rätt; utredningen ser då bort från att fastighetsägaren kan åstadkomma motsvaran-

de rättsläge genom att faktiskt göra slut på fastighetens karaktär av industrifastighet. Men det enkla bolaget konverteras till handelsbolag, med egen förmögenhetsmassa, enbart genom registrering.⁶ Och makar kan genom äktenskapsförord reglera sin egendoms status av giftorättsgods eller enskild egendom.⁷

Med god vilja skulle man hos det rättsliga instrument utredningen tänker sig kunna skönja ett drag av släktskap eller likhet med fastighetsinteckningen, en släktskap eller likhet som då ligger i att genom inteckning en del av fastighetsvärdet mobiliseras för särskild användning, låt vara utan att också rättsligen helt skiljas från fastigheten. I brist på bättre systematisk anknytning inom JB:s ram finner utredningen detta motivera att det nya instrumentet regleras, utom bland reglerna om tillbehör i 2 kap., i anslutning till bestämmelserna i 22 kap. om inteckning; alternativet synes vara ett nytt 24 kap. och det menar utredningen skulle innebära större våld än nöden kräver.

Utredningen går ut från att kostnaderna för den nya inskrivningsverksamheten skall täckas av expeditionsavgifter. Från centralnämnden för fastighetsdata (CFD) har utredningen inhämtat att de föreslagna inskrivningsåtgärderna kan rymmas i det nuvarande fastighetsdatasystemet utan särskilda kostnader för utveckling av program. Görs inskrivningen i avdelningen för anteckningar kan också maskinellt framställda bevis om åtgärden åstadkommas. Oavsett i vilken avdelning inskrivningen görs kan maskinellt framställda registerutdrag (gravationsbevis) innehållande uppgifter om inskrivningen åstadkommas.

⁶ Se lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.

⁷ Se 8 kap. giftermålsbalken.

7 Individualisering och verkan av indelningsändring

7.1 Bakgrund

Som framgått i avsnitt 4 föreslår utredningen att alla näringsidkare skall kunna inteckna sin näringsverksamhet oavsett rörelsens art och omfattning och oavsett huruvida näringsidkaren är bokföringspliktig. Omfattningen av den verksamhet som faktiskt intecknas måste emellertid bestämmas, så att den intecknade verksamheten kan skiljas från annan verksamhet. Verksamhet som intecknas får nu endast individualiseras enligt bestämda regler, som finns i 3 § FL. Dessa innebär i korthet följande. Till en början individualiseras verksamheten alltid genom näringsidkarens person. Dessutom individualiseras verksamheten genom område. För näringsidkare i allmänhet får verksamheten i princip – undantag gäller för produktion av elenergi och för gruvdrift – endast individualiseras så att inteckning meddelas i verksamheten inom ett enda län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag får inteckning meddelas även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Slutligen individualiseras den intecknade verksamheten genom sin art; inteckningen kan begränsas till verksamhet av viss eller vissa arter inom det aktuella området men den kan också avse all näringsidkarens verksamhet inom området.

Som förlagsinteckningskommittén närmare utvecklade medför varje begränsning, utöver den som innefattas i angivande av näringsidkarens person, komplikationer av olika slag, vilket kunde synas leda till slutsatsen att verksamheten borde individualiseras endast genom angivande av näringsidkarens person.¹ En företagsinteckning skulle då alltid omfatta all den verksamhet som näringsidkaren utövade, eller kunde komma att utöva, inom riket. Kommittén ansåg emellertid att en sådan regel uppenbarligen inte skulle vara tillfredsställande² och föreslog därför individualiseringsregler som i huvudsak stämmer överens med de nu gällande reglerna. Dock innefattade kommitténs förslag möjlighet även för andra näringsidkare än aktiebolag att inteckna sin verksamhet i hela riket och i flera län.

Inteckningar som begränsats till verksamhet i kommun eller län medför, som anförts i utredningens direktiv (se 1.1), särskilda problem då kommun- eller länsindelning ändras. Problemen har sin grund i att en företagsinteckning i princip skall behålla den omfattning som blivit bestämd vid dess beviljande och att den intecknade verksamhetens geografiska omfattning således inte påverkas av ändring i den administrativa indelningen, medan ny inteckning i verksamheten på ena sidan endast får beviljas i område som stämmer överens

¹ Se FLbet. s. 71 ff.

² Se FLbet. s. 73 f.

med den då rådande administrativa indelningen och på andra sidan inte får beviljas så att den till omfattningen avviker från tidigare inteckning i verksamheten. Under sådana förhållanden måste tidigare inteckningar dödas innan ny inteckning kan beviljas efter indelningsändring.

Redan vid ikraftträdandet innehöll FL dock bestämmelser enligt vilka intecknings giltighetsområde i ett visst fall av indelningsändring automatiskt anpassades till ny administrativ indelning. Trots indelningsändring kunde ny inteckning således i detta fall beviljas utan att tidigare inteckningar först dödades. Och på grundval av utredningens första delbetänkande genomfördes den 1 januari 1974 en lagändring som innebar dels att företagsintecknings giltighetsområde i ökad omfattning automatiskt anpassas till ändringar i den administrativa indelningen, dels att inteckning som berörs av indelningsändring kan dödas i verksamhet inom del av ett län eller en kommun.

Utredningens nyssnämnda delbetänkande hade klar prägel av provisorium. Direktiven ålade utredningen att snabbt finna lösning på problemen och pekade därvid främst på möjligheten att öka inteckningarnas automatiska anpassning till ändringar i rikets administrativa indelning. Någon annan väg till lösning prövades därför ej mer ingående. Problemen är emellertid – som antyddes redan då – inte ur världen med 1973 års lagändring. Och reglerna om inteckningsanpassning till administrativa indelningsändringar har blivit komplicerade och svårtillgängliga. Utredningen har inte kunnat undgå att till slut angripa problemen mer förutsättningslöst än tidigare, eftersom de hänger nära samman med hur intecknad verksamhet individualiseras och spörsmål därom har aktualiserats under arbetets gång.

Den väg lagstiftaren slog in på genom 32 § FL och fortsatte genom 1973 års lagändring leder – som antytts och som utredningens fortsatta arbete bragt i dagen – till automatiskt verksam men invecklad lösning av problemen. Alternativet hade varit att avstå från automatiskt verksam medel för att låta intressenterna själva svara för anpassningen genom olika inteckningsåtgärder i de enskilda fallen. Kanske kunde företagsinteckningen helt frigöras från den ofta besvärande anknytningen till rikets administrativa indelning; utredningen har f. ö. – om också utan framgång – prövat uppslag i det syftet. Men att i detta utvecklingsskede göra helt om på en väg som redan tillryggalagts ett gott stycke skulle också ge upphov till svårhanterliga problem. Utredningen har valt att fullfölja arbetet längs den väg som direktiven pekar ut men vill fästa uppmärksamheten vid att alternativ kan tänkas, ifall man skyggar för den mängd komplikationer som man onekligen skall möta där och som inte helt kan röjas undan.

7.2 Individualiseringen

Som redan nämnts innebär reglerna i 3 § FL att den verksamhet som skall intecknas blir individualiserad genom näringsidkarens person – dvs. den eller de fysiska eller juridiska personer som driver verksamheten – samt genom verksamhetens art och geografiska omfattning. Individualiseringen genom verksamhetens art kan vara snäv, dvs. avse verksamhet av visst eller vissa slag, eller vid, dvs. avse all näringsverksamhet som näringsidkaren utövar. När en inteckning skall omfatta all näringsverksamhet kan det sägas att verksamhetens art inte utgör något individualiseringsmoment. Inteckning får begränsas

till annan art av verksamhet än jordbruk eller skogsbruk endast om bokföringsskyldighet enligt 1929 års bokföringslag följer med utövandet av verksamheten. En inteckning kan emellertid begränsas så att den gäller *både* i bokföringspliktig rörelse – eller jordbruk eller skogsbruk – *och* i annan rörelse.³ Det kommer an på näringsidkaren själv att beskriva den art av verksamhet som inteckningen skall avse; att i lag ge närmare riktlinjer för hur verksamhetsarten skulle beskrivas borde enligt förlagsinteckningskommitténs mening inte komma i fråga.⁴ Artbeskrivningen kan vara delvis obestämd så att inteckningen avser näringsidkarens verksamhet med undantag för verksamhet av viss eller vissa arter.⁵

Om en inteckning artmässigt begränsas till verksamhet för att alstra elenergi genom vattenkraft eller till gruvsdrift, får den till sitt område begränsas så att den avser verksamheten på en eller flera fastigheter resp. den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden. I övriga fall måste den områdesmässiga individualiseringen knytas till den indelning av riket i län och kommuner som gäller då inteckningen beviljas. Näringsidkare i allmänhet får inteckna sin verksamhet i ett län eller i en eller flera kommuner i länet. Om näringsidkaren är aktiebolag, får inteckning meddelas även i bolagets verksamhet i riket eller i flera län. När ett aktiebolag intecknar all sin verksamhet i riket, kan det sägas att näringsidkarens person är det enda individualiseringsmomentet.

Av FL:s förarbeten framgår att begränsning till verksamheten inom flera kommuner i ett län kan göras på så sätt att inteckningen skall avse verksamheten inom länet med undantag för verksamheten inom viss kommun.⁶ I samband med indelningsändringar är det dock – det vill utredningen betona – angeläget att hålla i minnet att en sålunda begränsad inteckning, ehuru primärt individualiserad genom hänvisning till länet, ingalunda är någon länsinteckning utan i stället en inteckning i verksamheten i flera kommuner (flerkommuninteckning).

Enligt förlagsinteckningskommitténs förslag, som ju tillät alla inteckningsberättigade näringsidkare att inteckna verksamheten i flera län och även i hela riket, mötte det inte något hinder att vid lokalisering använda både kommun och län.⁷ En inteckning skulle sålunda kunna avse verksamheten inom en eller flera kommuner i ett län samt verksamheten inom ett eller flera andra län. Formuleringen av undantagsregeln för aktiebolag i nu gällande 3 § FL kunde väl tydas så att ett aktiebolag som vill inteckna sin verksamhet i större område än ett län måste inteckna antingen verksamheten i hela riket eller också verksamheten i flera hela län. Men eftersom förarbetena inte ger stöd för att anta att någon ändring i denna del åsyftades när möjligheten till riksinteckning förbehölls aktiebolag,⁸ förutsätter utredningen att 3 § FL likväl tillåter att ett aktiebolag intecknar verksamheten i ett eller flera län och i en eller flera kommuner såsom en inteckningsenhet.⁹ Likaledes måste ett aktiebolag också kunna samtidigt inteckna verksamheten i kommuner i skilda län.

Enligt det anförda kan den geografiska ramen för en inteckning bestämmas på många olika sätt. Inteckningen kan sålunda bl. a. avse verksamheten

- a) på en fastighet,
- b) på flera fastigheter,
- c) inom ett utmål,

³ Se FLprop. s. 80, 161 f och 171 (NJA II 1966 s. 118 ff).

⁴ Jfr FLbet. s. 74 och FLprop. s. 107 (NJA II 1966 s. 146).

⁵ Se FLbet. s. 107 och FLprop. s. 83 (NJA II 1966 s. 120 och 127).

⁶ FLprop. s. 83 (NJA II 1966 s. 127).

⁷ FLbet. s. 107 (NJA II 1966 s. 121).

⁸ Se FLprop. s. 65 ff och 83 (NJA II 1966 s. 125 ff).

⁹ Nordström (s. 61) utgår från att sådan individualisering är tillåten. Den är nämligen en förutsättning för vad Nordström nämner om dödning av ett aktiebolags riksinteckning i vad den avser verksamhet inom viss kommun.

- d) inom flera utmål,
- e) inom ett koncessionsområde,
- f) inom flera koncessionsområden,
- g) inom en kommun (kommuninteckning),
- h) inom flera kommuner i samma län (flerkommuninteckning),
- i) inom ett län med undantag av viss eller vissa kommuner (flerkommuninteckning),
- j) inom ett län (länsinteckning),
- k) inom flera kommuner i olika län,
- l) inom ett län och en eller flera kommuner i annat eller andra län,
- m) inom flera län med undantag av viss eller vissa kommuner,
- n) inom flera län (flerlänsinteckning),
- o) inom riket med undantag av visst eller vissa län (flerlänsinteckning),
- p) inom riket med undantag av viss eller vissa kommuner,
- q) inom riket (riksinteckning).

Varianterna k–q står öppna endast för aktiebolag.

Vid begränsning enligt a–b eller c–f måste inteckningen artbegränsas så att den avser verksamhet för alstrande av elenergi genom vattenkraft resp. gruvsdrift. Vid geografisk individualisering enligt g–q kan inteckningen antingen avse all näringsverksamhet eller också artbegränsas på lämpligt sätt. Det torde vara möjligt att låta samma inteckning gälla olika slags verksamhet i skilda områden, t. ex. all verksamhet i A län utom bagerirörelse i X kommun.¹⁰ Lydelsen av undantagsregeln för aktiebolag i 3 § FL ger inte tydligt vid handen att aktiebolags inteckning i större område än ett län kan artbegränsas, men av skäl som anförts hos Nordström torde så kunna ske.¹¹

Ett inteckningsbeslut avser den verksamhet – individualiserad i enlighet med de nyss beskrivna reglerna – som näringsidkaren "vid varje tid utövar". Därmed avses att den i inteckningsbeslutet beskrivna verksamheten endast är en ram för inteckningen; inom denna ram kan den faktiskt drivna verksamheten växla från tid till annan.¹² Om en inteckning t. ex. avser all näringsverksamhet inom visst område, kommer inteckningen således att omfatta varje ny verksamhet som näringsidkaren startar inom området.

Eftersom en företagsinteckning kan begränsas till verksamhet av viss art och/eller verksamhet inom visst område, kan en näringsidkare ta ut separata företagsinteckningar i olika verksamheter, som han driver. För varje verksamhet görs då ett särskilt upplägg i inskrivningsboken (5 § FF). För att främja enkelhet och reda i inteckningsförhållandena och för att förebygga komplikationer i händelse av utmätning eller konkurs gäller emellertid den principen, att en näringsidkares olika företagsinteckningar skall ha antingen samma föremål eller helt skilda föremål. Två inteckningar får alltså inte med avseende på objektet sammanfalla blott delvis. Denna princip kommer till uttryck i 5 § FL, enligt vilken företagsinteckning inte får meddelas så, att den till omfattningen avviker från annan inteckning som är meddelad eller sökt i samma näringsverksamhet. Flera inteckningar i samma näringsverksamhet måste alltså vara *kongruenta* med avseende på såväl den intecknade verksamhetens art som inteckningarnas giltighetsområde.

¹⁰ Jfr Nordström s. 26 och 104 f.

¹¹ Se Nordström s. 26 f.

¹² Se FLbet. s. 106 f och FLprop. s. 81 (NJA II 1966 s. 120).

Enligt 6 § FL får gemensam inteckning inte meddelas i rörelser som utövas av skilda näringsidkare. Även denna regel motiveras av att enkla och överskådliga inteckningsförhållanden bör eftersträvas.¹³ Den har bl. a. den viktiga följden att verksamhet som drivs av olika bolag inom en och samma koncern inte kan intecknas gemensamt. Verksamhet som två eller flera näringsidkare utövar gemensamt utan att någon juridisk person bildats, t. ex. det lantbruk två bröder driver tillsammans, får däremot endast intecknas som en enhet för sig (3 § andra stycket första meningen FL).¹⁴ Detta innebär dels att delägares ideella andel i den gemensamma verksamheten inte kan särintecknas, dels att den gemensamt utövade verksamheten i inteckningshänseende skall hållas skild från rörelse som någon av delägarna driver ensam eller tillsammans med någon eller några av de övriga eller med utomstående.¹⁵ Det möter inte något hinder att begränsa inteckning i den gemensamma verksamheten till verksamhet av viss art eller inom viss kommun.

All den verksamhet som omfattas av en och samma företagsinteckning bildar alltid en enda inteckningsenhet.¹⁶ Om inteckningen omfattar flera verksamheter, kommer det därför inte i fråga att fördela ansvaret mellan de olika verksamheterna.¹⁷

En redan intecknad fordringshandling kan – utan stöd av uttrycklig lagregel – bli föremål för inteckning till ytterligare säkerhet (utsträckning).¹⁸ Sedan en företagsinteckning beviljats i verksamheten i visst område eller i verksamhet av visst slag, kan den alltså sträckas ut så att inteckningsenheten omfattar även verksamheten i annat område eller verksamhet av annat slag. Då måste emellertid de förut behandlade individualiseringsreglerna iakttas. Om det finns flera inteckningar, måste sålunda alla sträckas ut på samma sätt. Och om näringsidkaren inte är aktiebolag, får utsträckningen inte ske så att inteckningsenheten kommer att omfatta verksamheten inom mer än ett län.¹⁹

I detta sammanhang vill utredningen erinra om att en företagsinteckning enligt 23 § FL kan dödas såvitt avser viss verksamhet.²⁰ Det innebär att den kan dödas såvitt avser verksamheten i visst län eller viss kommun eller såvitt avser verksamhet av viss art. En sådan åtgärd, som kan sägas innefatta motsatsen till utsträckning, måste också vidtas på sådant sätt att inteckningsenheten efter åtgärden stämmer med de förut behandlade individualiseringsreglerna. Om den intecknade verksamheten besväras av flera inteckningar, måste således alla dödas på samma sätt.

Som redan framgått är näringsidkarens person det främsta momentet vid individualisering av en verksamhet. Om verksamheten övergår i annans hand, blir den från inteckningssynpunkt att anse som en annan verksamhet. Inteckningsenheten påverkas dock ej av att verksamheten vid näringsidkarens död övergår till hans dödsbo. Om näringsidkare avlider, träder nämligen dödsboet i hans ställe som näringsidkare (3 § andra stycket andra meningen FL). Den verksamhet som den döde drev och den som dödsboet fortsätter betraktas alltså i inteckningshänseende som en och samma verksamhet, så att inteckning meddelad på grund av medgivande av dödsboet gäller i samma inteckningsenhet som en inteckning på grund av utfästelse av den döde.²¹

Näringsidkarens person identifieras enligt vissa regler. *Fysisk person* identifieras genom namn och identitetsnummer (förut folkbokföringsnummer och numera personnummer). När inteckning söks, skall enligt 17 § FL bevis om registrering av firma företes, om näringsidkaren är skyldig att ha

¹³ Se FLbet. s. 115 f och FLprop. s. 105 f (NJA II 1966. s. 144 f).

¹⁴ Se FLbet. s. 108 och FLprop. s. 84, 162 f och 171 f (NJA II 1966 s. 122 och 128 ff).

¹⁵ Jfr NJA 1979 s. 413.

¹⁶ Se FLbet. s. 115 och FLprop. s. 106 (NJA II 1966 s. 145).

¹⁷ Jfr Nordström s. 28 samt 6:10 och 11 JB.

¹⁸ Se FLprop. s. 163 f (NJA II 1966 s. 144).

¹⁹ Jfr NJA 1971 s. 73.

²⁰ Se FLbet. s. 128 och FLprop. s. 128 f (NJA II 1966 s. 174 f).

²¹ Se FLbet. s. 121 och FLprop. s. 103 och 163 (NJA II 1966 s. 129 f).

registrerad firma för verksamheten; enligt FF skall firman antecknas på näringsidkarens upplägg i inskrivningsboken. Eftersom näringsidkare som är fysisk person kan ha flera firmor och eftersom en firma lätt kan ändras, är uppgift om firma emellertid av underordnad betydelse för identifiering av näringsidkare som är fysisk person.²² Dödsbo identifieras genom sin benämning, i vilken den avlidnes namn ingår, samt genom den avlidnes personnummer; om organisationsnummer fastställts för dödsboet, används även detta. Övriga juridiska personer identifieras genom firma och organisationsnummer, om sådant finns.²³

7.3 Ändringar i rikets administrativa indelning

När en företagsinteckning beviljas i verksamhet inom län eller kommun, kommer den att belasta näringsidkarens verksamhet – pågående och framtida – inom det område som länet eller kommunen omfattar då inteckningen meddelas. Inteckningens sålunda fastställda giltighetsområde påverkas i princip inte av att länet eller kommunen därefter får nya gränser. Om det sedan söks ny inteckning i verksamheten i området, måste den nya inteckningen i sin tur – enligt 3 § FL – avse verksamheten inom det område som länet eller kommunen då kommit att omfatta. Till följd av kravet i 5 § FL (jfr 7.2) på inteckningskongruens kan ansökningen därför inte beviljas, såvida den avser verksamhet av samma art som den tidigare inteckningen. Nyinteckningen måste därför i princip föregås av att den tidigare inteckningen dödas och dessförinnan gjorda men inte slutligt handlagda ansökningar återkallas; sådan s. k. inteckningssanering är förenad med olägenheter och besvär för näringsidkaren och hans inteckningsborgenärer samt merarbete för inskrivningsmyndigheterna.

En indelningsändring behöver dock inte nödvändigtvis medföra att den administrativa indelningen kommer att avvika från giltighetsområdet för en tidigare beviljad inteckning. Om en inteckning t. ex. är begränsad till verksamhet inom kommunen A och denna kommun därefter delas i två nya kommuner, B och C, så är inteckningens giltighetsområde alltså lika med kommunindelningen, låt vara att det inte längre betecknas "A kommun" utan "B och C kommuner". Ny inteckning kan därför utan vidare beviljas i den ursprungligen intecknade verksamheten, men giltighetsområdet måste därvid anges vara "B och C kommuner". Den intecknade verksamheten i dessa kommuner utgör en inteckningsenhet och kravet på inteckningskongruens medför att nyinteckning i verksamhet av ursprungligen intecknad art inte kan avse endast en av kommunerna. – På liknande sätt förhåller det sig om en inteckning t. ex. beviljats i en näringsidkares verksamhet i kommunerna D och E och dessa kommuner därefter läggs samman till kommunen DE. Indelningsändringen medför ej annat än att inteckningens giltighetsområde därefter betecknas "DE kommun" i stället för "D och E kommuner".²⁴ Ny inteckning kan utan vidare beviljas i DE kommun. – Ett ytterligare exempel är att inteckning beviljats i verksamheten i kommunerna F, G och H och att kommunen G därefter delas upp i två områden, av vilka ett förs samman med F kommun och det andra med H kommun. Giltighetsområdet påverkas inte, men efter indelningsändringen betecknas det "F och H kommuner".

²² Jfr FLbet. s. 101 och FLprop. s. 120 (NJA II 1966 s. 166).

²³ Före år 1980 krävdes inte identitetsnummer för andra juridiska personer – utöver dödsbo – än aktiebolag (bolagets nummer i aktiebolagsregistret).

²⁴ Detta gäller emellertid ej såvida den före indelningsändringen meddelade inteckningen avser viss art av verksamhet i kommun D och annan art av verksamhet i kommun E.

Att en företagsintecknings giltighetsområde i princip inte påverkas av ändring i den administrativa indelningen uttrycker FL endast indirekt genom att 32 § innehåller bestämmelser enligt vilka indelningsändring i vissa undantagsfall inverkar på företagsintecknings giltighetsområde. I 1966 års lydelse innebar paragrafen att en intecknings giltighetsområde påverkades av indelningsändring *dels* i fall då län, som omfattades av inteckningen, fördes samman med annat län eller del av annat län, *dels* i fall då kommun, som omfattades av inteckningen, fördes samman med annan kommun eller del därav. I dessa fall utvidgades inteckningen till att även omfatta verksamhet i det tillförda området, såvida verksamheten i det tillförda området inte redan omfattades av företagsinteckning. Detta gällde alltså fall då den administrativa enheten i *dess helhet* fördes samman med en annan motsvarande enhet eller del därav. Om däremot *en del* av en administrativ enhet, i vilken en inteckning gällde, frångick denna och fördes samman med en annan administrativ enhet – eller del därav – ändrades inte inteckningens giltighetsområde. Giltighetsområdet påverkades inte heller, ifall en intecknad administrativ enhet i *dess helhet delades upp* på två eller flera områden vilka vart för sig fördes samman med annan administrativ enhet. I dessa sistnämnda fall kan emellertid giltighetsområdet numera automatiskt anpassas till ny administrativ indelning som en följd av 1973 års lagändring.

Automatisk utvidgning av intecknings giltighetsområde förutsätter, nu liksom tidigare, att hinder inte möter i form av korresponderande företagsinteckning – sökt eller meddelad – inom det område till vilket utvidgning ifrågasätts; det är den första förutsättningen. För det andra förutsätter automatisk utvidgning att utvidgningen ej är oförenlig med bestämmelserna i 3 § FL om verksamhetens individualisering. Inteckningen måste alltså förbli individualiserad på ett sätt som är tillåtet enligt 3 § FL. Och för det tredje förutsätts för automatisk utvidgning att utvidgningen ej är oförenlig med 5 § FL. Enligt vad utredningen uttalade i sitt första delbetänkande torde detta krav på bevarad inteckningskongruens ha varit underförstått redan före år 1974.²⁵

Sedan en intecknings giltighetsområde utvidgats i enlighet med de tidigare eller nuvarande bestämmelserna i 32 § FL, kan den administrativa enhet – eller en eller flera av de administrativa enheter – som inteckningen därmed kommit att omfatta sedermera i sin tur bli föremål för ytterligare indelningsändring. Paragrafen gäller även sådan efterföljande indelningsändring.²⁶ Men om en intecknings giltighetsområde till följd av indelningsändring kommit att avvika från den administrativa indelningen, kan en senare indelningsändring inte medföra automatisk utvidgning, eftersom bestämmelserna i 32 § första stycket FL går ut från att inteckningen omedelbart före indelningsändringen är begränsad till en eller flera då bestående administrativa enheter.

Det bör uppmärksammas att varje indelningsändring, oavsett storleken av det område som förs över från en administrativ enhet till en annan, måste beaktas då man bedömer en intecknings aktuella giltighetsområde. Även överföring av enstaka fastigheter eller av smärre obebyggda områden från en administrativ enhet till en annan kan således – beroende på omständigheterna i övrigt – få till följd antingen att en intecknings giltighetsområde automatiskt utvidgas till ett betydligt större område än det som överförts eller att inteckningens giltighetsområde i fortsättningen kommer att avvika från den

²⁵ Ds Ju 1973:10 s. 18 och prop. 1973:159 s. 10.

²⁶ Se FLbet. s. 126 f (NJA II 1966 s. 179).

administrativa indelningen. Som exempel på det förra fallet kan nämnas att ett aktiebolag in-tecknat sin verksamhet i ett län och att några fastigheter därefter, vid årsskiftet 1973–1974 eller senare, förs över till ett angränsande län. In-teckningen utvidgas då automatiskt till att gälla även i det andra länet, såvida verksamheten där är gravationsfri. Om näringsidkaren inte var ett aktiebolag, föreligger ett exempel på det senare fallet.

Som redan framgått avser bestämmelserna i 32 § FL endast företagsin-teckningar som är begränsade till kommuner eller län. In-teckning i verksamhet för alstrande av elenergi genom vattenkraft och in-teckning i gruvdrift kan emellertid begränsas på annat sätt, nämligen till verksamheten på en eller flera fastigheter resp. till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden. FL innehåller inte några bestämmelser för det fall att fastighet, utmål eller koncessionsområde vartill in-teckning sålunda begränsats undergår ändring.²⁷

Vidare bör uppmärksammas att bestämmelserna i 32 § skall tillämpas även om den in-tecknade verksamheten ej utövas inom det område av den in-tecknade administrativa enheten som förs över till annat område och även om näringsidkaren inte driver någon verksamhet i det område till vilket in-teckningen utvidgas. In-tecknings giltighetsområde utvidgas således automa-tiskt utan att inskrivningsmyndigheten behöver undersöka huruvida närings-idkaren faktiskt driver någon verksamhet i nämnda områden.²⁸ Däremot måste inskrivningsmyndigheten givetvis beakta i vad mån näringsidkarens verksamhet i det område, vartill utvidgning kan komma in fråga, redan graveras av sökt eller meddelad företagsin-teckning. Att utvidgning skall ske även om näringsidkaren inte driver någon verksamhet i de nämnda områdena hänger samman med att bestämmelserna i 32 § syftar till att i största möjliga utsträckning anpassa in-teckningarna till ny administrativ indelning, så att en indelningsändring i minsta möjliga mån utgör hinder mot fortsatt in-tecknande av verksamheten.

7.4 Överväganden

Som förut nämnts innefattade de regler förlagsin-teckningskommittén föreslog om verksamhetens individualisering möjlighet för alla slags in-teckningsberät-tigade företagare att in-teckna verksamheten såväl i flera län som i hela riket. Förslaget mötte viss remisskritik som väsentligen berodde på att det förutsatte att inskrivningsverksamheten centraliserades till en för riket gemensam myndighet; därtill återkommer utredningen i följande avsnitt (8.1). I propo-sitionen uttalade departementschefen bl. a. att behovet av att ta ut riksinteck-ningar inte med samma styrka torde göra sig gällande bland flertalet enskilda företagare, som hade sin verksamhet koncentrerad till viss ort eller bygd, som bland de större företag, vilka vanligen drevs i aktiebolagsform och hade sin verksamhet mer spridd över landet. Han tillade att det naturligtvis kunde förekomma fall, då det i fråga om en enskild företagare från kredit-synpunkt skulle ha varit lämpligt att kunna ta ut en riksinteckning, exempelvis företag inom byggbranschen eller andra branscher med starkt ambulerande verksamhet. I den mån ett sådant företag drev verksamhet inom flera län borde det dock inte möta hinder att separat länsvis in-teckna den verksamhet som drevs inom de olika områdena. Skulle det i något särskilt fall vara av utomordentligt

²⁷ Se FLbet. s. 127 (NJA II 1966 s. 179 f).

²⁸ Se prop. 1973:159 s. 19 f (NJA II 1973 s. 676) – där frågan om fak-tisk verksamhet i det ursprungliga giltighetsom-rådet synes ha samman-blandats med frågan om faktisk verksamhet i det område till vilket utvid-gning sker – och s. 25. Jfr FLbet. s. 126 (NJA II 1966 s. 179) och Ds Ju 1973:10 s. 21.

stor betydelse för företaget att ta ut riksinteckningar stod möjligheten till aktiebolagsbildning öppen. Att riksinteckning kunde medges i fråga om aktiebolag motiverades med att ändring i fråga om styrelsens säte infördes i aktiebolagsregistret, varifrån erforderliga underrättelser till berörda inskrivningsdomare kunde erhållas, varefter inskrivningshandlingarna kunde flyttas över till behörig inskrivningsmyndighet och risk för dubbelföringar undgås. Så motiverades alltså nuvarande ordning.²⁹

Utredningen har på nytt tagit upp till övervägande vilka näringsidkare som bör ha tillgång till riksinteckning, dels emedan saken aktualiserats i svar på utredningens förut (1.2) nämnda enkät, dels för att söka väg att reducera problem som beror av svårigheter att bestämma var intecknad rörelse egentligen drivs, dels för att söka minska de störningar som administrativa indelningsändringar vållar i inteckningsförhållandena.

I svaren på enkäten har några organisationer – nämligen Svenska bankföreningen, Sveriges jordbrukskassaförbund (numera Sveriges föreningsbankers förbund) och Sveriges industriförbund – framfört önskemål om att ekonomiska föreningar bör jämföras med aktiebolag i fråga om möjligheten att ta ut inteckning i verksamhet inom hela riket eller inom flera län. Som framgår av *bilaga 1* (under 5.2.1) har som skäl för önskemålen anförts att ekonomiska föreningar, t. ex. skogsägarföreningar, ofta har en omfattande, över hela riket eller över flera län spridd verksamhet, att det från kreditgivarsynpunkt kan vara onödigt kostsamt och tidsödande att tvingas hantera ett flertal inteckningar i olika län för kredit till en förening samt att det har vållat stora olägenheter för dessa föreningar att de inte kan låta en inteckning omfatta verksamhet i mer än ett län.³⁰

Utredningen menar att man här står inför önskemål som är välmotiverade och som för övrigt – så som tillika kan slutas av enkäten – ingalunda begränsar sig till ekonomiska föreningar. I en ordning som ger alla näringsidkare rätt till företagsinteckning ryms naturligtvis många andra vilka måste finna det på motsvarande sätt kommersiellt obekvämt att nödgas begränsa företagsinteckning till åtminstone länets område. Man kan här tänka på en köpman som driver en över flera län spridd detaljhandelskedja. Behovet av rätt till företagsinteckning i hela riket accentueras av att det inte sällan är svårt att slå fast var en rörelse egentligen utövas. Näringsidkaren kan då nödgas ställa säkerhet för en kredits fulla belopp med företagsinteckningar i flera områden för att täcka en svår fångad verklighet och därigenom infria kreditgivarens berättigade krav på betryggande säkerhet.

Ett praktiskt exempel på fall av detta sistnämnda slag kan vara följande. Ett företag (annat än aktiebolag) med huvudkontor i ett län distribuerar varor till kunder i flera olika län. I varje län finns lagercentraler eller depåer, från vilka leveranserna sker. Vid depåerna finns personal som tar upp beställningar och ombesörjer leveransen. Faktureringen sker emellertid inte från depåerna utan från huvudkontoret. I dess reskontra kan man inte se från vilken depå leverans skett. Frågan är då om näringsverksamheten skall anses vara utövad i varje län, där det finns depå, så att inteckning får beviljas i varje sådant län och måste beviljas i alla dessa län för att rörelseegendomen där skall utgöra inteckningsobjekt eller om hela verksamheten skall anses vara utövad i det län där huvudkontoret är beläget, varvid det är tillräckligt med inteckning i verksamheten i sistnämnda län men också nödvändigt att denna inteckning då har ett

²⁹ Se vidare FLprop. s. 40 ff och 62 ff (NJA II 1966 s. 125 ff) ang. riksinteckning och central inskrivningsmyndighet.

³⁰ Jfr NJA 1971 s. 73.

sådant belopp att den täcker kreditvärdet av tillgångarna i alla länen. Andra exempel kan fiskare och renskötande samer sägas erbjuda.

Frågan var en viss rörelse skall anses vara utövad är inte reglerad i FL. Den ansågs inte ägnad för behandling i lag.³¹ Förarbetena ger inte heller någon direkt ledning. I det anförda exemplet kan uppfattningen, att verksamhet skall anses vara utövad i det län där huvudkontoret är beläget, vinna visst stöd i ett motivuttalande enligt vilket egendomens territoriella belägenhet är utan betydelse.³² Till stöd för den andra uppfattningen kan emellertid åberopas att bokföringsrutiner och företagsorganisation lätt kan ändras och därför inte bör avgöra bedömningen av frågan var verksamheten skall anses vara utövad.³³

Utredningen har inte funnit det praktiskt att i lag söka besvara frågan var en rörelse skall anses vara utövad. Olägenheterna skulle emellertid i praktiken ofta kunna undanröjas, om även andra näringsidkare än aktiebolag fick möjlighet att in-teckna verksamhet i hela riket och i flera län.³⁴ Därmed skulle också bankföreningens m. fl. organisationers önskemål bli tillgodosedda.

För att samtliga näringsidkare bör ha möjlighet att in-teckna verksamheten i hela riket talar ytterligare ett par skäl. Utredningen menar sålunda att alla näringsidkare, i sitt och kreditgivarnas gemensamma intresse, bör kunna in-teckna sin verksamhet på sådant sätt att in-teckningen får en så stark ställning som möjligt. Det är uppenbart att en in-teckning, som avser all näringsverksamhet i riket, generellt sett grundar bättre kreditsäkerhet än en in-teckning som begränsats på något sätt. Varje begränsning ökar nämligen risken för att in-teckningsrätten skall utsläckas. En in-teckning som avser verksamhet av viss art förlorar sålunda sin verkan om näringsidkaren förändrar den faktiska verksamhetens art så att den inte längre faller in under beskrivningen i in-teckningsbeslutet. På motsvarande sätt förlorar en in-teckning som avser verksamheten i visst administrativt område sin verkan, om den faktiska verksamheten flyttas till ett annat område.³⁵ In-teckningsborgenären har visserligen då rätt till omedelbar betalning för sin fordran – s. k. acceleration av förfallotid – enligt 15 § FL.³⁶ Men denna rätt är litet värd om det inte längre finns någon egendom i vilken in-teckningen ger förmånsrätt. Utredningen har övervägt möjligheten att minska de negativa effekterna av branschändring och flyttning av verksamheten genom att för dessa fall införa något slag av s. k. förföljelse rätt³⁷ men avstått från att komplicera lagförslaget med sådana regler, eftersom de förmodligen skulle bli svåra att tillämpa och därmed få ringa effekt. Tydligt är emellertid att de med branschändring och flyttning av verksamheten sammanhängande problemen får väsentligt mindre betydelse om alla slags näringsidkare ges möjlighet att in-teckna all sin näringsverksamhet i riket.

Utredningen vill vidare trycka på att ju fler som får rätt till riksinteckning desto fler kan förmodas komma att göra bruk av denna rätt³⁸ och att en sådan utveckling skulle främja enkelhet och reda i in-teckningsförhållandena. En sådan utveckling har lagstiftaren så mycket större anledning att främja som de störningar administrativa indelningsändringar från tid till annan vållar i in-teckningsförhållandena för med sig oproportionerliga rättsliga och hantverksmässiga problem. Problemen hänför sig inte bara till de fall då indelningsändring medför behov av in-teckningssanering; antalet sådana fall måste för övrigt ha minskat i och med att de nya reglerna om verkan av

³¹ Se FLbet. s. 107 (NJA II 1966 s. 121).

³² FLbet. s. 108; jfr FLprop. s. 98 (NJA II 1966 s. 137).

³³ Jfr FLbet. s. 73.

³⁴ Jfr FLbet. s. 107 (NJA II 1966 s. 121).

³⁵ Jfr FLbet. s. 71 f och FLprop. s. 63 och 65 (NJA II 1966 s. 123 och 125).

³⁶ Jfr motiveringen till 1:12 FHL i avsnitt 9.1.2.

³⁷ Jfr 2.2 ovan samt 10 § FL och motiveringen till 1:6 FHL i avsnitt 9.1.2.

³⁸ Av en undersökning, som utredningen genomförde i augusti 1977 (på begränsat underlag hos IM i Stockholms domsaga) för att utröna i vad mån nuvarande individualiseringsmöjligheter utnyttjats i praktiken, har utredningen slutit sig till att aktiebolagen i mycket hög grad begagnat sig av möjligheten till riksinteckning; denna in-teckningsvariant förefaller i själva verket att vara den förhärskande.

indelningsändring (32 § FL) trädde i kraft den 1 januari 1974. Därtill kommer att det inte kunnat undgås att reglerna om verkan av indelningsändring blivit komplicerade och svårtillämpade. Några sådana problem behandlas i en inom utredningen upprättad promemoria (se *bilaga 5*). Detta medför besvär och merarbete inte bara för inskrivningsmyndigheterna utan också för enskilda. Dessutom kan det leda till rättsosäkerhet och till tvister, när inteckningssäkerheten sätts på prov, dvs. vid exekution och i konkurs. I samband med konkurs kan inteckningsutvidgning för övrigt föra med sig komplikationer i form av återvinning.³⁹ Slutligen tillkommer att den nuvarande ordningen med läns- och kommunbegränsade inteckningar samt 24 inskrivningsmyndigheter nödvändiggjort att inskrivningsmyndigheterna iakttar åtskilliga rutiner, som det vore önskvärt att bli kvitt (jfr *bilaga 6*).

Utredningen är med detta framme vid att goda skäl talar för att riksinteckning inte bara bör ställas till förfogande för fler näringsidkare än hittills utan dessutom att bruket av riksinteckning bör främjas för att nackdelar med regionalt begränsade inteckningar skall undgås; utredningen vill i motivering- en till 2:1 FHL (9.1.3) ange några grepp med vilka det kan ske. I förarbetena till FL diskuterades risken för att kreditgivarsidan såsom den starkare parten kunde komma att genomdriva krav på att inteckningen skulle ha obegränsad omfattning, även när detta inte kunde anses sakligt motiverat; med hänsyn bl. a. till det föreslagna individualiseringssystemets allmänna företräden ansågs emellertid att man inte borde fästa alltför stort avseende vid sådana farhågor.⁴⁰ Utredningen vill för sin del anlägga en annan synpunkt på denna fråga. Enligt utredningens mening är det sålunda *önskvärt* att kreditgivare och näringsidkare ser till att inteckningarna får obegränsad omfattning i största möjliga utsträckning, dvs. i alla fall då det inte finns sakliga motiv för en begränsning. Med anledning av att det i förarbetena till FL antytts att flertalet enskilda företagare, som har sin verksamhet koncentrerad till viss ort eller bygd, inte skulle ha något större behov av att ta ut riksinteckningar vill utredningen vidare framhålla att just sådana företagare sällan torde ha något behov av att begränsa inteckningen till verksamheten i viss kommun eller visst län. Det lär nämligen vara sällsynt att de startar ytterligare en verksamhet i en annan kommun eller i ett annat län. Utredningen vill erinra om att förlagsinteckningskommittén ansåg att inteckning i all verksamhet i hela riket syntes lämpa sig särskilt för mindre företag, där flyttning eller branschändringar kunde genomföras förhållandevis snabbt och undandra sig inteckningshavarens uppmärksamhet.⁴¹ Om i undantagsfall behov av begränsning skulle uppkomma efter det att en riksinteckning fastställts, möter ju för övrigt inte laga hinder att efter överenskommelse med kreditgivaren få inteckningsförhållandena ändrade.⁴²

Utredningen föreslår alltså – liksom förlagsinteckningskommittén på sin tid – att varje näringsidkare skall få rätt till riksinteckning. En förutsättning för att detta förslag skall kunna genomföras är att samtliga ärenden angående företagsinteckning handläggs av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet. Utredningen har visserligen övervägt om förslaget, eventuellt med vissa modifikationer, skulle kunna genomföras utan att nuvarande inskrivningsorganisation ändras. Dessa överväganden, som redovisas i följande avsnitt (8.1), har emellertid mynnat ut i att centraliseringen är nödvändig. De i FL:s förarbeten åberopade nackdelarna med ett centraliserat inskrivningsväsende

³⁹ Se prop. 1973:159 s. 15 f och 25 f (NJA II 1973 s. 680).

⁴⁰ FLbet. s. 75 och FLprop. s. 65 (NJA II 1966 s. 125).

⁴¹ Se FLbet. s. 74 f.

⁴² Jfr FLbet. s. 75.

vägs enligt utredningens mening mycket väl upp av fördelarna; även till detta återkommer utredningen i följande avsnitt.

Denna utredningens ståndpunkt betyder ej att möjligheten att begränsa företagsinteckning till del av riket skulle synas utredningen umbärlig. Tvärtom menar utredningen att sådan möjlighet är ett omistligt inslag i näringslivets praktiska kreditsäkerhetsmönster. I den delen ansluter sig utredningen alltså helt till värderingarna i FL:s förarbeten.⁴³ Dessa har också vunnit bekräftelse i utredningens förut (1.2) nämnda enkät. Men i arbetet på regler om verkan på inteckningsförhållandena av ändringar i rikets administrativa indelning har utredningen, som nämnts, funnit därmed förenade problem svårhanterliga och därför förtjänta att i görligaste mån undanröjas. Att minska beroendet av rikets administrativa indelning och indelningens av civilrättsliga hänsyn oavhängiga struktur vore uppenbarligen ägnat att i sin mån befria kreditlivet från tid efter annan återkommande, onödiga problem. Utredningen har därför undersökt i vad mån endera kommunbegränsningen eller länsbegränsningen skulle kunna avskaffas utan att kreditlivets behov av flexibilitet i dessa stycken äventyras.

Utredningen har studerat hur kommunbegränsningen utnyttjats i praktiken (jfr 2.3) och därvid funnit att denna begränsning, ehuru vanlig, knappast torde väljas i syfte att vinna de kreditsäkerhetsmässiga fördelar som den kan erbjuda, såsom att belåna annan verksamhet för sig eller hålla den gravationsfri. I stället tycks det vara av gammal vana som företagsinteckning begränsas till kommun. En studie av vilka lättnader i den inskrivningsmässiga hanteringen som kunde uppnås genom att kommunbegränsningen avskaffas (jfr *bilaga 6*) har gett vid handen att litet står att vinna på den kanten; det är i stället genom centralisering av verksamheten till en enda inskrivningsmyndighet som vinster kan skördas. När därtill kommer att det tydligt skulle bli förenat med avsevärda övergångsproblem att avskaffa kommunbegränsningen – bl. a. måste redan beviljade kommuninteckningar på ett eller annat sätt omvandlas till länsinteckningar – har utredningen gett upp tanken att föreslå detta. I stället har utredningen undersökt vad som skulle stå att vinna genom att möjligheten att begränsa inteckning till länets område togs bort.⁴⁴

Att avskaffa möjligheten att begränsa företagsintecknings giltighet till länsområde skulle innebära att intecknings giltighetsområde i framtiden på det hela taget (till fastigheter m. m. återkommer utredningen) endast skulle kunna vara antingen hela riket eller också en eller flera kommuner. En sådan ordning skulle förmodligen främja ökat bruk av riksinteckning. Den skulle på andra sidan ej utgöra hinder mot att ta ut nya inteckningar i en verksamhet, som vid ikraftträdandet belastas av en länsinteckning. En sådan avser nämligen samtidigt verksamheten i samtliga kommuner i länet och verksamheten i dessa kommuner skulle givetvis kunna intecknas, om näringsidkaren och kreditgivaren av någon anledning inte skulle vilja döda en tidigare länsinteckning och gå över till riksinteckning. Och som redan antytts skulle en sådan ordning ge möjlighet till lokal begränsning i de fall då det verkligen föreligger behov därav.

Om man bortser från att syftet med att avskaffa länsbegränsningen skulle vara att främja bruket av riksinteckning, kan tanken att behålla kommunbegränsningen men avskaffa länsbegränsningen i förstone förefalla anmärkningsvärd. Man kan nämligen förmoda att kommungränsändringar har varit

⁴³ Se FLbet. s. 73 f och FLprop. s. 63 ff (NJA II 1966 s. 124 f).

⁴⁴ På grundval av utredningens undersökning beträffande kommunbegränsningens användning har utredningen beräknat inslaget upplägg med länsbegränsade inteckningar i hela landet till 25 000–30 000.

och kommer att vara vanligare än länsgränsändringar. Utredningen vill dock framhålla att länsgränsändringar hittills inte varit någon helt sällsynt före- teelse. Således har området för alla län utom tre (I, K och X) ändrats vid ett eller flera tillfällen under åren 1967–1979 enligt följande.⁴⁵

År 1967 ändrades området för 6 län,

År 1968 ändrades området för 2 län,

År 1969 ändrades området för 8 län,

År 1971 ändrades området för 17 län,

År 1974 ändrades området för 11 län,

År 1977 ändrades området för 2 län,

År 1978 ändrades området för 2 län.

I sammanhanget vill utredningen erinra om att ett avskaffande av kommun- begränsningen i förening med en omvandling av kommuninteckningar till länsinteckningar skulle öka det antal inteckningar som berörs av en länsgräns- ändring, eftersom varje länsgränsändring påverkar alla länsinteckningar i de berörda länen. Detta kan belysas genom följande exempel. I vart och ett av två angränsande län finns det tio kommuner. I var och en av kommunerna har tio näringsidkare tagit ut var sin inteckning. I de båda länen finns det således sammanlagt 200 kommuninteckningar (upplägg). Om gränsen mellan länen ändras så att en del av en kommun i det ena länet förs över till en kommun i det andra länet, kommer denna länsgränsändring att beröra tio kommuninteck- ningar i vardera länet, dvs. sammanlagt 20 inteckningar. Om samtliga kommuninteckningar i stället hade omvandlats till länsinteckningar innan indelningsändringen ägde rum, skulle denna ha berört samtliga 200 inteck- ningar.

Utredningens ståndpunkt att kommunbegränsningsmöjligheten skall behållas för enligt utredningens bedömning med sig att även den nya lagstiftningen måste innehålla regler om verkan av indelningsändring. Utredningen anser emellertid att dessa regler bör förenklas. En ej oväsentlig förenkling skulle kunna uppnås genom att slopa de särskilda reglerna om utvidgning av länsbegränsade inteckningar. Dessa regler innebär ju i princip att giltighetsområdet för länsbegränsade inteckningar utvidgas så att det blir anpassat till ny länsindelning. En följd därav är att giltighetsområdet för en inteckning i ett aktiebolags verksamhet i ett län till följd av successiva indelningsändringar kan komma att utvidgas till att omfatta allt fler län (jfr *bilaga 5* under 3). Såvitt rör kommunbegränsade inteckningar innebär reglerna däremot en anpassning till ny kommunindelning. Enligt utredning- ens mening finns det inte något egentligt skäl för att ha särskilda regler för länsbegränsade inteckningar. En inteckning som avser verksamhet i ett län avser ju, som nyss nämnts, i realiteten också verksamheten i länets samtliga kommuner. Och varje länsgränsändring är i realiteten – om man bortser från det närmast teoretiska fallet att hela län läggs samman – också en kommun- gränsändring eller en överföring av kommuner mellan olika län. Därför borde det vara nog att giltighetsområdet för en länsbegränsad inteckning till följd av indelningsändring utvidgades så att det blev anpassat till den nya kommunin- delningen, t. ex. så att det kom att omfatta verksamheten i ett län och en kommun i ett annat län. En sådan ordning skulle med minsta möjliga utvidgning tillgodose bestämmelsernas syfte, vilket ju är att äldre inteckningar

⁴⁵ Uppgifterna hämtade från SCB:s publikationer SM Be 1967:5 Del 1, Sveriges officiella statistik Folkmängd 31.12. 1967–1979 Del 1, Med- delanden i samordnings- frågor Nr 1973:12 och 1978:3 samt Folk- och bostadsräkningen 1975 Del 3:1.

i största möjliga utsträckning skall bli anpassade till ny administrativ indelning så att nyinteckning utan vidare kan ske. I detta sammanhang bör nämnas att utredningens förslag, att inteckningsärendena i framtiden skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet, medför att länsgräns aldrig behöver utgöra hinder mot inteckningsutvidgning.

Utredningen förordar att reglerna om verkan av indelningsändring formas på antytt sätt, dvs. så att nuvarande regler om automatisk utvidgning av kommunbegränsade inteckningar i princip behålls medan reglerna om utvidgning av länsbegränsade inteckningar avskaffas. Till följd därav, och eftersom det i undantagsfall föreliggande behovet av lokal begränsning blir väl tillgodosett redan genom kommunbegränsningsmöjligheten, förordar utredningen vidare att anknytningen till länsindelningen avskaffas. De inteckningar som vid ikraftträdandet av den nya lagstiftningen är begränsade till verksamheten inom län eller län och kommun bör fortsättningsvis behandlas som om de avsåg verksamheten i de kommuner som giltighetsområdet omfattar, dvs. som flerkommuninteckningar. Utredningen föreslår att regler om detta tas upp i övergångsbestämmelser. Detta innebär att sådana inteckningar kan utvidgas såsom andra flerkommuninteckningar samt att den intecknade verksamheten kan nyintecknas genom inteckning av verksamheten i de aktuella kommunerna.

Sammanfattningsvis innebär utredningens förslag till ändringar i fråga om verksamhetens individualisering och verkan av indelningsändringar att alla näringsidkare får möjlighet till riksinteckning, att länen mister sin betydelse vid geografisk begränsning samt att man vid bedömning av verkan av indelningsändring inte längre skall beakta länsgränsändringar utan endast kommungränsändringar. I förening med förslaget om att alla ärenden skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet kommer detta att förenkla bedömningen av hur indelningsändring verkar, att öka möjligheterna till automatisk inteckningsutvidgning och att väsentligt förenkla handläggningen av ärendena.

Utredningens hittills redovisade överväganden har inte berört de undantagsregler i 3 § FL som medger att inteckning i verksamhet för alstrande av elenergi genom vattenkraft och inteckning i gruvdrift får begränsas till mindre område än kommun, nämligen till fastighet resp. utmål eller koncessionsområde. Undantaget för vattenkraftverk motiverades av att det här gällde stora ekonomiska värden och att verksamheten var varaktigt bunden till viss fastighet. Undantaget för gruvdrift motiverades av liknande synpunkter. Enligt förlagsinteckningskommittén saknades det däremot skäl att införa en speciell individualiseringsregel för atomkraftverkens del. Enligt vad kommittén hade inhämtat skulle nämligen endast ett fåtal sådana anläggningar komma att uppföras under överskådlig tid.⁴⁶ I förarbetena uttalades också att sannolikheten för att flera atom- eller ångkraftverk skulle förläggas till en och samma kommun och därför inte kunna särintecknas måste anses synnerligen liten.⁴⁷

Utredningen har inte undersökt i vilken omfattning det förekommit att företagsinteckning begränsats enligt de nämnda undantagsreglerna men har räknat med sådana fall som ovanliga. Utredningen har inte erfarit att de skulle ha föranlett några särskilda problem. Det har därför inte funnits anledning att överväga att avskaffa undantagsreglerna. Att göra det skulle för övrigt kräva

⁴⁶ FLbet. s. 75 f.

⁴⁷ FLprop. s. 84 (NJA II 1966 s. 128).

särskilda övergångsbestämmelser och vålla svårigheter av olika slag för dem som redan intecknat i enlighet med undantagsreglerna.

Utredningen har däremot övervägt en viss utbyggnad av undantagsreglernas omfattning. Vad gäller produktion av elenergi har förutsättningarna nämligen förändrats sedan de nyss refererade motivuttalandena kom till. Bl. a. har kommunsammanslagningarna medfört att antalet kommuner minskat från drygt 1 000 vid utgången av år 1966 till 279 vid ingången av år 1980. Med hänsyn till att kommunerna numera omfattar betydligt större områden än tidigare måste sannolikheten för att flera värmekraftverk – dvs. kol-, olje- eller kärnkraftverk – skall förläggas till en och samma kommun ha ökat betydligt sedan år 1966. Enligt vad utredningen inhämtat från statens vattenfallsverk fanns det vid 1977 års utgång 129 värmekraftanläggningar som tagits i drift. Tre av dem var kärnkraftverk med tillhoppa sex aggregat.

I ett tidigare skede av arbetet övervägde utredningen att avskaffa kommunbegränsningsmöjligheten och vad nyss sagts talade då för att undantagsregeln för vattenkraftverk borde utvidgas till att även omfatta värmekraftverk. Utredningen tog därför kontakt med bl. a. Svenska kraftverksföreningen och Centrala driftledningen samt företrädare för statens vattenfallsverk. Det visade sig då att kraftindustrin utan särskilda olägenheter kunde undvara kommunbegränsningsmöjligheten, såvida undantagsregeln för vattenkraftverk bibehölls och sträcktes ut till att avse även värmekraftverk. Svenska kraftverksföreningen uttalade vidare att det fanns ett behov av att sträcka ut undantagsregeln på detta sätt även om nuvarande möjlighet till kommunbegränsning bibehölls.

Mot denna bakgrund övervägde utredningen att föreslå att undantagsregeln skulle utformas så att begränsning till en eller flera fastigheter skulle få ske i fråga om all verksamhet för produktion av elenergi. En sådan regel skulle emellertid innebära att begränsning till fastighet skulle kunna ske även när det gäller mycket små anläggningar och t. o. m. när det gäller generatorer som är avsedda att användas på olika platser. Detta vore inte alls i överensstämmelse med de motiv som föranlett undantagsregeln för vattenkraftverk. Komplikationer skulle även kunna uppstå i fall då en näringsidkare som huvudsakligen driver annan verksamhet även har en mindre anläggning för produktion av den elenergi som behövs för verksamheten. Nu antydda olägenheter skulle visserligen kunna begränsas genom ett krav på att anläggningen måste ha en viss minsta effekt. Detta skulle emellertid innebära att inteckningsärendet måste compliceras med utredning om anläggningens effekt. Dessutom skulle ett sådant krav kunna medföra att redan intecknad verksamhet vid små vattenkraftverk fortsättningsvis inte skulle kunna intecknas. Det vore därför bättre om en utvidgning av undantagsregelns omfattning fick den formen att fastighetsbegränsning blir tillåten när det gäller inteckning i verksamhet för elproduktion i vattenkraftverk och värmekraftverk. Med en sådan regel tillkommer emellertid en annan komplikation. Utredningen syftar på det förhållandet att verksamheten vid vissa värmekraftverk avser produktion av såväl elenergi som värmeenergi. Om en inteckning i verksamhet för produktion av elenergi begränsas till den fastighet på vilken ett sådant s. k. kraftvärmeverk är beläget, kan det bli tveksamt i vad mån den till kraftvärmeverket hörande lösa egendomen – i praktiken torde det främst röra sig om bränsleförråden – hänförs till den intecknade elproduktionsverksamheten

eller till den ointecknade värmeproduktionsverksamheten. Till följd därav borde man antingen sträcka ut undantagsregeln till att även avse värmeproduktion eller också komplettera den med en specialregel, enligt vilken anläggningens inteckningsobjekt alltid skall anses höra till elproduktionsverksamheten.

Med hänsyn till att utredningen stannat för att möjligheten till kommunbegränsning bör bibehållas finns det enligt utredningens mening inte tillräckliga skäl att komplicera lagstiftningen med nyss antydda regler. Utredningen föreslår därför inte någon ändring i vad nu gäller angående möjligheterna att begränsa inteckning till verksamheten i mindre område än kommun. Utredningen vill emellertid erinra om att behovet av att kunna särinteckna olika anläggningar i samma kommun kan tillgodoses om man låter varje anläggning drivas av särskilt bolag, som intecknar sin verksamhet i kommunen eller i riket.

Utredningen har inte funnit skäl att föreslå några regler om verkan av att fastighet, utmål eller koncessionsområde, vartill inteckning anknutits, undergår ändring.⁴⁸

⁴⁸ Jfr FLbet. s. 127 (NJA II 1966 s. 179 f).

8 Inskrivningsväsendets organisation m. m.

Av skäl som redovisats i föregående avsnitt föreslår utredningen att varje näringsidkare skall kunna få inteckning i sin verksamhet i hela riket. Detta aktualiserar frågan om man kan bibehålla den nuvarande organisationen av inskrivningsväsendet, enligt vilken ärenden om företagsinteckning handläggs av en inskrivningsmyndighet i varje län, dvs. av 24 inskrivningsmyndigheter. I samband därmed aktualiseras också, såsom nämns i utredningens direktiv (1.1), frågan om att införa ADB på detta rättsområde.

8.1 En eller flera inskrivningsmyndigheter

Som flera gånger nämnts föreslog även förlagsinteckningskommittén att alla slags inteckningsberättigade företagare skulle ha möjlighet att inteckna verksamheten i hela riket. En förutsättning för detta ansågs vara att den dåvarande judiciella organisationen med lokala inskrivningsdomare¹ ersattes med en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet, vilket också föreslogs av kommittén.² Om det föreslagna individualiseringssystemet infördes med bibehållande av då gällande forumregler, skulle det enligt kommittén bli nödvändigt att låta inskrivningsdomarens behörighet betingas av att den faktiskt drivna verksamheten – eller huvuddelen därav – utövades inom inskrivningsdomarens område eller att aktiebolags styrelse där hade sitt säte eller av annat lokalt bestämt förhållande. Komplikationer skulle då uppstå för det fall att verksamheten, styrelsens säte osv. flyttades till annan inskrivningsdomares område. De problem som hängde samman med flyttning av rörelse och som de föreslagna individualiseringsreglerna syftade till att eliminera eller minska skulle komma åter i annan form. Kommittén pekade på att det förhållandet, att kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten i viss mån skulle försvåras, talade mot en centralisering men framhöll å andra sidan att de flesta inteckningssökandena företräddes av kreditinrättningar, företagsammanslutningar, advokater eller ombudsmän, för vilka det ofta var enklare att hänvända sig till en central myndighet. Vidare framhölls att en centralisering i övrigt erbjöd betydande fördelar.³ Kommittén föreslog att ärenden angående företagsinteckning skulle tas upp av den inskrivningsdomare vid Stockholms rådhusrätt som därtill förordnats.

Flertalet remissinstanser berörde inte kommitténs förslag om en central inskrivningsmyndighet, men bland dem, som i sina yttranden diskuterade frågan, ställde sig det övervägande antalet avvisande eller i varje fall mycket

¹ Enligt FiF upptogs ärende om förlagsinteckning, om rörelsen drevs i stad med rådhusrätt, av inskrivningsdomaren vid denna, och annars av inskrivningsdomaren i residensstaden. Ärenden om inteckning i jordbruksinventarier togs upp av inskrivningsdomaren vid den rätt under vilken fastigheten eller, om fastigheterna var flera, huvudfastigheten lydde.

² FLbet. s. 8 och 76.

³ Se närmare FLbet. s. 76; jfr även s. 100 ff.

tveksamma till förslaget. Remisskritiken grundades i huvudsak på att det skulle möta praktiska problem att föra samman inskrivningsärendena till en enda myndighet och på att ett centraliserat inskrivningsväsende skulle försvåra kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten. I allmänhet ansågs att nackdelarna av en centralisering övervägde fördelarna. *Kommerskollegium* ansåg att en centralisering i många fall måste te sig opraktisk och alltför omständlig. En jordbrukare i Skåne eller Norrbotten torde knappast inse varför han måste vända sig till en myndighet i Stockholm för att få en företagsinteckning fastställd. *Statskontoret* betonade de rent praktiska problemen vid en överflyttning av alla inskrivningsärenden till Stockholms rådhusrätt och pekade bl. a. på att det måste bli ett mycket omfattande och kostsamt arbete samt att det kunde visa sig svårt att i Stockholm skaffa den stora personalstyrka som krävdes för handläggningen av ärendena. *Statskontoret* ansåg också att kommittén underskattat de problem som hängde samman med identifieringen av företagarna vid en centraliserad registrering. Bl. a. framhölls att det särskilda kortregister, som erfordrades utöver inskrivningsboken, torde bli av betydligt större omfattning än vad kommittén föreställt sig.⁴ Enligt *Stockholms rådhusrätt* försvårades kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten, vilket fick sin särskilda betydelse med hänsyn till att ingivna handlingar ofta var bristfälliga och krävde komplettering. Svårigheterna att identifiera alla näringsidkare vid en enda myndighet kunde också bli stora; exempelvis kunde kontrollen av firma- och namnändringar komma att medföra betydande problem vid en centralisering. *Statskontoret* ansåg att det föreslagna individualiseringssystemet gick att förena med ett bibehållande av en lokal registreringsorganisation, om man lät registreringen handhas antingen av inskrivningsdomaren vid rådhusrätten i residensstaden i det län, där företagaren hade sitt hemvist, eller av inskrivningsdomaren vid den rätt, inom vars område företagaren hade sitt hemvist; med hemvist avsågs detsamma som i 10 kap. rättegångsbalken (RB). Vid ändring av företagarens hemvist skulle en motsvarande överflyttning årligen i förekommande fall ske av vederbörandes registreringshandlingar från en inskrivningsdomare till en annan. *Kommerskollegium* föreslog i sitt remissyttrande att inskrivningsväsendet skulle föras samman till länsresidensstäderna samt att aktiebolag skulle kunna ta ut riksomfattande företagsinteckningar – och inteckningar omfattande flera län – hos inskrivningsdomaren för det län, inom vilket bolagets styrelse hade sitt säte, medan övriga näringsidkare inte skulle kunna få inteckning som omfattade större område än ett län; i sistnämnda fall skulle ansökan om inteckning tas upp av inskrivningsdomaren för det län där verksamheten drevs.

Genom FLprop. kom FL:s individualiserings- och forumregler att utformas i enlighet med vad som föreslagits av kommerskollegium. Vad gäller aktiebolag innebär detta att vid varje tidpunkt endast en inskrivningsmyndighet är behörig att handlägga samtliga inteckningsärenden angående ett visst bolag, oavsett var i riket verksamheten utövas. För övriga näringsidkare kan däremot flera inskrivningsmyndigheter vara behöriga samtidigt, var och en såvitt avser verksamheten inom resp. län.

På grund av den remisskritik som riktades mot förlagsinteckningskommitténs förslag om centralisering av inskrivningsväsendet har utredningen övervägt om förslaget att varje näringsidkare skall ha rätt till riksinteckning –

⁴ Se närmare FLprop. s. 43; jfr FLbet. s. 100.

eventuellt med vissa modifikationer – skulle kunna genomföras utan att nuvarande inskrivningsorganisation ändras. En utgångspunkt har då varit att ingen företagsinteckning – vare sig riksinteckning eller inteckning med begränsad geografisk omfattning – får beviljas utan att det först kontrollerats huruvida sökanden förut beviljats eller sökt inteckning i sin verksamhet i någon del av riket eller på samma inskrivningsdag sökt inteckning hos någon annan inskrivningsmyndighet. Omfattningen av tidigare inteckningar och samtidigt sökta inteckningar måste nämligen ovillkorligen undersökas för att förhindra att inteckning beviljas i strid med 2:2 tredje stycket FHL (jfr 5 § FL), dvs. för att undvika inkongruenta inteckningar. Vid varje tidpunkt bör därför i princip endast en inskrivningsmyndighet vara behörig att handlägga samtliga inskrivningsärenden angående en och samma näringsidkare. För att kontrollen av tidigare inteckningsförhållanden inte skall bli för betungande bör samtliga upplägg och akter rörande varje näringsidkare helst förvaras hos den inskrivningsmyndighet som för tillfället är behörig att handlägga hans inteckningsärenden.

För *aktiebolag* kan möjligheten till riksinteckning givetvis bibehållas utan att forumreglerna behöver ändras. Utredningen vill emellertid framhålla att den genom FL introducerade ordningen ej varit helt oproblematisk. Kommerskollegii förslag förutsatte att patent- och registreringsverket ålades att, då verket mottog uppgift om att aktiebolag flyttat styrelsens säte från ett län till ett annat, genast underrätta inskrivningsdomaren i residensstaden i det förra länet härom; därefter skulle det ankomma på denne att, för den händelse av bolaget bedrivna näringsverksamhet omfattades av företagsinteckning, utan dröjsmål ombesörja att gällande inteckningar med tillhörande handlingar flyttades över till inskrivningsdomaren i det senare länets residensstad. Någon sådan underrättelsesyldighet infördes emellertid inte. I stället föreskrevs att sådan registreringsbevis för aktiebolag, som skulle företes när inteckning söktes, skulle innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte (17 § FL) samt att inteckningsärende avseende verksamhet som utövades av aktiebolag inte fick avgöras förrän inskrivningsdomaren erhållit bolagets upplägg och akt från sådan inskrivningsdomare för annat län som tidigare meddelat beslut rörande inteckning i verksamheten (31 § FL). Innan inskrivningsdomaren meddelar beslut i anledning av ansökan om inteckning i aktiebolags verksamhet skall han således undersöka om bolagets styrelse tidigare haft sitt säte i annat län samt i så fall kontakta inskrivningsmyndigheten för detta län för att efterhöra om man där meddelat beslut rörande inteckning i bolagets verksamhet; om så är fallet skall upplägg och akt avseende bolaget infordras och innan dessa handlingar kommit inskrivningsdomaren till handa får det aktuella ärendet inte avgöras. I samband med övergången till den nya lagstiftningen uppkom vissa svårigheter. Svårberämda problem och felaktigheter förekom. Vissa olägenheter sammanhängde med att inskrivningsdomarna inte fick kännedom om att aktiebolag bytte firma eller sätesort, vilket återverkade på möjligheterna att tillhandahålla helt rättvisande gravationsbevis. Dessa förhållanden föranledde vissa ändringar i FF (genom SFS 1968:464, som trädde i kraft den 1 oktober 1968, ändrades 7, 15, 16, 18 och 21 §§).⁵ Ändringarna innebar i korthet dels att aktiebolag även skulle identifieras genom sitt nummer i aktiebolagsregistret, dels att fullständigt registreringsbevis skulle företes också då gravationsbevis begärdes

⁵ Dessutom utfärdade justitiedepartementet (fastighetsrättsenheten) i september 1968 Anvisningar rörande vissa frågor vid tillämpningen av lagstiftningen om företagsinteckning.

rörande verksamhet som utövades av aktiebolag samt att inskrivningsdomaren vid utfärdande av gravationsbevis skulle företa en utredning angående de tidigare in-teckningsförhållandena på samma sätt som i in-teckningsärenden. Därigenom blev hanteringen säkrare. Men kvar står att kontaktema med andra inskrivningsmyndigheter är tidsödande och att ärendena kan fördröjas i fall då upplägg och akter måste rekvireras från andra inskrivningsmyndigheter. Systemet medför vidare besvär med överflyttning av akter och upplägg när aktiebolag beslutat flytta sin sätesort till annat län, något som för övrigt omöjliggör övergång från realaktsystemet till ett system med kronologiska akter (jfr motiveringen till 3:5 FHL i 9.1.4). Därtill kommer att sätesorten kan komma att flyttas till annat län som en följd av indelningsändring samt att det vid sådan ändring ibland kan uppstå tvekan om i vilket län ett aktiebolag har sitt säte.⁶ Vidare bör beaktas att man av praktiska skäl måste godta registreringsbevis, som ej är helt färska, vilket kan tänkas leda till felaktigheter.

För *andra näringsidkare än aktiebolag* kan möjlighet till riksinteckning ej införas med bibehållande av nuvarande forumregler. Om ordningen med 24 inskrivningsmyndigheter likväl skall bestå, måste man som ovan antytts i stället införa sådana forumregler att endast en inskrivningsmyndighet vid varje tidpunkt är behörig att handlägga en och samme näringsidkares samtliga in-skrivningsärenden. En möjlighet vore då att föreskriva att ärenden om in-teckning i verksamhet som utövas av annan än aktiebolag skulle tas upp av in-skrivningsmyndigheten för kommun som är säte för länsstyrelsen i det län där näringsidkaren skall eller får registreras. För ekonomisk förening samt för ideell förening eller stiftelse som idkar näring skulle detta län vara det där styrelsen har sitt säte.⁷ För handelsbolag och enskild näringsidkare skulle det vara det län där verksamheten skall drivas eller, om den skall drivas i flera län, det där huvudkontoret skall inrättas.⁸ En sådan regel skulle emellertid av flera skäl vara olämplig. För det första skulle den behöva preciseras, eftersom vissa näringsidkare kan vara föremål för olika slags registrering i skilda register.⁹ Och för det andra finns det vissa näringsidkare som inte alls registreras. Vidare skulle det i fråga om juridiska personer i regel bli fråga om det län där styrelsen har sitt säte och det förefaller då lämpligare att låta en inskrivningsmyndighet i varje län vara behörig att handlägga in-skrivningsärenden avseende näringsidkare som i länet har sitt hemvist i den mening som avses i 10:1 RB. För aktiebolag skulle detta inte innebära någon ändring i förhållande till vad som nu gäller. Ekonomiska föreningar och andra juridiska personer med styrelse med bestämd sätesort skulle i likhet med aktiebolagen få in-teckningsforum i det län där styrelsen har sitt säte. För övriga juridiska personer skulle det län där förvaltningen förs bli avgörande. Enskilda näringsidkare slutligen skulle få in-teckningsforum i det län där de är mantalsskrivna.

Den omständigheten att andra juridiska personer än aktiebolag inte registreras centralt för hela riket behöver inte i och för sig utgöra något hinder mot den sist antydda ordningen. Men vad som nu gäller i fråga om aktiebolag – dvs. företeende av fullständigt registreringsbevis, kontroll hos annan in-skrivningsmyndighet huruvida den meddelat in-teckningsbeslut, rekvisition av upplägg och akter samt överflyttning av sådana handlingar när styrelsens säte (eller förvaltningen) flyttas till annat län – skulle givetvis få tillämpas även i fråga om andra juridiska personer. Det förhållandet att en juridisk person, som

⁶ Jfr yttrande av IM i Malmö domsaga i Ds Ju 1973:10 s. 30 f.

⁷ Se 4 § lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar samt 2 § första stycket och 3 § andra stycket handelsregisterlagen (1974:157).

⁸ Se 3 § första stycket handelsregisterlagen.

⁹ Jfr även 3 § tredje stycket handelsregisterlagen.

registrerats i ett län, kan ha en firma som överensstämmer med firman för en person, som registrerats i annat län, kommer att bli mindre problematiskt än nu, eftersom juridiska personer i regel kommer att få inteckningsforum i det län där de skall registreras. För att få en så säker identifiering som möjligt bör man dock givetvis i största möjliga utsträckning använda sig av organisationsnummer.

Med den nu diskuterade forumregleringen skulle man även i fråga om enskilda näringsidkare få tillämpa en ordning motsvarande den som nu gäller för aktiebolag. Man skulle sålunda regelmässigt få kräva företeende av mantalsskrivningsbevis angående såväl aktuell mantalsskrivningsort som tidigare mantalsskrivningsorter. Och i förekommande fall skulle man få kontakta annan inskrivningsmyndighet och rekvidera upplägg och akter innan beslut kan meddelas eller gravationsbevis kan utfärdas.

Som ett alternativ till kravet på fullständiga registreringsbevis och mantalsskrivningsbevis avseende flera år skulle man – i enlighet med statskontorets ovan refererade förslag – kunna tänka sig en årlig överflyttning av handlingarna rörande de näringsidkare som bytt hemvistlän. En sådan hantering skulle emellertid bli betungande för myndigheterna och om fel begås är risken för oriktiga inteckningsbeslut stor.¹⁰ Dessutom skulle man få lägga ned tid på överflyttning även av sådana akter som avser näringsidkare vilka fortsättningsvis inte kommer att inteckna sin verksamhet.

Den angivna ordningen skulle innebära att inskrivningsmyndigheterna fick ägna åtskillig tid åt att kommunicera med varandra samt leda till att ärendena i många fall skulle fördröjas. Riskerna för felaktig handläggning, dvs. att inteckningsbeslut meddelas eller gravationsbevis utfärdas utan att man uppmärksammat att annan inskrivningsmyndighet beslutat om inteckning i sökandens verksamhet, kan inte heller uteslutas. Om man likväl – för att kunna bevara nuvarande regionaliserade inskrivningsväsende – skulle tänka sig en forumreglering av detta slag, bör följande beaktas. Systemet skulle visserligen, med nyss antydda brister, kunna fungera hjälpligt om man endast behövde ta hänsyn till de ärenden som anhängiggörs efter det att ett sådant system börjat tillämpas. När det nya systemet börjar tillämpas, bör emellertid samtliga upplägg och akter vara överförda till de inskrivningsmyndigheter som då blir behöriga. Drygt hälften av alla nu befintliga upplägg avser visserligen aktiebolag och i fråga om dem skulle forum inte ändras. Men man måste räkna med att det kommer att finnas minst ca 9 000 upplägg avseende andra juridiska personer och minst ca 27 000 upplägg avseende enskilda näringsidkare.¹¹ Även om endast en mindre del av dessa minst 36 000 upplägg skulle på grund av de nya forumreglerna behöva flyttas över till annan inskrivningsmyndighet, måste man givetvis för vart och ett av dem utreda huruvida sådan överflyttning skall ske. Detta skulle innebära ett mycket omfattande arbete. Upplägen saknar nämligen helt uppgifter som kan vara till ledning för att avgöra var näringsidkaren skall anses ha sitt hemvist. För ekonomiska föreningar och många andra juridiska personer med styrelse kan man däremot genom kontroll av det registreringsbevis som bör finnas i akten få fram uppgift om den ort där styrelsen har sitt säte. Eftersom ändring kan ha skett efter det att beviset utfärdades, måste uppgiften emellertid i samtliga fall aktualiseras genom förfrågan hos resp. registerförande myndighet. Och för huvudparten av ifrågavarande upplägg, dvs. dem som avser enskilda närings-

¹⁰ Jfr FLprop. s. 66 (NJA II 1966 s. 125).

¹¹ Se 2.3 tabell 3.

idkare, finns inte heller i akten något material till ledning för avgörandet av forumfrågan. I fråga om alla dessa upplägg skulle man således få efterforska näringsidkarens aktuella mantalsskrivningsort. Vad gäller den ej obetydliga gruppen handelsbolag krävs också särskilda efterforskningar för att avgöra forumfrågan.

Med så omfattande arbetsinsatser som skulle krävas i samband med en övergång till den nu behandlade forumregleringen är det enligt utredningens bedömning uteslutet att tänka sig en sådan. I sammanhanget bör uppmärksammas att det arbete som sålunda måste utföras vid övergången sedermera kan visa sig till viss del ha utförts i onödan, nämligen i den mån de aktuella näringsidkarna ej anhängiggör några inteckningsärenden efter övergången till den nya ordningen.

Utredningen har även övervägt en annan möjlighet att införa rätt till riksinteckning för alla näringsidkare i förening med bibehållande av nuvarande inskrivningsorganisation med 24 inskrivningsmyndigheter. Denna lösning förutsätter användning av datateknik och bygger på att alla de uppgifter som nu förs in i inskrivningsboken hos de olika inskrivningsmyndigheterna i stället lagras i en för riket gemensam databas, som står i förbindelse med terminaler och skrivare hos de olika inskrivningsmyndigheterna. Varje inskrivningsmyndighet skulle således fatta beslut i de ärenden som anhängiggörs hos myndigheten men besluten och andra behövliga uppgifter om näringsidkarna skulle lagras i ett för myndigheterna gemensamt register. Den kommunikation mellan olika inskrivningsmyndigheter, som enligt vad förut sagts krävs för att kontrollera sökandens tidigare inteckningsförhållanden, skulle således ersättas av kommunikation med den gemensamma databasen. För att detta system skall ha några väsentliga fördelar jämfört med den i det föregående diskuterade ordningen bör man inte ha några forumregler. Varje näringsidkare skulle således kunna söka företagsinteckning vid vilken som helst av de 24 inskrivningsmyndigheterna. Detta torde inte möta något hinder, eftersom tidigare inteckningsförhållanden lätt och snabbt kan kontrolleras i det centrala registret. Det torde inte heller möta hinder att låta en inskrivningsmyndighet besluta om inteckningsåtgärder rörande inteckningar som beviljats av annan inskrivningsmyndighet. Akten i varje ärende skulle givetvis i princip få förvaras hos den myndighet som beslutat i ärendet, vilket innebär att akter rörande en och samma näringsidkare kunde komma att finnas hos flera olika inskrivningsmyndigheter. Emellertid torde det endast sällan uppkomma behov för en handläggande inskrivningsmyndighet att granska tidigare akter. Man behöver därför inte räkna med att det skulle bli vanligt att handläggningen fördröjs på grund av att akter måste rekvireras från andra inskrivningsmyndigheter.

Detta system har dock en påtaglig nackdel. Innan en inskrivningsmyndighet fattar beslut i de ärenden som anhängiggjorts på en viss inskrivningsdag måste den nämligen inte bara kontrollera sökandens tidigare inteckningsförhållanden i det centrala registret. Eftersom alla inskrivningsmyndigheter är behöriga, måste den dessutom före beslut kontrollera huruvida sökandena på samma inskrivningsdag anhängiggjort ärenden hos de andra inskrivningsmyndigheterna. Eljest är det nämligen risk för att kolliderande inteckningar beviljas. Detta innebär alltså att ingen av de 24 inskrivningsmyndigheterna kan fatta beslut förrän de alla fört in dagens ansökningar i registret samt därefter gjort

nämnda kontroll. Om kontrollen skulle visa att en och samma näringsidkare gett in ansökningar till flera myndigheter, måste de berörda myndigheterna förmodligen samråda med varandra och möjligen också fatta beslut om att de aktuella ansökningarna skall handläggas av en av myndigheterna. Detta torde inte i och för sig utgöra något större problem, eftersom samtidiga ansökningar till skilda inskrivningsmyndigheter lär bli en undantagsföreteelse. Den väsentliga nackdelen är däremot att ingen inskrivningsmyndighet kan genomföra den slutliga handläggningen, eller i vart fall intet inteckningsbeslut bli verksam, förrän alla myndigheter fört in sina ansökningar resp. beslut. Detta medför ju att verksamheten vid flertalet inskrivningsmyndigheter under viss tid måste avstanna i avbidan på att någon eller några andra myndigheter blir klara med behandlingen av sina ansökningar. – Det kan tilläggas att avsaknaden av forumregler kan leda till att det blir svårt att beräkna ärendeutvecklingen och därmed arbetskraftsbehovet och behövlig terminalutrustning vid de olika inskrivningsmyndigheterna.

Vad nu sagts talar enligt utredningens mening mot tanken på ett regionaliserat inskrivningsväsende med centralt ADB-register. Därtill kommer att kostnaderna för ett sådant system skulle bli relativt stora. Var och en av de 24 inskrivningsmyndigheterna måste utrustas med egen terminal och terminalskrivare och andra anordningar. Vid flertalet av myndigheterna kan ärendemängden emellertid antas bli så ringa (jfr 2.3 tabell 9) att utrustningen inte skulle bli effektivt utnyttjad. Antalet terminaler skulle sålunda bli minst tre gånger så stort som det som beräknas för central handläggning vid en för riket gemensam inskrivningsmyndighet och antalet terminalskrivare skulle bli mer än fem gånger så stort (jfr *bilaga 7* under 7.2.4). Linjekostnaderna, dvs. kostnaderna för telekommunikation mellan inskrivningsmyndighet och dator, skulle också bli betydligt större. Dessutom förutsätter systemet att samtliga uppgifter i nuvarande inskrivningsböcker förs över till ADB-registret och detta är ett omfattande och kostsamt arbete. Utredningen finner det följaktligen vara olämpligt – för att inte säga praktiskt omöjligt – att arbeta med ett centralt ADB-register i kombination med ett allttjämt regionaliserat inskrivningsväsende.

Utredningen har också övervägt en ordning som skulle innebära att man med bevarad regional inskrivningsorganisation skulle i någon mån kunna vidga rätten till riksinteckning utan ökning av de problem som följer av att en näringsidkares inteckningsforum kan växla från en inskrivningsmyndighet till en annan. Man skulle nämligen kunna tänka sig att, med bibehållande av nuvarande regler om aktiebolag och enskilda näringsidkare, låta handelsbolag på ena sidan och övriga juridiska personer – utom aktiebolag – på andra sidan få inteckningsforum vid var sin av de nuvarande inskrivningsmyndigheterna. Antalet inskrivningsärenden rörande ekonomiska föreningar och andra juridiska personer än aktiebolag och handelsbolag torde vara så litet att något alltför stort merarbete inte torde uppkomma för den inskrivningsmyndighet som skulle få handlägga dessa ärenden. Med hänsyn till att cirka 9,5 % av de nuvarande uppläppen avser handelsbolag (se 2.3 tabell 3) kan det däremot beräknas att antalet ärenden angående sådana bolag ungefärligen kommer att motsvara det antal ärenden som nu handläggs av vardera inskrivningsmyndigheten i Malmö och Göteborg. Antalet ärenden angående handelsbolag kan dock antas bli väsentligt lägre än antalet företagsinteckningsärenden hos

inskrivningsmyndigheten i Stockholm. Om handelsbolagsärendena handläggs av någon annan än de tre nu nämnda myndigheterna, kommer verksamheten hos den aktuella myndigheten inte att få större omfattning än den hos inskrivningsmyndigheten i Stockholm. Ärendemängden lär därför inte utgöra något hinder mot att låta en inskrivningsmyndighet bli behörig i fråga om alla ärenden angående inteckning i handelsbolags verksamhet. Den angivna ordningen skulle inte heller medföra några övergångsproblem av förut antydd art, eftersom det är klart att samtliga upplägg och akter rörande en viss typ av juridisk person skall flyttas över till en viss inskrivningsmyndighet. Den har emellertid två nackdelar. För det första skulle ärenden angående inteckning i enskilda näringsidkares verksamhet alljämt handläggas enligt nuvarande forumregler och därmed skulle denna stora näringsidkarkategori ställas utanför möjligheten till riksinteckning. För det andra skulle den angivna ordningen i realiteten innebära att man för vissa näringsidkare skapade centrala inskrivningsmyndigheter – med de olägenheter som eventuellt kan vara förenade därmed – utan att uppnå de fördelar som kan vinnas vid en för riket gemensam inskrivningsmyndighet för handläggning av samtliga inskrivningsärenden.

Utredningen har således inte kunnat finna någon framkomlig väg att bereda samtliga näringsidkare rätt till riksinteckning med bibehållen inskrivningsorganisation. I likhet med förlagsinteckningskommittén på sin tid anser utredningen följaktligen att en förutsättning för rätt till riksinteckning för alla näringsidkare är att en central inskrivningsmyndighet (CIM) för handläggning av ärenden om företagsinteckning inrättas. Frågan är då om de olägenheter som kan vara förenade med ett centraliserat inskrivningsväsende är så betydande att man av den anledningen bör avstå från den angelägna och för utredningsförslaget centrala reform som det skulle innebära att låta alla slags näringsidkare få rätt till riksinteckning.

De invändningar som i remisskedet framfördes mot förlagsinteckningskommitténs förslag om en centralisering av inskrivningsväsendet grundades som redan nämnts främst på att en centralisering skulle försvåra kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten samt på att det skulle medföra praktiska problem att föra samman ärendena till en enda myndighet och att där identifiera de olika näringsidkarna. Redan i den promemoria (jfr 1.2) som utredningen år 1972 remitterade till inemot 30 myndigheter och organisationer för yttrande antyddes att utredningen kunde komma att överväga frågan om en för landet gemensam inskrivningsmyndighet (se *bilaga 1* under 5.1). I flertalet av de yttranden som berörde denna fråga (se *bilaga 1* under 5.2.1) förordades en centralisering medan det i några ansågs att det då var för tidigt att ta ställning till frågan, eftersom den var beroende av de materiella inteckningsreglernas innehåll eller av andra förhållanden. Endast Svensk industriförening ställde sig direkt avvisande till en centralisering och uttalade därvid att servicefunktionen borde tillmätas avgörande betydelse samt att en centralisering av de administrativa funktionerna troligen skulle medföra en försämrad service.

Med hänsyn till att det finns endast en inskrivningsmyndighet i varje län har utredningen för sin del gått ut från att en centralisering inte nämnvärt skulle komma att försämra allmänhetens service, bl. a. därför att kontakterna mellan allmänhet och inskrivningsmyndighet i företagsinteckningsärenden redan nu

sällan torde äga rum vid personliga besök på inskrivningsmyndigheten. I ett frågeformulär som utredningen i december 1977 sände till de 24 inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning ställdes bl. a. frågan huruvida myndigheterna delade denna utredningens bedömning. Flertalet inskrivningsmyndigheter (17 stycken) instämde i utredningens bedömning. Fem myndigheter var dock något tveksamma till eller ifrågasatte utredningens bedömning och två förklarade att de inte delade utredningens bedömning. Vad inskrivningsmyndigheterna uttalat bestyrker likväl uppfattningen att personliga besök hos myndigheterna är mycket sällsynta. Invändningarna mot utredningens bedömning grundas i stället främst dels på att sådan personkänedom som kan etableras vid telefonkontakter mellan banktjänstemän och personal hos nuvarande inskrivningsmyndigheter inte skulle kunna etableras under en centraliserad ordning, dels på att en centralisering skulle medföra ökade telefonkostnader såväl för inskrivningsmyndigheten, när kompletteringar skall införas, som för dem som kontaktar inskrivningsmyndigheten för besked i olika frågor.

Enligt utredningens bedömning behöver en centralisering dock ej nödvändigtvis medföra ökade totala telefonkostnader. Utredningens förslag i övrigt innebär nämligen att nuvarande krav på driftsbevis och utredning om bokföringsskyldighet slopas och därmed minskas inskrivningsmyndighetens behov av att infordra kompletterande uppgifter. Och genom lämpligt utformade standardiserade blanketter för ansökan om inteckning kan man ytterligare minska detta behov samt sökandenas behov av att kontakta myndigheten för rådfrågning i olika avseenden. Vidare kommer verksamheten vid en central inskrivningsmyndighet att få en sådan omfattning att det torde bli aktuellt att utnyttja ADB-teknik. Och i så fall kommer telefonförfrågningar angående näringsidkarnas inteckningsförhållanden att kunna besvaras snabbare – och även säkrare – än vad nu är fallet. I så fall kommer dessutom de som har stort behov av registerinformation förmodligen att utnyttja den möjlighet som då finns att via egna terminaler ta direkt del av registerinnehållet. I den mån så sker minskas givetvis antalet telefonförfrågningar. I sammanhanget kan även anmärkas att en centralisering medför den fördelen att den som vill undersöka en viss näringsidkares totala inteckningsbild aldrig behöver kontakta mer än en inskrivningsmyndighet. Uppenbart är dock att en CIM bör utrustas med sådana resurser att den utan onödigt dröjsmål kan besvara förekommande förfrågningar. Det kan nämnas att inskrivningsmyndigheterna i det nyss nämnda frågeformuläret även ombads uppskatta antalet förfrågningar som för besvarande krävde kontroll i inskrivningsboken. De inkomna svaren visade att antalet sådana förfrågningar vid de 24 myndigheterna kunde uppskattas till sammanlagt ca 35 000 under ett år eller ca 140 per arbetsdag.

Vid bedömningen av frågan om kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten bör vidare beaktas att näringsidkarna själva mycket sällan brukar kontakta inskrivningsmyndigheten. De företräds i stället – såsom förlagsinteckningskommittén framhöll – regelmässigt av kreditinrättningar och andra ombud, för vilka det inte torde framstå som något problem att behöva vända sig till en central myndighet. Dessutom ges handlingar i inskrivningsärenden angående företagsinteckning regelmässigt in per post. Eftersom innehållet i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning

är tämligen ointressant i jämförelse med fastighetsböckernas innehåll, torde "allmänheten" för övrigt sällan eller aldrig besöka inskrivningsmyndigheten för att studera bokens innehåll.

Att föra samman handläggningen av inskrivningsärendena till en enda myndighet kan givetvis medföra vissa praktiska problem. Att flytta akter och upplägg till den centrala myndigheten samt att där ordna materialet på lämpligt sätt kommer att kräva en ganska stor arbetsinsats. Enligt utredningens beräkningar behöver kostnaderna för detta dock inte bli så stora att de i och för sig utgör hinder för en centralisering. Utredningen återkommer till kostnadsfrågorna i det följande (8.3). Som redan nämnts uttalades under FL:s förarbeten farhågor för att det skulle innebära svårigheter att identifiera alla näringsidkare vid en centraliserad registrering. Denna fråga har numera kommit i ett annat läge genom tillkomsten av lagen (1974:174) om identitetsbeteckning för juridiska personer m. fl. Lagen har öppnat möjlighet till säker identifiering av varje juridisk person genom organisationsnummer, vilket är unikt och följer personen oavsett firmaändring. Redan dessförinnan fanns möjlighet till säker identifiering av fysisk person genom personnummer. Om registreringen hos en CIM sker med utnyttjande av ADB-teknik, kommer identifieringen av näringsidkarna i allt fall inte att föranleda några problem. Då behövs nämligen inte heller något sådant omfattande kortregister som erfordras som komplement till en manuell inskrivningsbok, eftersom såväl person- och organisationsnummer som namn och firma, liksom enstaka ord i firman, kan vara sökbara i ett ADB-register.

Mot bakgrund av vad som nu sagts kan utredningen inte finna att nackdelarna med en centralisering av inskrivningsväsendet behöver lägga hinder i vägen för en sådan centralisering. De vägs dessutom mer än väl upp av de fördelar som följer med en centralisering. Den främsta fördelen är givetvis just att en centralisering ger möjlighet till riksinteckning för alla slags näringsidkare, vilket av förut (7.4) nämnda skäl är av stort värde såväl för näringsidkare och kreditgivare som för inskrivningsverksamheten. Utredningen vill här ånyo erinra om att ökat bruk av riksinteckning kommer att minska omfattningen av de problem som uppkommer i samband med administrativa indelningsändringar. Vad gäller de geografiskt begränsade inteckningar, som man får räkna med även för framtiden, medför en central myndighet ökade förutsättningar att bevaka förekommande indelningsändringar och att på ett likformigt och riktigt sätt bedöma deras verkningar. I det sammanhanget vill utredningen peka på att det torde ha brustit i informationen till nuvarande inskrivningsmyndigheter angående indelningsändringar (se närmare motiven till 2:3 FHL i 9.1.3). Vad gäller bedömningen av indelningsändringar kan visserligen invändas att man med en centralisering går miste om den lokala förtrogenhet med indelningsändringar inom resp. län som kan tänkas uppkomma vid de nuvarande inskrivningsmyndigheterna. Men på andra sidan är det redan i dag så att varje inskrivningsmyndighet kan ha att bedöma verkningarna av indelningsändringar i hela riket, nämligen när det gäller inteckningar i aktiebolags verksamhet. Dessutom hänför sig svårigheterna med indelningsändringar till stor del till den rättsliga bedömningen och vad som i övrigt är viktigt är fullständig och korrekt information om ändringarna. En fördel med en CIM är vidare att man blir av med de särskilda rutiner och den kommunikation av skilda slag mellan olika inskrivningsmyndigheter som

nu krävs vid indelningsändringar och ändring av forum (jfr *bilaga 6*). En ytterligare förenkling består i att man givetvis inte behöver undersöka var aktiebolags styrelse haft sitt säte och att registreringsbevisen därför inte längre behöver innehålla uppgift om ändring i fråga om sätet.

En centralisering erbjuder ytterligare några fördelar, vilka framhölls redan av förlagsinteckningskommittén.¹² Sålunda blir inteckningsförhållandena i fråga om alla företag, som driver verksamhet på flera skilda platser i landet, mer överskådliga och kreditsäkerheten lättare att bedöma. Vidare kommer en centralisering att främja en enhetlig rättstillämpning. Kommittén uttalade att det var svårt att uppnå en fast praxis med dåvarande ordning, eftersom många inskrivningsdomare årligen handlade endast ett fåtal ärenden av förevarande art. Enligt utredningens bedömning äger detta uttalande giltighet även sedan handläggningen av ärendena i och med tillkomsten av FL förts samman till en inskrivningsmyndighet i varje län. I sammanhanget bör beaktas att regleringen av företagsinteckningsärenden visserligen i stort överensstämmer med regleringen i fråga om inteckning i fast egendom men att de erfarenheter som personalen kan vinna vid handläggningen av fastighetsinteckningsärenden är litet värda i ärenden om företagsinteckning. De svårigheter som dessa ärenden bereder är nämligen speciella och hänför sig till frågor om intecknad verksamhets omfattning och eventuell inteckningskollision samt till problem i samband med indelningsändringar.

En enligt utredningens mening betydelsefull fördel med en centralisering är att den ökar möjligheterna att tillämpa enhetliga och arbetsbesparande rutiner samt att på andra sätt rationalisera inskrivningsarbetet. Möjligheten att utnyttja ADB bör därvid särskilt uppmärksammas.

De hittills nämnda fördelarna med en centralisering avser till stor del fördelar för inskrivningsväsendet och verksamheten där. Även sådana fördelar kommer emellertid näringsidkare och kreditgivare till godo i form av snabbare och säkrare handläggning m. m. Dessutom kan det, som redan antytts, också för allmänheten vara en fördel att bara ha en myndighet att vända sig till. Därmed bortfaller den tvekan som nu kan föreligga rörande frågan till vilken inskrivningsmyndighet en ansökan skall ges in och till vilka inskrivningsmyndigheter man skall vända sig för fullständig information om en näringsidkares inteckningsförhållanden. Vad sist sagts har betydelse inte bara för enskilda utan även för myndigheter, t. ex. kronofogdemyndigheter, som kan ha behov av information om näringsidkares inteckningsförhållanden. I sammanhanget kan också nämnas att man med en centralisering minskar den risk som nu kan föreligga att vederbörande inskrivningsmyndighet ej underrättas om näringsidkares konkurs.¹³ Vidare bortfaller vissa problem som hänger samman med tillämpningen av 28 § FF.

Med hänsyn till vad nu anförts anser utredningen att övervägande skäl talar för att det nuvarande regionala inskrivningsväsendet bör ersättas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet för handläggning av ärenden om företagsinteckning ungefär så som ärenden om fartygsinteckning (numera skepps- och skeppsbyggnadsinteckningar) sedan år 1901 handlagts här i landet. Ett förslag härom är emellertid beroende av de kostnader som en sådan reform skulle medföra. Eftersom kostnaderna får antas vara beroende av huruvida man utnyttjar ADB i verksamheten vid en CIM, skall denna fråga beröras i följande avsnitt (8.2) innan utredningen går närmre in på kostnadsfrågorna (8.3).

¹² FLbet. s. 76.

¹³ Jfr 13 § konkursförordningen (1979:801) och motiven till 3:21 FHL (9.1.4).

8.2 ADB-användning

Till de 24 inskrivningsmyndigheter som nu handlägger ärenden om företagsinteckning kom det under vart och ett av åren 1979 och 1980 in ca 80 000 sådana ärenden (se 2.3 tabell 7). Under vart och ett av nämnda år utfärdade dessa inskrivningsmyndigheter dessutom ca 28 000 gravationsbevis avseende näringsverksamhet (se 2.3 tabell 8). Om handläggningen av samtliga företagsinteckningsärenden koncentreras till en enda myndighet, måste man alltså räkna med att verksamheten vid denna centrala inskrivningsmyndighet (CIM) blir så omfattande att den fördenskull blir väl lämpad för ADB-användning. Det är vidare uppenbart att handläggningen hos CIM blir snabbare och säkrare, om registreringen sker med utnyttjande av ADB-teknik. Utredningen vill i det sammanhanget särskilt peka på vad som antytts i det föregående, nämligen att en manuellt förd inskrivningsbok måste kompletteras med särskilda, manuellt förda sökregister. Redan att lägga upp dessa särskilda register tar sin tid. Därtill kommer emellertid att det, såväl då ärende handläggs som då förfrågningar besvaras, tar tid att i ett manuellt system söka fram den aktuella inteckningsenheten (näringsidkaren). Detta gäller framför allt om inskrivningsbokens upplägg, såsom nu är fallet (se 5 § FF), ordnas i bokstavsföljd. Men även om uppläggen ordnas efter näringsidkarens identitetsnummer (person- eller organisationsnummer), kommer sökningen att kräva viss tid. Tidsåtgången blir givetvis störst i fall då man ej har säker uppgift om näringsidkarens identitetsnummer, eftersom man då också måste söka i ett särskilt, i bokstavsföljd ordnat namn- och firmaregister. Om registreringen hos CIM sker med ADB kan man däremot så gott som omedelbart finna den aktuella inteckningsenheten (näringsidkaren) eller – med säkerhet – konstatera att näringsidkaren inte förekommer i registret. I ett maskinellt register kan nämligen såväl näringsidkarens identitetsnummer som hans namn eller firma, liksom enstaka ord i namnet eller firman, göras direkt sökbara och några kompletterande register behövs således inte.

Mot denna bakgrund har utredningen funnit det angeläget att, såsom också direktiven förutskickat (I.1), närmare undersöka frågan om användning av ADB i CIM:s verksamhet. Utredningen har dock ej ansett det vara befogat att nu lägga ned kostnader på att utreda något helt nytt, för företagsinteckningsärenden särskilt anpassat ADB-system;^{13a} i den mån det skulle finnas påkallat kan alternativ utredas i ett senare skede av lagstiftningsärendet. I stället har utredningen övervägt huruvida man – eventuellt med vissa modifikationer – skulle kunna utnyttja något redan utvecklat ADB-system. Hos centralnämnden för fastighetsdata (CFD) har utredningen erfarit att det ej är praktiskt att utnyttja fastighetsdatasystemet för handläggning av företagsinteckningsärenden. Utredningen har emellertid låtit undersöka förutsättningarna för att använda det tämligen enkla s. k. IMDOC-system som bl. a. sjöfartsregistret begagnar vid handläggning av registerärenden där. Undersökningen, som redovisas i en vid betänkandet såsom *bilaga 7* fogad promemoria, har gjorts av utredningens expert Lars Renmyr i samarbete med DAFA. I promemorian redogörs för ADB-systemets uppbyggnad och utformning samt för handläggningsordning och registreringsförfarande m. m. vid en CIM med ett sådant ADB-baserat företagsinteckningsregister. Det i promemorian redovisade systemet avviker i ett väsentligt avseende från vad som gäller verksamheten vid sjöfartsregistret. I motsats till vad som där är fallet skall nämligen bevis om

^{13a} Jfr 7 och 10 §§ förordningen (1975:567) om rationaliseringsverksamhet inom den civila statsförvaltningen (omtryckt 1981:478).

inteckning, dvs. de hypoteksbrev som svarar mot pantbrev, samt innehavsbevis i regel skrivas ut maskinellt direkt från ADB-registret. Att så kan ske är betydelsefullt, eftersom företagsinteckningar kommer att ge upphov till många gånger fler sådana bevis än skepps- och skeppsbyggnadsinteckningar nu gör. Under år 1979 beviljades sålunda ca 30 000 företagsinteckningar (se 2.3 tabell 6) men endast ca 1 100 inteckningar i skepp och skeppsbyggen.¹⁴ Och under nämnda år utfärdades ca 30 000 bevis om innehav av företagsinteckningar (2.3 tabell 6) mot endast ca 1 700 när det gäller skepps- och skeppsbyggnadsinteckningar.

I promemorian redovisas två metoder för att gå över från det nuvarande regionaliserade inskrivningsväsendet till handläggning vid en CIM utrustad med ADB-baserat register (CIM/ADB), nämligen dels s. k. *total överföring*, dels s. k. *successiv överföring*. Total överföring innebär att hela innehållet i de nuvarande inskrivningsböckerna förs över till CIM:s ADB-register i ett sammanhang i samband med ikraftträdandet av den nya lagstiftningen. Successiv överföring innebär däremot att i princip endast ärenden som anhängiggörs efter ikraftträdandet förs in i ADB-registret; om ett sådant ärende avser en näringsidkare som redan förekommer i någon inskrivningsbok, förs inskrivningsbokens uppgifter om honom över till ADB-registret i samband med ärendehandläggningen. Överföringen av inskrivningsböckernas innehåll till ADB-registret kommer därmed att spridas över flera år och förmodligen kommer en stor del av uppgifterna i böckerna aldrig att bli överförda, eftersom de avser enskilda näringsidkare som avlidit eller juridiska personer som upplösts, dvs. näringsidkare vilkas en gång intecknade verksamhet inte kommer att beröras av några ärenden efter ikraftträdandet av den nya lagstiftningen. För att underlätta CIM/ADB:s kontroll av huruvida en inteknings sökande har något upplägg i de från inskrivningsmyndigheterna överförda inskrivningsböckerna skall dock vissa uppgifter föras över från varje upplägg till ett ADB-baserat s. k. hjälpregister. Det gäller uppgift om näringsidkarens person- eller organisationsnummer, uppgift om namn och/eller firma samt uppgift om vilken inskrivningsmyndighet som fört den berörda inskrivningsboken.

Promemorian innefattar beräkning av kostnaderna för total resp. successiv överföring. Beräkningarna avser en tid av fem år och bygger på förutsättningar som anges närmare i promemorian. Dessa är bl. a. följande.

1. Vid ikraftträdandet av den nya lagstiftningen antas antalet upplägg (intekningsenheter) uppgå till ca 90 000 (jfr 2.3 tabell 3).

2. Det antas att antalet ärenden under varje år kommer att svara mot ärendeantalet under år 1979 (jfr 2.3 tabell 9); beräkningarna bygger således på att antalet ärenden kommer att vara detsamma under vart och ett av de fem åren.

3. För ADB-driften utnyttjas en dator hos DAFA i Stockholm. CIM:s lokalisering är ej bestämd men beräkningarna grundas på att CIM är belägen på ett avstånd av 25 mil från Stockholm. Kostnaderna för ADB-drift hänför sig till prisläget den 1 juli 1980. I beräkningarna förutsätts att statsverket köper behövliga tjänster samt hyr behövlig utrustning.

4. Bedömningen av behovet av jurist- resp. biträdespersonal vid CIM/ADB bygger bl. a. på att beslutanderätten i flertalet ärenden kan delegeras till biträdespersonalen. Att så kan ske följer av att man med en CIM kan ge alla

¹⁴ SM R 1981:4 tabell 3E.

slags näringsidkare rätt till riksinteckning och att ansökningar om inteckning i all näringsverksamhet i riket, vilka är enkla att pröva, då torde bilda den helt dominerande ärendetypen. – Ehuru utredningen räknar med att en CIM för handläggning av ärenden om företagsinteckning skulle komma att bli inordnad i en allmän domstol, antas det ej att tingsnotarier skall delta i myndighetens verksamhet, eftersom denna verksamhet torde bli för speciell för att notarier skulle hinna på tillgänglig tid sätta sig in i och bidra effektivt till handläggningen av CIM:s ärenden.

5. Lönekostnaderna avser löneläget den 1 juli 1980 och inkluderar lönekostnadspålägg med 39 % för sociala avgifter. Direkta lönekostnader har endast beräknats för den personal som antas krävas för den egentliga ärendehandläggningen. Kostnaderna för expeditionsvaktpersonal och för den personal som behövs för expediering av handlingar beräknas i stället bli täckta av ett omkostnadspålägg (administrationspålägg), vilket även skall täcka kostnaderna för lokaler, telefon, blanketter (utom dem som används för maskinellt framställda bevis av olika slag, vilka är särskilt kostnadsberäknade), resor, porto och administrativ service i övrigt samt CIM/ADB:s del av utgifterna för domstolsverket. På grundval av stämpelskatteutredningens (B 1977:06) beräkningar¹⁵ har omkostnadspålägget beräknats till 45 % av förstnämnda lönekostnader (inklusive lönekostnadspålägg).

6. I promemorian förutsätts att inskrivningsdag skall hållas varje arbetsdag. Enligt vad utredningen erfarit blir kostnaderna för ADB-driften dock desamma om inskrivningsdag liksom nu hålls en gång i veckan.

Som framgår av kostnadssammanställningarna i promemorian (*bilaga 7* under 9) blir utvecklingskostnaderna desamma vid total och vid successiv överföring. Och de årliga driftkostnaderna efter en överföring skiljer sig endast obetydligt till förmån för en successiv överföring (se *bilaga 7* under 9.2.2–3 och 9.3.2–3). Uppläggningskostnaderna vid en successiv överföring, vilka beräknats till 596 000 kr, skiljer sig däremot väsentligt från de för en total överföring beräknade uppläggningskostnaderna om 3 328 000 kr. Redan denna skillnad, drygt 2,7 milj. kr, talar för att en total överföring inte bör väljas. Därtill kommer att man vid en total överföring skulle få lägga ned tid och arbete på att bereda samtliga upplägg, dvs. även sådana som efter en överföring till ADB-register inte kommer att beröras av några nya ärenden. En inte ringa del av kostnaderna för en total överföring kan alltså redan från början beräknas avse arbete som senare skall visa sig vara meningslöst. Utredningen anser emellertid att det i promemorian redovisade ADB-systemet, i förening med successiv överföring, är väl ägnat för handläggning av företagsinteckningsärenden vid en CIM och att det skulle väsentligt underlätta arbetet vid en sådan myndighet. Enligt utredningens bedömning är det orealistiskt att tänka sig helt manuell handläggning av så många ärenden som det kommer att bli fråga om vid en CIM.

Utredningen anser att övervägande skäl talar för att det nuvarande regionala och manuella inskrivningsväsendet bör ersättas av en CIM med ADB-baserat företagsinteckningsregister. Kostnaderna för en sådan reform behandlas ytterligare i nästa avsnitt (8.3). Utredningen går därvid ut från det i promemorian redovisade ADB-systemet. Om en sådan reform skulle komma att beslutas, är det dock klart att man, såsom nyss erinrats, i ett senare skede kan tänka sig att utveckla eller utnyttja något annat system.

¹⁵ Se Ds B 1980:7 s. 107 ff.

8.3 Kostnadsfrågor

8.3.1 Inledning

Enligt direktiv (Dir 1980:20) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående finansiering av reformer måste alla förslag som läggs fram kunna genomföras inom ramen för oförändrade resurser inom det område som förslagen avser. Om kostnadskrävande förslag läggs fram måste samtidigt visas hur förslagen kan finansieras genom besparingar i form av rationaliseringar och omprövning av pågående verksamhet inom utredningsområdet.

Som förut (3.2) framgått anser utredningen, i enlighet med vad som förutsätts i direktiven, att institutet företagsinteckning så långt möjligt bör anpassas efter JB:s panträttskonstruktion. Redan denna anpassning medför vissa, om än måttliga, kostnadsökningar för inskrivningsväsendet. Detta följer av att en sådan anpassning bl. a. innebär att inskrivningsmyndigheten skall utfärda särskilda inteckningsbevis – s. k. hypoteksbrev, svarande mot JB:s pantbrev – i stället för att som nu på ett ganska enkelt sätt förse ingivna skuldebrev med bevis om inteckningsbeslut. Det nya förfarandet medför extra kostnader såväl för papper som, framför allt, för personal. Viktigare från kostnadssynpunkt är emellertid den i närmast föregående avsnitt behandlade frågan om övergång från nuvarande regionala och manuella inskrivningsväsende till en CIM med ADB-baserat företagsinteckningsregister.

Utgångspunkten för att bedöma huruvida de tilltänkta reformerna är förenliga med de ovan nämnda finansieringsdirektiven måste vara vad nuvarande handläggning av ärenden om företagsinteckning kostar. Dessa kostnader är emellertid inte kända. Vid de 24 inskrivningsmyndigheterna handläggs nämligen sådana ärenden i regel av personal som i övrigt – och främst – sysslar med inskrivningsärenden rörande fast egendom och det finns inte någon statistik som visar i vad mån personalen utnyttjas för handläggning av ärenden av olika slag. Utredningen har emellertid sökt beräkna kostnaderna för nuvarande handläggning av ärenden om företagsinteckning; dessa beräkningar av ett s. k. *nollalternativ* redovisas i närmast följande avsnitt (8.3.2). I därpå följande avsnitt (8.3.3) behandlas kostnaderna för det förut (8.2) diskuterade förslaget om en CIM utrustad med ADB-baserat företagsinteckningsregister (*CIM/ADB-alternativet*). Därefter (8.3.4) behandlas även kostnaderna för en CIM utan ADB-stöd, dvs. med helt manuell hantering (*CIM/MAN-alternativet*). I avsnittet 8.3.5 jämförs de olika alternativen.

Redovisningen av de tre alternativen innefattar kostnadskalkyler. I dessa räknas med en kalkylränta om 10 %. De omfattar en tid av åtta budgetår. Eftersom reformer i anledning av utredningens förslag inte antas kunna bli genomförda förrän tidigast vid halvårsskiftet 1983, avser kalkylerna budgetåren 1983/84–1990/91. De grundas emellertid på det för den 1 juli 1980 kända pris- och löneläget och på antalet företagsinteckningsärenden under kalenderåret 1979. Angivna lönekostnader inkluderar lönekostnadspålägg om 39 %. För vart och ett av de tre alternativen redovisas dels en kalkyl enligt vilken ärendevolymen antas vara oförändrad under hela kalkylperioden (0 % ärendeutveckling), dels en kalkyl enligt vilken ärendevolymen antas öka med 10 % från år till år under kalkylperioden (10 % ärendeutveckling).

8.3.2 Nollalternativet

Som nämnts redan i föregående avsnitt finns det inte några säkra uppgifter om kostnaderna för den nuvarande handläggningen av ärenden om företagsinteckning. I det frågeformulär som utredningen i december 1977 sände till de 24 inskrivningsmyndigheter vilka handlägger ärenden om företagsinteckning (jfr 1.2) hemställdes emellertid att inskrivningsdomarna skulle uppskatta personalåtgången för sådan handläggning. En sammanställning av inskrivningsdomarnas uppskattningar ger vid handen att handläggningen av samtliga företagsinteckningsärenden i hela riket under år 1977 krävde följande personal.

Domare	0,9 årsarbetskrafter
Tingsnotarier	4,67 årsarbetskrafter
Biträdespersonal	18,01 årsarbetskrafter

Enligt skriftligt besked (1979-10-11) av domstolsverket överensstämmer inskrivningsdomarnas uppskattningar av personalbehovet utomordentligt väl med en uträkning av personalbehovet grundad på 1977 års ärendestatistik och arbetsbelastningsutredningens siffror. Enligt skrivelsen torde det inte efter år 1977 ha funnits utrymme för förstärkning av den personal som behandlar ärenden om företagsinteckning. Utredningen anser därför att den angivna uppskattningen av personalåtgången kan läggas till grund för en beräkning av kostnaderna för nollalternativet.

Eftersom inskrivningsdomartjänsterna vid ungefär hälften av de aktuella inskrivningsmyndigheterna torde innehas av tingsfiskaler, räknar utredningen med att den årliga personalkostnaden för domare utgör medelvärde mellan årlig personalkostnad för rådmän (204 980 kr) och för fiskal (146 083 kr), dvs. 175 532 kr. Årlig personalkostnad för tingsnotarie utgör 103 032 kr. Lönen för de biträden som handlägger företagsinteckningsärendena varierar givetvis; för enkelhets skull räknar utredningen emellertid med att de alla har samma lön (högst F5); årlig personalkostnad per biträde blir därmed 95 676 kr. Den sammanlagda årliga personalkostnaden i löneläget den 1 juli 1980 beräknas då enligt följande.

Domare	$0,90 \times 175\,532 \text{ kr} =$	157 979 kr
Notarier	$4,67 \times 103\,032 \text{ kr} =$	481 159 kr
Biträden	$18,01 \times 95\,676 \text{ kr} =$	1 723 125 kr
		2 362 263 kr
Sammanlagd personalkostnad		

Kostnaderna för administration, expeditiionspersonal, lokaler, expenser m. m. samt inskrivningsmyndigheternas del av utgifterna för domstolsverket beräknas uppgå till 45 % av nyssnämnda personalkostnader (jfr 8.2 ovan samt Ds B 1980:7 s. 107 ff) och utgör således ungefär 1 063 000 kr.

Kostnadskalkyler för nollalternativet redovisas i *tabellerna 10 och 11*. Det antas att personalbehovet och därmed lönekostnaderna samt andra kostnader skall stiga i takt med ärendeökning.

Tabell 10 Kostnadskalkyl för nollalternativet (i 1000-tal kr). 0 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
1	Lönekostnader för IM:nas personal	2 362	2 362	2 362	2 362	2 362	2 362	2 362	2 362	
2	Lokaler, utrustning, expedition och administrativ service m. m.	1 063	1 063	1 063	1 063	1 063	1 063	1 063	1 063	45 % av
3	Summa kostnad (1-2)	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	lönekost-
4	Nuvärde per år	3 425	3 114	2 831	2 573	2 339	2 127	1 933	1 758	naderna.
5	Ackumulerat nuvärde	3 425	6 539	9 370	11 943	14 282	16 409	18 342	20 100	

Tabell 11 Kostnadskalkyl för nollalternativet (i 1000-tal kr). 10 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
1	Lönekostnader för IM:nas personal	2 362	2 598	2 858	3 144	3 458	3 804	4 184	4 603	
2	Lokaler, utrustning, expedition och administrativ service m. m.	1 063	1 169	1 286	1 415	1 556	1 712	1 883	2 071	45 % av
3	Summa kostnad (1-2)	3 425	3 767	4 144	4 559	5 014	5 516	6 067	6 674	lönekost-
4	Nuvärde per år	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	3 425	naderna.
5	Ackumulerat nuvärde	3 425	6 850	10 275	13 700	17 125	20 550	23 975	27 400	

8.3.3 CIM/ADB-alternativet

I tabellerna 12 och 13 redovisas kostnadskalkyler för CIM/ADB-alternativet. De grundas i huvudsak på det ADB-system som redovisats i bilaga 7 och kommenterats i avsnitt 8.2 samt avser den där beskrivna successiva överföringsmetoden. Redovisningen i kalkylerna avviker emellertid något från kostnadsberäkningarna i bilaga 7. De kostnader som där beräknats genom ett omkostnadspålägg (administrationspålägg) om 45 % på personalens lönekostnader har sålunda i kalkylerna redovisats särskilt med uppskattad fördelning på olika kostnadslag; summan av dessa särskilda belopp överensstämmer emellertid med omkostnadspålägget.¹⁶ En följd av detta är att de i bilaga 7 angivna lönekostnaderna ökats med 287 000 kr, som avser kostnader (högst F5) för ytterligare tre befattningshavare (för expeditionering av ärenden samt expeditionsvakt). I motsats till bilaga 7 innefattar kalkylerna dessutom kostnader för det fortsatta utredningsarbete som kan krävas efter ett beslut om övergång till CIM/ADB samt för utbildning och information rörande reformen; dessa kostnader har uppskattats till 0,5 resp. 1 milj. kr. Vidare har

¹⁶ CIM/ADB:s del av utgifterna för domstolsverket har dock ej redovisats särskilt utan får anses ingå i uppskattade kostnader för expenser.

de i bilaga 7 under 9.3.1 redovisade uppläggningskostnaderna om sammanlagt 596 000 kr i kalkylerna fördelats på sådana kostnader som utgör ADB-kostnader vid den nya myndigheten, 384 000 kr, och på sådana överföringskostnader, 212 000 kr, som uppkommer innan myndigheten börjar sin verksamhet (kostnader för beredning, kopiering och transport av uppläggen i inskrivningsböckerna). Kostnaderna för ADB-drift under budgetåren 1983/84–1987/88 i tabell 12 avser nettobelopp enligt bilaga 7 under 9.3.4. De i tabell 12 angivna kostnaderna för ADB-drift under budgetåren 1988/89–1990/91 har beräknats i enlighet med grunderna för beräkningarna i bilaga 7.

De i tabell 13 (10 % ärendeutveckling) angivna kostnaderna för ADB-drift bygger på att dessa kostnader ökar i takt med ärendeökningen, dvs. med 10 % per år; hänsyn har emellertid dessutom tagits till de kostnadsvariationer som framgår av bilaga 7.

I nollalternativet har en årlig ärendeökning om 10 % antagits medföra en motsvarande ökning av personalbehovet och därmed även av lönekostnaderna m. m. I CIM/ADB-alternativet antas en årlig ärendeökning om 10 % (tabell 13) emellertid medföra att personalen och därmed lönekostnaderna m. m. kommer att öka med endast 5 %. Detta antagande grundas i första hand på att en CIM ger möjlighet till riksinteckning för alla näringsidkare, något som utredningen räknar med skall medföra att det helt övervägande antalet nya inteckningsärenden kommer att avse riksinteckning. Därmed kommer andelen riksinteckningar i inskrivningsmyndighetens "lager" av registrerade inteckningsenheter att öka från år till år. Eftersom riksinteckningar kräver betydligt mindre arbete än regionalt begränsade inteckningar (jfr 7), antas ökande ärendevolymer kräva mindre behov av personalförstärkning hos en CIM än i nollalternativet. Därtill bidrar även att ADB-tekniken torde underlätta handläggningen av ökande ärendevolymer samt att personalen vid en CIM uteslutande kommer att handlägga ärenden om företagsinteckning och därmed får betydligt större vana vid att handlägga sådana ärenden än vad som är fallet i nollalternativet, där handläggningen av sådana ärenden ofta närmast torde utgöra en bisyssla. Dessutom bör mer ändamålsenliga och effektiva rutiner kunna tillämpas vid en CIM med dess stordriftsfördelar. Det bör även beaktas att allt fler ansökningar om inteckning i all verksamhet i riket måste medföra att beslutanderätten i allt fler ärenden kan delegeras från juristtill biträdespersonal; ökande ärendevolymer kommer därmed främst att öka behovet av biträdespersonal, varför lönekostnadsökningarna torde bli lägre än i nollalternativet, där behovet av juristpersonal torde komma att öka i takt med behovet av biträdespersonal. Vid oförändrad ärendeutveckling (tabell 12) borde man därför strängt taget kunna räkna med att personalbehovet skall minska från år till år. Utredningen har emellertid för försiktighets skull inte ansett sig böra väga in detta i beräkningarna.

Tabell 12 Kostnadskalkyl för CIM/ADB-alternativet (i 1000-tal kr). 0 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
	<i>Projektkostnader</i>									
1	Utredningskostnader	500								
2	Utbildning o. information	1 000								
3	Överföringskostnader	212								Beredning, kopiering och transporter.
	<i>Kostnader för ADB-drift</i>									
4	Utvecklingskostnader	205								
5	Uppläggningskostnader	384								
6	Driftkostnader	780	777	775	776	779	781	784	787	Inkl. blanketter för hyp.brev m. m.
	<i>Kostnader för den reguljära organisationen</i>									
7	Lönekostnader	1 947	1 801	1 801	1 801	1 801	1 801	1 801	1 801	En extra fiskal 83/84.
8	Sjukvård	10	10	10	10	10	10	10	10	
9	Reseersättningar	60	40	40	40	40	40	40	40	
10	Lokalkostnader	200	200	200	200	200	200	200	200	
11	Expenser utom kostnader för ADB-drift	190	144	144	144	144	144	144	144	
12	Summa kostnader (1-11)	5 488	2 972	2 970	2 971	2 974	2 976	2 979	2 982	
13	Nuvärde per år	5 488	2 702	2 455	2 232	2 031	1 848	1 682	1 530	
14	Akkumulerat nuvärde	5 488	8 190	10 645	12 877	14 908	16 756	18 438	19 968	

Tabell 13 Kostnadskalkyl för CIM/ADB-alternativet (i 1000-tal kr). 10 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
<i>Projektkostnader</i>										
1	Utredningskostnader	500								
2	Utbildning o. information	1 000								
3	Överföringskostnader	212								Beredning, kopiering och transporter.
<i>Kostnader för ADB-drift</i>										
4	Utvecklingskostnader	205								
5	Uppläggningskostnader	384								
6	Driftkostnader	780	855	939	1 033	1 140	1 256	1 384	1 526	Inkl. blanketter för hyp.brev. m. m.
<i>Kostnader för den reguljära organisationen</i>										
7	Lönekostnader	1 947	1 891							En extra fiskal 83/84. Kostnaderna beräknas öka med 5 % per år.
8	Sjukvård	10	10							
9	Resesättningar	60	40							
10	Lokalkostnader	200	200	2 421	2 542	2 669	2 803	2 943	3 090	
11	Expenser utom kostnader för ADB-drift	190	165							
12	Summa kostnader (1-11)	5 488	3 161	3 360	3 575	3 809	4 059	4 327	4 616	
13	Nuvärde per år	5 488	2 874	2 777	2 686	2 602	2 520	2 442	2 369	
14	Ackumulerat värde	5 488	8 362	11 139	13 825	16 427	18 947	21 389	23 758	

8.3.4 CIM/MAN-alternativet

I tabellerna 14 och 15 redovisas för jämförelses skull även kostnadskalkyler för en CIM med helt manuell handläggning (CIM/MAN-alternativet). I detta alternativ förutsätts, liksom i CIM/ADB-alternativet, att de av utredningen i avsnitten 3-5 och 7 diskuterade reformerna genomförs. Viktigt är därvid främst dels anpassningen till JB:s panträttskonstruktion, vilken bl. a. medför att särskilda inteckningsbevis (hypoteksbrev) skall utfärdas av inskrivningsmyndigheten, dels möjligheten för alla slags näringsidkare att få riksinteckning. Viktigt är också att nuvarande kontroll av näringsidkarens bokföringskyldighet faller bort samt att kravet på s. k. driftsbevis slopas.¹⁷

Enligt utredningens bedömning kan personalbehovet minska något, om handläggningen koncentreras till en enda myndighet, eftersom personalen då uteslutande handlägger ärenden om företagsinteckning och därmed får betydligt större vana vid att handlägga sådana ärenden. Dessutom torde ändamålsenligare och därmed mer effektiva rutiner kunna tillämpas vid en CIM. Det finns även andra skäl som talar för minskning av personalbehovet i CIM/MAN-alternativet. Sålunda faller, som nyss nämnts, arbetet med att

¹⁷ Se närmare motiven (9.1.2) till 1:2 FHL.

kontrollera driftsbevis och bokföringsplikt bort. Inte heller behövs det någon kontroll av var aktiebolags styrelse har sitt säte. Vidare blir en CIM befriad från åtskilliga av de arbetsuppgifter som enligt nuvarande ordning måste utföras i samband med ändringar i rikets administrativa indelning, dvs. översändande av förteckningar, upplägg och akter samt kommunikation i övrigt mellan olika inskrivningsmyndigheter. Som nämnts i andra sammanhang kommer riksinteckningsmöjligheten dessutom säkerligen att leda till ökning av andelen ärenden som avser riksinteckning och sådana ärenden medför mindre arbete än ärenden som avser regionalt begränsade inteckningsenheter. Men på den andra sidan talar vissa skäl för att personalbehovet skall öka i CIM/MAN-alternativet. Inskrivningsmyndigheten skall sålunda utfärda särskilda inteckningsbevis (hypoteksbevis) i stället för att, som nu, på ett ganska enkelt sätt förse ingivna skuldebrev med bevis om inteckning. Arbetet med manuell utskrift av hypoteksbreven kommer givetvis att öka personalbehovet. Eftersom hypoteksbreven – i motsats till skuldebreven – inte skall få föras med bevis om innehav, tillkommer också arbete med att skriva ut särskilda innehavsbevis. Vidare kommer en manuellt förd inskrivningsbok för hela riket att bli mycket omfattande; detsamma gäller särskilda sökregister. Man kan därför anta att det blir mer tidskrävande att finna en viss näringsidkares upplägg i boken resp. att konstatera att han inte har något upplägg i boken. Sådan sökning måste göras vid handläggningen av varje ärende och vid besvarandet av varje fråga angående näringsidkares inteckningsförhållanden.

Utredningen har inte funnit det vara möjligt att närmare beräkna effekterna av de faktorer som är ägnade att minska resp. öka personalbehovet i detta alternativ. Utredningen går i stället ut från att effekterna på det hela taget jämnar ut varandra och kalkylerna bygger därför på en personalstyrka som svarar mot den i nollalternativet, dvs. 27 personer (inklusive expeditionspersonal m. m.). Liksom i CIM/ADB-alternativet antas dock att tingsnotarier inte skall ingå i organisationen (jfr 8.2). De kalkylerade lönekostnaderna avser en rådman och en fiskal samt 2 assistenter (högst F8) och ytterligare 23 befattningshavare (högst F5). Under det första verksamhetsåret tillkommer lönekostnader för ytterligare en fiskal, vilket motiveras av det merarbete som man får räkna med för tiden närmast efter övergången till en centraliserad handläggning.

Fortsatta utredningskostnader samt kostnader för utbildning och information med anledning av reformen uppskattas – liksom kostnaderna för beredning, kopiering och transporter av inskrivningsböckerna – till samma belopp som i CIM/ADB-alternativet. Utredningen räknar med att de upplägg som har uppgift om näringsidkarens identitetsnummer kommer att sorteras i nummerordning. Kostnaderna för detta samt för att lägga upp alfabetiska sökregister har uppskattats till 200 000 kr. Kostnaderna för blanketter till hypoteksbevis och innehavsbevis m. m. har redovisats särskilt (utöver expenser i övrigt), eftersom motsvarande kostnader i CIM/ADB-alternativet ingår i kostnaderna för ADB-drift. Beträffande CIM/MAN:s andel i utgifterna för domstolsverket gäller vad som sagts i fråga om CIM/ADB-alternativet (not 16).

I avsnitt 8.3.3 har redovisats olika skäl för att lönekostnaderna i CIM/ADB-alternativet antas öka med endast 5 % vid en årlig ärendeökning om 10 %

(tabell 13). Dessa skäl, vilka till stor del grundas på att en CIM ger möjlighet till riksinteckning för alla slags näringsidkare, medför att man även i CIM/MAN-alternativet bör räkna med att lönekostnaderna ökar i lägre takt än ärendevolymen. Men i sistnämnda alternativ kan man inte utnyttja ADB-teknikens fördelar; samtliga hypoteksbrev och innehavsbevis måste skrivas ut manuellt i CIM/MAN-alternativet och sökningen i ett manuellt fört register tar allt längre tid ju större registret blir. I den i *tabell 15* redovisade kostnads kalkylen (10 % ärendeutveckling) räknar utredningen därför med att lönekostnader o. d. ökar med 7,5 % om året.

Tabell 14 Kostnads kalkyl för CIM/MAN-alternativet (i 1000-tal kr). 0 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
	<i>Projektkostnader</i>									
1	Utredningskostnader	500								
2	Utbildning o. information	1 000								
3	Överföringskostnader	212								Beredning, kopiering och transporter.
4	Kostnader för sortering m. m.	200								
	<i>Kostnader för den reguljära organisationen</i>									
5	Lönekostnader	2 904	2 758	2 758	2 758	2 758	2 758	2 758	2 758	27 tjänstemän. En extra fiskal 83/84.
6	Sjukvård	15	15	15	15	15	15	15	15	
7	Reseersättningar	60	40	40	40	40	40	40	40	
8	Lokalkostnader	400	400	400	400	400	400	400	400	
9	Expenser	415	370	370	370	370	370	370	370	
10	Blanketter för hyp.brev m. m.	50	50	50	50	50	50	50	50	
11	Summa kostnader (1-10)	5 756	3 633	3 633	3 633	3 633	3 633	3 633	3 633	
12	Nuvärde per år	5 756	3 303	3 002	2 730	2 481	2 256	2 051	1 864	
13	Akkumulerat värde	5 756	9 059	12 061	14 791	17 272	19 528	21 579	23 443	

Tabell 15 Kostnadskalkyl för CIM/MAN-alternativet (i 1000-tal kr). 10 % ärendeutveckling

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
<i>Projektkostnader</i>										
1	Utredningskostnader	500								
2	Utbildning o. information	1 000								
3	Överföringskostnader	212								Beredning, kopiering och transporter.
4	Kostnader för sortering m. m.	200								
<i>Kostnader för den reguljära organisationen</i>										
5	Lönekostnader	2 904	2 965							En extra fiskal 83/84. Kostnaderna beräknas öka med 7,5 % per år.
6	Sjukvård	15	15							
7	Resersättningar	60	40							
8	Lokalkostnader	400	400	4 141	4 451	4 785	5 144	5 530	5 945	
9	Expenser	415	432							
10	Blanketter för hyp.brev m. m.	50	55	61	67	73	81	89	97	Ökar med 10 % per år.
11	Summa kostnader (1-10)	5 756	3 907	4 202	4 518	4 858	5 225	5 619	6 042	
12	Nuvärde per år	5 756	3 552	3 473	3 394	3 318	3 244	3 172	3 101	
13	Ackumulerat nuvärde	5 756	9 308	12 781	16 175	19 493	22 737	25 909	29 010	

8.3.5 Jämförelser

De i kostnadskalkylerna beräknade ackumulerade nuvärdena för de olika alternativen har sammanställts i *tabell 16*. De redovisas också grafiskt i *figur 1* (0 % ärendeutveckling) och *figur 2* (10 % ärendeutveckling).

A. Utfall vid 0 % ärendeutveckling

En jämförelse av de ackumulerade nuvärdena i *figur 1* visar att det ackumulerade nuvärdet i slutet av kalkylperioden blir lägre för CIM/ADB-alternativet än för nollalternativet. Det ackumulerade nuvärdet för CIM/MAN-alternativet är alltid högre än för de båda andra alternativen.

Om det kan antas att någon ärendeutveckling inte sker, kommer således en centralmyndighet som använder ADB att ge lönsamhet – om än knapp – under kalkylperioden jämfört med nollalternativet.

B. Utfall vid 10 % ärendeutveckling

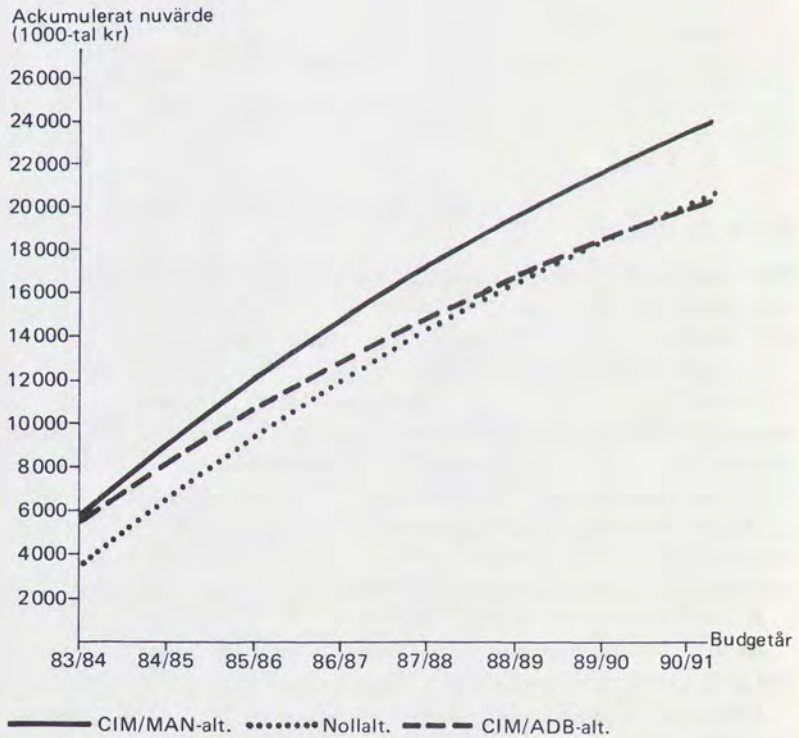
Av *figur 2* framgår de ackumulerade nuvärdena för de skilda alternativen vid 10 % ökning av antalet ärenden under varje år.

Jämförelsen visar att CIM/ADB-alternativet ställer sig lönsammare än nollalternativet redan under det fjärde året av kalkylperioden om åtta år. De investeringar som görs med anledning av reformen betalar sig sålunda redan under det fjärde året genom att de löpande kostnaderna blir lägre än i

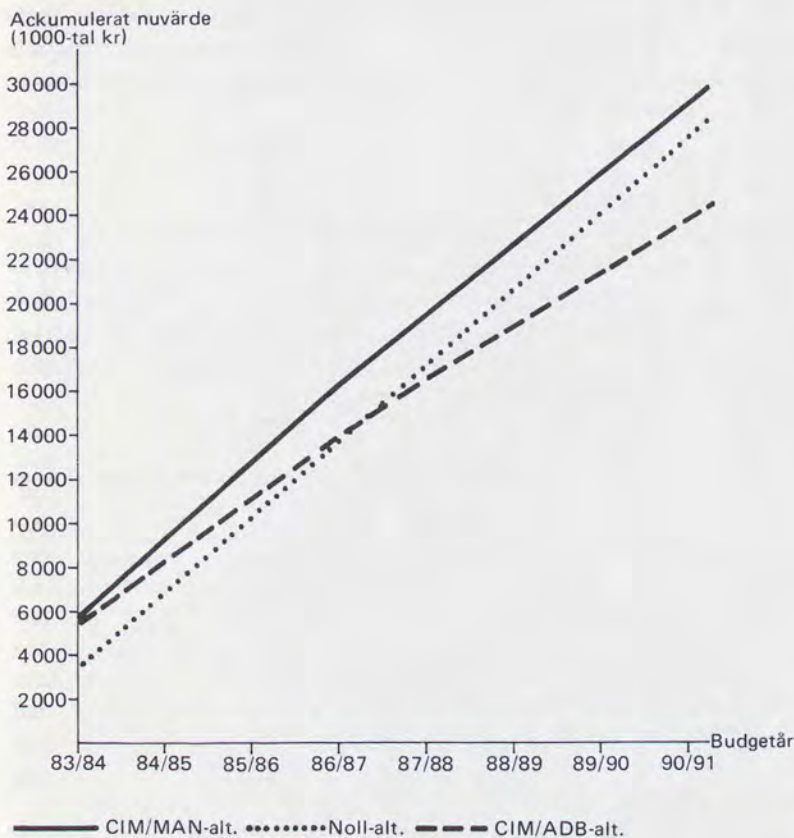
nollalternativet. Det ackumulerade nuvärdet för CIM/MAN-alternativet är alltid högre än för de båda andra alternativen. Vid slutet av kalkylperioden är det ackumulerade överskottet för CIM/ADB-alternativet jämfört med nollalternativet ca 3,6 milj. kr.

Tabell 16 Jämförelser av olika alternativ vad avser ackumulerat nuvärde (i 1000-tal kr)

Rad	Beskrivning	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90	90/91	Anm.
<i>A. 0 % ärendeutveckling</i>										
1	Nollalternativet	3 425	6 539	9 370	11 943	14 282	16 409	18 342	20 100	Se tabell 10.
2	CIM/ADB-alternativet	5 488	8 190	10 645	12 877	14 908	16 756	18 438	19 968	Se tabell 12.
3	CIM/MAN-alternativet	5 756	9 059	12 061	14 791	17 272	19 528	21 579	23 443	Se tabell 14.
<i>B. 10 % ärendeutveckling</i>										
4	Nollalternativet	3 425	6 850	10 275	13 700	17 125	20 550	23 975	27 400	Se tabell 11.
5	CIM/ADB-alternativet	5 488	8 362	11 139	13 825	16 427	18 947	21 389	23 758	Se tabell 13.
6	CIM/MAN-alternativet	5 756	9 308	12 781	16 175	19 493	22 737	25 909	29 010	Se tabell 15.

Figur 1 Ackumulerade nuvärden vid 0 % ärendeutveckling.

Figur 2 Ackumulerade nuvärden vid 10 % ärendeutveckling.

8.3.6 Möjliga besparingar

En viktig omständighet vid en bedömning av alternativen är om de kostnadshöjningar som redovisats på ett håll i praktiken kan vägas upp av besparingar på ett annat håll (jfr vad som sagts i 8.3.1). Fråga är alltså om det är möjligt att genomföra reformen inom ramen för de resurser som finns på området. Vad som därvid framför allt är av betydelse är i vad mån kostnaderna för den personal som nu handlägger ärenden om företagsinteckning vid de 24 inskrivningsmyndigheterna (jfr 8.3.2) kan sparas in i samband med övergången till en centraliserad handläggning. Ifrågasvarande personal torde endast i mycket begränsad omfattning – något varierande beroende på var myndigheten förläggs – kunna sysselsättas vid en CIM. Förutsättningarna för omedelbara inbesparingar är således små. Men på den andra sidan måste det förhållandet att den personal som vid var och en av de 24 inskrivningsmyndigheterna sysslar med ärenden om företagsinteckning är mycket liten (i regel mindre än en årsarbetskraft per inskrivningsmyndighet) medföra att de frigjorda personalresurserna tämligen snart kan sysselsättas med handläggningen av inskrivningsärenden rörande fast egendom eller utnyttjas i resp. tingsrätts övriga verksamhet. Därmed onödiggörs eljest påkallat behov av

personalförstärkning vid de berörda tingsrätterna. Utredningen räknar därför med att kostnaderna för den nuvarande personalen, i den mån de inte sparas in genom naturlig avgång, inom kort skall förlora sin aktualitet för bedömning av vad den tilltänkta reformen kommer att kosta.

8.3.7 Nuvarande intäkter

Som förut nämnts grundas utredningens ovan redovisade beräkningar på ett årligt antal ärenden svarande mot det som förekom under kalenderåret 1979. Om hänsyn tas till antalet avgiftsbelagda ärenden av olika slag samt till de sedan den 1 oktober 1980 gällande expeditionsavgifterna (SFS 1980:684) kan statsverkets inkomster av expeditionsavgifter i ärenden angående företagsinteckning beräknas enligt uppställningen i *tabell 17*.

Tabell 17 Beräkning av sammanlagda expeditionsavgifter för ärenden ang. företagsinteckning under ett år

Ärendetyp	Antal ärenden år 1979	Exp. avgift kr	Beräknad inkomst kr
Beviljade inteckningar	30 352	80	2 428 160
Andra inteckningsåtgärder	743	140 ^b	104 020
Innehavsantekningar	29 481	10	294 810
Gravationsbevis	28 036 ^a		
a. Vanliga	27 195	50	1 359 750
b. Påskrifter	841	20	16 820
Summa avgifter			4 203 560

^a På grundval av uppgifter från IM i Stockholms domsaga beräknas att 3 % av samtliga gravationsbevis avser påskrifter, där avgiften ofta endast är 20 kr.

^b Andra inteckningsåtgärder avser främst nedsättning (200 kr) och utbyte (80 kr) samt i ringa mån utsträckning (80 kr); för enkelhets skull räknas med en genomsnittlig avgift om 140 kr per ärende.

De beräknade inkomsterna om ca 4,2 milj. kr är omkring 0,8 milj. kr större än de i avsnitt 8.3.2 beräknade kostnaderna om ca 3,4 milj. kr för nuvarande inskrivningsverksamhet avseende ärenden om företagsinteckning. Även om sistnämnda kostnadsbelopp, som ju grundats på pris- och löneläget den 1 juli 1980, räknas upp med 10 % för att anpassas till nuvarande kostnadsnivå, blir inkomsterna drygt 0,4 milj. kr större än kostnaderna för verksamheten.

Att inkomsterna av nuvarande inskrivningsverksamhet avseende ärenden om företagsinteckning överstiger de av utredningen beräknade kostnaderna för verksamheten behöver inte betyda att utredningen underskattat kostnaderna. Förklaringen torde i stället vara den att nuvarande avgifter är för höga. De sedan den 1 oktober 1980 gällande avgifterna överensstämmer visserligen i huvudsak med de avgifter som föreslogs i stämpelskatteutredningens delbetänkande (Ds B 1980:7) Avgifter vid tingsrätt m. m., vilket byggde på full kostnadstäckning, men avgiften för bevis om innehavsantekning har bibehållits trots att stämpelskatteutredningens förslag om höjning av andra avgifter förutsatte att denna avgift skulle avskaffas; vad gäller ärenden om företagsinteckning betyder detta en extra inkomst (övertäckning) om ca 0,3 milj. kr. Därtill kommer att avgiften för gravationsbevis avseende närings-

verksamhet – liksom tidigare och i enlighet med stämpelskatteutredningens förslag – är lika stor som avgiften för gravationsbevis avseende fast egendom; eftersom gravationsbevis avseende intecknad näringsverksamhet i regel framställs på ett mycket enkelt sätt – genom fotokopiering av inskrivningsbokens upplägg – innebär detta att avgifterna för sådana gravationsbevis kan sägas i viss mån bidra till att täcka kostnaderna för gravationsbevis avseende fast egendom, vilka oftast är dyrare att framställa.

8.4 Utredningens bedömning och förslag

Av de i föregående avsnitt redovisade kostnadskalkylerna framgår att CIM/MAN-alternativet, dvs. en central inskrivningsmyndighet med helt manuell handläggning, har klart sämre lönsamhet än nollalternativet. Enligt utredningens mening är det därför uteslutet att föreslå att handläggningen av samtliga ärenden angående företagsinteckning skall koncentreras till en CIM med helt manuell handläggning. Enligt kalkylerna har CIM/ADB-alternativet, dvs. en central inskrivningsmyndighet med ADB-baserat inteckningsregister, däremot bättre lönsamhet än nollalternativet. Detta gäller särskilt för det fall att ärendevolymen ökar med 10 % per år. Utredningen anser att det är realistiskt att räkna med en sådan ärendeutveckling. Under åren 1973–1979 har ärendeutvecklingen visserligen varit mycket ojämn (se 2.3 tabell 7). Den totala ärendeutvecklingen under nämnda år svarar emellertid mot en ökning från år till år med ca 10 %. Ökningen från år 1979 till år 1980 har dock varit betydligt lägre. Men man måste också beakta att utredningens förslag, om de genomförs, bäddar för fler ärenden än för närvarande.

Av skäl som förut (7.4 och 8.1) angetts anser utredningen att en centralisering av handläggningen av ärenden om företagsinteckning är mycket angelägen. Trots de engångskostnader som uppkommer i samband med övergången till handläggning vid en CIM med ADB-register vill utredningen därför förorda en sådan reform. Utredningen vill i sammanhanget erinra om att en övergång till handläggning vid en CIM med ADB-register kommer att medföra snabbare handläggning samt ge möjlighet till snabbare och säkrare besked om näringsidkares inteckningsförhållanden. Reformen kommer också att medföra indirekta effekter i form av förenklad administration och minskad byråkrati. Utredningen vill vidare peka på att näringsidkarnas kostnader för en eventuell höjning av expeditionsavgifterna torde vägas upp av minskade kostnader i övrigt. Utredningen föreslår nämligen att det inte längre skall krävas intyg av kronofogdemyndighet om att näringsidkaren driver den verksamhet som skall intecknas. Expeditionsavgiften för sådant driftsbevis är f. n. 40 kr. Men att skaffa driftsbevis medför givetvis besvär för sökanden eller hans ombud och därmed ytterligare kostnader. I sammanhanget kan nämnas att det även för kronofogdemyndigheterna torde vara en fördel att avlastas sitt sysslande med driftsbevis samtidigt som de får tillgång till ett rikstäckande företagsinteckningsregister. Vidare bör påpekas att i kostnaderna för reformen ingår en viss förbättring av inteckningsregistren (inskrivningsböckerna).

De av utredningen beräknade kostnaderna för CIM/ADB-alternativet har redovisats i avsnitt 8.3.3. Ifall de beräknade engångskostnaderna om sammanlagt 2 301 000 kr fördelas jämnt över CIM:s åtta första verksamhetsår, dvs. med cirka 288 000 kr per år, kommer de totala kostnaderna under nämnda år

– vid 0 % ärendeutveckling (jfr tabell 12 rad 6–11) – att understiga de förut (8.3.7) beräknade årliga inkomsterna av expeditionsavgifter på sätt som framgår av uppställningen i *tabell 18*. Om ärendeantalet ökar från år till år, måste inkomsterna av expeditionsavgifter antas stiga i takt med ärendeökningen; förhållandena vid 10 % ärendeutveckling (jfr tabell 13 rad 6–11) framgår av uppställningen i *tabell 19*.

Tabell 18 Jämförelse mellan kostnader och inkomster av exp.avgifter vid 0 % ärendeutveckling (1000-tal kr)

År	Fördelad engångskostnad	Årlig driftkostnad	Total årlig kostnad	Årlig inkomst (exp.avg.)	Skillnad
1	288	3 187	3 475	4 204	729
2	288	2 972	3 260	4 204	944
3	288	2 970	3 258	4 204	946
4	288	2 971	3 259	4 204	945
5	288	2 974	3 262	4 204	942
6	288	2 976	3 264	4 204	940
7	288	2 979	3 267	4 204	937
8	288	2 982	3 270	4 204	934

Tabell 19 Jämförelse mellan kostnader och inkomster av exp.avgifter vid 10 % ärendeutveckling (1000-tal kr)

År	Fördelad engångskostnad	Årlig driftkostnad	Total årlig kostnad	Årlig inkomst (exp.avg.)	Skillnad
1	288	3 187	3 475	4 204	729
2	288	3 161	3 449	4 624	1 175
3	288	3 360	3 648	5 087	1 439
4	288	3 575	3 863	5 596	1 733
5	288	3 809	4 097	6 155	2 058
6	288	4 059	4 347	6 771	2 424
7	288	4 327	4 615	7 448	2 833
8	288	4 616	4 904	8 192	3 288

Med hänsyn till att inkomsterna kommer att överstiga de beräknade kostnaderna behöver ett genomförande av CIM/ADB-alternativet inte föranleda någon höjning av expeditionsavgifterna. Som förut (7.4) nämnts menar utredningen emellertid att bruket av riksinteckning bör främjas och ett sätt att göra detta är att ha lägre expeditionsavgifter för sådana inteckningar än för regionalt begränsade inteckningar.¹⁸ Vidare anser utredningen, i likhet med vad som föreslagits i stämpelskatteutredningens delbetänkande (Ds B 1980:7), att avgiften för bevis om innehavsan-teckning bör avskaffas. Om detta beaktas skulle kostnaderna för CIM:s verksamhet (med bevarad övertäckning) kunna täckas med de avgifter som anges i uppställningen i *tabell 20*. Den där gjorda beräkningen syftar främst till att visa hur de avgifter som enligt utredningens mening kan komma i fråga förhåller sig till de nuvarande avgifterna, vilka

¹⁸ Jfr motiven (9.1.3) till 2:1 FHL.

redovisats i avsnitt 8.3.7. Beräkningen bygger därför, liksom den i tabell 17, på antalet ärenden år 1979 och utredningen har ej sökt beräkna storleken av de avgifter som kan bli aktuella vid ett framtida genomförande av CIM/ADB-alternativet; då lär nuvarande avgifter ändå komma att vara justerade efter kostnadsutvecklingen. I beräkningen antas att 90 % av inteckningsärendena kommer att avse riksinteckning. Vad gäller "andra inteckningsåtgärder" menar utredningen att man i princip bör ha en enhetlig avgift; vid utbyte bör man däremot – i likhet med vad som gäller i fråga om utbyte av pantbrev – ta ut särskild avgift för varje inbytt hypoteksbrev. Avgiften för varje utbytesärende blir därmed beroende av antalet inbytta hypoteksbrev och av huruvida det rör sig om riksinteckning eller annan inteckning. Eftersom antalet "andra inteckningsåtgärder" är obetydligt, bygger beräkningen emellertid för enkelhets skull på samma avgift för samtliga sådana ärenden; dödningssärenden skall givetvis liksom hittills vara avgiftsfria. Vidare räknar utredningen med en enhetlig avgift för de maskinellt framställda registerutdrag som skall ersätta nuvarande gravationsbevis; det blir således inte aktuellt med någon lägre avgift för påskrift på gravationsbevis. – Om ärendeantalet kommer att öka från år till år, vilket utredningen räknar med, så kommer inkomsterna att öka i samma takt.

Tabell 20 Tänkbara expeditionsavgifter och inkomster av dem under ett år

Ärendetyp	Antal ären- den (1979)	Exp.av- gift kr	Beräknad inkomst kr
Riksinteckningar	27 317	80	2 185 360
Andra inteckningar	3 035	160	485 600
Andra inteckningsåtgärder	743	200	148 600
Registerutdrag	28 036	50	1 401 800
Summa avgifter			4 221 360

Mot bakgrund av vad som har anförts i det föregående anser utredningen att dess reformförslag bör anses vila på kostnadsmässigt acceptabel grund. Denna sida av saken utgör alltså intet hinder mot att föreslå att inskrivningsväsendet centraliseras till en inskrivningsmyndighet som skall utnyttja ADB. Utredningen föreslår att så sker. Utredningens lagförslag – främst då 3 kap. FHL – bygger på det system och den handläggningsordning som beskrivs i *bilaga 7* och utredningen förordar att övergången till den nya ordningen sker enligt den successiva överföringsmetod som behandlas i bilagan. Med denna successiva överföringsmetod kan det så småningom möjligen bli aktuellt att överväga om något slags förnyelselagstiftning bör införas för inteckningar som då ännu inte förts över till ADB-registret, dvs. inteckningar avseende inteckningsenheter (upplägg) som inte berörts av några ärenden under viss tid efter övergången till det nya systemet.

I samband med övergången till det nya systemet med en CIM blir det nödvändigt att vidta en rad praktiska arrangemang. Dels skall inskrivningsböcker och akter transporteras från de nuvarande 24 inskrivningsmyndigheterna, dels skall allt material ställas i ordning hos den nya myndigheten. Det

kan därför bli motiverat att i anslutning till den nya lagens ikraftträdande ställa in en eller möjligen flera inskrivningsdagar. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bör kunna fatta beslut härom med stöd av 3:4 FHL.

Utredningen har avstått från att lägga fram något förslag om var den föreslagna centralmyndigheten bör förläggas. Enligt utredningens mening är det dock lämpligast att myndigheten förläggs någonstans i Mellansverige och utredningen har i sina kostnadsberäkningar kalkylerat att den förläggs på ett avstånd om 25 mil från Stockholm. Utredningen förutsätter att den föreslagna centralmyndigheten, liksom sjöfartsregistret, skall bli inordnad i en allmän domstol.¹⁹ Man skulle emellertid också kunna tänka sig en särskild och gemensam riksmyndighet för handläggning av ärenden om företagsinteckning samt ärenden om registrering av och inteckning i skepp, skeppsbyggen och luftfartyg.²⁰ Utredningen anser för sin del att mycket talar för en sådan ordning men det faller – sedan utredningen befriats från uppgiften att föreslå tillämpningsföreskrifter – utom ramen för utredningsuppdraget att gå närmre in på detta.

Även om utredningen inte föreslår att CIM förläggs till viss ort, vill utredningen framhålla att det är lämpligt att myndigheten – om den skall organiseras vid allmän domstol – förläggs till någon av de 24 inskrivningsmyndigheter som nu handlägger ärenden om företagsinteckning. I så fall kan man nämligen dra nytta av den personal och de kunskaper om företagsinteckning som nu finns hos denna inskrivningsmyndighet. I sammanhanget vill utredningen betona att en förläggning till Stockholms tingsrätt torde ställa sig billigast, eftersom man där nu har betydligt fler upplägg och handlägger betydligt fler ärenden angående företagsinteckning än vid någon av de andra 23 inskrivningsmyndigheterna (jfr 2.3 tabellerna 5 och 9); därmed har man också den största personalen för handläggning av sådana ärenden. En förläggning till Stockholms tingsrätt ger därför lägre kostnader för överflyttning av akter och upplägg och dessutom kan man då i största mån utnyttja den personal som nu sysslar med ärenden om företagsinteckning (jfr 8.3.6). Vid inskrivningsmyndigheten i Stockholms domsaga torde det för övrigt, sedan handläggningen av fastighetsinskrivningsärenden där nyligen lades över på ADB, också finnas det lokalutrymme som behövs.

En övergång till handläggning av företagsintekningsärenden vid en CIM leder till ett förändrat anslagsbehov jämfört med nuläget, låt vara att verksamheten skall bedrivas inom totalt sett oförändrade resurser. Följande förändringar torde inträffa.

Den verksamhet som nu bedrivs vid 24 inskrivningsmyndigheter i fråga om företagsinteckningar upphör. Som tidigare nämnts minskar därvid resursbehoven vid de berörda myndigheterna. Utredningen tar inte här ställning till i vilken takt och på vilket sätt de frigjorda resurserna vid de berörda myndigheterna skall disponeras.

Medel måste anvisas till den CIM som skall inrättas. Utredningen beräknar följande budget för CIM under det första verksamhetsåret (budgetåret).

¹⁹ Jfr prop. 1970:20 B s. 494 f.

²⁰ Jfr SOU 1976:70 s. 86 f.

Anslagsbehov vid CIM (1000-tal kr)

Lönekostnader	1 947
Sjukvård	10
Reseersättningar	60
Lokalkostnader	200
Expenser utom kostnader för ADB-drift	190
Kostnader för ADB-drift	780
	<hr/>
Summa	3 187

Vid reformens genomförande uppstår också behov av särskilda medel vid domstolsverket, vilket av utredningen förutsätts bli ansvarigt för genomförandet.

Anslagsbehov vid domstolsverket (1000-tal kr)

<i>Projektkostnader</i>	
Utredningskostnader	500
Utbildning och information	1 000
Överföringskostnader	212
<i>Kostnader för ADB-drift</i>	
Utvecklingskostnader	205
Uppläggningskostnader	384
	<hr/>
Summa	2 301

Samtliga anslagsposter som nu har redovisats förekommer också i kostnads-kalkylerna.

Sammanfattningsvis beräknar således utredningen det löpande anslagsbehovet (i 1980 års pris- och kostnadsläge) för CIM till cirka 3,2 milj. kr; under det första verksamhetsåret tillkommer ett medelsbehov vid domstolsverket på cirka 2,3 milj. kr för kostnader av engångskaraktär.²¹

²¹ Jfr dock 8.3.3 not 16.

9 De enskilda lagförslagen

9.1 Förslaget till lag om företagshypotek

9.1.1 Redigering

Förslaget till lag om företagshypotek (FHL) – som det följdriktigt (jfr 3.2) heter – bildar fyra kapitel, av vilka de tre första dessutom delas in i avsnitt genom underrubriker. Paragraferna numreras kapitelvis.

Första kapitlet ägnas den rättighet som stiftas på grund av företagsinteckning och som är lagens mål och syfte. Kapitlet rubriceras Rätt på grund av företagsinteckning; utredningen erinrar om att den ej funnit sig böra mynta någon särskild term för rättigheten (3.2).

Kapitlet inleds, under rubriken Allmänna bestämmelser, med regler som talar om vad företagshypotek är, vem som kan använda sig därav, hur det går till att ställa sådan säkerhet och att dödsbo träder i avliden näringsidkares ställe; för den sistnämnda regeln – ytterst ett avsteg från reglerna om verkan av att rörelsen byter innehavare – har det varit svårt att finna någon riktigt lyckad placering. Därefter följer,

under rubriken Företagshypoteks omfattning, regler som anger vilken rörelseegendom som hör under ställt företagshypotek,

under rubriken Verkan av överlåtelse m. m., regler som ger borgenären s. k. förföljelserätt mot tredje man i överlåten eller skiftad rörelseegendom och löser konkurrensen mellan på ena sidan borgenären och på andra sidan den som köpt rörelseegendom och lagfarit köpet enligt lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva (lösöreköpslagen), och,

under rubriken Rätt till betalning ur företagshypotek, regler om borgenärens rätt till betalning vid exekution, efter fordringspreskription m. m. och sedan den in-tecknade verksamheten lagts ned samt regler om borgenärens rätt till betalning i vissa fall utan hinder av att fordringen ej är förfallen till betalning.

Andra kapitlet handlar om själva den inskrivning som kallas företagsinteckning, alltså den tekniska grundvalen för rättigheten. Kapitlet rubriceras Företagsinteckning. Det har tre underrubriker. Under rubriken Företagsinteknings omfattning avhandlas den utsträckning vari sökandens näringsverksamhet, pågående och/eller framtida, skall beröras, hur kravet på enhetlighet i in-teckningsförhållanden skall hävdas och hur ändringar i rikets administrativa indelning skall påverka in-teckningsförhållandena. Under rubriken Företagsinteknings företräde ges huvudregeln om in-teckningars inbördes företrä-

de och hänvisas dels till möjligheten att genom inteckningsåtgärd eller annorledes avvika från huvudregeln, dels till att rättighetens företrädare i förhållande till rättigheter av andra slag regleras av förmånsrättslagen (1970:979, FRL). Och under rubriken Vissa bestämmelser om företagsintecknings och hypoteksbrevs giltighet regleras verkan av specialeksekution och konkurs samt sambandet mellan inteckningens giltighet och hypoteksbrevets.

Tredje kapitlet handlar om inskrivningsförfarandet och rubriceras också så. Det har sex underrubriker.

Under rubriken Inskrivningsregister och inskrivningsmyndighet avhandlas företagsinteckningsregistret och den myndighet som skall sköta det. Under rubriken Handläggningen av inskrivningsärenden föreslås allmänna regler om inskrivningsärenden, inskrivningsdagar, dagbok och akter, uppskov, införingar i registret m. m. Dessa regler gäller alla inskrivningsärenden. Därefter följer, under rubriken Inteckningsansökan, regler som enbart rör inteckning, hur sådan söks och prövas, när hypoteksbrev utfärdas och hur inteckningsföreträdare (dvs. förhållande till andra inteckningar i samma verksamhet) kan bestämmas med avvikelse från den förutnämnda huvudregeln i ämnet. Under rubriken Inteckningsåtgärder samlar förslaget regler om utsträckning, utbyte, sammanföring, nedsättning, dödning och innehavsantekning; där föreslås ingen motsvarighet till reglerna om hur inteckningsansökan prövas. Under särskild rubrik, Anteckning och rättelse i företagsinteckningsregistret, regleras dels vad som skall antecknas i registret utöver det som hör till förfarandet vid inteckning m. m., dels i vilka fall misskrivning och liknande skall rättas och hur rättelse skall genomföras. Kapitlet avslutas med regler rubricerade Besvär.

Fjärde kapitlet är rubricerat Särskilda bestämmelser. Det behandlar rätt till ersättning av statsverket för förlust som någon lider till följd av tekniskt fel i företagsinteckningsregistret, som enligt utredningens förslag skall föras med ADB, och för förlust som rättsägare kan tillskyndas genom rättelse i registret.

9.1.2 1 kap. Rätt på grund av företagsinteckning

1 §

Denna paragraf står liksom 2–4 §§ under rubriken "*Allmänna bestämmelser*". Den definierar företagshypotek såsom den säkerhet i näringsverksamhet vilken ställs enligt den föreslagna lagen. Hur företagshypotek ställs, alltså hur rätt på grund av företagsinteckning upplåts, framgår av 3 §.

2 §

Denna paragraf skall ställas mot 1 och 2 §§ samt 17 § andra stycket FL; den har motsvarighet i 6:1 JB. Paragrafen ger alla näringsidkare rätt att få inteckning i sin verksamhet¹ och ger beviset om denna inskrivning namnet hypoteksbrev.

I *första stycket* reglerar paragrafen den allmänna rätt för näringsidkare att inteckna sin verksamhet som utredningen föreslår. Varför varje näringsidkare,

¹ Förbuden mot inteckning i 5 § lagen (1952:166) om häradsallmänningar och i 5 § lagen (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna avser endast fast egendom och utgör således inte något hinder mot företagsinteckning i näringsverksamhet som utövas av häradsallmänning eller allmänningsskog (såsom juridisk person); se SvJT 1976 rf. s. 33. Jfr prop. 1932:10, 1952:15 och 1970:145 s. 166 f.

oavsett bokföringsplikt förr och nu, föreslås få rätt till inteckning i sin näringsverksamhet för att kunna utnyttja verksamheten som underlag för kreditssäkerhet har utvecklats i den allmänna motiveringen (4). Frånsett andra styckets undantag för konkursbo föreslås alltså ingen annan begränsning härutinnan än den som ligger i den självklara, i 2:1 FHL uttalade förutsättningen att lagen och det kreditssäkerhetsinstrumentet den reglerar är till för den som driver näringsverksamhet här i landet.² Näringsidkarens principiella rätt att inteckna sin näringsverksamhet kommer dessutom enligt 3:11 FHL att undertryckas för tid då näringsidkaren är försatt i konkurs.

Med näringsidkare förstår utredningsförslaget detsamma som FL gör, dvs. var och en som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art.³ Som en nyhet föreslås dessutom att även blivande näringsidkare skall få tillgång till företagsinteckning utan hinder av att han ännu ej påbörjat verksamheten. Det har nämligen synts utredningen opraktiskt att den som – utan att vara hindrad av konkurs – vill börja näringsverksamhet skall vara förhindrad att vidta praktiska förberedelser för att ställa säkerhet i form av företagshypotek för startkapital och annan behövlig kredit i begynnelsekedet.⁴ På kreditgivaren, och ej på myndighet, kommer sålunda att läggas ansvaret för att pröva i vad mån erbjuden säkerhet har verklighetsunderlag. Det är enligt utredningens mening också naturligt att ansvaret ligger på kreditgivaren i en ordning som till honom och ej till inskrivningsmyndigheten förlägger prövningen av övriga förutsättningar för rättighetens uppkomst. Någon fullständig nyhet blir detta visserligen ej. Ty redan nu kan aktiebolag som driver näringsverksamhet endast i viss del av riket utan hinder därav låta inteckna sin näringsverksamhet i hela riket, varigenom alltså framtida verksamhet i annan del av riket kommer att omfattas av inteckningen. Och redan nu kan den som endast driver näringsverksamhet av visst slag utan hinder därav låta inteckna all sin näringsverksamhet, till följd varav inteckningen också kommer att omfatta verksamhet av annat slag som han framdeles kommer att driva. Dessutom kommer redan under nuvarande ordning inteckning som beviljas i pågående verksamhet likväl att, utan hinder av att denna lagts ned, omfatta ny verksamhet som näringsidkaren senare börjar. Allt detta följer av bestämmelserna i 3 och 17 §§ FL.⁵

Att blivande näringsidkare får tillgång till företagsinteckning utan hinder av att hans verksamhet ännu ej påbörjats medför att nuvarande krav på s. k. driftsbevis kan slopas; driftsbevis utfärdas av kronofogdemyndigheten.⁶ Mot den nuvarande ordningen har yppats kritik. Under 1976/77 års riksmöte väcktes sålunda motion om sådan lagändring att driftsbevis i stället skall utfärdas av exempelvis kommunal förtroendeman. Motionen har överlämnats till utredningen för övervägande.⁷ Med utredningens förslag blir det överflödigt att gå in på hur driftsbevis skall utfärdas. Men utredningen vill likväl betona att det förvisso kan dras i tvivelsmål att en näringsidkares väg till företagsinteckning lämpligen bör gå via en statsmyndighet vilken har som en av sina huvuduppgifter att vid behov hos näringsidkaren driva in allmänna och enskilda fordringar och alltså företräder någon eller några av flera borgenärer. Detta kan bli särskilt påtagligt när – som stundom inträffar – ärende om utfärdande av driftsbevis och ärende om indrivning hos näringsidkaren ligger samtidigt på kronofogdens bord. Principiellt är det därför en vinst att kravet på driftsbevis faller bort. Det är också praktiskt att så sker, eftersom det förenklar hanteringen.

² Se ang. utländskt företags filial i Sverige NJA 1971 s. 417.

³ I FL:s förarbeten hänvisades i denna del till förarbetena till varumärkeslagen (1960:644), bl. a. prop. 1960:167 s. 39 och 48. Därefter har den närmare innebörden av begreppen näringsidkare och näringsverksamhet behandlats i förarbetena till åtskilliga lagar, se t. ex. prop. 1972:5 (med förslag till skadeståndslag) s. 636 och 652, prop. 1974:4 (med förslag till ny firmalag) s. 200 samt prop. 1975:104 (med förslag till ny bokföringslag) s. 136, 140 och 203.

⁴ Jfr docenten John Ask i NJA II 1888 art. 1 s. 18.

⁵ Se Nordström s. 42 och 91 f.

⁶ Se 17 § andra stycket FL.

⁷ Motion 1976/77:90; jfr LU 1976/77:18.

Eftersom det i förarbetena till FL uttalades att en grundförutsättning för bifall till inteckningsansökan var att den som medgivit den sökta inteckningen utövade sådan verksamhet som inteckningen avsågs skola omfatta samt att denna grundförutsättning borde styrkas genom intyg av myndighet,⁸ vill utredningen framhålla att gällande krav på driftsbevis aldrig kan medföra någon garanti för att en beviljad inteckning motsvaras av reell säkerhet. Till en början kan erinras om att företagsinteckning kan beviljas i verksamhet inom två eller flera branscher eller i två eller flera kommuner eller län, trots att genom driftsbevis endast styrkts verksamhet inom en bransch resp. i en kommun eller ett län.⁹ Vidare måste inskrivningsmyndigheterna av praktiska skäl godta driftsbevis som utfärdats ganska lång tid innan inteckningsansökan prövas,¹⁰ varför det ej är uteslutet att den i beviset angivna verksamheten redan upphört då inteckningen beviljas. Och även om verksamheten drevs då inteckningen beviljades, kan den ha upphört när inteckningen senare belånas. Dessutom kan inteckningar – om det väl genom driftsbevis styrkts att sökanden driver näringsverksamhet som avses i inteckningsmedgivandet – beviljas till obegränsat belopp, dvs. till belopp som kan vida överstiga värdet av de till verksamheten hörande tillgångar i vilka inteckningarna gäller.¹¹ I sammanhanget kan påpekas att skeppsbygge kan registreras och därmed också intecknas redan innan bygget påbörjats (se 11 § andra stycket SjöL). Slutligen vill utredningen erinra om att en beviljad företagsinteckning torde kunna dödas såvitt avser viss verksamhet även om det inte styrkts att näringsidkaren därutöver driver verksamhet som inteckningen kommer att belasta efter dödningen.¹² Trots gällande krav på driftsbevis måste sålunda den som överväger att lämna kredit mot säkerhet av företagsinteckning alltid undersöka huruvida näringsidkaren driver den intecknade verksamheten och i vad mån de till denna hörande tillgångarna utgör reellt underlag för inteckningen.

Att förslaget inte från rätt till företagsinteckning utesluter någon kategori näringsidkare – utom konkursbon – betyder att många näringsidkare, som nu inte har tillgång till detta kreditsäkerhetsinstrument, får det vare sig behov därav påstått eller ej. Exempel på sådana som påstått behov är fiskare, renskötande samer och trädgårdsodlare. Tillgången till företagsinteckning betyder emellertid ej att kreditsäkerhetsinstrumentet utan vidare blir nyttigt för alla näringsidkare.

Staten och olika slags kommuner kan, såsom offentligrättsliga institutioner, till en början uteslutas. Det är nämligen inte brukligt att staten i denna egenskap ställer realsäkerhet för sin kredit. Och grunderna för det genom lagen (1979:236) om ändring i kommunallagen (1977:179) införda uttryckliga pantsättningsförbudet torde medföra att kommun inte kan tillåtas ställa företagshypotek.¹³ Med den nya rättighetskonstruktionen kommer det emellertid inte att möta något tekniskt hinder mot att staten eller kommun beviljas företagsinteckning. Eftersom de inte torde kunna använda företagsinteckning som kreditsäkerhetsinstrument och de ej heller torde ha några beaktansvärda behov av att likväl kunna inteckna sin näringsverksamhet,¹⁴ har utredningen övervägt att undanta stat och kommun från rätten till företagsinteckning. Utredningen har emellertid inte funnit tillräckliga skäl att i detta hänseende avvika från den fastighetsrättsliga förebilden. Ej heller har utredningen funnit sig böra föreslå att pantsättningsförbudet i 4 kap. 7 § kommunallagen

⁸ Se FLbet. s. 116. Jfr FLprop. s. 122 (NJA II 1966 s. 167).

⁹ Se FLbet. s. 117 och FLprop. s. 122 (NJA II 1966 s. 167).

¹⁰ Enligt vad utredningen erfarit godtar man vid IM i Stockholms domsaga driftsbevis som är upp till sex månader gamla.

¹¹ Jfr prop. 1971:20 s. 191.

¹² Jfr Ds Ju 1973:10 s. 21.

¹³ Se prop. 1978/79:53 s. 18 ff. Jfr Kaijser s. 280 och 309.

¹⁴ Jfr yttrande av Svenska kommunförbundet i NJA 1975 s. 110, i vilket ges exempel på fall då kommun kan ha behov av att ta ut pantbrev i sina fastigheter, trots att det inte föreligger avsikt att lämna dem som säkerhet för kommunens län.

kompletteras med uttrycklig föreskrift att kommun ej får ställa företagshypotek. – Det bör tilläggas att det inte finns något hinder mot att statliga och kommunala aktiebolag eller andra offentligägda rättssubjekt, som utövar näringsverksamhet, ställer företagshypotek efter att ha in-tecknat sin verksamhet.¹⁵

Andra näringsidkare, åter, kan väntas möta svårigheter att få kreditgivarna att acceptera erbjuden säkerhet på grund av företagsinteckning. Utredningen syftar inte på sådana näringsidkare vilkas kreditvärdighet i realiteten är klen utan på sådana vilkas användning av företagshypotek kan vara förenad med rättsliga vanskligheter som en kreditgivare ej bör eller vill utsätta sig för.¹⁶ Ett exempel på sådana näringsidkare är fiskare, som driver sin verksamhet i partrederi.

Partrederiet är till sin karaktär inte något självständigt rättssubjekt, som exempelvis handelsbolaget är, utan ett kollektiv av var för sig självständiga fysiska eller juridiska personer, som med lagens stöd vanligen inte ens står solidariskt ansvar för all rederigäld. Detta kollektiv är lätt föränderligt. Varje ändring av redarkollektivet går också ut över (den kollektive) näringsidkarens identitet; läget blir rättsligt sett jämställt med att verksamheten bytt ägare.¹⁷ Borgenären har efter sådan förändring ingen annan rätt till rörelseegendomen än den som följer av reglerna om s. k. förföljelserätt.¹⁸ Och i den mån egendomen sedan omsätts upphör borgenärens rätt till egendomen alldeles och kan endast göras gällande i vederlagsfordringen.

Denna svaghet hos partrederiet kan inte kompenseras genom att redarna – såsom de f. ö. i praktiken nästan alltid torde nödgas göra – ikläder sig solidariskt betalningsansvar för krediten. Ty visserligen får kreditgivaren då rätt att hålla sig till var och en av dem för allt vad han kan ha att fordra. Men hans kreditsäkerhet förblir oförändrat vanskelig, eftersom den är beroende av att sammansättningen av redarkollektivet ej ändras.

Problemet förstärks av att man inom fiskerinäringen ofta dessutom arbetar i fiskelag, som inte behöver vara identiska med partrederiet; ett fiskelag kan bestå av både partredare och andra, som brukar kallas lottkarlar eller partfiskare. I sådana fall kan en del rörelseegendom tillhöra fiskelagets medlemmar medan annan, främst fartyget och de redskap som hör till fartyget, kan vara partredarnas. Det bör ej förbises, att endast sådana redskap som uteslutande brukas i driften av detta fartyg kan vara tillbehör därtill. Andra redskap behöver ej tillhöra partredarna utan kan ibland tillhöra fiskelaget eller en eller flera av dess medlemmar. Fångsten resp. fordran på betalning för landad fångst, ofta en värdefull tillgång, torde vanligen vara fiskelagets egendom. Vare sig det är fiskelaget eller partrederiet som driver rörelsen – något som får bedömas särskilt i det enskilda fallet – synes den gemensamma verksamheten endast kunna in-tecknas som en enhet för sig; utredningen har nämligen inte funnit sig böra föreslå någon ändring i nuvarande princip för hur verksamhet som flera driver gemensamt skall in-tecknas.¹⁹

Mot denna bakgrund inses lätt att det fartygsbaserade fiskets kreditsäkerhetsproblem knappast kan lösas enbart genom att näringen får tillgång till instrumentet företagsinteckning. Och det räcker tydligen inte heller att fartyget kan ställas som säkerhet, något som för närvarande är möjligt bara för partrederi i skepp.²⁰ Huruvida även fiskebåtar skall kunna pantsättas skall i mån av behov prövas av byggnadspantutredningen.²¹ Föremålet för dylik

¹⁵ Jfr SOU 1965:40 s. 12, 30 och 252 samt prop. 1975/76:187 s. 183 f och 307 f.

¹⁶ Jfr 59 § lagen om bankrörelse.

¹⁷ Jfr lagrådets yttrande i FLprop. s. 164 (NJA II 1966 s. 154).

¹⁸ Se 10 § FL och 1:6 FHL.

¹⁹ Jfr 3 § andra stycket FL och 2:2 FHL.

²⁰ Jfr reglerna i 11 kap. SjöL om skeppshypotek.

²¹ Jfr direktiven (Dir 1977:12) för den utredningen.

panträtt – rimligen båten och dess tillbehör – skulle emellertid troligen ej kunna omfatta alla de fiskeredskap, eller ens flertalet av dem, vilkas värde behöver och bör utnyttjas. Det är nog inte så mycket den relativa bristen på creditsäkerhetsinstrument som vållar problemen utan mer de praktiserade sammanslutningsformerna vilka, om också ändamålsenliga för fisket självt, inte passar för finansiering mot säkerhet i rörelseegendomen. Utredningen har i den allmänna motiveringen (4) antytt ett par möjliga utvägar; här kan erinras om den ena, nämligen att kreditgivaren beviljar fiskare kredit mot företagshypotek under förutsättning bl. a. att de sluter sig samman i ändamålsenlig bolagsform eller i ekonomisk förening.

Ett annat exempel på näringsidkare för vilka det kan komma att bli vanskligt att utnyttja rätten till företagsinteckning är renskötande samer. Enligt 1971 års rennäringslag (1971:437, RNL)²² drivs renskötelsen för dessa samers räkning av s. k. samebyar, som är för ändamålet bildade samfälligheter vilka efter registrering har rättskapacitet. Det torde vara regel att samebyn äger det mesta av kollektivets fasta anläggningstillgångar medan samerna själva äger bl. a. renarna. Samerna är enligt lag medlemmar i bysamfälligheten i och för sin renskötelse. Mellan dem och samebyn synes därför råda sådan rörelsegemenskap att den samlade verksamheten endast kommer att kunna intecknas som en enhet för sig.²³ Om detta är riktigt, så måste på den ena sidan samebyn och på den andra sidan alla byns renägande samer samverka i full enighet både då det gäller att söka inteckning och då företagshypotek skall ställas. Redan det kan tänkas bli svårt. Därtill kommer att gemenskapens identitet torde rubbas av att enskild renägare (annorledes än genom döden) lämnar gemenskapen eller att ny renägare tillkommer; denna svårighet kan inte ens lösas genom att renägarna – såsom nyss sagts om fiskare – för ändamålet bildar bolag eller ekonomisk förening, ty just i och för deras renskötelse är sådan frihet dem betagen genom RNL. Bilden skulle visserligen te sig något enklare, ifall – såsom vore en möjlig slutsats av renägarnas obligatoriska inordning i en samfällighet som skall driva näringen för deras räkning – de enskilda renägarna fränkändes ställning av självständiga näringsidkare och därigenom berövades omedelbar tillgång till företagsinteckningen. Men ett sådant betraktelsesätt skulle tydligen ställa bl. a. renarna utom creditsäkerhetsunderlaget. Enligt utredningens mening ligger det likväl närmast till hands att betrakta samebyn och dess olika renskötande medlemmar såsom var för sig självständiga näringsidkare, vilka dock inbördes är förenade i sådan gemenskap att deras verksamhet kanske måste ses som en odelbar inteckningsenhet. De svårigheter som det sålunda kan komma att bereda rennärningen att utnyttja inteckningsinstrumentet hänger, liksom i fråga om partederiet, närmast samman med formen för näringsidkarnas sammanslutning. Det är därför enligt utredningens mening i första hand rennäringslagstiftningen som bör tas till utgångspunkt, ifall man vill röja svårigheterna ur vägen. Ett alternativ vore att undanta renskötande samer från förslaget (och FL:s) huvudregel att rörelsegemenskap konstituerar inteckningsgemenskap. Men det har utredningen, som redan sagts, inte velat föreslå. Och något eget förslag till ändring i rennäringslagstiftningen har utredningen inte – med hänsyn bl. a. till att en särskild utredning arbetar med att se över rennäringsens ekonomiska förhållanden^{23a} – funnit sig böra utarbeta; rennäringsens behov av creditsäkerhetsinstrument synes f.ö. inte vara lika stort nu som före 1971 års rennäringslagstiftning.²⁴

²² Se bl. a. 6 och 9–11 §§.

²³ Se 2:2 FHL.

^{23a} Utredningen (Jo 1979:08) om rennäringsens ekonomiska förhållanden (Dir 1979:116 och 1980:13).

²⁴ Jfr 45 § rennäringskungörelsen (1971:438) samt SOU 1968:16 s. 116 och 119.

Som redan antytts innehåller paragrafens *andra stycke* en regel vilken hindrar konkursbo att ta ut inteckning i näringsverksamhet som boet driver. Regeln slår fast att konkursbo inte räknas som näringsidkare enligt FHL; som sådan skall alltså bara räknas konkursgäldenären själv. Bakgrunden är att konkursbo numera – till skillnad från vad som förr antogs vara fallet²⁵ – kan sättas i konkurs.²⁶ Och ehuru utredningen ej ifrågasätter motiven för denna nya ordning, har utredningen dock för sin del räknat med att det i praktiken skulle bli så svårt att skilja mellan egendom i gäldenärens verksamhet och egendom i boets att konkurrera på grund av inteckning i bådas verksamheter helst bör undvikas. Av samma skäl tvivlar utredningen f. ö. på att eget företagshypotek skulle bli någon särskilt gångbar kreditsäkerhet i en näringsdrivande konkursförvaltares händer.

3 §

Denna paragraf reglerar hur rätt på grund av företagsinteckning upplåts, dvs. med förslaget terminologi hur företagshypotek ställs.

För den nya rättighetskonstruktionen är – såsom för fastighetspanträtten – utmärkande att rättigheten skapas i tre vart för sig urskiljbara steg. *Det första steget* tas genom att inteckningen söks och beviljas och på grundval därav hypoteksbrev utfärdas; det regleras i 3 kap. FHL. I fastighetsrätten ger det steget upphov till en ofullgången rättighet, nämligen ägarhypotek som är fastighetsägarens rätt till utdelning intill pantbrevets belopp efter exekutiv försäljning av fastigheten. Enligt FHL, som inte – lika litet som FL – känner ägarhypotek i näringsverksamhet (jfr 3.2), ger inteckningen näringsidkaren bara ett instrument (hypoteksbrevet) med hjälp varav han kan ta nästa steg i processen. Det är först i detta, *det andra steget*, som rättigheten tar eller börjar ta form. Detta steg innebär att näringsidkaren lämnar hypoteksbrevet som pant för fordran och det sker – som termen pant också låter förstå – genom tradition och förskrivning enligt vanliga handpanträttsliga regler. Att denna rättshandling framstår som en pantsättning behöver inte hindra att den rättighet som därigenom skall upplåtas i näringsverksamheten är något annat och mindre än en verklig panträtt. Ifall detta andra steg tas innan någon fordran, för vilken hypoteksbrevet skall utgöra säkerhet, ännu blivit en villkorlig eller slutlig realitet, är rättigheten ej fullgången. Ty i så fall återstår ännu *det tredje och sista steget* i processen, nämligen fordringens uppkomst; skulle fordringen vara en realitet redan då hypoteksbrevet lämnas som pant, sammanfaller tydligen det andra och det tredje steget. Läget kan också vara det att hypoteket ställs för en redan uppkommen fordran innan inteckningen söks eller i samband med att den söks. Ordningen mellan stegen kastas då om. Rättigheten fullbordas nämligen då i och med att inteckningen beviljas.^{26a} Som en följd av att förskrivningen av hypoteksbrevet upplysts i ärendet skall inskrivningsmyndigheten då hålla hypoteksbrevet för borgenärens räkning.

När en fordran skall anses vara en sådan villkorlig eller slutlig realitet att pantsättning av fastighetspantbrev är sakrättsligt verksam har diskuterats mycket och till den diskussionen vill utredningen här hänvisa.²⁷ Den har nämligen motsvarande giltighet för frågan när borgenärens rätt till ställt

²⁵ Se NJA 1945 s. 177.

²⁶ Se 193 § KL.

^{26a} Jfr NJA 1981 s. 507.

²⁷ Se SvJT 1976 s. 552 ff, Jfr s. 308 f, 548 ff, 556 och 728 ff samt 1977 s. 478, 653 och 722 ff; allt med där givna hänvisningar. Se också SOU 1976:70 s. 81 ff.

företagshypotek blir verksam mot i första hand näringsidkarens övriga borgenärer och i andra hand, nämligen genom den s. k. förföljelserätten (jfr nedan vid 1:6 FHL), mot någon till vilken den intecknade verksamheten överlåts.

Skulle hypoteket ställas på grund av inteckning i verksamhet som drivs gemensamt av flera näringsidkare, vilka ej verkar i handelsbolag eller annan sammanslutning med egen rättskapacitet (jfr nedan vid 2:2 FHL), måste var och en av dem medverka i rättshandlingen. Brist i det avseendet går naturligtvis ut över rättshandlingen som sådan²⁸ men bör kunna botas genom efterföljande medverkan; sådan bot torde emellertid inte bli verksam förrän från det att den satts in. Som ett undantag framträder i detta sammanhang partrederiet. Ty ehuru rederiet saknar egen rättskapacitet, finns särskilda regler om hur partredarna träffar sina beslut och dessa regler synes medge att de ställer företagshypotek på grund av majoritetsbeslut, som sedan bör kunna verkställas av huvudredaren på samtliga redares vägnar.²⁹ SjöL förbjuder huvudredaren att utan särskilt bemyndigande överlåta fartyget eller upplåta panträtt däri. Pantsättningsförbudet gäller närmast skepp, som ju kan pantsättas enligt reglerna om skeppshypotek. Det gäller visserligen även båt, men eftersom handpantsättning eller lösöre köp måste till då, får pantsättningsförbudet som sådant knappast någon självständig betydelse för dylik egendom. Av pantsättningsförbudets grunder bör dock utan vidare slutas att huvudredaren ej får på formellt annan väg – t. ex. genom företagsinteckning – åstadkomma ett resultat som motsvarar det förbudet avser. Denna analogi medför att huvudredaren för närvarande inte alls kan utverka företagsinteckning för partredarna utan deras särskilda bemyndigande för ändamålet. Följaktligen skall han inte heller kunna ställa företagshypotek, om det är en båt han reder. Ingen uttrycklig regel därom – som skulle ha fått placeras i 42 § SjöL – torde behövas. Till huvudredarens behörighet att söka företagsinteckning och därmed utverka hypoteksbrev åt redarna återkommer utredningen i motiveringen till 3:10 FHL.

Det är borgenärens sak att själv ta ställning till ej endast i vad mån den erbjudna säkerheten är värd hans kredit – härunder att verksamheten existerar och drivs där inteckningen gäller – utan också i vad mån rättshandlingen kommer i konkurrens med andra borgenärens rätt i konkurs eller vid utmätning, kvarstad eller betalningssäkring³⁰ på näringsidkarens sida samt, givetvis, att han har att göra med den eller de näringsidkare som hypoteksbrevet anger; det är främst näringsidkarens person som individualiserar hypoteket och han måste därför anges i hypoteksbrevet. Några regler som ger borgenären godtrosskydd mot konkurrerande intressen för hans anspråk på det erbjudna hypoteket föreslår utredningen ej. Sådana skulle ha förutsatt en utvecklad registrering av näringsidkare och deras rätt till sina rörelser. Och något dylikt register finns ej att falla tillbaka på. Inte heller har utredningen funnit sitt uppdrag motivera att utredningen utarbetar förslag därom.^{30a}

Om ett belånat hypoteksbrev löses in helt eller delvis, friläggs inte därigenom något ägarhypotek (jfr 3.2) utan eventuella borgenärer som har hypoteksbrev med sämre företrädesrätt rycker upp. Denna uppräckning, som finns i gällande rätt, består dock ej om hypoteksbrevet därefter belånas på nytt. Ty i den mån så sker träder självfallet den nye borgenären in med den företrädesrätt som följer av inteckningen. Belåning av frilagt utrymme på ett

²⁸ Se prop. 1970:20 A s. 234 (NJA II 1972 s. 151); jfr Westerlind s. 184.

²⁹ Se 46 § SjöL, jfr 42 § samma lag.

³⁰ Se lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter.

^{30a} Jfr statskontorets rapport (1981:11) Basregister över företag och andra organisationer – ett principförslag.

redan delvis belånat hypoteksbrev sker genom att det s. k. överhypoteket förskrivs och den borgenär, i vars hand hypoteksbrevet är, underrättas om att brevet nu tillika utgör eller skall utgöra säkerhet för annan borgenärs fordran; jfr lagen (1936:88) om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man.

Såsom förut nämnts (2.2) kan en borgenär, som har ett enligt FL in-tecknat skuldebrev som säkerhet, återpantsätta detta enligt reglerna i 10:6 handelsbalken. I överensstämmelse med att pantförskrivning av pantbrev enligt 6:2 JB måste göras av fastighetsägaren framgår emellertid av förevarande paragraf att det endast är näringsidkaren som kan ställa företagshypotek i sin verksamhet. Därav följer att en borgenär som fått företagshypotek inte kan återpantsätta hypoteksbrevet. Inte heller äger han med rättslig verkan göra sig betald för sin fordran genom överlåtelse av hypoteksbrevet. Däremot äger han överlåta eller pantsätta sin fordran på näringsidkaren med hypoteksbrevet som säkerhet.³¹

Enligt FL får företagsin-teckning beviljas även om det är känt att egendom, som skulle komma att omfattas av in-teckningen, blivit utmätt;³² det är likaså möjligt att pantförskriva ett redan in-tecknat skuldebrev efter det att egendom som omfattas av in-teckningen har utmätts.³³ I denna del innefattar utredningsförslaget inte någon principiell ändring; hypoteksbrev kommer att omfattas av bestämmelserna i 4:29 UB. Utan hinder av att rörelseegendom är utmätt skall näringsidkaren således kunna få in-teckning samt kunna ställa företagshypotek med användning av det sålunda uttagna hypoteksbrevet. Hypoteket skall också kunna ställas med användning av hypoteksbrev på grund av in-teckning som sökts före utmätningen. I sistnämnda fall får in-teckningsborgenären bättre rätt än utsökningsborgenären.³⁴ Denna ordning överensstämmer i huvudsak med den panträttsliga förebilden.³⁵ Utredningen föreslår emellertid nya bestämmelser i 6:5 UB som skall tillåta att kronofogdemyndigheten kontrollerar belåning av hypoteksbrev medan rörelseegendom är utmätt.

Som anförts i den allmänna motiveringen (3.2) föreslår utredningen ej att hypoteksbrev skall kunna utmätas.

4 §

Denna paragraf innehåller samma bestämmelse som 3 § andra stycket andra meningen FL. Här sägs alltså att dödsbo efter avliden näringsidkare träder i den dödes ställe såsom näringsidkare. Detta skall förstås *dels* så att den in-tecknade verksamheten ej ändras såsom in-teckningsenhet genom dödsfallet och *dels* så att dödsboet träder i den avlidnes ställe både när det gäller att in-teckna verksamheten och att ställa företagshypotek på grund av in-teckning däri vare sig in-teckningen utverkats av näringsidkaren eller av dödsboet.³⁶

5 §

Denna paragraf, som står under rubriken "*Företagshypoteks omfattning*", svarar mot 4 § FL. Den behandlar alltså vilka slag av rörelseegendom som skall ingå i företagshypotek. De frågor härom som utredningen har haft anledning

³¹ Jfr prop. 1970:20 B s. 305 (NJA II 1972 s. 150), Olivecrona s. 95, Undén s. 207 och Len-nander s. 157 f.

³² Se FLprop. s. 167 och 172; jfr samma prop. s. 123 ff (NJA II 1966 s. 168 ff). Se även Nordström s. 83 f.

³³ Se UBprop. s. 467.

³⁴ Se 5, 8 och 9 §§ FRL.

³⁵ Se prop. 1973:42 s. 620 (NJA II 1975 s. 421) samt 4:29 andra stycket UB; jfr UBprop. s. 465 ff.

³⁶ Jfr FLbet. s. 120 f samt FLprop. s. 103 och 163 (NJA II 1966 s. 129 ff).

att ta upp har ganska utförligt dryftats i den allmänna motiveringen (5). I paragrafens första och andra stycken reglerar förslaget positivt vad som skall ingå i företagshypotek och i det tredje stycket ställs upp vissa undantag. Att fast egendom ej hör till den rörelseegendom som omfattas av hypoteket följer redan av första styckets inledning, som nämner endast lös egendom. I första stycket slås vidare fast att hypoteket bara omfattar sådan lös egendom som är näringsidkarens och som hör till den intecknade verksamheten. Om hypoteket ställts på grund av inteckning i flera näringsidkares gemensamt utövade verksamhet (2:2 första stycket FHL), kommer det att omfatta den till verksamheten hänförliga egendomen, vare sig denna tillhör näringsidkarna samfällt eller den tillhör någon eller några av dem.³⁷ I dessa delar syftar inte förslaget till någon ändring i vad som nu gäller enligt FL.

Att egendomen skall vara näringsidkarens betyder att den skall ingå i hans förmögenhet så att den är tillgänglig för hans borgenärer. I förarbetena till FL har uppmärksamats att rörelseegendom kan vara på väg in i eller ut ur näringsidkarens förmögenhet genom avbetalningsköp och slagits fast att hans rätt till egendomen i sådana fall utan vidare kan vara föremål för förmånsrätt på grund av företagsinteckning;³⁸ man torde därvid ha förutsatt äganderättsförbehåll eller hävningsrätt på säljarens sida,³⁹ till följd varav vardera parten har villkorlig äganderätt till godset.⁴⁰ Det är inte mindre befogat att på samma sätt behandla näringsidkarens rätt till gods som han köpt och betalt men ännu ej fått levererat liksom hans rätt att, efter att ha sålt rörelseegendom annorledes än på avbetalning, under vissa förutsättningar häva köpet och behålla egendomen. Utredningen går därför ut från att det är gällande rätts ståndpunkt. Den är också utredningsförslagets.

Kravet på anknytning till intecknad verksamhet innebär ej att det under alla förhållanden måste vara fråga om en verksamhet som fortfarande består, utan kravet åsyftar främst att särskilja det av inteckningen omfattade kollektivet från egendom, som hör till annan av samme näringsidkare driven rörelse, och från egendom som är avsedd uteslutande för dennes privata bruk eller för därmed jämförlig användning.⁴¹ Utredningen återkommer till härmed sammanhängande frågor i motiveringen till 1:11 FHL.

Första stycket bildar en egendoms katalog i sju punkter. De fem första punkterna svarar mot de fem första punkterna i 4 § första stycket FL; de avviker främst så att motsvarighet till där angivna undantag för inteckningsbara fartyg och luftfartyg m. m. (punkt 1) samt där angivna förutsättning av utmätningsbarhet (punkterna 3–5) brutits ut för att föras samman såsom generella bestämmelser i paragrafens tredje stycke. Den andra punkten i förslaget upptar byggnad eller annan anläggning utan att särskilt ange att egendomen inte skall hör till tomträtt (varmed likställs vattenfallsrätt);⁴² den sålunda utelämnade kvalifikationen, som torde vara övertydlig redan i FL, kommer nämligen i varje fall att följa av utredningsförslagets nämnda tredje stycke. Den sjätte punkten svarar närmast mot punkterna 6 och 7 i nuvarande katalog men omfattar i förslaget, utöver kassamedel, alla rörelsefordringar. Punkten vidgar alltså in-teckningsunderlaget betydligt så som utvecklats i den allmänna motiveringen (5.2–5.6). Under denna punkt kommer att rymmas även banktillgodohavanden samt fordringar enligt obligationer och förlagsbevis. Under punkten ryms dessutom fordringar enligt s. k. konvertibla skuldebrev så länge de inte konverterats till aktier; däremot kommer aktier och andra

³⁷ Se FLbet. s. 108 (NJA II 1966 s. 122).

³⁸ Se FLbet. s. 109 och FLprop. s. 100 (NJA II 1966 s. 139 f). Jfr NJA 1952 s. 195.

³⁹ Enligt 28 § KöpL presumeras hävningsrätt vid betalningsmora före leverans medan presumtionen är den omvända efter leverans; motsvarande presumtioner anses gälla i fråga om äganderättsförbehåll.

⁴⁰ Jfr 14 § tredje stycket SjöL och Almén s. 151 f.

⁴¹ Se FLbet. s. 112 f och FLprop. s. 104 (NJA II 1966 s. 136 f och 143).

⁴² Se SFS 1971:1215; övergångsbestämmelserna.

andelsrätter i juridiska personer att falla utom den rörelseegendom som ingår i företagshypotek.⁴³ Men rätt till förfallen aktieutdelning torde vara en fordran som kan omfattas av företagshypotek. Den sjunde punkten är helt ny i det att den sätter rörelsens affärsvärde (goodwill) inom gränsen för företagshypotek (se 5.7). Den kan få betydelse såväl då näringsidkarens rörelse realiserar sig i anledning av hans konkurs som då näringsidkaren överlåter verksamheten innan inteckningsborgenären ännu sökt betalning för sin fordran.

Katalogen täcker uppenbarligen det mesta av en näringsidkarens lösa rörelseegendom. Att de risker för näringsidkarens personliga kreditvärdighet som en sådan ordning kan rymma likväl inte bör överdrivas har utredningen berört i den allmänna motiveringen (5.1). Här kan erinras om att det ej är ovanligt att näringsidkarens leverantörer täcker sin leveranskreditrisk genom prissättningen. I den mån den ordning utredningen föreslår skulle leda till att leverantörerna blir intresserade av annan säkerhet – och kanske dessutom söker den just i företagshypotek – behöver det ej inge betänkligheter. Ty detta kan knappast bli praktiskt annat än där parternas affärsförbindelse är någorlunda varaktig. Och mot bakgrunden av den teknik för risktäckning som nyss nämnts kan det förmodas att erbjuden säkerhet i så fall skall gynnsamt återverka på prissättningen.

I 4 § andra stycket FL finns en regel som närmast förtydligar en av punkterna (6) i lagrummets första stycke. Den tar sikte på det fall att näringsidkaren överlåter den intecknade verksamheten och gör klart att inteckningen därefter gäller i dennes fordran på vederlag i den mån vederlaget avser egendom som vid överlåtelsetillfället omfattades av inteckningen. Regeln har motiverats av att det kunde vålla tvekan huruvida en sådan fordran kunde anses "höra till" den verksamhet som inteckningen omfattade. En sådan regel är motiverad även med utredningens förslag och har därför tagits upp i förslagets *andra stycke*. Där föreskrivs alltså att, om verksamheten överlåts, hypoteket omfattar överlåtarens fordran på vederlag för vad som ingick i hypoteket vid överlåtelser. Inteckningsborgenärens rätt till betalning ur vederlagsfordringen kommer även att omfatta ersättning för eventuell goodwill. Detta följer av punkten 7 i paragrafens första stycke.

Förslagets *tredje stycke* undantar generellt från hypoteksegendomen allt sådant som varken kan utmätas eller ingå i konkurs eller som kan vara föremål för panträtt på grund av inteckning. Detta svarar i stort sett mot vad som redan gäller.

Fast egendom, tomrätt (varmed likställs vattenfallsrätt),⁴⁴ skepp, skeppsbygge och luftfartyg jämte inteckningsbara reservdelar till luftfartyg är som redan antytts nu undantagna från företagsintecknings underlag, fast egendom redan genom att bestämmelsen i inledningen till 4 § första stycket FL – liksom inledningen till förevarande paragraf i förslaget – begränsar inteckningsunderlaget till lös egendom. Om betänkanudet Rätt till luftfartyg m. m.⁴⁵ leder till lagstiftning utan ändring i vad som däri föreslagits i fråga om luftfartygs reservdelslager, kommer dylika lager att falla utom ramen för luftfartygshypoteken. Verkan därav blir då att de inte träffas av undantaget i förevarande förslag och således i stället kan ingå i företagshypotek.⁴⁶

Om framdeles byggnad på ofri grund skulle kunna bli föremål för panträtt på grund av inteckning,⁴⁷ kommer sådana byggnader att träffas av undantaget i förslagets tredje stycke. Utredningen har övervägt att redaktionellt bana väg

⁴³ Enligt punkten 3 i den föreslagna katalogen kan dock bostadsrätt omfattas av företagshypotek. Jfr U XIII s. 219, där bostadsrätt betecknats som andelsrätt i bostadsrättsförening.

⁴⁴ SFS 1971:1215; övergångsbestämmelserna.

⁴⁵ SOU 1976:70.

⁴⁶ Jfr SOU 1976:70 s. 90 ff.

⁴⁷ Byggnadspantutredningen (Ju 1977:05) har i uppdrag att utreda saken; jfr Dir 1977:12.

för det genom att föra samman punkt 2 i första styckets katalog med någon av de övriga och på så sätt möjliggöra att byggnad på ofri grund tas ur katalogen utan att numreringen förrycks. Men eftersom det inte nu kan föränsas om en panträtt i byggnad på ofri grund kommer att bli verklighet, om den kan komma att grundas på inteckning och om den kan komma att omätta alla de anläggningar som avses i punkt 2, har utredningen avstått från detta.

Utredningsförslaget uttryckliga ståndpunkt att inteckningsunderlaget ej skall omfatta rörelseegendom som varken kan utmätas eller ingå i konkurs var underförstådd i förlagsintekningskommitténs förslag till FL.⁴⁸ Det var först i samband med departementsbehandlingen som lagtexten på några punkter av egendoms katalogen försågs med erinran om att egendomen skulle vara utmättningsbar för att omfattas av inteckning i verksamheten.⁴⁹ Därigenom gjordes tydligt att man i varje fall på dessa punkter måste förutsätta utmättningsbarhet medan det inte skulle vara nog att egendomen kunde ingå i näringsidkarens konkurs; att de förutsättningar som kommittéförslaget underförstod skulle förbli underförstådda i övrigt förefaller klart. Det torde också vara så att utom inteckningsunderlaget genom den slutliga texten ställdes en del rättigheter som ej kan utmätas men däremot kan ingå i konkurs, t. ex. varumärkesrätt och, mången gång, hyresrätt till affärslokal. Alldeles fränsett att nuvarande ordning vållat en del tillämpningsproblem, som gjort sig påminta i utredningens enkät (se *bilaga 1* under 4.2.5), har utredningen funnit att de rättigheter det är fråga om bör omfattas av företagshypotek så långt det är möjligt, eftersom de inte lätt kan utnyttjas som kreditsäkerhet på annat sätt. Därför räknar utredningsförslaget dem till företagshypoteket, förutsatt att de kan *antingen* utmätas *eller* ingå i näringsidkarens konkurs. Denna förutsättning bör då vara tillämplig på hela egendoms katalogen och får därmed sin naturliga plats i förevarande tredje stycke av förslaget.

Utredningsförslaget medför således att vissa nyttjanderätter och immateriella rättigheter som nu inte kan vara objekt för företagsintekning, eftersom de inte kan utmätas, kommer att omfattas av företagshypotek såvida näringsidkaren försätts i konkurs. Hypoteket kan alltså få en annan omfattning vid konkurs än vid utmätning.

Även tillgångar av annat slag än de nyss åsyftade kan tänkas ingå i konkurs trots att de ej är utmättningsbara. Aktiebolagsfordran på betalning för tecknade aktier kan sålunda enligt 2:10 andra stycket aktiebolagslagen (1975:1385) ej av bolaget överlåtas eller pantsättas och därmed kan den ej heller utmätas för fordran hos bolaget. Eftersom motivet för denna från 41 § lagen (1944:705) om aktiebolag övertagna regel är att aktiekapitalet även till den del det består av fordringar hos aktieägare bör komma alla bolagets borgenärer till godo i händelse av bolagets insolvens,⁵⁰ måste antas att ifrågavarande fordringar kan ingå i bolagets konkurs. Därmed kommer de då enligt utredningens förslag att kunna omfattas av företagshypotek som bolaget ställt. Detta skulle möjligen kunna sägas strida mot grunderna för öveilåtelse- och pantsättningsförbudet i aktiebolagslagen.⁵¹ Utredningen har emellertid inte funnit skäl att undanta just denna fordringskategori från den egendom som skall omfattas av företagshypotek. Det kan f. ö. erinras om att vad som kan ha tillförts ett aktiebolag genom betalning för tecknade aktier innan bolaget försätts i konkurs i regel kommer att hos bolaget utgöra sådan egendom (banktillgodohavanden, kassamedel m. m.) som enligt utredningens

⁴⁸ Se FLbet. s. 109 (NJA II 1966 s. 133).

⁴⁹ Se FLprop. s. 99 ff (NJA II 1966 s. 139 ff).

⁵⁰ Se SOU 1941:9 s. 195 (NJA II 1945 s. 339) och prop. 1975:103 s. 304 f.

⁵¹ Jfr Nordström s. 58.

förslag skall omfattas av företagshypotek. – I praktiken kommer ifrågasvarande fordringar sällan att få betydelse som hypoteksegendom. Sedan den 1 januari 1977, då aktiebolagslagen trädde i kraft, kan nybildat aktiebolag nämligen inte registreras innan aktierna betalats, vilket torde medföra att bolaget inte längre kan ha några fordringar på oguldna aktiebelopp, då det får möjlighet att ställa företagshypotek; detta kan nämligen inte ske förrän bolaget registrerats. Ett aktiebolag som ställt företagshypotek kan dock ha sådana fordringar under viss tid efter beslut om nyemission enligt 4 kap. aktiebolagslagen.

För den händelse ett aktiebolag som ställt företagshypotek skulle ha fordringar på obetalda aktiebelopp då det försätts i konkurs, kan särskilda problem uppkomma såvida hypoteket grundas på inteckning i viss del av bolagets totala verksamhet. Man måste nämligen då avgöra i vad mån fordringarna kan anses höra till den intecknade verksamheten eller till annan verksamhet. Detta gränsdragningsproblem är dock inte specifikt för fordringar på obetalda aktiebelopp. Det möter i alla fall då viss egendom är avsedd för användning i skilda verksamheter vilka ej alla omfattas av samma inteckning. Problemet har berörts i förarbetena till FL.⁵² I överensstämmelse med vad som därvid uttalades finner utredningen att det med hänsyn till förhållandenas växlande natur inte är möjligt att i lag reglera gränsdragningsfrågorna eller att förorda någon särskild metod såsom generellt lämplig för fördelning av gemensamma tillgångar på skilda verksamheter. Det får därför allttjämt ankomma på rättstillämpningen att lösa dessa frågor.

Eftersom goodwill-värde inte är någon sak eller rättighet som kan utmätas (för sig), är det främst vid konkurs som goodwill kan få betydelse som objekt för företagshypotek. Förslaget medför dock att vad som kan inflyta vid försäljning av t. ex. en utmätt hyresrätt kommer att omfattas av företagshypotek även om det skulle kunna hävdas att de influtna medlen till viss del avser goodwill.

Den i paragrafen föreslagna utvidgningen av inteckningsunderlaget kommer att medföra en motsvarande utvidgning av den egendom i vilken hyresvärd och jordägare har förmånsrätt enligt 5 § FRL.

Om en näringsidkare försätts i konkurs, kan konkursförvaltaren enligt 61 § konkurslagen (1921:225, KL) låta gäldenärens rörelse fortsättas (för konkursboets räkning) under viss tid. Råvaror och halvfabrikat, som hörde till rörelsen vid konkursutbrottet, kan därvid förädlas och rörelsen sålunda tillföras ett mervärde vari skilda borgenärsanspråk bryts. Detta konkurrensproblem är tills vidare olöst. Utredningen har emellertid funnit sig böra avstå från att ta ställning till om och i vad mån företagshypotek som näringsidkaren ställt skall omfatta sådant mervärde. Problemet torde nämligen inom en snar framtid komma att bli föremål för HD:s bedömning.^{52a}

6 §

Denna paragraf, vilken jämte 7 § står under rubriken "*Verkan av överlåtelse m. m.*", svarar mot 10 § FL. Den reglerar vilken verkan det har på hypoteket att den intecknade verksamheten övergår till ny innehavare genom överlåtelse och kan ses som ett undantag från huvudregeln i 5 § att hypoteket omfattar egendom som tillhör näringsidkaren (den som ställt hypoteket). Den kan också sägas jämte 7 § utgöra en specialreglering av de rättsverkningar som är

⁵² FLbet. s. 109 och FLprop. s. 103 f (NJA II 1966 s. 133 f och 142 f).

^{52a} HD:s mål nr Ö 707/79.

knutna till hypoteket jämförd med de allmänna regler därom som 8 § innehåller.

I princip upphör företagsinteckning att besvära intecknad verksamhet som överlåts till ny innehavare. Men 10 § FL ger borgenären s. k. förföljelserätt som enligt lagrummets första stycke innebär att han kan, utan hinder av överlåtelsen, söka betalning ur egendomen i förvärvarens hand. Denna förföljelserätt gäller den bestämda, av inteckningen besvärade rörelseegendom som hörde till den överlåtna verksamheten då den överlåts, inte det därmed helt eller delvis identiska men föränderliga egendomskollektiv som hör till rörelsen i förvärvarens hand. Om förvärvaren i sin tur överlåter egendomen, svarar den inte i den nye förvärvarens hand för inteckningen men borgenären kan hålla sig till den förste förvärvarens fordran på ersättning. Är överlåtelsen villkorad, torde förföljelserätten gälla i förste förvärvarens av villkoret betingade rätt till egendomen; jfr i det föregående vid 5 § i kapitlet. Skulle förvärvaren i stället upplåta egendomen till annan, har borgenären rätt att söka betalning ur vederlagsfordringen; att han inte fördenskull mister rätten att söka betalning ur egendomen, som då alltjämt är förvärvarens, följer av huvudregeln om förföljelserätt. Förföljelserätten ger borgenären företräde till betalning framför borgenär med företagsinteckning i förvärvarens verksamhet. Dessa regler har utan ändring i sak tagits upp i *första stycket* av förevarande paragraf. Förslagets avfattning avviker från 10 § första stycket FL och det beror främst på att rättighetens grundläggande konstruktion nu blir en annan. Utredningen vill fästa uppmärksamheten vid att det även utan erinran i lagtexten bör vara klart att det är genom talan mot förvärvaren som betalning söks ur egendom i dennes hand samt att uttrycket "egendomen skadas" inbegriper det fall att egendomen går förlorad. Förslaget har, liksom gällande lag, motsvarande tillämpning på det fall att det bara är en del av intecknad verksamhet som överlåts. Utredningen har övervägt om det kan i lagtext eller motiv preciseras hur långt denna motsvarande tillämpning skall sträcka sig men har inte förmått i det stycket nå längre än som skett i FL:s förarbeten.⁵³

Med anledning av att det i 5 § föreslås att goodwill skall omfattas av företagshypotek vill utredningen erinra om att den goodwill som kan ingå i förvärvet av intecknad verksamhet hos förvärvaren endast utgör en bokföringspost (se 5.7), ett värde som inte kan omfattas av förföljelserätten. För betalning ur den överlåtna egendomens goodwill-värde får överlåtarens inteckningsborgenärer enligt 5 § andra stycket hålla sig till överlåtarens eventuella vederlagsfordran.

Enligt 10 § andra stycket FL mister inteckningshavaren sin förföljelserätt, ifall han ej inom ett år från det verksamheten frånträdades väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsmyndigheten. Mot denna regel har försports kritik under utredningens enkät (*bilaga 1* under 5.2.2). Det har påpekats att den ej garanterar borgenären varningssignal om överlåtelsen och uttalats att fristen bör bestämmas så att ett bokslut normalt finns att tillgå innan fristen löpt ut.⁵⁴ Utredningen har funnit detta önskemål väl motiverat och har därför sökt infria det på rimligt sätt. Sålunda föreslår utredningen i *andra stycket* av förevarande paragraf att den frist inom vilken förföljelserätten måste utövas i första hand skall räknas från det borgenären underrättades om överlåtelsen av överlåtaren eller förvärvaren

⁵³ Se FLbet. s. 121 f och FLprop. s. 111 (NJA II 1966 s. 152 ff).

⁵⁴ Jfr 12 § BFL.

och skall löpa ut redan sex månader därefter. För att inte fristen skall kunna tänjas alltför mycket genom passivitet föreslås att den alltid skall löpa ut 18 månader efter det att egendomen frånträdde. Underrättelsen till borgenären skall naturligtvis avse en överlåtelse som verkligen ägt rum, inte en överlåtelse som bara är tilltänkt. Utredningen vill betona att underrättelsen måste vara klar och tydlig för att fylla sin funktion. I händelse av tvist om huruvida borgenären blivit underrättad torde bevisbördan normalt ligga på den som påstår att så skett. Ehuru förslaget inte föreskriver viss form för underrättelsen, är det klart att en skriftlig sådan, eventuellt kompletterad med mottagarens bekräftelse, bör föredras från bevisynpunkt. Med formuleringen "söker betalning ur egendomen" syftar förslaget på att väcka talan genom stämning eller lagsökning, vilket också är innebörden i gällande lag.⁵⁵ Det har inom utredningen, liksom under FL:s förarbeten, väckts fråga om inte också bevakning i förvärvarens konkurs borde innebära att betalning söktes ur egendomen. Men utredningen har inte funnit motiverat att på denna punkt gå från vad som, med anledning av lagrådsuttalande, slogs fast i nyssnämnda förarbeten. Ej heller innebär yrkande om betalning vid utmätning att betalning söktes ur egendomen i den mening som avses i paragrafen.

För närvarande är också föreskrivet att inteckningshavare som avstår från förföljelserätt är skyldig att på förvärvarens begäran anteckna det på inteckningshandlingen; genom anteckningen förebyggs att senare innehavare av inteckningen åberopar bristande kännedom om avståendet.⁵⁶ En sådan ordning är inte lämplig enligt utredningsförslaget, som förutsätter att det intecknade skuldebrevet ersätts av ett myndighetsbevis om inteckningen, kallat hypoteksbevis, på vilket enskilda inte bör få göra anteckningar. Eftersom hypoteksbrevet ej skall vara ett löpande skuldebrev som kan överlåtas eller pantsättas, finns inte heller samma behov av anteckning på handlingen. Bevisning om att borgenär avstått från förföljelserätt torde framdeles få säkerställas på annat sätt, t. ex. genom skriftlig utfästelse av borgenären.

Den tidpunkt då borgenärens rätt omvandlas till förföljelserätt bör enligt utredningens mening vara den då näringsverksamheten faktiskt byter innehavare, dvs. då den nye ägaren tillträder och den förre frånträder; dessförinnan är överlåtelsen ej, åtminstone inte såvitt den avser lösöre som ingår i rörelseegendomen, bindande för överlåtarens borgenärer. Utredningen räknar med att detta också är gällande rätts innebörd.

Tredje stycket föreskriver, liksom 10 § tredje stycket FL, att paragrafens bestämmelser om förvärvaren skall, om denne avlider, i stället tillämpas på hans dödsbo.

7 §

Denna paragraf innehåller motsvarigheter till 11 och 12 §§ FL. Egentligen hör de nämnda paragraferna inte så nära samman att de fördensull bör slås ihop till en. Men den senare rör en typ av rättshandling, s. k. lösöreköp, som utredningen räknar med skall komma att utmönstras ur svensk rätt⁵⁷ och med dessa regler placerade i ett andra stycke av denna paragraf kan de då lätt tas bort utan att ingreppet sätter störande spår i lagverket.

Första stycket tar, utan ändring i sak, upp nuvarande föreskrift att

⁵⁵ Se FLprop. s. 111, 165 och 172 (NJA II 1966 s. 154 f).

⁵⁶ Se FLbet. s. 122 (NJA II 1966 s. 152); jfr 15 § första och tredje styckena SkbrL.

⁵⁷ Se U XIII s. 74; jfr FLprop. s. 113 f (NJA II 1966 s. 159) och UP-prop. s. 99 f.

förföljelserätt gäller även när den intecknade verksamheten jämte rörelseegendom går över i annans hand genom skifte av handelsbolag eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död.

Andra stycket reglerar, som antytts, konkurrens mellan på den ena sidan inteckningsborgenären och på den andra sidan någon som förvärvat eller förvärvat rörelseegendom genom lösöreköp vilket lagfarits enligt lösöreköplagen. Den nuvarande ordningen låter inteckningsborgenären göra sin rätt gällande i egendomen utan hinder av lösöreköpet, förutsatt att hans inteckning söks inom 30 dagar efter det att köpeavhandlingen företeddes inför rätten. Han får hävda sitt företräde genom att gentemot köparen göra anspråk på egendomen⁵⁸ och det får han göra utan tidsbegränsning så länge egendomen ej överlämnats till köparen,⁵⁹ för tiden därefter kan han i varje fall inte med stöd av 12 § FL hävda någon rätt till egendomen. Den nya rättighetskonstruktionen behöver inte medföra att det utslagsgivande vid konkurrens mellan lösöreköp och företagshypotek skall vara den tidpunkt då hypoteket ställdes. Borgenären skall i de flesta andra lägen konkurrera på grund av inteckningens företrädes- eller förmånsrätt. Och en regel av den antydda innebörden skulle medföra bevissvårigheter. Utredningsförslaget överensstämmer därför i sak med 12 § FL. Såvida företagshypotek grundas på inteckning som söks inom den i paragrafen angivna tiden, kommer hypoteket således att ha företräde framför lösöreköpet hur sent det än ställts. I sammanhanget förtjänar det framhållas, att lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid torde vara tillämplig på trettiodagarsfristen.⁶⁰

8 §

Denna paragraf står, jämte de återstående paragraferna i kapitlet, under rubriken "*Rätt till betalning ur företagshypotek*". Paragrafen går tillbaka på 13 § FL och 6:3 JB.

Första stycket efterbildar JB:s regler om borgenärens rätt till betalning efter inteckningens laga företrädesrätt intill pantbrevets belopp med tillägg, i mån av behov, av 15 % jämte s. k. exekutionsränta (s. k. borgenärstillägg), men eftersom frågan bör behandlas i ett vidare sammanhang än detta har utredningen inte funnit skäl att för sin del föreslå en tioprocentig exekutionsränta som nyligen införts i fastighetsrätten.⁶¹ Förslaget avviker också från förebilden därigenom att det, liksom 13 § FL, knyter borgenärens rätt till utdelning till fall av utsökning eller konkurs utan att därvid förutsätta att det är myndighet som fördelar realisationsmedlen. Fastighet säljs antingen exekutivt (under hand eller på auktion), varvid exekutionsmyndigheten fördelar medlen, eller frivilligt, varvid någon medelsfördelning mellan inteckningsborgenärer inte blir aktuell eftersom inteckningarna då alltid består; vid försäljning i konkurs genom förvaltarens försorg förhåller det sig på samma sätt som vid frivillig försäljning av fastigheten. När det gäller lös egendom som hör till intecknad näringsverksamhet är det visserligen också så att exekutionsmyndighet fördelar medlen efter utsökning. Men i konkurs säljs egendomen i regel genom förvaltarens försorg och hans utdelning till företagsinteckningshavare går – ehuru inte någon myndighetsfördelning – enligt 14 § FL ut över inteckningens bestånd. Och denna verkan på företagsinteckning skall

⁵⁸ Se Nordström s. 79 och Hessler i SvJT 1968 s. 569 f.

⁵⁹ Jfr FLbet. s. 124 och FLprop. s. 114 och 165 (NJA II 1966 s. 158 f).

⁶⁰ Jfr NJA 1974 s. 173 och SvJT 1964 rf. s. 66.

⁶¹ Se SFS 1981:194.

försäljning under konkurs ha även enligt utredningens förslag (2:6 FHL). Någon rätt till utdelning i andra fall, såsom vid försäkringsfall,⁶² har utredningen inte funnit skäl att komplicera lagförslaget med, så mycket mindre som utredningsförslaget redan genom 5 § första stycket i detta kapitel innebär långtgående surrogationsrätt för borgenären; även såtillvida avviker således förslaget från den fastighetsrättsliga förebilden.

Andra stycket efterbildar 6:3 andra stycket JB. Det föreskriver alltså att, där flera hypoteksbrev – på grund av inteckningar med lika rätt eller företrädesrätt omedelbart efter varandra – utgör säkerhet för samma fordran, borgenären inte har rätt till borgenärstillägg förrän han utnyttjat hypoteksbreven sammanlagda belopp. Motivet är att borgenären eljest kunde, genom att ta ut borgenärstillägg på vissa hypoteksbrev, försäkra efterföljande borgenärs rätt till utdelning.⁶³ Detta motiv gör sig starkare gällande i fastighetsrätten, där ägarhypotek (väsentligen i form av ägarens rätt till utdelning ur köpeskilling för exekutivt såld fastighet) gäller, än i förevarande sammanhang; utredningen föreslår ju, som framgått av den allmänna motiveringen (3.2), inte att företagsinteckning skall ge upphov till ägarhypotek. Men om inte 6:3 andra stycket JB efterbildades, skulle borgenär med flera sådana hypoteksbrev som här avses kunna, genom att välja att ta ut borgenärstillägg på det ena eller andra av dem, menligt påverka utrymmet för utdelning till annan borgenär till vilken något av hypoteksbreven pantsatts i andra hand. Därför har utredningen likväl funnit den nämnda fastighetspanträttsliga grundsatsen förtjänt att efterbildas.

9 §

Denna paragraf svarar mot 4 § andra stycket FL i dess lydelse enligt SFS 1981:807. Den går tillbaka på lagberedningens förslag till ny 12 § FL sådant det lagts fram genom betänkandet U XIII. Beredningens förslag gick ut på att hindra att företagsinteckning blev gällande i rörelseegendom som belagts med kvarstad genom beslut meddelat senast den dag inteckningen söktes. I motiven anförde beredningen vidare att egendomen inte heller borde omfattas av inteckningen ifall kvarstadsborgenären vann utmätning däri och följaktligen inte heller ifall annan borgenär vann utmätning i egendomen. Lagstiftaren har alltså godtagit att denna konkurrensfråga regleras så. Utredningen ansluter sig för sin del till den grundsyn som bär upp den ännu ej ikraftträdde lagregleringen av detta spörsmål. Den som hunnit utverka kvarstad på egendom, som hör till näringsverksamhet, skall få i behörig ordning (dvs. genom utmätning) realisera sin eventuella rätt till betalning ur den egendomen med uteslutande av den inteckningsborgenär vars inteckning söktes samtidigt eller senare; även för annan borgenär som under kvarstaden vinner utmätning i den egendom säkerhetsåtgärden omfattar måste inteckningsborgenären då vika.⁶⁴ Ifall kvarstaden går åter utan att utmätning kommit till stånd, bör emellertid inteckningsborgenären kunna göra gällande ursprunglig, inte nytillkommen, rätt till egendomen på grund av inteckningen. Detsamma bör gälla ifall inledd utmätning inte fullföljs.

Enligt utredningens mening är det med rättighetskonstruktionen och systematiken i FHL bäst förenligt att denna konkurrens löses genom att

⁶² Jfr FLbet. s. 87 f, FLprop. s. 90 och 101 (NJA II 1966 s. 141) samt Walin s. 210 f.

⁶³ Jfr bl. a. prop. 1970:20 A s. 237 och 399 f (NJA II 1972 s. 157 f) samt prop. 1971:179 s. 46 f (NJA II 1972 s. 160).

⁶⁴ Se U XIII s. 192; jfr Upprop. s. 194.

inteckningen visserligen gäller i all den rörelseegendom som hör till den intecknade verksamheten, och sålunda alldeles stämmer med omfattningen av andra inteckningar däri, men att inteckningsborgenären inte får göra gällande sin betalningsrätt i den egendom kvarstaden avser så länge denna består eller, om den avlöses av utmätning, så länge utsökningsförfarandet pågår. Om egendomen säljs till följd av att kvarstads- eller utsökningsborgenären sålunda realiserar sin rätt i densamma, så kommer eventuellt överskott av köpeskillingen att tillföras hypoteket via kassamedlen. Faller kvarstaden eller utmätningen, så faller därmed hindret mot att inteckningsborgenären utövar sin dittills latenta rätt till betalning ur den berörda delen av företagshypoteket.

Lagberedningen förde i förbigående fram tanken på att låta kvarstaden konkurrera med företagsinteckningen, inte i kraft av kvarstadsbeslutet utan på grund av anteckning i inskrivningsboken.⁶⁵ Beredningen tog inte ställning till frågan utan erinrade om att en sådan ordning förutsätter att säkerhetsåtgärder och utmätning i rörelseegendom anmäls till inskrivningsmyndigheten och att man redan i förarbetena till FL betraktat sådant som opraktiskt. Beredningen utgick emellertid från att utredningen skulle komma att pröva frågan. Det har utredningen gjort. Och utredningen har kommit till samma ståndpunkt som intogs i de nyssnämnda lagförarbetena, nämligen att en sådan teknik för att lösa konkurrensproblemet är onödigt krävande. Utredningen föreslår i stället att kvarstaden skall konkurrera med företagsinteckningen från och med den dag kvarstaden beslöts. Utredningen har inte funnit det praktiskt motiverat att driva denna lösning så långt att kvarstad skall klockslagsbestämmas.

I enlighet med de tankegångar som här utvecklats har utredningen format sitt förslag. I egendom som belagts med kvarstad för fordran senast den inskrivningsdag då inteckningen söktes får inteckningsborgenären alltså enligt utredningsförslaget inte göra sin rätt gällande så länge säkerhetsåtgärden består och, om därunder söks betalning ur egendomen genom utmätning, ej heller så länge sådant förfarande pågår.

Utredningen vill slutligen erinra om att i övrigt konkurrens mellan på ena sidan företagsinteckning och på andra sidan utmätning eller betalningssäkring löses av FRL.

10 §

Enligt en allmän panträttslig grundsats preskriberas panträtten ej med pantfordringen utan kan göras gällande även om fordringen preskriberats eller ej anmälts efter kallelse på okända borgenärer. Denna grundsats framträder numera i bl. a. 6:4 JB och 11 § preskriptionslagen (1981:130). Redan dessförinnan hade den dock färgat av sig på inteckningsrätten enligt FL, vars 13 § andra stycket innehåller uttrycklig regel i ämnet.⁶⁶ Förevarande paragraf bevarar regeln utan ändring i sak. Intill det belopp som borgenärens fordran har täckning i företagshypoteket kommer fordringen ej att preskriberas, trots att intet står därom i preskriptionslagen; så skulle den egentliga innebörden av denna regel också kunna uttryckas.

⁶⁵ Se U XIII s. 192 not 2.

⁶⁶ Se FLprop. s. 114 ff (NJA II 1966 s. 163); jfr FLbet. s. 139.

11 §

Denna paragraf saknar motsvarighet i FL men går tillbaka på lagens grunder.

Företagsinteckning upphör ej utan vidare att besvära den rörelseegendom som finns kvar i företagarens ägo sedan den intecknade verksamheten lagts ned. Den ståndpunkten var intagen av rättspraxis före tillkomsten av FL.⁶⁷ Och den bekräftades i FL:s förarbeten.⁶⁸ Såvitt utredningen förstår innebär det att inteckningsrätten, utan hinder av att rörelsen lagts ned, består i sådan egendom som alltjämt kan identifieras såsom tillhörande det egendomskollektivt inteckningen besvärade vid nedläggningen, förutsatt att den alltjämt är företagarens. Skulle denne ha tagit egendomen i anspråk för annan näringsverksamhet, som inteckningen inte gäller i, har egendomen sålunda mist sin anknytning till den intecknade rörelsen och upphört att svara för inteckningen. Och på motsvarande sätt måste inteckning i näringsverksamhet av viss art upphöra att besvära egendom som hör till den verksamheten ifall företagaren väl inte lägger ned rörelsen men lägger om den så att den ändrar art.⁶⁹

Skulle företagaren, sedan rörelsen lagts ned, ta tidigare rörelseegendom i anspråk för annat än näringsverksamhet, exempelvis för privat bruk, kan måhända – mot här skisserad bakgrund – tvivlas på att egendomens anknytning till den nedlagda rörelsen därigenom bryts så att inteckningsrätten upphör. Detta fall synes emellertid utredningen böra behandlas på samma sätt som då näringsidkaren ur en intecknad verksamhet, vilken han fortsätter att driva, tar egendom i anspråk för privat bruk. Och även om både många och svårbedömda gränsfall kan möta, går utredningen ut från att rörelseegendoms anknytning till intecknad verksamhet blir bruten på detta sätt.

Som framgått tidigare innebär utredningsförslaget att företagsinteckning skall kunna meddelas utan hinder av att den verksamhet som avses ännu ej påbörjats; 1:2 FHL uppstår uttrycklig föreskrift om det. Utredningen har funnit det följdriktigt – och tillika motiverat för tydlighets skull – att också genom uttrycklig föreskrift i lagen reglera inteckningsborgenärens rätt för det fall att den intecknade verksamheten upphör, vare sig det sker genom att den läggs ned eller genom att den skiftar karaktär till ointecknad verksamhet. Föreskrift därom har tagits upp i denna paragraf och den innebär att borgenären utan hinder av upphörandet har rätt till betalning ur sådan näringsidkaren tillhörig egendom som hörde till verksamheten och som ej nyttjas av denne för annan näringsverksamhet eller eljest för annat ändamål. Föreskriften vilar på den outtalade förutsättningen att hypoteket hade ställts innan rörelsen lades ned eller ändrades.

12 §

Denna paragraf behandlar borgenärens rätt till förtidsbetalning i vissa fall och går tillbaka på 15 § FL. Regler om dylik s. k. acceleration av förfallotid brukar tas in i omslagsreversen.⁷⁰ Men det har likväl ansetts motiverat med lagreglering. Utredningen menar att detta alltjämt bör vara fallet. I den mån parterna reglerar saken i omslagsrevers eller annan handling tar det visserligen över vad lagen säger på denna punkt. Men det bör dock vara att föredra att lagregler finns att falla tillbaka på.

⁶⁷ NJA 1963 s. 129.

⁶⁸ Se FLbet. s. 112 f och FLprop. s. 104 (NJA II 1966 s. 136 f och 143).

⁶⁹ Se Nordström s. 43.

⁷⁰ Jfr Nordström s. 88.

Reglerna om acceleration av förfallotid uttrycker en allmän panträttslig princip. På fastighetspanträttens område fanns sådana regler förut i 31 § förordningen (1875:42 s. 12) angående in-teckning i fast egendom (IF).⁷¹ De har numera ersatts av reglerna i 6:6 JB, vilka har motsvarigheter på angränsande rättsområden.

De regler om acceleration av förfallotid som utredningen föreslår i denna paragraf avviker i några hänseenden från nuvarande bestämmelser i 15 § FL. Vad gäller de omständigheter som skall ge rätt att kräva omedelbar betalning föreslås dock inte några ändringar. Enligt förslaget *första stycke* föreligger sålunda sådan rätt dels – enligt punkten 1 – om den in-tecknade verksamheten eller väsentlig del därav överläts eller upphör eller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död eller, när in-teckningen är begränsad till visst område, flyttas från detta, dels – enligt punkten 2 – om egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde går ned väsentligt. De omständigheter som anges i punkt 2 är i stort sett desamma som enligt de nyssnämnda panträttsliga reglerna ger rätt till förtida betalning; utredningen återkommer i det följande till vissa skiljaktigheter. Punkt 1 avser däremot sådana omständigheter, som medför att in-teckningsrätten enligt FL (och FHL) väsentligt försvagas eller helt utslocknar, och de saknar därför panträttslig motsvarighet.

Enligt 15 § FL ger de nyss nämnda omständigheterna in-teckningshavaren rätt att få betalt fastän den in-tecknade fordringen inte förfallit. Emellertid skall systemet med in-tecknade skuldebrev enligt utredningens förslag ersättas av ett system med hypoteksbrev, vilka i likhet med pantbrev inte anger någon förfallotid. Därför föreslås i in-ledningen till första stycket av förevarande paragraf – och i överensstämmelse med regleringen i 6:6 JB – att ifrå-gavarande omständigheter i stället skall ge rätt till betalning utan hinder av att fordringen, dvs. den i omslagsreversen angivna fordringen, ej är förfallen till betalning.⁷²

Accelerationsreglerna i 6:6 JB ger borgenären rätt att söka betalning ur fastigheten, dvs. ur panten. I andra panträttsliga accelerationsregler är borgenärens rätt till omedelbar betalning likaså begränsad till betalning ur den egendom som omfattas av panträtten. Reglerna i 15 § FL ger däremot in-teckningshavaren rätt att erhålla förtida betalning "för in-tecknad" fordran och innehåller inte någon begränsning till betalning ur egendom i vilken in-teckningen gäller. De torde alltså ge rätt till omedelbar betalning ur all gäldenärens egendom intill beloppet av den in-tecknade fordringen. Såvida betalning söks ur egendom, i vilken företagsin-teckningen inte gäller, kan den dock givetvis inte utgå med förmånsrätt. Denna avvikelse från de panträttsliga accelerationsreglerna är övertagen från de tidigare reglerna i 11 § FiF och 10 § JiL. Den ursprungliga accelerationsregeln i 11 § FiF⁷³ avsåg för övrigt rätt till omedelbar betalning *enbart* ur egendom i vilken in-teckningen inte längre gällde. Rätt till förtida betalning kunde nämligen endast grundas på den omständigheten att rörelsen överlätits. Men i och med överlåtelsen fanns det inte längre någon egendom i vilken in-teckningen gav förmånsrätt;⁷⁴ förföljelserätten vid överlåtelse⁷⁵ infördes nämligen först i och med FL.⁷⁶ Men om in-teckningshavaren efter vunnen dom fick näringsidkaren försatt i konkurs, kunde det finnas utsikter att få överlåtelsen av rörelsen att återgå, varvid

⁷¹ Jfr Westerlind s. 64 och 312.

⁷² Se prop. 1970:20 B s. 313 (NJÄ II 1972 s. 161 f) beträffande motiven för reglerna i 6:6 JB.

⁷³ Se NJÄ II 1883 art. 1 s. 20 ff.

⁷⁴ Se NJÄ II 1883 art. 1 s. 20 och prop. 1932:107 s. 20 f och 25 (NJÄ II 1932 s. 265 f och 270).

⁷⁵ Jfr motiveringen till 1:6 FHL.

⁷⁶ Förmånsrätt i utestående köpeskilling för försäld förlagsegendom infördes först år 1932; prop. 1932:107 s. 18 f.

inteckningshavaren kunde få betalt med förmånsrätt. Däremot torde inteckningshavaren inte ha kunnat få betalt med åtnjutande av inteckningens förmånsrätt genom att söka utmätning i viss egendom. Förlagsinteckning gav nämligen enligt förhållande mening inte förmånsrätt vid utmätning utan endast vid konkurs.⁷⁷

När institutet företagsinteckning nu så långt möjligt skall anpassas till JB:s panträttskonstruktion, är det enligt utredningens mening följdriktigt att accelerationsreglerna i största möjliga utsträckning bringas i överensstämmelse med motsvarande regler i JB. Utredningen anser dessutom att FHL inte bör behandla rätten till betalning ur annan egendom än den som enligt lagens regler skall utgöra säkerhet för fordringen. I inledningen till första stycket av förevarande paragraf föreslås därför att rätten till förtida betalning skall avse rätt för borgenären att söka betalning ur egendom, som omfattas av företagshypoteket.

Om en inteckning är begränsad till visst område och *hela* den intecknade verksamheten flyttas från detta område, finns det inte längre någon egendom som omfattas av företagshypotek på grund av inteckningen och borgenären har således inte någon möjlighet att söka betalning ur sådan egendom. I detta fall är den i paragrafen formellt givna rätten till förtida betalning således innehållslös. Utredningen har därför övervägt att formulera punkten 1 så att det klart framgår att flyttning av hela verksamheten inte medför någon reell rätt till förtida betalning men nöjer sig med att här erinra om detta förhållande.

För den händelse en borgenär skulle ha intresse av rätt till förtida betalning för hela sin fordran, alltså även till den del den må sakna täckning i företagshypoteket, får han tillgodose detta intresse genom att i omslagsreversen ta in en klausul därom. Detta torde redan vara etablerad kommersiell rutin.

Enligt 6:6 JB grundas rätten till förtida betalning på att fastigheten försämras till följd av vanvård eller naturhändelse eller av *annan därmed jämförlig orsak* så att panträttens värde väsentligt minskas. Motsvarande grund för rätt till förtida betalning enligt 15 § FL framstår åtminstone efter bokstaven som något vidare, eftersom det där talas om att egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av *annan orsak* försämras eller minskas så att säkerhetens värde väsentligt går ned.

Som förebild för ifrågavarande bestämmelse i 15 § FL använde förlagsintekningskommittén 8 kap. 14 § i lagberedningens år 1960 avgivna förslag till jordabalk. Av FL:s förarbeten framgår ej annat än att orsakerna till värdeminskningen skulle vara desamma i FL som i förebilden.⁷⁸ I denna – liksom i jordabalksutredningens år 1963 avgivna förslag – talades om *annan orsak*. I 6:6 JB ändrades detta till *annan därmed jämförlig orsak*. Av prop. 1970:20 B s. 314 (NJA II 1972 s. 162) framgår att avsikten med denna ändring inte var att åstadkomma en saklig ändring utan att ge ett tydligare uttryck åt lagberedningens avsikt med bestämmelsen; därvid åberopades att det av lagberedningens motiv framgick att inte varje omständighet som fick värdeminskning till följd skulle föranleda rätt till förtida betalning. Vad som i propositionen åsyftades torde vara lagberedningens uttalande att i sammanhanget endast kunde ifrågakomma sådan värdeminskning som särskilt hänförde sig till den ifrågavarande fastigheten, medan förändringar i det

⁷⁷ Se 17:7 handelsbalken i dess lydelse före den 1 juli 1967 (SFS 1932:173), Lögdberg s. 233 not 8, FLbet. s. 32 och Nordström s. 81; jfr dock Lögdberg s. 240.

⁷⁸ Jfr FLbet. s. 125 och FLprop. s. 117 (NJA II 1966 s. 165).

allmänna marknadsläget inte borde vinna beaktande i sammanhanget. Eftersom formuleringen i 6:6 JB således skall ge uttryck åt vad lagberedningen avsett med sitt förslag, lär *annan orsak* i 15 § FL ej innebära att varje omständighet som får värdeminskning till följd skall föranleda rätt till förtida betalning; liksom i JB avses sålunda inte värdeminskning till följd av förändringar i det allmänna marknadsläget.⁷⁹

I enlighet med vad nu anförts borde FL:s ord *annan orsak* kunna ändras till JB:s *annan därmed jämförlig orsak*. I utredningsförslaget bevaras emellertid ifrågasvarande avvikelser från JB. Detta beror på att utredningen ansett att rätt till förtida betalning bör föreligga i vissa fall då värdeminskningen har sin grund i omständigheter som inte kan jämföras med vanvård eller naturhändelse. Såsom exempel på ett sådant fall vill utredningen nämna följande.⁸⁰

Om in-tecknad näringsverksamhet drivs på annans fastighet kan lös egendom, som omfattas av in-teckningen, förvandlas till fast egendom (fastighetstillbehör), som ej omfattas av in-teckningen, genom att näringsidkaren förvärvar fastigheten eller genom att fastighetsägaren förvärvar näringsverksamheten. Till in-teckningshavarnas skydd finns emellertid i 2:4 andra stycket JB regler som fördröjer egendomens förvandling till fast egendom.⁸¹ Ifall det är fastighetsägaren som förvärvat verksamheten, blir den av företagsin-teckning besvärade egendomen inte tillbehör till fastigheten förrän den upphört att svara för in-teckningen, dvs. enligt 10 § FL som regel senast ett år efter det att verksamheten frånträdde. Om det i stället är näringsidkaren som förvärvat fastigheten, blir egendomen inte fastighetstillbehör förrän sex månader förflutit från det att näringsidkaren sökt lagfart, såvida inte egendomen redan före utgången av denna frist upphört att svara för in-teckningen. Om in-teckningshavaren inom fristen väcker talan om betalning och anmäler detta till in-skrivningsmyndigheten för det område där fastigheten ligger, blir egendomen inte fastighetstillbehör förrän två månader förflutit från det att talan avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft. Genom sistnämnda frist får in-teckningshavaren tillfälle att, sedan hans talan prövats, erhålla utmätning i egendomen. Så länge utmätningen består anses egendomen inte kunna i rättsligt avseende förenas med fastigheten; den kan således tills vidare ej omvandlas till fastighetstillbehör.

För att in-teckningshavarens skydd skall vara effektivt i fall då näringsidkaren förvärvat fastigheten, måste han ha möjlighet att väcka talan inom tidsfristen, även om fordringen då ej är förfallen till betalning. Enligt uttalande av lagrådet har han tillräckliga möjligheter härtill genom accelerationsreglerna i 15 § FL.⁸² Eftersom näringsidkarens förvärv av fastigheten visserligen – genom att egendom som omfattas av in-teckning förvandlas till fastighetstillbehör – kan leda till minskning av säkerhetens värde men förvärvet i regel inte lär kunna bedömas som en med vanvård jämförlig orsak, har utredningen ansett det nödvändigt att bibehålla ifrågasvarande avvikelser från JB.

Utredningen vill tillägga att det kan ifrågasättas om 15 § FL – och därmed även den av utredningen föreslagna bestämmelsen – verkligen ger borgenären rätt till förtida betalning i fall då näringsidkaren förvärvar fastigheten. I motsats till vad som gällde enligt 11 § FiF kan nämligen *fara* för minskning av säkerheten inte åberopas som förfalloanledning enligt FL och ej heller enligt utredningens förslag; rätt till förtida betalning föreligger sålunda först sedan faran förverkligats.⁸³ Eftersom värdeminskning på grund av fastighetsförvär-

⁷⁹ Se Nordström s. 88.

⁸⁰ Jfr även prop. 1970:20 B s. 314 (NJA II 1972 s. 162).

⁸¹ Se härom närmare prop. 1966:24 s. 121 ff och 130 f (NJA II 1966 s. 78 ff).

⁸² Se prop. 1966:24 s. 123 (NJA II 1966 s. 79).

⁸³ Se FLbet. s. 125 och FLprop. s. 117 (NJA II 1966 s. 165).

vet inte kan inträda förrän tidigast sex månader efter det att näringsidkaren sökt lagfart, skulle rätt till förtida betalning således inte föreligga förrän det är för sent att väcka talan enligt 2:4 andra stycket JB. Utredningen anser emellertid att rätt till förtida betalning bör kunna inträda i och med att näringsidkaren sökt lagfart; den befärade värdeminskningen blir ju en lagfäst rättsföljd av denna åtgärd (som förutsatts leda till lagfart). Innan lagfart söktes torde rätt till förtida betalning med anledning av fastighetsförvärvet dock inte kunna grundas på lag.

Såsom ett annat exempel på att rätt till omedelbar betalning bör föreligga även då värdeminskning inte har sin grund i omständigheter som kan jämföras med vanvård kan nämnas det fallet att näringsidkaren utan inteckningsborgenärens medgivande träffar avtal om fakturakredit eller fakturaköp. Ett sådant avtal kan i och för sig vara ekonomiskt välmotiverat men bör likväl ge rätt till förtida betalning, såvida det leder till att värdet av inteckningsborgenärens säkerhet väsentligt går ned.⁸⁴

Vid utmätning av intecknad egendom för annans fordran har inteckningshavaren i princip rätt till betalning enligt bestämmelser i 8 kap. UB.⁸⁵ För att inteckningshavaren skall kunna få betalt, även om den intecknade fordringen ej är förfallen till betalning, finns en särskild accelerationsregel i 15 § andra stycket FL. I *andra stycket* av förevarande paragraf föreslås en motsvarande regel. Någon saklig ändring åsyftas ej. Regeln har emellertid kompletterats med en hänvisning till vad som i UB föreskrivs angående borgenärens betalningsrätt. Övriga avvikelser från förebilden betingas av den nya rättighetskonstruktionen.

9.1.3 2 kap. Företagsinteckning

1 §

Denna paragraf, vilken liksom 2 och 3 §§ står under rubriken "*Företagsintecknings omfattning*", svarar mot 3 § första stycket FL. Den innehåller huvudreglerna om individualisering av den verksamhet som in-tecknas. Liksom i FL är näringsidkarens person det främsta momentet vid individualiseringen. Hur näringsidkarens person identifieras behandlas närmare i motiveringen till 3:10 FHL. I förhållande till vad som nu gäller innefattar förevarande paragraf ändringar i två olika avseenden. På ena sidan vidgas möjligheten till riksinteckning, som nu är förbehållen aktiebolag, till att avse alla kategorier av näringsidkare och får dessutom även andra näringsidkare än aktiebolag möjlighet till in-teckning i verksamhet i områden som ligger i skilda län. På andra sidan blir de nuvarande möjligheterna att individualisera in-tecknad verksamhet något inskränkta, bl. a. genom att in-tecknings geografiska omfattning inte längre skall kunna begränsas till län utan endast till kommun och – i vissa undantagsfall – fastighet m. m. Skälen för dessa ändringar, som bl. a. innebär att den geografiska individualiseringen frikopplas från länsindelningen, har redovisats i det föregående (7.4).

Utredningens förslag innebär således att det inte längre kommer att föreligga några skillnader mellan aktiebolag och andra näringsidkare när det gäller möjligheterna att individualisera in-tecknad verksamhet. Som förut (7.4) nämnts menar utredningen att lagen bör främja att företagsinteckning – även

⁸⁴ Jfr Nordström s. 57.

⁸⁵ Se 8:13 UB (jfr 9.4); jfr ännu 139 § 2 mom. UL.

när verksamheten är lokalt eller branschmässigt begränsad – fastställs så att den omfattar all näringsidkarens verksamhet i hela riket. För att även redaktionellt markera den inriktningen har paragrafen utformats så, att dess första stycke endast reglerar sådan individualisering, medan begränsad individualisering av olika slag behandlas särskilt i paragrafens andra stycke som klart markerade undantagsfall. För att främja bruket av riksinteckning (jfr 7.4 och 8.4) bör expeditionsavgiften för sådan inteckning dessutom sättas lägre än avgiften för regionalt begränsade inteckningar, något som utredningen förutsätter kunna bli beaktat i ett senare skede av lagstiftningsarbetet. En sådan avgiftsdifferentiering är befogad, eftersom sistnämnda inteckningar är mer arbetskrävande än riksinteckningarna, inte minst vid fortsatt inteckning av samma verksamhet. Utredningen menar vidare att de särskilda blanketter för ansökan om företagsinteckning, som utredningen förutsätter kommer att fastställas och som – liksom när det gäller ansökan om inteckning i fast egendom – regelmässigt torde komma att användas, bör utformas så att inteckning i all verksamhet i riket framstår som det normala. Utredningen räknar för övrigt med att kreditgivarna regelmässigt kommer att verka för att inteckning fastställs utan geografisk begränsning.

Enligt huvudregeln i paragrafens *första stycke* beviljas företagsinteckning i all den näringsverksamhet som näringsidkaren vid varje tid utövar i riket. Uttrycket "vid varje tid utövar" har samma innebörd som i 3 § FL och syftar således till att klargöra att den i inteckningsbeslutet beskrivna verksamheten endast har karaktären av en ram för inteckningen, inom vilken ram den faktiskt drivna verksamheten kan växla från tid till annan. Eftersom huvudregeln i första stycket avser all näringsverksamhet i riket, kommer en enligt huvudregeln beviljad inteckning att omfatta varje ny verksamhet som näringsidkaren startar i riket. I detta sammanhang bör uppmärksammas att utredningens förslag innebär att företagsinteckning skall kunna beviljas redan innan sökanden startat någon verksamhet och således utan att det krävs någon utredning om att näringsverksamhet drivs (se motiveringen till 1:2 FHL).

Paragrafens *andra stycke* innehåller i *första meningen* de i praktiken viktigaste undantagen från huvudregeln; de gäller generellt och kan alltså tillämpas på alla slags företagsinteckningar. Enligt dessa undantagsregler får inteckning begränsas såväl till verksamhet av viss art som till verksamhet i en eller flera kommuner. Detta innebär inte bara att en inteckning avseende verksamhet i hela riket kan begränsas till verksamhet av viss art (vissa arter) utan även att en inteckning avseende verksamheten i en eller flera kommuner kan begränsas till verksamhet av viss art (vissa arter). En inteckning kan givetvis också avse all näringsverksamhet i en eller flera kommuner. Inteckning kan avse verksamheten i flera kommuner, även om dessa ligger i skilda län. I likhet med vad som nu gäller för aktiebolag skall alla slags näringsidkare i och för sig kunna inteckna sin verksamhet i hela riket med undantag för verksamheten i viss eller vissa kommuner. En sådan inteckning är givetvis inte en riksinteckning utan en flerkommuninteckning; giltighetsområdet bör för enkelhets skull kunna anges som "samtliga kommuner i riket utom X kommun".

I likhet med vad som nu gäller skall inteckning kunna artbegränsas så att inteckningen omfattar all verksamhet med undantag av verksamhet av viss eller vissa arter. Vid artbegränsning måste verksamhetens art, resp. arten av

undantagen verksamhet, beskrivas – såväl i ansökan om inteckning som i inteckningsbeslut och hypoteksbrev – så att det tydligt framgår vilken eller vilka arter som åsyftas.

Som framgår av den föreslagna lagtexten kan begränsning av inteckning endast hänföra sig till verksamhetens art och geografiska omfattning. Andra slags begränsningar skall inte få förekomma. Firma skall således inte få användas som begränsande eller särskiljande moment; skälet härtill är att firma lätt kan ändras. En enskild näringsidkare som driver olika rörelser under skilda firmor¹ får alltså inte begränsa en inteckning till att avse den verksamhet som drivs under viss firma; inte heller får ett moderföretag begränsa en inteckning till att avse den verksamhet som företaget driver i visst dotterbolags namn.² Enligt vad utredningen erfarit har sådana begränsningar ibland förekommit när inteckning beviljats enligt FL; de synes dock inte vara förenliga med FL.³ I denna del torde utredningens förslag därför inte innefatta någon ändring i vad som nu gäller.

Andra stycket andra meningen gäller bara speciella slag av inteckningar. Enligt denna undantagsregel får inteckning – i överensstämmelse med vad som nu gäller – begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter, om den avser verksamhet för produktion av elenergi genom vattenkraft, och till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden, om inteckningen avser gruvdrift. En förutsättning för lokal begränsning enligt detta stycke är självfallet att inteckningen också artbegränsas till produktion av elenergi genom vattenkraft resp. till gruvdrift. Detta framgår av lagtexten, men bör likväl framhållas, eftersom utredningen erfarit att företagsinteckning enligt FL ibland beviljats i all näringsverksamhet på viss fastighet; den faktiskt utövade verksamheten torde visserligen då ha varit elkraftproduktion i vattenkraftverk. – Enligt förslaget möter inte något hinder mot att låta en inteckning, som artbegränsats på det sätt som nu avses, omfatta verksamheten på fastigheter resp. utmål m. m. i skilda kommuner. Däremot får en sålunda artbegränsad inteckning inte omfatta verksamheten såväl i en kommun som på fastighet, utmål eller koncessionsområde i annan kommun. Begränsning till verksamhet i kommun enligt styckets första mening får således inte kombineras med den i andra meningen särskilt reglerade begränsningen till mindre område än kommun. Därav följer också att en inteckning inte får omfatta verksamhet i en eller flera kommuner – eller i riket – med undantag för verksamheten på viss fastighet eller visst utmål e. d. Om en näringsidkare som intecknat verksamheten på viss fastighet därefter vill inteckna övrig verksamhet i kommunen, kan han emellertid med tillämpning av regeln om artbegränsning inteckna all sin verksamhet i kommunen – eller hellre i riket – med undantag för produktion av elenergi genom vattenkraft.

När inteckning begränsas enligt andra stycket skall inteckningen avse den sålunda begränsade verksamhet som näringsidkaren vid varje tid utövar. Utredningen anser att detta framgår av lagtexten utan att det i första stycket använda uttrycket "vid varje tid utövar" behöver upprepas i andra stycket. Eftersom inteckning kan beviljas även om sökanden ännu inte börjat någon verksamhet, krävs det givetvis inte någon utredning om att sökanden driver sådan verksamhet som han önskar att inteckningen skall vara begränsad till.

Som redan nämnts innebär utredningsförslaget att man inte längre skall

¹ Jfr prop. 1974:4 s. 200.

² Jfr FLbet. s. 94 f, FLprop. s. 71 f och tredje lagutskottets utlåtande 1966:28 s. 45 (NJA II 1966 s. 151 och 156).

³ Jfr FLbet. s. 101 och FLprop. s. 120 (NJA II 1966 s. 166).

kunna definiera intecknings giltighetsområde såsom län. Detta innebär dock inte att det blir omöjligt att inteckna verksamheten i ett område som svarar mot ett – eller flera – län. Så kan nämligen ske genom att inteckningen enligt andra stycket första meningen begränsas till verksamheten i samtliga kommuner i länet eller länen. I fall då det inte finns särskilda skäl att begränsa en inteckning till verksamheten i någon eller några kommuner, bör inteckningen dock – som flera gånger nämnts – helst fastställas så att den omfattar hela riket. Möjligheten att inteckna verksamheten i ett stort antal kommuner blir emellertid av betydelse vid fortsatt intecknande av verksamhet som omfattas av länsinteckning när den nya lagstiftningen träder i kraft. Som framgår av de övergångsbestämmelser utredningen föreslår (övergångsbestämmelserna punkt 17; jfr 9.1.6) skall länsinteckningar vid tillämpningen av den nya lagstiftningen anses omfatta verksamheten i länets kommuner.

Paragrafens *tredje stycke* innehåller en kompletterande individualiseringsregel, som saknar motsvarighet i FL. Regeln innebär att en och samma företagsinteckning inte får avse olika slag av verksamhet i skilda delar av inteckningens giltighetsområde. En artbegränsad inteckning måste med andra ord artbegränsas på samma sätt i hela det område som omfattas av inteckningen. Redan av andra stycket första meningen följer att en inteckning inte får avse olika slag av verksamhet inom skilda delar av en och samma kommun. Regeln i förevarande stycke innebär att en inteckning inte heller får avse ett slags verksamhet i en kommun och ett annat slags verksamhet i en annan kommun. En inteckning får inte heller avse all näringsverksamhet i ett antal kommuner med undantag av viss verksamhetsart i någon av kommunerna. Regeln syftar till att främja enkelhet och reda i inteckningsförhållandena och till att underlätta bedömningen av administrativa indelningsändringars inverkan på företagsinteckningar (jfr *bilaga 5* under 1 och 6). Regeln minskar givetvis de nuvarande individualiseringsmöjligheterna. Olägenheter-na därav torde emellertid inte vara av större vikt, bl. a. eftersom det enligt vad utredningen inhämtat är sällsynt att näringsidkare har mer än en inteckningsenhet. För att regelns syfte skall uppnås bör den tillämpas i alla inteckningsärenden, dvs. även när ny inteckning söks i verksamhet som intecknats enligt nuvarande regler. Om en inteckning enligt nuvarande regler beviljats i all näringsverksamhet i ett län med undantag av viss verksamhet i en kommun, kan ny inteckning i verksamheten därför inte beviljas utan vidare. Först måste lämplig inteckningsåtgärd vidtas, t. ex. dödning av den äldre inteckningen såvitt avser verksamheten i den särskilda kommunen, varefter ny inteckning kan beviljas i all näringsverksamhet i de övriga kommunerna.

2 §

Denna paragraf innehåller motsvarigheter till bestämmelserna i 3 § andra stycket första meningen och 5 och 6 §§ FL. De kompletterar reglerna om individualiseringen av intecknad verksamhet och syftar främst till att främja enkelhet och reda i inteckningsförhållandena. Utredningen har inte funnit skäl att överge de principer som bestämmelserna ger uttryck åt men har funnit det lämpligt att föra samman bestämmelserna i en paragraf.

Första stycket tar, utan ändring i sak, upp den nuvarande regeln i 3 § FL,

enligt vilken verksamhet som två eller flera näringsidkare utövar gemensamt endast får intecknas som en enhet för sig. Regeln syftar på näringsverksamhet som flera näringsidkare utövar gemensamt *utan att någon juridisk person bildats*. Ett typfall av sådan gemensamt utövad näringsverksamhet är att ett lantbruk drivs av flera familjemedlemmar eller släktingar. Sådan gemensamt utövad verksamhet kan också föreligga när flera bolag, eller andra näringsidkare, utövar viss gemensam näringsverksamhet i enlighet med konsortialavtal.⁴ Andra exempel på gemensamt utövad verksamhet är yrkesfiske bedrivit av partredare eller fiskelag och renskötsel som sameby och dess medlemmar driver (jfr motiven till 1:2 FHL).

Innebörden av att den gemensamt utövade verksamheten endast får intecknas som en enhet för sig är dels att delägares ideella andel i den gemensamma verksamheten inte får särinvecknas, dels att den gemensamt utövade verksamheten skall i invecnkningshänseende hållas skild från rörelse som någon av delägarna driver ensam eller tillsammans med någon eller några av de övriga eller med utomstående. Invecnkning i den gemensamt utövade verksamheten kan däremot individualiseras på de olika sätt som anges i 1 §. En invecnkning i den gemensamt utövad verksamhet kan t. ex. avse gemensamt utövad verksamhet av viss art i viss kommun. En förutsättning för att gemensamt utövad näringsverksamhet skall kunna invecknas är givetvis att invecnkningen söks av alla de näringsidkare som deltar i verksamheten; jfr vid 3:10 FHL. – Att gemensamt utövad näringsverksamhet skall i invecnkningshänseende hållas skild från delägarnas verksamhet i övrigt, dvs. utgöra en särskild invecnkning-enhet, medför att varje delägare kan särskilt inveckna den verksamhet han i övrigt må driva.

Det bör framhållas att inskrivningsmyndigheten inte kan förhindra att invecnkning beviljas i en viss näringsidkares verksamhet trots att näringsidkaren endast driver verksamhet gemensamt med annan. Invecnkning får nämligen beviljas även om sökanden ännu inte driver den verksamhet han vill inveckna. Och även om han redan driver den, kan inskrivningsmyndigheten för övrigt i regel inte veta om han endast utövar verksamhet gemensamt med annan. Den egentliga betydelsen av bestämmelsen i paragrafens första stycke blir därför den, att en invecnkning som avses skola omfatta gemensamt utövad verksamhet också måste beviljas i den gemensamt utövade verksamheten eller, med andra ord, att en invecnkning som beviljats i en viss näringsidkares verksamhet inte omfattar (egendom som hör till) verksamhet som utövas gemensamt med annan.⁵ En invecnkning som beviljats i en viss näringsidkares verksamhet, trots att näringsidkaren endast utövar verksamhet gemensamt med annan, är således inte ogiltig men den kommer bara att omfatta självständig verksamhet

⁴ Jfr 1 kap. 1 § första stycket lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag samt LU 1980/81:4 s. 7–15. Det är att märka att orden "gemensamt utöva" i detta lagrum har en annan innebörd än motsvarande uttryck i FL och FHL. Ordet gemensamt i nämnda lagrum syftar nämligen till att klargöra att ett bolagsavtal konstituerar ett handelsbolag endast när verksamheten verkligen skall ske i det gemensamma bolaget och icke hos bolagsmännen; om verksamheten skall utövas "gemensamt" föreligger således ett handelsbolag. Just dessa fall då verksamheten drivs av en särskild juridisk person åsyftas emellertid inte i FL:s och FHL:s bestämmelse om verksamhet som flera utövar gemensamt.

⁵ Jfr NJA 1979 s. 413.

som näringsidkaren senare kan komma att utöva. Den som avser att lämna kredit med företagshypotek som säkerhet måste därför undersöka inte bara huruvida näringsidkaren driver den intecknade verksamheten utan även huruvida denna verksamhet utövas gemensamt med annan. Endast i de säkerligen sällsynta fall, då en näringsidkare i sin ansökan uppger att han utövar verksamhet gemensamt med annan men likväl önskar att inteckningen endast skall avse hans andel i den gemensamma verksamheten, torde inskrivningsmyndigheten kunna avslå ansökningsen såsom stridande mot förevarande bestämmelse; jfr förslagets 3:11 p. 3.

Andra stycket svarar mot 6 § FL och syftar inte till någon egentlig ändring i vad som där föreskrivs. Den ändrade lydelsen betingas således enbart av att systemet med inteckning till säkerhet för fordran överges för att ersättas med ett till JB:s panträttskonstruktion anpassat system. Bestämmelsen i andra stycket innefattar alltså ett förbud mot gemensam inteckning i skilda verksamheter som utövas av olika näringsidkare. I detta sammanhang bör erinras om att en företagsinteckning som omfattar en och samma näringsidkares skilda verksamheter inte är en gemensam inteckning. All verksamhet som omfattas av en företagsinteckning är nämligen att betrakta som en inteckningsenhet. Någon fördelning mellan de olika verksamheterna av ansvaret utåt kan därför inte komma i fråga.

Tredje stycket stämmer nästan helt överens med 5 § FL och syftar ej i sak till ändring i vad som där föreskrivs. I likhet med vad som nu gäller måste en näringsidkares olika inteckningar således avse antingen exakt samma verksamhet eller också helt skilda verksamheter; två eller flera inteckningar får inte med avseende på objektet sammanfalla blott delvis. Flera inteckningar i samma näringsverksamhet måste alltså vara *kongruenta* med avseende på såväl den intecknade verksamhetens art som inteckningarnas giltighetsområde. Sedan någon inteckning beviljats eller sökts i en verksamhet, måste varje ny inteckning till sin omfattning anpassas efter den redan beviljade eller sökta. För att ny inteckning skall kunna beviljas måste den antingen omfatta exakt samma verksamhet som den tidigare eller också begränsas till verksamhet som ej alls kan omfattas av den tidigare inteckningen. Därvid måste beaktas att en företagsinteckning inte bara omfattar verksamhet som drivs när inteckningen meddelas utan också verksamhet som näringsidkaren senare kan komma att utöva. Om näringsidkaren har flera tidigare beviljade eller sökta inteckningar, måste en ny inteckning till sin omfattning anpassas efter var och en av de tidigare. Söks två eller flera inteckningar samtidigt, får ingen av dem beviljas, om de delvis sammanfaller med varandra.⁶ Vidare bör anmärkas att kongruenskravet medför att ny inteckning inte utan vidare kan beviljas i en förut intecknad verksamhet, om den tidigare inteckningen avser verksamheten i en eller flera kommuner och detta giltighetsområde till följd av kommunal indelningsändring inte längre stämmer överens med rådande kommunindelning; varje ny inteckning måste nämligen hänföra sig till den vid inteckningsbeslutet rådande kommunindelningen (jfr 7.3). Närmast följande paragraf (3 §) innehåller dock regler som syftar till att geografiskt begränsade inteckningar i största möjliga utsträckning skall bli anpassade till ändringar i den administrativa indelningen.

⁶ Se även FLbet. s. 113 ff och FLprop. s. 104 f (NJA II 1966 s. 143 f) samt Nordström s. 59 ff.

3 §

Denna paragraf svarar mot 32 § första och tredje styckena FL och reglerar alltså administrativ indelningsändrings inverkan på företagsintecknings giltighetsområde. Liksom motsvarande bestämmelser i FL bygger utredningsförslaget på den outtalade huvudregeln, att en företagsintecknings giltighetsområde i princip inte påverkas av ändringar i den administrativa indelningen. Paragrafen innehåller således endast bestämmelser om de undantagsfall då intecknings giltighetsområde påverkas av indelningsändring. Liksom i gällande rätt innebär bestämmelserna att giltighetsområdet i vissa fall utvidgas så att det blir anpassat till den nya administrativa indelningen; utvidgningen kan inträda automatiskt i och med indelningsändringen (första stycket) eller såsom rättsföljd av en senare vidtagen inteckningsåtgärd, varigenom något hinder mot automatisk utvidgning undanröjs (andra stycket). I 32 § andra stycket FL regleras en särskild sådan inteckningsåtgärd, nämligen dödning av inteckning såvitt avser verksamheten inom sådan del av en administrativ enhet som uppkommit genom indelningsändring. Trots att sådan partiell dödning bara kan hänföra sig till en vidtagen indelningsändring, har utredningsförslaget motsvarighet till denna bestämmelse inte tagits upp i förevarande paragraf angående verkan av indelningsändring. Den har i stället arbetats in i 3:18 FHL, som därmed innehåller samtliga bestämmelser angående dödning av inteckning.⁷ Denna placering har vissa lagtekniska fördelar och är dessutom motiverad av att sådan partiell dödning kan äga rum lång tid efter den indelningsändring, till vilken den hänför sig, och av att inte bara sådan dödning utan även andra dödningsåtgärder kan utlösa utvidgning.

Paragrafens regler om verkan av indelningsändring är uppbyggda på i princip samma sätt som de nu gällande men skiljer sig i ett väsentligt avseende från dessa. Av skäl som utvecklats i den allmänna motiveringen (7.4) innehåller de nämligen inte några bestämmelser om utvidgning vid sammanföring av län eller vid överföring av del av län till annat län. Inteckning skall endast kunna utvidgas till att gälla i verksamheten i en eller flera ytterligare kommuner eller till verksamheten i områden som tillförs en kommun, i vilken inteckningen redan gäller; utvidgningen skall således alltid innebära anpassning till ny kommunindelning. Förändringen hänger samman med utredningens förslag att avskaffa anknytningen till länsindelningen när det gäller individualiseringen av intecknad verksamhet. Förändringen syftar till att bedömningen av verkan av indelningsändring skall bli säkrare. Som ett exempel på detta kan nämnas att nuvarande möjlighet att förväxla läns- och flerkommuninteckning faller bort (jfr *bilaga 5* under 2 och 5).

Eftersom varje länsgränsändring – utom sammanläggning av hela län – i realiteten också innefattar en kommungränsändring, eller i undantagsfall en överföring av hela kommuner mellan olika län, innebär den föreslagna ordningen ej att möjligheterna minskas att genom utvidgning anpassa intecknings giltighetsområde till ny administrativ indelning. Den innebär tvärtom en viss ökning av möjligheterna till sådan anpassning, eftersom risken för särskilda hinder mot utvidgning måste antas vara större om utvidgning skall ske till ett helt län än om den endast skall ske till en kommun. I vissa fall – nämligen då hel kommun förs över från ett län till ett annat – blir inteckningsutvidgning dessutom överflödigt, eftersom inteckningen alltså kommer att vara anpassad till kommunindelningen.

⁷ Jfr prop. 1973:159 s. 15 och 24.

De regler utredningen föreslår om verkan av indelningsändring skiljer sig i ytterligare ett avseende från de bestämmelser som nu gäller. Det rör sig emellertid inte om en saklig skillnad utan endast om en formell sådan. I de nuvarande bestämmelserna talas nämligen om att en administrativ enhet *sammanförs* med en annan och om att del av sådan enhet ingår i *sammanföring*. Denna terminologi har övergivits, bl. a. eftersom termen sammanföring i utredningens förslag används som benämning på en särskild in-teckningsåtgärd (se 3:16 FHL). Utredningen har i stället anpassat terminologien till den som används i lagen (1979:411) om ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar (indelningslagen).⁸ I denna lag regleras alla typer av kommunala indelningsändringar. De typer som kan förekomma är *sammanläggning* av hela kommuner, *överföring* av ett område från en kommun till en annan och *delning* av en kommun.⁹

Paragrafens *första stycke* innehåller som redan nämnts bestämmelser enligt vilka automatisk utvidgning av in-tecknings giltighetsområde under vissa förutsättningar inträder i och med en indelningsändring. Dessa förutsättningar anges i första styckets första mening, vilken endast behandlar sådan indelningsändring som består i sammanläggning av hela kommuner. Utvidgning i anledning av indelningsändring av annat slag behandlas liksom nu i en andra mening, som i fråga om förutsättningarna för utvidgning endast hänvisar till första meningen.

Enligt *första styckets första mening* är en grundläggande förutsättning för automatisk utvidgning av beviljad eller sökt företagsin-teckning att in-teckningen är begränsad till verksamhet i en eller flera kommuner. Därmed avses att in-teckningen, när indelningsändringen skall träda i kraft, gäller i ett område som utgörs av en eller flera då bestående kommuner. Denna förutsättning är övertagen från gällande rätt. För att indelningsändringen skall kunna medföra automatisk utvidgning måste in-teckningens giltighetsområde således vara anpassat till den omedelbart före indelningsändringen rådande kommunindelningen. Om giltighetsområdet däremot till följd av tidigare indelningsändring kommit att avvika från kommunindelningen, kan en senare indelningsändring inte medföra någon automatisk utvidgning. I dessa fall kan anpassning till ny kommunindelning emellertid ofta uppnås genom in-teckningsåtgärd (se paragrafens andra stycke).

En in-teckning som enligt nu gällande regler begränsats till verksamheten i län eller i län och kommun kommer också att kunna bli föremål för automatisk in-teckningsutvidgning, såvida dess giltighetsområde stämmer överens med den omedelbart före en indelningsändring rådande kommunindelningen. Som förut nämnts innebär nämligen de övergångsbestämmelser utredningen föreslår att länsin-teckningar i fortsättningen skall behandlas som flerkommunin-teckningar (se 9.1.6 vid punkt 17).

Om en in-teckning på sätt nyss sagts är begränsad till verksamheten i en eller flera kommuner och om en sådan kommun läggs samman med en annan kommun, skall in-teckningen enligt första styckets första mening därefter även omfatta verksamhet som där vid varje tid utövas av näringsidkaren. För att tydligt markera att denna utvidgning inte bara avser faktiskt utövad näringsverksamhet har ordet "utövas" i 32 § FL ersatts av "vid varje tid utövas" (jfr 3 § FL och 2:1 första stycket FHL). Detta innebär inte någon saklig ändring. I och med att indelningsändringen träder i kraft utvidgas in-teckningens giltighets-

⁸ Prop. 1978/79:157 och KU 1978/79:40.

⁹ Prop. 1978/79:157 s. 35 och 98.

område således automatiskt till att även avse näringsidkarens verksamhet – pågående och framtida – i den kommun som läggs samman med en kommun, till vilken inteckningen förut var begränsad. Inteckningen kommer alltså att gälla i hela den nybildade kommunen. För att sådan inteckningsutvidgning skall inträda måste emellertid ytterligare några förutsättningar vara uppfyllda.

En av dessa förutsättningar är att inteckning inte beviljats eller sökts i verksamheten i den kommun som läggs samman med den som redan omfattas av inteckningen. Verksamheten i den kommun, som tillförs inteckningens tidigare giltighetsområde, måste alltså vara gravationsfri. Eftersom inteckningsutvidgning givetvis inte kan avse annan verksamhetsart än sådan som inteckningen omfattar, utgör en inteckning i verksamhet av viss art i en av de kommuner som läggs samman dock inte hinder mot utvidgning av inteckning avseende verksamhet av annan art i den andra kommunen; i sådana fall kommer var och en av de artbegränsade inteckningarna att utvidgas till att gälla i hela den nybildade kommunen. Ifrågavarande förutsättning för inteckningsutvidgning innebär således att hinder mot utvidgning föreligger om den tillförda kommunen graveras av inteckning i verksamhet av helt eller delvis samma art.

En annan förutsättning för automatisk utvidgning är att den medför att *inteckningsförhållandena* blir förenliga med 1 §. I nuvarande 32 § FL motsvaras denna förutsättning av regeln att *utvidgningen* inte får vara oförenlig med 3 § FL, dvs. med denna paragrafs bestämmelser om intecknings geografiska begränsning. I förarbetena till denna regel har framhållits att den innebär att inteckningsutvidgning inte kan inträda över länsgräns i fall då näringsidkaren ej är aktiebolag.¹⁰ Eftersom utredningens förslag innebär att varje näringsidkare skall kunna få inteckning i verksamheten i flera kommuner även om dessa ligger i skilda län, dvs. kunna inteckna utan hänsynstagande till länsindelningen, kommer kravet på förenlighet med 1 § inte att ha denna innebörd.

När utredningen i sitt första delbetänkande föreslog att inteckningsutvidgning inte skulle inträda om det skulle strida mot bestämmelserna i 3 § FL om intecknings geografiska begränsning, uttalade utredningen att denna förutsättning av naturliga skäl saknade motsvarighet i då gällande rätt där det enbart rörde sig om en nybildad administrativ enhet.¹¹ Därmed åsyftades att utvidgning så att en inteckning kom att gälla i ett område över flera län inte kunde tänkas enligt de intill år 1974 gällande reglerna. Utredningen förbisåg därvid vissa fall då en inteckning före en indelningsändring gällde i två eller flera kommuner. Om sålunda t. ex. en näringsidkares verksamhet i kommunerna A och B i ett län intecknats såsom en inteckningsenhet och kommunen B därefter fördes över till ett angränsande län för att där läggas samman med kommunen C eller del av kommunen C, så skulle inteckningen enligt den före år 1974 gällande lydelsen av 32 § FL eventuellt komma att avse såväl verksamheten i kommunen A som verksamheten i hela den nybildade kommunen i det andra länet, såvida verksamheten inom C kommun var gravationsfri. Inteckningen skulle således komma att omfatta verksamhet i två kommuner i skilda län. Ehuru 32 § FL före år 1974 inte innehöll något krav på att en utvidgning måste vara förenlig med bestämmelserna i 3 § FL, kan ett sådant krav emellertid ha varit underförstått, så att utvidgning över en länsgräns även då endast kunde ske om näringsidkaren var ett aktiebolag. I enlighet därmed skulle inteckningen i det nämnda exemplet, om näringsidkaren ej vore aktiebolag, efter indelningsändringen alltjämt avse verksamheten i kommunen A och i den del av den nybildade kommunen som tidigare utgjort kommunen B.

¹⁰ Se Ds Ju 1973:10 s. 18 och prop. 1973:159 s. 10.

¹¹ Ds Ju 1973:10 s. 18.

I anslutning till det nyss nämnda exemplet vill utredningen erinra om att in-tecknings giltighetsområde redan före 1973 års ändringar i 32 § FL kunde utvidgas automatiskt även om det bara var någon av flera samtidigt in-tecknade administrativa enheter som fördes samman med annan enhet eller del därav. Detta framgick redan av lagtexten men utredningen har erfårit att ett uttalande i motiven till 1973 års lagändring på sina håll föranlett osäkerhet om detta. Vad som åsyftas är ett uttalande av föredragande statsrådet enligt vilket automatisk utvidgning av in-teckning enligt då gällande rätt förutsatte att "hela giltighetsområdet för in-teckningen" fördes samman med annat område.¹² Enligt utredningens mening måste uttalandet syfta på att en förutsättning för automatisk utvidgning var att ett helt administrativt område, i vilket en in-teckning gällde, fördes samman med annat område. Utredningen förutsätter att uttalandet skall förstås mot bakgrund av att motiven i huvudsak endast berörde fall då en in-tecknings giltighetsområde utgjordes av *en* administrativ enhet. I förarbetena till FL behandlades inte alls det fallet att en in-tecknings ursprungliga giltighetsområde utgjordes av flera administrativa enheter.¹³ Nordström har emellertid uttalat sig i frågan.¹⁴

Nuvarande krav på att in-teckningsutvidgning måste vara förenlig med 3 § FL innebär givetvis att en automatisk utvidgning måste vara förenlig med samtliga bestämmelser i denna paragraf. En utvidgning som skulle leda till att in-teckningen kom att gälla bl. a. i *en del* av en kommun är således inte tillåten. Om en indelningsändring inte kan medföra utvidgning som är förenlig med 3 § FL, behåller in-teckningen sitt ursprungliga giltighetsområde.¹⁵ I förarbetena till nu gällande lydelse av 32 § FL behandlas emellertid inte närmare det fallet att en in-tecknings giltighetsområde vid ett och samma tillfälle blir föremål för *flera* olika indelningsändringar. Om de alla kan medföra utvidgningar som sammantagna gör att in-teckningsenheten blir förenlig med 3 § FL, är saken klar. Frågan är emellertid hur man skall bedöma de fall, då någon av de samtidiga indelningsändringarna – bedömd för sig – kan medföra utvidgning som framstår som förenlig med 3 § FL, medan en annan indelningsändring inte kan leda till sådan utvidgning (jfr *bilaga 5* under 10). Såvida de skilda indelningsändringarna hänför sig till *en och samma* administrativa enhet (län eller kommun) – något som kan vara fallet både när in-teckningens ursprungliga giltighetsområde utgörs av en enhet och när den utgörs av flera – måste man, såvitt utredningen förstår, bedöma effekten av de skilda indelningsändringarna i ett sammanhang. Detta innebär att ingen som helst förändring av in-teckningens giltighetsområde inträder, om inte samtliga indelningsändringar kan medföra utvidgningar som sammantagna leder till att in-teckningsenheten blir förenlig med 3 § FL.¹⁶ En sådan bedömning synes vara förenlig med nuvarande lydelse av 32 § FL. Det är emellertid mera osäkert hur man bör bedöma verkningarna av flera samtidiga indelningsändringar i fall då in-teckningens ursprungliga giltighetsområde utgörs av *två eller flera* administrativa enheter och någon av dessa berörs av en indelningsändring, som i och för sig kan medföra automatisk in-teckningsutvidgning, medan någon annan enhet samtidigt blir föremål för en indelningsändring, som inte kan medföra sådan utvidgning. I sådana fall synes den nuvarande lydelsen av 32 § FL närmast tyda på att man skulle bedöma verkan av indelningsändring – och därmed frågan om utvidgnings förenlighet med 3 § FL – särskilt för var och en av de gemensamt in-tecknade administrativa enheterna. En sådan bedömning skulle leda till att den förstnämnda indelningsändringen medför automatisk utvidgning så att in-teckningen blir anpassad till den nya omfattningen av den ena administrativa enheten, trots att in-teckningsenheten i dess helhet inte kan

¹² Prop. 1973:159 s. 18 (NJA II 1973 s. 675).

¹³ Jfr FLbet. s. 126 f och FLprop. s. 131 ff (NJA II 1966 s. 178 ff).

¹⁴ Nordström s. 112.

¹⁵ Se prop. 1973:159 s. 20 (NJA II 1973 s. 677).

¹⁶ Jfr Ds Ju 1973:10 s. 18 och 25 samt prop. 1973:159 s. 20 och 23 (NJA II 1973 s. 677 ff).

anpassas till den nya administrativa indelningen; att inteckningen inte kan utvidgas i anledning av en indelningsändring som hänför sig till en administrativ enhet, skulle således inte behöva innebära att en inteckningsutvidgning som hänför sig till en annan administrativ enhet är oförenlig med 3 § FL. Det är emellertid tveksamt om nu angivna bedömning är förenlig med grunderna för 32 § FL. Paragrafen syftar ju till att inteckningsenheterna genom inteckningsutvidgning skall anpassas till ny administrativ indelning så att nyin-teckning utan vidare kan ske. Men den angivna bedömningen medför att en flerkommunin-teckning kan bli föremål för in-teckningsutvidgning trots att dess totala giltighetsområde inte därigenom blir helt anpassat till ny kommunindelning och trots att utvidgningen således inte öppnar möjlighet till omedelbar nyin-teckning. En sådan partiell anpassning är knappast meningsfull. Det bör dessutom beaktas att en in-teckning, som blivit föremål för sådan partiell anpassning, inte kan bli föremål för någon ytterligare automatisk utvidgning; detta följer av den för sådan utvidgning grundläggande förutsättningen att in-teckningens giltighetsområde måste vara helt anpassat till den omedelbart före indelningsändringen rådande administrativa indelningen. Utredningen menar alltså att ingen som helst förändring av en in-tecknings giltighetsområde bör inträda om inte alla samtidiga indelningsändringar kan medföra utvidgningar som sammantagna leder till att in-teckningen blir förenlig med de grundläggande individualiseringsreglerna. För att markera att utredningsförslaget har denna innebörd har den i 32 § FL negativt angivna förutsättningen, att utvidgningen inte får vara oförenlig med 3 § FL, ersatts av ett positivt krav på att utvidgningen – däri inbegrips även flera samtidiga utvidgningar – måste leda till att in-teckningsförhållandena blir förenliga med 2 kap. 1 § FHL.¹⁷

Att automatisk in-teckningsutvidgning förutsätter att in-teckningsförhållandena blir förenliga med 2 kap. 1 § innebär inte bara att utvidgningen – eller utvidgningarna – måste leda till att in-teckningens giltighetsområde blir helt anpassat till den nya kommunindelningen. Till följd av vad som föreslås i 1 § tredje stycket innebär det nämligen även att utvidgningen – eller utvidgningarna – måste leda till att in-teckningen kommer att avse verksamhet av samma art (arter) i hela giltighetsområdet. När det gäller utvidgning av in-teckningar som beviljats enligt den lagstiftning utredningen föreslår torde vad nu sagts inte ha någon nämnvärd praktisk betydelse; sådana in-teckningar måste nämligen redan från början avse verksamhet av samma art (arter) i hela giltighetsområdet och därmed lär en utvidgning, som skulle strida mot 1 § tredje stycket, inte vara tänkbar. Kravet på utvidgnings förenlighet med 1 § tredje stycket kan däremot få praktisk betydelse när det gäller ifrågasatt utvidgning av in-teckningar som beviljats enligt nuvarande regler. Sådana in-teckningar kan nämligen – i undantagsfall – avse olika slag av verksamhet i skilda kommuner. Om en sådan flerkommunin-teckning skulle avse verksamhet av viss art (X) i en kommun (A) och verksamhet av annan art (Y) i en annan kommun (B) – något som kan antas vara ytterligt sällsynt – kommer en sammanläggning av någon av kommunerna, t. ex. B, med en tredje kommun (C) inte att medföra någon förändring av in-teckningens giltighetsområde. En utvidgning till det tillförda området (f. d. C kommun) skulle nämligen leda till att in-teckningen kom att avse verksamhetsarten Y i den nybildade kommunen (BC) och verksamhetsarten X i kommunen A och genom en sådan utvidgning

¹⁷ Jfr Ds Ju 1973:10 s. 18 samt prop. 1973:159 s. 10 och 20 (NJA II 1973 s. 677).

skulle inteckningsförhållandena inte bli förenliga med 1 § tredje stycket. Om en inteckning som beviljats enligt nuvarande regler skulle avse all näringsverksamhet i ett län utom verksamhet av viss art (Z) i en kommun (D) – något som inte behöver antas vara så sällsynt – kommer en sammanläggning av någon av länets kommuner med en kommun i annat län inte heller att kunna medföra utvidgning så att inteckningsförhållandena blir förenliga med 1 § tredje stycket.

En ytterligare förutsättning för automatisk inteckningsutvidgning är enligt förslaget att inteckningsförhållandena därigenom blir förenliga med 2 §. Denna förutsättning svarar mot gällande rätts krav på att utvidgning inte får vara oförenlig med 5 § FL, vilket ju innebär att utvidgning inte kan inträda om det i nämnda paragraf upptagna kravet på inteckningskongruens skulle trädas för när. Det föreslagna kravet på förenlighet med 2 § syftar således på denna paragrafs tredje stycke och innebär att bevarad inteckningskongruens alltjämt skall vara en förutsättning för utvidgning. Denna förutsättning torde dock sällan få någon självständig betydelse vid automatisk inteckningsutvidgning. När det gäller inteckningar som beviljats i enlighet med föreskrifterna i 1 och 2 §§ torde nämligen redan de förut behandlade förutsättningarna medföra att utvidgning i strid mot kongruenskravet inte kan komma i fråga; om det finns flera inteckningar i område som blir föremål för indelningsändring skall de vara kongruenta och därmed kommer de också att utvidgas med bibehållen kongruens. Med hänsyn till svårigheten att överblicka alla de olika situationer som kan uppkomma har utredningen dock ansett lämpligt att bibehålla kravet på inteckningskongruens som en särskild förutsättning för utvidgning. Det får dessutom den effekten att utvidgning inte kan komma i fråga i de undantagsfall då inteckningar felaktigt beviljats i strid mot kongruenskravet.

I den nu behandlade första meningen i första stycket av förevarande paragraf avses endast utvidgning i anledning av sådan indelningsändring som består i sammanläggning av hela kommuner. I *första styckets andra mening* behandlas automatisk inteckningsutvidgning i anledning av andra slag av ändringar i kommunindelningen. Andra meningen innebär att vad som sägs i första meningen skall äga motsvarande tillämpning när det gäller dessa andra slag av kommunindelningsändringar. De i första meningen särskilt angivna och ovan behandlade förutsättningarna för inteckningsutvidgning har alltså giltighet även när det gäller de i andra meningen avsedda slagen av kommunindelningsändringar. I detta avseende överensstämmer utredningens förslag med 32 § FL. I denna paragraf används uttrycket "när i sammanföring ingår del av kommun" för att beteckna dessa andra slag av kommunindelningsändringar. Enligt motiven avser detta uttryck såväl det fallet att i sammanföringen ingår en kommun och en del av en kommun som det fallet att en kommun delas upp på två områden vilka vart för sig förs samman med annan kommun.¹⁸ Såvitt utredningen förstår täcker uttrycket också det fallet att en del av en kommun förs samman med en del av en annan kommun till en ny kommun.¹⁹ Som förut nämnts har utredningen anpassat sitt förslag till den i indelningslagen begagnade terminologien och nyssnämnda uttryck har därför – utan att någon saklig ändring åsyftas – ersatts av uttrycket "när del av kommun förs över till annan kommun och när kommun delas".

Det i praktiken vanligaste fallet av kommunal indelningsändring torde vara

¹⁸ Prop. 1973:159 s. 21 (NJA II 1973 s. 677).

¹⁹ Jfr Ds Ju 1973:10 s. 2 och 6.

att en del av en kommun förs över från en kommun till en annan. Som redan nämnts (se 7.3) måste reglerna om verkan av indelningsändring gälla även vid överföring av smärre områden från en kommun till en annan. Att "motsvarande skall gälla när del av kommun förs över till annan kommun" innebär – liksom nu – följande. Om en inteckning är begränsad till verksamhet i A kommun och en del av B kommun förs över till A kommun, kommer inteckningen – om verksamheten i B kommun är gravationsfri – att utvidgas till att även omfatta verksamheten i det tillförda området; inteckningen kommer således att omfatta verksamheten i hela nya A kommun. Om i stället en del av A kommun förs över till B kommun, kommer inteckningen – om verksamheten i B kommun är gravationsfri – att utvidgas så att den omfattar verksamheten i A och B kommuner i deras nya omfattning.

Vad som i första meningen sägs om inteckningsutvidgning skall enligt andra meningen också gälla när kommun delas. När det i indelningslagen talas om delning av en kommun, avses dels *utbrytning* av ett område från en kommun till en nybildad kommun, dels en kommuns *upplösning och nybildning* av två eller flera kommuner och dels *sådan upplösning* av en kommun som innebär att kommunen delas och delarna förs till befintliga kommuner.²⁰ Att inteckningsutvidgning enligt förslaget skall kunna förekomma när kommun delas innebär ej att alla de nu angivna typerna av delning kan medföra inteckningsutvidgning. Utvidgning kan givetvis endast bli aktuell om delningen inbegriper en överföring av någon del till ett annat område. Andra fall av delning kan ju inte tänkas leda till att en intecknings giltighetsområde kommer att avvika från kommunindelningen.

Om en inteckning är begränsad till verksamhet i A kommun och denna delas i kommunerna B och C (upplösning och nybildning av två kommuner), förblir sålunda inteckningens giltighetsområde detsamma men det betecknas därefter inte längre "A kommun" utan "B och C kommuner". Motsvarande gäller om en inteckning är begränsad till verksamhet i D kommun och en delning innebär att ett område bryts ut från kommunen och bildar den nya kommunen E;²¹ inteckningens giltighetsområde förändras inte men det betecknas därefter "D och E kommuner". Inteckningsutvidgning kan däremot komma i fråga om ett område som bryts ut från en kommun och ett område som bryts ut från en annan kommun tillsammans bildar en ny kommun. Som ett exempel på detta kan nämnas följande. En inteckning är begränsad till verksamhet i F kommun. Ett område bryts ut från denna kommun och bildar, tillsammans med ett område som bryts ut från G kommun, den nya kommunen H. Inteckningen kommer då – om verksamheten i G kommun är gravationsfri – att utvidgas så att den kommer att omfatta verksamheten i nya F och H kommuner. Om inteckningen redan före indelningsändringen avsåg verksamheten i F och G kommuner, skulle indelningsändringen inte leda till någon förändring av giltighetsområdet men detta skulle därefter betecknas "F, G och H kommuner".

Inteckningsutvidgning kan också komma i fråga vid sådan upplösning av en kommun som innebär att kommunen delas och delarna förs till befintliga kommuner. Detta kan belysas genom följande exempel. En inteckning är begränsad till verksamheten i K kommun, vilken upplöses genom att den delas i två delar, av vilka den ena förs till L kommun och den andra till M kommun. Om verksamheten i dittillsvarande L och M kommuner är

²⁰ Se prop. 1978/79:157 s. 98.

²¹ De 1.1.1980 genomförda delningarna av Motala och Åsele kommuner hade denna karaktär.

gravationsfri, kommer inteckningen att utvidgas så att den även avser verksamheten i dessa områden; den kommer alltså att omfatta verksamheten i L och M kommuner i deras nya omfattning. Det bör framhållas att ingen som helst automatisk utvidgning av den till K kommun begränsade inteckningen kan inträda, såvida endera av kommunerna L och M graveras av inteckning i verksamhet av samma art. Om t. ex. utvidgning till f. d. L kommun förhindras av att verksamheten där ej är gravationsfri, skulle nämligen en tänkt utvidgning till f. d. M kommun leda till att inteckningen kom att omfatta verksamheten i nya M kommun samt verksamheten i *del av* nya L kommun (dvs. den från K kommun härrörande delen). Genom en sådan utvidgning skulle inteckningsförhållandena inte bli förenliga med 1 § och därför kommer indelningsändringen inte att medföra någon som helst förändring av giltighetsområdet för den till K kommun begränsade inteckningen. Vad nu sagts innebär inte någon ändring i vad som redan gäller.²²

Automatisk inteckningsutvidgning enligt reglerna i paragrafens första stycke skall – liksom i gällande rätt (se 7.3) – inträda även om den intecknade verksamheten ej utövas inom det område som förs över från det ursprungliga giltighetsområdet till annat område och även om näringsidkaren inte driver någon verksamhet i det område till vilket inteckningen kan utvidgas. Inteckningsutvidgningen sker således automatiskt utan att inskrivningsmyndigheten behöver undersöka huruvida näringsidkaren faktiskt driver någon verksamhet i nämnda områden. Som redan antytts sker utvidgningen – liksom i gällande rätt²³ – i och med att indelningsändringen träder i kraft. Den automatiska utvidgningen förutsätter således inte något beslut av inskrivningsmyndigheten eller någon anteckning i myndighetens inteckningsregister.²⁴ Det vore givetvis önskvärt att registeruppgifterna om varje inteckningsenhet omedelbart kompletterades med uppgifter om de indelningsändringar som kan påverka inteckningsenhetens omfattning. Med ADB-baserad registerföring skulle det i och för sig vara möjligt att åstadkomma detta. Med det förhållandevis enkla ADB-system som utredningen av olika skäl funnit sig böra förorda torde man emellertid, liksom nu,²⁵ få nöja sig med att registrera indelningsändringarna allteftersom det finns anledning att beakta dem vid handläggningen av enskilda inskrivningsärenden eller vid utfärdande av registerutdrag (gravationsbevis). Enligt utredningens mening bör denna registrering dock inte, såsom nu är fallet, begränsas till en redogörelse för indelningsändringen utan den bör även – för klarhets skull – redovisa hur inteckningens giltighetsområde kommer att förhålla sig till den efter indelningsändringen rådande kommunindelningen.²⁶

En förutsättning för att inskrivningsmyndigheten på ett riktigt sätt skall kunna tillämpa reglerna om verkan av indelningsändring är givetvis att inskrivningsmyndigheten vid sin handläggning av ärenden om företagsinteckning har kännedom om samtliga indelningsändringar. För detta krävs att inskrivningsmyndigheten får del av samtliga beslut angående indelningsändring. Såvitt utredningen erfarit har det hittills stundom brustit i detta avseende. Enligt 4 § kungörelsen (1947:921) om expediering av beslut angående ändring i rikets indelning m. m. (ändrad senast 1979:774) bör beslut om indelningsändring sändas till de myndigheter som behöver beslutet för sin verksamhet. I enlighet därmed torde beslut om indelningsändring regelmässigt ha expedierats till de inskrivningsmyndigheter som i *fastighetsinskrivningsärenden*

²² Jfr prop. 1973:159 s. 25 (NJA II 1973 s. 679 f).

²³ Se prop. 1973:159 s. 18 och 25 (NJA II 1973 s. 675 f och 679).

²⁴ Jfr FLbet. s. 127 (NJA II 1966 s. 179).

²⁵ Se 23 § FF.

²⁶ Jfr prop. 1973:159 s. 21.

berörts av indelningsändringen. Däremot har man inte alltid beaktat att varje beslut om indelningsändring borde ha expedierats till var och en av de 24 inskrivningsmyndigheter som har att handlägga ärenden om företagsinteckning. Redan av att endast en inskrivningsmyndighet i varje län är behörig att handlägga ärenden om företagsinteckning i verksamhet som i länet utövas av annan näringsidkare än aktieföretag följer att denna inskrivningsmyndighet borde få del av varje beslut om indelningsändring som berör detta län; att var och en av nämnda 24 inskrivningsmyndigheter i vissa fall – nämligen om näringsidkaren är aktieföretag och bolagets styrelse har sitt säte inom länet i fråga – är behörig att handlägga ärenden om företagsinteckning, oavsett var i riket verksamheten utövas, medför dessutom att varje beslut om indelningsändring borde expedieras till var och en av de 24 inskrivningsmyndigheterna. Utredningen erfor vid kontakt med en av de inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning att myndigheten saknade kännedom om att ett område i en av länets kommuner mer än två år tidigare förts över till en kommun i ett angränsande län. Även i fall då en inskrivningsmyndighet i och för sig i rätt tid fått kännedom om en indelningsändring kan det, om indelningsändringen avsett smärre områden, ha förekommit att myndigheten endast beaktat indelningsändringen vid fastighetsinskrivningen men förbiset dess betydelse för handläggningen av ärenden om företagsinteckning. I och med att utredningens förslag innebär att samtliga ärenden om företagsinteckning skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet torde man inte längre behöva räkna med någon risk för att handläggningen skall ske utan kännedom om beslutade indelningsändringar. Utredningen vill dock ifrågasätta om inte nyssnämnda kungörelse borde tillföras en uttrycklig föreskrift om att beslut om indelningsändring skall sändas till denna nya inskrivningsmyndighet.

Andra stycket av förevarande paragraf överensstämmer nästan helt med bestämmelsen i 32 § tredje stycket FL och innebär liksom denna att det, sedan en indelningsändring har ägt rum, är möjligt att få till stånd en utvidgning av inteckningen som tidigare förhindrats på grund av spärreglerna i första stycket. Om det förelegat något hinder mot automatisk utvidgning enligt första stycket, skall utvidgning således senare kunna inträda såsom rättsföljd av en inteckningsåtgärd varigenom detta hinder undanröjs. De hinder som avses är att verksamheten inte var gravationsfri i det område, till vilket utvidgning eljest skulle ha kunnat ske, eller att en utvidgning inte var förenlig med 1 eller 2 §.

Med inteckningsåtgärd, varigenom utvidgningshinder kan undanröjas, förstås i 32 § tredje stycket FL inte bara partiell dödning enligt paragrafens andra stycke, dvs. såvitt avser verksamhet inom sådan del av län eller kommun som uppkommer genom ändring av länsindelning eller kommunindelning, utan även dödning enligt 23 § FL.²⁷ Som redan nämnts har samtliga dödningbestämmelser hänförs till en och samma paragraf (3:18) i utredningsförslaget. I sak skiljer sig förslagets dödningbestämmelser från de nuvarande endast därigenom att inteckning inte längre skall kunna dödas såvitt avser verksamheten i län eller i del av län eftersom inteckning inte längre skall kunna begränsas så. De inteckningsåtgärder, varigenom utvidgningshinder enligt utredningsförslaget kan undanröjas, är således dödning såvitt avser verksamhet i sådan del av kommun som uppkommit genom ändring av

²⁷ Jfr Ds Ju 1973:10 s. 21. Se även justitiedepartementets cirkulärskrivelse (december 1973) till de inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning s. 4 och 6.

kommunindelning, heldödning samt dödning såvitt avser viss verksamhet, dvs. dödning såvitt avser verksamhet av viss art eller såvitt avser verksamhet i viss kommun. I denna del torde utredningsförslaget inte innefatta några egentliga ändringar i vad som nu gäller. Enligt utredningens bedömning kommer den praktiska betydelsen av ifrågakvarande bestämmelse om efterföljande inteckningsutvidgning emellertid att minska om utredningens förslag genomförs; detta beror dels – och framför allt – på att länsgräns aldrig kommer att utgöra hinder mot automatisk utvidgning, dels på att hinder mot sådan utvidgning lär vara vanligare vid utvidgning till ett helt län än vid utvidgning till en kommun.

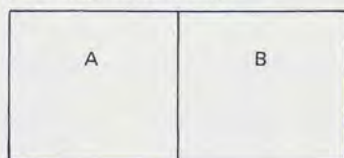
Den föreslagna bestämmelsens innebörd kan belysas genom några exempel.

Sedan en näringsidkare tagit ut en inteckning i all sin verksamhet i kommunen A och en annan inteckning i all sin verksamhet i den angränsande kommunen B, bryts ett område – A1 – ut från kommunen A samtidigt som ett område – B1 – bryts ut från kommunen B; de utbrutna områdena utgör tillsammans en nybildad kommun, A1/B1; se figur 3.

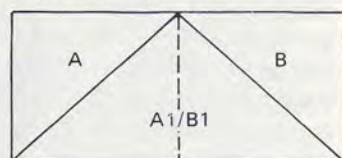
Giltighetsområdet för den i A kommun beviljade inteckningen kommer inte att förändras genom indelningsändringen; inteckningen kommer att omfatta verksamheten i nya A kommun samt verksamheten i delen A1 av nya A1/B1 kommun. Automatisk utvidgning till området B1 – så att inteckningen kommer att omfatta nya A och nya A1/B1 – kan nämligen inte ske, eftersom verksamheten i B1 inte är gravationsfri utan omfattas av den i B kommun beviljade inteckningen. Den i A kommun beviljade inteckningen kommer således inte att överensstämma med den nya kommunindelningen och därmed omöjliggörs nyinteckning. På motsvarande sätt kommer den i A kommun beviljade inteckningen att utgöra hinder mot automatisk utvidgning av den i B kommun beviljade inteckningen till att gälla även i området A1. Den i B kommun beviljade inteckningen blir alltså inte heller anpassad till den nya kommunindelningen.

Enligt förevarande bestämmelse kan hinder mot utvidgning emellertid undanröjas genom inteckningsåtgärd. Denna kan utgöras av dödning (enligt 3:18 FHL) såvitt avser verksamhet i sådan del av kommun som uppkommit genom ändring av kommunindelning. I enlighet därmed kan man antingen döda den i A kommun beviljade inteckningen såvitt avser verksamheten i området A1 eller döda den i B kommun beviljade inteckningen såvitt avser verksamheten i området B1. Dödning enligt det första alternativet får till följd att den i A kommun beviljade inteckningen kommer att gälla i nya A kommun samt att den i B kommun beviljade inteckningen kommer att utvidgas till att även gälla i området A1, dvs. omfatta verksamheten i nya B och nya A1/B1

Före indelningsändringen

Efter indelningsändringen

Figur 3

kommuner. På motsvarande sätt kommer dödning enligt det andra alternativet att medföra att den i B kommun beviljade inteckningen kommer att gälla i nya B kommun samt att den i A kommun beviljade inteckningen kommer att utvidgas till att även gälla i området B1, dvs. omfatta verksamheten i nya A och nya A1/B1 kommuner. I bägge fall blir således båda inteckningarna anpassade till den nya kommunindelningen så att nyinteckning kan ske.

Det bör uppmärksammas att inteckning ej får dödas enligt 3:18 FHL om inteckningsförhållandena därigenom skulle bli oförenliga med 2:1 eller 2 FHL. Detta innebär bl. a. att dödning såvitt avser verksamhet i sådan del av kommun som uppkommit genom ändring av kommunindelning endast får ske, såvida återstoden av kommunen antingen själv eller i förening med annat område, till vilket utvidgning kan ske, utgör en kommun (enligt den nya kommunindelningen).²⁸ En förutsättning för dödning i del av kommun är därför ofta att åtgärden kan medföra utvidgning med anpassning till ny kommunindelning. I prop. 1973:159 s. 25²⁹ ges ett exempel på detta samband mellan regeln om sådan dödning och utvidgningsregeln.

I det nyss behandlade exemplet kan hinder mot utvidgning även undanröjas genom en inteckningsåtgärd som består i heldödning av inteckning. En dödning av den i A kommun beviljade inteckningen undanröjer sålunda hindret mot utvidgning av den i B kommun beviljade inteckningen vilken därmed kommer att utvidgas till att även gälla i området A1, dvs. omfatta verksamheten i nya B och nya A1/B1 kommuner. På motsvarande sätt kommer en dödning av den i B kommun beviljade inteckningen att undanröja hindret mot utvidgning av den i A kommun beviljade inteckningen vilken därmed kommer att utvidgas till att även gälla i området B1, dvs. omfatta verksamheten i nya A och A1/B1 kommuner.

Bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf syftar, som redan framgått, till att man genom inteckningsåtgärd skall kunna undanröja ett hinder mot automatisk inteckningsutvidgning och därigenom utlösa en utvidgning som medför att inteckningsenheten eller inteckningsenheterna blir anpassade till den aktuella kommunindelningen. Utredningen vill emellertid erinra om att inteckningsåtgärder såsom sådana, dvs. utan att de föranleder utvidgning, kan medföra anpassning till rådande kommunal indelning. I det behandlade exemplet skulle således en samtidig dödning av den i A kommun beviljade inteckningen, såvitt avser området A1, och av den i B kommun beviljade inteckningen, såvitt avser området B1, leda till att inteckningarna kom att gälla i nya A kommun resp. nya B kommun och därmed skulle de vara anpassade till den nya kommunindelningen så att nyinteckning kan ske.

Om de kommuner, som omfattas av en flerkommuninteckning, vid samma tillfälle blir föremål för olika indelningsändringar, kan – som sagts i anslutning till första stycket av förevarande paragraf – ingen som helst förändring av inteckningens giltighetsområde inträda, såvida inte alla samtidiga indelningsändringar kan medföra automatiska utvidgningar som sammantagna leder till att inteckningsförhållandena blir förenliga med de grundläggande individualiseringsreglerna. Detta medför att en inteckningsåtgärd som undanröjer hinder mot utvidgning i fråga om en av de av flerkommuninteckningen omfattade kommunerna kan utlösa en utvidgning som hänför sig till en annan av de av flerkommuninteckningen omfattade kommunerna. Detta kan belägas genom följande exempel. En näringsidkare har tagit ut en inteckning i all sin

²⁸ Jfr prop. 1973:159 s. 22 (NJA II 1973 s. 677).

²⁹ NJA II 1973 s. 679 f.

verksamhet i A kommun samt en annan inteckning i all sin verksamhet i B och C kommuner. Därefter läggs A och B kommuner samman till den nya kommunen AB. Vid samma tidpunkt läggs C och D kommuner samman till den nya kommunen CD. Verksamheten i D kommun är gravationsfri. Till följd därav skulle den i B och C kommuner beviljade inteckningen i och för sig kunna automatiskt utvidgas till att även avse verksamheten i f. d. D kommun. Sådan utvidgning inträder emellertid inte, eftersom den samtidiga sammanläggningen av A och B kommuner inte kan medföra automatisk utvidgning så att den i B och C kommuner beviljade inteckningen även avser verksamheten i f. d. A kommun; den utvidgningen förhindras nämligen av den i A kommun beviljade inteckningen. Detta hinder mot automatisk utvidgning kan emellertid undanröjas genom inteckningsåtgärd, t. ex. genom dödning av den i A kommun beviljade inteckningen. Denna inteckningsåtgärd kommer emellertid inte bara att leda till att den i B och C kommuner beviljade inteckningen utvidgas till att gälla även i f. d. A kommun utan den kommer även att utlösa utvidgning till f. d. D kommun. I och med inteckningsåtgärden kommer inteckningen således att omfatta verksamheten i nya AB och CD kommuner.

Utredningen har inte funnit skäl att begränsa ifrågavarande regel om inteckningsutvidgning som rättsföljd av inteckningsåtgärd till att endast avse fall då inteckningsåtgärden hänför sig till alltjämt bestående indelningsändringar, dvs. fall då de kommuner som berörts av indelningsändringen inte därefter undergått någon ytterligare ändring (jfr *bilaga 5* under 9). Utredningen anser emellertid att utvidgning som följd av inteckningsåtgärd städse skall leda till att inteckningens giltighetsområde – med minsta möjliga utvidgning – anpassas till den kommunindelning som råder vid den tidpunkt då inteckningsåtgärden företas.

Utvidgning i anledning av inteckningsåtgärd får givetvis inte vara oförenlig med kongruenskravet i 2 § tredje stycket. Detta framgår såväl av att förevarande andra stycke av paragrafen i fråga om utvidgningen hänvisar till första stycket som av att de särskilda reglerna om inteckningsåtgärder – se 3:18 andra stycket FHL – innehåller krav på bevarad inteckningskongruens. Den aktuella inteckningsåtgärden måste således vidtas samtidigt i fråga om alla inteckningar i den berörda verksamheten.

Utvidgning av företagsintecknings giltighetsområde enligt paragrafens andra stycke inträder så snart hinder mot utvidgningen undanröjts genom beslut om inteckningsåtgärd. Sådan inteckningsåtgärd och nyinteckning i en av indelningsändring berörd verksamhet kan därför genomföras på en och samma inskrivningsdag.³⁰

En formell förutsättning för dödning enligt FL är att fordringshandlingen ges in till inskrivningsmyndigheten. Vid dödning såvitt avser viss verksamhet enligt 23 § FL och vid partiell dödning enligt 32 § andra stycket FL krävs dessutom att näringsidkaren samtycker till åtgärden. Enligt utredningens förslag är det näringsidkaren som har att ansöka om samtliga inteckningsåtgärder och dessa förutsätter att hypoteksbrevets innehavare medger åtgärden; jfr motiven till 3:19 FHL (9.1.4).

I förarbetena till de nu gällande reglerna om verkan av indelningsändring diskuterades huruvida näringsidkaren borde tillerkännas rätt att motsätta sig en automatisk inteckningsutvidgning; denna tanke förkastades emellertid.³¹

³⁰ Se prop. 1973:159 s. 24 f (NJA II 1973 s. 679).

³¹ Prop. 1973:159 s. 20 (NJA II 1973 s. 677).

Som ett skäl för sådan vetorätt hade anförts att en utvidgning kunde medföra att en inteckning kom att omfatta en verksamhet som näringsidkaren utfäst sig att inte belasta med inteckning. Utredningen, som inte heller funnit skäl att föreslå regler om sådan vetorätt, vill framhålla att utredningens förslag lär minska riskerna för att en utvidgning skall leda till att inteckningen kommer att omfatta en verksamhet som enligt näringsidkarens utfästelse skall hållas gravationsfri. Detta följer bl. a. av att utvidgning till stora områden, dvs. län, inte längre skall kunna inträda. Utredningen vill dock erinra om att det enda sätt på vilket en näringsidkare, som redan intecknat sin verksamhet i något område, kan med säkerhet uppfylla ett åtagande i s. k. negativklausul att inte låta verksamheten i annat område utgöra säkerhet för annans fordran är att näringsidkaren tar ut en särskild inteckning i sistnämnda område. Därmed omöjliggör han nämligen att inteckning i det förut intecknade området kan komma att utvidgas till att även omfatta verksamheten i det område som han åtagit sig att icke låta utgöra säkerhet för annans fordran.

Inteckningsutvidgning innebär regelmässigt att inteckningsborgenärens säkerhet kommer att omfatta verksamheten i ett större område än tidigare. Detta innebär emellertid endast sällan att inteckningsborgenärens säkerhet ökar. Oftast sker utvidgningen nämligen till områden där näringsidkaren-gäldenären inte driver någon verksamhet. I de undantagsfall då utvidgning sker till område där näringsidkaren-gäldenären driver verksamhet, som i och med utvidgningen kommer att omfattas av inteckningen, medför utvidgningen däremot att inteckningsborgenären får ytterligare säkerhet. I sådana fall kan det – om näringsidkaren-gäldenären försätts i konkurs eller om hans egendom i det område till vilket utvidgning skett blivit utmätt – uppkomma frågor om konkurrens mellan inteckningsborgenären, på ena sidan, och andra konkursborgenärer eller utmätningsborgenären, på andra sidan. Beträffande dessa frågor hänvisas till vad som anförts i motiven till de nu gällande utvidgningsreglerna.³²

4 §

Denna paragraf står jämte 5 § under rubriken "*Företagsintecknings företräde*".

Första stycket behandlar företrädesordningen mellan flera företagsinteckningar i samma verksamhet. Bestämmelserna överensstämmer i sak med vad som nu gäller enligt 19 § första stycket FL och de har förebild i 17:6 första stycket JB. Företagsinteckning ger enligt förslaget företräde till betalning i förhållande till annan sådan inteckning efter den tidsföljd vari inteckningarna sökts, dvs. efter inskrivningsdag. Den ordning i vilken företagshypotek upplåts på grund av inteckningarna blir sålunda utan betydelse för företrädesrätten. Inteckningar som söks samma inskrivningsdag ger lika rätt.

Andra stycket upptar en erinran om att 3 kap. innehåller bestämmelser som gör det möjligt att bestämma företrädet mellan inteckningar som söks på samma inskrivningsdag på annat sätt (3:13) samt att ändra inteckningsföreträde genom sammanföring eller nedsättning (3:16 och 17). Bestämmelserna i detta stycke har förebild i 17:8 JB. Det kan tilläggas att det inbördes företrädet mellan flera hypoteksbrev, som genom utbyte satts i stället för ett hypoteksbrev, också kan bestämmas (3:15). Om så ej skett, har de inbytt hypoteksbrev givetvis lika rätt.

³² Se prop. 1973:159 s. 15 f och 25 f (NJA II 1973 s. 680).

5 §

Denna paragraf saknar direkt motsvarighet i FL (jfr dock 13 § första stycket första meningen FL). Den innehåller – efter förebild av 274 § SjöL – en hänvisning till FRL, där den viktiga frågan om företagsintecknings prioritet i förhållande till andra rättigheter regleras (se 5, 9 och 15 §§ FRL).

6 §

Denna paragraf står jämte 7 § under rubriken "*Vissa bestämmelser om företagsintecknings och hypoteksbrevs giltighet*".

Paragrafen ersätter den nuvarande bestämmelsen i 14 § FL, vilken föreskriver att företagsinteckning är utan verkan till belopp som svarar mot betalning som utfaller på kapitalbeloppet av in-tecknad fordran när egendom, i vilken in-teckningen gäller, säljs på grund av utmätning eller i konkurs.

Den av utredningen föreslagna paragrafen bevarar den princip som 14 § FL ger uttryck åt men lagtexten har anpassats till den nya rättighetskonstruktionen. I denna del innebär förslaget ej enbart redaktionell ändring utan, som en följd av den med JB introducerade panträttslösningen och dess mönsterbildande kraft, också saklig ändring. Varje betalning till in-teckningsborgenären av fordran för vilken hypoteksbrevet utgör säkerhet kommer nämligen att belasta säkerheten genom att tillägget enligt 1:8 FHL (jfr 6:3 JB) får tas i anspråk först sedan hypoteksbrevsbeloppet gått åt. Räntebetalning är alltså lika relevant för in-teckningens fortsatta verkan som kapitalbetalning är; det blir en skillnad mot nuvarande ordning.

Med avvikelse från förebilden i 14 § FL har paragrafen vidare formats så att det tydligt framgår att in-teckningsrätten skall påverkas i samtliga fall då betalning ur hypoteksegendomen, vid utmätning eller i konkurs, faller ut på hypoteksbrevets belopp. Det krävs alltså inte längre att betalningen skall vara en följd av att egendomen *såls* på grund av utmätning eller i konkurs. Denna förändring beror dels på att företagshypotek enligt 1:5 första stycket 6 FHL skall omfatta kassamedel (kontanter), sålunda egendom som efter utmätning eller i konkurs kan tillfalla in-teckningsborgenären utan föregående försäljning, dels på att företagshypotek – liksom nuvarande företagsinteckning – kan omfatta fordran, som drivs in i stället för att säljas.³³

I förlagsin-teckningskommitténs förslag motsvarades 14 § FL av 27 § och i specialmotiveringen till denna paragraf uttalade kommittén³⁴ att det – i motsats till vad som skett exempelvis beträffande in-teckning i fast egendom (23 § IF) – ej angetts någon tidpunkt då betalningen skulle anses ha utfallit och in-teckningen sålunda ha förlorat sin verkan. Detta sammanhängde enligt kommittén med att UL icke, i fråga om lös egendom i allmänhet, utsatte bestämd tid, inom vilken talan mot exekutiv auktion skulle väckas; en auktion som avsåg dylik egendom vann således aldrig laga kraft och den kunde göras om intet, även om köpeskillingsfördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, i vilket fall fördelningen blev utan betydelse. Kommittén uttalade vidare att av det nyss sagda följde att anteckning i in-skrivningsboken icke kunde avse auktionens inverkan på in-teckningen och att resultatet av köpeskillingsfördelningen i stället borde anmärkas.

Till följd av att i 18:7 tredje stycket UB föreskrivits bestämd besvärstid även vid klagan över exekutiv försäljning av lös egendom i allmänhet har frågan om

³³ Jfr UBprop. s. 591.

³⁴ FLbet. s. 129 f (NJA II 1966 s. 164).

angivande av tidpunkt, då betalningen skall anses ha utfallit och inteckningen sålunda ha förlorat sin verkan, kommit i ett nytt läge. Enligt utredningens bedömning kan det emellertid likväl inte föreskrivas att en företagsinteckning skall bli utan verkan sedan den exekutiva försäljningen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts (jfr 23 § IF, 6:12 första stycket JB och 276 § SjöL samt de genom UPprop. införda ändringarna i 249 och 253 §§ SjöL). Denna bedömning grundas på två olika skäl. Det första är att en sådan reglering endast skulle komma att omfatta fall då inteckningsborgenären fått betalt ur exekutivt försåld egendom; de fall då inteckningsborgenären fått betalt ur utmäta kontanter eller ur utmätt fordran, som drivits in, skulle sålunda komma att lämnas utanför regleringen. För sistnämnda fall skulle man då få ha en särskild reglering. En sådan dubbel reglering är emellertid inte lämplig, eftersom betalning, som vid ett och samma tillfälle utgår till inteckningsborgenären, kan utgöras såväl av influten köpeskillning för försåld egendom som av medel som influtit till kronofogdemyndigheten på annat sätt. Det andra skälet att inte efterbilda de ovan åsyftade reglerna i JB och SjöL har visst samband med det förhållandet att dessa regler syftar till att inteckning skall bli utan verkan i den exekutivt försålda egendomen, medan förevarande paragraf – liksom 14 § FL – syftar till att inteckningen skall bli utan verkan i näringsidkarens övriga rörelseegendom.³⁵ Och det skall den bli i den mån inteckningsborgenären fått betalt genom det exekutiva förfarandet. Men i vad mån inteckningsborgenären kommer att få betalt kan man endast sällan veta när företagsintecknad egendom säljs exekutivt, vare sig det sker på offentlig auktion eller under hand. Vid försäljning av lös egendom i allmänhet finns ju inte någon sakägarföreteckning som man kan rätta sig efter. I vad mån en inteckningsborgenär kommer att få betalt vet man i regel inte heller när köpeskillingen erläggs, vilket för övrigt normalt skall ske i omedelbart samband med försäljningen (9:5 UB; jfr 96 § UL). Ofta är det först vid fördelningen (8:13 andra stycket UB; jfr 139 § 2 mom. UL) som det blir klart i vad mån inteckningsborgenären kommer att få betalt.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund – i paragrafens första mening som rör utmätning – att företagsinteckning skall bli utan verkan "om inteckningsborgenären tillerkänts betalning" ur hypoteksegendomen. Om borgenären tillerkänts betalning vid fördelning blir den relevanta tidpunkten den dag då kronofogdemyndighetens beslut om fördelning meddelats. Om till kronofogdemyndigheten influtna medel redovisats till inteckningsborgenären utan fördelning (jfr 13 kap. UB), blir den relevanta tidpunkten i stället den dag då myndighetens beslut om utbetalning meddelats.³⁶ I paragrafens andra mening föreslås att "detsamma" skall gälla om borgenären tillerkänts betalning ur hypoteksegendomen i konkurs. Därmed avses att företagsinteckning – i den mån betalning utfallit på hypoteksbrevets belopp – skall bli utan verkan när inteckningsborgenären enligt framlagt utdelningsförslag tillagts utdelning i ordinär konkurs; jfr 126 och 128 §§ KL. Om borgenären dessförinnan uppburit betalning genom förskottslyftning (jfr 143 § KL) blir inteckningen således inte utan verkan förrän utdelningsförslag läggs fram.³⁷ Om det är fråga om konkurs som handläggs som mindre konkurs (se 9 kap. KL), blir inteckningen – i den mån betalning utfallit på hypoteksbrevs belopp – utan verkan när beslut om fastställelse av utdelning meddelats enligt 185 f § KL.

³⁵ Eftersom företagsinteckning inte gäller i annan egendom än den som hör till den intecknade verksamheten, behövs ingen regel om att inteckning blir utan verkan i såld egendom; förföljelserätt kan inte förekomma vid exekutiv försäljning och ej heller vid försäljning i konkurs. Jfr FLbet. s. 123 (NJA II 1966 s. 153) och Nordström s. 72.

³⁶ Jfr UBprop. s. 866.

³⁷ Jfr U IV s. 114 och prop. 1967:16 s. 175 (NJA II 1967 s. 371).

I det särskilda inteckningsregister, som enligt utredningens förslag skall ersätta nuvarande inskrivningsböcker, bör man enligt utredningens mening kunna anteckna i vad mån inteckning blivit utan verkan på grund av att betalning utfallit på hypoteksbrevs belopp vid utmätning eller i konkurs. Man bör således inte nöja sig med att såsom nu, enligt 29 § FL, anteckna resultatet av fördelningen. Enligt vad nyss sagts kan en företagsinteckning komma att bli utan verkan i och med kronofogdemyndighetens beslut om fördelning eller utbetalning eller – i konkurs – i och med att utdelningsförslag lagts fram eller, i mindre konkurs, beslut om fastställelse av utdelning meddelats. En förutsättning för att inteckningen sålunda skall bli utan verkan är givetvis att den föreslagna eller beslutade betalningen till inteckningsborgenären står sig. Anteckning i registret om fördelnings eller utbetalnings inverkan på inteckningen bör därför inte göras förrän kronofogdemyndighetens beslut om åtgärden vunnit laga kraft eller – i konkursfallet – förrän tiden för klander mot framlagt utdelningsförslag gått till ända eller väckt klander avgjorts genom lagakraftvunnet beslut eller, om det är fråga om mindre konkurs, förrän beslutet om fastställelse av utdelning vunnit laga kraft.

I 3:21 första stycket 3 FHL föreskrivs att i registret skall antecknas när det anmälts till inskrivningsmyndigheten att betalning vid utmätning eller i konkurs utfallit på hypoteksbrevs belopp. Utredningen räknar med att blivande tillämpningsföreskrifter till UB skall komma att utformas så att kronofogdemyndighetens anmälan till inskrivningsmyndigheten skall ske först sedan fördelningen eller utbetalningen vunnit laga kraft; jfr 63 § utsökningskungörelsen (1971:1098). I nämnda föreskrifter bör måhända även anges att fördelning resp. utbetalning ej bör äga rum innan en eventuell föregående exekutiv försäljning vunnit laga kraft. Föreskrifterna bör dessutom reglera frågan om anteckning på hypoteksbrev med anledning av att betalning utfallit; jfr 41 och 42 §§ kungörelsen (1971:1097) om exekution i fast egendom samt 99 § utsökningskungörelsen. Anmälan till inskrivningsmyndigheten när inteckningsborgenären fått betalt i konkurs regleras i 145 a och 185 g §§ KL. Dessa paragrafer omfattas av utredningens förslag till följdlagändringar och behandlas i det följande (9.3).

7 §

I denna paragraf, som saknar motsvarighet i FL, regleras sambandet mellan företagsinteckning och hypoteksbrev. Paragrafen har formats i full överensstämmelse med 6:17 JB.

Av bestämmelserna i *första stycket* följer att om inteckning blir utan verkan eller ändras till belopp eller omfattning, så återverkar den ändring som inteckningen undergått utan vidare på hypoteksbrevet.

En företagsinteckning kan bli verkninglös genom dödning. Dessutom kan en inteckning bli helt utan verkan om inteckningsborgenären vid utmätning eller i konkurs uppbär betalning intill hypoteksbrevets belopp (se 2:6 FHL). Vidare kan tänkas att en inteckning förlorar verkan genom beslut om rättelse enligt 3:22 FHL. En inteckning kan också upphöra vid förverkandeförklaring på grund av brott (36:4 brottsbalken).³⁸ De nu nämnda fallen inbegrips i första styckets första mening. Dess andra mening avser bl. a. fall då intecknings belopp ändras. Sådan verkan kan inträda dels som en följd av rättelse, dels när

³⁸ Jfr prop. 1973:42 s. 282 ff.

inteckningsborgenären uppbär betalning vid utmätning eller i konkurs. Första styckets andra mening avser dessutom fall då intecknings omfattning ändras, dvs. då omfattningen av den verksamhet, som inteckningen avser, ändras. Sådan ändring kan innebära att inteckningens omfattning minskas, t. ex. genom partiell dödning enligt 3:18 FHL, eller att den ökas, t. ex. genom utvidgning enligt 2:3 FHL. Även rättelsebeslut kan påverka intecknings omfattning.³⁹

I *andra stycket* erinras om att dödning av förkommet hypoteksbrev inte påverkar inteckningens giltighet.

Den som förlorat ett hypoteksbrev bör enligt utredningens mening ha möjlighet att få handlingen dödad. Förslag till ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling har därför utarbetats (se 9.9).

9.1.4 3 kap. Inskrivningsförfarandet

1 §

Denna paragraf, vilken liksom 2 § står under rubriken "*Inskrivningsregister och inskrivningsmyndighet*", ersätter 16 § andra stycket FL, som anger att särskild inskrivningsbok skall föras över ärenden om företagsinteckning (jfr 4 och 5 §§ FF). Paragrafen har viss motsvarighet i 2 § lagen (1973:98) om inskrivningsregister (LIR) samt i 2 § andra och tredje styckena SjöL.

Såsom anförts i den allmänna motiveringen (8) medför utredningens förslag om en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet, att ett centralt inskrivningsregister skall inrättas. Här ges bestämmelser om att inskrivning enligt den nya lagen skall ske i ett särskilt register, benämnt *företagsinteckningsregistret*, och att detta skall föras med ADB. Denna ordning står centralt i reformen och är praktiskt viktig för dem som skall utnyttja registret; den bör följaktligen läggas fast genom lag och inte genom tillämpningsföreskrift. Närmare föreskrifter om hur registret skall läggas upp och föras kan meddelas av regeringen. Detsamma gäller bestämmelser om vem som skall svara för databehandlingen samt för underhåll och utveckling av system och program.

2 §

Förevarande paragraf ersätter 16 § första stycket FL och har motsvarighet i 19:1 och 2 JB (jfr 2 och 25 §§ SjöL).

Så som redovisats i den allmänna motiveringen (8) skall alla inskrivningsärenden enligt utredningens förslag handläggas av en för riket gemensam myndighet som regeringen bestämmer. Föreskrift härom har tagits upp i paragrafens *första stycke*. Myndigheten benämns "inskrivningsmyndigheten", en benämning som är avsedd för referensändamål inom ramen för FHL. I paragrafens första stycke definieras också det grundläggande begreppet inskrivningsärende. Hit hör i första hand ärenden om inteckning i näringsverksamhet. Därtill kommer ärenden angående inteckningsåtgärder enligt 14–18 §§. Med "annan införing" åsyftas bl. a. de anteckningar rörande vissa inskrivningsrättsligt relevanta förhållanden som förslaget reglerar i 21 §.

I *andra stycket* föreskrivs att myndigheten skall förestås av en inskrivningsdomare, som enligt uttrycklig föreskrift skall vara lagfären.

³⁹ Jfr prop. 1970:20 B s. 341 och A s. 243 f (NJA II 1972 s. 203).

3 §

Denna paragraf, som jämte 4–9 §§ står under rubriken "*Handläggningen av inskrivningsärenden*", saknar motsvarighet i FL. Dess *första stycke* innehåller en bestämmelse som gör tvistemålsreglerna subsidiärt tillämpliga i inskrivningsärenden på samma sätt som är fallet i fastighetsrättsliga inskrivningsärenden (jfr 19:3 andra stycket JB).

I paragrafens *andra stycke* slås fast att anmälan eller ansökan i inskrivningsärende alltid skall vara skriftlig. I denna del avviker förslaget från vad som nu gäller enligt FL och JB. Den föreslagna ordningen överensstämmer däremot med vad som enligt 30 § första stycket SjöL gäller i fråga om sjörättsliga registerärenden,¹ vilka som bekant handläggs av en central registrerings- och inskrivningsmyndighet. Redan nu torde det vara ovanligt att anmälningar och ansökningar i ärenden angående företagsinteckning görs muntligen. Utredningens förslag om att alla ärenden angående företagsinteckning skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet gör ett generellt krav på skriftligt ansökningsförfarande naturligt; något beaktansvärt praktiskt behov av annan ordning torde inte föreligga.

4 §

Förevarande paragraf, som ersätter 25 § FL (se även 21 a § första och andra styckena FF), innehåller en grundläggande bestämmelse som knyter inskrivningsärende och dess handläggning till inskrivningsdag. Den har viss motsvarighet i 19:5 JB och i 4 § första och andra styckena LIR samt i 25 § andra stycket SjöL.

I *första stycket* föreskrivs att handläggningen av inskrivningsärenden skall vara intermitterad, dvs. knuten till vissa bestämda inskrivningsdagar. Detta system tillämpas även på inskrivning enligt JB och SjöL.² Inskrivningsärende skall alltså tas upp på inskrivningsdag. Enligt gällande rätt hålls sådan en gång i veckan (21 a § FF). Utredningen föreslår nu att inskrivningsdag skall hållas varje måndag–fredag, som ej utgör helgdag. Med helgdag likställer förslaget midsommarafton, julafton och nyårsafton. Detta innebär en anpassning till vad som enligt 4 § LIR och 25 § SjöL gäller i fråga om det ADB-lagda inskrivningsväsendet. Det centrala ADB-register som utredningen förordar påkallar i och för sig ej att man överger det nuvarande veckointervall. Utredningen har erfarit att det från datateknisk synpunkt är likgiltigt om man har endagsintervall eller veckointervall och att kostnaderna för ADB-driften blir desamma oavsett vilket intervall man väljer.³ Naturligtvis kan ett system med endagsintervall beräknas stundom bli pressande och personalkrävande för inskrivningsmyndigheten. Men utredningen förordar likväl endagsintervall, eftersom ett sådant system passar bäst in i det under ADB lagda inskrivningsväsendet som helhet och tillgodoser praktiska behov hos dem som myndigheten skall betjäna.

I likhet med 4 § LIR ger förslaget möjlighet för regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, att när särskilda skäl föreligger förordna att inskrivningsdag skall ställas in, t. ex. när inskrivningsdag infaller i anslutning till en större helg eller på sådan dag då tjänstgöringsfrihet kan erhållas under villkor att tjänstetiden arbetas in i förväg.

¹ Se prop. 1973:42 s. 562 (NJA II 1975 s. 215); jfr SOU 1976:70 s. 141.

² Jfr prop. 1970:20 B s. 506 (NJA II 1972 s. 451) och prop. 1973:42 s. 310 f (NJA II 1975 s. 209).

³ Jfr prop. 1973:13 s. 41 (NJA II 1973 s. 659 f).

Även i ett system med endagsintervall bör inskrivningsdagen avslutas vid visst klockslag under dagen. Utredningen kan inte finna någon anledning att avvika från det klockslag som nu gäller. I förevarande paragrafs första stycke anges därför också – liksom i 25 § SjöL – att inskrivningsdag hålls till klockan tolv.⁴

Ansökan eller anmälan som kommer in till inskrivningsmyndigheten under löpande inskrivningsdag skall tas upp till handläggning den inskrivningsdagen. Ansökan eller anmälan som kommit in efter den tidpunkt då inskrivningsdagen avslutats, alltså klockan tolv, anses gjord på nästföljande inskrivningsdag. Föreskrift om detta har tagits upp i paragrafens *andra stycke*.

5 §

Denna paragraf går tillbaka på 26 och 27 §§ FL (jfr 14 § FF); den har motsvarighet i 19:6 och 7 JB.

I *första stycket* föreskriver förslaget att dagbok skall föras över inskrivningsärenden och att handlingarna i sådana ärenden skall föras samman i akter. F. n. gäller enligt 14 § FF att handlingarna för varje näringsidkare skall föras samman i en akt.

Under utredningens arbete har från vissa håll framförts önskemål om att man skall överge detta s. k. realaktsystem och gå över till ett sådant system med kronologiska akter som man har inom det fastighetsrättsliga inskrivningsväsendet. Realaktsystemet medför att handlingarna i varje nytt ärende skall sorteras in i den för resp. näringsidkare upplagda akten och kräver därför att alla akter förvaras lätt tillgängliga nära personalens arbetsplatser, något som med tiden kräver allt större utrymme i anslutning till arbetsplatserna. Om man i stället har kronologiska akter, kan de äldre efter hand flyttas undan till arkiv som är belägna längre bort från arbetsplatserna.

Såvitt utredningen förstår har ett realaktsystem den fördelen att man vid behov snabbt kan finna tidigare ingivna handlingar angående en viss näringsidkare. Aktbildningen vid sjöfartsregistret, som använder samma ADB-system som det utredningen förordar för handläggning av ärenden om företagsinteckning, sker också enligt realaktsystemet.⁵ Hos en central inskrivningsmyndighet för handläggning av ärenden angående företagsinteckning får man emellertid räkna med ett långt större antal ärenden och akter än hos sjöfartsregistret. Realaktsystemets nyss angivna nackdelar blir därmed betydande. Dessutom har utredningen erfarit att man i praktiken sällan behöver granska handlingar som getts in i tidigare ärenden. Utredningen menar därför att ett system med kronologiska akter bör föredras. Eftersom det ADB-system utredningen förordar inte kan klara annat, får dagbok föras manuellt, i särskild bok med lösblad och i löpande följd för kalenderår, dvs. ungefär på samma sätt som nu (se 1 och 2 §§ FF). Utredningen förutsätter att de nu angivna synpunkterna kommer att beaktas då erforderliga tillämpningsföreskrifter utarbetas.

I *andra stycket* föreskrivs att relevanta upplysningar, som sökanden eller annan lämnat i inskrivningsärende, och särskild utredning, som verkställt i sådant ärende, skall redovisas i akten. På samma sätt dokumenteras förelägganden och andra beslut som inte skall tas upp i företagsinteckningsregistret.⁶

⁴ Jfr prop. 1973:13 s. 56 f (NJA II 1973 s. 660).

⁵ 5:11 fartygsregisterförordningen (1975:927).

⁶ Jfr nedan vid 7 §.

6 §

Paragrafens första och andra stycken svarar mot 18 § andra stycket FL. Paragrafen har sin fastighetsrättsliga förebild i 19:9 andra stycket JB och 5 § LIR. Här ges bestämmelser om rätt för inskrivningsmyndigheten att i vissa fall besluta om uppskov med att avgöra ett inskrivningsärende och att därvid skaffa in utredning.

Enligt *första stycket* får inskrivningsärende skjutas upp till viss senare inskrivningsdag om det är nödvändigt för utredningen. En förutsättning är härvid att ärendet ej avser ansökan som bör avslås omedelbart. Det kan anmärkas att avslagskatalogen i 11 § inte är helt uttömmande. Sålunda bör t. ex. en in-teckningsansökan, som inte skrivits under av behörig firmatecknare, avslås.⁷ Uppskovsinstitutet fyller funktionen att ge registermyndigheten möjlighet att i oklara situationer skaffa sig underlag för bedömning av om något av avslagsfallen föreligger. Men det behöver i och för sig inte hindra att ofullständiga ärenden kompletteras under hand. På det sättet kan brister ofta botas på ett smidigt sätt. Utrymmet för sådana kompletteringar är emellertid begränsat med hänsyn till tiden (jfr motiven till 4 §).

Uppskov får inte avse obestämd tid utan måste gälla till viss angiven inskrivningsdag.

Andra stycket ger inskrivningsmyndigheten möjlighet att förelägga sökanden att förebringa behövlig utredning. Ett tänkbart fall kan vara att in-teckning söks i viss såsom näringsverksamhet betecknad verksamhet men det kan sättas i fråga om denna inte endast innebär utövande av tjänst eller dylikt. Till skillnad från vad som gäller enligt JB kan föreläggandet ej gå ut på att sökanden skall förebringa utredningen vid inställelse hos myndigheten. Det är således endast skriftlig utredning som sökanden kan föreläggas att prestera.

Efterkommer inte sökanden ett föreläggande att komplettera utredningen, får inskrivningsmyndigheten förklara ansökningen förfallen. Erinran om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Någon motsvarighet till den möjlighet att förena ett kompletteringsföreläggande med vitespåföljd som JB tillhandahåller skall däremot inte stå till buds i inskrivningsärenden enligt FHL.

Enligt allmänna grundsatser kan myndigheten inhämta behövlig utredning direkt från annan myndighet; förslaget lägger emellertid inte någon skyldighet på inskrivningsmyndigheten att göra så.

Tredje stycket ger inskrivningsmyndigheten möjlighet att skaffa rådrum till viss senare inskrivningsdag för att överväga inskrivningsärende som är särskilt krävande på grund av sin beskaffenhet eller omfattning. Att uppskov bör kunna komma i fråga i sådana fall motiveras främst av att inskrivningsdag enligt 4 § skall hållas varje arbetsdag. Ett ärende kan, t. ex. på grund av ändringar i rikets administrativa indelning (jfr 7.3 och motiveringen till 2:3 FHL i 9.1.3 samt *bilaga 5*), innehålla en rättsfråga som är svårbedömbare. Det slutliga godkännandet för s. k. uppdatering av en inskrivningsdag behöver då inte fördröjas därför att inte samtliga ärenden slutligt avgjorts. Uppskov får emellertid inte meddelas under längre tid än till femte inskrivningsdagen efter den då ansökningen gjordes; jfr 5 § LIR.

⁷ Jfr Nordström s. 96.

7 §

I denna paragraf, vars första stycke närmast svarar mot 28 § första stycket FL, föreskrivs bl. a. att vissa beslut skall föras in i företagsinteckningsregistret. Den har förebild i 19:12 första stycket JB och i 6 § LIR.

Enligt *första stycket* skall beslut, varigenom ansökan i inskrivningsärende bifalls, avslås eller förklaras förfallen, föras in i företagsinteckningsregistret. Det är väsentligt att registret genast ger besked om nytt ärende, även om det inte kan slutligt avgöras samma inskrivningsdag. Därför skall också beslut varigenom inskrivningsärende skjuts upp föras in i registret. Andra beslut i inskrivningsärenden, t. ex. beslut om föreläggande eller om avvisning, skall däremot i regel inte föras in i registret utan enligt 5 § andra stycket tas upp i akten. Införingen kommer normalt att utgöra hela beslutet i ärendet. I fråga om beslut, som innebär bifall, behöver skälen över huvud taget inte redovisas. Innebär beslutet att ansökan inte bifalls, skall skälen framgå av akten.

Andra stycket reglerar den principiellt viktiga frågan om registrets vitsord i förhållande till de handlingar som ligger till grund för införing och till vad som i övrigt förekommit i ärendet. Registret bör i likhet med vad som i regel gäller inom inskrivningsväsendet i övrigt ha ett självständigt vitsord. Införingen i registret skall alltså utgöra den enda form vari det av myndigheten fattade beslutet framträder utåt. I enlighet härmed föreskrivs i detta stycke att beslut i inskrivningsärende, som skall föras in i registret, meddelas genom sådan införing och skall anses ha det innehåll som framgår av registret. Det innehåll som åsyftas är innehållet i registret sådant det framgår i införingsögonblicket. Dokumentation härom erhålls genom det registerutdrag som uppenbarligen måste fogas till akten. Beslutet får rättsverkan från utgången av den inskrivningsdag, till vilken det hänför sig.

Regler om avförande av inskrivningar ur registret och om dokumentation av inskrivningarnas innehåll bör utfärdas i form av tillämpningsföreskrifter.

8 §

Denna paragraf går tillbaka på 28 § andra stycket andra meningen FL. Den har förebild i 19:13 JB. Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för inskrivningsmyndigheten att genast lämna underrättelser angående beslut, som gått sökanden eller annan som hörts i ärendet emot. Ett syfte med bestämmelsen är att förebygga att vederbörande försitter besvärstiden. Underrättelse bör ges inte bara om beslut varigenom ansökan avslagits eller förklarats förfallen utan också om beslut om uppskov. Underrättelsen bör alltid återge själva beslutet, sådant det framgår av registret, jämte besvärshänvisning. I akten antecknade skäl för beslutet skall också de tas med i underrättelsen. Om sökanden anlitat ombud, skall underrättelsen sändas till ombudet i stället för till sökanden personligen enligt de regler som gäller beträffande ombud i rättegång. Det är rimligt att ingivare som ej är ombud tillställs beslutet för kännedom och utredningen räknar med att detta skall beaktas då tillämpningsföreskrifter utfärdas.

Förenas uppskovsbeslut med särskilt föreläggande som genast tillställs sökanden, kan det vara lämpligt att underrättelsen om själva beslutet biläggas

föreläggandet. Är detta avfattat så att det återger beslutet jämte fullföljdshänvisning, bör det vara tillräckligt att sökanden tillställs föreläggandet.

Bestämmelser om det sätt på vilket underrättelse skall ske meddelas lämpligen i form av tillämpningsföreskrifter.

9 §

Denna paragraf svarar mot 35 § FL och 19:15 JB men är formad efter senare förebild, nämligen 29 § fjärde stycket SjöL. Paragrafen ålägger inskrivningsmyndigheten att självmant och utan dröjsmål till ny handläggning företa inskrivningsärendet som återförvisats till myndigheten. Bestämmelsen innebär att ärendet skall återupptas genast, om beslutet når myndigheten under löpande inskrivningsdag, och eljest på nästa inskrivningsdag.⁸ En självklar förutsättning är härvid att högre rätts beslut vunnit laga kraft.⁹ Det bör anmärkas att högre rätt aldrig kan bevilja inskrivning utan vid behov i stället skall återförvisa ärendet till inskrivningsmyndigheten för ny handläggning, varvid de omständigheter som då föreligger får beaktas av myndigheten.

10 §

I denna paragraf, som närmast svarar mot 17 § FL, anges hur inteckning söks. Till skillnad från motsvarande bestämmelser i 22:2 JB innehåller förevarande lagrum inte någon föreskrift om att ansökningen skall göras skriftligen. Redan av 3 § andra stycket följer emellertid att alla ansökningar i inskrivningsärenden skall göras skriftligen.

I *första stycket* föreskrivs inledningsvis att företagsinteckning skall sökas av näringsidkaren. Att endast näringsidkaren är legitimerad som sökande hänger samman med att JB:s panträttskonstruktion efterbildas. Inteckningsansökan av annan än näringsidkaren skall följaktligen avslås. Drivs verksamheten av flera näringsidkare, som inte verkar i handelsbolag eller annan sammanslutning med egen rättskapacitet, måste inteckningsansökningen göras av dem alla (jfr 2:2 första stycket FHL). Ett undantag från denna regel möter i partrederi. Analogiskt med vad som gäller om pantsättning av rederiets skepp torde huvudredaren visserligen ej vara behörig att ställa annan rörelseegendom som företagshypotek (jfr motiveringen till 1:3 FHL i 9.1.2). Men det gör han inte genom att söka inteckning i rederiverksamheten; och överträder han sedan gränsen för sin behörighet genom att pantsätta hypoteksbrevet, torde det bli överksamt.¹⁰ Huvudredarens i 42 § SjöL reglerade behörighet att rätts-handla på redarnas vägnar kan sålunda förutsättas omfatta även att söka inteckning i rederiverksamheten (men ej att göra bruk av hypoteksbrevet). En annan sak är att rederiavtalet eller särskilt beslut av redarna kan beröva huvudredaren sådan handlingsförmåga.

Som tidigare anförts förutsätter utredningen att särskilda blanketter kommer att utformas för inteckningsansökan. Så förhåller det sig i fastighetsrätten och sjörrätten. Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om det belopp på vilket inteckningen skall lyda och beloppet skall, liksom enligt FL, anges i svenskt mynt.

Såsom anförts vid 2:1 FHL bör företagsinteckning i första hand avse all näringsidkarens näringsverksamhet i riket. Innefattar inte ansökningen en

⁸ Jfr prop. 1975:68 s. 29 (NJA II 1975 s. 214).

⁹ Jfr 52:13 och 56:13 RB samt Nordström s. 121.

¹⁰ Jfr SOU 1965:14 s. 124 f.

begäran om begränsning av inteckningen på något av de sätt som anges i 2:1 andra stycket FHL, får den utan vidare anses avse inteckning i all näringsverksamhet som näringsidkaren vid varje tid utövar i riket. Varje begränsning av inteckningen måste således uttryckligen anges i ansökningshandlingen.

I *andra stycket* lämnas föreskrifter som berör identifieringen av näringsidkaren. Sökanden skall lämna styrkt uppgift om namn och personnummer. Detta gäller enskilda näringsidkare och dödsbon (den avlidnes namn och personnummer). För annan juridisk person än dödsbo skall styrkt uppgift lämnas om namn och organisationsnummer.

Det kan anmärkas att varken JB eller SjöL innehåller bestämmelser om att sökanden skall uppge person- eller organisationsnummer. Däremot följer av tillämpningsföreskrifterna inom respektive område att uppgifter härom skall lämnas i vissa fall. Något krav på att uppgifterna skall styrkas uppställs däremot inte. Vid inteckning i näringsverksamhet har emellertid uppgifterna om sökandens identitetsnummer en långt större betydelse än vad de har då det gäller fast egendom och skepp. I de senare fallen utgörs nämligen inteckningsenheten just av fastigheten respektive skeppet, som identifieras genom registernummer, och uppgifter om sökandens (eller annans) identitet har alltså ingen betydelse för inteckningsenhetens identifiering. När det gäller inteckning i näringsverksamhet utgör däremot näringsidkarens identitet, och därmed också hans identitetsnummer, det främsta momentet vid inteckningsenhetens individualisering. Härtill kommer att identitetsnumret skall utgöra registerbeteckning i företagsinteckningsregistret.

Näringsidkarens person är alltså, liksom i FL, det främsta momentet vid individualiseringen. Eftersom en och samma person kan driva verksamhet under flera firmor och en firma dessutom lätt kan ändras, är firmanamnet inte mycket värt som identifieringsdatum. Enskild näringsidkare identifieras bäst genom namn och personnummer. Uppgifterna härom kan lämpligen styrkas genom personbevis.

Till skillnad från FL reser FHL inte något krav på att bevis om registrering av firma skall företes i ansökningsärendet i fall då näringsidkaren är skyldig att ha registrerad firma för verksamheten. I fråga om enskild näringsidkares firma kommer registreringsbevis aldrig att behöva företes. Utom att firma är ett svagt identifieringsdatum är bakgrunden till att kravet på registreringsbevis slopats i förslaget följande. Enligt 2 § andra stycket handelsregisterlagen (1974:157) är enskild näringsidkare skyldig att söka registrering – och därmed också skyldig att ha registrerad firma – innan han börjar sin verksamhet, såvida han skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna gällt även efter utgången av år 1976. Ett krav på företeende av registreringsbevis skulle därmed nödga inskrivningsmyndigheten att för varje inteckningsansökan av enskild näringsidkare undersöka huruvida den berörda verksamheten är av sådan art att bokföringsskyldighet föreligger enligt 1929 års bokföringslag. Enskild näringsidkare som vill inteckna allt slags näringsverksamhet skulle då även behöva uppge vad slags verksamhet han faktiskt utövar och förebära utredning om huruvida denna är bokföringspliktig enligt nämnda lag, detta trots att det enligt FHL inte krävs att sådana uppgifter lämnas.

I fråga om sökande som är juridisk person kommer kravet på företeende av registreringsbevis i praktiken att stå kvar. Sökandens firma och organisationsnummer lär nämligen enklast kunna styrkas genom registreringsbevis. Därtill

kommer att inskrivningsmyndigheten måste kunna kontrollera att ansökan gjorts av behörig firmatecknare; registreringsbeviset får funktion av behörighetshandling.

Kravet på organisationsnummer vid inteckning i juridisk persons verksamhet ställer förslaget upp för att förebygga förväxlingar och felaktiga inteckningsbeslut. Det är att märka att utredningsförslagets krav på organisationsnummer avser alla juridiska personer utom dödsbon och således ej är begränsat till dem som redan har organisationsnummer.¹¹ En juridisk person som saknar organisationsnummer måste alltså se till att få sådant nummer fastställt innan den kan inteckna sin verksamhet. Organisationsnummer tilldelas bl. a. aktiebolag, handelsbolag och ekonomisk förening men behöver inte tilldelas handelsbolag eller ekonomisk förening som registrerats i handels- resp. föreningsregister före den 1 juli 1975. Sådana juridiska personer samt andra juridiska personer (t. ex. ideella föreningar och stiftelser) skall dock tilldelas organisationsnummer om den juridiska personen ansöker därom eller om det begärs av statlig myndighet, hos vilken den juridiska personen är registrerad eller har mål eller ärende anhängigt. Motsvarande gäller i fråga om partrederi och utländskt företags filial i Sverige.¹² Organisationsnummer kan alltså fastställas för alla juridiska personer (utom konkursbo), inklusive dödsbo, samt för partrederi och utländskt företags filial i Sverige.

I företagsinteckningsregistret skall registerbeteckningen för dödsbo och partrederi vara den avlidnes resp. partredarnas personnummer. Det bör dock ej möta något hinder mot att dessutom registrera organisationsnummer som kan ha fastställts för dödsboet eller partrederiet.

Utländskt företag kan med vederbörligt tillstånd idka näring här i riket och dess näringsverksamhet kan också intecknas här.¹³ De utländska företagens filialer i Sverige har i regel egna organisationsnummer. Men en filial är inte något självständigt rättssubjekt och det är inte filialens utan det utländska rättssubjektets verksamhet här som intecknas.^{13a} Likväl lär man få acceptera att det utländska företaget identifieras genom filialens organisationsnummer.

11 §

Denna paragraf har förebild i 22:3 JB och den ersätter 18 § första stycket FL. I paragrafen räknas under fyra punkter upp de viktigaste fall då inteckningsansökan skall avslås – antingen omedelbart eller efter uppskov enligt kapitlets 6 §.

Punkt 1 föreskriver avslag på inteckningsansökan dels när skriftlighetskravet i 3 § andra stycket ej iakttagits, dels när kraven i 10 § ej är uppfyllda, t. ex. om av ansökan inte framgår vilket belopp inteckningen skall lyda på eller styrkt uppgift om namn och person- eller organisationsnummer inte lämnats. Saknas sådan uppgift om näringsidkarens namn och identitetsnummer skall inteckningsansökan avslås omedelbart.

Punkt 2 innebär en nyhet i förhållande till FL. Punkten föreskriver avslag på inteckningsansökan för det fall näringsidkaren söker inteckning i viss specificerad verksamhet och denna är av sådan karaktär att den uppenbarligen inte kan intecknas. Som exempel kan nämnas att verksamheten i själva verket innebär utövande av tjänst.

¹¹ Jfr 7 § första stycket FF, 4 § andra stycket kungörelsen (1971:784) med tillämpningsföreskrifter för inskrivningsväsendet enligt jordabalken och 2:12 fartygsregisterförordningen.

¹² Se 1 och 2 §§ lagen om identitetsbeteckning för juridiska personer m. fl.

¹³ Jfr NJA 1971 s. 417 och lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket.

^{13a} Jfr NJA 1980 s. 164.

Punkt 3 föreskriver som avslagsgrund att ansökningen strider mot föreskrifterna i 2:1 eller 2 FHL. Om ansökningshandlingen inte innehåller någon begäran om begränsning till viss verksamhet, utgör ansökningen en begäran om inteckning i all verksamhet i hela riket. En sådan ansökan skall således avslås om näringsidkaren redan har inteckning i annat än all verksamhet i riket.

Enligt *punkt 4* är det avslagsgrund att sökanden eller, om inteckningen söks av flera, någon av sökandena är i konkurs eller försätts i konkurs samma inskrivningsdag som inteckningen söks (jfr 18 § första stycket punkt 3 FL). Enligt 21 § skall i företagsinteckningsregistret antecknas konkursbeslut som avser näringsidkare som sökt eller vunnit inteckning och såsom anförs i motiven till nämnda lagrum bör övriga konkursbeslut antecknas i en särskild ADB-baserad förteckning. Om inteckning skulle beviljas trots konkursen, behåller inteckningen och därmed hypoteksbrevet sin giltighet men en eventuell pantförskrivning blir normalt utan verkan mot konkursboet.¹⁴ Det kan anmärkas att KL numera erbjuder möjlighet till godtrosförvärv i konkursens inledningsskede på grund av rättshandling med gäldenären.¹⁵

KL rymmer också möjlighet att förbjuda enskild näringsidkare och annan att idka näring.¹⁶ Utredningen har övervägt om näringsförbud bör utgöra hinder mot att företagsinteckning beviljas på ansökan av den som meddelats förbudet. Emellertid har utredningen funnit att en sådan ordning skulle bli både rättsligt komplicerad och praktiskt betungande för inskrivningsmyndigheten att iakttaga. Detta skulle enligt utredningens mening inte komma att vägas upp av vad som kunde vinnas i god ordning. Utredningen har därför avstått från att föreslå en sådan nyhet.

Förevarande avslagskatalog är inte, lika litet som den i 18 § FL, avsedd att vara uttömmande. Således bör t. ex., såsom anförts i motiven till 3:6 FHL, en inteckningsansökan, som inte skrivits under av behörig firmatecknare, avslås.

12 §

Paragrafens *första stycke* ersätter i viss mån 28 § FL; det har motsvarighet i 22:5 JB. Här sägs ut att om intet hinder mot inteckning möter enligt 11 § så skall inteckning beviljas och hypoteksbrev utfärdas på grund av inteckningen. Utredningen vill dock erinra om att ett alternativ till avslag enligt 11 § och bifall enligt förevarande paragraf i vissa fall kan vara uppskovsbeslut enligt 6 §.

Hur inskrivningsmyndigheten skall expediera hypoteksbrevet får regleras i tillämpningsföreskrift med beaktande av att lösörepanträttsliga grundsatser gäller ifall hypoteksbrevet är pantförskrivet (jfr motiveringen till 1:3 FHL vid not 26 a).

Andra stycket tar – efter förebild i 22:5 JB; jfr 284 § SjöL – upp en hänvisning till de bestämmelser i lagen om dödande av förkommen handling enligt vilka nytt hypoteksbrev skall utfärdas i stället för dödat sådant. Därmed syftas på 10 § i nämnda lag. Lagen omfattas av utredningens förslag till följdlagändringar (jfr 9.9). Det kan tilläggas att nytt hypoteksbrev bör utfärdas även i samband med flertalet av de inteckningsåtgärder som regleras i 14–18 §§. Detta bör dock regleras i tillämpningsföreskrifterna.

¹⁴ Jfr prop. 1970:20 B s. 638 (NJA II 1972 s. 519).

¹⁵ Se 20 och 21 §§ KL.

¹⁶ Se 199 b – 199 j §§ KL samt SOU 1979:13, prop. 1979/80:83 och LU 1979/80:31 (NJA II 1980 s. 191 ff).

13 §

Denna paragraf behandlar fastställelse av flera samtidigt sökta inteckningars inbördes företräde. Paragrafen svarar mot 19 § andra stycket FL. Frågan regleras här i full överensstämmelse med nuvarande ordning och dessutom med 22:6 JB.¹⁷

14 §

Denna paragraf, som jämte 15–20 §§ står under rubriken "Inteckningsåtgärder", reglerar det fall att näringsidkaren önskar att företagsinteckning skall ändras till att omfatta ytterligare verksamhet.

Institutet in-teckning till ytterligare säkerhet är inte reglerat i FL, men förarbetena räknar ändå med att sådan skall kunna äga rum.¹⁸ Och innan JB trädde i kraft ansågs in-teckning till ytterligare säkerhet kunna ske i fråga om fast egendom utan särskilt stöd i inskrivningslagstiftningen.¹⁹ Genom 22:7 JB reglerades institutet och gavs benämningen "utsträckning". Det föreslås reglerat även genom FHL. Syftet med utsträckning kan eljest ofta uppnås genom heldödning och nyinteckning.

I första stycket föreskrivs att företagsinteckning som är begränsad enligt 2:1 andra stycket FHL kan sträckas ut till att omfatta ytterligare verksamhet. Åtgärden förutsätter ansökan av näringsidkaren. Redan av 3 § andra stycket följer att ansökningen skall göras skriftligen. Av bestämmelserna i första stycket framgår att hypoteksbrevets innehavare skall medge åtgärden. Medgivandet dokumenteras enligt 19 § genom att hypoteksbrevet ges in till inskrivningsmyndigheten.

Utsträckning av in-teckning avses kunna ske både till annat område (till hela riket eller till kommun, fastighet, utmål o. d.) och till annan art av verksamhet. Liksom in-teckning kan beviljas även om sökanden ej driver någon verksamhet kan in-teckning sträckas ut oavsett huruvida näringsidkaren driver någon verksamhet som kommer att omfattas av utsträckningen. Åtgärden behöver således inte medföra att in-teckningsunderlaget ökar.²⁰

Utsträckning får emellertid inte göras så att in-teckningsenheten därefter kommer att strida mot bestämmelserna i 2:1 FHL. Detta följer av föreskriften om att bestämmelserna angående ansökning om in-teckning i tillämpliga delar gäller i fråga om ansökan om utsträckning. En in-teckning i verksamhet för produktion av elenergi genom vattenkraft på viss fastighet får sålunda inte sträckas ut till att även avse annat slags verksamhet på fastigheten. Av hänvisningen till bestämmelserna angående ansökan om in-teckning följer också att ansökan om utsträckning inte får strida mot 2:2 FHL; om en verksamhet besväras av flera in-teckningar, måste utsträckningsåtgärden således avse dem alla.²¹ Hänvisningen medför dessutom att ansökan om utsträckning skall avslås om sökanden är i konkurs eller försätts i konkurs samma inskrivningsdag som ansökningen görs. Det ligger i sakens natur att ansökningshandlingen bör innehålla uppgift om hur in-teckningen skall sträckas ut, dvs. vilken ytterligare verksamhet som skall omfattas av in-teckningen. Saknas sådan uppgift, torde ansökningen få anses utgöra en begäran om att in-teckningen skall sträckas ut till att omfatta all verksamhet i hela riket (jfr 10 §).

¹⁷ Se prop. 1970:20 B s. 643 f och A s. 300 (NJA II 1972 s. 524).

¹⁸ Se FLprop. s. 163 f (NJA II 1966 s. 144); jfr Nordström s. 61.

¹⁹ Se prop. 1970:20 B s. 646.

²⁰ Jfr prop. 1973:159 s. 25.

²¹ Jfr FLprop. s. 163 f (NJA II 1966 s. 144).

I *andra stycket* föreskrivs att för det fall ansökan om utsträckning till ytterligare verksamhet avser flera inteckningar, dessa skall fastställas att även i denna verksamhet gälla med samma inbördes företrädesrätt som de har i den ursprungligen intecknade verksamheten.²²

15 §

Denna paragraf behandlar utbyte av hypoteksbrev och den svarar närmast mot 21 § FL, som innehåller bestämmelser om utbyte av intecknade fordringshandlingar. De nu gällande bestämmelserna har utformats i anslutning till 30 kap. 12 och 13 §§ i lagberedningens förslag till jordabalk (SOU 1960:24 och 25) och innebär att utbyte kan ske på flera olika sätt. Sålunda kan *en* inteckningshandling bytas ut mot *en* ny eller mot *flera* nya inteckningshandlingar. Vidare kan *flera* inteckningshandlingar bytas ut mot *en* eller mot *flera* nya handlingar. Den paragraf utredningen föreslår innebär däremot – i likhet med vad som gäller i fastighetsrätten enligt 22:8 JB²³ – att utbytesinstitutet endast skall avse utbyte av *en* inteckningshandling mot *flera*. Skälet härtill är att utredningen ansett att reglerna om inskrivningsförfarandet så långt möjligt bör vara likartade på olika inskrivningsområden, till fördel för banker och andra som regelmässigt sysslar med ärenden om inteckning av olika slag. Med avvikelse från förebilden i JB har emellertid i den föreslagna lagtexten tydligt markerats att utbyte endast kan avse *ett* hypoteksbrev; ordet "ett" kan, mot bakgrund av den stilart som i övrigt används i FHL, inte förväxlas med obestämd artikel.

Den inskränkning av utbytesinstitutet som utredningen föreslår innebär inte att det i framtiden skall bli omöjligt att uppnå de syften som nuvarande utbytesinstitut kan tillgodose. Nuvarande möjlighet att byta ut flera inteckningshandlingar mot en ersätts sålunda – efter förebild i 22:8 a § JB – av en möjlighet att enligt 16 § föra samman flera inteckningar till en. Och syftet med att byta flera inteckningshandlingar mot flera kan enligt förslaget – liksom enligt JB – uppnås genom en kombination av sådan sammanföring och utbyte enligt förevarande paragraf.²⁴ I överensstämmelse med vad som gäller enligt JB ger förslaget däremot ej möjlighet att direkt byta ut ett hypoteksbrev mot ett nytt.²⁵ Detta kan emellertid uppnås genom en kombination av utbyte och sammanföring.

När ett hypoteksbrev enligt förevarande paragraf byts ut mot flera, får de nya hypoteksbreven i princip lika företrädesrätt. Enligt paragrafens andra mening kan det dock på sökandens begäran bestämmas att de inbyttas hypoteksbreven skall ha inbördes företrädesrätt i särskild ordning. Om så sker skall 13 § andra meningen ha motsvarande tillämpning.

16 §

I denna paragraf ges bestämmelser om sammanföring av flera inteckningar till en inteckning. Bestämmelserna har formats efter förebild av 22:8 a § JB.

Institutet sammanföring infördes i fastighetsrätten så sent som år 1977.²⁶ Behovet av regler om sammanföring är kanske inte lika stort i fråga om företagsinteckning som det är i fastighetsförhållanden, där institutet har betydelse främst för att åstadkomma enklare och mer överskådliga inteck-

²² Jfr FLprop. s. 164 (NJA II 1966 s. 144).

²³ Jfr prop. 1970:20 B s. 647 f samt A s. 301 f och 417 (NJA II 1972 s. 526 f).

²⁴ Jfr prop. 1976/77:72 s. 27.

²⁵ Jfr prop. 1970:20 A s. 302 och 417 (NJA II 1972 s. 526 f).

²⁶ Se SFS 1977:160.

ningsförhållanden i framför allt stadsfastigheter.²⁷ Eftersom nuvarande möjligheter till utbyte föreslås bli begränsade till det fall att ett hypoteksbrev byts ut mot två eller flera hypoteksbrev (jfr 15 §), menar utredningen emellertid att regler om sammanföring är motiverade. Möjligheterna att byta ut flera inteckningshandlingar mot en ersätts då av möjligheten att föra samman flera inteckningar till en. Behovet att byta ut flera inteckningshandlingar mot flera kan enligt FHL tillgodoses genom en kombination av sådan sammanföring och utbyte, vilket bör kunna genomföras på en och samma inskrivningsdag.

Enligt *första stycket* får, på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevens innehavare, flera företagsin-teckningar föras samman till en. Att ansökan måste göras skriftligen följer redan av 3 § andra stycket. Ett medgivande till åtgärden skall enligt 19 § dokumenteras genom att hypoteksbrevet ges in till inskrivningsmyndigheten. För åtgärden krävs vidare att de i sammanföringen ingående företagsin-teckningarna dels besväras samma verksamhet, dels har inbördes lika rätt eller gäller omedelbart efter varandra. Sammanföringen innebär att rättsverkningarna av samtliga berörda in-teckningar utom den som gäller med sämsta rätt upphör. Denna får i stället fortsätta att gälla som förut men för ett högre belopp. Företrädesrätten för detta belopp skall räknas från ansökningsdagen för denna in-teckning.²⁸

Bestämmelsen om den sammanförda in-teckningens företrädesrätt överens-stämmer med JB:s. Tanken bakom regleringen i JB är att en inskriven rättighet, t. ex. nyttjanderätt, vilken bryter kedjan av in-teckningar som ingår i sammanföringen inte skall få försämrad ställning genom åtgärden. Ett sådant skäl kan naturligtvis inte åberopas för en liknande reglering av saken i FHL. På detta område begränsar sig konkurrensproblemet i stort sett till förhållandet mellan in-teckning och utmätning. Företrädet mellan företagsin-teckning och utmätning av egendom, som omfattas av företagsin-teckning, regleras i 9 § FRL. Det är möjligheten av konkurrens mellan utmätning och sammanförd företagsin-teckning som motiverar förslaget särskilda bestämmelse om före-trädesrätten. Om en utmätning har förmånsrätt mellan två in-teckningar medför denna bestämmelse att en sammanföring kan leda till en relativ förbättring av utmätningens förmånsrätt med motsvarande försämring av in-teckningsborgenärens rätt. Risken för en sådan försämring torde emellertid vara liten i praktiken, eftersom sammanföring främst torde komma i fråga beträffande äldre in-teckningar och en utmätning som ligger i anslutning härtill bör ha spelat ut sin roll.

I *andra stycket* ges föreskrifter om att den sammanförda in-teckningen skall förklaras gälla för ett lägre belopp än det vartill de sammanförda in-teckningarna sammanlagt uppgår, om sökanden begär det och hypoteksbrevens innehavare medger det. Bestämmelsen avser att underlätta en omläggning av näringsidkarens krediter.

²⁷ Se prop. 1976/77:72 s. 22.

²⁸ Jfr prop. 1976/77:72 s. 23 (NJA II 1977 s. 104).

²⁹ Se prop. 1970:20 B s. 651 f och A s. 302 f (NJA II 1972 s. 528 ff).

17 §

Denna paragraf behandlar nedsättning av in-teckning efter annan och svarar mot 22 § FL. Frågan regleras här i full överensstämmelse med 22:9 JB.²⁹

18 §

I denna paragraf, som ersätter 23 § och 32 § andra stycket FL, behandlas reglerna om dödning av företagsinteckning.

Enligt *första stycket* får företagsinteckning dödas på ansökan av näringsidkaren och efter medgivande av hypoteksbrevets innehavare. Ansökningen skall i enlighet med bestämmelsen i 3 § andra stycket göras skriftligen och medgivandet till dödningen skall dokumenteras genom att hypoteksbrevet ges in till inskrivningsmyndigheten (jfr 19 §).

Enligt första styckets *första mening* får inteckning dödas helt eller i viss verksamhet. Dödning vad gäller "viss verksamhet" kan sägas innefatta motsatsen till utsträckning av inteckning. En sådan deldödning eller partiell dödning av inteckning innebär att en inteckning dödas antingen såvitt avser verksamhet av viss eller vissa arter eller såvitt avser verksamheten i en eller flera kommuner; en inteckning som avser verksamhet på flera fastigheter, utmål eller koncessionsområden (jfr 2:1 andra stycket andra meningen FHL) kan också dödas såvitt avser verksamheten på någon av fastigheterna osv.

Enligt de nyss berörda reglerna kan dödning ej avse verksamheten i del av kommun. I första styckets *andra mening* föreskrivs emellertid att en inteckning, som intill en ändring av kommunindelning omfattat verksamhet i en eller flera kommuner, får dödas såvitt avser verksamheten i sådan kommun del som uppkommit genom indelningsändringen. Denna regel svarar mot 32 § andra stycket första meningen FL. Viss ändring har dock föranletts av att FHL ej medger att inteckning begränsas till verksamheten i län. Vidare har utredningsförslaget formats så att det framgår att kommunindelingsändringen ej får anteciperas, dvs. att dödningen ej får äga rum innan indelningsändringen trätt i kraft. Av den föreslagna lydelsen framgår vidare att dödning såvitt avser verksamheten i del av kommun får knytas till viss indelningsändring även om denna senare följts av annan indelningsändring; jfr *bilaga 5* under 9 samt motiveringen (9.1.3) till 2:3 andra stycket FHL.

Till skillnad från vad som nu gäller skall en företagsinteckning enligt FHL inte få dödas för visst belopp. Samma effekt kan emellertid uppnås genom att hypoteksbrevet först byts ut mot två nya hypoteksbrev, varav ett på det belopp vartill inteckningen skall dödas. Den mot detta senare hypoteksbrev svarande inteckningen kan därefter heldödas. Sökanden tvingas således att anlita två inskrivningsinstitut för att genomföra en dödning till visst belopp. Detta är en följd av att utredningen sökt anpassa inskrivningsreglerna till vad som gäller enligt JB, men det behöver inte medföra någon omgång. Tillämpningsföreskrifterna till FHL kan nämligen formos så att utbytet och dödningen kan ske i ett sammanhang.³⁰

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att inteckning inte får dödas så att inteckningsförhållandena därigenom blir oförenliga med 2:1 eller 2 FHL. Detta innebär till en början, dvs. vad gäller kravet på förenlighet med 2:1, att inteckningen efter dödningen måste vara begränsad på något av de sätt som är tillåtna, när det gäller meddelande av ny inteckning. Det bör emellertid uppmärksammas att en dödningsåtgärd, som i och för sig ej är förenlig med 2:1, kan utlösa sådan inteckningsutvidgning (jfr 2:3 andra stycket FHL) att inteckningsförhållandena blir förenliga med 2:1 FHL. Av den nya regeln i sistnämnda paragrafs tredje stycke följer vidare att det inte längre blir möjligt att döda en inteckning såvitt den avser verksamhet av viss eller vissa arter i

³⁰ Jfr prop. 1970:20 B s. 656 f (NJA II 1972 s. 531).

någon eller några av flera kommuner som omfattas av inteckningen.³¹ Vad därefter gäller kravet på förenlighet med 2:2 FHL innebär detta, liksom nuvarande krav på förenlighet med 5 § FL, att samtliga inteckningar som besvärar viss verksamhet måste dödas likformigt.

Bestämmelser om dödning av inteckning när hypoteksbrevet förkommit finns i lagen om dödande av förkommen handling. *Tredje stycket* innehåller en hänvisning till dessa bestämmelser.

19 §

Inteckningsåtgärder enligt 14–18 §§ förutsätter ansökan av näringsidkaren men kräver också medgivande av innehavare av hypoteksbrev. I förevarande paragraf, som har motsvarighet i 22:13 JB, föreskrivs att hypoteksbrevet skall ges in till inskrivningsmyndigheten när sådant medgivande lämnas. Självfallet skall hypoteksbrevet ges in även när sökanden, dvs. näringsidkaren, själv innehar hypoteksbrevet.³² Lagens krav på medgivande är uppfyllt i och med att hypoteksbrevet ges in; någon särskild förklaring av innehavaren att han medger den sökta åtgärden behövs ej, utan hypoteksbrevets ingivande utgör bevis om medgivandet.³³ Ingivandet har betydelse också i ett annat avseende. På grund av inteckningsåtgärden måste hypoteksbrevet nämligen antingen makuleras och ersättas av ett eller flera nya hypoteksbrev eller också förses med bevis om inteckningsåtgärden, något som får regleras genom tillämpningsföreskrift.

Om hypoteksbrevet inte ges in, skall ansökningen avslås.³⁴

20 §

Denna paragraf reglerar bl. a. anteckning om innehav av hypoteksbrev och den skall ställas mot 24 § FL. Paragrafen går tillbaka på 22:12 JB men har formats efter senare förebild, nämligen 291 § SjöL. Det skall således inte för innehavsantekning generellt krävas att hypoteksbrevet företes. Hur den vars innehav tidigare var antecknat skall underrättas bör regleras genom tillämpningsföreskrift.

Såväl ansökan om innehavsantekning som anmälan om att innehav upphört måste, på grund av föreskriften i 3 § andra stycket, göras skriftligen. I detta hänseende avviker förslaget från JB men överensstämmer med den sjörättsliga ordningen, vilken i likhet med utredningsförslaget bygger på inskrivning vid en riksmyndighet.

Den som har säkerhet på grund av företagsintekning är mer än andra inteckningsborgenärer beroende av att hans innehav är antecknat i vederbörande register så att han kan få underrättelse om förfaranden som berör hans rätt. Detta följer bl. a. av att hans rätt till betalning ur utmätt egendom blir helt avskuren om han inte yrkat betalning inom den i 8:13 UB föreskrivna tiden.³⁵ Därför bör den vars innehav avförts underrättas därom även när åtgärden grundats på anmälan enligt paragrafens andra stycke.

³¹ Sådant dödning kan dock givetvis ske, om inteckningen från början – enligt äldre regler – avviker från reglerna i 2:1 tredje stycket FHL och dödningen innefattar en anpassning till sistnämnda regler.

³² Jfr prop. 1970:20 A s. 306 (NJA II 1972 s. 538).

³³ Jfr Olivecrona s. 70.

³⁴ Jfr prop. 1970:20 B s. 674 (NJA II 1972 s. 538).

³⁵ Jfr prop. 1970:20 B s. 670 ff (NJA II 1972 s. 535 ff).

21 §

Denna paragraf, som jämte 22 och 23 §§ står under rubriken "*Anteckning och rättelse i företagsinteckningsregistret*", innehåller bl. a. bestämmelser om vilka förhållanden som skall föranleda anteckning i företagsinteckningsregistret.

I *första stycket* anges i olika punkter tre särskilda fall då anteckning skall göras i registret. Enligt *punkt 1*, som har motsvarighet i 38 § första stycket punkt 3 SjöL, skall anteckning göras i företagsinteckningsregistret, när näringsidkare som sökt eller vunnit inteckning försatts i konkurs. Anteckningen om konkursen skall göras (i en särskild avdelning för anteckningar) i det för näringsidkaren upplagda dokumentet i företagsinteckningsregistret. Den svarar mot sådan anteckning som enligt 10 § punkt 11 FF nu skall göras i inskrivningsbokens anmärkningskolumn.

Att näringsidkarens konkurs bör antecknas i registret beror på att ansökan om företagsinteckning enligt 3:11 punkt 4 FHL – liksom enligt 18 § första stycket punkt 3 FL – skall avslås, om sökanden (eller, om inteckningen söks av flera, någon av sökandena) är i konkurs eller försätts i konkurs samma inskrivningsdag som inteckningen söks. Men ifall sökanden är i konkurs skall ansökningen givetvis avslås även om sökanden inte tidigare sökt eller vunnit inteckning och för den skall ej förekommer i registret. Inskrivningsmyndigheten måste därför registrera även andra konkurser än sådana som avser näringsidkare som redan sökt eller vunnit inteckning. I 13 § första stycket 7 konkursförordningen (1979:801) föreskrivs nu att konkursdomaren genast skall underrätta inskrivningsmyndigheten, om det är upplyst att i boet finns egendom vilken hör till sådan näringsverksamhet som kan omfattas av företagsinteckning. Och enligt 20 § FF skall inskrivningsmyndigheten föra särskild förteckning över sådana näringsidkare i länet, som enligt erhållen upplysning är försatta i konkurs men för vilka upplägg i inskrivningsboken inte finns. Enligt 4 § tredje stycket FF utgör sådan förteckning en del av inskrivningsboken. Enligt den nuvarande ordningen skall resp. inskrivningsmyndighet således i princip registrera samtliga konkurser som avser näringsidkare i vars verksamhet myndigheten enligt FL kan bevilja inteckning. Eftersom utredningens förslag innebär att alla näringsidkare blir inteckningsberättigade samt att företagsinteckning skall kunna sökas och beviljas redan innan näringsverksamheten påbörjats (se 1:2 första stycket FHL), måste den centrala inskrivningsmyndigheten registrera inte bara samtliga näringsidkar-konkurser utan även alla andra konkursbeslut. I företagsinteckningsregistret skall emellertid, som framgår av förevarande punkt 1, endast antecknas konkursbeslut som avser näringsidkare som sökt eller vunnit inteckning. Övriga konkursbeslut bör i stället antecknas i en särskild förteckning, som också den bör föras med ADB. För att förenkla handläggningen bör det finnas möjlighet till samtidig sökning i denna förteckning och i företagsinteckningsregistret. Utdrag ur företagsinteckningsregistret kommer däremot inte att omfatta sådant som antecknats i konkursförteckningen. Bestämmelser om denna förteckning får meddelas i tillämpningsföreskrifter.

Såväl anteckning i företagsinteckningsregistret som anteckning i den särskilda konkursförteckningen måste regelmässigt grundas på anmälan från konkursdomaren. Utredningsförslaget förutsätter därför att konkursförordningen i ett senare skede av lagstiftningsarbetet ändras så att konkursdomaren

har att underrätta den centrala inskrivningsmyndigheten om samtliga konkurser. Därmed ökas givetvis konkursdomarnas arbetsuppgifter. Men å andra sidan medför utredningsförslaget att det blir enklare att fullgöra underrättelseskyldigheten. För det första behöver det nämligen inte längre provas huruvida i boet befintlig egendom hör till sådan näringsverksamhet som kan omfattas av företagsinteckning. Och för det andra behöver det inte längre undersökas vilken inskrivningsmyndighet som skall underrättas. Om konkursgäldenären är aktiebolag är det visserligen nu klart att underrättelsen skall sändas till inskrivningsmyndigheten för det län där bolagets styrelse har sitt säte. Men i fråga om andra konkursgäldenärer måste det nu undersökas i vilket eller vilka län konkursgäldenären drivit den näringsverksamhet till vilken egendomen hör, eftersom det är inskrivningsmyndigheterna för dessa län som skall underrättas.

Utredningen vill tillägga att man i samband med den tilltänkta ändringen i konkursförordningen även bör överväga att sörja för att den centrala inskrivningsmyndigheten informeras om att konkurs upphört. Eljest kommer nämligen företagsinteckningsregistret och konkursförteckningen – liksom nuvarande inskrivningsböcker – att innehålla ett ständigt ökande antal inaktuella konkursanteckningar. F. n. skall inskrivningsmyndigheterna endast underrättas i fall då konkurs upphört genom att högre rätt beslutat upphäva konkursbeslutet (29 § konkursförordningen).

Endast sådan anmälan om konkurs som enligt förevarande punkt 1 skall föranleda anteckning i företagsinteckningsregistret blir enligt 3:2 första stycket FHL att behandla som inskrivningsärende. I fråga om andra konkursanmälningar bör lämpligen i tillämpningsföreskrift anges att anteckning i konkursförteckningen skall göras utan dröjsmål efter det att anmälan kommit myndigheten till handa.

I *punkten 2* föreskrivs att det skall antecknas i företagsinteckningsregistret när borgenär enligt 1:6 andra stycket anmält att han sökt betalning ur egendom, som omfattas av företagshypotek, dvs. utövat sin s. k. förföljelserätt efter överlåtelse av intecknad verksamhet. Eftersom bestämmelserna i 1:6 andra stycket har motsvarande tillämpning i fall som avses i 1:7 första stycket, skall anteckning i registret göras även när anmälningen grundar sig på omständigheter som anges i sistnämnda lagrum. Bestämmelsen i förevarande punkt, som svarar mot 29 § första stycket FL (jfr 10 § punkt 7 FF), syftar till att ge publicitet åt den dittills latent eller "tysta" förmånsrätten i förvärvarens egendom.³⁶ Vad som skall antecknas är att talan mot förvärvaren väckts genom stämning eller lagsökning. Om förvärvaren har intecknat egen näringsverksamhet, bör anteckningen göras (i avdelningen för anteckningar) i det för honom upplagda dokumentet i företagsinteckningsregistret; om förvärvaren inte tagit ut någon inteckning i sin verksamhet, skall anteckningen likväl göras i registret, men i ett särskilt dokument som då endast kommer att innehålla anteckningen jämte erforderliga uppgifter för identifiering av förvärvaren (jfr 5 § fjärde stycket FF). I sistnämnda undantagsfall kommer företagsinteckningsregistret således att innehålla uppgifter även om andra än dem som sökt eller beviljats inteckning. Detta motiveras av att man genom att begära registerutdrag avseende en viss näringsidkares verksamhet skall kunna förvissa sig om huruvida egendom, som hör till verksamheten, på grund av utövad förföljelserätt besväras av företagshypotek som annan ställt.³⁷

³⁶ Jfr FLbet. s. 93, FLprop. s. 109 och Nordström s. 109.

³⁷ Jfr FLbet. s. 122 (NJA II 1966 s. 152).

I en av justitiedepartementet (fastighetsrättsenheten) i mars 1970 utfärdad cirkulärskrivelse till de inskrivningsdomare som handlägger ärenden om företagsinteckning uttalades, med anledning av den genom SFS 1970:34 införda bestämmelsen i 5 § fjärde stycket FF, att anteckning om anmälan enligt 10 § andra stycket FL skulle göras såväl på överlåtarens som på förvärvarens upplägg. Huruvida det finns anledning att i företagsinteckningsregistret göra anteckning även i det för överlåtaren upplagda dokumentet, torde få övervägas i samband med utarbetandet av tillämpningsföreskrifter till FHL. Därvid får även övervägas vad anteckningen närmare bör innehålla.

I sammanhanget kan anmärkas att utredningens förslag, att samtliga ärenden angående företagsinteckning skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet, kommer att undanröja en brist som hänger samman med den nuvarande ordningen. Enligt denna kan nämligen överlåtaren ha annat inteckningsforum än förvärvaren, särskilt om överlåtaren och/eller förvärvaren är aktiebolag. Det är ej helt klart till vilken inskrivningsmyndighet anmälan enligt 10 § andra stycket FL då skall göras, men lagtexten tyder närmast på att anmälan skall göras till den inskrivningsmyndighet som beviljat inteckning i den överlåtna verksamheten (jfr 16 § FL). Om så sker, skall denna inskrivningsmyndighet enligt 5 § fjärde stycket FF visserligen göra särskilt upplägg under förvärvarens namn resp. firma, men det finns inte någon föreskrift om att upplägget skall lämnas över till den inskrivningsmyndighet, som är behörig att handlägga ärenden om inteckning i förvärvarens verksamhet, eller om att denna myndighet skall underrättas. Den som tar del av ett av sistnämnda myndighet utfärdat gravationsbevis avseende förvärvaren får därmed inte någon upplysning om att talan enligt 10 § FL väckts mot förvärvaren.

Enligt *punkten 3* skall i företagsinteckningsregistret antecknas, när det anmälts till inskrivningsmyndigheten att betalning vid utmätning eller i konkurs utfallit på hypoteksbrevs belopp. Bestämmelsen har samband med 2:6 FHL, där det föreskrivs att inteckning blir utan verkan till belopp som svarar mot vad som vid utmätning eller i konkurs utfallit på hypoteksbrevets belopp. I FL har bestämmelsen motsvarighet i 29 § andra stycket, där det föreskrivs att fördelning av köpeskilling efter försäljning på grund av utmätning eller i konkurs skall antecknas i inskrivningsboken, om handling angående fördelningen kommer in till inskrivningsmyndigheten.

Sådan anmälan som skall föranleda anteckning enligt förevarande punkt görs av konkursförvaltare eller kronofogdemyndighet och skall åtföljas av utdelningsförslag eller annan handling som visar vad som utfallit på hypoteksbrevs belopp. Av 145a och 185g §§ KL framgår att konkursförvaltarens anmälan inte skall göras förrän utdelningsförslaget e. d. vunnit laga kraft. Som anförts i motiven till 2:6 FHL (9.1.3) bör detsamma gälla i fråga om anmälan av kronofogdemyndigheten. Anteckningen i företagsinteckningsregistret skall således inte ske förrän fördelningen e. d. vunnit laga kraft och bör därför kunna avse i vad mån inteckningen blivit utan verkan på grund av att betalning utfallit på hypoteksbrevets belopp (jfr 19:21 andra stycket JB).

Paragrafens *andra stycke* har förebild i 19:21 tredje stycket JB och innehåller en erinran om att föreskrifter om anteckningsskyldighet kan förekomma även i andra författningar. Framför allt lär det bli aktuellt att i tillämpningsföreskrifter till lagen ta in åtskilliga regler om vad som skall

antecknas i registret. Som exempel på en lag med föreskrifter om anteckning i företagsinteckningsregistret kan nämnas lagen om dödande av förkommen handling, vilken omfattas av utredningens förslag till följdlagändringar (9.9). Det kan tilläggas att redan FHL innehåller andra bestämmelser om anteckning i registret än de som tas upp i förevarande paragraf, t. ex. i 24 § i detta kapitel.

I tredje stycket innehåller paragrafen en bestämmelse om att uppenbart betydelselösa anteckningar skall föras av ur registret (jfr 12 § första stycket FF). Bestämmelsen har motsvarighet i 19:22 JB.

22 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter om rättelse av felaktiga införingar i företagsinteckningsregistret. Den saknar motsvarighet i FL (jfr dock 3 och 13 §§ FF), men har fastighetsrättslig förebild i 19 kap. 17 § första stycket och 18 § tredje stycket JB samt 8 § LIR.

De viktiga rättsverkningar som är förenade med flertalet införingar i företagsinteckningsregistret gör det nödvändigt både att kunna rätta felaktiga införingar – utan att klagan förs mot beslut som blivit oriktigt infört eller lagrat – och att omge rättelseförfarandet med vissa formkrav.

Införing som befinns innehålla uppenbar oriktighet till följd av skrivfel, annat dylikt förbiseende eller tekniskt fel i dataanläggning som används skall rättas av inskrivningsmyndigheten. Det är här fråga om sådana fall då införingen av sådan anledning kommit att avvika från vad som var den beslutandes vilja. Beror oriktigheten däremot på annat förhållande, t. ex. att en inskrivningsrättslig föreskrift åsidosatts, kan rättelse endast vinnas genom besvär över beslutet eller genom annan rättegång. Fråga om rättelse enligt denna paragraf kan inskrivningsmyndigheten ta upp självmant eller efter påpekande eller ansökan.

I paragrafen ges vidare bestämmelser till skydd för allmänna och enskilda intressen som kan beröras av rättelse. I den mån en rättelse skulle kunna bli till förfång för näringsidkaren eller innehavare av hypoteksbrev skall inskrivningsmyndigheten efter skälighetsprövning fastställa det inbördes företrädet mellan inteckningar som berörs av rättelsen. Förfång för näringsidkaren kan tänkas uppkomma om ett för honom disponibelt överhypotek påverkas av rättelsen. Den vars rätt berörs av rättelsen skall, om han är känd, beredas tillfälle att yttra sig. Innan åtgärd för rättelse vidtas skall också den myndighet, som enligt 4:3 FHL utsetts att företräda staten i frågor rörande ersättningskyldighet för det allmänna, beredas tillfälle att yttra sig. Meddelas inte slutligt beslut i rättelseärende samma dag som det tas upp, skall anteckning om ärendet göras i registret. Anteckningen tjänar till upplysning för tredje man att riktigheten av viss uppgift i registret har satts i fråga.

23 §

I denna paragraf ges bestämmelser om förfarandet i samband med rättelse. Den har fastighetsrättslig förebild i 19 kap. 17 § andra stycket och 18 § första stycket JB.

Beslut i ärende om rättelse skall meddelas genom irföring i registret.

Ärendet behandlas följaktligen som ett särskilt inskrivningsärende. Därav följer bl. a. att bestämmelserna om underrättelse, när slutligt beslut gått emot någon som hörts i ärendet, skall iakttas. Genom formuleringen "beslut i ärende om rättelse" markeras att även beslut, som innebär att inskrivningsmyndigheten beslutat att inte vidta en aktualiserad rättelse, skall föras in i registret.

Bevis eller handling, som utfärdats i enlighet med den oriktiga införingen, skall ersättas med ny sådan handling. För det ändamålet skall registermyndigheten fordra handlingen åter samt göra den obrukbar och behålla den i akten. Handlingens innehavare skall vara skyldig att ge in den till myndigheten. Utfärdas nytt hypoteksbrev med anledning av rättelse bör i detta anges att det ersätter tidigare utfärdat hypoteksbrev.

För att hävda editionsplikten får myndigheten enligt förslaget rätt att använda tvångsmedel i form av vite. Myndigheten ges befogenhet inte bara att förelägga vite utan även att döma ut förelagt vite. Därigenom främjas en snabb handläggning. Utredningen räknar med att inskrivningsmyndigheten skall bli inordnad i en allmän domstol och har därför ej ansett det möta hinder att ge myndigheten befogenhet att döma ut förelagt vite.³⁸

På grund av 3 § första stycket kommer de allmänna bestämmelserna i 9:8 RB om vite i rättegång att gälla i fråga om vite som föreläggs av inskrivningsmyndigheten. Vites belopp skall sålunda bestämmas med iakttagande av föreskrifterna i RB. I 19:4 JB och i 26 § tredje stycket SjöL finns bestämmelser om att vite som inskrivningsmyndigheten resp. registermyndigheten förelägger får bestämmas till högre belopp än som annars gäller; jfr prop. 1970:20 B s. 503 och prop. 1973:42 s. 312 (NJA II 1975 s. 211). Eftersom vite enligt FHL endast kan föreläggas för att hävda editionsplikten enligt 23 §, har utredningen inte funnit skäl att föreslå någon motsvarande avvikelse från föreskrifterna i RB om maximum för vites belopp.

24 §

Denna paragraf reglerar besvär förfarandet i inskrivningsärenden. Den går tillbaka på 33 och 34 §§ FL och den har motsvarighet i 19:14 JB.

Enligt *första stycket* förs talan mot beslut i inskrivningsärende genom besvär i hovrätten. Besvärslagen skall ges in till inskrivningsmyndigheten. Föreskriften att besvärstalan förs i hovrätten medför, enligt 21 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken, att RB:s bestämmelser om fullföljd av talan till hovrätt och högsta domstolen samt om rättegången där, i mål som väckts vid underrätt, skall ha motsvarande tillämpning.

Besvärstiden är enligt *andra stycket* såvitt gäller slutligt beslut fyra veckor från den inskrivningsdag till vilken beslutet är att hänföra. Såväl utgångspunkten för besvärstiden som besvärstidens längd överensstämmer således enligt förslaget med vad som gäller enligt 19:14 andra stycket JB.³⁹ Mot bakgrund av erfarenheterna av sjöfartsregistrets verksamhet räknar utredningen med att expeditionstiden vid den föreslagna inskrivningsmyndigheten skall kunna hållas så kort att den föreslagna besvärstiden är fullt tillräcklig. Under tiden närmast efter det att den nya myndigheten börjat sin verksamhet är det emellertid inte säkert att expeditionstiden kan hållas tillräckligt kort. Utredningen menar därför att bestämmelsen om besvärstid i förevarande

³⁸ Jfr prop. 1973:42 s. 253.

³⁹ Jfr prop. 1970:20 B s. 533 ff (NJA II 1972 s. 464) och prop. 1973:42 s. 314 (NJA II 1975 s. 213 f).

paragrafs andra stycke bör träda i kraft senare än lagen i övrigt och att besvärstiden under ett övergångsskede bör regleras på samma sätt som skett i 58 a § lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken (JP).⁴⁰ Hur långt detta övergångsskede bör vara kan knappast bedömas förrän närmare erfarenheter vunnits. Regeringen bör därför bemyndigas att bestämma den senare tidpunkt då bestämmelsen i förevarande paragrafs andra stycke skall träda i kraft. Bestämmelser av nu antytt innehåll har tagits upp i utredningens förslag till övergångsbestämmelser (9.1.6). Det kan vara lämpligt att ikraftträdandet samordnas med ikraftträdandet av 19:14 andra stycket JB.

Den angivna besvärstiden gäller endast i fråga om slutligt beslut. Beträffande andra beslut, i den mån de får överklagas särskilt, blir RB:s allmänna bestämmelser om besvärstid tillämpliga (jfr 52:1 RB). Ett beslut om utdömande av vite, som meddelas under ett inskrivningsärendes handläggning, bör därför delges den som förpliktats utge vitet.⁴¹ För klagan över onödigt uppskov gäller inte någon viss besvärstid (jfr 3:3 första stycket FHL samt 49:6 och 52:1 första stycket sista meningen RB).

Besvär över beslut, som förts in i företagsintektningsregistret, skall enligt *tredje stycket* antecknas där. En sådan anteckning har inte någon rättsbildande betydelse utan tjänar endast som en upplysning till tredje man. Anteckning om slutligt beslut med anledning av besvären skall göras först när beslutet vunnit laga kraft. Av 52:13 och 56:13 RB följer att högre rätt skall sända avskrift av sitt beslut till inskrivningsmyndigheten så snart beslutet vunnit laga kraft. Anteckning om innehållet bör göras den inskrivningsdag då beslutet kommer in till inskrivningsmyndigheten.

25 §

Denna paragraf, som svarar mot 19:18 andra stycket JB, berättigar den myndighet som skall företräda staten att föra talan mot beslut i rättelseärendet.

9.1.5 4 kap. Särskilda bestämmelser

Detta kapitel behandlar, som förut nämnts (9.1.1), rätt till ersättning av staten för förlust som vållas genom tekniskt fel i företagsintektningsregistret eller genom rättelse av registerinnehållet. Däremot behandlas ej – till skillnad mot vad fallet är i JB – skadelidandes rätt till ersättning av staten för fel eller försummelse som inskrivningsmyndighetens personal kan begå i registerföringen, vare sig det gäller handläggning av eller beslut i inskrivningsärenden eller utfärdande av bevis – t. ex. hypoteksbrev – på grundval av registret. Utredningen anser nämligen att sådant bör följa skadeståndslagens (1972:207) regler; att JB likväl behandlar dylikt ersättningsansvar får tillskrivas att balken är äldre än lagen. I praktiken skall den lagtekniska lösning som utredningen sålunda föredragit – och som har sin motsvarighet i 349 och följande §§ SjöL – inte behöva leda till alltför stor avvikelse från den fastighetsrättsliga förebild förslaget i övrigt följer. Med utredningens förslag blir det dock klart att statens skadeståndsansvar i nämnda avseenden kommer att bli beroende av huruvida den felande personalen brustit i skäligen standard.¹ Och utredningen håller för

⁴⁰ Jfr prop. 1971:179 s. 44 och 47 f (NJA II 1971 s. 217).

⁴¹ Jfr prop. 1970:20 B s. 534 f.

¹ Se 3:3 skadeståndslagen, som saknar motsvarighet i 19:19 JB.

möjligt att t. ex. felaktig information som personalen kan komma att lämna per telefon skall kunna åberopas mot staten till stöd för ersättningsanspråk på grund av felaktig myndighetsutövning.²

1 §

Paragrafen reglerar statens ansvar gentemot andra för företagsinteckningsregistrets tekniska funktion och har närmast förebild i 9 § LIR, vilken styr fastighetsrättens inskrivning med ADB. Utredningen erinrar om att 3:1 FHL går ut på att registret skall föras med ADB.

Första stycket slår fast att staten svarar för förlust – varmed här avses ren förmögenhetsskada³ – som någon lider till följd av tekniskt fel i företagsinteckningsregistret eller i anordning som hos inskrivningsmyndigheten eller annan statlig myndighet är ansluten till registret. Det skadebringande felet kan yttra sig i att registerinnehållet avviker från vad som egentligen skrivits in eller vad beslutsfatta ren sökt skriva in eller i att det rätta innehållet ej går att avläsa eller eljest återges på missvisande sätt.

Tillämpningsområdet för paragrafen skall i stort sett vara detsamma som för motsvarande regler i 9 § LIR. Men det bör uppmärksammas att utredningens förslag inte begränsar området till fel som kan lokaliseras till vissa myndigheter. Det beror på att utredningen räknar med att enskilda ej i nämnvärd mån skall komma att söka information i angelägenheter som rör företagsinteckning annorstädes än hos inskrivningsmyndigheten själv och att det därför inte skulle vara påkallat att slå fast vilka statsmyndigheter som kunde komma i fråga jämte inskrivningsmyndigheten.⁴ Det bör emellertid erinras om att information via terminaler eller andra anläggningar i enskild hand vilka kan komma att anknytas till företagsinteckningsregistret faller utom bilden här. Sådan information ges och mottas på annans risk än statens såvida inte den felaktiga informationen i själva verket går tillbaka på registret och felaktighet där.⁵

Statens ersättningsansvar enligt denna paragraf förutsätter i och för sig ej att fel eller försummelse föreligger på statens sida. Därvidlag intar utredningens förslag samma position som LIR. Det betyder ej att orsaken till felet är irrelevant. Förarbetena till LIR överlämnar gränsdragningen till rättstillämpningen för t. ex. sådana fall i vilka felet beror på utomståendes inverkan.⁶

Andra stycket innehåller motsvarighet till 19:19 första stycket andra meningen JB, ett lagrum till vilket 9 § LIR hänvisar. Förslaget föreskriver alltså här att den skadelidandes eventuella medverkan till förlusten – genom passivitet eller annorledes – skall kunna leda till att hans ersättning jämkas efter skälighet.

2 §

Paragrafen reglerar ersättning av staten för förlust – även här avses ren förmögenhetsskada – som vållas genom att oriktigt registerinnehåll rättas enligt 3:22 FHL. Den svarar mot 9 § första stycket andra meningen LIR och 19:19 andra stycket JB.

Som nämnts vid 3:22 FHL är det nödvändigt att vissa oriktigheter i företagsinteckningsregistret rättas av inskrivningsmyndigheten själv utan att

² Jfr lagrådet i prop. 1973:42 s. 599 (NJA II 1975 s. 452).

³ Se 1:2 skadeståndslagen.

⁴ Inte heller i 349 § SjöL har stadgats någon sådan begränsning.

⁵ Se prop. 1973:13 s. 49 (NJA II 1973 s. 667).

⁶ Se prop. 1973:13 s. 49 (NJA II 1973 s. 667).

klagan förs mot beslut som blivit oriktigt infört eller lagrat. Det skall alltså ske i enlighet med den ordning som tidigare lagfästs inom inskrivningsrättens fastighetsrättsliga och sjörättsliga grenar. Sådan rättelse kan vålla skada för rättsägare – i detta sammanhang näringsidkaren eller innehavare av hypoteksbrief – som grundat sitt handlande på det oriktiga registerinnehållet t. ex. genom att räkna med annan prioritet för visst hypoteksbrief än som egentligen tillkom detsamma. Det är också därför rättsägarna skall få yttra sig i ärende om rättelse. Men det är inte säkert att skada kan undvikas på det sättet. Skada som till sist lids skall således enligt förslaget ersättas av staten. En förutsättning är därvid att den skadelidande inte själv bort inse att fel förelåg. Däremot blir det inte här fråga om skälighetsjämkning av ersättning.

3 och 4 §§

Dessa paragrafer svarar mot 18:5 och 7 JB, till vilka lagrum 9 § LIR hänvisar.

I 3 § lägger förslaget i regeringens hand att utse den myndighet som skall företräda staten i ersättningsärende enligt 1 eller 2 §; i motsvarande fastighetsrättsliga och sjörättsliga ärenden är detta kammarkollegii uppgift. Myndighetsvalet kommer så till vida att styra forum i ersättningsmålen som staten enligt 10:2 RB svarar i tvistemål i allmänhet inför domstolen i den ort där myndigheten har sitt säte. Alternativt bör forum kunna föreligga enligt 10:8 RB, nämligen i den mån det – som fallet skulle kunna vara vid rättelsebeslut – rör sig om skadegörande handling.

I 4 § första stycket ger förslaget staten rätt att regressvis överta den skadelidandes anspråk på skadestånd av annan, som kan vara ansvarig för förlusten. Enligt 4 § andra stycket behöver staten, för det fall att det blir rättegång om anspråk enligt 1 eller 2 §, inte betala förrän domen vunnit laga kraft.

9.1.6 Övergångsbestämmelser

Punkt 1

Med hänsyn till att den nya lagen innehåller bestämmelser om att inskrivningsärenden skall handläggas av en för riket gemensam myndighet och eftersom det är osäkert, när en sådan myndighet kan beräknas vara inrättad, bör det lämnas åt regeringen att bestämma dagen för ikraftträdandet. Bestämmelse härom har tagits upp i punkt 1. Eftersom ändringar i rikets indelning i län och kommuner normalt träder i kraft i samband med ett årsskifte, bör man för att inte onödigt komplicera verksamheten för den nya myndigheten förlägga ikraftträdandet av den nya lagen till annan tidpunkt.

Som förut (9.1.4) nämnts bör bestämmelsen om besvärstid i 3:24 andra stycket FHL träda i kraft senare än lagen i övrigt. Förordnande om ikraftträdande bör därför kunna begränsas så att lagen i övrigt träder i kraft vid viss tidpunkt, medan bestämmelsen i 3:24 andra stycket träder i kraft vid senare tidpunkt. Punkten 20 innehåller bestämmelser om detta och om vad som skall gälla i fråga om besvärstid intill dess 3:24 andra stycket trätt i kraft. Utredningen har ansett lämpligt att i punkten 1 ta in en erinran om att

förordnande om ikraftträdande får begränsas enligt punkt 20.

Punkt 1 innehåller dessutom en bestämmelse om att FL upphävs och ersätts av den nya lagen, om annat ej följer av övergångsbestämmelserna.

Punkt 2

Denna punkt innehåller en allmän regel om att hänvisning i lag eller annan författning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen i stället skall avse den bestämmelsen.

Punkt 3

I denna punkt föreskrivs att bestämmelserna i den nya lagen i princip skall tillämpas på äldre inteckningar, dvs. företagsin-teckningar, förlagsin-teckningar och in-teckningar i jordbruksinventarier som sökts eller beviljats före ikraftträdandet. Med förlagsin-teckning avses också in-teckning i oljelager (jfr 2.1).

Beträffande ny lags tillämplighet på äldre rättsförhållanden råder en allmän princip att den materiella regleringen normalt endast gäller förhållanden som uppkommit efter ikraftträdandet, medan däremot nya processuella bestämmelser blir tillämpliga på förfaranden som utspelas efter ikraftträdandet även om förfarandet rör äldre förhållanden. Stundom kan det emellertid vara motiverat att göra avsteg från denna princip och ge bestämmelserna retroaktiv verkan. Det är praktiskt att samma regler gäller gamla och nya in-teckningar. Och anpassningen till JB:s panträttskonstruktion gör det motiverat att övergångsvis inordna äldre in-teckningar under den nya lagen. Sådana bestämmelser har tagits upp i punkterna 10–16 och 19.

Mycket i lagen överensstämmer med gällande rätt varför frågan om den nya lagens tillämplighet på äldre in-teckningar ställs på sin spets endast beträffande ett mindre antal paragrafer.

En viktig sådan är förslagens 1 kap. 5 §, som väsentligt vidgar det in-teckningsbara egendomskollektivet, i det att företagshypotek kommer att omfatta även kassamedel, alla rörelsefordringar samt verksamhetens affärsvärde (goodwill). Det är emellertid av praktiska skäl nödvändigt att ge dessa regler omedelbar och retroaktiv tillämpning. Utredningen erinrar om att det in-teckningsbara egendomskollektivet vidgats tidigare, dels år 1932, då förlagsin-teckning kom att omfatta utestående köpeskilling för försåld förlags-egendom, dels år 1967, då företagsin-teckning genom den nuvarande lagen kom att omfatta också bl. a. jordbrukets omsättningstillgångar. Reglerna gavs i båda fallen retroaktiv verkan. Utredningen föreslår alltså att 1:5 FHL skall tillämpas på de äldre in-teckningarna från lagens ikraftträdande.

Bestämmelsen i 1:11 FHL utgör en nyhet i förhållande till FL, om än endast en kodifiering av gällande rätt. Bestämmelsen bör alltså kunna göras direkt tillämplig på äldre in-teckningar. Detsamma bör gälla 1:12 FHL, trots att denna, såsom påpekats i motiveringen till paragrafen (9.1.2), i någon mån skiljer sig från sin motsvarighet i FL. Företrädesordningen enligt de nya bestämmelserna i 2:4 FHL överensstämmer med gällande rätt, varför dessa kan tillämpas även i fråga om in-teckning som sökts före ikraftträdandet. Även bestämmelserna i 3 kap. om in-teckningsåtgärder (14–18 och 20 §§) bör – med

visst undantag (se punkt 18) – kunna ges sådan retroaktiv tillämpning. Vid fullföljd av ett ärende, som före ikraftträdandet skjutits upp till viss senare inskrivningsdag för utredning, bör likaså enligt allmänna grundsatser på det processuella området de nya förfarandereglerna tillämpas. Någon särskild föreskrift härom krävs ej.

Principen att bestämmelserna i den nya lagen skall tillämpas på äldre inteckningar kan emellertid ej upprätthållas undantagslöst. I de närmast följande punkterna behandlas olika situationer där äldre bestämmelser i stället bör gälla.

Punkt 4

Från den grundläggande bestämmelsen i punkt 3 bör sålunda undantas det fall att egendom vari äldre inteckning gäller är utmätt vid lagens ikraftträdande eller näringsidkaren då är försatt i konkurs. Därmed bör jämsställas det fall, att han efter ikraftträdandet försätts i konkurs på grund av en dessförrinnan gjord ansökan.

Punkt 5

Bestämmelserna i 1:6 andra stycket FHL avviker från äldre bestämmelser (10 § andra stycket FL) såvitt avser den frist inom vilken in-teckningshavaren har att väcka talan mot förvärvaren om betalning ur egendom och göra anmälan därom till inskrivningsmyndigheten. För att ej i onödan gripa in i bestående rättsförhållanden bör i stället för de nya bestämmelserna motsvarande äldre bestämmelser gälla i det fall att verksamheten överlåtits före lagens ikraftträdande. Även i fråga om talan när in-tecknad verksamhet övergått till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död (jfr 11 § FL och 1:7 första stycket FHL) bör äldre bestämmelser gälla, om skiftet eller bodelningen skett före ikraftträdandet. Bestämmelser av nu angivet innehåll har tagits upp i punkten 5.

Punkt 6

Regeln i 1:7 andra stycket FHL, som begränsar lösöreköps verkan mot innehavare av hypoteksbrev, skall ej tillämpas om köpeavhandlingen upprättats före FL:s ikraftträdande, dvs. före den 1 juli 1967. En föreskrift härom har tagits upp i punkt 6. Lika litet som 12 § FL (jfr punkt 3d i övergångsbestämmelserna till FL) nu är kommer alltså 1:7 andra stycket FHL att bli tillämpligt på konkurrensförhållandet.

Punkt 7

I punkt 4 första stycket övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag¹ föreskrivs att ett bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kr vid utgången av år 1981 och för vilket beslut om ökning av aktiekapitalet till minst 50 000 kr inte har anmälts för registrering före nämnda tidpunkt skall, om det inte har trätt i

¹ Senaste lydelse av övergångsbestämmelserna: SFS 1981:460. Jfr prop. 1980/81:146 och LU 1980/81:33 och 28.

likvidation eller försatts i konkurs, avförs ur aktiebolagsregistret. Därmed är bolaget upplöst. Om beslut om ökning av aktiekapitalet till minst 50 000 kr har anmälts för registrering före utgången av år 1981 skall bolaget, ifall det inte har trätt i likvidation eller försatts i konkurs, enligt punktens andra stycke upplösas genom att avförs ur aktiebolagsregistret, såvida registreringsmyndigheten efter utgången av år 1981 genom lagakraftäggande beslut har avskrivit anmälan eller vägrat registrering. Enligt punkten 5 i samma övergångsbestämmelser skall bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kr, om det inte har trätt i likvidation eller försatts i konkurs, upplösas genom att avförs ur aktiebolagsregistret, om samtliga aktieägare, styrelseledamöter och verkställande direktören begär det före utgången av oktober 1981.

Enligt 11a § FL skall reglerna om s. k. förföljelse rätt i 10 § samma lag äga motsvarande tillämpning när intecknad verksamhet, jämte egendom i vilken inteckningen gäller, på grund av upplösning av aktiebolag enligt de nämnda övergångsbestämmelserna övergår till aktieägare eller därefter övergår till handelsbolag, vari det upplösta bolagets aktieägare är delägare. Frist inom vilken talan skall väckas och anmälas till inskrivningsmyndigheten räknas från det aktiebolaget avfördes ur aktiebolagsregistret. Enligt 15a § FL äger inteckningshavare erhålla betalning för intecknad fordran, fastän denna inte förfallit, om aktiebolag, i vars näringsverksamhet inteckningen meddelats, upplöses eller måste antagas komma att upplösas enligt punkt 4 eller 5 av de nämnda övergångsbestämmelserna.

Utredningen räknar med att den nya lagen kan komma att träda i kraft tidigast vid halvårsskiftet 1983. Då torde bestämmelserna i 11a och 15a §§ FL ha spelat ut sin roll. Detta är anledningen till att motsvarande bestämmelser inte tagits upp i FHL. För den händelse saken skulle få aktualitet föreskrivs emellertid i punkt 7 att äldre bestämmelser alltjämt skall gälla i fråga om verkan av företagsinteckning meddelad i verksamhet utövad av aktiebolag som upplösts på angivet sätt. Till följd därav har utredningen inte funnit skäl att föreslå någon ändring i punkt 8 i övergångsbestämmelserna till den nyss nämnda lagen om ändring i lagen om aktiebolag.

Punkt 8

Enligt en ändring i 4 § första stycket FL, som trädde i kraft den 1 januari 1976 (SFS 1973:1067; jfr 1975:905), gäller företagsinteckning inte i skepp och skeppsbygge. En företagsinteckning kunde emellertid dessförinnan ha kommit att gälla i egendom, vilken därefter betraktas som skepp, eller i skeppsbygge. I punkt 2 i övergångsbestämmelserna till lagändringen föreskrevs att om skepp eller skeppsbygge omfattades av företagsinteckning vid ikraftträdandet, så skulle äldre bestämmelser fortfarande gälla beträffande den egendomen, vad angick skeppsbygge dock ej sedan det registrerats. Utredningen räknar inte med att skeppsbygge från tiden före januari 1976 skall finnas kvar då utredningsförslaget kan bli lag. Skepp som omfattades av företagsinteckning då nämnda lagändring trädde i kraft kan emellertid, i enlighet med de givna övergångsbestämmelserna, alltjämt omfattas av företagsinteckning när den av utredningen föreslagna lagen träder i kraft. Om så är fallet bör skeppet i stället omfattas av företagshypotek. Föreskrifter om detta har tagits upp i punkten 8.

Det är att märka att ett skepp, som omfattades av företagsinteckning den 1 januari 1976, även kommit att omfattas av därefter tillkommande företagsinteckningar samt att den av utredningen föreslagna övergångsbestämmelsen innebär att skeppet kommer att omfattas av företagshypotek även på grund av inteckning som sökts efter den nya lagens ikraftträdande. Men om skeppet vid något tillfälle blir helt fritt från företagsinteckning, kommer därefter tillkommande företagsinteckningar inte att omfatta skeppet.²

Punkt 9

Den under punkt 8 nämnda ändringen i 4 § FL innebär att i princip alla båtar, dvs. fartyg som ej i 2 § SjöL betecknas skepp, kan omfattas av företagsinteckning efter det att lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1976. Dessförinnan kunde emellertid vissa av de fartyg, som lagen numera kallar båtar, intecknas för fordran enligt lagen (1901:26 s. 1) om inteckning i fartyg; fartyg som kunde intecknas enligt den lagen kunde inte omfattas av företagsinteckning enligt den före lagändringen gällande lydelsen av 4 § FL. I punkten 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1064) om ändring i SjöL föreskrevs att om inteckning – enligt 1901 års lag – sökts eller beviljats i båt före ikraftträdandet, dvs. den 1 januari 1976, skulle båten och inteckningen tas upp i skeppsregistret; om båten upphör att besvärans av inteckning skall den omedelbart föras av ur registret. I punkten 3 av övergångsbestämmelserna till den nämnda lagen om ändring i 4 § FL föreskrivs vidare att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om intecknad båt så länge båten är införd i skeppsregistret. Regleringen innebär att båt som är införd i skeppsregistret inte kan omfattas av företagsinteckning. Sådan båt bör inte heller omfattas av företagshypotek och utredningen föreslår bestämmelser om detta i punkten 9. Om båten skulle föras av ur registret, kommer den omedelbart att kunna omfattas av företagshypotek.³

Punkt 10

I punkterna 10–16 regleras de övergångsproblem som hänger samman med de nya bestämmelserna om företagshypotek på grund av inteckning i näringsverksamhet. Reglerna går ytterst tillbaka på motsvarande bestämmelser i JP. Utgångspunkten har varit att de nya reglerna om företagshypotek skall så långt möjligt göras tillämpliga även på inteckningar som härrör från tiden före de nya bestämmelsernas ikraftträdande.

Inteckning, som beviljats eller sökts före ikraftträdandet, skall enligt utredningens förslag i punkten 10 anses som en enligt de nya bestämmelserna beviljad eller sökt inteckning på det kapitalbelopp den avser. Inteckningshandlingen skall anses som hypoteksbrev på detta belopp, om inteckningen beviljats. Intecknad ränta blir utan betydelse efter ikraftträdandet. I stället kommer bestämmelserna i 1:8 FHL om tillägg till hypoteksbrevets belopp att gälla.

² Jfr prop. 1973:42 s. 609 (NJA II 1975 s. 478).

³ Jfr prop. 1973:42 s. 361 f och 601 (NJA II 1975 s. 458 f).

Punkt 11

I denna punkt regleras i första stycket det fallet att en in-teckningshandling vid lagens ikraftträdande innehåser av borgenär. In-teckningshandlingen kan då antingen utgöra säkerhet för fordran eller fungera som självständig värdehandling.

Innehåser in-teckningshandlingen av borgenär som säkerhet för fordran enligt omslagsrevers kan den direkt överföras till den nya ordningen genom att den anses som hypoteksbrev till säkerhet för omslagsreversen. Överlämnandet av den in-tecknade fordringshandlingen betraktas alltså som en förskrivning av hypoteksbrev enligt de nya bestämmelserna och själva in-teckningen blir inte längre förenad med rätt till betalning ur den in-tecknade verksamheten.

Borgenären skall däremot alltså ha rätt att göra gällande det personliga betalningsanspråk han kan ha emot gäldenären på grund av handlingen. Med denna övergångsordning går in-teckningsborgenären miste om sin möjlighet att realisera fordringen genom att utnyttja in-teckningshandlingen som lös pant. Detta sätt att realisera fordringsanspråk med säkerhet i näringsverksamhet torde dock knappast vara särskilt vanligt i praktiken.

Om en äldre in-teckning innehåser av borgenär utan annan fordran än den som det in-tecknade skuldebrevet utvisar, bör borgenären däremot vara bibehållen vid sin rätt att med stöd av enbart in-teckningshandlingen rikta krav mot den egendom som omfattas av in-teckningen. Övergångsvis bör gälla att företags-hypotek anses ställt till säkerhet för den in-tecknade fordringen. In-tecknings-handlingen får på en gång utgöra hypoteksbrev och bevis om fordringen. Om handlingen åter kommer i näringsidkarens hand eller om fordringen går ned på grund av betalning, ändras rätten till betalning ur rörelseegendomen i motsvarande mån. Sedan betalningsrätten sålunda upphört eller ändrats, kommer in-teckningshandlingen endast att kunna brukas som hypoteksbrev enligt de nya bestämmelserna.

Enligt nuvarande regler finns möjlighet att angripa in-teckningsrätten med åberopande av brist i avseende på den in-tecknade fordringens eller in-teckningsmedgivandets giltighet. Denna möjlighet bör bibehållas utan hinder av att in-teckningshandlingen förvandlats till hypoteksbrev. En regel om fortsatt giltighet av 9 § första stycket gamla lagen har därför tagits upp i andra stycket i punkt 11.

Punkt 12

Bestämmelserna i punkt 11 skall enligt förslaget ha motsvarande tillämpning, om borgenär vid ikraftträdandet har sökt in-teckning på grund av fordrings-handling, som han då innehar, eller om borgenär vid ikraftträdandet innehar en med in-teckningsmedgivande försedd fordringshandling, förutsatt i båda fallen att in-teckning sedermera beviljas.

Punkterna 13–15

Beträffande rätten till betalning ur egendom som hör till in-tecknad verksamhet innebär 1:8 FHL väsentliga förändringar i jämförelse med den nuvarande ordningen. De nya bestämmelserna om tillägg till hypoteksbrevs belopp bör i princip gälla även i fråga om äldre in-teckningar. En strikt tillämpning av de

nya reglerna kan emellertid medföra att parts eller tredje mans rättsläge försämras, beroende på den intecknade räntans storlek. I sådana fall bör den nyssnämnda övergångsordningen i princip inte tillämpas. Men eftersom det är angeläget att inte fördröja övergången till de nya reglerna i alltför hög grad, är viss begränsning av den tid varunder äldre bestämmelser skall kunna tillämpas påkallad. Även efter utgången av denna övergångstid fordras dock visst hänsynstagande till rättsläget mellan borgenären och näringsidkaren. I punkterna 13–15 finns övergångsbestämmelser som tar sikte på de nämnda situationerna.

I första stycket av punkt 13 föreskrivs en övergångstid under vilken äldre bestämmelser får tillämpas i fråga om rätten till betalning ur medel, vid utsökning eller i konkurs, med stöd av inteckning som beviljats före ikraftträdandet eller, i visst fall, därefter. Som förutsättning gäller att sakägare vars rätt kan påverkas yrkar att äldre rätt skall tillämpas. Avgörande för rätten att yrka att äldre regler skall tillämpas blir, om av inteckningen omfattad egendom utmäts eller konkursansökan görs före övergångstidens slut. Övergångstidens längd bör vara fyra à fem år. I punktens *andra stycke* föreskrivs till en början – liksom i 26 § andra stycket JP – att första stycket skall gälla även i fall då inteckningen utsträcks efter ikraftträdandet. I JP föreskrivs att "första stycket" skall gälla även i fall då efter ikraftträdandet inteckningshandlingen utbyts mot två eller flera nya pantbrev. Eftersom utredningens lagförslag medför att äldre inteckningshandlingar kan komma att ersättas med hypoteksbrev även i samband med andra inteckningsåtgärder, föreslår utredningen i stället att första stycket skall gälla även i fall då inteckningshandlingen efter ikraftträdandet ersatts med hypoteksbrev i samband med annan inteckningsåtgärd än utsträckning.⁴ Genom reglerna i andra stycket ges sakägare möjlighet att hindra en sådan ökad belastning på av inteckningen omfattad egendom som skulle kunna uppkomma om förskrivning av hypoteksbrev, som trätt i stället för inteckningshandlingen, alltid skulle medföra rätt till betalning ur egendomen enligt de nya reglerna. Hänvisningen till punktens första stycke – där det talas om företagshypotek på grund av inteckning beviljad före ikraftträdandet – utesluter enligt utredningens mening att denna punkt tillämpas ifall ny inteckning (som beviljats utan stöd av punkt 19 första stycket) berörts av åtgärden.

En tillämpning av de nya reglerna om tillägg bör inte – ej ens efter en övergångstid – få leda till att borgenären tillerkänns en vidsträcktare rätt till betalning ur den intecknade egendomen än han haft tidigare utan att näringsidkaren medger att ansvaret utsträcks. I punkt 14 föreslås därför en regel som ger näringsidkaren rätt att begära att betalning till borgenären vid utsökning eller i konkurs begränsas i enlighet med äldre bestämmelser även i annat fall än då punkt 13 är tillämplig. Förutsättningen är att pantförskrivningen ej ägt rum efter ikraftträdandet. Regeln gäller inte det fall att inteckning till följd av en först efter ikraftträdandet gjord ansökan beviljats på grund av tidigare lämnat inteckningsmedgivande.

I punkt 15 behandlas det fallet att en tillämpning av 1:8 FHL i fall som avses med punkterna 11 och 12 första stycket skulle leda till minskad belastning på intecknad egendom och till att inteckningssäkerhetens värde går ned. Regeln tar alltså sikte på sådana rättsförhållanden som uppkommit före lagens ikraftträdande. Den bör dessutom gälla endast i fall då fordringens

⁴ Jfr prop. 1970:145 s. 133 f (NJA II 1971 s. 176).

förfallotid ej inträffar inom den i punkt 13 föreslagna fristen om fyra å fem år. Om i ett sådant fall inteckningssäkerhetens värde går ned väsentligt, bör borgenären ha rätt att kräva kompletterande säkerhet. Presteras då inte nöjaktig säkerhet, får borgenären rätt att i förtid säga upp fordringen till betalning inom sex månader. Borgenärens uppsägningsrätt föreslås bli begränsad i vissa hänseenden.⁵

Punkt 16

Övergången till den nya lagen bör inte inverka på det personliga betalningsansvaret på grund av inteckningshandling. Punkt 16 innehåller en uttrycklig bestämmelse om att sådant ansvar skall kunna krävas ut även i framtiden.

Punkt 17

De bestämmelser om geografisk individualisering av intecknad verksamhet som utredningen föreslår i 2:1 FHL skiljer sig från de nuvarande bestämmelserna i 3 § FL i det att möjligheten att anknyta intecknings omfattning till länsindelningen faller bort. Frånsett de undantagsfall då inteckning får begränsas till verksamheten på fastighet, utmål eller koncessionsområde, skall företagsinteckning bara kunna avse antingen verksamhet i hela riket eller också verksamhet i en eller flera kommuner. Riks- och kommuninteckningar, som beviljats eller sökts innan den nya lagen träder i kraft, föranleder inte några särskilda övergångsproblem. För att det skall vara möjligt att fortsättningsvis inteckna verksamhet som vid ikraftträdandet omfattas av länsinteckning, måste det däremot i övergångsbestämmelserna regleras hur sådana inteckningar skall behandlas. Utredningen har övervägt en radikal lösning av frågan, bestående i att länsinteckningar i och med lagens ikraftträdande skulle utvidgas till riksinteckningar.⁶ En sådan lösning skulle påskynda den önskvärda övergången till ökat bruk av riksinteckning. Utredningen har emellertid funnit att en så avsevärd utvidgning av länsinteckningarnas giltighetsområde säkerligen måste förenas med en rätt för näringsidkaren att motsätta sig utvidgningen. Och en sådan vetorätt skulle kräva en tämligen komplicerad reglering samt föra med sig andra nackdelar.⁷ I den mån vetorätten utnyttjades skulle länsinteckningarna ju dessutom komma att bestå som sådana. Vidare måste man, även utan vetorätt, räkna med att ett visst antal länsinteckningar inte skulle kunna utvidgas till riksinteckningar. Sådan utvidgning skulle nämligen inte kunna tillåtas om den ledde till inteckningskollision, dvs. i fall då näringsidkaren särskilt intecknat verksamhet av samma art i annan del av riket. Mot bakgrund av vad nu sagts har utredningen stannat för att inte föreslå någon ändring av länsinteckningarnas giltighetsområde i samband med ikraftträdandet. I stället föreslås – i punkten 17 – övergångsbestämmelser som sammanfattningsvis endast innebär att en länsinteckning efter ikraftträdandet skall behandlas som om den avsåg verksamheten i de kommuner som vid ikraftträdandet svarade mot inteckningens giltighetsområde, dvs. i regel som en flerkommuninteckning. Beträffande den närmare innebörden av de föreslagna bestämmelserna vill utredningen framhålla följande.

I det föregående har endast talats om länsinteckning och därmed avses väl i

⁵ Jfr prop. 1970:145 s. 135 och 412 f (NJA II 1971 s. 178 f).

⁶ Jfr punkt 4 i övergångsbestämmelserna till FL.

⁷ Jfr prop. 1973:159 s. 20.

praktiken oftast inteckning som avser verksamheten i *ett* län. Detta är ju det största område som företagsinteckning nu kan omfatta, när näringsidkaren ej är aktiebolag. Bestämmelserna måste emellertid ta härsyn till att inteckning i aktiebolags verksamhet kan avse flera län samt, i undantagsfall, ett eller flera län jämte en eller flera kommuner i annat eller andra län. Det i punkten 17 valda uttrycket "verksamhet i län eller i län och kommun" skall täcka alla tänkbara kombinationer av ett eller flera län och en eller flera kommuner.

I bestämmelserna behandlas såväl inteckningar som beviljats före ikraftträdandet som inteckningar som då sökts men ännu irte beviljats. Eftersom bestämmelserna i praktiken främst torde få betydelse när det gäller beviljade inteckningar, begränsas den följande framställningen till en början till detta fall. Utgångspunkten för regleringen är då att en *före ikraftträdandet beviljad inteckning* begränsats till verksamhet i län eller i län och kommun. Därmed avses givetvis att inteckningen, när den beviljades, begränsats på angivet sätt. Under tiden därefter och fram till dess den nya lagen trätt i kraft kan inteckningens giltighetsområde emellertid ha förändrats genom inteckningsutvidgning enligt reglerna i 32 § FL. Och i fall då giltighetsområdet inte förändrats kan det, till följd av indelningsändring, ha kommit att avvika från den administrativa indelning som råder vid ikraftträdandet. Därför kan man inte ens för fall, då inteckningen vid beviljandet begränsats till ett eller flera län, generellt föreskriva att inteckningen skall anses avse verksamheten i de kommuner som vid ikraftträdandet svarar mot det eller de län till vilka inteckningen begränsats. I stället föreskrivs att inteckningen skall anses avse verksamheten i de kommuner och delar av kommuner som vid ikraftträdandet svarar mot inteckningens giltighetsområde, dvs. det giltighetsområde som inteckningen då har. För att fastställa vilka kommuner – och eventuellt också delar av kommuner – som inteckningen skall anses omfatta efter ikraftträdandet, måste man alltså först, med beaktande av bestämmelserna i 32 § FL, undersöka vilket eller vilka län – och eventuellt också kommuner och delar av kommuner – som inteckningen kommit att omfatta vid ikraftträdandet. Avsikten är inte att sådan undersökning skall göras i samband med ikraftträdandet utan den får ske om och när vederbörande näringsidkare efter ikraftträdandet ansöker om ny inteckning eller om inteckningsåtgärd. Sådan undersökning bör möjligen också göras om gravationsbevis (registerutdrag) begärs efter ikraftträdandet; detta får övervägas närmare vid utarbetandet av erforderliga tillämpningsföreskrifter. Ifrågavarande undersökning utgör inte någon nyhet i förhållande till vad som nu gäller. Redan nu måste man nämligen vid prövningen av inteckningsansökan utreda det aktuella giltighetsområdet för tidigare beviljade – och sökta – inteckningar. Skillnaden blir att utredningen primärt skall syfta till att fastställa inteckningens giltighetsområde vid ikraftträdandet. Därefter får man "översätta" detta giltighetsområde till den vid ikraftträdandet rådande kommunindelningen samt, om de aktuella kommunerna berörts av indelningsändring efter ikraftträdandet, med tillämpning av reglerna i 2:3 FHL fastställa inteckningens omfattning vid tidpunkten för prövningen.

Bestämmelserna i punkten 17 syftar inte till att öppna möjlighet till nyinteckning i fall då sådan möjlighet inte föreligger vid ikraftträdandet. I undantagsfall kan de dock, i förening med andra bestämmelser i den nya lagen, få den effekten. Detta kan belysas genom följande exempel. En inteckning har

före ikraftträdandet beviljats i den verksamhet som en näringsidkare, som ej är aktiebolag, utövar i A län. Därefter, men likaledes före ikraftträdandet, ändras länsindelningen så att X kommun förs över från A län till B län, där näringsidkaren ej driver någon intecknad verksamhet. Eftersom näringsidkaren ej är aktiebolag, kan indelningsändringen inte medföra utvidgning så att inteckningen gäller i både A och B län. Hinder mot nyinteckning föreligger, eftersom en ny inteckning i verksamheten måste avse A län i dess nya gestaltning och därmed till omfattningen skulle komma att avvika från den tidigare inteckningen, vilken ju omfattar inte bara nya A län utan även X kommun i nya B län (jfr 5 § FL). I och med ikraftträdandet skall den beviljade inteckningen emellertid – enligt förevarande punkt 17 – anses avse verksamheten i samtliga kommuner i nya A län samt verksamheten i X kommun i nya B län och verksamheten i dessa kommuner kan därefter, utan hinder av länsgränsen, intecknas enligt bestämmelserna i 2:1 FHL.

Som redan nämnts avser övergångsbestämmelserna i punkt 17 även *inteckningar som söks före ikraftträdandet* men då ännu inte beviljats och därvid gäller i princip vad ovan sagts. I sammanhanget bör uppmärksammas att bestämmelserna om automatisk inteckningsutvidgning – såväl de i 32 § FL som de i 2:3 FHL – även avser sökta inteckningar. Om vad utredningen under punkten 1 förordat angående lämplig tidpunkt för ikraftträdandet beaktas, lär man emellertid knappast behöva räkna med att giltighetsområdet för en före ikraftträdandet sökt inteckning skall ha berörts av någon indelningsändring då ansökningen slutligt prövas efter ikraftträdandet. Man behöver nämligen inte räkna med att någon längre tid skall förflyta mellan ansökningen och den slutliga prövningen. Detta beror på att ansökan om företagsinteckning inte får förklaras vilande på obestämd tid utan endast får skjutas upp till viss inskrivningsdag. Vid den slutliga prövningen lär man därför endast behöva konstatera att den före ikraftträdandet sökta inteckningen i vad den avser verksamhet i län i stället skall anses avse verksamheten i länets kommuner.

För det fall att inteckning efter ikraftträdandet söks på grund av fordringshandling, på vilken före ikraftträdandet tecknats inteckningsmedgivande avseende verksamheten i län, finns särskilda bestämmelser i punkten 19 andra stycket.

Vad som sagts i det föregående har endast avsett frågor som hänger samman med att den nya lagens bestämmelser om geografisk individualisering avviker från nuvarande bestämmelser därom i FL. Det finns emellertid även anledning att uppmärksamma vissa äldre förhållanden.

Enligt den genom FL i huvudsak upphävda lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager kunde den, som drev handel med mineralolja och som på grund därav var skyldig att lagra sådan olja, få förlagsinteckning beviljad i sitt för handelsrörelsen avsedda oljelager. Beträffande sådan inteckning skulle gälla vad som var stadgat angående förlagsinteckning i allmänhet. Enligt 2 § skulle emellertid handel med mineralolja anses såsom en och samma rörelse, oavsett om den drevs inom en eller flera kommuner, samt flyttning av verksamheten vara utan inverkan på inteckningshavarens rätt. Med anledning därav föreskrevs i 3 § att alla inteckningsärenden som lagen avsåg skulle tas upp av en för riket gemensam myndighet, nämligen inskrivningsdomaren i Stockholm. Inteckningsenheten individualiserades således enbart genom företaga-

rens person; inteckningen kunde bara avse företagarens oljelager och den omfattade alltid hans lager i hela riket. I praktiken innefattade lagen alltså ett system med uttagande av riksinteckningar och sådan inteckning kunde beviljas även om företagaren inte var ett aktiebolag.

Enligt punkt 3 i övergångsbestämmelserna till FL skulle bestämmelserna i FL i princip tillämpas på meddelad eller sökt förlagsinteckning och därmed avsågs även förlagsinteckning i oljelager.⁸ I punkten 3 f föreskrevs emellertid *dels* att bestämmelsen i 2 § lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager alltså skulle tillämpas på förlagsinteckning i oljelager som beviljats eller sökts före FL:s ikraftträdande, *dels* att, om sådan inteckning avsåg lager som tillhörde annan än aktiebolag, ärende angående inteckningen skulle tas upp av inskrivningsdomaren i Stockholms domsaga.

Efter FL:s ikraftträdande har det inte längre varit möjligt för annan än aktiebolag att ta ut riksinteckningar. Om en sådan näringsidkare velat nyinteckna verksamhet som avser oljehandel har han därför (jfr 5 § FL) varit tvungen att först låta döda äldre oljelagerinteckningar hos inskrivningsmyndigheten i Stockholm. Det är därmed föga troligt att det alltså finns oljelagerinteckningar avseende verksamhet som utövas av annan än aktiebolag. Men om det skulle finnas några sådana inteckningar när den av utredningen föreslagna lagen träder i kraft, kommer verksamheten utan vidare att kunna nyintecknas, eftersom även andra näringsidkare än aktiebolag då kommer att kunna ta ut riksinteckning. Till följd av vad nu sagts behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser angående ifrågavarande inteckningar.

Enligt den numera upphävda JiL kunde den som drev jordbruk inteckna sina för visst jordbruk avsedda lösa inventarier. Det jordbruk som avsågs individualiserades genom jordbrukarens person och genom den eller de fastigheter där jordbruket drevs. Om jordbrukaren drev flera jordbruk, kunde särskild inteckning beviljas i det inventariebestånd som hörde till varje jordbruk, även om jordbruken drevs i samma kommun. För att anpassa en vid FL:s ikraftträdande förefintlig inventarieinteckning till de nya individualiseringsreglerna för företagsinteckning föreskrevs i övergångsbestämmelserna till FL (punkt 4) att dylik inventarieinteckning skulle omfatta allt jordbruk som näringsidkaren drev inom den kommun där fastigheten var belägen. Detta gällde dock ej om jordbruksinventarier, som var avsedda för näringsidkarens jordbruk på annan fastighet inom kommunen, besvärades av annan meddelad eller sökt inteckning.

Lydelsen av övergångsbestämmelsen ger inte klart vid handen huruvida en inventarieinteckning, som inte kunde utvidgas vid ikraftträdandet av FL, därefter skulle utvidgas om det vid ikraftträdandet föreliggande hindret föll bort genom dödning av övriga inventarieinteckningar. Av motiven⁹ framgår emellertid klart att bestämmelsen syftade till utvidgning i och med ikraftträdandet av FL och i motiven finns inget som talar för att en inteckning, som då inte kunnat utvidgas, skulle kunna utvidgas vid senare tidpunkt. Om detta varit åsyftat borde saken rimligtvis ha nämnts i motiven, särskilt som FL vid ikraftträdandet ej i övrigt innehöll några regler om inteckningsutvidgning som följd av inteckningsåtgärd.¹⁰ Nordström uttalar också i sin kommentar till bestämmelsen att en jordbrukare, som särintecknat jordbruk på olika fastigheter i samma kommun, inte kunde ta ut någon företagsinteckning, förrän de gamla *inventarieinteckningarna* (kurs. här) dödas.¹¹

⁸ Se FLbet. s. 133 (NJA II 1966 s. 183).

⁹ FLbet. s. 138 och FLprop. s. 139 (NJA II 1966 s. 190).

¹⁰ Jfr FLprop. s. 132 f (NJA II 1966 s. 180 med not 1).

¹¹ Nordström s. 128.

Utredningen går alltså ut från att de alltjämt bestående och förmodligen fåtaliga inventarieinteckningar, som ej i och med ikraftträdandet av FL utvidgats till att omfatta allt näringsidkarens jordbruk i kommunen, fortfarande endast avser jordbruket på viss eller vissa fastigheter. Eftersom det alltsedan FL:s ikraftträdande förelegat hinder mot nyinteckning av verksamheten, saknas det enligt utredningens mening anledning att nu överväga föreskrifter om att sådana inteckningar skall kunna utvidgas till att omfatta allt jordbruk inom resp. kommun. Även i framtiden måste sålunda inventarieinteckningarna dödas innan man kan ta ut ny inteckning i jordbruksrörelse i kommunen.

Punkt 18

De regler om *automatisk* inteckningsutvidgning i anledning av indelningsändring som utredningen föreslår i 2:3 FHL skiljer sig i sak från de nuvarande reglerna i 32 § FL därigenom att utvidgning inte längre skall kunna ske till verksamheten i annat län. Detta hänger samman med att inteckning inte längre skall kunna begränsas till verksamheten i län. Vad gäller utvidgning av kommuninteckningar innefattar utredningens förslag den nyheten att länsgräns aldrig kommer att utgöra hinder mot inteckningsutvidgning. Detta är en följd av de i 2:1 FHL föreslagna bestämmelserna.

Eftersom automatisk inteckningsutvidgning inträder i och med indelningsändringen, behövs inte några bestämmelser om huruvida ny eller äldre lag skall tillämpas i fråga om verkan av indelningsändring som skett efter resp. före ikraftträdandet av den nya lagen; verkan av varje indelningsändring måste uppenbarligen bedömas efter den lag som gällde när indelningsändringen ägde rum. Som antytts under punkt 17 kan inskrivningsmyndighetens *bedömning* av verkningarna av en indelningsändring emellertid komma att äga rum långt efter indelningsändringen och verkningarna av en indelningsändring som skett före ikraftträdandet kan således komma att få bedömas efter ikraftträdandet. Vid en sådan bedömning måste givetvis de vid varje tid gällande bestämmelserna om verkan av indelningsändring tillämpas. I fråga om verkan av indelningsändring som skett före utgången av år 1973 tillämpas således 32 § FL i dess lydelse enligt SFS 1966:454¹² och i fråga om verkan av indelningsändring som skett vid utgången av år 1973 eller senare – men före ikraftträdandet av den nya lagen – tillämpas 32 § FL i dess lydelse enligt SFS 1973:940.

Den bedömning av indelningsändrings verkan som kan komma att äga rum efter ikraftträdandet av den nya lagen skall, som nämnts under punkt 17, i första hand syfta till att fastställa inteckningens giltighetsområde vid tidpunkten för ikraftträdandet av den nya lagen. Vid denna bedömning skall den nya lagens bestämmelser som redan sagts ej tillämpas retroaktivt; bedömningen innebär ju endast att man i efterhand fastställer vilken verkan tidigare gällande regler har haft. Sedan inteckningens giltighetsområde vid tidpunkten för ikraftträdandet fastställts samt detta giltighetsområde – såvida det är fråga om en länsinteckning – "översatts" till däremot svarande kommuner, skall givetvis endast den nya lagen tillämpas vid den fortsatta bedömningen av verkningarna av indelningsändring som kan ha skett efter ikraftträdandet.

Vad hittills sagts har endast avsett reglerna om automatisk inteckningsut-

¹² Jfr FLbet. s. 136 f (NJA II 1966 s. 186).

vidgning. Genom lagen (1973:940) om ändring i FL infördes emellertid ytterligare utvidgningsregler i 32 § FL. I ett nytt andra stycke föreskrevs att inteckning, som var begränsad till verksamhet inom ett eller flera län eller en eller flera kommuner, fick dödas i verksamhet inom sådan del av länet eller kommunen som uppkom genom ändring av länsindelning eller kommunindelning. Och i ett nytt tredje stycke föreskrevs att utvidgning enligt de samtidigt ändrade reglerna om automatisk utvidgning i paragrafens första stycke skulle inträda, om där angivet hinder mot utvidgning undanröjdes genom inteckningsåtgärd, dvs. genom dödning enligt paragrafens andra stycke eller genom annan inteckningsåtgärd. Enligt övergångsbestämmelserna till lagändringen skulle bestämmelserna i andra stycket tillämpas även när indelningsändring skett före ikraftträdandet (den 1 januari 1974); detsamma gällde tredje stycket, såvida där avsedd inteckningsåtgärd ägde rum efter ikraftträdandet.

Eftersom den nya lagen ej räknar med förekomsten av länsinteckningar, vore det uppenbarligen olämpligt om man genom en inteckningsåtgärd, som avser indelningsändring före ikraftträdandet, skulle kunna bringa de nuvarande länsutvidgningsreglerna i tillämpning efter det att den nya lagen trätt i kraft. Bl. a. därför bör bestämmelserna i 32 § andra och tredje styckena FL inte kunna tillämpas efter ikraftträdandet av den nya lagen. Om ej annat föreskrevs, skulle av punkten 3 i övergångsbestämmelserna följa att bestämmelserna i den nya lagen i stället skulle tillämpas. Motsvarande bestämmelser i den nya lagen finns i 3:18 och i 2:3.

Enligt bestämmelse i 3:18 FHL får inteckning som intill en ändring av kommunindelning omfattat verksamhet i en eller flera kommuner – under vissa förutsättningar – dödas i verksamhet i sådan kommun del som uppkommit genom ändringen. Och enligt 2:3 andra stycket FHL inträder utvidgning enligt paragrafens första stycke – dvs. till kommun eller del av kommun – om där avsett hinder mot utvidgning undanröjs genom inteckningsåtgärd. En före ikraftträdandet beviljad *länsinteckning* kan emellertid inte med tillämpning av 3:18 FHL dödas i vad den avser verksamheten i del av län som uppkommit genom ändring av länsindelning före ikraftträdandet. Ej heller bör inteckningen med tillämpning av bestämmelsen i den paragrafen kunna dödas i verksamheten i sådan del av kommun, som inteckningen i och med ikraftträdandet skall anses avse på grund av bestämmelsen i punkten 17; en förutsättning för dödning i verksamheten i del av kommun är nämligen att inteckningen intill en ändring av kommunindelningen omfattat verksamheten i en eller flera (hela) kommuner. Med tillämpning av 3:18 FHL skulle man däremot kunna döda en före ikraftträdandet beviljad *kommuninteckning* i vad den avser verksamheten i sådan del av kommun som före ikraftträdandet uppkommit genom ändring av kommunindelning. En sådan dödning eller annan inteckningsåtgärd skulle enligt 2:3 andra stycket FHL kunna utlösa inteckningsutvidgning enligt paragrafens första stycke. Genom en sådan inteckningsåtgärd skulle en kommuninteckning således efter ikraftträdandet kunna utvidgas över länsgräns enligt de nya reglerna på grund av en indelningsändring som ägt rum före ikraftträdandet. En sådan retroaktiv tillämpning kan emellertid befaras medföra komplikationer. Därför föreskrivs i *första stycket* av punkt 18 att bestämmelserna i 2:3 andra stycket och 3:18 första stycket andra meningen FHL inte skall tillämpas i fråga om ändring av kommunindelning som skett före ikraftträdandet.

Om en inteckning vid ikraftträdandet gäller i bl. a. del av kommun eller – enligt bestämmelserna i punkt 17 – skall anses avse verksamheten i bl. a. del av kommun, kan verksamheten inte nyintecknas och inteckningen kan inte heller utvidgas i anledning av följande indelningsändring, eftersom den ej är begränsad till verksamhet i en eller flera kommuner. Enligt vad nyss sagts skulle den inte heller kunna anpassas till rådande kommunindelning genom inteckningsåtgärd. För att öppna möjlighet till nyinteckning utan intecknings-sanering föreskrivs emellertid i *andra stycket* av punkten 18 att inteckning, som vid ikraftträdandet omfattar verksamhet i del av kommun, skall få dödas i vad den avser verksamhet i sådan kommundel. Eftersom en sådan dödning grundas på övergångsbestämmelserna och alltså ej utgör inteckningsåtgärd enligt 3 kap., kommer den ej att kunna utlösa inteckningsutvidgning enligt 2:3 andra stycket FHL. Sedan inteckningen genom dödningen kommit att bli begränsad till verksamhet i en eller flera kommuner, kommer den däremot givetvis att kunna bli föremål för inteckningsutvidgning i anledning av följande indelningsändring.

Punkt 19

Som tidigare anförts gäller som allmän princip för ny lags tillämplighet att nya processuella bestämmelser blir tillämpliga på förfaranden som utspelas efter ikraftträdandet även om förfarandet rör äldre förhållanden. Vid övergången från det nuvarande till det nya inteckningsförfarandet skiljer förslaget mellan två olika fall.

Har inteckningen sökts före ikraftträdandet, skall ansökningen leda till att inteckning beviljas enligt de nya bestämmelserna, om den uppfyller villkoren för inteckning enligt den gamla lagen. För bifall till ansökningen krävs således bl. a. att näringsidkaren skulle ha varit bokföringsskyldig enligt 1929 års bokföringslag eller att han driver jordbruk eller skogsbruk. Såvida ansökningen avser verksamheten i län eller i län och kommun, skall den enligt punkten 17 i regel anses avse verksamheten i de kommuner som svarar däremot och därmed skall den beviljas som inteckning i dessa kommuner. Om en före ikraftträdandet gjord ansökan avser inteckning i verksamheten i mer än ett län, kan ansökningen emellertid inte beviljas om näringsidkaren-sökanden ej är aktiebolag. Då kan ansökningen nämligen ej anses uppfylla villkoren för inteckning enligt gamla lagen. Förevarande övergångsfall regleras i punkt 19 första stycket.

Söks däremot inteckning efter ikraftträdandet på grund av ett dessförinnan upprättat, och med inteckningsmedgivande försett, fordringsbevis bör ansökningen i princip prövas enligt de nya bestämmelserna. Övergångsbestämmelser för detta fall tas upp i punkt 19 andra stycket. Om medgivandet avser inteckning i verksamhet i län eller i län och kommun, skall ansökningen anses avse verksamheten i de kommuner som vid ansökningstillfället svarar mot de administrativa enheter som medgivandet omfattar. Indelningsändringar som kan ha inträffat under tiden efter det att medgivandet tecknades men innan ansökningen gjordes behöver alltså inte särskilt beaktas. Om medgivandet sålunda avser verksamheten i A län och länets omfattning därefter ändrats innan inteckningen sökts, så skall ansökningen enligt bestämmelserna i punkt 19 andra stycket anses avse verksamheten i de kommuner som A län omfattar

när inteckningen söks. Om inteckningsansökningen icke skulle beviljas på ansökningsdagen utan efter uppskov prövas senare, måste man dock givetvis beakta indelningsändring som inträffat efter det att inteckningen söktes (jfr 2:3 FHL).

Eftersom ansökningen i fall som avses i punkt 19 andra stycket skall prövas enligt nya lagen, kan inteckning beviljas i kommuner i skilda län även om näringsidkaren ej är aktiebolag.

Punkt 20

I denna punkt föreskrivs inledningsvis att regeringen får förordna att bestämmelsen om besvärstid i 3:24 andra stycket nya lagen skall träda i kraft senare än lagen i övrigt. Skälen för detta har redovisats under punkt 1 ovan samt i motiveringen till 3:24 FHL (9.1.4). Den bestämmelse som sålunda kan komma att träda i kraft senare än lagen i övrigt avser endast besvärstiden vid talan mot slutligt beslut. I punkten föreskrivs vidare hur besvärstiden vid talan mot sådant beslut skall beräknas, såvida regeringen förordnat att lagen, med undantag av bestämmelsen i 3:24 andra stycket, skall träda i kraft. Reglerna härom har formats i överensstämmelse med regleringen i 58 a § JP.¹³ Från det lagen i övrigt trätt i kraft och till dess bestämmelsen i 3:24 andra stycket sätts i kraft skall besvärstiden således vara två veckor från den dag expeditionen i ärendet hölls sökanden till handa, dock minst fyra veckor från den inskrivningsdag till vilken beslutet är att hänföra. När underrättelse om beslut i inskrivningsärende enligt 3:8 FHL tillställs sökande eller annan som beslutet gått emot, bör besvärstiden räknas från den dag underrättelsen är dagtecknad. Kan det i annat fall antas att tredje man kommer att föra talan mot beslutet, bör på lämpligt sätt anteckning göras om när expeditionen i ärendet har hållits tillgänglig, dvs. om den dag då sökandens expedition skickats till honom mot postförskott eller funnits att hämta på inskrivningsmyndighetens kansli.

Punkt 21

Enligt denna punkt skall vad som stadgas i annan lag eller författning angående företagshypotek tillämpas även i fråga om företagsinteckning enligt äldre lag, förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier, om inte annat är föreskrivet. Genom denna bestämmelse blir också äldre inteckningar underkastade den reglering som enligt utredningens förslag till följdlagändringar skall gälla beträffande företagshypotek. Fördelen med förevarande bestämmelse är att regler, som i framtiden kan komma att meddelas beträffande företagshypotek, utan särskild föreskrift blir tillämpliga även i fråga om äldre inteckningar.

Punkt 22

Bestämmelser om företagsinteckning förekommer i ett antal lagar och andra författningar vid sidan av FL. De flesta av dessa föreslås ändrade för att anpassas till FHL. I någon författning finns också bestämmelser om bl. a. förlagsinteckning. För att minska behovet av följdlagstiftning har i förevaran-

¹³ Jfr prop. 1971:179 s. 44 och 47 f (NJA II 1971 s. 217).

de punkt tagits upp en generell bestämmelse enligt vilken vad i särskild lag eller annan författning stadgas angående företagsinteckning, förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier skall, om inte annat föreskrivs eller framgår av omständigheterna, gälla också företagsinteckning resp. företagshypotek enligt FHL. Som exempel på stadganden på vilka bestämmelsen blir tillämplig kan nämnas punkterna 6 och 10 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1064) om ändring i SjöL samt 7 § lagen (1949:658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m.

Punkt 23

Enligt 1:9 FHL får inteckningsborgenär inte göra gällande sin betalningsrätt i egendom som belagts med kvarstad för fordran senast den inskrivningsdag då inteckningen söktes. Detta gäller så länge säkerhetsåtgärden består och, om den avlöses av utmätning, så länge utsökningsförfarandet pågår. Bestämmelsen överensstämmer i sak, om också inte rättssystematiskt, med regleringen i 4 § andra stycket FL i dess lydelse efter lagändring i samband med UB:s ikraftträdande.¹⁴ I UB har säkerhetsåtgärderna skingringsförbud och kvarstad förts samman till ett institut, benämnt kvarstad. Enligt övergångsbestämmelse till ändringen i 4 § FL skall vad som i paragrafen sägs om kvarstad gälla även skingringsförbud som har meddelats före ikraftträdandet. Eftersom vissa skingringsförbud som meddelats före UB:s ikraftträdande kan förmodas gälla även efter FHL:s ikraftträdande, har en motsvarighet till nämnda övergångsbestämmelse tagits in i förevarande punkt.

9.2 Förslaget till lag om ändring i jordabalken

2 kap. 3 §

Paragrafen reglerar nu de tillbehör till industrifastighet vilka brukar kallas industritillbehör, med lagens ord "utöver vad som följer av 1 och 2 §§, maskin och annan utrustning som tillförts fastigheten för att användas i verksamheten huvudsakligen på denna", och säger att sådan utrustning hör till fastigheten. Till denna regel, som kompletteras av kapitlets 4-7 §§, fogar förslaget, i enlighet med vad som utvecklats i den allmänna motiveringen (6), reservationen att sådan egendom likväl inte skall höra till fastigheten om ägares förklaring härom är inskriven i fastighetsboken enligt förslagets regler i 22 kap. Med "ägare" förstås då nuvarande eller tidigare ägare. Förslaget för med sig att det följande undantaget för fordon, kontorsutrustning och handverktyg måste stiliseras om.

Särskilda föreskrifter om hur och på vilka förutsättningar inskrivning beviljas och avförs tar förslaget alltså upp i 22 kap. Av LIR följer att inskrivning också kommer att kunna beviljas i och avföras ur inskrivningsregister. Förslaget lämnar öppet var i fastighetsbok resp. inskrivningsregister som fastighetsägarens förklaring skall skrivas in. Utredningen har emellertid räknat med att det skall ställa sig både enkelt och lämpligt att upplåta inteckningsspalten för ändamålet.

Rättsverkan av att fastighetsägaren låter skriva in förklaring som här avses blir att all hans rörelseegendom av industritillbehörs karaktär omedelbart

¹⁴ Se UPprop. s. 43 och 193 f.

rättsligen skiljs från fastigheten och därigenom omvandlas till självständig lös egendom, föremål för rätt och rättsanspråk utan samband med den fastighet till vilken den dessförinnan hörde. Denna skilsmässa består med inskrivningen, och egendomen kan således inte på nytt förenas med fastigheten såsom industritillbehör utan att inskrivningen förs av ur fastighetsboken.

Rättsverkan blir också den att denna fastighet tills vidare inte kan tillföras annan eller ny utrustning av industritillbehörs karaktär så att utrustningen blir tillbehör till fastigheten enligt kapitlets 3 § första stycket. All befintlig och framtida rörelseegendom på fastigheten, som varit eller skulle ha kommit att bli tillbehör till densamma ifall inskrivningen inte kommit emellan, blir sålunda disponibel att utnyttja som kreditsäkerhet för sig, vare sig näringsidkaren vill göra det genom att använda företagsinteckning eller t. ex. genom att sälja egendomen under lösöreköpslagens formaliteter. Fastigheten framträder i detta läge avklädd industrifastighetens rika men kanske hindrande tillbehörsskrud för att belånas såsom vore den i verkligheten blott fastighet i allmänhet – tills kanske småningom ändrade äganderättsförhållanden eller konjunkurer motiverar att inskrivningen förs av och fastigheten därigenom på nytt kläds som industrifastighet i sakrättslig mening.

Inskrivningens rättsverkan skall enligt utredningsförslaget inträda, inte från och med ansökningen och på villkor att denna blir bifallen, vilket eljest är det vanliga i inskrivningsrätten, utan först från och med utgången av den inskrivningsdag på vilken inskrivningen beviljas. Utredningen har nämligen ansett det bör undvikas att industritillbehörs status av fastighetstillbehör eller lös egendom hålls svävande under en eventuell utdragen ansökningstid, som skulle kunna ända i att ansökningen avslås och villkorligt inträdd rättsverkan förfaller. På motsvarande sätt kommer verkan av att beviljad inskrivning avförs att inträda först med utgången av den inskrivningsdag på vilken inskrivningen förts av ur fastighetsboken.

Att utredningsförslaget sålunda strävar att ha fasta gränser för rättsverkan av denna speciella typ av inskrivning – både när verkan inträder och när den eventuellt upphör – betyder ej att inskrivningens verkan skulle vara absolut. Den måste som annan inskrivning kunna angripas genom besvär eller ändras genom rättelse enligt 19:17 JB. Den blir ej oangräplig ens med utgången av besvärstiden. Ty en av den svenska inskrivningsrättens grundsats, nedlagd i 19:16 JB, är att inskrivning ej i sig själv konstituerar materiell rätt. Denna grundsats bör, trots att den är avfattad för att gälla inskrivning, utan vidare kunna tillämpas också på åtgärden att föra av beviljad inskrivning, och utredningen föreslår därför ej att 19:16 JB ändras. Om sålunda exempelvis inskrivning beviljats eller förts av utan medgivande eller samtycke av kreditgivare, vars medgivande eller samtycke bort föreligga enligt förslagets 22:16 eller 17, måste denne utan hinder av att besvärstiden må ha gått till ända kunna föra talan mot fastighetsägaren-näringsidkaren om fastställelse av att inskrivningen eller åtgärden att föra av inskrivningen kränker hans rätt och, i händelse av vinnande dom, få inskrivningen eller åtgärden att föra av densamma undanröjd genom att domen antecknas i fastighetsboken eller inskrivningsregistret.¹ Dylikt kan visserligen bli ödesdigert för den som rättshandlat i tillit till fastighetsbokens eller inskrivningsregistrets innehåll. Men det bör inte vara mindre godtagbart än att t. ex. ett godtrosförvärv av fastigheten på grund av köp faller med den lagfart på vilken köparen grundat

¹ Se prop. 1970:20 B s. 559 f (NJA II 1972 s. 478 f).

sin goda tro. Boten måste i dessa fall sökas i de regler som finns om ersättning av statsmedel för skada på grund av felaktig myndighetsutövning. Någon motsvarighet till den strängare ersättningsregeln i 18:4 JB har utredningen inte funnit påkallad.

Om inskrivningen, eller åtgärden att föra av densamma ur fastighetsboken, blir bestående – angripen eller ej – bör det likväl vara möjligt att i konkurs, under laga förutsättningar i övrigt, återvinna den säkerhet eller den betalning som borgenär kan ha fått till följd av näringsidkarens-fastighetsägarens förfogande över fastigheten. Det bör dessutom i vissa fall vara möjligt att såsom rättshandling återvinna den förklaring inskrivningen uttrycker. Omvänt kan en motsvarande återvinningssituation tänkas för det fall att näringsidkaren återförenar rörelseegendom och fastighet och på det sättet ökar värdet av ställd fastighetspant. Genom att en dom på återvinning av den förklaring rörande industritillbehör som blivit inskriven antecknas i fastighetsboken eller inskrivningsregistret blir inskrivningen, eller åtgärden att föra av sådan inskrivning, undanröjd.

2 kap. 4 §

I denna paragraf regleras förutsättningarna för att ett föremål som tillförts fastigheten av annan än fastighetsägaren skall bli tillbehör till denna. Andra stycket innehåller en bestämmelse för det fall föremål som sålunda tillförts fastigheten ingår i företagsintecknad verksamhet. Lydelsen härav föreslås ändrad för att anpassas till FHL:s konstruktion av rättigheten och dess terminologi.

22 kap. 16 §

Denna paragraf är ny. Den föregås, jämte 22:17 och 18, av en underrubrik av lydelsen *Inskrivning av förklaring rörande tillbehör till industrifastighet*, dvs. den förklaring som avses i förslagets 2:3 JB.

I *första stycket* av förevarande paragraf tar förslaget upp en bestämmelse av innebörd att fastighetsägaren har befogenhet att söka inskrivning av förklaring varigenom han vill skilja befintliga och framtida industritillbehör från fastigheten (dvs. konvertera dem till lös egendom och fastigheten, sakrättsligt sett, till fastighet i allmänhet) samt att sådan ansökan skall vara skriftlig. Det följer av kapitlets 1 § att som fastighetsägare räknas den vilken senast sökt lagfart på fastigheten, vare sig lagfarten ännu beviljats eller ej. Har ansökningen vilandeförklarats, går det ut över inskrivningsansökningen så som följer av förslagets andra stycke punkt 2, och har lagfartsansökningen uppskjutits, blir följderna att också inskrivningsansökningen måste skjutas upp, något som förslaget reglerar i tredje stycket.

I *andra stycket* katalogiserar utredningsförslaget de fall i vilka inskrivningsansökan skall avslås. Motsättningsvis följer, med reservation för uppskov enligt tredje stycket, att den eljest skall bifallas.

Punkt 1 föreskriver avslag för det fall att skriftlig form, naturlig i inskrivningsrätten, ej iakttagits; formkravet står i första stycket.

Punkt 2 behandlar det fall att sökandens ansökan om lagfart inte bifallits utan förklarats vilande. Liksom när det gäller inteckningsansökan bör då de

bakomliggande ägarförhållandena beaktas så att inskrivningen kräver samtycke av den som ännu har lagfart på fastigheten. Medger han inte bifall till ansökningen, skall den alltså avslås.

I *punkt 3* möter det viktiga kravet på inteckningsborgenärs samtycke till inskrivningen. Det är uppenbarligen nödvändigt – som utredningen också förutsatt i den allmänna motiveringen (6) – att varje sådan borgenär har full kontroll över om fastigheten hålls rättsligen samman som industrifastighet eller ej. Medger han inte inskrivning, så skall alltså ansökningen avslås. Medgivandet uttrycks genom att pantbrevet ges in. Det är, med hänsyn till att man i kreditlivet äger lita på ganska gamla (sex månader) gravationsbevis, nödvändigt att ingivet pantbrev antingen förses med påteckning om inskrivningen eller också byts ut mot nytt pantbrev varav ändringen framgår. Detta får övervägas i ett senare skede av lagstiftningsärendet.

Punkt 4 tar upp föreskrift att inskrivningsansökningen skall avslås, om fastigheten frångått sökanden på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, i vilket fall han uppenbarligen inte bör få disponera över fastigheten som ägare; jfr i fråga om inteckning kapitlets 3 § första stycket 4.

Punkterna 5–8 utesluter inskrivning av förklaring, som här avses, om fastigheten eller andel däri dragits in i general- eller specialexekution eller är på väg in i sådan exekution. Ty uppenbarligen kan fastigheten inte utan vidare få berövas någon del av sitt värde genom inskrivning i sådant läge. Är det fråga om konkurs (5), skulle inskrivningen kunna förrycka borgenärernas inbördes konkurrenskraft sådan den uttrycks i FRL. Är det i stället fråga om utmätning (6), betalningssäkring (7) eller kvarstad (8) kan inskrivningen äventyra borgenärens rätt genom den effekt inskrivningen får på fastighetens förmögenhetsvärde. I vissa fall kan det emellertid vara tjänligt för konkursförvaltningen resp. för enskild borgenär att rörelseegendom och fastighet skiljs åt genom inskrivning, nämligen om gäldenären därigenom lättare kan skaffa medel till att betala sina skulder resp. borgenärens fordran. Utredningsförslaget tillåter därför att inskrivning sker trots konkurs ifall konkursförvaltaren biträder ansökningen; därmed är naturligtvis utan vidare likställt det fall att förvaltaren själv, inom ramen för sina konkursrättsliga befogenheter, söker inskrivning på fastighetsägarens vägnar. Förslaget tillåter därför också inskrivning utan hinder av de förhållanden som anges i punkterna 6–8 om kronofogdemyndigheten medger ansökningen; jfr 4:29 och 16:14 UB. Utredningen har valt att använda beteckningen kvarstad, som är UB:s, i stället för den ännu gällande termen skingringsförbud.

Utredningen har övervägt också andra tänkbara avslagsgrunder. En sådan vore att fastigheten faktiskt ej är helt eller delvis inrättad för industriell verksamhet, vilket ju är en förutsättning för att tillbehörsfrågan alls skall aktualiseras. En annan vore att ägarens åtkomst av fastigheten är förenad med villkor som hindrar honom att fritt överlåta eller inteckna fastigheten eller upplåta rättighet däri. Ifall rättegång inletts om hävning eller återgång av fastighetsägarens förvärv av fastigheten eller om bättre rätt till densamma, kunde det vidare tänkas vara motiverat att hindra separation från fastigheten av vissa tillbehör. Också äkta makes intresse i fastigheten kunde tänkas kräva beaktande.

Huruvida fastigheten är eller kommer att bli industrifastighet och tillbe-

hörseparation alltså är motiverad bör, till förebyggande av onödiga procedurproblem, lämpligen överlämnas till näringsidkaren själv och berörda intressenter att bedöma. Tar de miste, blir proceduren i praktiken verkninglös och kommersiellt betingade hänsyn kommer således att begränsa instrumentets användning till de fall då det är motiverat att det kommer i användning. Vad rättegångsfallet angår erbjuder processen konkurrerande rättsägare möjlighet att säkra sitt anspråk genom kvarstad (skingringsförbud) med tillämpning av 15 kap. RB. Han bör då inte dessutom ha möjlighet att enbart genom att anhängiggöra sin sak blockera eljest lovligt förfogande över fastigheten. Och de övriga fallen har inte synts utredningen så praktiska att de bör belasta avslagskatalogen.

I förslagets *tredje stycke* har utredningen tagit upp den redan nämnda regeln om uppskov med inskrivningsansökningen för det fall att sökandens ansökan om lagfart blivit uppskjuten. I så fall bör inskrivningsansökningen skjutas upp till samma inskrivningsdag som lagfartsansökningen. Förslaget har här motsvarighet i kapitlets 3 § andra stycket.

22 kap. 17 §

I denna paragraf reglerar utredningsförslaget fastighetsägarens rätt att låta föra av beviljad inskrivning om förklaring varigenom industritillbehör skiljs från fastigheten. En sådan möjlighet kan han uppenbarligen ha bruk för, om t. ex. tilltänkt överlåtelse av fastigheten utgjort förutsättning för hans disposition och denna överlåtelse gått om intet eller ifall småningom ändrade äganderättsförhållanden eller konjunkturen rubbat andra förutsättningar för dispositionen.

Utredningen har valt att låta både de formella och de materiella förutsättningarna för att få beviljad inskrivning avförd på det hela taget stämma med dem som krävs för att inskrivning skall komma till stånd. Det kunde väl sägas att de konkurrerande borgenärsanspråk, vilka ej bör utsättas för risk att fastighetens värde minskar genom att berövas den rika skruden av industritillbehör, borde utan vidare tolerera att fastigheten på nytt kläddes i denna skrud. Men utredningen har likväl funnit med behovet av enkelhet och reda i de förmögenhetsrättsliga konkurrensförhållandena bäst förenligt att näringsidkarens-fastighetsägarens förmögenhet ej undergår sådan förändring i de lägen som här åsyftas. Borgenär för vars fordran pantbrev på grund av inteckning i fastigheten utgör säkerhet (16 § 2 st. p. 3) motsvaras emellertid här av borgenär med hypoteksbrev på grund av inteckning i sökandens näringsverksamhet. Det är då i stället dennes medgivande som måste krävas. Förslaget ersätter därför kravet på den förstnämnde borgenärens medgivande med motsvarande krav på den sistnämndes; hypoteksbrevet skall ges in för ändamålet. Utredningen har ansett detta krav böra ställas generellt så att blotta förekomsten av någon företagsinteckning i rörelse som sökanden driver, drivit eller kan komma att driva – dvs. företagsinteckning som gäller näringsverksamhet i hans namn – bör utlösa kravet; utdrag ur företagsintektningsregistret (gravationsbevis) måste alltså förebringas. Eljest skulle det bli onödigt svårhanterligt för inskrivningsmyndigheten. På den andra sidan bör sökanden tillåtas ta sig detta krav förbi genom att bevisa att borgenärens rätt inte skulle beröras av åtgärden, t. ex. emedan inteckningen för hans del är

begränsad till näringsverksamhet i annan del av landet. Kan sökanden inte det, är det rimligt att han nödgas utverka borgenärens samtycke. Förslaget är format i enlighet härmed.

Utredningen vill för tydlighets skull tillfoga att förslaget ej är avsett att inverka på de regler i 2:4 JB som, med hänsyn till möjlig konkurrens mellan företagsborgenärer och fastighetsborgenärer, fördröjer rörelseegerdoms förening med industrifastighet så att etablerad förföljelse rätt på grund av företagsinteckning består resp. så att sexmånadersfrist löper. Följaktligen skall sådan rätt bestå och sådan frist löpa utan avseende på om fastigheter skulle ha, med tillämpning av utredningsförslagets regler, konverterats så att den inte kan dra till sig industritillbehör. Detta kommer att visa sig ifall fastigheten skulle rekonverteras till industrifastighet i sakrättslig mening. Ty då kan redan förföljelse rätt på grund av företagsinteckning vara förfallen eller sexmånadersfrist vara utlöst; rekonverteringen ger i så fall utslag så att de presumtiva tillbehör som dessförinnan varit föremål för förföljelse rätt eller sexmånadersfrist kan uppgå i fastigheten med omedelbar verkan. Denna biverkan av att industrifastighet skiftar rättslig gestalt genom konvertering eller rekonvertering får alltså tas i beräkning av berörda intressenter. Utredningen har inte funnit en sådan ordning oförenlig med dessa intressenters rimliga krav på säkerhet.

22 kap. 18 §

Denna paragraf sörjer, efter förebild av 22:15 JB, för att de båda föregående paragraferna obehindrat kan tillämpas för det fall att näringsidkaren väl ej är fastighetsägare men förfogar över fastigheten på grund av inskriver tomt rätt; jfr 13:9 JB. Paragrafen föreskriver alltså att 16 och 17 §§ skall ha mctsvarande tillämpning i fråga om inskriven tomt rätt, varvid med lagfart likställs inskrivning av tomt rätten.

Ikraftträdande

Tidpunkten för ikraftträdandet av ändringarna i jordabalken bör bestämmas av regeringen. Såvitt ändringarna går ut på att industritillbehör skall kunna skiljas från eller återförenas med fastighet (2:3 och 22:16–18) står förslaget på egna ben och dessa ändringar kan alltså, med reservation för termen hypoteksbrev, sättas i kraft utan samband med FHL.

9.3 Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Samtidigt som FL trädde i kraft infördes en ny paragraf, 145a §, i konkurslagen (KL).¹ Genom lagändring (SFS 1979:340), som trätt i kraft den 1 januari 1980, har paragrafens lydelse jämkats något; utredningen återkommer till detta. Enligt den dessförinnan gällande lydelsen innebar paragrafen följande. Om betalning hade utfallit på kapitalbeloppet av fordran, till säkerhet för vilken företagsinteckning hade meddelats, skulle rättsens ombudsman anmäla detta till inskrivningsdomaren och därvid sända in föreliggande utdelningsförslag eller annan handling som visade fördelningen. Åtgärderna skulle viktas sedan tiden för klander mot utdelningsförslaget hade gått till ända eller väckt klander

¹ Se U IV s. 113 f och prop. 1967:16 s. 175 f (NJA II 1967 s. 370 f).

hade avgjorts genom beslut som vunnit laga kraft. Kunde det antas att ytterligare betalning skulle komma att tilläggas inteckningshavaren, skulle dock med anmälan anstå till dess det hade blivit avgjort, om sådan betalning skulle utgå. Slutligen föreskrevs att, när inteckningshavaren lyfte betalning, anteckning härom skulle göras på inteckningshandlingen. I motiven uttalades att sådan anteckning enligt sakens natur skulle göras av förvaltaren.

Reglerna i 145 a § KL hänger samman med 14 § FL (jfr 2:6 FHL), som bl. a. föreskriver att, om företagsintecknad egendom säljs i konkurs och betalning faller ut på kapitalbeloppet av intecknad fordran, inteckningen blir utan verkan till motsvarande belopp. De har även samband med 29 § andra stycket FL (jfr 3:21 första stycket 3 FHL).

I sitt svar på utredningens inledningsvis (1.2) nämnda enkät utvecklade Sveriges advokatsamfund sin syn på bestämmelserna i 145a § KL (se *bilaga 1* under 5.2.3) och föreslog att det skulle utredas om bestämmelserna borde bibehållas. Samfundet ifrågasatte om de inte kunde falla bort och ersättas med en föreskrift av innebörd att konkursdomaren, alternativt rättens ombudsman, skulle underrätta inskrivningsdomaren om att konkurs inträffat samt att rättens ombudsman skulle svara för vederbörlig underrättelse för det fall att vid konkursens avslutande företagsintecknad egendom lämnats osåld; i det sistnämnda fallet kunde det enligt samfundet tänkas att rättens ombudsman borde göra en specificering av inteckningarna med angivande av de betalningar som utfallit på dessa.

Konkurslagskommittén (Ju 1971:06) uttalade i sitt betänkande (SOU 1974:6) Förenklad konkurs m. m. att den situation som avsågs i 145a § KL kunde bli aktuell även vid förenklad konkurs samt att lagrummet i sin dåvarande avfattning dock inte kunde tillämpas vid sådan konkurs. Kommittén föreslog emellertid inga därav föranledda ändringar i paragrafen utan föreslog i stället att den skulle upphävas och att de berörda frågorna – i likhet med vad som skett beträffande fall som avsågs i 63 § utsökningskungörelsen – skulle regleras i administrativ ordning; de administrativa föreskrifterna borde utformas så att de kunde tillämpas även vid förenklad konkurs.²

I prop. 1975/76:210 om ändring i konkurslagen m. m. uttalades att det inte var möjligt att i det sammanhanget ta ställning till hur anmälningskyldigheten i sakligt hänseende borde vara utformad i fortsättningen. Fördenskull borde endast en nödvändig anpassning av 145a § KL till den nya handläggningsformen för mindre konkurser göras. Lättast kunde det ske, om underrettelskyldigheten flyttades över från rättens ombudsman till förvaltaren. Med en sådan lösning borde bestämmelsen tills vidare kunna stå kvar i KL.³

I prop. 1978/79:105 med förslag till ändring i konkurslagen m. m. uttalade departementschefen att 145a § inte kunde stå kvar oförändrad, eftersom rättens ombudsman skulle avskaffas. Han uttalade vidare att den lösning som föreslagits i prop. 1975/76:210 borde väljas och att den i paragrafen avsedda underrättelskyldigheten sålunda borde flyttas över från rättens ombudsman till förvaltaren. Dessutom föreslogs att "inskrivningsdomaren" i lagtexten skulle bytas ut mot "inskrivningsmyndigheten".⁴ Genom den ovan nämnda lagändringen (SFS 1979:340) jämkades paragrafens lydelse i enlighet med förslaget. I de genom samma lagändring införda reglerna om handläggning av mindre konkurs intogs – i 185g § – en hänvisning till 145a § KL.

² SOU 1974:6 s. 186.

³ Prop. 1975/76:210 s. 196.

⁴ Prop. 1978/79:105 s. 316 (NJA II 1979 s. 79).

Med anledning av vad advokatsamfundet föreslagit vill utredningen till en början anmärka att konkursdomaren sedan den 1 juli 1967 är skyldig att underrätta inskrivningsdomaren om konkurs.⁵ Utredningen vill vidare erinra om att en beviljad företagsinteckning även omfattar rörelseegendom i ny verksamhet som näringsidkaren börjar efter konkursen; en förutsättning för detta är dock att den nya verksamheten är sådan som inteckningen avser. Om näringsidkaren är ett aktiebolag, som upplöses genom konkursens avslutande (jfr 13:19 aktiebolagslagen), kan någon fortsatt verksamhet givetvis inte förekomma. Därmed är emellertid inte sagt att en före konkursen beviljad inteckning skulle sakna all betydelse efter det att konkursen avslutats. Inteckningen kan sålunda få betydelse vid eventuell efterutdelning enligt 148 § KL. Situationen är likartad, om konkursgäldenären är en ekonomisk förening; en ekonomisk förening, vars konkurs avslutats med överskott, måste dock ej nödvändigtvis träda i likvidation utan kan fortsätta sin verksamhet.⁶

Mot bakgrund av vad som nu sagts har utredningen – som ej är övertygad om att underrättelseskyldigheten behöver vara särskilt betungande för konkursförvaltarna – inte funnit skäl att föreslå några principiella ändringar i den anmälningsskyldighet som enligt 145a § åvilar förvaltaren. Ett upphävande av anmälningsskyldigheten i fall då gäldenären är juridisk person, som upplöses genom konkursen, borde för övrigt grundas på en reglering i FHL enligt vilken inteckningarna i sådana fall blev helt utan verkan. En så genomgripande ändring av vad som nu gäller enligt 14 § FL har utredningen emellertid inte velat föreslå.

Utredningen finner tveksamt om det är lämpligt att reglera konkursförvaltarens åligganden i administrativ ordning;⁷ prövningen av frågan om vad som hör hemma i KL och i konkursförordningen ankommer emellertid närmast på konkurslagskommittén.⁸ Utredningen föreslår därför – utöver vissa språkliga ändringar – endast sådana jämkningar i paragrafens lydelse att den blir anpassad till FHL:s nya rättighetskonstruktion och dess system med hypoteksbrev i stället för intecknade skuldebrev. Som nämnts i motiveringen till 2:6 FHL (9.1.3) medför den nya konstruktionen i detta sammanhang även en saklig ändring i det att räntebetalning blir lika relevant för inteckningens fortsatta verkan som kapitalbetalning nu är.

Vad gäller paragrafens andra stycke har utredningen övervägt att föreslå att förvaltarens anteckning på hypoteksbrevet skall avse, inte att betalning lyfts utan i vad mån inteckningen till följd av utfallen betalning blivit utan verkan.⁹ Sådant bör dock inte antecknas förrän utdelningsförslaget vunnit laga kraft. Emellertid kan inteckningsborgenären dessförinnan ofta lyfta betalning (se 141 och 143–144 §§ KL) och då måste rimligen betalningen antecknas på hypoteksbrevet. Att för sådana fall kräva att hypoteksbrevet företes än en gång för anteckning om att inteckningen blivit utan verkan framstår som en onödig omgång; för övrigt är det inte säkert att inteckningsborgenären kan förmås att medverka till en sådan åtgärd när han redan fått betalt. I fall då betalning lyfts först sedan utdelningsförslaget vunnit laga kraft skulle anteckning på hypoteksbrevet däremot kunna avse att inteckningen – helt eller delvis – blivit utan verkan. Utredningen anser emellertid att det vore olämpligt att ha olika regler för dessa skilda situationer och föreslår därför generellt att anteckningen skall avse i vad mån betalning lyfts.

Om inteckningsborgenärens fordran är grundad på löpande fordringshand-

⁵ Se 21 § KL i dess lydelse enligt SFS 1967:144 samt därefter 9 § konkursförordningen (1975:256) och numera 13 § konkursförordningen (1979:801).

⁶ Se 94 § lagen om ekonomiska föreningar.

⁷ Jfr U X s. 71.

⁸ Jfr prop. 1978/79:105 s. 155 f.

⁹ Jfr 42 § kungörelsen om exekution i fast egendom.

ling, måste förvaltaren givetvis se till att denna handling återställs eller förses med anteckning om verkställd betalning. Detta är emellertid inte något som är specifikt för fordringar som säkerställts med företagshypotek och det saknas därför anledning att föreslå särskilda bestämmelser om detta.¹⁰

Som redan nämnts innehåller KL:s bestämmelser om handläggning av mindre konkurs en hänvisning till 145a § KL. I mindre konkurser skall något formellt klanderförfarande inte äga rum i fråga om det utdelningsförslag, som förvaltaren enligt 185e och 185f §§ KL skall upprätta och tillställa konkursdomaren.¹¹ Sedan konkursdomaren kungjort att utdelningsförslag upprättats, kan det däremot framställas invändningar mot förslaget inom en tid av två veckor efter det att kungörelsen varit införd i Post- och Inrikes Tidningar. Därefter skall konkursdomaren meddela beslut om fastställelse av utdelning i konkursen. I 185g § första stycket KL föreskrivs inledningsvis att förvaltaren, snarast efter det att beslut om fastställelse av utdelning i konkursen har vunnit laga kraft, skall tillställa borgenär de medel som tillkommer denne; detta gäller dock ej beträffande fordran som är beroende av villkor, som avses i 136 §, eller som är föremål för rättegång. I lagrummet föreskrivs vidare att förvaltaren, när medlen har tillställts borgenärerna, skall anmäla detta hos konkursdomaren och tillsynsmyndigheten. Avslutningsvis föreskrivs att om betalning utfallit på kapitalbeloppet av fordran, till säkerhet för vilken företagsinteckning meddelats, gäller 145a §.

Innebörden av hänvisningen till 145a § KL måste vara dels att förvaltaren skall anteckna betalningen på inteckningshandlingen, dels att förvaltaren snarast efter utbetalningen – vilken ju inte skall ske förrän beslutet om fastställelse av utdelning vunnit laga kraft¹² – skall göra anmälan därom till inskrivningsmyndigheten och därvid sända in beslutet om fastställelse av utdelning eller annan handling som visar fördelningen. Enligt utredningens mening är det därmed något missvisande att säga att 145a § "gäller". I sistnämnda paragraf är tidpunkten för anmälingsskyldighetens inträde nämligen knuten till det formella klanderförfarande som i ordinär konkurs skall äga rum i fråga om framlagt utdelningsförslag. Utredningen föreslår därför – utöver vissa språkliga ändringar samt sådana redaktionella ändringar som påkallas av den nya rättighetskonstruktionen och dess system med hypoteksbrief – en mindre jämkning av den i 185g § KL intagna hänvisningen till 145a §.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.4 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

4 kap. 29 §

Av 4:29 första stycket UB följer att gäldenären, när utmätning beslutats, inte får förfoga över egendomen till skada för sökanden. Bestämmelsen skall enligt andra stycket ej utgöra hinder mot pantsättning av pantbrev eller annan inteckningshandling som gäller i egendomen. Med annan inteckningshandling avses enligt förarbetena även företagsinteckning, trots att sådan inteckning inte medför panträtt.¹ I andra stycket upptas även en hänvisning till bestämmelser i 6:5 om förbud mot pantsättning av pantbrev eller annan inteckningshandling när den har tagits i förvar av kronofogdemyndigheten.

¹⁰ Jfr SOU 1974:6 s. 146, prop. 1978/79:105 s. 337 (NJA II 1979 s. 101) och Welamson s. 608.

¹¹ Jfr prop. 1978/79:105 s. 335 (NJA II 1979 s. 98).

¹² Om inteckningsborgenärens fordran är beroende av villkor, som avses i 136 § KL, eller om den är föremål för rättegång, skall inte utbetalning – och därmed inte heller anmälan till inskrivningsmyndigheten – ske förrän det suspensiva villkoret uppfyllts resp. rättegången blivit slutligt avgjord; se prop. 1978/79:105 s. 337 (NJA II 1979 s. 101 f).

¹ Se UBprop. s. 470.

6:5 är inte tillämplig på företagsinteckning men utredningen föreslår att det lagrummet skall kompletteras med regler om förbud mot pantförskrivning av hypoteksbrev i den mån det är obelånat och om åtgärder till säkerställande av sådant förbud. Utredningsförslaget jämför förevarande lagrum så att hänvisningen skall kunna avse också dessa bestämmelser.

6 kap. 5 §

I nuvarande 4:29 UB är fastslaget, dels att gäldenären ej äger förfoga över utmätt egendom till skada för utsökningsborgenären, dels att det likväl är gäldenären obetaget att pantsätta pantbrev eller annan inteckningshandling – dvs. bl. a. företagsinteckning – som må gälla i egendomen. Denna handlingsfrihet kan gäldenären utnyttja till att skaffa medel för att betala utsökningsfordringen; det är också meningen² och väl motiverat, inte minst ifall det som utmätts bara är en del av rörelseegendom i intecknad näringsverksamhet. Men han kan också utnyttja samma handlingsfrihet till att rättshandla till skada för utsökningsborgenären, eftersom pantsättning av inteckningshandlingen ger upphov till rätt som konkurrerar med utmätningen i kraft av den kanske dessförinnan meddelade inteckningens förmånsrätt.³ Föreskrifterna i 6:5 UB ger följdriktigt kronofogdemyndigheten befogenhet att kontrollera gäldenärens bruk av obelånad inteckningshandling – dock ej företagsinteckning – genom att ta handlingen i förvar med verkan att den därefter inte får pantförskrivas utan myndighetens tillstånd. Eftersom gäldenären genom åtgärden berövas besittningen till inteckningshandlingen, kan han inte sedan lämna den som pant till annan. Och utredningen går ut från att han inte kan lagligen bryta myndighetskontrollen, straffsanktionerad enligt 17:13 brottsbalken, så enkelt som genom att pantsätta handlingen och, med tillämpning av lagen om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man, underrätta kronofogdemyndigheten därom. I den mån dylikt skulle vara till skada för utsökningsborgenären (jfr 4:29 första stycket UB) måste det enligt utredningens mening vara verkningslöst, vare sig man menar att rättshandlingen kan göras gällande mot borgenären endast med stöd av god tro hos tredje mannen⁴ eller man betraktar denuntiation till den kontrollerande myndigheten såsom rättsligt överksam i sig själv; utredningen ger för sin del företräde åt det förstnämnda betraktelsesättet. Det hör emellertid till bilden att inteckningshandling, som redan är belånad då egendomen utmäts och som alltså befinner sig i tredje mans besittning, inte kan tas i förvar av kronofogdemyndigheten och att myndigheten inte ens kan förbjuda tredje mannen att förfoga över inteckningshandlingen; den föreskrift av sådant slag som 6:7 UB innehåller synes nämligen ej vara avsedd för andra fall än dem då inteckningshandlingen själv är utmätningsföremål. Gäldenären kan alltså okontrollerat öka belastningen på redan belånad inteckningshandling i den mån där ryms överhypotek och därigenom tillika öka lånebelastningen på den intecknade och helt eller delvis utmäta egendomen intill inteckningsbeloppet jämte borgenärstilllägg om 15 %; men det rör sig här om inteckning som grundar ägarhypotek och det är således egentligen bara med borgenärstillägget som den ökade belastningen behöver gå ut över utsökningsborgenären.

Som framgått i den allmänna motiveringen (3.2) föreslår utredningen varken att företagsinteckning skall ge upphov till ägarhypotek eller att

² Se UBprop. s. 467.

³ Se 9 § FRL.

⁴ SOU 1965:14 s. 86.

hypoteksbrev skall kunna, såsom pantbrev, tas i mät. Utan att vilja rubba den i 4:29 UB nedlagda ordningen vill utredningen emellertid resa hinder mot att näringsidkare, i vars rörelseegendom borgenär vunnit utmätning, förfogar över hypoteksbrev i verksamheten till skada för utsökningsborgenären, en skada som typiskt sett kan bli desto större som denne inte behövt räkna med att stå tillbaka för ägarhypotek i den mån hypoteksbrevet är obelånat; utredningen erinrar om att motiven till 6:5 UB förutskickat att problemet skulle bli löst under utredningens händer.⁵ För detta ändamål är det enligt utredningens mening inte nog att kronofogdemyndigheten skall äga ta det obelånade hypoteksbrevet i förvar med verkan att det ej kan pantsättas. Myndigheten måste också kunna ta kontroll över befintliga överhypotek på belånade, och således hos tredje man förvarade, hypoteksbrev. För att tillgodose dessa syften föreslår utredningen bestämmelser i ett andra och ett tredje stycke till denna paragraf. Bestämmelserna skall uttömmande reglera kontrollen av hypoteksbrev i verksamhet vars rörelseegendom blivit föremål för utmätning; paragrafens nuvarande föreskrifter, som alltså kommer att utgöra dess första stycke, förblir då tillämpliga enbart på panträttsliga inteckningshandlingar.

Andra stycket ger kronofogdemyndigheten befogenhet att, då utmätt lös egendom hör till näringsverksamhet och (vilket är underförstått) således kan omfattas av företagshypotek, meddela näringsidkaren förbud att utan myndighetens tillstånd pantförskriva hypoteksbrev i den berörda verksamheten i den mån det ej utgör säkerhet för fordran. Befogenheten skall således gälla både helt obelånade hypoteksbrev och delvis belånade sådana; utredningen har därför inte kunnat föreslå något på grund av omhändertagandet automatiskt verkande förbud såsom det nu föreskrivna, ty det hos tredje man befintliga och endast delvis belånade hypoteksbrevet bör myndigheten uppenbarligen inte kunna ta i förvar.

Tredje stycket ger till en början kronofogdemyndigheten samma befogenhet att ta helt obelånat hypoteksbrev i förvar som paragrafen för närvarande föreskriver med avseende på pantbrev. Därtill fogar förslaget befogenhet för myndigheten att – med underrättelse till tredje man, hos vilken delvis belånat hypoteksbrev finns, om utmätningen i rörelseegendomen och pantsättningsförbudet för näringsidkaren – förbjuda tredje mannen att lämna ut hypoteksbrevet utan myndighetens tillstånd.

Verkan av att näringsidkaren meddelas pantsättningsförbud och hypoteksbrevet tas i förvar blir enligt förslaget att näringsidkaren faktiskt inte kan pantsätta hypoteksbrevet vare sig genom att överlämna det som pant till annan eller genom att pantförskriva det och underrätta innehavaren (kronofogdemyndigheten) därom; såtillvida kommer förslaget att motsvara nuvarande reglering rörande pantbrev. Verkan av att kronofogdemyndigheten förbjuder tredje man, som innehar belånat hypoteksbrev i den berörda näringsverksamheten, att lämna ut hypoteksbrevet utan myndighetens tillstånd skall enligt utredningens mening bli den att näringsidkaren inte kan utnyttja hypoteksbrevet för ny kredit. Ty sedan tredje mannen fått del av förbudet, får han anses utöva besittningen till hypoteksbrevet för kronofogdemyndighetens räkning i den mån det rymmer överhypotek. Hans läge blir snarlikt det som han skulle vara i om han i stället mottagit underrättelse om andrahandspansättning av hypoteksbrevet till annan kreditgivare. Och så som man i det läget

⁵ Se UBprop. s. 522. Jfr även *bilaga 1* under 2.2.10.

bedömer i vad mån överhypotek föreligger får man också pröva i vad mån kronofogdemyndigheten har skäl att gripa in för att ta kontroll över ett hos tredje man förvarat och delvis belånat hypoteksbrev; man får följaktligen tillämpa samma grundsatser som då det gäller att bestämma tillgängligt överhypotek på ett pantbrev. Ifall tredje mannen, sedan han fått del av kronofogdemyndighetens förbud att lämna ut hypoteksbrevet, mottar under rättelse om andrahandspansättning av hypoteksbrevet till annan kreditgivare, finner utredningen det självfallet att han underrättar denne kreditgivare om kronofogdemyndighetens förbud.

8 kap. 13 §

Om utmätt egendom svarar för företagsinteckning, har inteckningshavaren enligt 139 § 2 mom. UL rätt att få betalning ur köpeskillingen, ifall han framställt yrkande om detta inom tid som i 1 mom. anges beträffande sjöpanträtt och luftpanträtt, dvs. före auktionen eller, om egendomen har sålts under hand, före köpeskillingsfördelningen. Detta gäller dock inte i den mån sådan betalning måste anses obehövlig för att trygga inteckningshavarens och efterföljande inteckningshavarens rätt. Vid prövningen härav skall hänsyn tas även till sådan egendom som gäldenären på annat sätt än genom företagsinteckningen har ställt som säkerhet för inteckningshavarens fordran.⁶

I UB har motsvarande bestämmelser tagits upp i 8:13. Regleringen i denna paragraf avviker dock i tre hänseenden från vad som gäller nu.⁷ För det *första* kan inte bara inteckningshavarens utan även hyresvärdens och jordägarens fordran som avses i 5 § första stycket 1 FRL beaktas när egendom som omfattas av förmånsrätten har utmätts för annans fordran. För det *andra* har lagtexten utformats så att det skall framgå att överskott, som uppkommer sedan utmätningssökanden har fått betalt före företagsinteckningshavare som yrkat betalning i målet, icke skall tillkomma gäldenären utan tilldelas inteckningshavaren. Vad som sålunda skall gälla i fråga om inteckningshavare skall även gälla i fråga om borgenär med förmånsrätt enligt 5 § första stycket 1 FRL. För det *tredje* har paragrafen – till skillnad från det nuvarande lagrummet, som endast tar sikte på rätt till betalning ur köpeskillingen för exekutivt försäld egendom – utformats med tanke på att utmätt egendom som belastas av nu ifrågasvarande förmånsrätter kan utgöras av fordran, som drivs in i stället för att säljas.

I inledningen till paragrafens första stycke föreslår utredningen en redaktionell ändring som följd av att det hittillsvarande systemet med företagsinteckning till säkerhet för fordran enligt FHL ersätts av en efter mönster av JB forrad rättighetskonstruktion. Utredningen föreslår vidare en mindre jämkning i slutet av paragrafens första stycke. Den föranleds av att hypoteksegendomen enligt 1:5 FHL även skall omfatta kontanta medel. Också när sådan egendom utmätts bör borgenärer som har förmånsrätt i egendomen enligt 5 § FRL och som vill ha betalt ur egendomen anmäla sina fordringar senast när fördelning skall äga rum.

Vad gäller de fall då borgenär med förmånsrätt enligt 5 § FRL har att anmäla sin fordran senast när fördelning skall äga rum, dvs. då borgenären vill ha betalt ur annan egendom än sådan som sålts på offentlig auktion, vill utredningen anmärka att frågan huruvida fördelning skall äga rum kan vara

⁶ Beträffande förarbetena till 139 § 2 mom. UL se U IV s. 102 ff och 126 ff samt prop. 1967:16 s. 97 ff, 136 ff, 163 och 223 f (NJA II 1967 s. 337 ff).

⁷ Se UBprop. s. 589 ff.

svävande intill dess någon borgenär påfordrat betalning enligt 8:13 UB. Av 13 kap. UB följer nämligen att till kronofogdemyndigheten influtna medel kan redovisas till utmätningssökanden utan fördelning om ingen annan yrkat betalning ur det utmätta. Så länge något yrkande inte framställts måste man alltså räkna med att fördelning ej skall äga rum men trots detta måste sådant yrkande framställas innan "fördelning skall äga rum". Vidare framgår av UBprop. s. 591 att tanken är att i bestämmelser som regeringen meddelar bl. a. skall föreskrivas att kronofogdemyndigheten skall underrätta känd borgenär, som har förmånsrätt i utmätt egendom enligt 5 § FRL, före fördelningen, om utmätt egendom säljs under hand eller utmätt fordran drivs in.⁸ Men om ingen borgenär ännu fordrat betalning enligt 8:13 UB då underrättelsen skall sändas, måste kronofogdemyndigheten rimligtvis räkna med att det inte skall ske någon fördelning. Underrättelsen lär då få innehålla att utbetalning kommer att ske viss dag och att anmälan enligt 8:13 UB måste göras dessförinnan. Om ingen borgenär enligt 8:13 UB anmält sin fordran på utbetalningsdagen, kan man kanske jämställa utbetalningen med fördelning och alltså anse att rätten till vidare anmälan blir avskuren genom utbetalningen. Men om någon borgenär på utbetalningsdagen anmält anspråk enligt 8:13 UB, lär fördelning kunna bli behövlig. Och med hänsyn till den prövning som skall ske enligt 8:13 andra stycket UB är det kanske inte säkert att fördelning kan äga rum på den avsedda utbetalningsdagen. Om kronofogdemyndigheten därför bestämmer att fördelning skall äga rum viss senare dag, förlängs den förut angivna fristen för att anmäla fordran i motsvarande mån; enligt 8:13 UB kan ju ytterligare anspråk anmälas intill fördelningen.

Mot bakgrund av vad nu sagts har utredningen övervägt att föreslå att paragrafens första stycke också skall ändras så att anmälningsfristen, när fråga ej är om försäljning på offentlig auktion, skall löpa ut på viss dag som kronofogdemyndigheten bestämmer. Första stycket skulle då kunna avslutas på följande sätt: "om han anmäler sin fordran hos kronofogdemyndigheten innan egendomen säljs på offentlig auktion eller, om sådan försäljning ej äger rum, senast den dag kronofogdemyndigheten bestämmer". Utredningen har emellertid avstått från att föreslå sådan ändring i paragrafen, eftersom uttrycket "senast när fördelning skall äga rum" förekommer i flera andra paragrafer i UB. Emellertid torde frågan förtjäna att uppmärksammas då tillämpningsföreskrifter utarbetas till UB.

13 kap. 17 §

Enligt 13:17 första stycket UB skall, när medel betalas ut, iaktas vad som i allmänhet gäller om skyldighet för borgenär att förete eller återställa fordringsbevis eller säkerhet som har lämnats för fordran. I andra stycket föreskrivs att pantbrev i skepp eller fastighet skall företas även om borgenären ej är skyldig att återställa pantbrevet, om inte kronofogdemyndigheten finner skäl att medge undantag. Detsamma gäller skuldebrev som är in-tecknat i annan egendom. Till sistnämnda kategori hör företagsinteckning medan hypoteksbrev kommer att höra till samma kategori som pantbrev. Lydelsen av andra stycket föreslås jämkad i enlighet härmed.

⁸ Jfr 96 a § och 91 § 5 mom. UL samt 9:8 första stycket UB.

Ikraftträdande

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.5 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

I 15:8 föräldrabalken finns föreskrifter om nedsättning av omyndigs pantbrev, skuldebrev och andra värdehandlingar, till vilka företagsinteckning torde höra. Hypoteksbrev kommer också att höra till denna kategori av handlingar, vilket utredningsförslaget markerar genom att ta med sådan handling bland de skilda typer av värdehandlingar som räknas upp i paragrafens första stycke.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.6 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

Enligt 21:3 ärvdabalken i dess lydelse fr. o. m. den 1 juli 1981 (SFS 1981:359)¹ medges dödsbodelägare, då flera sådana finns, rätt att säga upp skuld efter den döde till betalning sex månader efter uppsägningen. Motsvarande uppsägningsrätt föreligger då allmänna arvsfonden är ensam dödsbodelägare. Om borgenären till säkerhet för sin fordran har panträtt i fast egendom eller tomträtt eller har inteckning, kan uppsägningen avvärjas genom en inom tre månader avgiven förklaring av borgenären att han vill hålla sig endast till säkerheten och sålunda avstår från sin personliga fordringsrätt. Med inteckning åsyftas varje slag av inteckning, således även företagsinteckning. För att bl. a. anpassa lydelsen till den nya rättighetskonstruktionen i FHL föreslås en redaktionell ändring av lagrummet. Uttrycket "panträtt på grund av inteckning" skall täcka all panträtt på grund av inteckning, dvs. panträtt i fast egendom, tomträtt och skeppsegendom samt i luftfartyg och reservdelar till luftfartyg.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.7 Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)

I 5 § FRL finns regler om förmånsrätt i lös egendom som hör till näringsverksamhet vari företagsinteckning kan meddelas. Till följd av den nya konstruktion som rätt på grund av företagsinteckning fått i FHL föreslås lydelsen jämkad. Ingen ändring i sak föreslås. Av punkten 4 i övergångsbestämmelserna till FHL följer att förmånsrätten endast gäller i sådan egendom som avses i 4 § FL för det fall egendomen vid FHL:s ikraftträdande är utmätt eller näringsidkaren då är försatt i konkurs (jfr 9.1.6).

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

¹ Prop. 1980/81:48 och LU 1980/81:11.

9.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1945:50 s. 1) om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva

I 3a § lösöreköpslagen finns en hänvisning till bestämmelser i FL enligt vilka köp av lös egendom i visst fall är utan verkan, bestämmelser som nu har fått motsvarighet i 1:7 andra stycket FHL. De har därvid, utan att någon ändring i sak är åsyftad, fått en annan avfattning. Lydelsen av 3a § föreslås anpassad till formuleringen i FHL. Dessutom föreslås att hänvisningen till FL ersätts med en hänvisning till den nya lagen.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling

Enligt SFS 1981:770 kommer vissa ändringar i lagen om dödande av förkommen handling att träda i kraft den 1 januari 1982.¹ Utredningen har funnit det lämpligt att bygga sitt förslag på lagens nya lydelse.

Lagen innebär bl. a. att vissa handlingar, som kan antas ha förstörts eller kommit bort, får dödas på begäran av den som har förlorat handlingen. Bestämmelserna i lagen är tillämpliga i första hand på löpande skuldebrev och andra handlingar vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller att påkalla fullgörande av någon annan förpliktelse. Med FHL:s ståndpunkt utgör ett hypoteksbrev inte någon sådan handling. Enligt allmänna obligationsrättsliga grundsatser är gäldenären likväl berättigad att få tillbaka hypoteksbrevet vid betalning, eftersom han annars skulle bli betagen möjlighet att på nytt utnyttja hypoteksbrevet för creditsäkerhetsändamål. Lagens dödningbestämmelser har genom ändringar i samband med JP gjorts tillämpliga även på pantbrev. Enligt utredningens mening bör även hypoteksbrev på grund av in-teckning i näringsverksamhet kunna dödas med tillämpning av lagens bestämmelser. Eftersom beviset om in-teckningen (hypoteksbrevet) inte längre kommer att kunna sortera under uttrycket "in-tecknad fordringshandling", krävs ändringar i 1, 2, 4, 8, 10 och 13 §§. Det föreslås därför att sistnämnda uttryck i flertalet av de nämnda paragraferna ersätts med "annan in-teckningshandling", ett uttryck som kommer att inbegripa även hypoteksbrev. Dessutom föreslås att termen hypoteksbrev förs in i texten i 1, 10 och 13 §§.

Enligt den nuvarande ordningen skall ansökan om dödande av företagsin-teckningshandling, i likhet med ansökan om dödande av andra in-tecknade fordringshandlingar, göras hos rätten i den ort där vederbörande in-skrivningsmyndighet är (2 §). Uttrycket in-skrivningsmyndighet i denna paragraf bör, liksom i 10 och 13 §§, kunna stå kvar för att i framtiden beteckna också den in-skrivningsmyndighet som för företagsin-teckningsregistret. Följden blir då att, om utredningens förslag att en central myndighet skall föra detta register (se 8.4) godtas, endast en tingsrätt blir behörig att handlägga ärenden om dödning av hypoteksbrev eller företagsin-teckning; detta har utredningen funnit böra accepteras.

I 10 och 13 §§ finns också bestämmelser om anteckning i "fastighets- eller tomträttsboken" resp. i "fastighetsboken eller annan in-skrivningsbok" och

¹ Jfr UPprop. s. 40 f och 186 f, prop. 1980/81:172 och LU 1980/81:27.

enligt 14 § andra stycket har bestämmelserna om annan inskrivningsbok än fastighetsbok motsvarande tillämpning på skepps- och skeppsbyggnadsregistren. Utredningen föreslår att nämnda uttryck ersätts med uttrycket "inskrivningsbok eller inskrivningsregister". Under beteckningen inskrivningsregister kommer då att falla det föreslagna företagsinteckningsregistret, skepps- och skeppsbyggnadsregistren samt fastighetsrättsliga inskrivningsregister som avses i LIR. Bestämmelsen i 14 § andra stycket kan därmed utgå.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Enligt 52 § 2 mom. lagen om arvsskatt och gåvoskatt får efter tillstånd av beskattningsmyndigheten skuldebrev, till säkerhet för vilket inteckning meddelats i boet tillhörig egendom, gälla som betalningsmedel intill visst belopp när dödsbo skall erlägga arvsskatt enligt 54 § samma lag. Detsamma gäller skuldförbindelse med säkerhet av sådant skuldebrev. En förutsättning är dock bl. a. att det intecknade skuldebrevet fastställts att gälla inom det värde, till vilket den intecknade egendomen tagits upp i ärendet angående arvsskattens fastställande. Lydelsen föreslås jämkad för att anpassas dels till panträttskonstruktionen i både JB och SjöL, dels till den nya konstruktionen av rättigheten i FHL. Därutöver föreslås vissa språkliga ändringar.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.11 Förslaget till lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)

Enligt 1 § andra stycket lagsökningslagen kan en borgenär genom lagsökning söka betalning ur egendom vari företagsinteckning gäller, om han har inteckning i egendomen till säkerhet för sin fordran. Motsvarande gäller om för skriftlig fordran till en borgenär skriftligen upplåtits panträtt i fast egendom eller skeppsegendom.

Eftersom rätt på grund av företagsinteckning föreslås bli reviderad för att anpassas till panträttskonstruktionen i JB föreslås att avfattningen av bestämmelsen i 1 § andra stycket jämkas. Av samma skäl föreslås en jämkning i 2 § första stycket. Dessutom föreslås vissa språkliga ändringar.

Ändringarna i lagsökningslagen bör träda i kraft samtidigt med övriga lagändringar. De materiella regler som följer av övergångsbestämmelserna till FHL skall iakttas även i lagsökningsmål och den nya lydelsen av 1 och 2 §§ lagsökningslagen avser att reglera alla fall då äldre inteckning åberopas, oavsett om rättsverkningarna av den äldre inteckningen skiljer sig från rättsverkningarna av hypoteksbrev.

Enligt gällande lag kan, om äldre inteckningshandling utgör säkerhet för muntlig fordran, lagsökning äga rum på grund av inteckningshandlingen, om betalning söks ur egendom vari inteckningen gäller. Enligt förslaget till ändring av lagsökningslagen kan lagsökning inte äga rum om inte fordringen grundas på skriftligt bevis och företagshypotek ställts skriftligen. Om borgenär har fordran som grundas på själva inteckningshandlingen, är det utan vidare klart att lagsökning även framdeles kan grundas på handlingen. Detta gäller

även om inteckningshandlingen inte är förenad med personlig fordran utan endast ger rätt till betalning ur den intecknade egendomen. Inteckningshandlingen utgör då skriftligt bevis om fordringsförhållandet. För andra fall föreslås en övergångsbestämmelse, enligt vilken lagsökning enligt 1 § andra stycket i dess nya lydelse får göras med åberopande av inteckningshandlingen. Härvid förutsätts att sökanden uppger beloppet av sin muntliga fordran. Om det görs invändning som rör fordringen eller pantförskrivningen och invändningen inte kan lämnas utan avseende, är borgenärens rätt att anse som tvistig. Målet skall då hänskjutas till rättegång.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.12 Förslaget till lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308)

11 §

I denna paragraf ges bestämmelser om stämpelskatt för inteckning. I särskilda punkter i paragrafens tredje stycke anges vissa fall då skatteplikt inte föreligger. Det föreslås att punkterna 4 och 6 kompletteras så att även hypoteksbrev omfattas av bestämmelserna. Anledningen är att inteckningsbeviset inte längre kan sortera under intecknad fordringshandling. En företagsinteckning kan som tidigare nämnts sträckas ut till att belasta ytterligare verksamhet. Sådan utsträkningsåtgärd företas i dag utan något uttryckligt lagstöd. När möjligheten till utsträckning nu föreslås reglerad i 3:14 FHL bör, i likhet med vad som gäller i fråga om fastigheter och luftfartyg, i stämpelskattelagen anges att skatteplikt inte föreligger när företagsinteckning ströks ut till att omfatta ytterligare näringsverksamhet. En bestämmelse härom föreslås intagen i punkt 5. Dessutom föreslås vissa språkliga ändringar i paragrafen.

32 och 36 §§

Bestämmelsen i 32 § första stycket b) om vem som i förhållande till statsverket svarar för erläggandet av skatt för inteckning föreslås kompletterad så att den omfattar också den som är behörig att ansöka om inteckning i näringsverksamhet. Behörighet att medge inteckning kommer därefter endast att förekomma i fråga om luftfartyg eller luftfartyg och reservdelar. Till förtydligande härav föreslås lagrummet ändrat redaktionellt. Vidare bör 36 § fjärde stycket kompletteras så att hypoteksbrev inte får lämnas ut förrän skatten betalats. Ingreppen har föranlett en del språkliga ändringar i paragraferna.

Ikraftträdande

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:882) om säkerhet för skattefordringar m. m.

12 § lagen om säkerhet för skattefordringar m. m. anges att säkerheten får bestå av pant, borgen eller företagsinteckning. Ordet företagsinteckning föreslås utbytt mot företagshypotek. Även 4 § föreslås jämkad till sin avfattning för att anpassas till FHL:s konstruktion av säkerheten och dess terminologi.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

9.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:775) om införande av utsökningsbalken

25 § lagen om införande av utsökningsbalken innehåller föreskrifter om hur företagsinteckning som gäller i skepp skall beaktas vid exekutiv försäljning enligt 10 kap. UB. Såsom anförts i motiven till punkt 8 i övergångsbestämmelserna till FHL kan ett skepp på grund av föreskrifterna i punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen (1973:1067) om ändring i FL omfattas av företagsinteckning när FHL träder i kraft. Enligt punkt 8 i övergångsbestämmelserna till FHL skall skeppet i så fall i stället omfattas av företagshypotek på grund av sådan inteckning. Utredningen föreslår att förevarande stadgande anpassas till nämnda förhållande.

Tidpunkten för ikraftträdandet bör bestämmas av regeringen.

Särskilt yttrande

av experterna Jan Heuman och Inga-Britt Törnell

Vi är i en fråga av annan mening än utredningsmannen och övriga experter. Vi anser nämligen att möjligheten att begränsa en företagsintecknings territoriella omfattning till kommun också bör avskaffas och att i fortsättningen – främst av praktiska skäl – endast s. k. riksinteckning skall stå öppen. I övrigt är vi ense med majoriteten. Till utveckling av vår ståndpunkt anför vi följande.

Företagsinteckning kan enligt gällande regler omfatta näringsverksamhet bedriven i ett län eller i en eller flera kommuner i länet. Aktiebolag har härutöver möjlighet att inteckna verksamhet i hela riket liksom i flera län. Utredningen föreslår att alla näringsidkare i fortsättningen skall kunna få riksinteckning medan möjligheten att begränsa inteckning till ett eller flera län skall slopas. Att lokalisera företagsinteckning till en eller flera kommuner skall enligt utredningen fortfarande vara möjligt. Utredningen föreslår vidare att samtliga ärenden om företagsinteckning fortsättningsvis skall handläggas av en för riket gemensam inskrivningsmyndighet i stället för som i dag av 24 olika inskrivningsmyndigheter.

Ändringar i kommunindelning får till följd att giltighetsområdet för en företagsinteckning, som är lokaliserad till en eller flera av de berörda kommunerna, ändras eller att området för en företagsinteckning inte längre överensstämmer med gällande kommunindelning. Indelningsändringarnas inverkan på redan meddelade företagsinteckningar har ökat genom de ändringar som i detta hänseende genomfördes i lagen om företagsinteckning med verkan fr. o. m. den 1 januari 1974.

Verkningarna på företagsinteckningar av ändringar i den kommunala indelningen har medfört krav på omfattande kontroller vid inskrivningsmyndigheterna, eftersom en ny inteckning i näringsverksamhet inte får avvika till omfattningen från redan tidigare meddelade inteckningar i samma rörelse och eftersom inteckning inte får beviljas i område som inte utgör administrativ enhet eller enheter. För att kunna genomföra erforderliga kontroller fordras – förutom kunskap om relevanta indelningsändringar – relativt betungande kontakter mellan de olika inskrivningsmyndigheterna, innefattande utbyte av handlingar, upprättande av listor m. m. (jfr bilaga 6). Med en riksmyndighet bortfaller behovet av dessa kontakter mellan olika inskrivningsmyndigheter. Kvar står emellertid behovet av kunskap om samtliga indelningsändringar som innebär att mark överförs från en kommun till en annan.

Skall, som utredningen föreslår, överföringen av uppläggen i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning till ett ADB-register ske successivt,

innebär detta att personalen på den nya riksmyndigheten också måste inhämta och för lång tid framåt bevara kunskap om tidigare indelningsändringar i hela landet. Självfallet är det inte omöjligt att skapa garantier för att erforderlig kunskap i dessa hänseenden tillförs eller finns tillgänglig för berörd personal, i synnerhet om verksamheten på myndigheten bedrivs med hjälp av ADB. Ett system som bättre än vad som hittills varit fallet säkerställer att myndigheten erhåller underrättelser om alla indelningsändringar måste också tillskapas. Eftersom det inte kan undgås att reglerna om verkan av indelningsändring blir komplicerade och svårtillämpade (jfr motiveringen till 2:3 FHL), kommer det emellertid under alla förhållanden att medföra åtskillig möda för handläggarna på myndigheten att i varje enskilt fall avgöra verkan på en företagsinteckning av en – kanske långt tidigare – genomförd indelningsändring.

Undersökningar som gjorts av utredningens sekretariat har givit vid handen att antalet kommuninteckningar som meddelats efter den 30 juni 1967 är relativt litet i förhållande till det sammanlagda antalet meddelade företagsinteckningar. Det kan antas att begränsningen till kommun i många fall har berott på att näringsverksamheten redan tidigare varit belastad av förlagsinteckning som ju inte kunde omfatta större område än kommun. I andra fall kan orsaken ha varit att kreditgivaren slentrianmässigt begärt inteckning i kommun för näringsidkaren utan tanke på att lagen om företagsinteckning öppnat andra möjligheter. Antalet näringsidkare som använt kommuninteckning för att kunna särinteckna i olika kommuner bedriven verksamhet av samma art är enligt de genomförda undersökningarna försvinnande litet.

Mot denna bakgrund finner vi för vår del inte skäl föreligga att behålla möjligheten till kommuninteckning. Det finns inte någon anledning att anta att denna form av inteckningsbegränsning i fortsättningen kommer att användas i sådan utsträckning och på sådant sätt att det motiverar det tunga merarbete den kommer att medföra för riksmyndighetens personal. För de allra flesta näringsidkare torde det vara tillräckligt att de kan särinteckna *olika slags* verksamhet, som de bedriver inom landet. Skulle det i undantagsfall föreligga behov för någon näringsidkare att på annat sätt begränsa företagsinteckning återstår alltid möjligheten att bilda skilda juridiska personer för verksamheten inom olika områden.

Vad gäller redan meddelade kommuninteckningar föreslår vi att de i samband med ikraftträdandet av ny lagstiftning utvidgas till att omfatta hela riket; detsamma skulle då självfallet gälla i fråga om länsinteckningar. I det fåtal fall där hinder för sådan utvidgning föreligger får övervägas övergångsregler av samma slag som användes vid jordabalkens införande när det gällde gemensamt intecknade fastigheter.

Slutligen vill vi anmärka att vi ej har erinran mot att inteckning kan begränsas till verksamhet i mindre område än kommun (se 2 kap. 1 § andra stycket andra meningen FHL). Sådana inteckningar berörs ju ej av ändringar i kommunindelningen.

Bilaga 1 Utredningspromemoria nr 8

PM (1975-02-27) nr 8. Sammanställning av yttranden över utredningens PM (1972-10-30) nr 3

Inledning

I promemoria (1972-10-30) nr 3 lämnades en redogörelse för de viktigaste frågorna som utredningen angående företagsinteckning hade att ta ställning till. I promemorian redovisades frågorna under fem punkter, nämligen

1. Inteckningshandlingen m. m.,
2. Verkan av ändring i kommunal indelning m. m.,
3. Kretsen av inteckningsberättigade,
4. Egendom som omfattas av företagsinteckning och
5. Övriga frågor.

I skrivelser 1972-11-02 till inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga, fiskeristyrelsen, lantbruksstyrelsen och kommerskollegium hemställde utredningen om synpunkter på de lagstiftningsfrågor som behandlades i nyssnämnda promemoria och vad som i övrigt kunde vara angeläget för utredningen att beakta inom ramen för utredningsuppdraget. Tillfälle att framföra synpunkter på de aktuella frågorna bereddades samtidigt vissa intressesammanslutningar, nämligen

Svenska bankföreningen,
 Svenska spårbanksföreningen,
 Sveriges jordbrukskassaförbund,¹
 Svenska försäkringsbolags riksförbund,
 Svenska företagens riksförbund,
 Sveriges industriförbund,
 Svensk industriförening,
 Lantbrukarnas riksförbund,
 Sveriges hantverks- och industriorganisation,
 Motorbranschens riksförbund,
 Sveriges grässistförbund,
 Sveriges körmannaförbund,
 Kooperativa förbundet,
 Sveriges ad/okatsamfund,
 Föreningen Sveriges kronofogdar,
 Aktiebolaget Industri kredit,
 Aktiebolaget Företagskredit,
 Finansieringsföretagens förening,²
 Sveriges fistares riksförbund,

¹ Numera Sveriges för-
 eningsbankers förbund.

² Numera Finansbols-
 gens förening.

Svenska plantskolornas riksförbund,
Svenska samernas riksförbund,
Sveriges speditörförbund,
Sveriges marknadsförbund och
Svenska reklambyrå förbundet.

Av dessa sammanslutningar har Aktiebolaget Industrikredit, Aktiebolaget Företagskredit, Svenska plantskolornas riksförbund, Sveriges marknadsförbund och Svenska reklambyrå förbundet inte låtit sig avhöra. Däremot har Ackordscentralens stockholmsavdelning kommit in med yttrande. Dessutom har kommerskollegium vid sitt yttrande fogat av kollegiet inhämtade yttranden från Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Gävle³ och Ackordscentralens stockholmsavdelning.

Sveriges jordbrukskassförbund har avgivit sitt yttrande efter samråd med centralkassorna för jordbrukskredit och med Jordbrukets bank, Sveriges allmänna hypoteksbank och Lantbrukarnas riksförbund.

Lantbrukarnas riksförbund har i sitt yttrande ej uttalat annat än att man i huvudsak kan ansluta sig till de i Sveriges jordbrukskassförbunds yttrande upptagna synpunkterna.

De inkomna yttrandena har i vad de avser frågan om verkan på företagsinteckning av administrativ nyindelning redan redovisats i utredningens promemoria (1973-03-25) nr 5.⁴

I nu föreliggande promemoria redovisas yttrandena i övrigt under följande avsnitsrubriker:

1. Allmänna synpunkter
2. Inteckningshandlingen m. m.
3. Kretsen av inteckningsberättigade
4. Egendom som omfattas av företagsinteckning
5. Övriga frågor

Avsnitten 2–5 inleds med redovisning av den remitterade promemorian i aktuella delar.

1 Allmänna synpunkter

Svenska försäkringsbolags riksförbund begränsar sig i sitt yttrande till att konstatera, att en översyn av ifrågasvarande lagstiftning är av intresse på de punkter som omnämnts i den remitterade promemorian, men har därutöver för närvarande inga ytterligare önskemål om utredningens bedrivande.

Svenska företagens riksförbund framhåller till en början, att det ser som en angelägen uppgift att utredningen genom en teknisk översyn ytterligare förbättrar näringsidkarnas möjligheter att använda företagsinteckningen som kreditunderlag. Förbundet säger sig därför med tillfredsställelse ha tagit del av den översända promemorian och finner – med utgångspunkt i de intressen, som förbundet närmast har att bevaka – anledning att särskilt uppehålla sig vid promemorians avsnitt 3 angående kretsen av inteckningsberättigade (se nedan under 3.2.1).

Svensk industriförening uttalar i sitt yttrande att företagsinteckningsinsti-

³ Handelskammaren i Gävle har ej anfört några egna synpunkter men har till kommerskollegium redovisat synpunkter som inhämtats från Länssparbanken Dalarna och från ledamöterna av kammarens lagstiftningsutskott Åke Mählberg och lagman Sven Ståhl.

⁴ Se även bilaga 1 till Ds Ju 1973:10, Företagsinteckning och ändringar i läns- eller kommunindelning.

tutet fått tämligen stor betydelse för de mindre företagen. Anledningen härtill sägs vara, att dessa företag i betydligt mindre utsträckning än de större företagen kan lämna fastighetsinteckningar som säkerhet för krediter. Detta innebär enligt föreningen att det är väsentligt att så långt som möjligt förbättra och förstärka företagsinteckningsinstitutet och den nu ifrågasvarande tekniska översynen anses därför värdefull.

Motorbranschens riksförbund uttalar, att systemet med företagsinteckningar i dess nya form uppfattats positivt från bildistributionens sida samt att den nya lagstiftningen i allt väsentligt ansetts vara väl utformad. Förbundet konstaterar, att systemet med företagsinteckningar i icke obetydlig omfattning förekommer inom bilhandeln samt att några speciella olägenheter härvid icke har kunnat förmärkas.

Sveriges grossistförbund anser att det skulle vara värdefullt att få det nuvarande företagsinteckningsinstitutets användning och funktion i samhället belyst inför den tekniska översyn som utredningen skall göra och de överväganden som därvid blir aktuella.

Skånes handelskammare finner det värdefullt att tiden nu ansetts mogen att företa en teknisk översyn av lagstiftningen om företagsinteckning. Även om denna i allt väsentligt får anses ha fungerat tillfredsställande, kan sålunda enligt handelskammarens mening hittills gjorda erfarenheter liksom ändringar inom andra områden av inskrivningsväsendet ge anledning till justeringar.

Länssparbanken Dalarna anför, att företagsinteckningen spelar en mycket stor roll som säkerhet vid många företags upplåning, och anser bl. a. därför att det är angeläget att dess värde som säkerhet från kreditinstitutens synpunkt bibehålles och om möjligt förstärkes. Enligt länssparbanken bör därför å andra sidan ändringar i gällande lagstiftning som kan göra borgenärens ställning mera osäker undvikas.

2 Inteckningshandlingen m. m.

2.1 *Den remiterade promemorian (avsnitt 1)*

Bestämmelserna i FL bygger på att det föreligger en fordran som grundas på ett skriftligt fordringsbevis. Näringsidkaren tecknar på fordringshandlingen ett medgivande att hans näringsverksamhet får intecknas till säkerhet för fordran. Borgenären kan sedan med åberopande av fordringshandlingen begära inteckning för fordringen. Bifalles ansökningen, sker inskrivning i boken över företagsinteckningar.

Den ändring av den hypotekariska panträttens struktur som redan har genomförts inom fastighetsrätten eller avses bli genomförd på sjörättens och luftträttens områden ger, såsom framhållits i direktiven, anledning till en omprövning av FL:s system för inteckning i näringsverksamhet och upplåtelse av betalningsrät däri. Under utredningsarbetet kommer därför att undersökas i vad mån FL kan ändras så, att överensstämmelse uppnås mellan FL och JB i fråga om sättet för upplåtelse av säkerhetsrätt samt inteckningshandlingens form och innehåll och sättet för dess utfärdande. I denna del blir det fråga om att inom ramar för nuvarande principer i FL så långt möjligt söka anpassa institutet företagsinteckning efter JB:s panträttskonstruktion.

I den mån utredningsarbetet resulterar i förslag till ändring av det nuvarande systemet i de hänseenden som har angetts här, får i enlighet med direktiven särskild uppmärksamhet ägnas åt övergångsfrågorna. Här torde bestämmelserna i lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken och det den 26 april 1972 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i sjölagen komma att tjäna som förebild. Under samma förutsättning kommer förslag till erforderliga administrativa föreskrifter att läggas fram.

2.2 Yttranden över promemorian

2.2.1 Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga

Härifrån kan med skärpa understrykas önskemålet, att förfarandet vid företagsinteckning överensstämmer med förfarandet vid fastighetsinteckning. Det skapar onödiga felkällor, att samma personal kanske varje dag skall tvingas växla mellan två olika system. Den lösning som ligger närmast till hands är väl, att även företagsinteckning begäres genom särskild ansökan och att därefter pantbrev i företaget utfärdas av inskrivningsmyndigheten. Det kan övervägas huruvida icke pantbrev borde tryckas i bestämda valörer med olika färg och med stämpelskatt och expeditionsavgift påtryckt. I detta sammanhang bör dock beaktas de ändrade stämpelredovisningsregler, som kan bli följden av nu pågående arbete inom DON.

2.2.2 Kommerskollegium och av kollegiet hörda instanser

2.2.2.1 Kommerskollegium

Enligt kollegiets uppfattning bör det inte föreligga hinder mot att sättet för upplåtelse av säkerhetsrätt, inteckningshandlingens form och innehåll samt sättet för dess utfärdande anpassas till den nya jordabalkens panträttskonstruktion.

2.2.2.2 Stockholms handelskammare

För handelskammaren framstår det som uppenbart, att nuvarande reverser med inteckningsmedgivande, som sällan eller aldrig används som reverser, bör bytas ut mot någon form av pantbrev liknande den modell som brukas för fastighetsinteckningar. Vad gäller övergångsbestämmelser synes det vara lämpligt att följa samma principer som i lagen om införande av nya jordabalken. Ett system, som enligt vad handelskammaren erfarit, har fungerat utan anmärkningar.

2.2.2.3 Skånes handelskammare

Såvitt avser inteckningshandlingens utformning kan handelskammaren ansluta sig till vad som sägs i promemorian. I detta sammanhang vill handelskammaren emellertid framhålla önskvärdheten av en något liberalare tillämpning av bestämmelserna om s. k. driftbevis enligt § 17 i lagen om företagsinteckning (se vidare nedan under 5.2.5).

2.2.2.4 Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län

Kammaren anser det vara ändamålsenligt att söka anpassa institutet företagsinteckning till JB:s panträttskonstruktion under förutsättning att genom övergångsbestämmelser skapas garantier för att fara för rättsförlost ej uppkommer.

2.2.2.5 *Ledamoten av handelskammarens i Gävle lagstifningsutskott, Åke Mählberg*

Sedan fastighetspanträtten genom jordabalken erhållit en delvis ny utformning och liknande ordning avses bli genomförd för såväl sjö- som luftpanträtten, är det givetvis önskvärt att en ändring på samma sätt sker beträffande upplåtelse av panträtt i näringsverksamhet. Den tekniska utformningen kan ske med jordabalkens regler om fastighetsinteckning som förebild.

2.2.2.6 *Ackordscentralens stockholmsavdelning*

Det förefaller mycket väl motiverat att de formella reglerna i FL så långt möjligt anpassas till motsvarande bestämmelser i JB.

2.2.3 Svenska bankföreningen

Bankföreningen har tidigare förklarat sig positiv till att sjö- och lufrättens panträttsregler utformas efter mönster av jordabalksreglerna. Mot bakgrund härav är bankföreningen i princip positiv till att också företagsinteckningsreglerna utformas med fastighetspanträtten som förebild. I vad mån en mera fullständig efterbildning av jordabalksreglerna är praktiskt lämplig för företagsinteckningsinstitutets del kan inte för närvarande överblickas. En sådan bedömning kan göras först sedan åtminstone preliminära författningsförslag utarbetats. Emellertid kan redan nu konstateras, att företagsinteckningssystemet rymmer vissa specifika förhållanden som torde motivera avvikelser från jordabalkssystemet. – På en punkt vill bankföreningen i detta sammanhang avge en bestämd meningsyttring, nämligen såvitt avser benämningen på den handling som kommer att utgöra bevis om inteckning i näringsverksamhet. I fastighetsrätten har motsvarande handling beteckningen pantbrev; samma beteckning torde bli införd i sjö- och lufrätten. Bankföreningen anser uteslutet att termen pantbrev införs som beteckning på bevis om företagsinteckning med hänsyn till att den säkerhetsrätt som kan upplåtas med begagnande av en företagsinteckning icke medför panträtt utan endast på visst sätt bestämd betalningsrätt i den intecknade egendomen.

2.2.4 Svenska sparbanksföreningen

Föreningen tillstyrker att man söker anpassa FL:s regler till JB:s panträttskonstruktion i vad avser förfarandet vid ansökning, prövning, beslut samt utfärdande av bevis.

2.2.5 Sveriges jordbrukskassförbund

Förbundet tillstyrker att lagen om företagsinteckning – FL – såvitt avser sättet för upplåtelse av säkerhetsrätt samt inteckningshandlingens form och innehåll och sättet för dess utfärdande i möjligaste mån anpassas till motsvarande regler i jordabalken – JB. Att bibehålla två helt skilda regelsystem för olika slag av inteckningar ter sig skäligen opraktiskt. En fullständig anpassning av reglerna är måhända inte möjlig att genomföra. Enligt JB 6:3 får borgenärer, i den mån pantbrevets belopp inte förslår, betalning för bl. a. ränta på kapitalbeloppet genom ett tillägg, som inte får överstiga femton procent av fordringens inom pantbrevets belopp liggande kapitalbelopp jämte utmätningsräntan, sex procent. Tillägget skall motsvara den tidigare s. k. tvåårsräntan. Storleken på tillägget är i stort sett anpassat till den genomsnittliga räntan under två år på lån mot säkerhet av inteckning i fastighet. Med hänsyn till att räntan på lån mot säkerhet av företagsinteckning genomsnittligt torde vara högre än räntan på fastighetslånen på grund av de förras mera riskbetonade karaktär kan det ifrågasättas om ett tillägg på femton procent är tillräckligt för företagsinteckningen.

2.2.6 Sveriges industriförbund

I promemorian framhålls att utredningen inom ramen för nuvarande principer i företagsinteckningslagen skall söka anpassa institutet företagsinteckning till jordabalkens panträttskonstruktion. Förbundet har ingen erinran mot en sådan anpassning. Hur långt det är möjligt att gå i detta hänseende kan dock inte bedömas, förrän en närmare analys av problematiken presenterats. Det torde dock redan nu stå klart att vissa specifika företagsinteckningsförhållanden motiverar avvikelser från jordabalkens panträttsprinciper. Företagsinteckningen medför sålunda ingen panträtt utan endast en förmånsrätt i den intecknade egendomen. Termen pantbrev torde därför bli missvisande för beviset om företagsinteckning.

2.2.7 Svensk industriförening

Enligt föreningens mening är det väsentligt att så stor likhet som möjligt råder mellan FL och JB i de avseenden som anges i promemorian. De ändringar som kan bli erforderliga för att uppnå detta får dock icke medföra att företagsinteckningsinstitutets karaktär förändras eller att dess relativt enkla regler görs komplicerade och svårbegripliga för företagarna.

2.2.8 Sveriges grossistförbund

Beträffande anpassning av företagsinteckningsinstitutet efter jordabalkens panträttskonstruktion bör de praktiska konsekvenserna såväl övergångsvis som i framtiden tillmätas stor vikt. Vi är emellertid allmänt positiva till en reform som stärker säkerheten i företagsinteckningen.

2.2.9 Sveriges köpmannaförbund

En av nackdelarna med institutet företagsinteckning är att säkerheten som sådan är svagare än t. ex. panträtt i fastighet. Utredningens förslag att söka anpassa företagsinteckningen efter jordabalkens regler vad gäller panträtt i fastighet torde väl närmast avse bara den formella delen. Att i likhet med jordabalkens regler rörande fastighetsinteckning åstadkomma en materiell panträtt i de intecknade tillgångarna torde vara realistiskt. Om man bara vill åstadkomma en teknisk anpassning till jordabalkens regler vore detta ur flera synpunkter en fördel.

2.2.10 Föreningen Sveriges kronofogdar

Med hänsyn till önskvärdheten av enhetlig lagstiftning anser föreningen det ändamålsenligt att anpassa FL:s system för inteckning i näringsverksamhet och upplåtelse av betalningsrätt däri efter JB:s panträttskonstruktion. Ett annat skäl är att automatisk databehandling (ADB) kan utnyttjas för registrering m. m. av båda inteckningsformer.

Enligt nuvarande regler i FL har en obelånad företagsinteckning, som innehas av en näringsidkare, inte något värde i sig, eftersom ägarhypotek inte förekommer inom detta institut. Inteckningen kan således inte utmätas hos näringsidkaren. Sker utmätning av företagsintecknad egendom, föreligger inte något lagligt hinder för en näringsidkare att efter utmätningen belåna en av honom vid utmätningen innehavd inteckning. Inteckningshavaren får därigenom bättre förmånsrätt än utmätningsborgenären, trots att utmätningen skett före belåningen. Detta förhållande har särskilt förorsakat problem vid utmätning för uttagande av statsverkets skattefordringar. I lagen om företagsinteckning bör därför införas en motsvarighet till 4 § andra stycket lagen (1971:494) om exekutiv försäljning av fast egendom. Efter utmätning av företagsintecknad egendom skall det således åligga näringsidkaren att överlämna av honom innehavda inteckningar till utmätningsmannen. Vidare bör föreskrivas, att inteckningar sökta före utmätningsdagen inte får pantförskrivas efter utmätningen utan utmätningsmannens tillstånd (jfr 9 § tredje stycket förmånsrättslagen).

Hittills gjorda erfarenheter av nuvarande lagstiftning har dessutom visat, att inteckningshavare, även bankinrättning, i relativt stor utsträckning gör anspråk på betalning ur utmätt företagsinteknad egendom. En sådan utveckling torde inte ha varit avsedd. En vanlig konsekvens härav är att sämre prioriterade fordringar än företagsinteckningar, däribland statsverket med sina skattefordringar, och oprioriterade fordringar inte erhåller någon betalning genom utmätningen. Ett omfattande arbete av kronofogdemyndigheten med utmätning, exekutiv försäljning, värdering av all egendom som hör till den intecknade verksamheten samt köpeskillingsfördelning resulterar som regel inte i annat än att influtet belopp redovisas till inteckningshavaren. Föreningen har ingen konkret lösning att föreslå men vill uppmärksamma utredningen på detta förhållande.

2.2.11 Finansieringsföretagens förening

På sid 2 i promemorian sägs att utredningen under arbetet kommer att undersöka i vad mån FL kan ändras så, att överensstämmelse uppnås mellan FL och JB i fråga om sättet för upplåtelse av säkerhetsrätt samt intektningshandlingens form och innehåll och sättet för dess utfärdande. Utredningen anger härvid att det i denna del blir fråga om att inom ramen för nuvarande principer i FL så långt som möjligt söka anpassa institutet företagsintekning efter JB:s panträttskonstruktion.

I detta sammanhang är det föreningens uppfattning att det är uteslutet att termen pantbrev införes som beteckning på bevis om företagsintekning. Detta med hänsyn till att företagsintekningens säkerhetsrätt medför på visst sätt bestämd betalningsrätt i den intecknade egendomen.

3 Kretsen av intektningsberättigade

3.1 Den remitterade promemorian (avsnitt 3)

Enligt 2 § FL får, med vissa undantag, företagsintekning meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig. Av förarbetena till FL (NJA II 1966 s. 114 ff) framgår att denna begränsning av kretsen av intektningsberättigade främst motiverades av intektningshavares intresse av att kunna fortlöpande övervaka inteknad rörelse, varvid rörelsens bokföring ansetts utgöra ett av de viktigaste hjälpmedlen. Men kravet på bokföringsskyldighet bedömdes också innebära en fördelaktig begränsning av de intektningsberättigades krets. Departementschefen anmärkte i detta sammanhang, att kretsen av bokföringsskyldiga kunde komma att vidgas i en framtid som ett resultat av pågående översyn av bokföringslagen samt att förhållandet till kretsen av de intektningsberättigade kanske borde omprövas om utvidgningen skulle bli väsentlig.

Vid olika tillfällen har förslag framställts om utvidgning av kretsen av intektningsberättigade enligt FL. Sålunda har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 29 november 1967 till chefen för jordbruksdepartementet satt i fråga om inte FL borde ändras så, att ej bokföringspliktiga företagare som driver trädgårdsföretag får möjlighet att låta inteckna sin verksamhet. Detsamma föreslogs i riksdagen i två likalydande motioner 1968:I:672 och 1968:II:857. I två andra likalydande motioner 1968:I:482 och 1968:II:606 har föreslagits att kretsen av intektningsberättigade utvidgas till att omfatta dem som utan att vara bokföringspliktiga idkar renskötsel. I skrivelse den 7 november 1969 till Kungl. Maj:t har Skånes fiskareförbund framfört önskemål om att vissa fiskebåtar, som inte kan belastas med sjörättsligt hypotek, skall kunna intecknas enligt FL. I sistnämnda hänseende kan erinras om att enligt det till

lagrådet remitterade förslaget till sjölagsändringar endast fartyg av viss minsta storlek (12 x 4 meter) – skepp – skall kunna intecknas, vilket innebär att ett mindre antal nu inteckningsbara fiskefartyg inte kan intecknas sedan den nya ordningen införts.

Frågan om bokföringsskyldighetens omfattning behandlas av 1971 års utredning (Ju 1971:2) om bokföringslagstiftningen. I utredningens direktiv har framhållits vikten av att man får en tillfredsställande samordning mellan bokföringslagens regler och specialregler i annan lagstiftning. Bokföringsutredningen beräknar att slutföra sitt uppdrag vid utgången av första kvartalet 1973. Såsom ett sista huvudämne har utredningen, enligt vad den meddelat, gripit sig an med frågan om bokföringsskyldighetens omfattning.

Enligt sina direktiv får utredningen angående företagsinteckning bedöma i vad mån de framförda önskemålen om utvidgning av de inteckningsberättigades krets bör tas upp i samband med att FL ses över eller om frågan helt eller delvis bör övervägas vid den fortsatta översynen av bokföringslagen, i vilken del utredningsarbetet bör bedrivas i nära samråd med utredningen om bokföringslagstiftningen.

Önskemålen om ökade möjligheter för vissa grupper av näringsidkare att anlita företagsinteckning skulle bli tillgodosedda om bokföringsskyldigheten utvidgades till att omfatta även dessa grupper. Skulle detta ske som ett led i en generell utvidgning av bokföringsplikten kan det, såsom enligt det ovan anförda förutskickades vid FL:s tillkomst, bli skäl att ompröva frågan om förhållandet mellan bokföringsskyldighet och rätt till företagsinteckning. Avgörande för om den nuvarande parallelliteten skall bestå även efter en ev. generell utvidgning av bokföringsplikten synes vara i vad mån det är lämpligt att hålla företagare med rörelser av speciell art eller ringa omfattning utanför möjligheten att anlita institutet företagsinteckning (jfr NJA II 1966 s. 116). Om dessa kategorier av företagare alltjämt bör hållas utanför möjligheterna att anlita företagsinteckning, uppkommer fråga hur en sådan begränsning av de inteckningsberättigades krets lagtekniskt skall genomföras.

Det kan alltså bli företagsinteckningsutredningens uppgift att bedöma hur en eventuell generell utvidgning av bokföringsplikten bör påverka lagstiftningen om företagsinteckning. Med hänsyn härtill förefaller det lämpligt att bokföringsutredningens slutliga ställningstagande till frågan om bokföringsskyldighetens omfattning avvaktas. Om bokföringsutredningen skulle föredra en differentierad utvidgning av bokföringsplikten, torde tillfälle erbjuda sig till samråd mellan utredningarna om i vad mån önskemål om vidgad rätt till företagsinteckning kan tillgodoses.

3.2 Yttranden över promemorian

De synpunkter som inkommit på frågan om kretsen av de inteckningsberättigade delas i det följande såvitt möjligt upp på följande avsnitt: allmänt om anknytningen till bokföringsplikten m. m. (3.2.1), fiskerinäringen (3.2.2), trädgårdsnäringen (3.2.3), rennäringen (3.2.4) och övriga synpunkter (3.2.5).

3.2.1 Allmänt om anknytningen till bokföringsplikten m. m.

Kommerskollegium och ett flertal organisationer anser att man – såsom utredningen föreslagit – bör avvakta bokföringsutredningens slutliga ställningstagande till frågan om bokföringsskyldighetens omfattning. De anför närmare:

Kommerskollegium: I likhet med vad som framhålles i den remitterade promemorian anser kollegiet lämpligt att avvakta resultatet av bokföringsutredningens överväganden innan man tar ställning till frågan om eventuell utvidgning av kretsen av inteckningsberättigade.

Stockholms handelskammare (i yttrande till kommerskollegium): I nuvarande lag får, med några undantag, inteckning meddelas om näringsidkaren är bokföringsskyldig. Handelskammaren anser att denna princip är riktig. I vilken utsträckning undantag skall kunna ges är det ännu för tidigt att yttra sig om. Denna fråga hör samman med resultatet av 1971 års utredning (Ju 1971:2) om bokföringslagstiftningen.

Ledamoten av handelskammarens i Gävle lagstiftningsutskott lagman *Sven Ståhl* (i yttrande till handelskammaren): Det kan ifrågasättas om det är nödvändigt att, enbart med de två nuvarande undantagen, förknippa inteckningsrätt i rörelse med bokföringsplikt. Dock bör problemet övervägas först sedan bokföringsutredningen slutligt tagit ställning till frågan om bokföringspliktens omfattning.

Sveriges industriförbund: För närvarande gäller att företagsinteckning – med vissa undantag – får meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig. 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen utreder frågan om bokföringsskyldighetens omfattning. Enligt förbundets mening är det lämpligt att avvakta bokföringsutredningens ställningstagande i denna fråga, innan det avgörs i vad mån bokföringsplikt och möjlighet att utnyttja företagsinteckning bör korrespondera.

Svensk industrieförening: Föreningen anser att kretsen av inteckningsberättigade skall vara så stor som möjligt och således omfatta även de minsta företagen. Samtidigt är det emellertid nödvändigt att kravet på ordnad bokföring upprätthålls för de företag som skall kunna söka företagsinteckning. Det nu sagda innebär att ett definitivt ställningstagande i frågan varken kan eller bör ske förrän bokföringsutredningens betänkande föreligger.

Svenska bankföreningen: Enligt den nuvarande företagsinteckningslagen får inteckning, med vissa undantag, meddelas endast om näringsidkaren är bokföringspliktig. Frågan om bokföringsskyldighetens omfattning behandlas för närvarande av 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen. Det är enligt bankföreningens mening för tidigt att nu avgöra om inteckningsmöjligheten även fortsättningsvis bör anknytas till bokföringsplikten. I stället bör bokföringsutredningens ställningstagande till frågan om bokföringsskyldighetens omfattning avvaktas. Bankföreningen är dock i och för sig positiv till att kretsen av inteckningsberättigade utvidgas till att omfatta även de grupper av näringsidkare som angivits i promemorian. Härutöver får bankföreningen också anföra följande.

För vissa typer av näringsidkare, som inte är bokföringspliktiga enligt bokföringslagen, föreligger bokföringsskyldighet enligt särskilda bestämmelser i tillstånd som erfordras för drivande av verksamheten. Så lär vara fallet exempelvis för travsällskapens del. Enligt bankföreningens mening bör sådana näringsidkare vara inteckningsberättigade.

En yrkesmässig verksamhet kan ha en betydande omfattning utan att vara bokföringspliktig, exempelvis en undervisnings- och kursverksamhet, stundom bedriven i stiftelseform. En sådan verksamhet kan ha kreditbehov som bättre skulle kunna tillgodoses om säkerhet i form av företagsinteckning kunde erbjudas kreditgivarna.

Bankföreningen vill vidare påpeka, att åtskilliga mindre företagare kan ha betydande tillgångar utan att vara bokföringspliktiga. Exempel härpå är de ofta mycket stora hönserier som drivs av enskilda personer. Sådana rörelser bör kunna bli föremål för företagsinteckning.

Svenska sparbanksföreningen: Värdet av en företagsinteckning bedöms främst utifrån en granskning av några av företagets senaste balansräkningar. Det är alltså viktigt att gäldenärs bokföring ger en tillförlitlig grund för dessa balansräkningar, varvid kravet på bokföringsskyldighet får anses vara en rimlig kvalitetsnorm. Såsom framhålls i utredningspromemorian har emellertid bestämmelserna i 2 § FL begränsat kretsen av inteckningsberättigade på ett sätt, som medfört att vissa rörelseidkare fräntagits möjligheten att inteckna sin verksamhet. Förutom de i promemorian nämnda kategorierna kan nämnas åkeribranschen, inom vilken enmansföretag, som av olika anledningar icke befunnits lämpliga att ombildas till bolag, med tämligen omfattande rörelse icke kunnat intecknas. En generell utvidgning av bokföringsplikten kan måhända möjliggöra en mer tillfredsställande ordning i detta hänseende. Det bör emellertid framhållas att värdeunderlaget för företagsinteckning vid belåning ändå är så skiftande inte bara efter bransch, volym etc. utan även mellan företag med liknande verksamhet, att kreditgivarens prövning måste vara tämligen ingående i varje enskilt fall. Det synes välbetänkt att, på föreslaget sätt, avvakta bokföringsutredningens slutliga ställningstagande till frågan om bokföringsskyldighetens omfattning.

Sveriges advokatsamfund: I sitt nyssnämnda yttrande⁵ tillstyrkte styrelsen med tvekan förslaget om utvidgning av företagsinteckningsrätten till att omfatta alla bokföringsskyldiga jämte vissa inte bokföringsskyldiga näringsidkare. Om nu bokföringsutredningen i sitt väntade betänkande kommer att föreslå en generell utvidgning av bokföringsplikten, anmäler sig ånyo styrelsens tvekan beträffande kretsen av inteckningsberättigade. Styrelsen anser alltså att kretsen av inteckningsberättigade bör vara begränsad men inser väl svårigheten att lagtekniskt genomföra en sådan begränsning, om bokföringsplikten utvidgas generellt. Som framhålls i promemorian torde i första hand bokföringsutredningens slutliga ställningstagande avvaktas och samråd tas mellan utredningarna, om en differentierad utvidgning av bokföringsplikten blir aktuell.

Vissa organisationer anser att kretsen av inteckningsberättigade bör bestämmas av bokföringsskyldigheten, även om denna generellt utvidgas. De anför närmare:

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län (i yttrande till kommerskollegium): Enligt kammarens mening är det mest ändamålsenligt – och för lagstiftaren enklast – att låta bokföringsskyldigheten, och detta sagt även för den händelse denna skyldighet generellt utvidgas, bestämma kretsen av de inteckningsberättigade. Skulle även rörelser av speciell art eller ringa omfattning komma att omfattas av bokföringsplikten, är det ej förenat med någon påtaglig olägenhet att också sådana rörelser i och för sig kunna företagsintecknas. Det är ju ytterst kreditgivarnas sak att bedöma "partens" värde och godtagas ej inteckningarna som hypotek lär ej heller inskrivningsmyndigheternas tjänster bli efterfrågade.

Länssparbanken Dalarna (i yttrande till handelskammaren i Gävle): Banken har ingen erinran mot att kretsen av bokföringsskyldiga vidgas, medförande i sin tur en utvidgning av kretsen av inteckningsberättigade.

Sveriges köpmannaförbund: Den nu gällande bokföringslagen av år 1929 är föremål för en utredning av "1971 års utredning angående bokföringslagen". Utredningsmännens intentioner synes i nuvarande läge vara att göra alla skattskyldiga bokföringsskyldiga enligt de nya lagreglerna, vilket skulle innebära att alla de som yrkesmässigt bedriver förvärvsverksamhet och därmed är skattskyldiga också skulle bli bokföringsskyldiga. Detta torde komma att medföra att kretsen av bokföringsskyldiga väsentligt vidgas i det att den nya bokföringslagen kommer att omfatta även relativt mycket små företagsenheter. Utredningen angående företagsinteckning har därför ifrågasatt om man i en sådan ny situation på något sätt bör begränsa möjligheten att utta inteckning till företag, som är av viss bestämd minsta storlek. Detta skulle då innebära att vissa företag, i och för sig bokföringsskyldiga, på grund av sin ringa storlek icke får möjlighet att utta företagsinteckning.

⁵ Yttrande över SOU 1964:10, Företagsinteckning.

En sådan gränsdragning skulle emellertid bli mycket svår på grund av svårigheterna att finna relevanta kriterier för att avskilja de företag för vilka företagsinteckning icke skulle kunna meddelas.

Då de kreditgivande institutionerna – banker och andra kreditinstitutioner – emellertid alltid tar upp till en saklig bedömning frågan huruvida företagsinteckning skall godtas som hypotek vid långivningen, torde det icke vara nödvändigt att på annat sätt än som tidigare även i fortsättningen begränsa rätten att utta företagsinteckningar till dem som är bokföringsskyldiga.

Svenska företagares riksförbund anser att kravet på bokföringsskyldighet bör slopas samt anför:

Möjligheterna att erhålla företagsinteckning i de mindre familjeföretagen är kraftigt kringskurna genom kravet, att näringsidkaren skall vara bokföringsskyldig för att företagsinteckning skall kunna utnyttjas i hans verksamhet. Detta förhållande torde ha medfört att ett stort antal mindre företagare ombildat sina rörelser till aktiebolag. För den händelse varje nybildat aktiebolag i enlighet med aktiebolagsutredningens betänkande måste ha ett lägsta aktiekapital av 20 000 kronor torde dock åtskilliga företagare i framtiden få svårigheter att överlåta sina rörelser på aktiebolag.

Nämnda förhållande borde kunna lösas på andra vägar. Den gränsdragning som nu finns är godtycklig och tar ingen hänsyn till hur näringsidkaren i det särskilda fallet har sin bokföring anordnad. I själva verket torde för övrigt de flesta icke bokföringspliktiga företag numera ha sin bokföring ordnad enligt bokföringslagens principer. Man frågar sig därför varför kravet på bokföringsskyldighet skall behöva finnas.

Det borde räcka med att kreditgivaren finner att företagets bokföring är i sådan ordning att verksamheten på ett tillfredsställande sätt kan utläsas därav. Varje företagare, som är angelägen om att kreditgivare även fortsättningsvis skall tillmäta företagsinteckningen värde som kreditunderlag, torde se till att bokföringen uppfyller ställda krav.

Av nämnda skäl synes företagsinteckningsutredningen först böra överväga slopandet av kravet på bokföringsskyldighet. I den mån detta skulle bli utredningens förslag bortfaller behovet att avvakta resultatet av bokföringsutredningens slutliga ställningstagande till frågan om bokföringsskyldighetens omfattning. Därmed skulle en snabb reform i berört hänseende kunna genomföras.

En likartad ståndpunkt intas av Sveriges jordbrukskassförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), vilka anser att kretsen av inteckningsberättigade bör utvidgas, oavsett om bokföringsskyldigheten utvidgas eller ej. De anför närmare:

Sveriges jordbrukskassförbund: Förbundet anser att kretsen av inteckningsberättigade bör utvidgas, oavsett om bokföringsskyldigheten kommer att utvidgas eller ej. Som lagen för närvarande är utformad är vissa näringsidkare utestängda från möjligheten att utnyttja institutet företagsinteckning. I promemorian nämns som exempel trädgårdsföretag samt utövare av renskötsel och fiske. Andra exempel är pålsdjursuppfödare och fjäderfläuppfödare samt maskinreparatörer, som inte är bokföringsskyldiga jämlikt 2 § 2 p. bokföringslagen. Enligt förbundets mening har det ur kreditgivarsynpunkt ingen betydelse om kravet på bokföringsskyldighet, som förutsättning för att få företagsinteckning, slopas. Givetvis är det viktigt för borgenären att fortlöpande kunna övervaka företagarens ställning varvid företagarens bokföring är ett av de viktigaste medlen för en sådan kontroll. Detta innebär att exempelvis bankerna inte är beredda att ge kredit mot säkerhet av företagsinteckning om inte företagarens räkenskaper är i god ordning och fortlöpande kan övervakas. Det förekommer självfallet företagare som inte är bokföringsskyldiga men ändå har en god ordning i räkenskaperna, likaväl som motsatsen finns bland de bokföringsskyldiga. Bokföringsskyldigheten som sådan är således för banker-

nas del ingen garanti för möjligheten att kontrollera de företagare som får lån mot säkerhet av företagsinteckning.

Förbundet föreslår att bestämmelsen utformas så att varje näringsidkare som yrkesmässigt bedriver självständig rörelse skall äga rätt att utta företagsinteckning.

SHIO: SHIO betraktar det som fördelaktigt om gruppen företag som kan utnyttja institutet företagsinteckning kan utvidgas, oavsett om bokföringsskyldigheten utvidgas eller ej. Borgenärens rätt försämras ej i samband med en sådan utvidgning. Han kan innan lån ges förvissa sig om företagets ställning, och få torde vara beredda att ge lån om inte en ekonomisk redovisning förebringas oavsett om bokföringsplikt råder eller ej. De mindre företag av speciell typ som det kan röra sig om skulle visserligen kunna få en förbättrad ställning på kreditmarknaden men denna ställning skulle kunna uppnås enbart om borgenärerna bedömde riskerna vara tillräckligt små.

SHIO betraktar det således som angeläget att, oavsett bokföringslagens framtida utformning, utvidga kretsen av företag som ges rätt att utnyttja institutet företagsinteckning.

Ackordscentralens stockholmsavdelning uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium, att den ifrågasatta utvidgningen av kretsen in-teckningsberättigade knappast är något angeläget intresse samt att man möjligen skulle kunna tillgodose de önskemål som anförts genom att skriva "registrerade för mervärdeskatt eller eljest bokföringsskyldiga".

Föreningen Sveriges kronofogdar förordar stor återhållsamhet när det gäller utvidgning av kretsen in-teckningsberättigade. Enligt föreningen kan en större utvidgning befaras medföra osund kreditgivning och inte önskvärda etableringar.

3.2.2 Fiskerinäringen

Fiskeristyrelsen anför:

Styrelsen anser att yrkesmässigt fiske redan *innan* frågan om en eventuell utvidgning av bokföringsplikten lösts bör likställas med jordbruk eller skogsbruk, vilka näringar på grund av 2 § lagen om företagsinteckning redan nu, ehuru inte bokföringspliktiga i och för sig, är berättigade att anlita institutet företagsinteckning.

Skälet till detta önskemål är främst att ett dokumenterat behov föreligger av företagsinteckning inom sådana grenar av fiskerinäringen, där in-teckningsbara båtar inte förekommer, t. ex. det syd- och ostsvenska bottengarnsfisket. I dessa fisken föreligger stora och dyrbara anläggningstillgångar som med nuvarande rättsregler inte kan pantförskrivas genom företagsinteckning.

Fiskeristyrelsen får belysa nyssnämnda förhållanden med följande uppgifter som Skånes fiskareförbund på begäran lämnat styrelsen.

Fiskaren X, Baskemölla, bedriver bottengarnsfiske med ett största djup på garmen om 21 meter och fördelar värdet enligt följande.

1 st bottengarnsbåt med motor och garmvinda	25 000 kr
1 st båt med hejare	10 000 kr
1 st gam med tillbehör	60 000 kr
1 st gam med tillbehör	70 000 kr

Av sammanlagda värdet, 165 000 kr, utgör sålunda båtar med utrustning endast 35 000 kr.

Fiskaren Y, Klagshamn, har ett största djup på garmen om 9,5 meter och fördelar värdet enligt följande.

1 st bottengarnsbåt med motor	25 000 kr
1 st båt med hejare	10 000 kr
2 st garn med tillbehör	45 000 kr

Även här utgör garnen ett högre värde än båtar med utrustning, men blir givetvis skillnaden mindre genom att kostnaden för de grundare garnen blir lägre. Dessutom är Y:s garn avsedda för fångst av torsk och flatfisk medan X:s garn är ålbottengarn.

Mot denna bakgrund torde det vara självklart att företagsinteckning har en mycket stor uppgift att fylla när det gäller krediter till sådana fiskeföretag som nyss exemplifierats. Styrelsens önskemål skulle kunna tillgodoses genom att 2 § lagen om företagsinteckning den 29 juli 1966 erhöi förslagsvis denna ändrade lydelse.

2 §

Företagsinteckning må meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk eller fiske.

Sveriges fiskares riksförbund anför genom sin styrelse:

Vårt yttrande begränsas till de frågor som kan anses ha samband med yrkesmässigt bedrivit fiske.

Styrelsen vill framhålla att kostnadsutvecklingen under senare år samt behovet av rationaliseringar i olika avseenden inneburit ett ökat behov av driftskapital även för fiskets vidkommande. Därigenom har också behovet av företagsinteckningar gjort sig alltmer gällande och framförallt i sådana fall då inteckningsbara båtar inte förekommer. Vid vissa grenar av svenskt fiske kan redskapens anskaffningskostnader ligga långt över värdet av de båtar som användes i fisket.

Styrelsens uppfattning är således att yrkesmässigt bedrivit fiske bör likställas med jordbruk och skogsbruk som redan nu, enligt 2:a paragrafen Lagen om företagsinteckning, har möjlighet att använda sig av institutet företagsinteckning trots att de inte är bokföringspliktiga.

Styrelsen vill alltså hemställa att utredningen framlägger förslag om att företagsinteckning må meddelas även åt yrkesfiskare. Lämpligast bör detta kunna ske genom att till ovannämnda § 2 Lagen om företagsinteckning fogas exempelvis orden . . . ”eller yrkesmässigt bedrivit fiske”.

3.2.3 Trädgårdsnäringen

Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga anför:

Det är svårt att inse varför en jordbrukare, som ändrar sin verksamhet till handelsträdgårdsmästeri utan att bokföringsplikt inträder, skall vara förhindrad att företagsinteckna. Hur går det för övrigt i ett sådant fall med de inteckningar som redan finns? Varken 10 eller 15 § FL ger klart besked härom.

Lantbruksstyrelsens yttrande:

Den nu beslutade översynen av lagen om företagsinteckning avses bl. a. omfatta frågan om kretsen av de inteckningsberättigade. Lantbruksstyrelsen får med anledning därav framföra följande.

Styrelsen och lantbruksnämnderna handhar det statliga stödet till rationaliseringsåtgärder inom jordbruket (KK 1967:453), trädgårdsnäringen (KK 1968:377) och rennärningen (KK 1971:438). Stödet meddelas i form av bidrag och garanti för lån. För lån med garanti skall enligt de författningsbestämmelser som gäller för garantin ställas betryggande säkerhet. Som säkerhet kommer i fråga främst inteckning i fast egendom men även företagsinteckning är av betydelse.

Jordbrukare äger enligt lagen rätt att använda företagsinteckning fastän de inte är bokföringsskyldiga. Innehavare av trädgårdsföretag däremot kan få företagsinteckning endast om bokföringsplikt föreligger. Det stora flertalet trädgårdsföretag drivs med personal, som inte uppgår till det antal då bokföringsskyldighet inträder, och har därför inte heller tillgång till denna inteckningsmöjlighet. Detsamma gäller i fråga om renägare eftersom de inte är underkastade bokföringsskyldighet.

Vad angår trädgårdsföretagen har styrelsen i skrivelse⁶ den 29.11.1967 till chefen för jordbruksdepartementet påpekat vissa olägenheter som hänger samman med att en del av dessa företag inte kan använda företagsinteckning som säkerhet för garantilån. Styrelsen hänvisar till denna skrivelse, varav avskrift bifogas, och får vidare anföra följande. Större möjligheter för trädgårdsföretag att utnyttja företagsinteckning kan åstadkommas antingen genom att dessa i likhet med vad som f. n. gäller för jordbruksföretag undantas från det krav på bokföringsskyldighet som ställs i lagen om företagsinteckning eller genom att bokföringsskyldighet för trädgårdsföretagen utsträcks att omfatta även mindre sådana företag. Styrelsen anser sig inte böra uttala någon uppfattning i frågan om vilken metod som bör väljas. Oavsett på vilket sätt frågan löses synes det emellertid nödvändigt att från inteckningsmöjlighet undanta företag som är alltför små, såsom företag med mycket liten omsättning.

Lantbruksstyrelsens skrivelse 29.11.1967 till chefen för jordbruksdepartementet:

Enligt 2 § lagen om företagsinteckning får sådan inteckning meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk. Företag som driver trädgårdsförelse kan på grund av denna regel erhålla företagsinteckning endast om rörelsen drivs som aktiebolag eller handelsbolag, då bokföringsskyldighet föreligger. För det stora flertalet företag, som drivs av enskilda personer, finns däremot icke möjlighet till företagsinteckning.

Som villkor för statlig garanti för lån till jordbruks- och trädgårdsföretag (SFS 1967:453, 1963:307 och 1955:354) gäller bl. a. att tillfredsställande säkerhet skall ställas för lånet. Finansieringen av jordbruksföretag med den statliga garantin har i väsentlig mån underlättats genom att företagsinteckning kan användas som säkerhet. Sådan inteckning kommer till användning exempelvis då enbart fastighetsinteckning, som lånesökanden kan lämna, icke är tillfyllest eller då sökanden är arrendator.

Garantilån till trädgårdsföretag kan lämnas för i stort sett samma ändamål som på jordbrukets område. I fall då vad gäller jordbruk kravet på säkerhet för garantilån kan uppfyllas genom att företagsinteckning lämnas, har trädgårdsföretag, som icke är inteckningsberättigat, i stället att lämna borgenssäkerhet. Det innebär med hänsyn till ofta föreliggande svårigheter att anskaffa borgen en begränsning av lånemöjligheterna i jämförelse med jordbruket. Styrelsen anser det otillfredsställande, att det statliga kreditgarantistödet till jordbruksföretag och trädgårdsföretag, som lämnas under i övrigt lika förutsättningar, av nämnda orsak icke kan utnyttjas lika effektivt.

En ändring i det nämnda förhållandet kan åstadkommas genom att trädgårdsföretag på samma sätt som nu jordbruk och skogsbruk får utnyttja verksamheten som underlag för kredit. I vad mån andra skäl finns som talar mot att utvidga kretsen inteckningsberättigade till att omfatta även trädgårdsföretag har styrelsen icke möjlighet att bedöma. Styrelsen har emellertid velat anmäla förhållandet för den åtgärd Herr Statsrådet finner anledning vidtaga.

3.2.4 Rennäringen

Svenska samernas riksförbund anför:

Före 71-07-01 har rennäringen inte – såvitt känt – kunnat utnyttja institutet företagsinteckning. I och med rennäringslagstiftningens ikraftträdande torde detta emellertid vara möjligt.

⁶ Intagen härefter.

Riksförbundet vill påpeka några för rennäringen speciella förhållanden. Renarna ägs av respektive same. Anläggningstillgångarna kommer att till största delen ägas av samebyn. Samebyn driver rennäringen och företräder därvid renägarna. Rennäringen kräver mycket stora arealer. Flertalet samebyar har sommartid sina driftscentra uppe i fjällområdena men är under vintern i kustområdena. Anläggningarna finns således både i fjäll- och kustområdena samt utefter byns flyttleder. De anläggningar som används i renskötseln kan således finnas spridda på flera kommuner. En enskild anläggning representerar för det mesta icke något större ekonomiskt värde. Samtliga anläggningar måste behandlas som en enhet. Dessa förhållanden bör uppmärksammas av lagstiftaren.

Riksförbundet återoppar också ett tidigare uttalande från 68-01-23:

Den svenska renskötseln intar sedan gammalt en undanskjuten ställning inom den svenska jordbruksnäringen, till vilken den hör. Sålunda skyddas renköttet icke genom importskydd, vilket är fallet beträffande annat kött. Renskötseln innehåller ett antal komplicerade förlopp och bygger på dessa.

Emellertid synes en fråga i komplexet av rennäringsspörsmål vara så viktig och dess lösning så brådskande, att den bör upptagas redan nu. Frågan gäller kreditförsörjningen i rennäringen. Institutet företagsinteckning torde icke medge, att renar belånas. Något fall, då renar belånats med anlåtande av detta institut, föreligger i allt fall icke, såvitt känt är. Behovet av krediter är emellertid utomordentligt stort. Åtskilliga renägare behöver vidtaga rationaliseringsåtgärder inom sin renskötsel, vilket givetvis medför kostnader. Finansieringen härav är emellertid för närvarande ett närmast olösligt problem, då renhjordarna icke kan utnyttjas som kreditobjekt.

Under återopande av det anförda får vi yrka, att följande ändrade lydelse av lagen den 29 juli 1966 om företagsinteckning genomföres:

”§ 2

Företagsinteckning må beviljas endast om näringsidkaren är bokföringskyldig eller driver jordbruk, däri inbegripet renskötsel, eller skogsbruk.”

Lantbruksstyrelsen anför:

Kreditgaranti kan beviljas renägare för dels lån till förvärv av renar och inventarier som behövs för renskötseln (rendriftslån), dels lån för inköp av transportredskap, rörliga driftsanordningar av olika slag m. m. (redskapslån). I princip gäller liksom i fråga om trädgårdsföretag att betryggande säkerhet skall ställas för lånen. Författningsbestämmelserna medger dock att renägare som inte kan ställa sådan säkerhet ändå kan beviljas garanti om det kan ske utan oskälig risk. Innebörden härav är att garanti kan beviljas även utan att någon säkerhet ställs. Stödet till rationaliseringsåtgärder inom rennäringen infördes förra året och styrelsens erfarenheter hittills av verksamheten är därför mycket begränsade. Det vill dock synas som om syftet med stödet kan uppnås utan att företagsinteckning finns att tillgå. Bortsett härifrån torde det möta svårigheter i vissa fall att göra gällande den säkerhetsrätt som företagsinteckningen innebär i fall inteckningen skulle omfatta renar. Svårigheterna sammanhänger med de särpräglade förhållanden under vilka renskötseln bedrivs. Styrelsen har här endast berört förhållanden som har avseende på den statliga krediten till renägare. Huruvida det kan vara av betydelse för renägare att kunna lämna företagsinteckning som säkerhet vid behov av annan kredit undandrar sig styrelsens bedömande.

3.2.5 Övriga synpunkter

Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga uttalar:

När det gäller kretsen av inteckningsberättigade skadar det kanske icke att i kommande lagtext klart ange, att utlänningar och utländska bolags näringsverksamhet i Sverige kan företagsintecknas här. Jfr NJA 1971 s. 417.

Ur inskrivningsmyndighetens synpunkt är det angeläget undvika, att inteckning för samma fordran sker i flera objekt. 6 § företagsinteckningslagen förbjuder visserligen, att samma fordran intecknas i två olika näringsidkares verksamhet, men synes tillåta att fordringen intecknas både i företag, fastighet, tomträtt, fartyg och luftfartyg. Likaså synes den tillåta att inteckning för samma fordran först meddelas i t. ex. företagarens plåtindustri och därefter tillika i samma företagares byggnadsverksamhet. Sådant kan ställa till onödigt trassel exempelvis vid konkurs. Det borde föreskrivas att fordran, som blivit intecknad i näringsverksamhet, icke tillika finge intecknas i annat objekt. Gemensamma inteckningar i alla former bör bekämpas. Skälet härtill är naturligtvis detsamma som angivits såsom motiv till 6 §:s förbud, nämligen att enkla och överskådliga inteckningsförhållanden bör eftersträvas.

Skånes handelskammare anför i sitt yttrande till kommerskollegium:

Av de praktiskt betydelsefulla tillämpningsproblem, som handelskammaren kommit i direkt kontakt med, har det, som gäller frågan om företagsinteckning kan medgivas i utländsk filials egendom här i landet, numera lösts på ett enligt handelskammarens mening tillfredsställande sätt i ett nyligen av Högsta domstolen meddelat utslag.

4 Egendom som omfattas av företagsinteckning

4.1 *Den remitterade promemorian (avsnitt 4)*

I 4 § FL finns bestämmelser om den egendom som är föremål för företagsinteckning. Det har genom direktiven och på annat sätt aktualiserats att utsträcka dessa bestämmelser till att avse även nedannämnd egendom.

Under senare år har en särskild finansieringsform, benämnd fakturakredit eller vanligare factoring, fått ökad betydelse vid finansiering av kundfordringar. I stora drag innebär factoring att ett företag som innehar kundfordringar lånar pengar med, som det brukar uttryckas, kundfordringarna som säkerhet. Vanligen är det fråga om överlåtelse av kundfordringen till finansieringsföretaget. Kännetecknande för factoring är att kreditrisken ligger kvar hos den ursprunglige borgenären. Skulle kundfordringen inte betalas, återgår fordringen till denne. Det kan diskuteras i vad mån kundfordringar som överlåtits på finansieringsföretaget bör omfattas av företagsinteckning i detta eller i det företag som har erhållit factoringkrediten.

Även beträffande fordringar av annat slag kan det bli aktuellt att överväga i vad mån de bör omfattas av företagsinteckning. Det gäller främst kundfordringar som avser annat än vederlag för utfört arbete, t. ex. utlägg eller förskott. Enligt vad utredningen erfarit har i nu ifrågavarande hänseende fordringar av denna typ gett upphov till rättsliga och praktiska problem bl. a. inom annonsbyrå- och transportbranscherna.

Kontanta medel omfattas inte av företagsinteckning. Det har kommit till utredningens kännedom att detta förhållande stundom leder till svårigheter i samband med försäljning av inteckningsbelastad egendom vid underhandsackord. Utredningen torde komma att överväga möjligheterna att låta kassamedel omfattas av företagsinteckning.

4.2 Yttranden över promemorian

De synpunkter som inkommit på frågan om vilken egendom som bör omfattas av företagsinteckning delas i det följande upp på avsnitten factoring (4.2.2), kundfordringar som avser annat än vederlag för utfört arbete (4.2.3), kassamedel m. m. (4.2.4) och övriga synpunkter (4.2.5). Vissa synpunkter, som inte lämpligen kunnat fördelas på dessa avsnitt, redovisas inledningsvis under 4.2.1.

4.2.1 Allmänna synpunkter

Enligt *Sveriges jordbrukskassaförbund* är det lämpligt att i största möjliga utsträckning utvidga den av företagsinteckning omfattade egendomen. Förbundet anser sålunda att det finns goda skäl för att låta exempelvis kassamedel omfattas av företagsinteckning. Förbundet fortsätter:

Det ter sig tämligen irrationellt att likvid för en fordring på vederlag för arbete, som inkommer omedelbart före ett konkursutbrott och insätts på företagets checkräkning, inte skall omfattas av en företagsinteckning; om likvid inte inkommit omfattas däremot kundfordringen av företagsinteckningen. Exempel på liknande konsekvenser av den nuvarande lagstiftningen torde inte vara svåra att finna.

Andra tillgångar som för närvarande ej omfattas av företagsinteckning är fordringar som grundas på skuldebrev. Vidare gäller ej företagsinteckning för fordran på skadestånd för utebliven eller försenad leverans, fordran på förskott för leverans som ej fullföljts samt fordran på restitution av skatt eller tullavgift. Anledningen härtill – enligt motivuttalanden ”att det ansetts att sådana fordringar icke förekommer så regelmässigt, att en kreditgivare kan räkna med dem som kreditunderlag” – kan inte anses bärande. I den mån de förekommer bör innehavaren av företagsinteckningen i fråga om dessa tillgångar inte behöva stå tillbaka för oprioriterade borgenärer. Den normala frekvensen av dylika tillgångar i näringslivet undandrar sig förbundets bedömande, men såvitt förbundet har sig bekant förekommer förskott i mycket stor utsträckning för lantbrukarnas spannmålsleveranser till centralföreningarna. Företagsinteckning bör omfatta inte bara dylika förskott utan alla fordringar som inte särskilt överlåtits, vilket bl. a. är fallet i fråga om företag, som använder sig av s. k. factoring.

Sveriges grossistförbund säger sig också vara positivt till den aktualiserade utsträckningen av egendom som omfattas av företagsinteckning.

Sveriges hantverks- och industriorganisation är däremot negativ till en sådan utsträckning samt anför:

En utvidgning av den av företagsinteckning omfattade egendomen skulle förstärka inteckningens kreditvärdighet. Organisationen ser med en viss tveksamhet på en utvidgning av företagsinteckningens giltighet betr. exempelvis kundfordringar och kontantmedel. Dessa tillgångar flukturerar kraftigt och en dylik utvidgning skulle inte medge en säsongmässig flexibilitet i krediterna. En sådan flexibilitet uppnås i dag ofta genom factoringbolag. Mot denna bakgrund vill organisationen avstyrka att den av företagsinteckningen omfattade egendomen utvidgas.

Det kan emellertid vara befogat att i lagtexten precisera reglerna för kundfordringar i factoringbolag etc. för att undvika kompetenskonflikter i detta sammanhang.

4.2.2 Factoring

Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga anför:

Har kundfordringar överlåtits till ett finansieringsföretag, bör de väl anses skilda från överlåtarens egendom. Enligt 15 § FL får bedömas, huruvida inteckningshavare kan kräva betalning genast. Som förstärkning till detta skydd skulle en "förföljelserätt" kunna tillskapas. De kundfordringar som på grund av bristande betalning återtransporteras saknar troligen intresse ur företagsinteckningssynpunkt, eftersom de torde vara tämligen värdelösa både hos överlåtarens och finansieringsföretaget. De värdefulla kundfordringarna däremot kommer väl att kvarstanna hos finansieringsföretaget tills betalning sker, i följd varav deras överlåtelse till detta företag möjligen kan anses definitiv. Överlåtarens har ju i gengäld erhållit kredit, som kan förutsättas ha kommit hans företag tillgodo och ökat dess värde som inteckningsobjekt, varigenom inteckningshavarna hållits "skadelösa".

Kommerskollegium uttalar i denna del endast att det är angeläget att frågan om hur kundfordringar, som utnyttjas som säkerhet för s. k. factoring, skall behandlas i förevarande hänseende tas upp av utredningen.

Stockholms handelskammare anför i sitt yttrande till kommerskollegium:

Enligt handelskammarens förmenande är det önskvärt om problemen i samband med factoring och även i övriga nämnda fall angående utlägg m. m. och kontanta medel kunde avklaras. Som påpekats i promemorian kommer komplikationer att inträffa då kundfordringar överlåtas till factoring-institut. Det kan inte vara riktigt att en fordran, som överlåtit till annan juridisk person mot ett vederlag, intages i bolagets förlag. Om så göres skulle man betrakta överlåtet av kundfordringar såsom säkerhet för ett lån, varvid den effekten inträder, att samma kundfordran utgör säkerhet för två olika krediter, dels bolagets skulder, dels kreditinstitutets belåning.

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län hyser i sitt yttrande till kommerskollegium den åsikten, att kundfordringar som överlåtit till finansieringsföretaget bör omfattas av företagsinteckning i det företag som erhållit factoringkrediten, särskilt med tanke på det ofta betydande "ägarhypotek" som föreligger i kundfordringarna. Enligt handelskammaren begränsar finansieringsföretaget ofta sin belåning till 50–75 % av fordringarnas nominella belopp.

Enligt ledamoten av handelskammarens i Gävle lagstiftningsutskott lagman *Sven Ståhl* förefaller det som om viss osäkerhet skulle kunna uppstå, därest man låter företagsinteckning i finansieringsföretags rörelse omfatta fordran som överlåtit till företaget.

Ackordscentralens stockholmsavdelning anför i sitt yttrande till kommerskollegium:

Fråga om ev. utvidgning av kretsen föremål för företagsinteckning diskuterar utredningen bl. a. att dit hänföra fordringar "överlåtna" genom factoring. Det är svårt att förstå vad som menas härmed, eftersom "överlåtelser" så gott som undantagslöst har form av pantsättning. Det vore därför helt orimligt om fordringarna skulle vara föremål för företagsinteckning hos pantsättaren. Den omständigheten att fordran vid utebliven betalning kan återföras, ändrar givetvis ej det bedömandet.

I en senare skrivelse till kommerskollegium anför *Ackordscentralens stockholmsavdelning* genom *Sven Åvall*:

Till förtydligande av min skrivelse av den 12 ds vad avser spörsmål i samband med factoring må – efter kontakt med en av utredningens experter – tilläggas, att den utvidgning som åsyftas är en följd av önskemål från factoringbolagen om rätt att utnyttja till dem "överlåtna" kundfordringar som säkerhetsunderlag.

För att klargöra förutsättningarna bör då först erinras om att endast i egentlig mening överlåtna fordringar kan ifrågakomma. Till hela 90 % består factoring i Sverige f. n. av pantsättning, ehuru det i allmänhet står "överlåtelse" i kontrakten. Det område det är frågan om och därmed angelägenhetsgraden får därlör relativt betecknas som mycket ringa. Frågan har dock betydelse ur principiell synpunkt med hänsyn till att en förskjutning från pantsättning till överlåtelse mycket väl kan tänkas ske.

Factoring som finansieringskälla har visat sig mycket värdefull i åtskilliga sammanhang, icke minst genom den bieffekt, som ges i form av rationella redovisningsnormer. Nackdelen är att factoring handhavd av mindre nogräknade företag – och det finns tyvärr i branschen ett stigande antal sådana – icke sällan har utnyttjats som konstgjord andning för företag på fallrepet till skada för borgenärerna i övrigt. Därför kan det finnas anledning till misstro mot factoring, som bedrivs av andra företag än sådana, som är knutna till banker eller liknande finansieringsinstitut.

Den här ifrågasatta utvidgningen av tillämpningsområdet för företagsinteckning kan i och för sig synas väl motiverad, eftersom factoringbolagens med äganderätt övertagna fordringar kan sägas utgöra deras "lösöre". Å andra sidan bör dock beaktas, att de företag som främst skulle behöva förbättrade finansieringsmöjligheter är just de företag, som det kan finnas anledning att se upp med.

Frågan är alltså inte så litet kontroversiell och den blir inte enklare om också beaktas de bankanslutna factoringbolagens olika status i förhållande till bankerna. De factoringbolag, som är direkta dotterbolag till bank, torde knappast se utvidgningen som något angeläget intresse. Men för de andra – de vars anknytning i varierande former som etablerat banksamarbete – kan utvidgningen måhända vara av stor betydelse.

Vid en avvägning av synpunkter för och emot är jag närmast benägen att lägga tyngdpunkten på det sanitärt angelägna i att motarbeta sådana företag, som kan befäras sätta factoring i vanrykte. Därför anser jag, att den ifrågasatta utvidgningen bör anstå.

Ett radikalt grepp till lösning av problemet vore onekligen att lägga factoring under bankinspektionens kontroll. I det sammanhanget kan nämnas, att liknande frågeställningar diskuteras i Kreditupplysningsutredningens andra etapp, den om inkasso.

I sitt till utredningen avgivna yttrande har Ackordscentralens stockholmsavdelning uttalat att man, om så önskas, gärna lämnar synpunkter från det praktiska fältet i fråga om konfliktsituationen factoring ./. företagsinteckning.

Svenska bankföreningen anför:

I 4 § lagen om företagsinteckning anges de objekt i en näringsidkares rörelse, i vilka företagsinteckning gäller. Till inteckningsobjekten hör således bl. a. vissa slag av fordringar t. ex. fordringar på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom eller på vederlag för utfört arbete. Bland fordringar, i vilka företagsinteckning inte gäller, märks i första hand lånefordringar. Skälet till att lånefordringar ej bör vara objekt för företagsinteckning angavs i förarbetena till nuvarande lagstiftning (SOU 1964:10 sid. 88) vara, att dessa fordringar i regel grundar sig på löpande skuldebrev och således lätt kan pantsättas. Vidare uttalades i fråga om lånefordringar i näringsidkares lånerörelse, att det icke förelåg behov av att kunna utnyttja fordringarna som säkerhet för kredit. På den svenska kreditmarknaden förekommer emellertid åtskilliga finansieringsinstitut, där nyss angivna skäl inte äger giltighet. Dessa institut – bland vilka i första hand märks de s. k. factoringbolagen – bedriver kreditverksamhet i den formen att instituten belånar varufordringar som uppkommit i annans rörelse. Institutet skaffar medel för sin

verksamhet huvudsakligen genom upplåning dels i banker, dels via bankernas förmedling hos andra kreditgivare. Som säkerhet för denna upplåning pantsätter instituten de till dem överlåtna varufordringarna. Dessa fordringar utgörs i allmänhet av fakturafordringar eller fordringar enligt avbetalningskontrakt. Skuldebrevslagens regler om enkla skuldebrev anses vara analogiskt tillämpliga på sådana fordringar. Härav följer att de lämpar sig mindre väl för pantsättning. För att finansieringsinstitutens kreditgivare skall få en regelrätt panträtt i här avsedda fordringar krävs således, att gäldenärerna underrättas om pantsättningen. Detta är uppenbarligen en omständlig procedur. Denuntiation i stor skala kan bli betungande ur hanterings- och kostnadssynpunkt. Summan av de fordringar som på detta sätt pantsätts hos finansieringsinstitutens kreditgivare uppgår till flera miljarder kronor årligen. En ändamålsenlig lösning vore enligt bankföreningens mening att låta företagsinteckning i finansieringsinstitutens rörelse omfatta även dessas varulager, dvs. de till instituten överlåtna fordringarna, liksom även institutens lånefordringar på olika säljare-företag med därtill hörande pant. En sådan ordning skulle väl överensstämma med företagsinteckningsinstitutets syfte, som i proposition 1966:23 (sid. 24 och 61) angavs vara att ge företagare möjlighet att som kreditunderlag utnyttja egendom, som annars inte alls eller endast med olägenhet kan tillgodogöras för kreditändamål.

Också i fråga om andra finansieringsföretag än factoringbolag finns behov av att kunna utnyttja fordringar som underlag för kredit. Lånefordringar som uppkommit i yrkesmässigt bedriven lånerörelse är att betrakta som varulager. Bankföreningen anser därför naturligt att sådana fordringar skall utgöra objekt för företagsinteckning.

Svenska sparbanksföreningen framhåller, att man inom sparbanksväsendet sett det som närmast självklart att kundfordringar som belånats i ett finansieringsföretag skall vid företagsinteckning omfattas av denna i finansieringsföretaget, och alltså inte ingå såsom tillgång i det företag som erhållit factoringkrediten.

Sveriges industriförbund anför:

En näringsidkares utestående kundfordringar, t. ex. för försåld egendom, utgör säkerhetsunderlag för företagsinteckning. Lånefordringar kan dock ej ingå i sådant underlag enligt gällande rätt. Bl. a. har factoringinstitutens verksamhet föranlett utredningen att ta upp frågan om en utvidgning av underlaget för företagsinteckning.

För näringsidkarna är det angeläget att kreditunderlaget är så stort som möjligt och att de har möjlighet att välja mellan olika finansieringsformer. Som närmare torde beläggas av Finansieringsföretagens Förening är factoring en starkt expanderande verksamhet innefattande finansiell och administrativ service till vissa företag med god tillväxttakt och goda framtidsutsikter. De företag till vilka factoringinstituten vänder sig har vad avser kundfordringarna möjlighet att välja mellan enbart företagsinteckning och företagsinteckning kombinerad med factoring. Utnyttjas factoring bortfaller kundfordringarna som säkerhetsunderlag för företagsinteckning. Pantförskrives kundfordringarna till ett factoringinstitut (factor) föreligger dock möjlighet att pantförskriva överhypoteket i säljarens kredit hos factorn till säkerhet för säljarens lån mot företagsinteckning. Säljaren får i samråd med långivarna bedöma, hur den totalt bästa belåningen uppnås.

För factorn knytes intresset av ett vidgat företagsinteckningsunderlag till möjligheterna att förbättra factorns egen finansiering. Från denna utgångspunkt synes det ändamålsenligt att de till en factor överlåtna kundfordringarna (fakturaköp) jämte factorns lånefordringar på olika säljare – varulagret – kan utgöra underlag för företagsinteckning. Säljarens kundfordringar vid fakturakredit ingår däremot inte bland factorns tillgångar utan utgör hos factorn endast hypotek. Promemorians redogörelse är här på flera punkter oklar, bl. a. vad avser skillnaderna mellan fakturaköp och den helt dominerande formen fakturakredit. Även andra finansieringsinstitut än factoringföre-

tagen kan ha behov av att utnyttja lånefordringarna – varulagret – som kreditunderlag. Utredningen bör närmare belysa den rättsliga situationen i olika hänseenden och verkningarna för berörda parter vid en utvidgning av företagsinteckningsunderlaget på angivet sätt.

Svensk industriförening anser – beträffande den typ av factoring som innebär att kundfordringar kan återgå från finansieringsföretaget till den ursprungliga borgenären – det vara självklart att kundfordringar skall omfattas av företagsinteckning hos den ursprungliga borgenären. I fråga om den typ av factoring där sådan återgång icke kan ske är det enligt föreningen lika självklart att motsatsen skall gälla.

Motorbranschens riksförbund säger sig inte ha några definitiva synpunkter beträffande factoringfordringar men ifrågasätter om inte regler kunde införas av innebörd att inteckningshavare skall ha godkänt en factoringöverlåtelse antingen i varje särskilt fall eller generellt för att factoringföretaget skall få överlåta fordringarna med giltig verkan.

Sveriges grossistförbund anför:

Att låta kundfordringar som överlåtits på finansieringsföretag omfattas av företagsinteckning i det företag som erhållit factoringkrediten skulle stärka säkerheten och synes oss rimma bäst med syftet bakom företagsinteckningsinstitutet. De konsekvenser som skulle bli följden av en sådan lösning torde dock kräva en mer allsidig belysning av den inverkan detta kan få på rättsförhållandena beträffande överlåtna kundfordringar.

Sveriges advokatsamfund anför:

I promemorian berörs frågan om kundfordringar som överlåtits på s. k. factoringföretag bör omfattas av företagsinteckning i factoringföretaget eller i det företag som erhållit factoringkrediten. Styrelsen förordar att ingen ändring företas i detta hänseende.

Föreningen Sveriges kronofogdar uttalar:

Med hänsyn till de likviditetssvårigheter som finns i många branscher måste man räkna med att s. k. factoring för finansiering av kundfordringar blir allt vanligare. Det torde vara uteslutet att genom lagbestämmelser betaga företagaren möjligheten att skaffa sig likvida medel på detta sätt. Den som lämnar näringsidkare kredit mot säkerhet av företagsinteckning får taga med det i beräkningen. Frågan om kundfordringar som överlåtits på finansieringsföretaget bör omfattas av företagsinteckning i detta företag eller i företag som erhållit factoringkrediten bör enligt föreningens mening inte lösas genom någon specialreglering i FL. Avgörande för bedömningen bör i stället vara om enligt civilrättsliga grunder sakrättsligt giltig överlåtelse av fordringen skett. I allmänhet torde bedömningen vid utmätning eller sammanträde för köpeskillingsfördelning leda till att överlåtna fordringar anses ingå i finansieringsföretagets förmögensmassa. I den mån en bestämmelse på området införs bör den sålunda gå ut på att överlåten fordran omfattas av företagsinteckning i finansieringsföretaget.

Finansieringsföretagens förening anför:

Föreningen, som bildades år 1960, har som medlemmar ett trettiotal av landets större och mer betydande finansieringsföretag. Medlemmarnas verksamhet omfattar diskontering och köp av avbetalningskontrakt, kontokrediter, leasing och factoring. De två senare finansieringsformerna avser finansiering enbart till näringsidkare. Föreningen är Sveriges enda medlem i Eurofinas och Leaseurope, vilka är europeiska organisationer med sekretariat i Bryssel, till vilka tretton västeuropeiska och två sydamerikanska länders nationella föreningar är anslutna. Eurofinas verksamhetsområden är "personal loans", avbetalning och kontokrediter. Leaseurope ägnar sig åt leasing.

Enär utredningens promemoria, i vad gäller föreningens medlemmars verksamhet, i första hand berör kundfordringar, behandlas i föreliggande yttrande främst factoring och därtill hörande frågor.

De av föreningens medlemmar, vars verksamhet omfattar factoring, samarbetar med olika banker och är följande: Factoring Service AB (Sveriges kreditbank), Merkantil Factoring AB (Götabanken), Skandic Factoring AB (Skandinaviska Enskilda Banken), Sparfactoring AB (Sparbankernas Bank), Svensk Factoring AB (Svenska Handelsbanken) och AB Vendax (Skandinaviska Enskilda Banken m. fl.).

Föreningen får anföra följande i anledning av utredningens promemoria.

I promemorian under avsnitt 4 ifrågasätts om FL:s bestämmelser, i vad gäller den egendom som är föremål för företagsinteckning, bör utsträckas till att avse även annan egendom. Därvid diskuteras bl. a. kundfordringar.

Mot den bakgrunden och med hänsyn till promemorians beskrivning av factoring anser föreningen det erforderligt att redogöra för factoring och därmed sammanhängande frågor.

2 Factoring

2.1 Allmänt om factoring

Factoring är en kombination av finansiell och administrativ service. Ett factoringbolag kan

- a) lämna krediter mot säkerhet i kundfordringar (finansieringsfunktionen)
- b) överta kreditrisken (delcrederefunktionen)
- c) sköta reskontrabokföring och inkassering för klients räkning (hanteringsfunktionen)
- d) lämna råd och anvisningar (rådgivningsfunktionen).

Finansieringsfunktionen innebär att factoringbolaget belånar det säljande företags kundfordringar. Som säkerhet pantförskriver sälj företaget sina kundfordringar till factoringbolaget så snart dessa fordringar uppkommer. Detta sker genom att sälj företaget på varje faktura meddelar att fordringen är "överlåten" på factoringbolaget och att likvid skall erläggas till detta. I allmänhet erhåller sälj företaget en kredit på ca 60-80 % av fakturabeloppet.

Finansieringsfunktionen kan även utnyttjas på så sätt att factoringbolaget övertager hela kreditrisken genom att det köper sälj företagets kundfordringar. Fakturaköp är dock ej lika vanligt som pantsättning men är under tillväxt.

Factoringbolagen är restriktiva vid sin beskrivna kreditgivning. De vänder sig till företag med god tillväxttakt och goda framtidsutsikter. Hänsyn tas till företagsledningens duglighet och branschens allmänna utsikter.

Factoringkredit beviljas i allmänhet

- a) om sälj företaget är lönsamt och expanderande i en bransch med goda framtidsutsikter,
- b) om företagets omsättning ligger mellan i regel 1 och 50 miljoner kr,
- c) om företagets kunder består av andra företag,
- d) om kredittiden är mellan 30 och 90 dagar,
- e) om företaget, främst på grund av bl. a. sin verksamhets karaktär, har ont om bankmässiga säkerheter.

2.2 Omfattningen av factoring

Den finansieringsform som de senaste åren utvecklats snabbast i Sverige torde vara factoring.

De svenska factoringbolagen, av vilka de mer betydande är medlemmar i föreningen, hade

Per 31/12	Lån mot säkerhet i fakturafordringar	Köpta fakturafordringar
1968	ca 95 milj. kr	ca 5 milj. kr
1969	ca 155 milj. kr	ca 24 milj. kr
1970	ca 200 milj. kr	ca 26 milj. kr

Den *hanterade* fakturavolymen under år 1971 torde kunna uppskattas till 3,5–4 miljarder kr.

2.3 Betydelsen av factoring och företagsinteckning

Särskilt under senare år har factoringens betydelse märkbart ökat. De administrativa tjänster factoringbolagen erbjuder underlättar i en avsevärd omfattning anslutna säljföretags rutiner i olika avseenden. Den kreditgivning factoring innebär löser säljföretagens likviditetssituation. Factoring är en av de mycket få betydande finansieringsformer som står sådana företag till buds som har ont om bankmässiga säkerheter.

Som redan nämnts kan säljföretaget erhålla en kredit på mellan 60–80 % av fakturabeloppet. Detta beroende på att säljföretaget pantförskriver sina fakturor hos factoringbolaget.

En företagsinteckning, som ett factoringbolag normalt ej belånar, belånas med ett lägre belopp än fakturafordringarna. Detta med hänsyn till att företagsinteckningens säkerhetsrätt endast medför på visst sätt bestämd betalningsrätt i den intecknade egendomen och således ej är konstruerad som en panträtt.

3 Förhållandet mellan factoringbolaget (factor) och säljföretaget (säljare) i vad gäller krediter

Förhållandet mellan factorm och säljaren regleras i avtal.

Factorm förbinder sig att lämna säljaren, förutom vissa administrativa tjänster, kredit intill ett högsta belopp, vilket ej får överstiga viss belåningsgräns beräknat på det utestående beloppet av de till factorm av säljaren pantförskrivna fakturafordringarna. Factorm ställer även vissa kvalificerade krav på säljarens fakturor.

Sedan säljarens kunder, som underrättas om pantsättningen, erlagt betalning för fakturan till factorm gottgör denne säljaren.

Till säkerhet för sin kredit hos factorm pantförskriver säljaren i rörelsen uppkomna fakturafordringar.

Factorm äger rätt att i sin tur pantsätta säljarens hos factorm pantsatta fordringar till i avtalet angiven bank. Detta kan vara ett sätt för factorm att åstadkomma den upplåning som är erforderlig för factorms kreditgivning till säljaren.

Normalt gäller att ett avtal gäller tills vidare och i allmänhet upphör 60–90 dagar efter verkställd uppsägning från någon parts sida.

Utöver vad ovan angivits innehåller avtalen detaljerade bestämmelser om administrativ service m. m.

Vid säljarens ev. konkurs är det praxis att factorm först driver in sin fordran på säljaren med hjälp av de från säljarens kunder inflytande likviderna. Ev. överskott redovisas till konkursboet samt i förekommande fall till innehavare av företagsinteckning i säljarens egendom.

4 Kommentarer till utredningens promemoria

På sid 8 i utredningens promemoria anges att det kan diskuteras i vad mån kundfordringar som överlåtits på finansieringsföretaget bör omfattas av företagsinteckning i detta eller i det företag som har erhållit factoringkrediten.

Det förefaller föreningen som om utredningen härvid ej särskiljer fakturabelåning och fakturaköp. Endast vid factorns fakturaköp sker överlåtelse av säljarens fakturafordringar och factorn står då kreditrisken. Vid fakturabelåning pantsätter säljaren sina fakturafordringar till factorn till säkerhet för den kredit factorn beviljar säljaren.

4.1 Pantsättning av säljarens kundfordringar till factorn

I lagen om FL anges de objekt i vilka företagsinteckning gäller. Till inteckningsobjekten hör näringsidkarens fordringar hänförande sig till varor och tjänster. Om säljaren pantförskrivit sina kundfordringar till factorn och även lämnat företagsinteckning till säkerhet för lån hos annan kreditgivare, t. ex. bank, har factorns panträtt företrädesrätt framför bankens på företagsinteckningen grundade rätt i säljarens utestående fordringar. Banken kan emellertid förstärka den säkerhet företagsinteckningen ger genom pantförskrivning av överhypoteket i säljarens till factorn pantsatta fakturafordringar.

I praktiken kan således säljarens fakturafordringar utgöra underlag för såväl en factoringkredit som ett lån p. g. a. företagsinteckning.

Som redan framgått är factorns enda säkerhet säljarens till factorn pantsatta fakturafordringar för den kredit factorn beviljat säljaren. Krediten är maximerad till visst avtalat belopp som säljaren ej får överskrida i den fortlöpande pantsättningen av fordringarna. Säljarens belåningsrätt på varje faktura får av olika skäl ej överskrida viss avtalad procentsats av fakturans belopp.

De till factorn pantsatta kundfordringarna ingår ej bland factorns tillgångar och utgör sålunda icke objekt i factorns rörelse i vilka företagsinteckning till säkerhet för factorns upplåning gäller.

Det bör i detta sammanhang nämnas att factorn anskaffar medel för sin kreditgivning genom upplåning i bl. a. banker. Till säkerhet för sin upplåning kan factorn i sin tur pantsätta säljarens hos factorn pantsatta kundfordringar intill gränsen för de förskott säljaren erhållit. Säljarens gäldenärer underrättas om pantsättningen till factorn och därefter till banken genom att detta anges på säljarens faktura. Gäldenärerna betalar med befriande verkan till factorn på fakturan angivna bank- eller postgiron som disponeras av den bank som är factorns kreditgivare.

Mot bakgrund härav är det föreningen främmande att säljarens till factorn pantsatta fordringar skulle komma att omfattas av företagsinteckning i finansieringsföretaget.

Direktivens författare synes utgå ifrån att factorn regelbundet begagnar företagsinteckning vid sin upplåning. Så är inte fallet. Factorns upplåning sker på olika sätt och säkerheterna varierar varvid en möjlighet är pantsättning av säljarens kundfordringar.

4.2 Säljarens fakturaförsäljning till factorn

Här kan man med visst fog hävda att säljarens fakturafordringar, som köpts av factorn, skall ingå i factorns inteckningsbara tillgångar.

5 Lånefordringar

Föreningen har uppfattat utredningens lämnade redogörelse om factoring så, att fråga är om lånefordringar bör utgöra egendom, som skall omfattas av företagsinteckning, vilket icke är fallet för närvarande.

I detta avseende vill föreningen anföra följande.

Det har redan angivits att finansieringsföretagens verksamhet omfattar diskontering och köp av avbetalningskontrakt, kontokrediter, leasing och factoring.

I vad gäller de företag, som diskonterar och köper avbetalningskontrakt, är kreditgivningen konstruerad ungefär på samma sätt som vid factoring. Finansieringsföretaget beviljar således säljföretaget en kreditlimit och säljföretaget pantförskriver

ingångna avbetalningskontrakt till säkerhet. Finansieringsföretagets upplåning i och för kreditgivning kan ske genom pantsättning av diskonterade och belånade avbetalningskontrakt.

Leasingföretagets säkerhet för upplåning utgöres vanligen av pantsättning av de produkter som anskaffats för kundernas räkning. Betr. kontokortsföretagets verksamhet kan nämnas att kreditgivning sker direkt till köparna. Säljarna är däremot anslutna till ett kontosystem. Kontokortsföretagets lånefordringar utgöres här av köparnas utnyttjade krediter.

6 Sammanfattning

Föreningen har uppfattat direktiven och utredningens promemoria så att företagsinteckningens materiella karaktär ej ifrågasättes och att frågan om pantsättning ej omfattas av utredningens uppdrag.

Factom och avbetalningsinstitutet underrättar gäldenären om säljarens pantförskrivning till finansieringsföretaget och i förekommande fall om finansieringsföretagets pantsättning. Det kan därför vid en yttlig betraktelse förefalla som om dessa underrättelser ur hanterings- och kostnadssynpunkter skulle vara betungande. Så är dock ej fallet. De omfattande administrativa tjänster som finansieringsföretagen i övrigt ger sina kunder innebär ändock ofta förekommande kontakter med gäldenärerna vari underrättelserna integreras.

Kostnads- och hanteringsaspekter kan således enligt föreningens mening ej utgöra en avgörande faktor vid en bedömning huruvida en företagsinteckning i finansieringsföretagets rörelse skall omfatta dess lånefordringar dvs. finansieringsföretagets givna krediter.

Enligt föreningens mening bör avgörandet vara beroende av vilka fördelar det skulle innebära ur bl. a. kreditsynpunkt.

Finansieringsföretagets nuvarande upplåning och i samband därmed ställda säkerheter varierar. Som redan nämnts kan finansieringsföretagen i förekommande fall pantsätta säljarens kundfordringar och avbetalningskontrakt. Andra ofta förekommande finansieringsmöjligheter är rebelåning av finansiella fordringar såsom reverslån, lånefordringar m. m. varvid finansieringsföretaget pantförskriver dessa såsom säkerhet för kredit. En viktig finansieringskälla är även utfärdande av finansväxlar.

De finansieringsföretag som är anslutna till föreningen har ett väl utarbetat och fungerande system för sin upplåning och kreditgivning. En upplåningsmöjlighet, där finansieringsföretagets lånefordringar skulle utgöra objekt för företagsinteckning, skulle utgöra ett framtida presumtvt komplement till nuvarande system. Behovet för föreningens medlemmar torde således för närvarande vara begränsat. Mot bakgrund härav och då risk kan föreligga att mindre nogräknade finansieringsföretag utanför föreningens krets t. ex. dubbelbelånar lånefordringar, genom att dessa pantsättes direkt för kredit och indirekt via företagsinteckning, får föreningen förorda att den ifrågasatta utvidgningen tills vidare måtte anstå.

4.2.3 Kundfordringar som avser annat än vederlag för utfört arbete

Skånes handelskammare uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium, att man finner det värdefullt att utredningen avser att överväga i vad mån kundfordringar, som avser annat än vederlag för utfört arbete, t. ex. utlägg eller förskott, bör omfattas av företagsinteckning. Enligt handelskammaren har sålunda, såsom framhålles i promemorian, i nu ifrågavarande hänseende fordringar av denna typ gett upphov till rättsliga och praktiska problem bl. a. inom annonsbyrå- och transportbranschen.

Svenska bankföreningen anför:

Enligt företagsinteckningslagens 4 § första stycket punkt 7 utgör "fordran på vederlag för arbete" objekt för företagsinteckning. Lagens förarbeten innehåller ingen precisering av

uttrycket fordran på vederlag för arbete. Proposition 1966:23 innehåller i detta avseende endast följande uttalande (s. 102):

”Under punkt 7 har upptagits fordran på vederlag för utfört arbete. Såsom kommittén framhåller kan detta slag av fordringar få en avsevärd betydelse för företag inom ’servicevärderna’. Genom att ta med dessa fordringar tillgodoses ett önskemål, som starkt framhävts från företagarhåll. Bland de av kommittén föreslagna utvidgningarna torde denna vara en av de mest betydelsefulla.”

Som exempel på ”serviceföretag”, för vilka detta slags fordringar kan ha avsevärd betydelse som inteckningsobjekt, nämns i kommentaren till företagsinteckningslagen transportföretag och företag som driver reparationsverksamhet (Torkel Nordström, Lagen om företagsinteckning, 1966, s. 56).

Osäkerhet råder om i vilken utsträckning fordringar, uppkomna i ett speditörsföretags rörelse, omfattas av företagsinteckning. Sveriges speditörsförbund har lämnat följande upplysningar om de kundfordringar som regelmässigt uppkommer i speditörsrörelsen. En typisk kundfordran består till ca 50 % av speditörens arvode för den utförda tjänsten, medan resterande del av fordringen utgörs av speditörens utlägg för kundens räkning, i första hand mervärdesskatt, tull och därmed jämförbara omkostnader. Speditörsförbundet räknar med att den sammanlagda omsättningen för förbundets medlemsföretag – 259 stycken – under 1972 skall uppgå till 6 000 miljoner à 7 000 miljoner kronor. Den genomsnittliga summan av företagets vid var tid utestående kundfordringar beräknas uppgå till mellan 500 och 600 miljoner kronor, varav således ca 50 % avser utlägg för kundernas räkning.

Någon tvekan råder ej om att ett speditörsföretags kundfordringar utgör objekt för företagsinteckning till den del de avser speditörens arvode för utfört arbete. Däremot råder tvekan om också den del av kundfordringarna, som utgörs av fordran på ersättning för gjorda utlägg, omfattas av företagsinteckning. Vid bedömandet av frågan om den del av kundfordringarna, som utgörs av fordran på ersättning för av speditören gjorda utlägg, skall anses såsom ”vederlag” i den bemärkelse, som avses i 4 § första stycket punkt 7 företagsinteckningslagen, bör beaktas, att speditören vid utförande av sitt uppdrag uppträder i eget namn. Enligt 1 § i Nordiskt speditörsförbunds allmänna bestämmelser – som tillämpas vid alla uppdrag utförda av speditörsföretag anslutna till Nordiskt speditörsförbund – är det speditörens uppgift ”att, mot gottgörelse, för annans räkning men i eget namn ombesörja varuförsändelser och i samband därmed stående åtgärder, utföra förtullningsuppdrag, omlastning, lagring och försäkring av gods samt vidtagna därmed sammanhängande åtgöranden”. Även gentemot exempelvis tullverket uppträder således speditören i eget namn. Speditören är vid utövandet av förtullningsfunktionen ”varuhavare” och i denna egenskap betalningsskyldig för tull och mervärdesskatt gentemot tullverket. Det nu sagda talar för att speditörsföretagens kundfordringar bör i sin helhet utgöra objekt för företagsinteckning.

Företagsinteckning är en viktig del av den säkerhet speditörsföretagen kan erbjuda sina kreditgivare. Det är därför av stor betydelse att kretsen av den egendom som skall utgöra föremål för företagsinteckning inte onödigtvis begränsas.

Förhållanden, som i fråga om kundfordringar företer likheter med vad som ovan beskrivits beträffande speditörsföretag, förekommer även inom andra branscher. Således är kundfordringar uppkomna i annons- och reklambyråverksamhet i stor utsträckning sammansatta av dels en ”arvodessdel” och dels en ”utläggsdel”. Utläggen avser ofta likvid för av kunden beställd och av företaget förmedlad annonsplats i tidningar, tidskrifter och dylikt.

Också i fråga om dessa fordringar har tvekan yppats om de i sin helhet skall anses omfattas av företagsinteckning. Inte heller i dessa fall finns emellertid enligt bankföreningens åsikt anledning att begränsa företagsinteckningens objekt till den del av fordringarna som avser företagets arvode för utfört uppdrag.

Motorbranschens riksförbund uttalar, att det från förbundets utgångspunkter framstår som rimligt att till egendom som omfattas av företagsinteckning skall hänföras alla typer av kundfordringar, oavsett vad desamma grundar sig på.

Sveriges speditörförbund anför:

Det föreligger en viss osäkerhet huruvida kundfordringar i speditörens verksamhet i sin helhet är att betrakta som "vederlag för utfört arbete" eller den del av speditörens fordran som uppkommit genom att speditören verkställt "utlägg" för kundens räkning skulle utgöra en annan typ av fordran, som icke skulle kunna bli föremål för företagsinteckning.

Detta är för utövare av speditörverksamhet av stor ekonomisk betydelse. En schematisk beräkning ger vid handen att medlemmarna i Sveriges speditörförbund – 260 st – omsätter 6 000 å 7 000 miljoner kronor årligen. Detta innebär i sin tur att den genomsnittliga summan av medlemmars fordran hos kunder belöper sig till 500 å 600 miljoner kronor. Av detta belopp torde ca 50 % utgöra "ersättning för utfört arbete" av sådan karaktär att tveksamhet ej råder. Resterande del beräknas vara "utlägg" i huvudsak för tull och införselmervärdeskatt.

Speditörens "utlägg", tull och införselmervärdeskatt, erlägges av honom i hans egenskap av "varuhavare" enligt gällande bestämmelser.

Utlägg sker sålunda icke direkt för kundens räkning utan betalas av speditören som ett led i fullgörandet av uppdraget. Sveriges speditörförbund får härmed som sin åsikt framhålla vikten av att gällande bestämmelser tolkas på sådant sätt att speditörens kundfordringar i sin helhet skall anses utgöra fordran på "vederlag för utfört arbete".

I detta sammanhang bör beaktas att betydande svårigheter kan uppstå om företagsinteckning ej omfattar speditörens kundfordran i sin helhet. Ett särskiljande av vissa kostnadselement såsom t. ex. "utlägg" för tull och mervärdeskatt är nämligen praktiskt ogörligt utan att analysera varje särskilt uppdrag. Härigenom försvåras såväl möjligheten för kreditgivaren att bedöma inteckningens värde vid kreditgivningstillfället som avgränsning av den av inteckning omfattade egendomen i insolvensfall.

Sveriges speditörförbund har till sitt yttrande fogat kopia av en till bankinspektionen 1972-01-28 översänd PM över speditörens verksamhet och de åtaganden, som blir föremål för debitering från speditören till dennes kund och som etablerar ett fordringsförhållande. Promemorian lyder:

Speditören har en mångskiftande verksamhet som är erkänt svår att juridiskt klassificera.

Denna verksamhet har sedan 30-talets början utvecklats från transportförmedling mot allt mer fraktföraråtagande.

Speditören kan i dag äga, chartra (förhyra) transportmedel, containers osv., och kan genom fraktavtal påtaga sig ekonomisk risk som fraktförare. Priset på de transporttjänster som kunden köper kan då icke direkt identifieras med speditörens verkliga fraktutlägg.

Han verkar dessutom i transporterernas initial- och terminalskeden (lagring, förtullning, inkasso, lokala transporter) och i samband med omlastning från ett transportmedel till ett annat. Ibland noterar han ett *fast* pris för sina tjänster, men han kan även debitera speditörsvode samt redovisa olika kostnadselement i fakturan debiterade som frakter, lagerhyra, truckkostnad, förpackning, försäkring etc. Kommersiellt skiljer sig dessa båda debiteringsnormer inte från varandra. När speditören debiteras ett fast pris övertar han *riskan* för att de verkliga kostnaderna kan bli större än beräknat, men å andra sidan kan han då genom att pressa kostnaderna bereda sig en vinst bestående i skillnaden mellan det belopp han med tillämpning av den "öppna debiteringsnormen" skulle ha debiterat och vad han i verkligheten betalar till sina "underentreprenörer".

Vid bedömandet av frågan om de av speditören fakturerade beloppen skall beaktas som "vederlag" i den bemärkelse som åsyftas i lagen om företagsinteckning är det enligt förbundets mening av avgörande betydelse, att speditören vid upphandlingen av transport-, lagrings- och andra tjänster uppträder *i eget namn* (se definitionen i Nordiskt speditörförbunds allmänna bestämmelser § 1). Denna egenskap har han även gentemot tullverket. Speditören är vid utöandet av förtullningsfunktionen "varuhavare" och i denna egenskap betalningsskyldig för tull och införselmervärdesskatt gentemot tullverket. I detta sammanhang kan framhållas att sistnämnda skatt, liksom den mervärdesskatt speditören i förekommande fall beräknar på speditörens arvode, ingår i speditörens egen mervärdesskatteredovisning.

Speditörens verksamhet inom transportbranschen kan närmast jämföras med grossistens eller återförsäljarens inom handeln med varor. De belopp som faktureras för varorna innefattar normalt alla kostnadselement. Den omständigheten att speditören i en del fall väljer metoden att öppet redovisa de olika kostnadselement, som ingår i hans slutliga "produkt", utgör inte tillräckligt skäl för särbehandling. Även i sådana fall bör hela det fakturerade beloppet betraktas som "vederlag" och därmed ingå i den egendomsmassa, som utgör underlag för företagsinteckning.

4.2.4 Kassamedel m. m.

Kommerskollegium finner det angeläget att genom utredningen skapa regler för hur likvida medel och banktillgodohavanden skall behandlas. För en företagsinteckningshavare måste det enligt kollegiet te sig stötande att egendom som omfattas av företagsinteckning fränkännes honom som säkerhetsunderlag genom att förvandlas till kontanter eller banktillgodohavanden. Med hänsyn till den bättre förmånsrätt som är förknippad med lönefordringar anser kollegiet att det inte bör vara otänkbart att även tillgodohavanden av ovan angivet slag får omfattas av företagsinteckning.

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län anför i sitt yttrande till kommerskollegium:

Särskilt med tanke på försäljning av inteckningsbelastad egendom vid underhandsackord eller i anledning av en förestående konkurs bör även kassamedel omfattas av företagsinteckning, särskilt som ju löneborgenärernas rätt genom en sådan lagändring icke trädes för nära.

Ackordscentralens stockholmsavdelning uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium, att det stora problemet i fråga om eventuell utvidgning av kretsen föremål för företagsinteckning gäller likvida medel och de intressekonflikter, som här uppstår i samband med avveckling av företag. Man åberopar i detta sammanhang vad som sagts i Ackordscentralens yttrande över lagberedningens betänkande Utsökningsrätt X:

Vid betalningsinställelse uppstår ofta problem på grund av förekomsten av företagsinteckning. Det kan vara frågan om att avveckla rörelsen. Företagsinteckningshavaren kan inte utan vidare tolerera att egendom, som är föremål för företagsinteckning, förvandlas till kontanter och banktillgodohavanden och därmed fränhändes honom som säkerhetsunderlag. Inteckningshavaren kan då se sig nödsakad att inge konkursansökan för att skydda sina rättigheter. I praktiken har detta nödtorftigt kunnat klaras genom diverse "trollerier" såsom uppläggande av administrationskonto hos tredje man i förening med avlänkning av bank- och postgiro. Vanligt är också, att företagsintecknad egendom säljs – icke mot kontant betalning utan mot revers, betalbar efter 60 dagar, samtidigt som reversen pantförskrivs till inteckningshavaren.

Det är utomordentligt värdefullt, att lagberedningen klarlagt förhållandena kring dessa situationer, som blir allt vanligare i takt med den kraftigt ökade användningen av företagsinteckning som säkerhetsform. Sammanfattningsvis sägs, att betalning skall vara fredad mot återvinning, om den utgått ur köpeskillingen för såld företagsintecknad egendom och om då befintliga borgenärer med lika eller bättre rätt inte blev lidande. Helt övertygad om att denna beskrivning håller kan man dock knappast vara, om också tidsfaktorn tas med i bilden. De pengar, som betalas in teckningshavaren, kan ha stått ganska länge på en bankräkning. Det är inget problem om det finns företagsintecknad egendom, som i övrigt räckte till då betalning skedde. Men om så inte var fallet, kvarstår åtminstone teoretiskt en risk för återvinning, påfordrad av fordringsägare med sämre förmånsrätt eller oprioriterade. En möjlighet att gardera sig vore om återvinningsreglerna knöts till den betalningsinställelse, som normalt föregår en avveckling. Inteckningshavaren skulle då åtnjuta samma skydd från betalningsinställelsen som vid konkurs.

I sitt yttrande till kommerskollegium fortsätter Ackordscentralen:

Det torde vara en av utredningens mera angelägna uppgifter att utsudda alla oklarheter i denna fråga, som genom sin tveksamhet försakat ett flertal onödiga konkurser. En utväg vore en bestämmelse, som säger, att likvida medel omfattas av företagsinteckning i sådana fall, då betalningsinställelse skett eller som HD nyligen uttryckt: "gäldenären vidtagit åtgärder till en samlad avveckling av boet med tillgodoseende av samtliga borgenärs intresse". Att i likhet med exempelvis återvinning knyta reglerna till tidpunkten för förordnande av god man enligt ackordslagen är tyvärr omöjligt, eftersom en avveckling av ett företag sällan utmynnar i ackord. Att generellt låta likvida medel omfattas av företagsinteckning, torde endast i undantagsfall vara till men för övriga kreditgivare. Detta med hänsyn till den bättre förmånsrätt, som lönefordringar är förenade med.

Svenska bankföreningen anför:

Företagsinteckning gäller för närvarande inte i näringsidkarens kassamedel och banktillgodohavanden. Detta anses överensstämma med in-teckningsinstitutets syfte att ge näringsidkaren möjlighet att som kreditunderlag utnyttja egendom, som annars inte alls eller endast med olägenhet kan tillgodogöras för kreditändamål. Emellertid har den nuvarande ordningen medfört betydande olägenheter och besvär vid betalningsinställelser som inte omedelbart följs av godmansförordnande enligt ackordslagen eller av konkurs. Flertalet betalningsinställelser efterföljs inte av konkurs eller tvångsackord utan resulterar så småningom i ett underhandsackord. Under utredningstiden avvecklas företagets tillgångar och dess utestående fordringar drivs in. Eftersom det aldrig kan utslutas att någon eller några borgenärer vägrar att ansluta sig till ett kommande underhandsackord kan emellertid inte bortses från möjligheten av en konkurs. Företagets avveckling får därför inte genomföras på ett sätt som i en efterföljande konkurs skulle medföra att vid betalningsinställelsen prioriterade borgenärer förlorar sin prioritet i konkursen. Vid indrivning av företagets utestående vederlagsfordringar och vid mottagandet av likvider för försålda varor, inventarier och dylikt kan därför inte tillåtas att erhållna belopp tillförs företaget, enär därigenom in-teckningshavarnas förmånsrätt skulle gå förlorad. Till följd härav måste ett omständligt och tungt tillvägagångssätt etableras som säkerställer in-teckningshavarnas intressen. Denna omgång skulle helt kunna undvikas om i stället kassamedel och banktillgodohavanden – till den del de härrörde från egendom som utgjort objekt för företagsinteckning – ingick i egendom som omfattas av in-teckningen. En sådan regel skulle utan att förfela sitt syfte kunna inskränkas till sådana kassamedel och banktillgodohavanden som influtit efter betalningsinställelsen. Svårigheten att bestämma hur stor del av sådana medel och tillgodohavanden, som hänfört sig till in-tecknad egendom, borde kunna bemästras med hjälp av bokföringen och i förekommande fall därutöver med hjälp av en proportio-

neringsregel. – Vad sålunda anförts om förhållandena vid betalningsinställelse gäller också i fall då ett företag, som är på obestånd, träder i likvidation utan föregående betalningsinställelse.

Svenska sparbanksföreningen uttalar:

Enligt vad föreningen erfarit från kreditgivarhåll anses det - - - angeläget att i detta sammanhang överväga en lagändring, varigenom kassamedel kan bli föremål för företagsinteckning. Med nuvarande regler försvaras, såsom utredningen framhållit, underhandsförsäljningar av inteckningsbelastad egendom i ackordssituationer på grund av återvinningsriskerna.

Svensk industriförening säger sig ha kommit till den slutsatsen att även kassamedel bör omfattas av företagsinteckning.

Motorbranschens riksförbund uttalar, att det från förbundets utgångspunkter framstår som rimligt att till egendom som omfattas av företagsinteckning skall hänföras kassamedel.

Sveriges advokatsamfund anser att goda skäl finns för att genomföra en sådan ändring att kassamedel, dvs. förutom kontanter tillgodohavanden å bl. a. postgiro- och bankräkningar, ingår i den egendom som omfattas av företagsinteckningar. Enligt advokatsamfundet kan bl. a. följande skäl åberopas för en sådan ändring:

I näringsidkares rörelser består kassamedel i hög grad av medel som utgör likvid för egendom som omfattas av företagsinteckning, även om givetvis undantag härifrån kan tänkas. En viss typ av undantag har en mycket nära anknytning till rörelsen och de tillgångar som finns i rörelsen, nämligen lån som erhållits mot säkerhet av företagsinteckning. I sådana fall används företagsinteckningen såsom pant och för erhållande av rörelse Kredit. Det nuvarande förhållandet att kassamedel inte omfattas av företagsinteckning leder i praktiken ofta till materiellt mindre önskvärda resultat. En fordran för en större varuleverans kan t. ex. komma att bli betalad kort före konkursutbrottet, och influtna medel omfattas i så fall inte av företagsinteckningarna, medan motsatsen skulle bli fallet om fordringen inte blev reglerad förrän någon dag efter konkursutbrottet. Det är inte tillfredsställande att omfattningen av den rätt som tillkommer företagsinteckningshavarna regleras på ett slumpartat sätt. Dessutom kan omfattningen av förmånsrätten dirigeras av gäldenären, som i det ovan anförda exemplet kan anmoda den som har att betala likviden att antingen göra detta mycket snabbt eller dröja till efter konkursutbrottet med vitt skilda rättsverkningar för borgenärerna. Gäldenären bör inte själv på detta sätt beredas möjlighet att disponera över vad som skall tillfalla inteckningshavare resp. övriga borgenärer.

Som anförts i promemorian leder också den nuvarande ordningen till vissa svårigheter i samband med underhandsackord.

Föreningen Sveriges kronofogdar vitsordar, att försäljning av inteckningsbelastad egendom försvarats vid underhandsackord beroende på att kassamedel inte omfattas av företagsinteckning. Föreningen har därför inget att invända mot att företagsinteckning gäller även i kassamedel.

Ackordscentralens stockholmsavdelning hänvisar även i sitt yttrande till utredningen till sitt yttrande över betänkandet Utsökningsrätt X (jfr ovan) och uttalar att det vore tacknämligt, om utredningen finner frågan om de komplikationer, som är en följd av att företagsinteckning inte omfattar likvida medel, vara värd att pröva. Ackordscentralen tillägger att man i så fall gärna står till tjänst med en rikhaltig exempelflora.

4.2.5 Övriga synpunkter

Svenska bankföreningen anför:

I 4 § första stycket p 3–5 uppräknas vissa rättigheter som – om de kan utmätas – ingår i den egendom vari företagsinteckning gäller. Sådana rättigheter har ofta ett betydande ekonomiskt värde men torde i regel ej vara utmätningsbara. Även i fall då en rättighet ej är utmätningsbar torde den dock ofta – vid en konkurs eller betalningsinställelse – kunna överlåtas mot ersättning. Det är i sådana fall otillfredsställande att ersättningen inte omfattas av företagsinteckning i överlåtarens rörelse. Bankföreningen anser därför att också ersättning för icke utmätningsbara rättigheter bör omfattas av företagsinteckning.

Fartyg som kan intecknas för fordran omfattas inte av företagsinteckning. Till följd härav omfattar inteckningen inte heller utestående köpeskillingsfordringar för sådana fartyg. Varvsföretag som önskar utnyttja sådana fordringar som underlag för kredit får därför pantförskriva varje enskild fordran till kreditgivaren. Detta är uppenbarligen ett opraktiskt tillvägagångssätt särskilt som varvens fordringar ofta uppgår till så stora belopp att krediterna till dem lämnas av flera kreditgivare. Inte minst i samband med varvens förlags- och obligationslån framträder behovet av att på ett smidigt sätt kunna föra in fordringarna i kreditunderlaget. På grund härav bör varvens utestående köpeskillingsfordringar enligt bankföreningens mening omfattas av företagsinteckning.

I yttrande den 16 oktober 1972 till utredningen angående inskrivning av rätt till luftfartyg m. m. har bankföreningen påtalat vissa olägenheter såvitt gäller möjligheterna att inteckna reservdelar till luftfartyg. Bankföreningen vill i detta sammanhang upprepa vad föreningen då anförde:

”Enligt nu gällande regler kan inteckning i luftfartyg också omfatta reservdelslager. Utformningen av dessa regler har enligt vad bankföreningen erfarit i vissa avseenden vållat olägenheter. För att en inteckning i ett luftfartyg även skall omfatta reservdelslager fordras bl. a. att i fordringshandlingen en föreskriven specificering sker av de till luftfartyget hörande reservdelarna. Detta medför stora svårigheter i de icke ovanliga fall luftfartygsägaren har ett gemensamt reservdelslager för ett antal luftfartyg av samma typ. En mer rationell ordning för att åstadkomma att luftfartygsinteckning också skall omfatta reservdelslager är därför önskvärd. Vid en översyn av lagstiftningen är också att beakta förhållandet till bestämmelsen i 4 § lagen om företagsinteckning att dylik inteckning ej omfattar sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg. Denna regel och nyss antydda svårighet i vissa fall att föra in reservdelar under inteckning i luftfartyg kan tillsammans leda till att reservdelar ibland över huvud inte kan intecknas. Detta är uppenbarligen en olägenhet som borde såvitt möjligt undanröjas.”

Svenska bankföreningen tar också upp en fråga, som närmast rör jordabalkens tillbehörsregler men som indirekt har betydelse för företagsinteckningsinstitutet, samt anför därom:

En i praktiken emellanåt förekommande överlåtelssituation är den att ett företag, som driver rörelse på en fastighet, säljer fastigheten och stannar kvar på denna som hyresgäst. Den på fastigheten befintliga maskinparken är då industritillbehör och någon tjänlig metod för att med sakrättslig verkan skilja maskinerna från fastigheten finns inte. Det kan därför vara svårt att genom företagsinteckning skapa underlag för rörelseidkarens krediter. En tänkbar lösning vore att efter medgivande från fastighetsinteckningshavarna införa någon form av anteckning i fastighetsboken, varigenom bekantgjordes att maskinparken inte tillhörde fastigheten som tillbehör. Anteckningen skulle således ersätta traditionen. Det skall påpekas att en sålunda skisserad regel endast skulle behövas för industritillbehörens del. Slutligen skall understrykas, att den här berörda frågan har stor praktisk betydelse för rörelseidkarens möjligheter att erbjuda ett

tillräckligt underlag för sina krediter. Vidare har frågan betydelse för den som utan kännedom om fastighetsöverlåtelsen efter någon tid vill lämna rörelseidkaren kredit mot företagsinteckning.

Sveriges advokatsamfund anför:

Enligt 4 § 3. lagen om företagsinteckning gäller företagsinteckning i bl. a. hyresrätt under förutsättning att hyresrätten kan utmätas. Det torde ha ansetts att en hyresrätt kan utmätas huvudsakligen endast om hyresvärden lämnat hyresgästen ett generellt medgivande att sätta annan i sitt ställe och detta medgivande är oåterkalleligt, dvs. i praktiken inskrivet i hyreskontraktet. På hyresmarknaden torde sådana generella och i hyreskontrakten inskrivna medgivanden inte vara vanliga, vilket ofta medför att influtna likvider vid försäljning av hyresrätter i konkurs inte tillfaller företagsinteckningshavarna. Under de gångna åren har som bekant betydande ersättningar utgått för välbälgna affärs- och kontorslokaler, och även om numera den allmänna tendensen på marknaden är nedåtgående beträffande dessa ersättningsbelopp, förekommer de dock fortfarande och kommer förmodligen att bestå, särskilt då hyresgästen gjort stora egna investeringar i lokalen och erhållit långtidskontrakt.

I praktiken får konkursgäldenären eller dennes konkursbo som regel möjlighet att överlåta en hyresrätt endast efter godkännande från fall till fall. Understundom kan dock ett godkännande i förväg erhållas av innehåll att konkursgäldenären eller konkursboet äger överlåta hyresrätten till person eller företag som hyresvärden skäligen kan godkänna, dvs. en inte helt generell rätt till överlåtelse men villkorad endast av att den nya hyresgästen skall vara ur ekonomisk och annan synvinkel acceptabel. Det sistnämnda fallet har vållat tveksamhet vid konkursavvecklingar och har också föranlett domstolsprövning men veterligt inte i högre instans. Enligt styrelsens uppfattning bör övervägas om kravet på att hyresrätt skall kunna utmätas bör bibehållas. I den mån hyresrätt har ett ekonomiskt värde synes det vara befogat att betrakta sådan rätt som en betydelsefull del av gäldenärens rörelse, och det torde böra övervägas om inte detta ekonomiska värde rimligen bör ingå i det kreditunderlag på vilket företagsinteckningsinstitutet baseras. Den nuvarande bestämmelsen skapar vidare osäkerhet huruvida hyresrätterna omfattas av företagsinteckning och åstadkommer dessutom en ordning där omfattningen av förmånsrätten bestäms av den ganska tillfälliga frågan om en fastighetsägare är beredd att från början generellt medge överlåtelse eller om han visserligen är positivt inställd härtill men önskar pröva en ny hyresgästs solvens m. m. från fall till fall. Slutligen erinras om att spörsmålet om hyresrätt som föremål för företagsinteckning involverar även ersättning för goodwill, nämligen därigenom att det vid överlåtelse av rörelsetillgångar i samband med hyresrätt kan uppstå svårösta frågor om fördelning av köpeskillingen på ersättning för hyresrätt, goodwill och övriga tillgångar. Styrelsen vill även erinra om den rätt till överlåtelse av hyresrätt som numera föreligger enligt 12 kap. 36 § jordabalken.

5 Övriga frågor

5.1 *Den remitterade promemorian*

5.1.1 Ur avsnitt 2 i promemorian

I detta sammanhang (verkan av ändring i kommunal indelning m. m.) kan erinras om att förlagsinteckningskommittén i betänkandet *Företagsinteckning* (SOU 1964:10) såsom en av flera möjligheter att individualisera intecknad verksamhet föreslog en ordning som innebar att inteckning kom att omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövade inom riket. En sådan ordning skulle otvivelaktigt på ett enkelt sätt lösa åtskilliga av de

problem som antytts i förevarande avsnitt och det torde därför vara ofrånkomligt att på nytt överväga detta spörsmål, bl. a. mot bakgrunden av de nyheter i fråga om inskrivningsteknik som prövas på andra områden av inskrivningsväsendet.

5.1.2 Ur avsnitt 5 i promemorian

De svårigheter som enligt vad som anförts under 2 är förknippade med ändring i den administrativa indelningen har, framhålls det i direktiven, samband med frågan om individualiseringen av intecknad näringsverksamhet och därmed inskrivningsväsendets organisation. Det kan därför visa sig påkallat att ta upp frågan om införande av automatisk databehandling (ADB) på detta rättsområde och därmed sammanhängande organisatoriska spörsmål. Därvid kan det bli aktuellt att pröva huruvida ärenden om företagsinteckning bör koncentreras till en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet.

5.2 Yttranden över promemorian

5.2.1 Riksinteckning, gemensam inskrivningsmyndighet och ADB⁷

Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga uttalar, att den radikala ändring som kan ske är att all näringsidkarens verksamhet i hela riket intecknas på en gång, samt framhåller, att man ju då blir oberoende av alla indelningsändringar beträffande kommuner och län. Inskrivningsmyndigheten fortsätter:

Samtidigt inställer sig tanken, om det icke är bäst att flytta hela inskrivningsförfarandet till ett centralt ställe i landet. Man kan ifrågasätta om det icke vore i linje med utvecklingen att låta t. ex. Patent- och Registreringsverket sköta registreringen av alla företag i landet och därvid förse dem med klart individualiserande registreringsnummer, som kunde minska olägenheterna av firmalikheter och firmabyten. Verket kunde i så fall även handha inteckningsförfarandet beträffande företagen. Alla företag kunde upptagas i ett företagsdataregister och företagsinteckningarna kunde föras i ett särskilt inskrivningsdataregister. Dessa båda register kunde sedan korrespondera med Riksskatteverkets dataregister över skattebetalare. Man skulle härigenom slippa att införskaffa särskilda registreringsbevis. Vidare kunde man undvara driftsbevis, eftersom dessa skulle ersättas av Riksskatteverkets kontroll att det företag, som begärdes intecknat, verkligen drev verksamhet och betalade in skatt. Naturligtvis kommer införandet av ett dylikt system att innefatta många svårigheter, som självfallet ännu icke är närmare genomtänkta.

Det kan betygas att aktiebolagen, vilka ju för tillfället är de enda företag som kan erhålla riksomfattande inteckningar, i regel begär sådana. Ingenting motsäger att även andra företag – kanske inte minst på grund av bankernas önskemål – oftast skulle begära riksinteckningar i all sin verksamhet. En del fall visar att åtminstone vissa föreningar kan ha behov av riksomfattande inteckningar. Jfr NJA 1971 s. 73.

Det enda starka skäl som skulle kunna tänkas för att särinteckna smärre enheter, skulle väl vara möjligheten att lättare kontrollera, huruvida egendom flyttades eller överläts från en lokal enhet. Emellertid tror inskrivningsmyndigheten inte, att kontrollen verkställs på det lokala planet i så särskilt stor utsträckning. Snarare torde kontrollen ske genom kreditupplysningsföretagen och liknande kanaler. (Härvid skall möjligen undantag göras för jordbruk och skogsbruk.)

Systemet att inteckna alla företagens verksamhet i hela riket medför också den vinsten, att man slipper svårigheterna med konkurrens mellan inteckningar i olika, geografiskt eller branschmässigt avgränsade delverksamheter. Inskrivningsmyndigheten har den

⁷ De i detta avsnitt redovisade synpunkterna har samband med frågan om verkan av ändring i kommunal indelning m. m. och har i vissa delar redovisats förut i promemoria (1973-03-25) nr 5.

erfarenheten, att kollision mellan inteckningar av olika omfattning ofta förekommer och ställer till onödigt trassel, inte minst för företagen själva, vilkas företrädare icke sällan har svårt att inse de gällande reglernas berättigande.

I avbidan på att företagsinteckningarna koncentrerades till en enda myndighet i riket kunde det vara värdefullt, att inskrivningsstopp stadgades beträffande företag, som drabbades av indelningsändring. Stoppet borde kvarstå tills säteslokaliseringen blivit bindande fästslagen och oförliga inteckningar dödats. Eventuellt kunde föreskrivas att oförliga inteckningar skulle förfalla efter viss tid exempelvis ett år. Den sistnämnda bestämmelsen skulle få till följd, att banker och andra långgivare efter en indelningsändring snabbt såge om sitt hus och ordnade upp inteckningsförhållandena. Möjligen föreligger risk för köbildning, därest alltför många företag och inteckningar samtidigt kommer att beröras av indelningsändringar. Emellertid är det av vikt att uppröjningen sker någorlunda snabbt, så att man icke i årtal har att dras med oklara förhållanden, såsom fallet varit beträffande förlagsinteckningarna och jordbruksinteckningarna. Det är också lättare och billigare att företaga utredning och åtgärder, medan saken är någorlunda färsk. Dröjer det länge hinner förhållandena trassla till sig, exempelvis genom dödsfall, emigration, överlåtelser eller glömska.

Kommerskollegium uttalar också, att åtskilliga av de problem som uppstår i samband med ändring i kommunal indelning skulle lösas genom att man låter inteckningarna avse hela riket. Kollegiet fortsätter:

För att kunna ta ställning till frågan om en ändring av individualiseringsreglerna är påkallad och lämplig krävs uppgifter om i vilken utsträckning företagsinteckningsinstitutet används av olika kategorier och hur individualiseringen för närvarande sker. Först på grundval av en sådan är det möjligt att ta ställning till inteckningarnas anknytning till kommuner och län.

Frågan huruvida ärenden om företagsinteckning bör koncentreras till en för landet gemensam inskrivningsmyndighet behandlades ingående i samband med tillkomsten av nuvarande lagstiftning. Kollegiet hade från principiell synpunkt inte något emot en central inskrivningsmyndighet men förordade med hänsyn till de praktiska fördelarna en bibehållen lokal registrering. Det synes nödvändigt att i detta sammanhang överväga frågan om införande av automatisk databehandling på detta rättsområde. Kollegiet vill inte utesluta att de praktiska fördelar som är förknippade med en lokal registrering kan få vika om det visar sig önskvärt att införa en central databehandling.

Stockholms handelskammare erinrar i sitt yttrande till kommerskollegium om vad kammaren anförde i sitt remissyttrande över förlagsinteckningskommitténs betänkande *Företagsinteckning* (SOU 1964:10): "Enligt kammarens uppfattning uppväger de fördelar som är förenade med en centralisering, nämligen översiktligare inteckningsförhållanden och en enhetlig rättstillämpning, de nackdelar som består i försämrade kontaktmöjligheter mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten." Kammaren fortsätter:

Handelskammaren har ej funnit anledning att ändra ståndpunkt i denna fråga utan tillstyrker vad som andragits på sid. 5, tredje stycket, i promemorian angående möjligheterna att individualisera intecknad verksamhet, så att företagsinteckning kommer att omfatta all den näringsverksamhet, som företagen utövar inom riket. Redan nu medför gällande system betydliga olägenheter för bolag med verksamhet i flera län, både när företagsinteckning skall sökas och vid eventuellt bedömande av vad som tillhör intecknat förlag eller ej. Det torde vara praktiskt ogörligt att helt avgränsa bolagets egendom efter kommun- och länsgränser, även om redovisningen i ett bolag med vitt utbrett filialsystem är så upplagd, att resultat och tillgångar för varje filial skall kunna

utläsas. Det skulle därför vid eventuellt obestånd för bolaget, då säkerheten skulle behöva tagas i anspråk, lätt leda till att tvister uppkomme om säkerhetens omfattning.

Det vore vidare angeläget om vid fusioner företagsinteckningar, uttagna i ett av de fusionerade bolagen, utan alltför stora formaliteter kunde överföras på den gemensamma enheten, som faktiskt bär båda bolagens juridiska ansvar. Det kan inte vara rätt att hela proceduren i praktiken skall genomföras som om det vore en ny företagsinteckning, när verksamheten förtgår i oförändrad form, bara inom ramen för en större enhet.

Genom övergångsbestämmelser skulle man eventuellt kunna ge lokalt avgränsade företagsinteckningar karaktär av riksinteckningar. Handelskammaren är medveten om att omformningen av lokala inteckningar till riksinteckningar kommer att medföra en del praktiska problem men tror att dessa bör kunna lösas av utredningen i nära samarbete med kreditinstituten.

Avslutningsvis betonar handelskammaren att, därest utredningen föreslår en inskrivningsmyndighet för hela riket, denna ges sådana resurser att rimliga expeditionstider kan hållas.

Såvitt avser frågan huruvida ärenden om företagsinteckning bör koncentreras till en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet begränsar sig *Skånes handelskammare* i sitt yttrande till kommerskollegium till att understryka nödvändigheten av att i så fall myndigheten ges sådana resurser att en rimlig expeditionstid, förslagsvis högst 14 dagar, kan hållas.

Ledamoten av handelskammarens i Gävle lagstiftningsutskott *Åke Mählberg* framhåller att de olägenheter, som är förenade med ändringar i den administrativa indelningen, utan tvivel skulle undanröjas, om företagsinteckning kom att omfatta all den näringsverksamhet, som företagaren vid varje tid utövade inom riket; en sådan ordning skulle även medföra en önskvärd klarhet och överskådlighet beträffande gällande inteckningar samt avsevärt underlätta införande av ADB på rättsområdet.

Ledamoten av handelskammarens i Gävle lagstiftningsutskott lagman *Sven Ståhl* anser, att nuvarande regler måste betecknas såsom svåröverskådliga och ofullständiga, samt anför vidare:

Starka skäl talar för en ordning, innebärande att beviljad företagsinteckning omfattar all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket. Om en sådan ordning införes, lär det knappast vara möjligt att bibehålla nu gällande forumregler. I stället torde det bli nödvändigt att koncentrera ärendena ang. företagsinteckning till en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet.

Ackordscentralens stockholmsavdelning uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium, att de problem, som kan uppstå i samband med ändring i kommun- eller länsindelningen, enklast löses genom att uppspaltningen länsvis slopas samt att denna visat sig sakna praktisk betydelse. Avdelningen anser att en ordning, innebärande att företagsinteckning görs riksomfattande, avgjort är att föredraga samt anför vidare:

Som tidigare framhållits är det en uppenbar fördel om alla företagsinteckningar görs riksomfattande. I konsekvens härmed är det också ett steg i rätt riktning, om en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet tillskapas med möjlighet att föra ett centralt register enligt moderna principer.

I ett mycket stort antal fall har vi studerat de handläggningsnormer som tillämpas vid lämnande av företagsinteckning. Vi har därvid på flera håll funnit, att den tid det tar från beslutsdagen till dagen för inskrivning i dagboken (då beslutet blir offentlig handling) är

oroväckande lång. Inte sällan har återvinningstiden gått till ända med följd, att rättsförluster kan ha uppstått. Också den omständigheten talar för ett inrättande av en central myndighet.

I sitt till utredningen avgivna yttrande har *Ackordscentralens stockholmsavdelning* tillagt, att man upplevt det som en brist att det inte finns något centralt register för företagsinteckningar samt att man avhjälpt denna brist genom att skaffa sig ett eget hela landet täckande register, vilket står till utredningens förfogande i mån av intresse.

Svenska sparbanksföreningen uttalar, att bankerna i allmänhet torde vara intresserade av att få företagsinteckning fastställd i all företagarens verksamhet i landet, varigenom man undviker nackdelen av att *dels* verksamheten ändras till sin art, *dels ock* påverkas av regionala indelningsförändringar. Enligt föreningen är det därför av största vikt att få till stånd en ordning, som innebär att inteckning kommer att omfatta all den näringsverksamhet som en företagare vid varje tillfälle utövar inom riket. Föreningen anser vidare att en sådan förändring, som icke synes vara utredningen främmande, naturligtvis skulle underlättas om automatisk databehandling infördes på detta rättsområde.

Sveriges jordbrukskassaförbund anför:

Förbundet vill --- framhålla angelägenheten av att utredningen överväger den av förlagsinteckningskommittén nämnda möjligheten, nämligen riksomfattande företagsinteckningar. Om företagsinteckningen blir riksomfattande är det emellertid, enligt förbundets mening, önskvärt med undantag från huvudregeln, exempelvis för verksamhet av visst angivet slag. För sådana företag, som bedriver flera olika verksamheter av skilda slag och som bibehåller företaget som en enhet av administrativa - ekonomiska skäl, måste det finnas möjligheter att även i fortsättningen utnyttja endast den verksamhetsgren som säkerhet, vilken kommer i åtnjutande av en speciell kredit. Vissa företag bedriver samma slags verksamhet på olika håll inom riket. Enligt förbundet bör övervägas möjligheten att medge undantag även i dessa fall.

Om utredningen skulle stanna för att det för närvarande inte är möjligt att genomföra riksomfattande företagsinteckningar för samtliga näringsidkare oavsett företagsform, bör emellertid övervägas möjligheten att åtminstone ekonomiska föreningar skulle kunna utta riksomfattande inteckningar. Inom föreningsrörelsen pågår en stark strukturrationalisering. Föreningarnas antal minskar genom fusioner. I allt större utsträckning sträcker sig föreningarnas verksamhet över flera län. Omfattningen på fusioner har ökat väsentligt sedan 1964, det år då förlagsinteckningskommittén framlade sitt betänkande. Helt allmänt kan sägas att näringslivet blivit allt rörligare. Under dylika omständigheter är det ett starkt önskemål, både från föreningarna som kredittagare och från förbundet som representant för kreditgivarna, att i vart fall de ekonomiska föreningarna får möjlighet att utta riksomfattande inteckningar. Ur kreditgivarsynpunkt är det onödigt kostsamt och tidsödande att tvingas hantera ett flertal inteckningar i olika län för en kredit till en förening.

Enligt förbundet bör inte frågan om ekonomiska föreningar skall tillerkännas möjlighet att utta riksomfattande inteckningar göras avhängig av att frågan om en central inskrivningsmyndighet eller registreringsmyndighet bör eller kan tillskapas. Den omständigheten att det för närvarande inte finns ett centralt riksomfattande register för de ekonomiska föreningarna, utgör inget sakligt skäl till att inte tillmötesgå detta önskemål. Förlagsinteckningskommittén, som ju föreslog riksomfattande inteckningar, förutsatte visserligen att alla ärenden angående företagsinteckning koncentrerades till en central inskrivningsmyndighet. Anledningen härtill torde ha varit att samtliga företags-

inteckningar, oavsett vilken form näringsidkaren drev sitt företag i, föreslogs bli riksomfattande. Det bör vara möjligt att genomföra en partiell reform avseende enbart de ekonomiska föreningarna, utan risk för dubbelföringar etc., genom rapporterings-skyldighet, dels mellan berörda länsstyrelser, dels mellan länsstyrelse och tingsrätt.

I promemorian framhålls att utredningen är oförhindrad att lägga fram delförslag. Det är ett starkt önskemål från den ekonomiska föreningsrörelsen att frågan om möjligheten för ekonomiska föreningar att utta riksomfattande företagsinteckningar snarast får sin lösning. Förbundet hemställer därför att denna fråga överväges redan i ett eventuellt delförslag.

Sveriges hantverks- och industriorganisation ställer sig positiv till ett riksomfattande företagsintektningsinstitut med en gemensam inskrivningsmyndighet samt uttalar, att övergångsbestämmelserna bör utformas på ett sådant sätt att redan ställda teckningars giltighet bibehålls oförändrade under en lång övergångsperiod. Enligt organisationen bör det allmänna vara berett att stå för administrativa kostnader i samband med omläggningen.

Motorbranschens riksförbund anser det lämpligt att företagsinteckningarna om möjligt ges giltighet för all verksamhet som bedrivs i hela landet.

Sveriges köpmannaförbund uttalar:

Vi anser att många av i promemorian uppställda problem i detta sammanhang kunde elimineras om man *dels* införde en central myndighet för registrering av företagsintekning omfattande hela riket, *dels ock* att varje beviljad företagsintekning oavsett företagsform kom att gälla i hela riket. En central registrering omfattande en näringsidkares verksamhet i hela riket skulle även medföra en större överskådlighet vid prövning av ett företags kreditvärde m. m. Vi kan ej heller se några nackdelar förenade med att exempelvis en enskild firma belastas med en företagsintekning som kommer att gälla i hela riket i stället för allenast inom länet där verksamheten bedrivs.

Sveriges advokatsamfund anför i sitt yttrande:

Beträffande ordningen för framtiden noterar styrelsen med intresse att utredningen påminner om att förlagsintektningskommittén i betänkandet *Företagsintekning* föreslog att företagsintekning, som första alternativ, skulle fastställas att omfatta all näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövade inom riket. Spörsmålet förknippas i promemorian med frågan om införandet av automatisk databehandling på rättsområdet och med det redan av förlagsintektningskommittén på sin tid framlagda förslaget att hänföra ärenden om företagsintekning till en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet. I yttrandet över betänkandet *Företagsintekning* tillstyrkte styrelsen en sådan ordning och intar alltså samma ståndpunkt.

Föreningen Sveriges kronofogdar anser att den av förlagsintektningskommittén föreslagna ordningen, att intekning skulle omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket, är den av arbetstekniska och andra skäl lämpligaste.

Svenska bankföreningen anser – i likhet med Sveriges jordbrukskasseförbund – att ekonomiska föreningar bör ges möjlighet att utta riksintekningar men är negativ till en ordning med enbart riksintekning samt vill f. n. inte ta ställning till frågan om gemensam inskrivningsmyndighet. Föreningen anför:

I den remitterade promemorian tas även upp förlagsintektningskommitténs förslag om en ordning som innebar möjlighet att individualisera inteknad verksamhet genom att

låta in-teckning omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket. Det sägs, att det torde bli ofrånkomligt för utredningen att på nytt överväga denna möjlighet. Bankföreningen kan inte tillstyrka en ordning med uteslutande riksomfattande in-teckningar. Med en sådan ordning skulle en stor del av den smidighet och de variationsmöjligheter, som nuvarande ordning ger, gå förlorad.

Slutligen vill bankföreningen --- beröra frågan om möjligheten att uttaga riksomfattande in-teckningar eller in-teckningar omfattande flera län. Denna möjlighet är för närvarande begränsad till aktiebolag. Emellertid förekommer ett stort antal ekonomiska föreningar med riksomfattande eller eljest geografiskt spridd verksamhet. Exempelvis omfattar skogsägareföreningarnas verksamhet i regel flera län. Avsaknaden av möjlighet att låta en in-teckning omfatta verksamhet i mer än ett län har vållat stora olägenheter för dessa och andra föreningar. Bankföreningen anser därför att ekonomiska föreningar bör jämföras med aktiebolag i fråga om möjligheten att uttaga in-teckning i verksamhet inom hela riket eller inom flera län.

Enligt den remitterade promemorian kan utredningen komma att ta upp frågor rörande inskrivningsväsendets organisation. Därvid kan det bli aktuellt att pröva huruvida ärenden om företagsin-teckning bör koncentreras till en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet. Lämpligheten av en sådan ordning är emellertid avhängig av utformningen av de materiella reglerna om företagsin-teckning. Det torde därför vara för tidigt att nu ta ställning till denna fråga. Det skall anmärkas, att bankföreningen i yttrande den 23 september 1964 över förlagsin-teckningskommitténs betänkande uttalade, att en centralisering av företagsin-teckningsärenden till en för hela riket gemensam domstol var till fördel från kreditgivarsynpunkt. Detta uttalande gjordes emellertid mot bakgrund av då föreliggande förslag som bl. a. innebar att möjligheten att uttaga riksomfattande in-teckningar skulle stå öppen för alla in-teckningsberättigade.

Även *Sveriges industriförbund* anser att ekonomisk förening bör ges möjlighet till riksinteckning. Förbundet, som i övrigt inte anser sig f. n. kunna ta ställning till frågorna om riksinteckning och gemensam inskrivningsmyndighet, anför:

I detta sammanhang vill Förbundet ta upp frågan om rätten att ta ut riksomfattande in-teckningar eller in-teckningar omfattande flera län. Denna rätt har f. n. endast aktiebolag.

Ekonomiska föreningar, t. ex. skogsägareföreningar, har emellertid en omfattande, ofta över hela riket eller flera län spridd verksamhet. Den nuvarande begränsningen vållar betydande olägenheter för dessa föreningar. Förbundet anser, att ekonomiska föreningar i berört hänseende bör jämföras med aktiebolag.

Utredningen framhåller att det kan visa sig påkallat att även behandla frågor rörande inskrivningsväsendets organisation. Denna problematik har nära samband med den materiella företagsin-teckningsrättens innehåll och aktualiserar bl. a. riksinteckningslösningar av generell natur, automatisk databehandling och inrättandet av en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet. Förbundet anser sig inte f. n. kunna ta någon ställning till hithörande spörsmål. Vad riksinteckningar angår talar vissa skäl för sådana. Om en näringsidkare driver verksamhet i olika kommuner kan det uppstå svårigheter att fördela den in-tecknade egendomen mellan kommunerna, t. ex. på grund av central fakturering från och lagerhållning vid huvudkontoret. Förbundet är dock medvetet om de fördelar som nuvarande system medför i form av smidighet och variationsmöjligheter. Utredningen bör närmare undersöka för- och nackdelarna med enbart riksinteckningar och i samband härmed lämpligheten av en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet.

Sveriges grossistförbund tar inte ställning vare sig för eller emot riksinteckning och gemensam inskrivningsmyndighet utan anför i denna del endast:

Mot bakgrund av bl. a. de problem som ändrad kommunindelning kan medföra, skulle det vara intressant, om utredningen belyste innebörden i och konsekvenserna av ett system som innebär att inteckning kom att omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövade inom hela riket.

Såsom framgår av det följande är övriga organisationer som uttalat sig i frågan om riksinteckningar och gemensam inskrivningsmyndighet negativa eller tveksamma därtill.

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium att det, enär borgenärens intressen enligt direktiven ej får trädas för nära, ej kan vara lämpligt att lagstifta om att en företagsinteckning skall omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket. Handelskammaren fortsätter:

Varje ändring av en företagsintecknings omfattning måste i de fall, där en och samma företagare driver "särinteknad" verksamhet inom olika delar av landet, skapa stora svårigheter att bestämma de olika inteckningarnas förmånsrättsläge i förhållande till varandra, i synnerhet då olika kreditinstitut har panträtt i inteckningarna. Dessa svårigheter torde näppeligen på ett godtagbart sätt kunna undanröjas genom att framflytta effekten av en indelningsändring till viss tidpunkt efter dess ikraftträdande. Ej heller dödningsåtgärder och fastställelsen av nya inteckningar kan tänkas lösa problemet i fall då konkurrerande intressen föreligger. Varje panthavare kan förmodas värna om sin förmånsrättsställning i ursprungligen inteknad egendom och därför vägra lämna dödningsmedgivande.

Länssparbanken Dalarna uttalar i sitt yttrande till handelskammaren i Gävle:

Länssparbanken ställer sig tveksam till en ordning som innebär att inteckning skall avse all näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket. Kreditgivarens möjligheter att kontrollera att säkerhetens värde icke försämrades skulle vid en sådan lösning avsevärt försvåras.

Kooperativa förbundet (KF) framhåller till en början att förbundet ställer sig avvisande till en sådan lösning, som utredningen framkastat beträffande problemen i samband med en administrativ indelningsändring och som går ut på att den inteknade verksamheten skall individualiseras på så sätt att inteckningen kommer att omfatta all den näringsverksamhet som företagaren vid varje tidpunkt utövar inom hela riket. Med hänsyn till den struktur som förbundet för närvarande har kan förbundet inte acceptera ett sådant förfarande. Förbundet fortsätter:

KF vill i detta sammanhang referera till vad förbundet den 27 oktober 1964 yttrade över förlagsintekningskommitténs förslag till lag om företagsinteckning. Inom den koncern, som bildas av KF och dess dotterföretag, föreligger avtal som är konstruerade som arrendeavtal. KF arrenderar således dotterföretagens rörelser och driver dessa i dotterföretagens namn. Vid varje enskilt tillfälle KF önskar uttaga en företagsinteckning i en verksamhet, som KF driver i ett visst dotterföretags namn, skulle enligt utredningens framkastade förslag KF:s verksamhet i hela riket bli inteknad. Detta ter sig orimligt för KF:s del. KF har ingenting emot att möjligheterna till riksomfattande inteckning utvidgas men anser samtidigt att inteckning liksom för närvarande skall

kunna begränsas till en mindre administrativ enhet som kommun och län samt dessutom till verksamhet av viss art.

Med ett bibehållande i princip av gällande regler för individualisering av verksamheten till kommun och län kvarstår alltså de problem, som uppstår vid en administrativ indelningsändring. KF förordar att dessa problem löses genom inteckningssanering. En redan beviljad företagsinteckning bör även efter indelningsändringen anses vara lokaliserad till det geografiska område, till vilket inteckningen vid beviljandet var lokaliserad. För enkelhetens skull bör inte tillskapas regler om utvidgning till hela den nybildade administrativa enheten. När fråga uppkommer om nyinteckning, bör denna omfatta den nybildade lokala enheten, för det fall inte riksomfattande inteckning väljes. För att undvika kollision beträffande omfattningen av äldre och nya inteckningar bör inteckningsförhållandena saneras på så sätt att äldre inteckningar dödas och nya fastställs. De olägenheter, som en sådan sanering medför, i form av merarbete för inskrivningsmyndigheten samt besvär och kostnader för den enskilde, torde enligt KF:s uppfattning inte vara så betydande att de avgörande talar emot en lösning av problemen på nu angivet sätt.

Svensk industriförening uttalar att effektivitets- och kostnadssidan givetvis har en mycket stor betydelse vid bedömningen av frågorna om möjligheterna att införa ADB på rättsområdet samt att inrätta en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet. Föreningen anser ändock att servicefunktionen bör tillmätas avgörande betydelse samt att en centralisering av de administrativa funktionerna troligen skulle medföra en försämrad service. Föreningen ställer sig därför negativ till en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet.

5.2.2 Ifrågasatt ändring av 10 § FL

Svenska bankföreningen anför:

Enligt 10 § första stycket företagsinteckningslagen gäller att, om verksamhet som omfattas av företagsinteckning överlåtes, svarar i överlåtelsen ingående egendom i förvärvarens hand för inteckningen. Enligt andra stycket i samma paragraf förlorar inteckningshavaren sin rätt enligt första stycket, om han inte inom ett år efter det verksamheten frånträdts väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen. – De i 10 § uppställda reglerna har tillkommit för att stärka inteckningshavarnas ställning. Bankföreningen har inte heller någon erinran mot den princip som kommer till uttryck i bestämmelserna. Emellertid har den i andra stycket stipulerade ettårsfristen i vissa fall visat sig vara alltför kort för att kunna fylla sin funktion. – Förslagsintekningskommittén föreslog ursprungligen en sexmånadersfrist. Detta förslag ändrades dock under departementsbehandlingen till den nuvarande ettårsfristen. Motivet härtill var att en sålunda förlängd frist ytterligare skulle stärka inteckningshavarnas ställning genom att dessa skulle få ökade möjligheter att få kännedom om en överlåtelse. Departementschefen anförde i anslutning härtill (proposition 1966:23 s. 70 f):

”Normalt kommer åtminstone en ränteförfallodag att infalla under den tid fristen löper. Även sannolikheten för att ett bokslut skall finnas tillgängligt ökar.”

Att en ränteförfallodag normalt skall inträffa under fristen är riktigt endast då överlåtelsen avsett en hel verksamhet men ej då den avsett endast en viss verksamhetsgren. Har endast en verksamhetsgren överlåts behöver inte någon omläggning eller inlösen av en kredit aktualiseras och passerandet av en ränteförfallodag behöver därför ej innebära någon ”varningssignal”. Bankföreningen anser att fristens längd bör bestämmas så att säkerhet såvitt möjligt skapas för att ett bokslut alltid finns att tillgå innan fristen gått till ända. Fristen bör därför enligt bankföreningens mening utsträckas till 18 månader. – Emot en förlängning av fristen kan möjligen anföras att den kan skapa en viss rättsosäkerhet. Det skall dock anmärkas, att departementschefen i fråga om

förlagsinteckningskommitténs förslag uttalade (propositionen s. 69) att de med förslaget förknippade riskerna för den allmänna omsättningen måste bedömas som mycket små. I fråga om förlängningen av fristen till ett år uttalade departementschefen att detta i vissa fall kunde innebära en något ökad risk för osäkerhetstillstånd men att han anslöt sig till förslaget om en förlängning med hänsyn till den starkare ställning inteckningshavarna därigenom skulle få. Den principiella bedömning som departementschefen sålunda gjort synes inte röna någon avgörande inverkan av att fristen bestäms till 18 månader.

I detta sammanhang vill bankföreningen också ta upp en annan fråga som rör 10 § företagsinteckningslagen. I paragrafen används uttrycket "överlåtelse av verksamhet" utan att det i lagtexten närmare anges vad som kan innefattas däri. I propositionen (s. 111) har dock departementschefen gjort vissa uttalanden om hur uttrycket bör tolkas. Med hänsyn till de viktiga rättsverkningar, som inträder då fråga är om överlåtelse enligt 10 §, borde uttrycket vid den nu förestående revisionen av lagstiftningen bli föremål för erforderlig precisering i själva lagtexten.

Svenska sparbanksföreningen uttalar:

Erfarenheten har visat att vid överlåtelse av rörelse – särskilt i fall då det företag som driver den intecknade rörelsen ombildas till aktiebolag från att ha varit ex.vis handelsbolag och aktiebolaget i samband därmed övertager rörelsen – någon underrättelse om överlåtelsen icke kommer kreditgivaren till del inom den tidsfrist vilken 10 § stadgar. Som följd härav berövas kreditgivaren möjlighet att föra talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen. Efter tidsfristens utgång står därför kreditgivaren utan eller med reducerad säkerhet för den beviljade krediten. Med hänsyn härtill synes det angeläget att på något sätt skydda kreditgivaren mot ett sådant osäkerhetsmoment. En tänkbar lösning är att låta den tidsfrist, om vilken stadgas i 10 §, börja löpa först sedan låntagaren eller förvärvaren av den företagsintecknade rörelsen givit inteckningshavaren meddelande om överlåtelsen.

Sveriges jordbrukskassaförbund:

Enligt 10 § 2 stycket FL förlorar inteckningshavaren sin rätt enligt 1 stycket, om han ej inom ett år efter det att verksamheten frånträdts väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsdomaren. Denna ordning är otillfredsställande ur kreditgivarsynpunkt, eftersom överlåtelse kan ske utan att långivaren får vetskap därom. Exempel: En fader överlåter verksamheten till sin son utan annan ändring i verksamheten. Önskvärt är att den ettåriga fristen räknas från den tid, då borgenären underrättas om överlåtelsen.

5.2.3 145 a § KL och 14 § FL

Sveriges advokatsamfund anför:

I samband med införandet av lagstiftningen om företagsinteckning har 145 a § införts i konkurslagen innebärande att rättens ombudsman skall, om betalning utfallit å kapitalbeloppet av fordran till säkerhet för vilken företagsinteckning meddelats, meddela detta till vederbörande inskrivningsdomare. Bestämmelsen torde ha anknytning närmast till 14 § lagen om företagsinteckningar. Ifrågasättande bestämmelse i konkurslagen har föranlett åtskillig extra omgång i samband med upprättandet av utdelningsförslag i konkurser och medför besvär och merarbete såväl för konkursförvaltningen som för vederbörande inskrivningsdomare. Styrelsen ifrågasätter om det finns skäl att bibehålla denna föreskrift, som tvingar konkursförvaltningen att göra särskild köpeskillingsfördelning i utdelningsförslaget eller i annan handling avsedd att inges till inskrivningsdomaren. I vart fall torde stadgandet då det gäller konkursfallen

sakna praktisk betydelse. Det är möjligt men osäkert om bestämmelsen kan vara av intresse i utmätningsfallen. I en näringsidkares konkurs torde det sakna allt intresse att hos vederbörande inskrivningsdomare notera huruvida betalning utfallit helt eller delvis på någon företagsinteckning. Företagsinteckningarna kan i praktiken inte efter konkursen användas, om konkursgäldenären är ett aktiebolag, som upphör i och med konkursens avslutande. Om gäldenären är en privatperson, kan visserligen teoretiskt tänkas att i gäldenärens konkurs företagsintecknad egendom lämnas osåld eller att konkursen ger överskott som medför att företagsintecknad egendom allt fortfarande finns kvar. Överskottsfall kan också tänkas om gäldenären är ett aktiebolag. I dylika fall, då sålunda gäldenären skulle komma att behålla företagsintecknad egendom, skulle följaktligen inteckningarna fortfarande kunna ha ett intresse. Dessa fall måste emellertid vara så utomordentligt sällsynt förekommande att de inte motiverar att konkursförvaltningarna och inskrivningsdomarna åläggs det rätt betydande merarbete som 145 a § konkurslagen innebär och som tvingar konkursförvaltningarna att i motsats mot vad som gällde före 1967 göra noggranna specifikationer över företagsinteckningarna och för var och en ange huruvida betalning utgått eller inte. I praktiken torde bestämmelsen av konkursfunktionärerna anses vara helt utan praktisk nytta.

Styrelsen föreslår att det utreds om nyssnämnda bestämmelse bör bibehållas och ifrågasätter om inte bestämmelsen kan bortfalla och ersättas med en föreskrift av innebörd att konkursdomaren alternativt rättens ombudsman skall underrätta inskrivningsdomaren om att konkurs inträffat samt att rättens ombudsman skall underrätta konkursdomaren för det fall att vid konkursens avslutande företagsintecknad egendom lämnats osåld. I det sistnämnda fallet kan det tänkas att rättens ombudsman bör göra en specificering av inteckningarna med angivande av de betalningar som utfallit på dessa.

5.2.4 Försäkringsersättning vid skada på intecknad egendom

Sveriges grossistförbund anför:

Vid skadefall på företagsintecknad egendom är innehavare av företagsinteckning inte skyddad på samma sätt som gäller för fast egendom, eftersom försäkringsavtalens allmänna villkor inte upptar någon klausul som tillerkänner innehavare av företagsinteckning företräde till utfallande försäkringsbelopp. Den säkerhet som en företagsinteckning utgör i en näringsverksamhets egendomsmassa skulle stärkas, om en sådan klausul infördes i de allmänna försäkringsvillkoren. Eftersom det inte kan sägas ligga i försäkringsbolagens intresse att få en sådan ändring till stånd, vore det enligt vår mening önskvärt att utredningen övervägde lämpligheten av att genom en dispositiv lagregel göra det naturligt att sådan företrädesrätt skapades.

5.2.5 Driftsbevis m. m.

Skånes handelskammare framhåller i sitt yttrande till kommerskollegium önskvärdheten av en något liberalare tillämpning av bestämmelserna om s. k. driftsbevis enligt 17 § FL. Enligt vad handelskammaren erfarit har sålunda inskrivningsdomare infordrat driftsbevis också för mycket stora företag, som rimligen torde få antagas vara allmänt kända. Då bokföringsplikt generellt föreligger för aktiebolag synes det enligt handelskammarens mening för övrigt tveksamt om driftsbevis fyller någon större funktion i fråga om företag, som drivs i denna form. Kreditgivaren torde sålunda oberoende av driftsbeviset se sig nödsakad att närmare undersöka den bedrivna verksamheten.

Ackordscentralens stockholmsavdelning uttalar i sitt yttrande till kommerskollegium att det kan vara skäl att ta upp en praktisk fråga, som berör det näringsintyg, som kronofogdemyndigheten enligt 17 § FL har utfärdat, samt fortsätter:

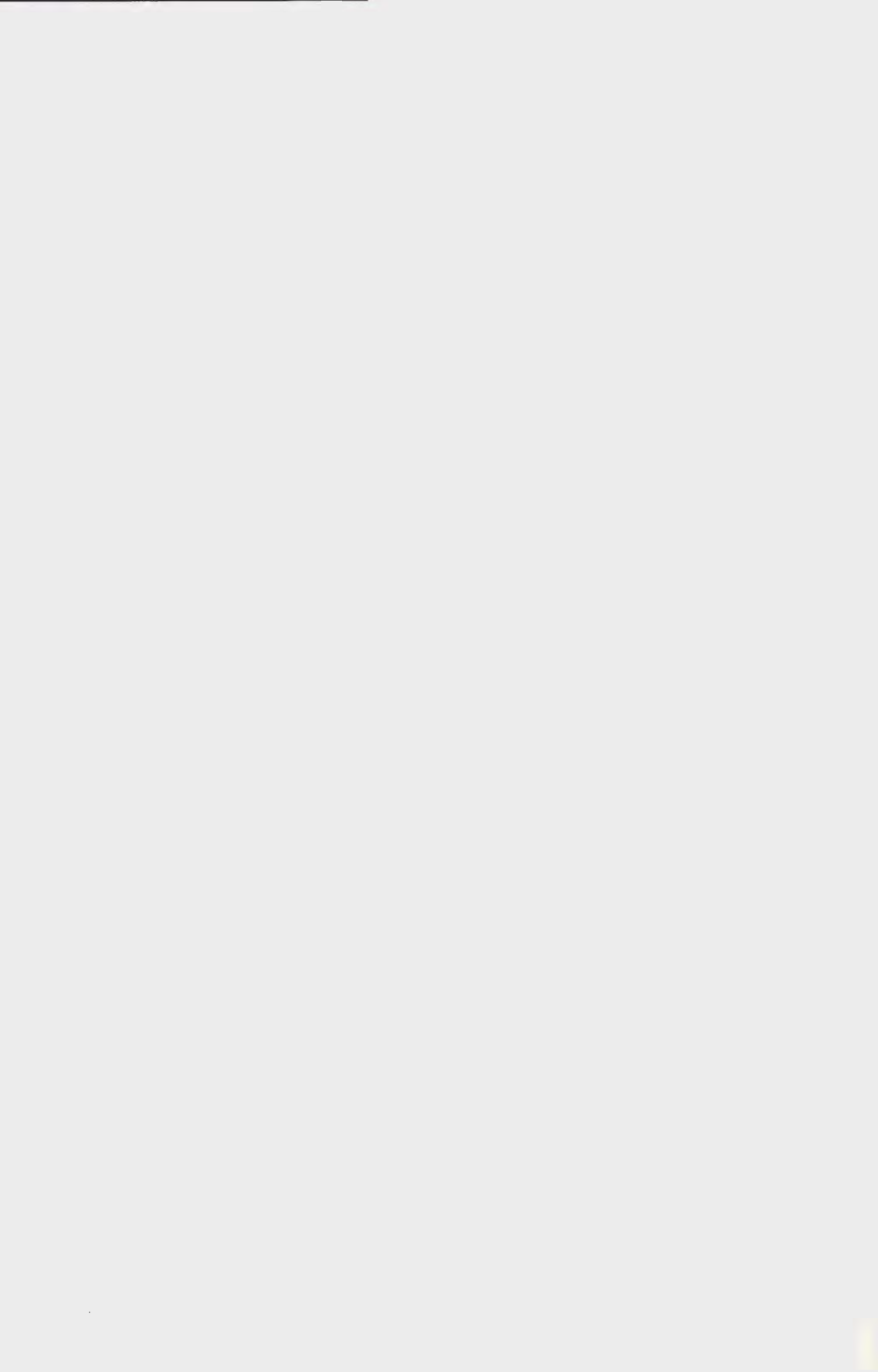
Ikke sällan förekommer, att kronofogdemyndigheten har från resp. länsstyrelse mottagit uppdrag om indrivning av restförda skatter hos företag, varom framställning görs om sådant intyg. Det händer då, att kronofogdemyndigheten i fiskalt nit dröjer, icke sällan månader, med att utfärda begärt intyg. Bästa sättet att lösa denna intressekonflikt torde vara att slopa kravet på intyg utom i sådana fall, då särskilda skäl anses föreligga. En sådan ändring torde för övrigt ligga i linje med exempelvis den nya ackordslagens regler om legitimationskontroll.

Inskrivningsmyndigheten i Malmö domsaga föreslår, att 17 § FL och 15 § TFL får sådan ändrad lydelse att därav klart framgår, att inskrivningsmyndighet i förekommande fall behöver uttrycklig uppgift, att ändring av aktiebolags firma eller säte icke skett. Enligt inskrivningsmyndigheten har detta nämligen på sina håll allvarligt betvivlats, varvid åberopats att författningsrummen enligt sin ordalydelse endast kräver uppgifter om ändringar, som verkligen inträffat.

Inskrivningsmyndigheten framställer vidare önskemål om att 14 § TFL ändras så att övergång kan ske till kronologiska akter i stället för nuvarande realakter. Myndigheten påpekar, att vid realaktsystemet alla handlingar måste förvaras lätt tillgängliga nära inskrivningsböckerna, vilket med tiden kräver orimligt mycket utrymme på själva arbetsplatsen, samt framhåller att om man i stället har kronologiska akter, så kan de äldre efter hand flyttas undan till längre bort från arbetsplatsen belägna arkiv.

I anslutning till frågan om verkan av ändring i kommunal indelning berör *Svenska bankföreningen* frågan om publicering av beslut om indelningsändringar samt anför:

Om indelningsändringar i framtiden skall påverka inteckningshavarnas ställning på det påtagliga sätt som ovan antytts, förutsätter detta en effektiv publicering av beslutade ändringar. Sådan publicering är nödvändig för att inteckningshavarna skall kunna konstatera om av dem innehavda inteckningar berörs av en beslutad ändring och därefter i förekommande fall kunna vidtaga erforderliga åtgärder. För närvarande sker den centrala publiceringen enligt vad bankföreningen erfarit endast på det sättet att Kungl. Maj:t underrättar berörda län och kommuner om beslutet. En framtida effektiv publicering bör omfatta obligatoriskt kungörande i Svensk författningssamling, Post- och Inrikes Tidningar, en i riket spridd dagstidning samt ortstidningar. Kungörelserna bör innehålla en särskild upplysning om att företagsinteckningar uttagna inom berörda län och kommuner kan påverkas av ändringen. För att kungörelserna skall kunna rätt fylla sin funktion bör de också kompletteras med kartmaterial som åskådliggör de beslutade ändringarna.

Bilaga 2 Utdrag ur remissyttrande

*Utdrag ur ett bankföreningens remissyttrande över betänkan-
det (SOU 1976:54) Om fondkommissionsrörelse m. m.*

Till Ekonomidepartementet

Bankföreningen har genom remiss beretts tillfälle avge yttrande över fond-
börsutredningens betänkande "Om fondkommissionsrörelse m. m." (SOU
1976:54). Bankföreningen får med anledning därav anföra:

*Ändring i 1919 års lag med vissa bestämmelser om rätt att förfoga över annan
tillhöriga fondpapper*

I denna lag uppställs särskilda villkor för rebelåning av annan tillhöriga
fondpapper. Om fondpapperen skall rebelånas separat, dvs. utan att även den
lånefordran pantsättes för vilken aktierna är i första hand pantförskrivna, så
måste en särskild överenskommelse därom träffas mellan den förste långgiva-
ren – ofta en fondkommissionsfirma – och aktiernas ägare. För närvarande
gäller att denna överenskommelse skall nedläggas i en särskild handling, vari
fondpapperen så tydligt beskrivas att de kunna skiljas från andra och det
förfogande, som avses, noggrant anges. Enligt utredningens förslag skall de
värdepapper förfogandet avser ej längre behöva specificeras i överenskom-
melsen. Därmed har ett krav borttagits, som har ansetts betungande att
upprätthålla i praxis. Bankföreningen ser positivt på en sådan ändring.
Emellertid måste bankföreningen konstatera att även efter denna ändring
kommer bestämda svårigheter att kvarstå i den praktiska hanteringen. I
samband med fondkommissionsfirmornas rebelåning hos bankerna av kun-
dernas aktier sker enligt sakens natur frekventa utbyten och andra ändringar i
hypoteket. Detta medför ett betydande arbete att i fondkommissionsfirmornas
verksamhet successivt kontrollera att rebelåningen hos bankerna ej sker på
strängare villkor än belåningen hos fondkommissionsfirmorna. Ett smidigt
system att etablera säkerhet för bankerna i stället för rebelåning av värdepap-
per skulle uppnås, om företagsinteckning i fondkommissionsfirmornas rörelse
kunde meddelas med verkan att även firmornas lånefordringar ingick i
underlaget för inteckningen. Bankföreningen anser angeläget att utredningen
rörande översyn av lagen om företagsinteckning framlägger förslag om en

sådan utvidgning av reglerna i lagen att företagsinteckning kommer att omfatta även lånefordringar.

Stockholm den 25 februari 1977

SVENSKA BANKFÖRENINGEN

Dess styrelse:

L-E Thunholm

P Modigh

Bilaga 3 Lagen (1966:454) om företags- inteckning i dess lydelse från och med 1982-01-01

Allmänna bestämmelser

1 § Efter medgivande av näringsidkare må inteckning till säkerhet för fordran meddelas i hans näringsverksamhet. Sådan inteckning kallas företagsinteckning.

2 § Företagsinteckning må meddelas endast om näringsidkaren skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna gällt även efter utgången av år 1976, eller om han driver jordbruk eller skogsbruk.

3 § Företagsinteckning meddelas i all den näringsverksamhet eller i den verksamhet av viss art som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag, må inteckning meddelas även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Begränsning till annan art av verksamhet än jordbruk eller skogsbruk må ske endast om bokföringsskyldighet följer med utövandet av verksamheten. Inteckning i verksamhet för alstrande av elektrisk energi genom vattenkraft må begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter och inteckning i gruvdrift till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden.

Verksamhet, som två eller flera näringsidkare utöva gemensamt, må intecknas endast som en enhet för sig. Avlider näringsidkare träder dödsboet i hans ställe som näringsidkare.

4 §¹ Företagsinteckning gäller i näringsidkarens lösa egendom, i den mån denna hör till den intecknade verksamheten och utgöres av

1. inventarier, varor eller andra lösören, dock ej skepp och skeppsbygge, ej heller luftfartyg och sådan reservdel därtill som kan omfattas av inteckning i luftfartyg,

2. byggnad eller annan anläggning som icke hör till tomträtt,

3. arrenderätt, hyresrätt, rättighet som avses i 7 kap. 3 § jordabalken, bostadsrätt eller rätt till gruva eller annan gruvegendom, om rättigheten kan utmätas,

4. nyttjanderätt till inventarier eller andra lösören, om rättigheten kan utmätas,

5. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art, om rättigheten kan utmätas,

¹ Andra stycket tillagt genom SFS 1981:807. Jfr UPprop. s. 43 och 193 f samt LU 1980/81:24.

6. fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom av sådant slag, som avses under 1–5, eller på ersättning med anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad eller tagits i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande,

7. fordran på vederlag för arbete.

Företagsinteckning, som söks samma dag som egendom beläggs med kvarstad för fordran eller senare, gäller ej i den kvarstadsbelagda egendomen.

Överlåtes verksamheten, gäller inteckningen i överlåtarens fordran på vederlag, i vad detta avser egendom som vid överlåtelsen omfattades av inteckningen.

5 § Företagsinteckning må icke meddelas så, att den till omfattningen avviker från annan inteckning som är meddelad eller sökt i samma näringsverksamhet.

6 § Till säkerhet för samma fordran må inteckning icke meddelas i en näringsidkares verksamhet och verksamhet som utövas av annan.

7 § Företagsinteckning må meddelas endast för visst kapitalbelopp i svenskt mynt jämte ränta.

8 § Medgivande till inteckning skall tecknas på den handling som utgör grund för fordringen. Medgivandet skall vara styrkt av två vittnen och innehålla uppgift om verksamhet som inteckningen skall omfatta.

9 § Tvist om giltigheten av intecknad fordran må prövas utan hinder av inteckning.

Inteckning må ej anses ogiltig på grund av att bokföringsskyldighet, som avses i 2 § eller 3 § första stycket, icke förelåg när inteckningen meddelades eller näringsidkaren då icke drev jordbruk eller skogsbruk.

Företagsintecknings verkan vid överlåtelse, utmätning eller konkurs

10 § Överlåtes verksamhet som omfattas av företagsinteckning och ingår i överlåtelsen egendom, i vilken inteckningen gäller, svarar egendomen i förvärvarens hand för inteckningen. Om förvärvaren överlåter eller upplåter sådan egendom eller om denna skadas eller går förlorad eller tages i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande, gäller inteckningen i hans fordran på vederlag eller ersättning. Inteckningen ger företräde till betalning framför företagsinteckning som grundas på förvärvarens medgivande.

Inteckningshavaren förlorar sin rätt enligt första stycket, om han ej inom ett år efter det verksamheten frånträdde väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsmyndigheten. Avstår inteckningshavaren från sin rätt mot förvärvaren, är han skyldig att anteckna detta på inteckningshandlingen, om förvärvaren fordrar det.

Vad som sägs om förvärvaren gäller, om han avlider, hans dödsbo.

11 § Bestämmelserna i 10 § äga motsvarande tillämpning, när intecknad verksamhet jämte egendom, i vilken inteckningen gäller, övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död.

11 a § Bestämmelserna i 10 § äga också motsvarande tillämpning, när intecknad verksamhet jämte egendom, i vilken inteckningen gäller, på grund av upplösning av aktiebolag enligt punkt 4 eller 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag övergår till aktieägare. Detsamma gäller, om verksamheten och egendomen därefter övergår till handelsbolag, vari det upplösta bolagets aktieägare är delägare. Frist inom vilken talan skall väckas och anmälas till inskrivningsmyndigheten räknas från det aktiebolaget avfördes ur aktiebolagsregistret.

12 §² Har egendom som hör till näringsverksamhet sålts under villkor att den får kvarbli hos säljaren, är försäljningen, även om avhandling därom behandlats enligt förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbli, utan verkan mot innehavare av annan företagsinteckning i verksamheten än sådan som sökts mera än trettio dagar efter det att avhandlingen föredes inför rätten.

13 § Den som har företagsinteckning till säkerhet för sin fordran äger vid utmätning eller i konkurs rätt till betalning för fordringen ur egendom, i vilken inteckningen gäller, i mån av tillgång och efter det företräde mellan rättsägare som gäller enligt lag. Betalningsrätten avser dock icke ränta för längre tid än två år före den dag då utmätningen skedde eller konkursansökningen gjordes.

Inteckningshavarens rätt till betalning ur egendomen gäller, även om hans fordran preskriberats eller han underlåtit att anmäla fordringen efter kallelse å okända borgenärer.

14 § Om egendom, i vilken företagsinteckning gäller, säljes på grund av utmätning eller i konkurs och betalning utfaller på kapitalbeloppet av intecknad fordran, är inteckningen utan verkan till motsvarande belopp.

Rätt till omedelbar betalning i vissa fall

15 § Inteckningshavare äger erhålla betalning för intecknad fordran, fastän denna ej förfallit, om

verksamheten eller väsentlig del därav överlättes eller upphör eller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död eller, när inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas från detta eller

egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde väsentligt nedgår.

Vid exekutiv försäljning av egendom, i vilken företagsinteckning gäller, äger inteckningshavaren rätt till betalning ur egendomen, även om den intecknade fordringen ej är förfallen till betalning.

15 a § Inteckningshavare äger erhålla betalning för intecknad fordran, fastän denna ej förfallit, om aktiebolag, i vars näringsverksamhet inteckningen meddelats, upplöses eller måste antagas komma att upplösas enligt punkt 4 eller 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag.

² Den i paragrafen angivna förordningen har sedan den 1 januari 1978 rubriken Lag om handel med lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbli (SFS 1977:673).

Ansökan om företagsinteckning m. m.

16 § Ärende om företagsinteckning upptages av inskrivningsmyndigheten för kommun som är säte för länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte.

Över ärenden om företagsinteckning föres särskild inskrivningsbok.

17 § När inteckning sökes, skall fordringshandlingen inges till inskrivningsmyndigheten.

I ärendet skall inges intyg av kronofogdemyndighet att den som medgivit inteckningen driver näringsverksamhet som avses i inteckningsmedgivandet. Intyg fordras dock icke om förhållande som är känt för inskrivningsmyndigheten.

Utredning huruvida näringsidkaren är bokföringsskyldig skall vid behov förebringas i ärendet.

Är näringsidkaren skyldig att ha registrerad firma för verksamheten, skall bevis företes om registrering av firman. Registreringsbevis för aktiebolag skall innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte. Är näringsidkaren fysisk person eller dödsbo, skall styrkt uppgift lämnas om födelsetid och födelsenummer.

18 § Inteckningsansökan skall omedelbart avslås, om

1. ansökningen strider mot bestämmelse i 2–7 §§,

2. bestämmelserna i 8 § och 17 § första stycket ej iakttagits, eller

3. den som medgivit inteckningen eller, om medgivandet lämnats av två eller flera, någon av dem är i konkurs eller försättes i konkurs den dag då inteckningen sökes.

Skall ansökan ej avslås omedelbart, må ärendet uppskjutas till viss senare inskrivningsdag för utredning. Sökanden må därvid föreläggas att fullgöra de åtgärder som fordras för att ärendet skall kunna avgöras. Fullgör sökanden icke vad som förelagts honom, må ansökningen förklaras förfallen. Erinran om detta skall lämnas i föreläggandet.

Inteckning som meddelats i strid mot bestämmelsen i första stycket 3 är utan verkan.

Företräde mellan företagsinteckningar och särskilda åtgärder beträffande sådan inteckning

19 § Omfattas samma verksamhet av flera företagsinteckningar, ger den inteckning företräde till betalning som söks först. Inteckningar som söks samma dag ge lika rätt, om annat icke följer av andra stycket.

Inteckning, vilken sökes samma dag som annan inteckning, skall förklaras gälla efter den andra, om sökanden begär det. Inteckning som förklaras gälla efter annan gäller efter inteckning med lika förmånsrätt eller med bättre förmånsrätt än den andra inteckningen, även om detta ej anges i beslutet.

20 § Så länge företagsinteckning gäller må den intecknade fordringshandlingen, om den kommit i näringsidkarens hand, utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt.

21 § En eller flera intecknade fordringshandlingar må utbytas mot en eller flera nya fordringshandlingar. För utbyte skola alla handlingarna inges till

inskrivningsmyndigheten. De nya handlingarna skola upptaga näringsidkarens medgivande till inteckning, styrkt av två vittnen.

Flera intecknade fordringshandlingar må ej utbytas, om de icke äga lika rätt eller gälla med förmånsrätt omedelbart efter varandra.

Sätts vid utbyte flera fordringshandlingar i stället för en eller flera, skall på begäran av sökanden bestämmas i vilken ordning de nya handlingarna skola medföra förmånsrätt. Om sådant beslut gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

22 § Företagsinteckning må nedsättas efter annan sådan inteckning. För nedsättning skall fordringshandlingen inges till inskrivningsmyndigheten. Om beslut angående nedsättning gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

23 § Företagsinteckning må dödas helt eller för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet. För sådan åtgärd skall fordringshandlingen inges till inskrivningsmyndigheten. Dödning såvitt avser viss verksamhet må ej ske utan näringsidkarens medgivande och ej heller på sådant sätt att inteckningsförhållandena komma att strida mot bestämmelse i 3 eller 5 §.

24 § I inskrivningsboken skall på begäran av den som uppvisar intecknad fordringshandling antecknas vem som innehar handlingen.

Anmäler den, som senast antecknats som innehavare av intecknad fordringshandling, skriftligen att innehavet upphört, skall förhållandet anmärkas i inskrivningsboken.

Handläggning av inteckningsärenden m. m.

25 § Ärende om företagsinteckning upptages på inskrivningsdag.

Ansökan som inkommit mellan två inskrivningsdagar anses gjord den senare inskrivningsdagen.

26 § Hos inskrivningsmyndigheten föres särskild dagbok över inteckningsärenden.

27 § Handlingar i inteckningsärenden sammanförs i akter.

Har sökanden eller annan lämnat uppgift eller förklaring av betydelse för ärendets prövning eller har särskild utredning verkställts i ärendet, skall detta antecknas i akten.

28 § Bifalles ansökan, skall inskrivning ske i inskrivningsboken i enlighet därmed. Om ansökningen ej bifalles, skall i boken inskrivas, att ansökningen avslagits, ärendet uppskjutits eller ansökningen förklarats förfallen, medan skälen för beslutet skola antecknas i akten.

Om beslut skall besked meddelas genom bevis som tecknas på fordringshandlingen. Har ansökningen ej bifallits, skall sökanden eller hans ombud genast underrättas om beslutet och skälen för detta i rekommenderat brev.

29 § Anmälan enligt 10 § andra stycket skall antecknas i inskrivningsboken.

Inkommer till inskrivningsmyndigheten handling angående fördelning av köpeskillning efter försäljning som avses i 14 §, skall fördelningen antecknas i inskrivningsboken.

30 § Styrkes inför inskrivningsmyndigheten att företagsinteckning är helt eller till någon del ogiltig enligt dom eller beslut som äger laga kraft eller utan verkan på grund av förhållande som avses i 18 § tredje stycket, skall detta antecknas i inskrivningsboken.

31 § Avser inteckningsärende verksamhet, som utövas av aktiebolag, och har beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsmyndighet för annat län än det där bolagets styrelse nu har sitt säte, må ärendet ej avgöras, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden, kommit inskrivningsmyndigheten till handa.

Verkan av ändring i kommunal indelning m. m.

32 § Är meddelad eller sökt företagsinteckning begränsad till verksamhet inom ett eller flera län eller en eller flera kommuner och sammanföres sådant län med annat län eller sådan kommun med annan kommun, skall inteckningen därefter avse även verksamhet som där utövas av näringsidkaren, om denna verksamhet icke omfattas av meddelad eller sökt företagsinteckning och utvidgningen icke är oförenlig med 3 eller 5 §. Motsvarande skall gälla när i sammanföring ingår del av län eller kommun.

Är företagsinteckning begränsad till verksamhet inom ett eller flera län eller en eller flera kommuner, får inteckningen dödas i verksamhet inom sådan del av länet eller kommunen som uppkommer genom ändring av länsindelning eller kommunindelning. Bestämmelserna i 23 § andra och tredje punkten äger därvid motsvarande tillämpning.

Utvidgning enligt första stycket inträder, om där angivet hinder mot utvidgning undanröjes genom inteckningsåtgärd.

Besvär

33 § Talan mot beslut i inteckningsärende föres i hovrätten.

34 § I inskrivningsboken skall anteckning göras om besvär som anförts och om beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsmyndigheten eller av högre rätt.

35 § Skall inteckningsärende enligt beslut av högre rätt upptagas till ny handläggning av inskrivningsmyndigheten, åligger det denna att upptaga ärendet på första inskrivningsdagen efter det att beslutet kommit myndigheten till handa.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967. Genom lagen upphävas med de undantag som följa av nedanstående bestämmelser

förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning,
lagen den 21 februari 1958 (nr 54) om förlagsinteckning i vissa oljelager,
lagen den 3 juni 1932 (nr 171) om inteckning i jordbruksinventarier,
lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål,
lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa.

2. Föreskrift i annan författning om förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller även i fråga om företagsinteckning, om annat ej föreskrives eller framgår av omständigheterna.

3. Bestämmelserna i den nya lagen skola tillämpas på meddelad eller sökt förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej framgår av bestämmelse under a)–f) i det följande.

a) Är egendom, i vilken förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller, utmätt vid lagens ikraftträdande eller är näringsidkaren försatt i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet, skall i stället för bestämmelserna i 4, 13 och 14 §§, 15 § andra stycket, 32 § samt 4 nedan äldre lag gälla beträffande utmätningen eller konkursen.

b) Är vid lagens ikraftträdande fartyg som kan intecknas för fordran eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg föremål för beviljad eller sökt förlagsinteckning, omfattar inteckningen utan hinder av bestämmelserna i 4 § alltjämt egendomen eller utestående köpeskilling för denna. Detta gäller dock icke i konkurs som inträder på grund av ansökan som göres senare än tio år efter lagens ikraftträdande. Bestämmelsen om förmånsrätt vid utmätning i 13 § skall ej tillämpas på sådan egendom som avses här.

c) Den nya lagen medför icke någon inskränkning i inteckningshavares rätt att erhålla ränta som belöper på tid före lagens ikraftträdande.

d) Bestämmelsen i 12 § skall ej tillämpas, om köpeavhandlingen upprättats innan lagen trädde i kraft.

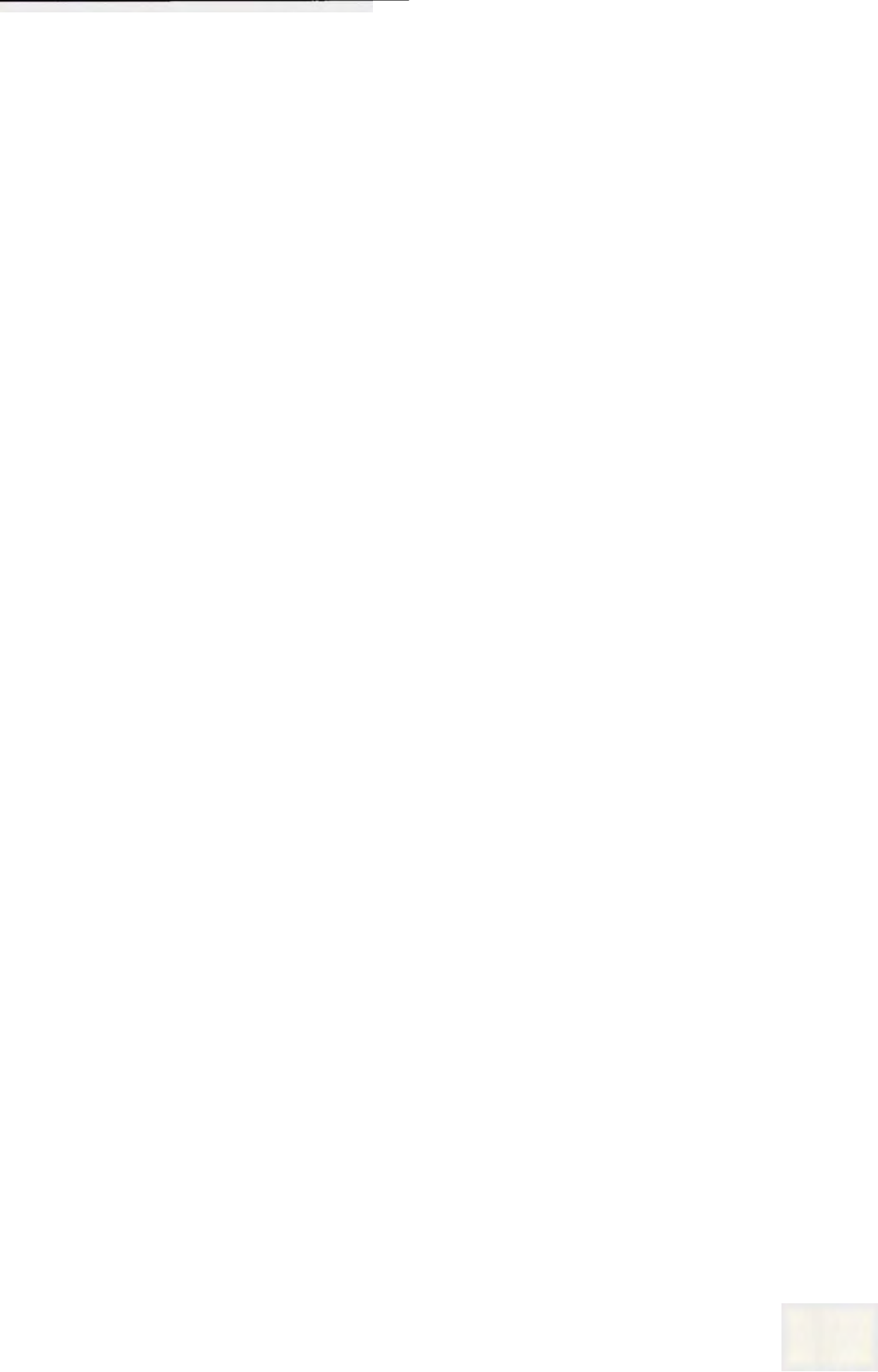
e) Inteckningsärende som ej avgjorts vid lagens ikraftträdande skall prövas enligt äldre lag men handläggas enligt den nya lagen.

f) Bestämmelsen i 2 § lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager skall alltjämt tillämpas på förlagsinteckning i oljelager som beviljats eller sökts före den nya lagens ikraftträdande. Avser sådan inteckning lager som tillhör annan än aktiebolag, skall ärende angående inteckningen upptagas av inskrivningsmyndigheten i Stockholms domsaga.

Föreskrift om företagsinteckning i annan författning skall tillämpas även på förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej föreskrives.

4. Meddelad eller sökt inteckning i jordbruksinventarier, som äro avsedda för jordbruk på viss fastighet, skall omfatta allt jordbruk som näringsidkaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Detta gäller dock ej, om jordbruksinventarier, som äro avsedda för näringsidkarens jordbruk på annan fastighet inom kommunen, besväras av annan meddelad eller sökt inteckning.

5. Lagen om viss panträtt i spannmål eller lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa skall alltjämt tillämpas på panträtt som uppkommit före den nya lagens ikraftträdande.

Bilaga 4 Företagsinteckningsförordningen (1966:455) i dess lydelse från och med 1980-01-01

Dagbok

1 § Dagboken över ärenden om företagsinteckning förs på blankett enligt formulär som fastställs av domstolsverket.

2 § Ärendena upptagas i dagboken efter hand som de inkomma och numreras i löpande följd för kalenderår. Nummer och årtal anges på de handlingar som inkomma. En av handlingarna i varje ärende förses dessutom med uppgift om dagen då ärendet kom in till inskrivningmyndigheten.

För varje inskrivningsdag, då ärende förekommer, skall den som fattat beslut bestyrka vad som förts in i dagboken med sitt namn.

3 § Anteckning i dagboken får ej strykas över eller ändras, sedan expedition i ärendet lämnats ut. När felskrivning i dagboken rättas, skall rättelsen bestyrkas av den som fattat beslutet härom.

Inskrivningsbok

4 § Inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning förs enligt lösbladssystem. Boken skall hållas låst utom när blad sätts in eller tas ut. Nyckel till boken skall förvaras så att obehörig användning förhindras.

Till blad i inskrivningsboken används blanketter enligt formulär som fastställs av domstolsverket.

Till inskrivningsboken hör även sådan förteckning som avses i 20 §.

5 § I inskrivningsboken görs särskilt upplägg för varje verksamhet beträffande vilken det förekommer inteckningsärende.

För enskilda personer ordnas uppläggen i bokstavsföljd efter efternamnen. För personer med samma efternamn ordnas uppläggen dessutom i bokstavsföljd efter förnamnen.

För juridiska personer ordnas uppläggen i bokstavsföljd efter firmorna. Om en firma börjar med ordet aktiebolaget, handelsbolaget eller föreningen, ordnas dock uppläggen i bokstavsföljd efter det andra ordet i firman.

Har en inteckningshavare anmält att han eller hon har väckt talan mot en förvärvare av intecknad verksamhet om betalning ur egendom som omfattas av förvärvet, görs särskilt upplägg för verksamheten under förvärvarens namn respektive firma.

6 § För varje upplägg numreras bladen särskilt. Finnas för samma näringsidkare flera upplägg utmärkas dessa med bokstäver ur stora alfabetet i följd

efter uppläggens ålder. På vart och ett av uppläggen göres hänvisning till det eller de övriga.

7 § I överskriften på varje upplägg antecknas näringsidkarens namn och firma. Dessutom anges person- eller organisationsnummer, om sådant finns. I fråga om aktiebolag anges också den ort i Sverige där bolagets styrelse har sitt säte.

Om inskrivningsmyndigheten får veta att det har skett en ändring beträffande sådana förhållanden som avses i första stycket, antecknas ändringen i överskriften.

7a § När registreringsbevis för juridiska personer som är registrerade i handelsregister eller föreningsregister företes i ett inteckningsärende, skall registreringsbeviset innehålla uppgift om ändringar i fråga om den juridiska personens firma.

8 § På uppläggets första sida anges huruvida upplägget avser all näringsidkarens verksamhet eller verksamhet av viss art samt verksamhetens geografiska bestämning. Verksamhetens art beskrives, om det ej uppenbart saknar betydelse.

9 § I kolumnen angående fordringshandlingar m. m. upptages fordringens belopp med utfäst ränta och, om fordringshandlingen ej är ställd till innehavaren, den till vilken handlingen är ställd.

10 § I anmärkningskolumnen antecknas

1. att ansökan avslagits eller förklarats förfallen eller att ärende uppskjutits,

2. innehav av fordringshandlingen med angivande av innehavarens namn och adress samt dagen för anteckningen,

3. att tidigare antecknat innehav upphört,

4. att inteckning, som sökts samma dag som annan inteckning, gäller efter den andra,

5. utbyte av intecknade fordringshandlingar,

6. nedsättning av inteckning eller dödning av inteckning för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet,

7. anmälan om att inteckningshavare väckt talan mot förvärvare av intecknad verksamhet om betalning ur förvärvad egendom,

8. fördelning av köpeskilling efter försäljning som avses i 14 § lagen om företagsinteckning,

9. att inteckning enligt dom eller beslut, som vunnit laga kraft, är helt eller till någon del ogiltig,

10. att inteckning är utan verkan på grund av förhållande som avses i 18 § tredje stycket lagen om företagsinteckning,

11. anmälan om att näringsidkare för vilken inteckning sökts eller meddelats försatts i konkurs,

12. besvär över beslut i inteckningsärende samt beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsmyndigheten eller högre rätt,

13. vad som i övrigt behöver antecknas och ej hör till annan kolumn.

11 § Ärendena införs i inskrivningsboken i den ordning de inkommit. Ärende, som rör en förut på upplägget gjord inskrivning eller anteckning,

införes dock i dess rum eller om detta är fullskrivet i ett följande rum, som genom hänvisning i vardera rummet anges utgöra fortsättning av det förra.

När införing sker i sista rummet på ett blad, skall fortsättningsblad genast insättas och hänvisning göras från det ena bladet till det andra.

12 § Om upplägg ej upptager gällande inteckning eller anteckning, får till upplägget hörande blad uttagas ur inskrivningsboken. Detsamma gäller om upplägg upptager endast inteckning eller anteckning som uppenbart saknar betydelse.

Fullskrivet blad, som ej upptager gällande inteckning eller anteckning, uttages ur inskrivningsboken. Detsamma gäller blad som behöver omskrivas till följd av slitning eller av annan orsak.

När blad uttages ur inskrivningsboken, skall åtgärden antecknas på det uttagna bladet. Den som är ansvarig för åtgärden skall bestyrka anteckningens riktighet med sitt namn. Uttagna blad ordnas enligt de för inskrivningsboken gällande grunderna. När blad efter omskrivning ersättes av nytt blad, skall den som är ansvarig för åtgärden bestyrka omskrivningens riktighet med sitt namn.

Blad, som tillfälligt uttages ur inskrivningsboken för kopiering eller av annan anledning, ersättes med ett särskilt olikfärgat blad, på vilket anges att det ersätter blad, som tillfälligt uttagits.

13 § Bestämmelserna i 3 § om dagboken äga tillämpning även på inskrivningsboken.

Akter

14 § För varje näringsidkare, beträffande vilken upplägg göres, sammanföras handlingarna i en akt.

Gravationsbevis

15 § Begäres gravationsbevis rörande verksamhet som utövas av aktiebolag, skall registreringsbevis för bolaget företes. Registreringsbeviset skall innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte. Har beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsmyndighet för annat län än det där bolagets styrelse vid tidpunkten för gravationsbevisets utfärdande har sitt säte, får beviset ej utfärdas, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden, kommit inskrivningsmyndigheten till handa.

16 § Gravationsbevis rörande intecknad verksamhet skall innehålla uppgift om näringsidkarens namn och firma samt verksamhetens art och geografiska bestämning. Dessutom anges person- eller organisationsnummer, om sådant finns. I fråga om aktiebolag anges också den ort i Sverige där bolagets styrelse har sitt säte. I beviset tas vidare upp

1. inteckning i verksamheten med angivande av fordringens belopp, utfäst ränta och dagen då inteckningen har meddelats,

2. ansökan om inteckning som ej har avslagits genom beslut som äger laga kraft,

3. förhållande som avses i 10 § 4–8, 11 och 12 samt, när det är fråga om bevis som utfärdas med anledning av förestående exekutiv auktion, även 10 § 2.

Om det är uppenbart att en anteckning som avses i första stycket 3 inte längre har någon betydelse, tas den ej upp i gravationsbevis.

Förhållande som enligt 20 § har antecknats i särskild förteckning anmärks i gravationsbevis.

Omfattar ett gravationsbevis endast en viss tid, anmärks i beviset vad som har förekommit under denna tid.

17 § I gravationsbevis beträffande viss verksamhet skall anges huruvida upplägg gjorts för annan verksamhet som samma näringsidkare driver.

18 § Gravationsbevis skall undertecknas av den som svarar för bevisets riktighet.

Består bevis av två eller flera blad, dateras och undertecknas varje blad. Sidorna numreras i följd för hela beviset. På bevisets sista sida skall före underskriften lämnas uppgift om det antal sidor som beviset omfattar.

Såsom gravationsbevis enligt 16 och 17 §§ äger inskrivningsmyndigheten tillhandahålla bestyrkt kopia av ifrågavarande upplägg i inskrivningsboken. Som villkor härför gäller dock att alla införingar på upplägget gjorts med maskinskrift samt att, om beviset består av två eller flera blad, på sista sidan före bestyrkandet lämnas uppgift om det antal sidor som beviset omfattar.

Renovation

19 § Inom sex veckor efter utgången av närmast föregående kvartal skall till riksarkivet sändas avskrift av vad som under kvartalet införts i dagboken samt avskrift av handling på grund av vilken inteckning sökts.

Särskild förteckning i vissa fall

20 § Särskild förteckning skall föras över sådana näringsidkare i länet, som enligt erhållen upplysning äro försatta i konkurs men för vilka upplägg i inskrivningsboken ej finnas.

Inteckning i aktiebolags verksamhet

21 § Sökes inteckning i verksamhet som drives av aktiebolag, vars styrelse haft säte i annat län, eller åtgärd rörande sådan inteckning eller begäres gravationsbevis rörande sådant bolags verksamhet, skall inskrivningsmyndigheten undersöka, om inteckning i verksamhet, som bolaget driver, meddelats i det andra länet. Är detta fallet, skola bolagets upplägg i inskrivningsboken och tillhörande akt eller avskrift därav överlämnas till den inskrivningsmyndighet som har att handlägga ärendet.

Inskrivningsdag

21a § Inskrivningsdag hålles varje onsdag eller, om helgdag infaller då, nästa helgfria dag eller, om denna dag är lördag, närmast därefter infallande helgfria dag. Lika med helgdag anses julafton och nyårsafton.

Inskrivningsdag avslutas klockan tolv.

På kansli för inskrivningsmyndighet som upptager ärenden om företagsinteckning skall finnas anslag med uppgift om när inskrivningsdag hålles. Sådant anslag skall finnas även på kansli för den tingsrätt till vilken inskrivningsmyndigheten hör.

Ändring i kommunal indelning m. m.

22 § Bestämmelserna i 23–28 §§ äga tillämpning i fall då ändring i kommunal indelning eller länsindelning har trätt i kraft efter den 1 juli 1967. Bestämmelserna i 23 och 24 §§ äga dock tillämpning även om ändring i kommunal indelning eller länsindelning skett dessförinnan, såvida ändringen får betydelse för inteckningsförhållandena på grund av 32 § lagen (1966:454) om företagsinteckning.

23 § På uppläggets första sida skall antecknas sådan ändring i kommun- eller länsindelning som har betydelse för inteckningsförhållandena. Anteckningen skall göras senast när inskrivningsmyndigheten får anledning att beakta indelningsändringen.

24 § Är meddelad eller sökt företagsinteckning i näringsverksamhet, som utövas av annan näringsidkare än aktiebolag, begränsad till verksamhet inom en eller flera kommuner och ha dessa i sin helhet förts över till annat län, skall inskrivningsmyndigheten lämna över upplägget beträffande verksamheten och tillhörande akt eller avskrift av denna till inskrivningsmyndigheten i det andra länet. Motsvarande gäller, om inteckning genom inteckningsåtgärd begränsats till verksamhet inom område som förts över till annat län.

Är näringsidkaren aktiebolag och har styrelsen sitt säte i ort som förts över till annat län, äger första stycket motsvarande tillämpning.

25 § Så snart som möjligt efter det att ändring i länsindelningen har trätt i kraft skall inskrivningsmyndigheten i län, från vilket område förts över till annat län, lämna inskrivningsmyndigheten i det senare länet uppgift om vilka verksamheter, som omfattas av företagsinteckning som meddelats eller sökts före indelningsändringens ikraftträdande och som ej begränsats till viss eller vissa kommuner inom det förra länet.

Har inteckning meddelats eller sökts i verksamhet som utövas inom en eller flera kommuner i ett län och kommer till följd av ändring i länsindelningen det område till vilket inteckningen är begränsad att fördelas på olika län, äger första stycket motsvarande tillämpning.

Har enligt första eller andra stycket uppgift lämnats om viss näringsverksamhet och upphör på grund av beslut om dödning verksamheten att besväras av företagsinteckning eller dödas sådan inteckning såvitt avser viss verksamhet, skall den inskrivningsmyndighet som meddelar dödningsbeslutet genast underrätta den inskrivningsmyndighet till vilken uppgiften har lämnats.

Första – tredje styckena gälla ej, om näringsidkaren är aktiebolag.

26 § Gravationsbevis beträffande verksamhet som utövas av annan näringsidkare än aktiebolag inom område som genom indelningsändring har tillförts länet får ej utfärdas förrän inskrivningsmyndigheten har undersökt om inteckning i samma näringsverksamhet före indelningsändringen har meddelats eller sökts i det län som området tidigare tillhörde. Är så fallet och utövas enligt inteckningsbeslutet verksamheten inom det överförda området, skall gravationsbevis rörande verksamheten infordras från inskrivningsmyndigheten i det län som området tidigare tillhörde.

Till det gravationsbevis som utfärdas av inskrivningsmyndigheten i det län dit området förts över (huvudbeviset) skall som bilaga fogas det bevis som inskrivningsmyndigheten i det andra länet har utfärdat. I huvudbeviset skall anmärkas, förutom uppgifter om verksamheten enligt 16 och 17 §§, att företagsinteckning har meddelats eller sökts i näringsidkarens verksamhet i det andra länet i enlighet med vad som framgår av det bilagda beviset. Vidare skall uppgift lämnas om det område som har förts över genom indelningsändringen och om dagen för ändringens ikraftträdande. Huvudbeviset skall dateras samma dag som bilagan är daterad.

Begäres gravationsbevis rörande intecknad verksamhet som utövas av aktiebolag och är inteckningen begränsad till verksamhet inom län som berörts av ändring i länsindelningen, skall indelningsändringen anmärkas i beviset, om den har betydelse för inteckningsförhållandena.

27 § Begäres gravationsbevis rörande intecknad verksamhet som utövas inom kommun som berörts av ändring i kommunindelningen, skall indelningsändringen anmärkas i beviset, om den har betydelse för inteckningsförhållandena.

28 § Har område förts över från ett län till ett annat, skall inskrivningsmyndigheten i det förra länet till inskrivningsmyndigheten i det andra länet lämna över avskrift av den i 20 § angivna förteckningen såvitt avser näringsidkare inom det överförda området.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1967. Genom kungörelsen upphävas

kungörelsen den 12 juni 1936 (nr 302) med föreskrifter angående tillämpningen av förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning,

kungörelsen den 22 juni 1932 (nr 282) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 3 juni 1932 om inteckning i jordbruksinventarier,

kungörelsen den 20 juni 1924 (nr 299) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål, samt

kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 506) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 30 juni 1942 om viss panträtt i spånadslin och hampa.

Till inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning skall före utgången av år 1971 överföras vad som finns infört om näringsidkare och hans inteckningsförhållanden i bok över förlagsinteckningar eller inteckningar i jordbruksinventarier, om det ej uppenbart saknar betydelse. När överföring skett, skall inskrivningsdomaren bestyrka överföringens riktighet med sitt namn. På upplägg vars uppgifter ej överföres skall inskrivningsdomaren göra anteckning härom och bestyrka anteckningens riktighet med sitt namn.

Överföring som angetts nu skall ske omedelbart, om upplägg göres i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning för näringsidkare beträffande vilken gällande inteckning eller anteckning finns i bok över förlagsinteckningar eller inteckningar i jordbruksinventarier.

Åtgärd som avser heldödning av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier får före utgången av år 1971 införas i äldre bok, om överföring till den nya boken ej skett.

Bilaga 5 Utredningspromemoria nr 39

Av sekreteraren upprättad PM (1980-11-28) angående tillämpningen av 32 § FL i särskilda fall

Tillämpningen av bestämmelserna i FL om verkan av indelningsändring är komplicerad. Den torde visserligen inte medföra problem ifall inteckning begränsats till verksamhet av viss art i en kommun och denna blir föremål för *en* indelningsändring av något slag. Även när inteckning begränsats till verksamhet av flera arter i en kommun eller avser all näringsverksamhet i en kommun, behöver tolkningsproblem sällan uppkomma i praktiken, eftersom det är sällsynt att en näringsidkare har skilda inteckningar i verksamheten i olika kommuner. Ifall inteckning avser verksamheten i flera kommuner eller i ett eller flera län ävensom ifall giltighetsområdet berörs av *flera* indelningsändringar kan bestämmelserna däremot vara svårare att tillämpa. I en del fall ger de möjlighet till skilda tolkningar och i andra fall är det svårt att fastställa deras rätta innebörd; dessutom får bestämmelserna i vissa fall konsekvenser som framstår som otillfredsställande eller åtminstone onödiga. I denna promemoria beskrivs tio sådana problematiska fall.

1

Automatisk inteckningsutvidgning är möjlig bara om inteckningskongruensen bevaras. För att belysa innebörden av denna förutsättning återopade utredningen i sitt första delbetänkande följande exempel.¹

Inom A kommun driver en näringsidkare gemensamt företagsintecknad jordbruksrörelse och åkerirörelse. I B kommun driver samme näringsidkare dels intecknad jordbruksrörelse, dels ointecknad åkerirörelse. Del av A kommun förs samman med B kommun; se *figur A*.

¹ Ds Ju 1973:10 s. 18.

Figur A

Utredningen uttalade att inteckningsutvidgning i detta fall "ej utan vidare" kunde komma i fråga; den kunde ej inträda automatiskt såsom en följd av indelningsändringen utan endast efter lämplig inteckningsåtgärd. Alltså utgjorde en endast delvis korresponderande inteckning hinder mot utvidgning lika väl som en helt korresponderande sådan. I det behandlade exemplet måste en eventuell utvidgning av den i A kommun beviljade inteckningen sålunda avse både jordbruksrörelse och åkerirörelse. Det är uppenbart att en utvidgning till B kommun då skulle innebära att kravet på bevarad inteckningskongruens åsidosattes, eftersom inteckningen i viss mån – nämligen såvitt avser jordbruksrörelse i B kommun i dess tidigare omfattning – skulle komma att avse "samma verksamhet" som den i B kommun beviljade inteckningen i jordbruksrörelse.

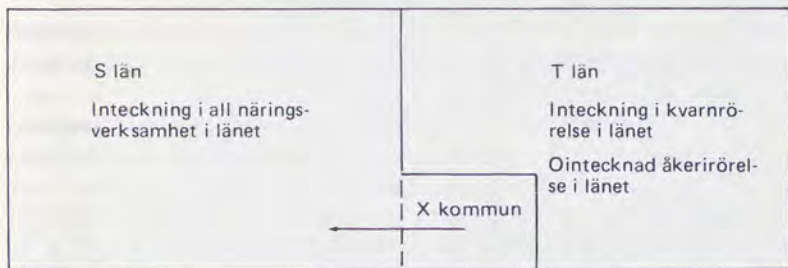
Om det skulle förhålla sig så att inteckningsutvidgning alltid måste avse all den verksamhet som omfattas av den inteckning som skall utvidgas vore emellertid kongruenskravet egentligen överflödigt. Ty då omöjliggörs utvidgningen redan av kravet på att verksamheten – varmed då måste avses varje slag av verksamhet som omfattas av den i A kommun beviljade inteckningen – i det andra området (B kommun) skall vara gravationsfri.

Emellertid framgår det varken av tidigare eller nuvarande lydelse av 32 § FL att inteckningsutvidgning alltid måste avse all den intecknade verksamheten. Det är nämligen förenligt med lagtexten att en inteckning i flera olika slags verksamheter i ett område utvidgas till att i ett annat område omfatta endast vissa av dessa verksamheter, nämligen sådana verksamheter i detta område som inte redan graveras av företagsinteckning. I det aktuella exemplet skulle en sådan tolkning medföra följande bedömning.²

Inteckningen i jordbruksrörelse i B kommun kan ej utvidgas till att även avse jordbruksrörelse i det från A kommun överförda området, eftersom jordbruksrörelse i detta område redan omfattas av den i A kommun beviljade inteckningen. Inteckningen i jordbruksrörelse och åkerirörelse i A kommun kan inte heller utvidgas till att även avse samma slags rörelser i B kommun, eftersom jordbruksrörelse i B kommun redan är intecknad. Inteckningen i A kommun skulle emellertid såvitt den avser åkerirörelse kunna utvidgas till att även avse åkerirörelse i B kommun, eftersom sådan rörelse inte omfattas av någon inteckning där. En dylik utvidgning skulle innebära att den i A kommun ursprungligen beviljade inteckningen kom att gälla dels i åkerirörelse i A kommun och i B kommun, dels i jordbruksrörelse i A kommun i dess tidigare omfattning, dvs. även i det till B kommun överförda området. En sådan utvidgning skulle ej innebära att kongruenskravet åsidosattes; den i A kommun ursprungligen beviljade inteckningen kommer nämligen inte till någon del att avse "samma verksamhet" som den i B kommun beviljade inteckningen, vilken ju endast avser jordbruksrörelse i B kommun i dess tidigare omfattning. En automatisk utvidgning så som här skisserats kan likväl ej inträda, eftersom den inte skulle vara förenlig med 3 § FL. Den skulle nämligen innebära att den ursprungliga inteckningen i A kommun till viss del, dvs. i fråga om jordbruksrörelse, kom att gälla såväl i nya A kommun som i del av nya B kommun och en sådan individualisering är inte tillåten enligt 3 § FL. Den skisserade utvidgningen skulle inte heller öppna möjlighet till omedelbar nyinteckning i någon av verksamheterna.

Eftersom utvidgning i allt fall hindras av 3 § FL kan det synas vara

² Bedömningen hänför sig till den fr. o. m. år 1974 gällande lydelsen av 32 § FL.

Figur B

betydelseöst om en inteckningsutvidgning verkligen måste avse alla de verksamheter som omfattas av den inteckning som skall utvidgas eller om den kan avse endast vissa av dessa verksamheter. Utredningen har emellertid uppmärksammat på att svaret på denna fråga kan avgöra verkan av indelningsändring som för en hel kommun från ett län till ett annat.³ Detta kan beläggas genom följande exempel.

Sedan en inteckning beviljats i all näringsverksamhet som en näringsidkare utövar i S län samt en annan inteckning beviljats i hans kvarnrörelse i T län, förs X kommun i T län över till S län. Redan före överföringen drev näringsidkaren, som ej är aktiebolag, en ej intecknad åkerirörelse i T län. Se figur B.

Den enda utvidgning som över huvud taget kan tänkas komma i fråga är att inteckningen i S län kommer att gälla även i den från T län överförda kommunen X. Om det skulle förhålla sig så att utvidgningen måste avse all verksamhet som omfattas av denna inteckning, kan ingen utvidgning ske, eftersom X kommun redan graveras av den i T län meddelade inteckningen i kvarnrörelse. I motsatt fall skulle inteckningen i S län kunna utvidgas till att även avse all näringsverksamhet – utom kvarnrörelse – i X kommun. Detta skulle innebära att inteckningen kom att gälla i all näringsverksamhet inom nya S län utom kvarnrörelse i X kommun. En sådan individualisering torde inte vara oförenlig med 3 § FL. Utvidgningen skulle inte heller kollidera med kravet på bevarad inteckningskongruens. Den i S län beviljade inteckningen avser efter utvidgningen inte till någon del "samma verksamhet" som den i T län beviljade inteckningen, vilken gäller i kvarnrörelse i ett område som svarar mot nya T län jämte X kommun i nya S län. Det föreligger inte något hinder mot nyinteckning av näringsverksamheten i S län; ny inteckning kan visserligen endast avse all näringsverksamhet inom länet utom kvarnrörelse i X kommun. Inteckning kan dessutom beviljas i åkerirörelsen i nya T län eller i all näringsverksamhet utom kvarnrörelse i nya T län. Kvarnrörelsen i detta län kan däremot inte nyintecknas utan föregående dödning av den i T län beviljade inteckningen såvitt avser verksamheten i X kommun.

Så långt lagtexten. I motiven till densamma uttalade emellertid utredningen att en endast delvis korresponderande inteckning utgjorde hinder mot utvidgning lika väl som en helt korresponderande sådan. Detta motsades ej under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Därför torde det vara riktigt att räkna med att inteckningsutvidgning – i allt fall som en följd av indelningsändring

³ Sådana indelningsändringar lär dock vara sällsynta. Enligt vad utredningen inhämtat har det efter år 1966 endast i två fall inträffat att en hel kommun förts över från ett län till ett annat utan att där läggas samman med annan kommun eller del av annan kommun.

vid årsskiftet 1973–1974 eller senare – städse måste avse allt slags verksamhet omfattad av inteckningen i ett administrativt område som berörs av indelningsändring.

Här kan tillfogas att förutsättningarna i det nyss behandlade exemplet överensstämmer med förutsättningarna i ett exempel i en cirkulärskrivelse av januari 1971 från justitiedepartementet till de inskrivningsdomare som handlägger ärenden om företagsinteckning.⁴ Cirkulärskrivelsens bedömning avviker emellertid från den ovan redovisade. Till en början sägs bl. a. att inteckningen i S län kommer att omfatta även den tidigare ej inteckningsbelastade åkerirörelsen i den mån denna utövas inom det område som förts över till S län. Detta måste anses innebära en partiell utvidgning av inteckningen. Därefter sägs bl. a. att förbud mot nyinteckning inträder beträffande näringsverksamheten i S län, eftersom detta län inte är detsamma efter indelningsändringen som före den och utvidgning *inte skett* (kurs, här) av inteckningen i S län. Bedömningen är så till vida märklig som den rekommenderar en utvidgning vilken ej öppnar möjlighet till nyinteckning. Detta är det enda av de i skrivelsen anförda exemplen, där utvidgning ej öppnar möjlighet till nyinteckning.

2

En förutsättning för att en inteckning skall kunna utvidgas till att även avse verksamheten i annat *län* är att den, när indelningsändringen träder i kraft, är begränsad till verksamheten inom ett eller flera län. Endast länsinteckning – och, med hänsyn till de individualiseringsmöjligheter 3 § FL erbjuder, bara sådan inteckning i aktiebolags verksamhet – kan alltså utvidgas till att avse verksamheten i ytterligare län. En inteckning som avser verksamheten i en eller flera kommuner kan endast utvidgas till att även avse verksamheten i ytterligare en eller flera kommuner eller verksamheten i områden som tillförs den eller de kommuner till vilka inteckningen är begränsad vid indelningsändringen.⁵ En annan sak är att en flerkommuninteckning till följd av indelningsändringar kan komma att omfatta verksamheten i samtliga kommuner i ett län, varvid inteckningen i fortsättningen möjligen bör behandlas som en länsinteckning.

Eftersom effekterna av en indelningsändring kan bli helt olika beroende på om det rör sig om en länsinteckning eller om en kommuninteckning, är det viktigt att slå fast huruvida en inteckning som berörs av indelningsändring verkligen är en länsinteckning eller en kommuninteckning. Därvid måste beaktas att en inteckning i verksamheten inom ett län, med undantag för verksamheten inom viss kommun, ej är en länsinteckning utan en flerkommuninteckning. Vidare måste beaktas att en flerkommuninteckning, såsom nyss antytts, kanske kan omvandlas till länsinteckning, t. ex. genom att den eller de kommuner i länet som ej omfattas av inteckningen förs över till annat län. Dessutom måste beaktas att en länsinteckning kan omvandlas till flerkommuninteckning, om den dödas såvitt avser verksamheten i någon eller några kommuner.

Det är angeläget att erinra om betydelsen av att skilja mellan länsinteckningar och flerkommuninteckningar, eftersom saken förbisetts i utredningens

⁴ Exempel nr 6; de i cirkulärskrivelsen anförda exemplen återges i Nordström s. 115 ff.

⁵ Jfr nedan under 7.

första delbetänkande. Där behandlade utredningen nämligen ett exempel, i vilket en länsinteckning förutsattes gälla inom A län men ej inom B län och i vilket en dödningståtgärd förutsattes äga rum sedan indelningsändring beslutats men innan den trätt i kraft.⁶ Förutsättningarna i övrigt framgår av följande utdrag ur delbetänkandet.

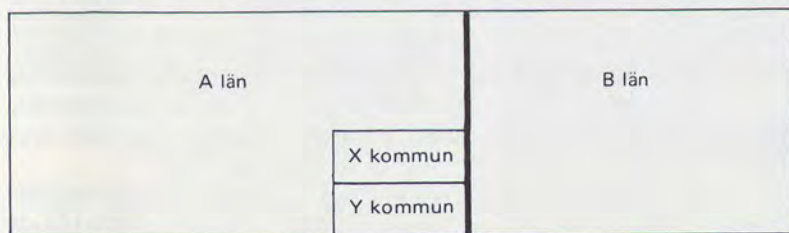
Genom beslutad indelningsändring skall från viss dag kommunerna X och Y i A län föras över till B län. En förutseende inteckningshavare kan då med näringsidkarens medverkan låta döda inteckningen inom A län utom såvitt avser verksamheten inom X och Y kommuner, varefter inteckningen alltså genom nyindelningen, enligt 32 § FL i gällande lydelse, kommer att omfatta verksamheten i B län i dess nya gestaltning.

Läget före resp. efter indelningsändringen framgår av *figur C*.

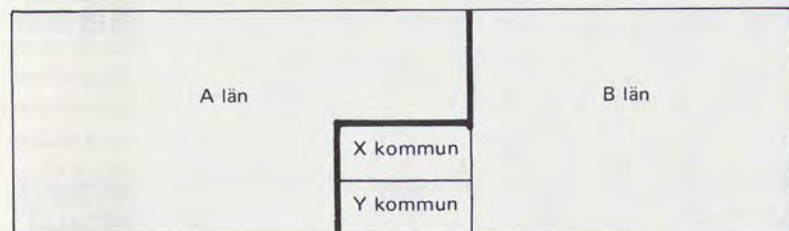
Genom dödningen torde inteckningen emellertid ha övergått till att vara en flerkommuninteckning, begränsad till verksamheten inom X och Y kommuner. Det giltighetsområdet kommer inte att påverkas av att kommunerna, när indelningsändringen senare genomförs, förs över till B län. Indelningsändringens enda effekt blir i själva verket att ärenden angående inteckning i verksamheten därefter skall handläggas av inskrivningsmyndigheten för B län i stället för av inskrivningsmyndigheten för A län; om näringsidkaren är aktiebolag ändras inteckningsforum dock endast om bolagets styrelse har sitt säte i X eller Y kommun (jfr 24 § FF). Om indelningsändringen skulle innebära att kommunerna X och Y, eller någon av dem, fördes samman med kommun eller del av kommun i B län – något som inte förutsatts i det behandlade exemplet – skulle inteckningen däremot komma att utvidgas till att även avse verksamheten inom sådant område i B län.

⁶ Ds Ju 1973:10 s. 23 f.

Före indelningsändringen:

Efter indelningsändringen:

Figur C

3

Om förutsättningarna i det under 2 behandlade exemplet ändras på så sätt, att indelningsändringen *inte* föregås av någon dödningsåtgärd, blir effekterna av indelningsändringen olika beroende på när indelningsändringen trädde i kraft.

Om det till en början antas att indelningsändringen – dvs. överförandet av kommunerna X och Y till B län – trädde i kraft före årsskiftet 1973–1974, så skulle indelningsändringen inte medföra någon automatisk utvidgning av giltighetsområdet för inteckningen, vilken vid indelningsändringen avsåg verksamheten inom A län. Enligt den ursprungliga lydelsen av 32 § FL kunde utvidgning nämligen endast ske till verksamheten i annat län – eller del av annat län – som fördes samman med det län i vilket inteckningen gällde. I det aktuella exemplet är det emellertid en del av det län i vilket inteckningen gäller, som förs över till annat län. Eftersom det faktiska giltighetsområdet inte skulle påverkas, skulle inteckningen komma att gälla i A län i dess nya gestaltning samt i kommunerna X och Y i nya B län. Om näringsidkaren vore ett aktiebolag, vars styrelse hade sitt säte i X eller Y kommun, skulle inteckningsforum ha ändrats. Och för ett aktiebolag skulle det inte föreligga hinder mot fortsatt intecknande av verksamheten. Aktiebolag kan nämligen inteckna verksamheten i län jämte verksamheten i kommun i annat län. För andra näringsidkare skulle indelningsändringen emellertid utgöra hinder mot nyinteckning.

Såvida indelningsändringen i stället trädde i kraft vid årsskiftet 1973–1974 eller senare, skulle det faktiska giltighetsområdet inte heller påverkas i fall då näringsidkaren inte är aktiebolag. I sådant fall medger den nya lydelsen av 32 § FL nämligen ej utvidgning över länsgräns. Om näringsidkaren vore ett aktiebolag, skulle den nya lydelsen däremot medföra att inteckningen i A län automatiskt utvidgas så att den efter indelningsändringen kommer att avse verksamheten i hela A län och i hela B län i deras nya gestaltning; ny inteckning kan därefter utan vidare beviljas i den gemensamma verksamheten i A län och B län.

Den nyss nämnda utvidgningen, som alltså följer av de nuvarande bestämmelserna i 32 § FL, är egentligen onödig för att tillgodose bestämmelsernas syfte, vilket ju är att inteckningsenheter i största möjliga utsträckning skall anpassas till ny administrativ indelning så att nyinteckning utan vidare kan ske. Nyinteckning skulle nämligen vara möjlig utan någon som helst automatisk utvidgning.

Det bör uppmärksammas att de nuvarande bestämmelserna kan medföra att en inteckning, som ursprungligen begränsats till ett aktiebolags verksamhet i ett län, därefter kan komma att utvidgas till län efter län allteftersom någon kommun förs över från ett av inteckningen omfattat län till ett annat län, i vilket verksamheten inte redan är intecknad. Detta gäller även i fall då endast en del av en kommun förs över till ett annat län.

4

Som framgått av vad som sagts under 3 kan inteckningen, som är begränsad till verksamheten inom A län, inte ens enligt de nuvarande bestämmelserna i 32 § FL bli föremål för automatisk utvidgning i fall då näringsidkaren ej är

aktiebolag. Om överföringen av X och Y kommuner till B län skulle få till följd att inteckningen utvidgades till att även avse verksamheten i sistnämnda län, skulle detta nämligen inte vara förenligt med 3 § FL, som endast tillåter inteckning i aktiebolags verksamhet att avse större område än ett län. Att utvidgningen inte vore förenlig med 3 § FL utgör således hinder mot automatisk utvidgning. Enligt 32 § tredje stycket FL inträder emellertid utvidgning om hindret undanröjs genom inteckningsåtgärd. Med inteckningsåtgärd avses därvid inte bara partiell dödning enligt paragrafens andra stycke utan även dödning enligt 23 § FL.⁷ Om den till A län begränsade inteckningen efter indelningsändringen dödas utom såvitt avser verksamheten inom X och Y kommuner, torde bestämmelserna medföra att inteckningen därmed utvidgas till att gälla även inom B län, till vilket X och Y kommuner – dvs. del av A län – förts över. Inteckningen kommer således att gälla i hela B län i dess nya gestaltning. Därmed föreligger inte längre något hinder mot fortsatt intecknande av verksamheten. Man kan emellertid ifrågasätta om detta är en rimlig konsekvens av dödningen.

För det första kan det ju tänkas att dödningen begärts utan någon tanke på indelningsändringen; eftersom dödningen avser hela kommuner är den ju tillåten redan enligt 23 § FL. Om dödningen begärts endast i syfte att åstadkomma en begränsning till verksamheten i X och Y kommuner, kan det för näringsidkaren framstå som besynnerligt att dödningen får till följd att inteckningen kommer att gälla i hela nya B län. En sådan konsekvens kan vara direkt olämplig för honom, t. ex. om han avsett att senare ta ut separat inteckning i sin verksamhet i någon annan kommun i B län. Men han torde inte ens kunna undvika den angivna konsekvensen genom att i dödningsärendet åberopa att dödningen inte sker i syfte att åstadkomma anpassning till den nya länsindelningen; utvidgningen är nämligen en obligatorisk följd av inteckningsåtgärden.

För det andra är utvidgningen inte motiverad av utvidgningsreglernas syfte att åstadkomma anpassning till ny administrativ indelning. Om dödningen inte medförde någon utvidgning, skulle den leda till att inteckningen kom att gälla verksamheten i X och Y kommuner och denna verksamhet skulle omedelbart kunna nyinvecknas. Liksom när utvidgning sker skulle inteckningsforum dock givetvis ändras.

5

Som nämnts under 2 är en inteckning, som begränsats till verksamheten i visst län (A) med undantag av verksamheten i viss kommun (X), inte en länsinteckning utan en flerkommuninteckning. Därav följer att inteckningens giltighetsområde inte påverkas av att länsområdet utökas genom att en hel kommun (Y) i annat län förs över till länet (A) utan att där sammanläggas med någon kommun eller kommunedel. Efter en sådan indelningsändring avser inteckningen således verksamheten i A län med undantag av verksamheten i kommunerna X och Y. Vid en senare bedömning av inteckningens giltighetsområde kan det sätt på vilket inteckningen ursprungligen begränsats emellertid lätt föranleda missuppfattningen att inteckningen avser verksamheten i A län i dess nya gestaltning – dvs. inklusive kommunen Y – med undantag endast av verksamheten i X kommun.

⁷ Jfr Ds Ju 1973:10 s. 21 f.

6

En inteckning, som beviljats i all näringsverksamhet i ett län med undantag av visst slags verksamhet i en viss kommun, medför särskilda problem vid indelningsändringar, eftersom den kan sägas vara begränsad såväl till verksamhet inom län som till verksamhet inom flera kommuner. Såvitt avser all näringsverksamhet utom den särskilt undantagna arten omfattar inteckningen nämligen hela länet, men i fråga om all näringsverksamhet inklusive den undantagna arten omfattar inteckningen bara de kommuner som ej undantagits. Reglerna om utvidgning till följd av indelningsändring förutsätter emellertid att en inteckning är begränsad antingen till verksamheten i ett eller flera län eller till verksamheten i en eller flera kommuner.⁸ Det torde vara rimligast att behandla en inteckning som individualiserats på angivet sätt såsom en flerkommuninteckning, som omfattar dels all näringsverksamhet i ett antal kommuner, dels all verksamhet utom den särskilt angivna i en kommun. Detta kan belysas genom följande exempel.

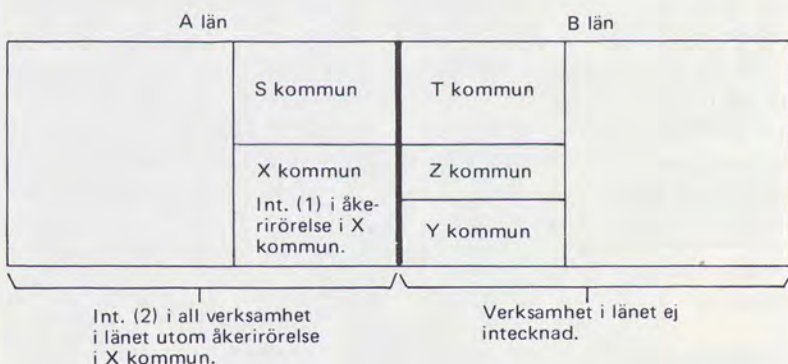
En inteckning (1) har år 1974 beviljats i ett aktiebolags åkerirörelse inom X kommun i A län. År 1975 har en annan inteckning (2) beviljats i all näringsverksamhet, som bolaget utövar inom A län med undantag av åkerirörelse i X kommun. I angränsande B län driver bolaget inte någon intecknad verksamhet; detta utgångsläge återges i *figur D:1*.

Sådan är situationen, då den administrativa indelningen år 1979 ändras på något av följande tre sätt.

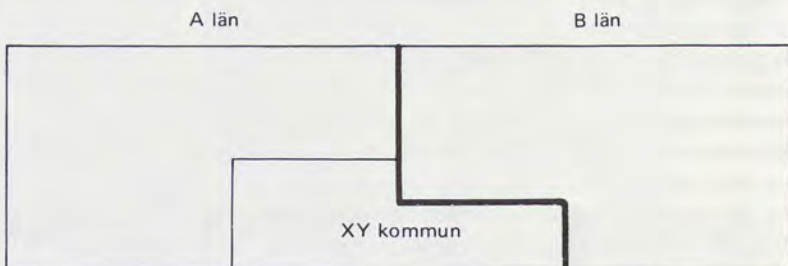
6:1. Från B län förs Y kommun över till A län och läggs där samman med X kommun till XY kommun; se *figur D:2*.

⁸ Jfr nedan under 7.

Figur D:1

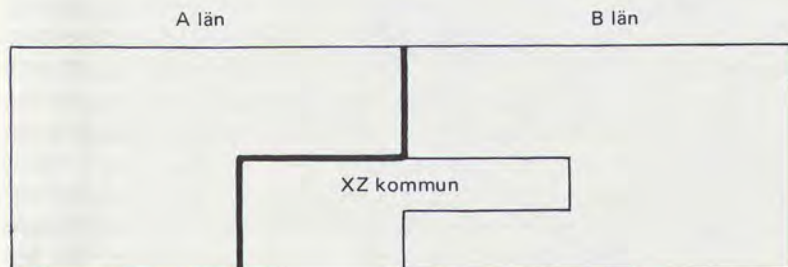
Figur D:2

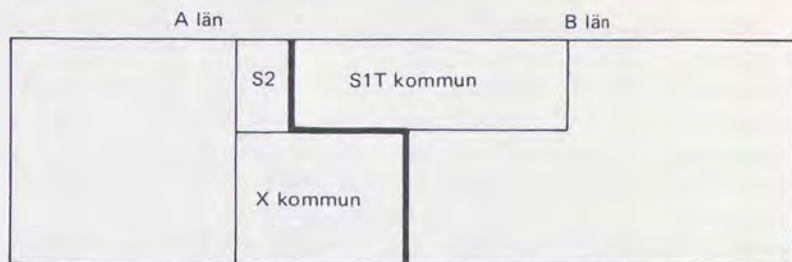
Detta medför att inteckning (1) utvidgas så att den därefter avser åkerirörelse i hela nya XY kommun. Om inteckning (2) anses vara kommunbegränsad, dvs. avse all verksamhet utom åkerirörelse i X kommun samt all verksamhet i övriga kommuner i A län, medför sammanläggningen av X kommun med Y kommun att inteckning (2) utvidgas till att även avse all verksamhet utom åkerirörelse i den med X kommun sammanlagda Y kommun; inteckning (2) kommer således att omfatta all verksamhet inom nya A län med undantag av åkerirörelse i XY kommun. Om inteckning (2) däremot skulle anses vara länsbegränsad, utvidgas inteckningen inte till att även avse all verksamhet i det område – Y kommun – som tillförts länet. Ty en sådan utvidgning skulle strida mot kravet på inteckningskongruens; den skulle innebära att åkerirörelse i förutvarande Y kommun kom att omfattas såväl av inteckning (1) som av inteckning (2). Inteckning (2) kan emellertid egentligen endast anses vara länsbegränsad såvitt avser all verksamhet utom åkerirörelse. Med hänsyn därtill skulle man kunna tänka sig att inteckningen utvidgas till att även avse sådan verksamhet – dvs. all utom åkerirörelse – i det område som tillförts länet. Inteckning (2) skulle därmed komma att omfatta all verksamhet inom nya A län med undantag av åkerirörelse i XY kommun, dvs. samma resultat som om inteckning (2) behandlas som en flerkommuninteckning.

6:2. X kommun förs över från A län till B län och läggs där samman med Z kommun till XZ kommun; se *figur D:3*.

Detta medför att inteckning (1) utvidgas så att den därefter avser åkerirörelse i hela nya XZ kommun, som alltså hör till B län. Om inteckning (2) anses vara kommunbegränsad, kommer den att utvidgas till att även avse all verksamhet utom åkerirörelse i den med X kommun sammanlagda Z kommun; inteckning (2) kommer således att omfatta all verksamhet utom åkerirörelse i XZ kommun i B län samt all näringsverksamhet i A län i dess nya gestaltning. Om inteckning (2) däremot skulle anses vara länsbegränsad, utvidgas inteckningen inte till att även avse all näringsverksamhet i B län. Där är nämligen åkerirörelse i XZ kommun graverad av inteckning (1). I överensstämmelse med vad som sagts vid 6:1 skulle man emellertid kunna tänka sig att inteckning (2) utvidgas till att även avse all verksamhet utom åkerirörelse i B län. Detta skulle innebära att inteckning (2) kom att omfatta all näringsverksamhet i A län i dess nya gestaltning samt all verksamhet utom åkerirörelse i B län i dess nya gestaltning. I detta fall blir resultatet således ett annat än om inteckningen behandlas som en flerkommuninteckning.

Figur D:3

Figur D:4

6:3. Delen S1 av S kommun i A län förs över till B län och läggs där samman med T kommun till S1T kommun; se figur D:4.

Detta medför inte någon förändring av giltighetsområdet för inteckning (1), som alltså allttjämt avser åkerirörelse i X kommun i A län. Om inteckning (2) anses vara kommunbegränsad, utvidgas inteckningen, som alltså bl. a. avser all näringsverksamhet i S kommun, till att även omfatta all näringsverksamhet i f. d. T kommun. Inteckningen kommer således att omfatta all näringsverksamhet i S1T kommun i nya B län samt all näringsverksamhet i nya A län (återstående kommuner i A län) utom åkerirörelse i X kommun. Om inteckning (2) däremot skulle anses vara länsbegränsad, skall det förhållandet att en del av A län förs över till B län leda till att inteckningen utvidgas till att även avse verksamhet i hela B län. En sådan utvidgning skulle kunna avse all näringsverksamhet i B län, eftersom hinder inte möter i form av korresponderande inteckning; inteckningen skulle då komma att omfatta all näringsverksamhet i A och B län utom åkerirörelse i X kommun i A län. Som nämnts under 6:1 kan inteckning (2) emellertid endast anses vara länsbegränsad såvitt avser all verksamhet utom åkerirörelse. I enlighet därmed skulle utvidgningen egentligen endast avse all verksamhet utom åkerirörelse i B län. En sådan utvidgning skulle emellertid knappast vara förenlig med 3 § FL. Inom olika delar av S1T kommun skulle inteckningen nämligen få olika omfattning; inom det område som svarar mot f. d. T kommun skulle den omfatta all näringsverksamhet utom åkerirörelse, medan den i den från S kommun härrörande delen (S1) skulle omfatta all näringsverksamhet. En sådan utvidgning lär därför inte vara möjlig.

Exemplen talar för att en inteckning som avser all näringsverksamhet i ett län utom visst slags verksamhet i en viss kommun skall betraktas som en flerkommuninteckning, som omfattar dels all näringsverksamhet i ett antal kommuner, dels all verksamhet utom den särskilt undantagna i en kommun. Då kan inteckningen nämligen anpassas till ny administrativ indelning enligt bestämda regler och utan att de principer för inteckningsutvidgning som förut behandlats sätts åt sidan. Om en inteckning av ifrågavarande slag däremot betraktas som länsbegränsad, måste man tillämpa bestämmelserna om utvidgning på annat sätt i fallen 6:1 och 6:2 än i fallet 6:3, såvida sådan anpassning skall uppnås i alla tre fallen. Om bestämmelserna i stället tillämpas enhetligt, kan anpassning ej uppnås i samma utsträckning som när inteckningen betraktas som en flerkommuninteckning. Ifall inteckningen betraktas som länsbegränsad, skulle en anpassning i fallen 6:1 och 6:2

dessutom i viss mån innebära ett åsidosättande av den under 1 hävdade principen att inteckningsutvidgning måste avse allt slags verksamhet omfattad av inteckningen i ett administrativt område som berörs av indelningsändring.

7

Som nämnts under 6 (jfr under 2) bygger utvidgningsreglerna i 32 § FL på att en inteckning är begränsad antingen till verksamheten inom en eller flera kommuner eller också till verksamheten inom ett eller flera län. Sådana inteckningar kan alltså utvidgas när någon kommun resp. något län som omfattas av inteckningen blir föremål för indelningsändring. Bestämmelsernas formulering ger däremot ej utrymme för utvidgning av en inteckning som är begränsad till verksamheten inom län och kommun. Men inteckning kan beviljas i ett aktiebolags verksamhet i ett eller flera län och i en eller flera kommuner. Det finns knappast några sakliga skäl för att en sålunda begränsad inteckning inte skulle kunna utvidgas till följd av indelningsändring som berör län eller kommun som omfattas av inteckningen. Med grunderna för 32 § FL vore bäst förenligt att inteckningsutvidgning inträdde även i dessa fall. Gentemot denna uppfattning kan dock åberopas att utvidgning endast bör kunna inträda i fall som klart anges i lagtexten.

8

Om en inteckning beviljats i den verksamhet som en näringsidkare, annan än aktiebolag, utövar inom ett län och en hel kommun av detta län därefter förs över till ett annat län, utvidgas inteckningen inte till att även avse verksamheten i hela det andra länet. En sådan utvidgning över länsgräns skulle nämligen vara oförenlig med 3 § FL. Inteckningens faktiska giltighetsområde förblir därför oförändrat. Trots indelningsändringen är inteckningen emellertid anpassad till den nya administrativa indelningen, såvida kommunen inte läggs samman med annan kommun, men den avser inte längre verksamheten i ett län utan verksamheten i ett län jämte verksamheten i en kommun i ett annat län. Eftersom näringsidkaren ej är aktiebolag medför 3 § FL hinder mot fortsatt intecknande av verksamheten.

Fråga är så om en inteckning, som på detta sätt kommit att avse verksamheten i län och kommun, kan komma att utvidgas automatiskt till följd av en ny indelningsändring som berör länet eller kommunen. Om utvidgning av en "blandad" läns- och kommuninteckning aldrig kan förekomma (jfr under 7), är svaret givetvis nej. Men om utvidgning av sådan inteckning kan tänkas, är det tveksamt hur frågan skall besvaras. På ena sidan kan man nämligen hävda att varje utvidgning av en sådan inteckning är oförenlig med 3 § FL, eftersom inteckningens totala giltighetsområde även efter utvidgningar skulle komma att avvika från vad som enligt paragrafen är tillåtet för andra näringsidkare än aktiebolag. På andra sidan kan man kanske begränsa bedömningen av huruvida en utvidgning är förenlig med 3 § FL till att avse den del av giltighetsområdet som utgörs av det län resp. den kommun som berörs av indelningsändringen. En sådan bedömning skulle inte strida mot lydelsen av 32 § FL. Såvida den utvidgning, som skulle kunna föranledas

av den nya indelningsändringen, ej avser utvidgning över länsgräns, skulle utvidgningen som sådan inte vara oförenlig med 3 § FL; att inteckningsförhållandena strider mot bestämmelserna i 3 § FL beror ju på den tidigare indelningsändringen. Ehuru en utvidgning av en inteckning av ifrågavarande slag inte skulle öppna möjlighet till omedelbar nyinteckning, skulle den dock medföra anpassning till den nya administrativa indelningen.⁹

Även då en inteckning i verksamheten i två eller flera kommuner i ett län till följd av länsindelingsändring kommit att avse verksamheten i kommuner i skilda län, möter frågan huruvida följande indelningsändringar kan medföra automatisk utvidgning i fall då näringsidkaren ej är aktiebolag.

9

Bestämmelserna om inteckningsutvidgning såsom rättsföljd av en efter indelningsändring vidtagen inteckningsåtgärd kan under vissa förhållanden erbjuda möjlighet till skilda tolkningar. Detta hänger samman med att övergångsbestämmelserna till 1973 års ändringar i 32 § FL inte bokstavligen reser hinder mot att en inteckningsåtgärd, som vidtas efter ikraftträdandet, får hänföras till viss indelningsändring, även om denna ägt rum före ikraftträdandet och utan hinder av att det därefter inträffat ytterligare indelningsändringar.^{9a} Oklarheten kan belysas genom följande exempel.

Inteckning har år 1971 beviljats i all verksamhet som en näringsidkare utövar inom A kommun. Samma år har en annan inteckning beviljats i all verksamhet som han utövar inom B kommun. År 1972 läggs A kommun samman med B kommun till den nybildade AB kommun. Inteckningarnas giltighetsområden påverkas ej av indelningsändringen, eftersom vardera inteckningen utgör hinder mot utvidgning av den andra. Nyinteckning kan inte ske i förutvarande A eller B kommun och inte heller i den nybildade AB kommun. År 1975 förs en del av AB kommun (delen AB 1) över till C kommun, där näringsidkaren inte driver någon intecknad verksamhet. Kommunindelningen under de olika skedena åskådliggörs i *figur E*.

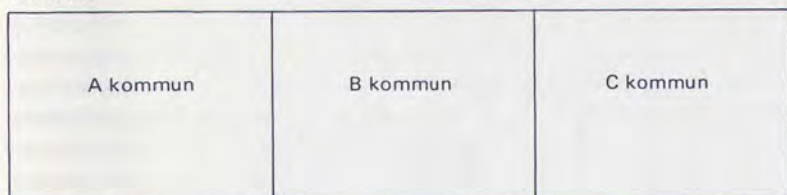
Giltighetsområdet för den i A kommun beviljade inteckningen påverkas självfallet ej av indelningsändringen år 1975. Giltighetsområdet för den i B kommun beviljade inteckningen påverkas inte heller av indelningsändringen år 1975. Efter denna indelningsändring föreligger hinder mot inteckning även i C kommun. När det år 1979 blir aktuellt att ta ut ytterligare inteckningar i den verksamhet som drivs i förutvarande A kommun, måste inteckningsåtgärd vidtas. Eftersom näringsidkaren inte längre driver någon verksamhet i förutvarande B kommun, dödas den däri beviljade inteckningen. Därmed har hindret mot utvidgning av den i A kommun beviljade inteckningen undanröjts och enligt 32 § tredje stycket FL skall utvidgning av denna inteckning då inträda enligt paragrafens första stycke. Lagtexten ger i detta läge utrymme för skilda tolkningar av vad utvidgningen egentligen skall innebära.

För det *första* kan man tänka sig att inteckningen utvidgas så att den därefter gäller i hela AB kommun i dennas omfattning år 1979, då inteckningsåtgärden vidtas, dvs. exklusive det till C kommun överförda området AB 1. Men för det *andra* kan man tänka sig att effekten av de båda indelningsändringarna år 1972 och 1975 skall bedömas i kronologisk ordning. Detta skulle betyda att

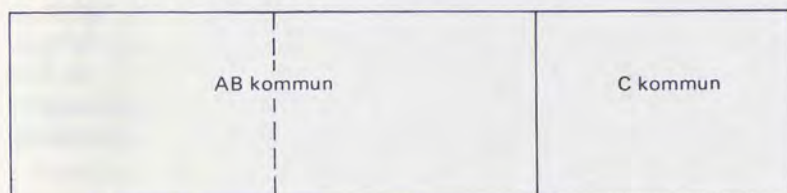
⁹ Jfr prop. 1973:159 s. 23 (NJA II 1973 s. 678).

^{9a} Jfr Ds Ju 1973:10 s. 22.

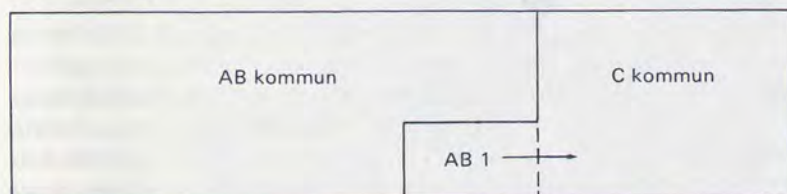
År 1971:

Efter indelningsändringen år 1972:

Efter indelningsändringen år 1975:

Figur E

den i A kommun beviljade inteckningen i efterhand anses ha utvidgats först till att gälla i hela AB kommun i dess omfattning enligt indelningsändringen år 1972, dvs. inklusive området AB 1, och därefter – på grund av överföringen år 1975 av området AB 1 – till att gälla även i C kommun. En sådan tolkning kommer alltså att medföra utvidgning till större område än den första tolkningen gör. I båda fallen inträder utvidgningen givetvis först i och med inteckningsåtgärden. En annan bedömning är också tänkbar. Man kunde nämligen mena att utvidgning som rättsföljd av inteckningsåtgärd endast kan inträda i fall då åtgärden hänför sig till alltjämt bestående indelningsändringar, dvs. endast kunna förekomma i fall då de administrativa enheter som berörs av indelningsändringen inte därefter undergått någon ytterligare ändring.¹⁰ Lagtexten ger dock knappast något stöd för en sådan bedömning; av andra styckets inledande ord "Är företagsinteckning begränsad till - - -" kan någon säker slutsats ej dras, eftersom inteckningen efter indelningsändringen inte längre omfattar det eller de län eller den eller de kommuner, som den dessförinnan varit begränsad till. Enligt denna bedömning skulle någon utvidgning inte kunna komma i fråga i det aktuella exemplet.

Det första tolkningsalternativet synes bäst förenligt med grunderna för 32 § FL, eftersom det innebär att intecknings giltighetsområde med minsta möjliga utvidgning anpassas till rådande administrativ indelning så att nyinteckning kan ske. Det andra tolkningsalternativet skulle kräva större utvidgning för

¹⁰ Jfr justitiedepartementets cirkulärskrivelse (december 1973) till de inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning s. 6.

sådan anpassning. Dessutom skulle det begränsa möjligheterna till anpassning, eftersom det medför att flera administrativa enheter berörs; i det aktuella exemplet skulle någon anpassning av den i A kommun beviljade inteckningen således inte ha kunnat inträda, såvida näringsidkaren före indelningsändringen år 1975 även intecknat sin verksamhet i C kommun. Den bedömning, enligt vilken utvidgning ej kan tänkas i förevarande fall, skulle uppenbarligen väsentligen begränsa möjligheterna att genom inteckningsåtgärd anpassa äldre inteckningar till rådande administrativ indelning.

Det kan tilläggas att en liknande tolkningsfråga torde ha uppkommit redan i och med att FL trädde i kraft. Den då införda regeln om verkan av indelningsändring skulle nämligen tillämpas retroaktivt i fråga om indelningsändringar som ägt rum före ikraftträdandet den 1 juli 1967.¹¹ Av FL:s förarbeten framgår emellertid inte hur man vid ikraftträdandet skulle bedöma flera på varandra följande indelningsändringars inverkan på förlagsintecknings giltighetsområde.

10

Bestämmelserna om automatisk inteckningsutvidgning i 32 § FL kan ge utrymme för skilda tolkningar i vissa fall då ett administrativt område till vilket en inteckning är begränsad *samtidigt* berörs av flera olika indelningsändringar. Om delar av flera olika kommuner, i vilka en näringsidkare ej intecknat någon verksamhet, samtidigt förs över till och uppgår i en kommun, till vilken näringsidkaren begränsat en företagsinteckning, så utvidgas denna inteckning visserligen automatiskt så att den även avser näringsidkarens verksamhet i alla de tillförda områdena. Detta gäller såväl enligt tidigare som enligt nuvarande lydelse av 32 § FL.

Tolkningssvårigheter uppkommer emellertid då endast någon eller några av flera samtida indelningsändringar – bedömda var och en för sig – skulle kunna medföra automatisk utvidgning av inteckningens giltighetsområde, medan det beträffande den eller de andra indelningsändringarna föreligger något hinder mot automatisk utvidgning. I sådana fall synes bestämmelserna kunna innebära *antingen* (tolkning I) att de förstnämnda indelningsändringarna skall medföra automatisk utvidgning i aktuella delar, medan de sistnämnda indelningsändringarna givetvis inte kan påverka inteckningens giltighetsområde, *eller* (tolkning II) att inte någon av indelningsändringarna skall påverka inteckningens giltighetsområde.

Hinder mot inteckningsutvidgning till följd av indelningsändring kan föreligga *om* det finns korresponderande inteckning i det område till vilket utvidgning ifrågasätts, *om* en indelningsändring före årsskiftet 1973–1974 (tidigare lydelse av 32 § FL) avser sammanföring av del av det intecknade området med annat område eller – i fall då näringsidkaren ej är aktiebolag – *om* en indelningsändring vid årsskiftet 1973–1974 eller senare (nuvarande lydelse av 32 § FL) innebär att en del av det intecknade området förs över till annat län.

Hinder i form av korresponderande inteckning torde sällan föreligga, eftersom det är ovanligt att en näringsidkare har skilda inteckningar i olika områden. De båda andra hindren kan däremot tänkas vara vanligare. Utredningen saknar information om i vilken omfattning rikets enskilda

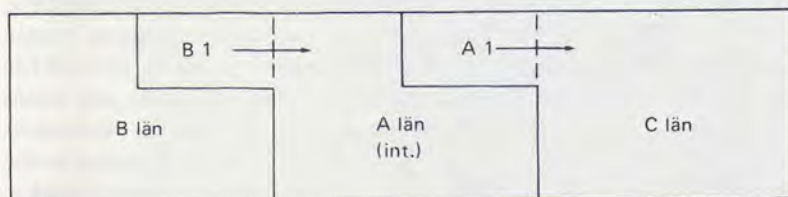
¹¹ Se FLbet. s. 137 (NJA II 1966 s. 186).

kommuner varit föremål för samtidiga indelningsändringar; men det kan antas vara ovanligt att en kommun vid ett och samma tillfälle berörs av flera indelningsändringar, av vilka endast någon eller några kan medföra automatisk in-teckningsutvidgning. Kanske är det vanligare att län vid ett och samma tillfälle berörs av flera indelningsändringar, som innebär att område eller områden tillförs länet samtidigt som annat eller andra områden förs över från länet till annat län. Utredningen har för övrigt undersökt i vad mån länsgränsändringar ägt rum efter det att FL trädde i kraft den 1 juli 1967 och därvid funnit att tio av rikets län vid ett eller flera tillfällen varit föremål för samtidiga indelningsändringar, vilka inneburit samtidig ökning och minskning av länets område. Med hänsyn till att det finns relativt många länsin-teckningar borde frågan om verkningarna av sådana samtidiga indelningsändringar således ha uppkommit i åtskilliga fall. Frågan kan belysas genom följande exempel.

Inteckning har beviljats i all näringsverksamhet som en näringsidkare utövar i A län. I angränsande B och C län driver näringsidkaren inte någon in-tecknad verksamhet. Vid ett och samma tillfälle förs därefter dels ett område (B 1) över från B län till A län, dels ett område (A 1) över från A län till C län. Indelningsändringarna åskådliggörs i *figur F*.

Enligt *tolkning I* skulle indelningsändringarna få följande inverkan på in-teckningens giltighetsområde. Om indelningsändringarna ägt rum före årsskiftet 1973–1974, utvidgas in-teckningen i A län till att även avse verksamheten i det tillförda området B 1; enligt då gällande lydelse av 32 § FL kunde överföringen av området A 1 till C län däremot inte medföra någon utvidgning. In-teckningen kommer således att gälla i A län i dess nya gestaltning samt i det till C län överförda området A 1. Därmed föreligger i regel hinder mot fortsatt in-tecknande av verksamheten, dock ej om näringsidkaren är aktiebolag och området A 1 utgör en hel kommun, som inte läggs samman med någon kommun i C län. Om indelningsändringarna ägt rum vid årsskiftet 1973–1974 eller senare och om näringsidkaren ej är aktiebolag, blir resultatet detsamma, eftersom utvidgning då inte kan inträda över länsgräns till C län. Om näringsidkaren är aktiebolag föreligger emellertid inte något hinder för utvidgning över länsgräns; in-teckningen kommer då att gälla i A och C län i deras nya gestaltning.

I det följande bortses från de fall då näringsidkaren är aktiebolag och indelningsändringen äger rum vid årsskiftet 1973–1974 eller senare. I övriga fall skulle *tolkning II* innebära följande. In-teckningen i A län kan i och för sig utvidgas till att även avse verksamheten i det tillförda området B 1. Men likväl kan in-teckningens giltighetsområde i regel ej anpassas till den nya administ-

Figur F

rativa indelningen. Inteckningen kan nämligen ej utvidgas över gränsen till C län och en utvidgning till enbart området B 1 skulle alltså medföra att inteckningen kom att gälla i A län i dess nya gestaltning samt i det till C län överförda området A 1. Utvidgning till området B 1 är således oförenlig med 3 § FL och inteckningens ursprungliga giltighetsområde påverkas därför inte alls av de båda indelningsändringarna, varför inteckningen även fortsättningsvis kommer att avse verksamheten i A län i dess tidigare gestaltning, dvs. nya A län utom området B 1 samt området A 1 i nya C län. Därmed föreligger hinder mot fortsatt intecknande av verksamheten.

Tolkning I synes väl förenlig med den tidigare lydelsen av 32 § FL och den står inte direkt i strid mot den nuvarande lydelsen. De avsedda fallen av samtidiga indelningsändringar har inte behandlats i förarbetena till vare sig den tidigare eller den nuvarande lagtexten. I 1973 års förarbeten behandlades emellertid ett i viss mån likartat fall, nämligen det fallet att *hela* det område inom vilket en inteckning gällde delades upp på två eller flera områden vilka vart för sig fördes samman med annan administrativ enhet. Detta fall reglerades särskilt i den lagtext utredningen föreslog,¹² men i den slutligen antagna lydelsen av 32 § FL går fallet in under första styckets andra mening och situationen tycks närmast bli att betrakta som två – eller flera – parallella fall av sammanföring av del av intecknad administrativ enhet med annan administrativ enhet.¹³ Det är emellertid tydligt att de skilda sammanföringarnas förenlighet med 3 § FL skulle bedömas i ett sammanhang, så att ingen som helst utvidgning skulle ske, om inte inteckningens giltighetsområde blev helt anpassat till den nya administrativa indelningen.¹⁴

Det torde vara tolkning II som är den riktiga, dvs. att ingen som helst förändring av en intecknings giltighetsområde inträder i fall då någon av flera samtidiga indelningsändringar inte kan medföra utvidgning. Innebörden av de tidigare bestämmelserna, vilka avser indelningsändringar inträffade före årsskiftet 1973–1974, är emellertid oklar, eftersom dessa äldre bestämmelser inte innehöll något uttryckligt krav på att inteckningsutvidgning måste vara förenlig med 3 § FL. Bestämmelsernas syfte talar emellertid för att de också förut innebar att ingen ändring av intecknings giltighetsområde inträdde då någon av flera samtidiga indelningsändringar inte kunde medföra utvidgning. Utredningen har emellertid erfarit att åtminstone en inskrivningsmyndighet (inskrivningsmyndigheten i Stockholms domsaga) – såväl före som efter 1973 års ändringar i 32 § FL – bedömt verkningarna av flera samtidiga indelningsändringar i enlighet med tolkning I.

Vad hittills sagts om verkningarna av flera samtidiga indelningsändringar har endast avsett den situationen att en inteckning är begränsad till *en* administrativ enhet, vilken berörs av flera samtidiga indelningsändringar. Verkningarna av flera samtidiga indelningsändringar kan emellertid vara att bedöma på annat sätt i fall då en inteckning avser verksamheten i *två eller flera* administrativa enheter och någon av enheterna berörs av indelningsändring, som i och för sig kan medföra automatisk inteckningsutvidgning, medan någon annan enhet samtidigt blir föremål för indelningsändring, som inte kan medföra automatisk inteckningsutvidgning. I sådana fall skulle man kunna tänka sig att den förstnämnda indelningsändringen medför automatisk utvidgning så att inteckningen blir anpassad till den nya omfattningen av den ena administrativa enheten, trots att inteckningsenheten i dess helhet inte kan

¹² Se Ds Ju 1973:10 s. 2; jfr s. 18 f.

¹³ Se prop. 1973:159 s. 21 (NJA II 1973 s. 677).

¹⁴ Jfr prop. 1973:159 s. 25 (NJA II 1973 s. 679 f.) samt justitiedepartementets cirkulärskrivelse (december 1973) till de inskrivningsmyndigheter som handlägger ärenden om företagsinteckning s. 3.

anpassas till den nya indelningen. En sådan bedömning synes inte stå i strid med den nuvarande lydelsen av 32 § FL. Att inteckningen i vad gäller en administrativ enhet inte kan utvidgas, kan nämligen knappast anses innebära att inteckningsutvidgning som hänför sig till en annan administrativ enhet skulle vara oförenlig med 3 § FL.

Bilaga 6 Förteckning över vissa rutiner hos inskrivningsmyndigheterna

I denna förteckning redovisas vissa rutiner och åtgärder i inskrivningsverksamheten, vilka hänger samman med nuvarande geografiska individualisering och ändringar i rikets administrativa indelning. I förteckningen används bl. a. följande förkortningar:

AB	aktiebolag
FL	lagen om företagsinteckning
FF	företagsinteckningsförordningen
GB	gravationsbevis
IB	inskrivningsboken
IM	inskrivningsmyndighet
int.	inteckning
IÄ	indelningsändring
k:n	kommun
NI	näringsidkare
PRV	patent- och registreringsverkets bolagsbyrå
Ä	ändring

I *kolumn A* i förteckningen anges de i FL och FF föreskrivna rutiner och åtgärder som hänger samman med nuvarande geografiska individualisering och ändringar i rikets administrativa indelning. I kolumnen avses således handläggning enligt nuvarande lagstiftning vid 24 IM:r.

I *kolumn B* anges i vad mån de olika rutinerna och åtgärderna bortfaller eller kvarstår om nuvarande möjlighet att begränsa inteckning till verksamhet i en eller flera kommuner avskaffas men handläggningen alltjämt äger rum vid 24 IM:r. Därvid förutsätts att de inteckningar, som tidigare beviljats i verksamheten i en eller flera kommuner, i den mån så är möjligt automatiskt utvidgas till att avse verksamheten i resp. län; det lär dock inte vara möjligt att på detta sätt omvandla alla sådana kommuninteckningar till länsinteckningar.

I *kolumn C* anges slutligen i vad mån de olika rutinerna och åtgärderna bortfaller eller kvarstår om nuvarande individualiseringsregler behålls men handläggningen av alla ärenden centraliseras till en för riket gemensam IM.

A. Nuvarande regler. Handläggning vid 24 IM:r.	B. Avskaffad kommunbegränsning. Handläggning vid 24 IM:r.	C. Bibehållen kommunbegränsning. Handläggning vid en IM.
<p>1. Om meddelad eller sökt int. i verksamhet, som utövas av annan än AB, är begränsad till verksamhet i en eller flera k:ner och dessa i sin helhet förts över till annat län, skall IM enligt 24 § 1 st FF lämna över upplägg och akt till IM i det andra länet. Sådan IÄ kräver därför fullständig genomgång av IB.</p>	<p><i>Bortfaller</i> i huvudsak men <i>kvarstår</i> i fråga om k:nint:ar som inte kan omvandlas till länsint:ar. För int:ar som omvandlas till länsint:ar <i>tillkommer</i> åtgärder enligt punkt 3 nedan.</p>	<p>Bortfaller.</p>
<p>2. IM skall enligt 24 § 2 st FF lämna över upplägg och akt till IM i annat län om NI:n är AB och styrelsen har sitt säte i ort som förts över till det andra länet. Även i detta fall krävs fullständig genomgång av IB och helst också kontroll med PRV av att styrelsens säte inte ändrats efter det att int. senast meddelades.</p>	<p>Kvarstår.</p>	<p>Bortfaller.</p>
<p>3. Sedan Ä i länsindelningen trätt i kraft skall IM i län, från vilket område förts över till annat län, enligt 25 § 1 st FF lämna IM i det senare länet uppgift om vilka verksamheter som omfattas av int. som ej är begränsad till viss eller vissa k:ner i det förra länet, dvs. om länsint:ar. IM skickar förteckning över sådana verksamheter. Bestämmelsen, som ej gäller NI som är AB, kräver fullständig genomgång av IB.</p>	<p>Kvarstår. Hanteringens omfattning ökar i den mån k:nint:ar omvandlas till länsint:ar (jfr punkt 1 och 4).</p>	<p>Bortfaller.</p>
<p>4. Om int. meddelats eller sökts i verksamhet i en eller flera k:ner i ett län och detta område till följd av Ä i länsindelningen fördelas på olika län, äger vad nyss sagts (punkt 3) motsvarande tillämpning (25 § 2 st FF). IM sänder förteckning över aktuella verksamheter. Bestämmelsen, som ej gäller NI som är AB, kräver fullständig genomgång av IB.</p>	<p>Kvarstår i fråga om k:nint:ar som inte kan omvandlas till länsint:ar. I övrigt ersätts hanteringen av åtgärder enligt punkt 3 ovan.</p>	<p>Bortfaller.</p>

A. Nuvarande regler. Handläggning vid 24 IM:r.	B. Avskaffad kommunbegränsning. Handläggning vid 24 IM:r.	C. Bibehållen kommunbegränsning. Handläggning vid en IM.
<p>5. Om uppgift enligt punkt 3 eller 4 ovan lämnats och int. därefter dödas helt eller såvitt avser viss verksamhet, skall IM som meddelat dödningsbeslutet underrätta IM som fått uppgift om näringsverksamheten (25 § 3 st FF). Bestämmelsen medför att varje dödningsbeslut, som ej avser AB, kräver särskild uppmärksamhet och eventuell kontroll i kopior av förteckningar som sänts enligt punkt 3 eller 4.</p>	Kvarstår.	Bortfaller.
<p>6. När GB begärs beträffande AB:s verksamhet skall fullständigt reg.bevis företes. IM måste kontrollera om styrelsen tidigare haft sitt säte inom annan IM:s område samt i så fall om denna IM meddelat något int:sbeslut. Om så är fallet måste IM rekvirera upplägget och akten innan GB utfärdas (15 och 21 §§ FF).</p>	Kvarstår.	Bortfaller.
<p>7. GB för andra NI än AB: GB beträffande verksamhet i område som genom IÄ tillförts länet får enligt 26 § 1 st FF inte utfärdas förrän IM undersökt om int. i samma näringsverksamhet före IÄ:n meddelats eller sökts i det län som området tidigare tillhörde. Om så är fallet och om verksamheten enligt int:sbeslutet utövas inom det överförda området, skall GB rörande verksamheten infordras från IM i det län som området tidigare tillhörde. Sistnämnda GB skall fogas som bilaga till huvudbevis som skall innehålla särskilda uppgifter enligt 26 § 2 st FF.</p>	Hanteringen kvarstår och ökar i omfattning i den mån k:nint:ar omvandlas till länsint:ar, eftersom varje GB beträffande verksamheten i län inkluderar verksamheten i det tillförda området.	Kontakterna med annan IM bortfaller.
<p>8. GB för AB: Begärs GB beträffande inteknad verksamhet och är int:n begränsad till verksamhet i län som berörts av Ä i länsindelningen, skall Ä:n anmärkas i beviset om den har betydelse för int:sförhållandena (26 § 3 st FF).</p>	Kvarstår.	Kvarstår.
<p>9. GB rörande inteknad verksamhet inom k:n som berörts av Ä i k:nindelningen skall innehålla anmärkning om IÄ:n om den har betydelse för int:sförhållandena (27 § FF).</p>	<i>Bortfaller</i> i huvudsak men <i>kvarstår</i> i fråga om k:nint:ar som inte kan omvandlas till länsint:ar.	Kvarstår.

A. Nuvarande regler. Handläggning vid 24 IM:r.	B. Avskaffad kommunbegränsning. Handläggning vid 24 IM:r.	C. Bibehållen kommunbegränsning. Handläggning vid en IM.
10. Om int:särende avser verksamhet som utövas av AB, måste IM i reg.bevis kontrollera om styrelsen tidigare haft sitt säte inom annan IM:s område samt i så fall kontrollera om denna IM meddelat något int:sbeslut. Om så är fallet måste IM rekvidrera upplägget och akten innan ärendet får avgöras (21 § FF och 31 § FL).	Kvarstår.	Bortfaller.
11. Om område förts över från ett län till ett annat, skall IM i det förra länet enligt 28 § FF till IM i det andra länet lämna över avskrift av den i 20 § angivna förteckningen (konkursförteckningen) såvitt avser NI inom det överförda området. Sådan IÄ kräver genomgång av hela förteckningen för fastställande av vilka NI som driver sin verksamhet i det överförda området resp. – om NI är AB – huruvida styrelsen har sitt säte i detta område. Helst bör IM också hos PRV kontrollera att inte styrelsens säte ändrats.	Kvarstår.	Bortfaller.
12. Sådan Ä i k:n- eller länsindelningen som har betydelse för int:sförhållandena skall enligt 23 § FF antecknas på upplägget senast när IM:n får anledning att beakta IÄ:n.	I fråga om länsint:ar kvarstår hanteringen och ökar i omfattning i den mån k:nint:ar omvandlas till länsint:ar. I fråga om k:nint:ar som inte kan omvandlas till länsint:ar kvarstår hanteringen.	Kvarstår.

Bilaga 7 Promemoria angående ADB

Promemoria (1980-12-10) av utredningens expert Lars Renmyr med förslag till utformning av och beräkning av kostnaderna för ett ADB-baserat system för företagsinteckningar

1 ADB-systemets uppbyggnad

Utredningen har undersökt förutsättningarna att för företagsinteckningsregistret utnyttja samma ADB-system som används vid sjöfartsregistret vid Stockholms tingsrätt, nämligen IMDOC.

IMDOC-systemet är ett terminalbaserat informationsåtervinningssystem. Det är avsett att användas för lagring, bearbetning och återvinning av textinformation. Den IMDOC-lösning som undersökts förutsätter att en dator hos Datamaskincentralen för administrativ databehandling (DAFA) i Stockholm utnyttjas för driften. Den centrala inskrivningsmyndigheten (CIM) förses med bildskärmsterminaler som via det allmänna telenätet kommunicerar med den centrala anläggningen hos DAFA.

Informationen i IMDOC lagras dokumentvis, dvs. registrerade uppgifter om varje näringsidkare utgör ett dokument. Lagringen av informationen sker på skivminnen, vilket medger mycket korta åtkomsttider.

IMDOC är så uppbyggt att vid registrering av text skapas två parallella register, ett dokumentregister och ett sökordsregister (index). I dokumentregistret lagras samtliga dokument i sin helhet. I index däremot lagras samtliga sökord, försedda med hänvisningar till de dokument i dokumentregistret där sökorden förekommer. Dessa båda register bildar tillsammans en databas. Genom denna uppbyggnad av systemet blir den lagrade informationen lätt tillgänglig vid sökning från terminaler som är anslutna till systemet.

En databas kan innehålla flera deldatabaser. Användaren kan därigenom lagra olika typer av dokument i skilda deldatabaser (register) för att lättare kunna söka informationen. Uppdelningen av dokumenten på de olika deldatabaserna sker vid registreringen.

All kommunikation från anslutna terminaler till systemet sker med hjälp av instruktioner, s. k. terminalkommandon.

Varje terminal i IMDOC-systemet är ansluten till ett s. k. terminalregister. I detta register lagras all inskrift av nya dokument samt rättelser och tillägg som gjorts under dagen. Vid arbetsdagens slut görs hos DAFA en s. k. uppdatering av innehållet i databasen. Uppdateringen innebär något förenklat att terminalregistret töms och innehållet förs över till dokument- och sökordsregistret.

Genom uppdateringen blir det nytillkomna materialet tillgängligt för informationssökning, rättelser och tillägg. De nyregistrerade eller ändrade dokumenten är alltså åtkomliga för sökning i sin nya lydelse först påföljande arbetsdag. Rättelser och tillägg kan emellertid göras flera gånger samma dag i

ett dokument. När en sådan komplettering skall göras erhålls alltid den senaste versionen av det beställda dokumentet. Det är även möjligt att tillfälligt lagra dokument i terminalregistret, t. ex. om uppgifter i ärendet saknas. Sådana dokument medtas då inte i den nattliga uppdateringen av databasen.

Utskrift av det i terminalregistret eller i dokumentregistret lagrade dokumentet kan göras antingen på bildskärm eller på skrivare hos CIM.

2 Säkerhetsrutiner

Terminalarbetsplatserna vid CIM kommer att förses med särskilda behörighetsläsare som skydd mot obehörig uppdatering i databasen. Endast personal som tilldelats för denna läsare avsett identitetskort är behörig att göra uppdateringar i databasen, medan informationssökning är tillåten även för den som saknar sådant identitetskort. Möjlighet finns att ytterligare begränsa åtkomsten till det ADB-lagrade företagsintektningsregistret genom att också för informationssökning i systemet kräva identitetskort till terminalen.

Hos DAFA finns särskilda rutiner som kan användas för rekonstruktion av företagsintektningsregistret om det i dokumentregistret och sökordsregistret lagrade materialet genom olyckshändelse skulle gå förlorat. Hos DAFA görs varje natt i samband med uppdateringen en säkerhetskopiering (back up) av hela databasens innehåll. Under arbetstid överförs fortlöpande alla registreringar till ett särskilt transaktionsregister. Med hjälp av säkerhetskopiering och transaktionsregistret kan företagsintektningsregistret rekonstrueras inom ett par timmar.

3 ADB-systemets utformning

3.1 Allmänt

För att handläggningen av inskrivningsärenden hos CIM skall gå snabbt och säkert och för att information om företagsintektningsregistrets innehåll utan dröjsmål skall kunna lämnas till dem som har behov därav bör CIM för kommunikation med den centrala datorn hos DAFA förses med erforderligt antal terminalarbetsplatser och skrivutrustningar. Beräkningen av utrustningsbehovet vid CIM kan därför inte begränsas till att dimensionera utrustningen så att CIM precis klarar av de arbetsuppgifter som åvilar myndigheten. Det förhållandet att registermyndigheten blir central inskrivningsmyndighet för alla ärenden angående företagsintektningsregister ställer ökade krav på service i form av bl. a. telefonupplysningar i stor omfattning. Det är därför rimligt att terminalutrustningen dimensioneras så att en hög service-nivå kan hållas. Vidare måste viss beredskap finnas för högbelastning vid vissa tillfällen. Från organisatorisk synpunkt och trivselsynpunkt är det en fördel om antalet arbetsplatser beräknas så att den personal som huvudsakligen arbetar vid en terminal har tillgång till en egen terminalarbetsplats.

Beslut i inskrivningsärende fattas vid kontroll av till CIM ingivna handlingar mot en utskrift från terminalregistret (registerutdrag), som dokumenterar beslutsinnehållet. Genom att utskriften undertecknas knyts ansvaret till den som fattat beslutet. Utskriften bevaras tillsammans med inskrivningshandlingarna i övrigt i akten. Vid behov kan registerinnehållet avläsas på

bildskärm eller skrivs ut på terminalskrivare hos CIM. Sedan ärendet slutbehandlats beordrar beslutsfattaren att dokumentet skall uppdateras i företagsinteckningsregistret. I samband därmed görs dokumentet oåtkomligt för ytterligare ändringar den arbetsdagen.

Bevis om företagsinteckningsregistrets innehåll ges i form av hos CIM maskinellt framställda registerutdrag. Registerutdrag skrivs på särskild, förtryckt blankett.

Registerinnehållet redovisas för varje näringsidkare för sig på en eller flera blanketter. De avslutas på ett sådant sätt att obehöriga tillägg inte kan göras. De registerutdrag som skall expedieras förses av IMDOC-systemet med uppgift om till vilken inskrivningsdag utdraget hänför sig.

Hypoteksbrev och bevis om innehavsantekning framställs i allmänhet maskinellt hos CIM på grundval av uppgifterna i företagsinteckningsregistret. Andra inskrivningsbevis framställs manuellt.

Uppgift om stämpelskatt och expeditionsavgift kan anges på hypoteksbrevets baksida i särskilt, förtryckt utrymme. Uppgifterna fylls i manuellt. IMDOC-systemet saknar förutsättningar att till rimliga kostnader ta fram dessa uppgifter med automatik.

I likhet med förhållandena vid sjöfartsregistret kommer inskrivningsdag att hållas varje arbetsdag. Uppdatering i företagsinteckningsregistret av ny information sker dock först på kvällen efter tjänstetidens slut. IMDOC-systemet medger emellertid att hypoteksbrev och innehavsbevis framställs maskinellt vid CIM redan före uppdateringen på grundval av uppgifterna i terminalregistret. Registerutdrag som framställs efter beställning och som skall innehålla uppgift om till vilken inskrivningsdag det hänför sig bör däremot inte framställas förrän påföljande dag, sedan terminaloperatören kontrollerat att registerdokumentet blivit uppdaterat.

Dagbok i inskrivningsärende kommer att föras manuellt på ungefär samma sätt som i dag, dvs. i särskild bok i löpande följd för kalenderår.

I de nuvarande inskrivningsböckerna redovisas inte bara aktuella inskrivningsuppgifter utan i regel också alla införingar som skett sedan boken lades upp. I det nya företagsinteckningsregistret kommer i princip endast de vid varje tillfälle aktuella inskrivningsförhållandena att redovisas. De kommer i sin tur att avföras ur registret så snart de genom en ny inskrivningsåtgärd förlorat sin aktualitet. Den omredigering av registerinnehållet som erfordras i sådana fall görs maskinellt av IMDOC-systemet. Beslut beträffande äldre förhållanden som avförts ur registret redovisas därefter bara i dagboken. I akterna förvaras registerutdrag som utvisar varje förändring av registerinnehållet. Upplysningar om äldre förhållanden får därför hämtas från akterna. Aktsystemet förutsätts vara kronologiskt.

När ett dokument i företagsinteckningsregistret inte längre innehåller gällande inteckningar eller anteckningar förs dokumentet över till ett särskilt arkivregister i IMDOC-databasen.

Överföringen går till så att terminaloperatören över terminal ändrar dokumentbeteckning på dokumentet i fråga. Genom denna åtgärd lagras dokumentet i arkivregistret. Sökning i IMDOC-basen kan göras valfritt i hela basen eller begränsas till att avse antingen själva företagsinteckningsregistret eller arkivregistret.

Arkivregistret tjänar som registreringång till det kronologiska aktsystemet.

3.2 Handläggningsordning

Arbetsgången vid handläggningen av inskrivningsärenden vid företagsinteckningsregistret kan översiktligt beskrivas på följande sätt. Det skall dock framhållas att möjligheterna till delegation av vissa ärendetyper till biträdespersonal inte beaktats här.

Samtliga inskrivningsärenden vid företagsinteckningsregistret granskas av två befattningshavare, ett biträde och en beslutsfattare. Handläggningen inleds med att ett registerutdrag, som visar registrets utseende innan den aktuella inskrivningsåtgärden vidtagits, tas fram på terminalskrivare hos CIM. Detta registerutdrag är endast ett arbetsexemplar som används för att underlätta handläggningen vid CIM. Utdraget kastas när handläggningen hos CIM är avslutad. Biträdet bereder ärendet genom att via terminal mata in samtliga erforderliga uppgifter i datorn och upprättar förslag till beslut i ärendet. Sedan införingen kontrollerats och eventuella rättelser gjorts tar biträdet via datorn fram en utskrift av registerdokumentet jämte hypoteksbrev och i förekommande fall bevis om innehavsanteckning. Registerdokumentet lagras därefter t. v. i terminalregistret.

Registerutdraget, hypoteksbrevet och innehavsbeviset granskas av beslutsfattaren. Kan utskrifterna inte godkännas beordrar beslutsfattaren att dessa skall ändras i visst angivet hänseende. Biträdet tar fram det i terminalregistret lagrade dokumentet och gör erforderliga ändringar och tillägg. Nya utskrifter tas fram via datorn. Utskrifterna kontrolleras, varefter de ånyo lämnas till beslutsfattaren för godkännande.

När beslutsfattaren godkänt utskrifterna och undertecknat dem, ger han order om att registerdokumentet – i avvaktan på uppdatering i dokumentregistret – skall göras oåtkomligt för ytterligare ändringar den inskrivningsdagen.

Påföljande arbetsdag kontrollerar biträdet att de registreringar som gjordes föregående arbetsdag blivit uppdaterade i dokumentregistret. Därefter ändras den i datorn lagrade uppgiften om senaste godkända inskrivningsdag. Denna datumuppgift, som skall tillföras registerdokumentet vid utskrift via datorn och vid presentation över bildskärm, kan ändras endast från terminaler hos CIM. Först nu kan sådana registerutdrag, som utfärdas efter beställning och som skall innehålla uppgift om till vilken inskrivningsdag utdraget hänför sig, tas ut på terminalskrivare hos CIM.

Arbetsgången kan schematiskt beskrivas på följande sätt, se bilaga 7:1.

4 Registrering

4.1 Allmänt

Varje registerdokument i företagsinteckningsregistret omfattar en näringsidkares samtliga intecknade verksamheter. För varje näringsidkare finns det således i princip bara ett dokument. Från denna princip görs undantag för de fall en näringsidkare har inteckning dels i verksamhet som han utövar gemensamt med annan (andra), dels i verksamhet som han utövar ensam eller gemensamt med ytterligare andra näringsidkare.

Näringsidkarens person- eller organisationsnummer utgör registerbeteckning. I de fall flera näringsidkare har intecknat gemensamt utövad verksam-

het, utgör samtliga näringsidkares identitetsnummer gemensam registerbeteckning. Registerbeteckningen, som är unik för näringsidkaren, bör regelmässigt användas som sökbegrepp när dokument efterfrågas i databasen även om IMDOC-systemet i och för sig medger att andra uppgifter i registerdokumentet utnyttjas som sökbegrepp.

Företagsinteckningsregistrets innehåll redovisas i fyra olika avdelningar, en med uppgifter om näringsidkaren, en med uppgifter om registreringsförhållanden, en med uppgifter om den intecknade verksamheten och om inteckningar i verksamheten samt en med uppgifter om anteckningar (se bilaga 7:2).

All information som rör en och samma näringsidkare lagras i IMDOC-systemet som ett enda dokument. Detta innebär att, i de fall en näringsidkare har intecknat två eller flera verksamheter, dessa verksamheter redovisas efter varandra i avdelning 3. INTECKNAD VERKSAMHET under särskild rubrik (verksamhet 1, verksamhet 2 osv.).

Ärenden om företagsinteckning är ofta tämligen enkla att handlägga. Det finns därför inte behov av att, som i fastighetsdatasystemet, utveckla särskilda handläggningsprogram med inbyggda kontroller för att undvika felaktig ärendehantering. Det finns däremot ett intresse av att förebygga att det meddelas kolliderande eller inkongruenta inteckningar; i detta sammanhang har ändringar i rikets administrativa indelning stor betydelse. Lagreglerna härom är emellertid sådana att det inte är möjligt att till rimliga kostnader utveckla lämpliga kontrollprogram i IMDOC-systemet.

Alla ändringar i rikets administrativa indelning kan emellertid förtecknas i ett "ändringsregister" i IMDOC-systemet. Härigenom skapas möjligheter att direkt över terminal kontrollera om någon förändring av giltighetsområdet inträffat som kan påverka förutsättningarna att bevilja nya inteckningar. Ändringsregistret i IMDOC kan vidare utnyttjas för framställning av förteckningar på papper över indelningsändringar. Kontroll av giltighetsområde kan således göras både via terminal mot ett ändringsregister i IMDOC och mot särskild pappersförteckning.

Registerfunktionen kan indelas i två moment, nämligen nyregistrering och ändringsregistrering. Vid nyregistrering läggs ett nytt registerdokument upp, dvs. uppgifter tillförs databasen om en näringsidkare som tidigare inte finns införd där. Vid ändringsregistrering förändras ett redan befintligt registerdokument i något eller några avseenden. Det kan vara fråga om nya uppgifter, exempelvis nya inteckningar som skall belasta verksamheten. I det följande behandlas de två typerna av registrering var för sig.

4.2 Nyregistrering

Registrering av nya ärenden i IMDOC-databasen görs mot sex olika maskor med ledtexter på bildskärmen. Förflyttning mellan de olika fälten med ledtexter på skärmen sker med utnyttjande av tabulatorfunktionen. När samtliga uppgifter som kan fyllas i blivit ifyllda och kontrollerade, trycker terminaloperatören på en funktionstangent. All information på skärmen skickas då för lagring i det s. k. terminalregistret hos DAFA. I samband därmed raderas automatiskt vissa ledtexter i masken som ej utnyttjats vid registreringen. Samtidigt som terminaloperatören skickar iväg informationen

för lagring i terminalregistret lägger systemet ut nästa mask på skärmen och operatören kan direkt fortsätta att registrera.

Registreringsmomentet inleds med att terminaloperatören trycker på en funktionstangent som klargör för systemet att operatören avser att registrera ett nytt dokument. Systemet svarar med att lägga ut den första masken på bildskärmen.

Mask 1

001

002 R1 M:FÖREG Företagsinteckningsregistret Reg.nr:

003 Reg.nr:

Markören ställer sig automatiskt i det första fältet för registreringsnummer och operatören kan direkt fylla i erforderliga uppgifter i fältet. Har flera näringsidkare in-tecknat gemensamt utövad verksamhet får varje näringsidka-res registreringsnummer fyllas i. Masken ger utrymme för två registrerings-nummer. Förekommer flera registreringsnummer än två får operatören själv skriva in prefixet "Reg.nr." för de följande registreringsnumren. Genom att prefixet "Reg.nr." anges för varje registreringsnummer blir dessa sökbara vart för sig eller, i de fall flera nummer förekommer, vart för sig eller tillsammans. Om registerbeteckningen består av endast ett nummer raderar systemet automatiskt bort det andra prefixet "Reg.nr." då innehållet på bildskärmssi-dan sänds för lagring i terminalregistret.

Den andra masken innehåller uppgifter om näringsidkaren.

Mask 2

004

005 1. UPPGIFTER OM NÄRINGSIDKARE

006

007 Antal näringsidkare:

008 Namn/firma:

009 Identitetsnr:

010 Tidigare namn/firma: Namnändring:

011

012 Namn/firma:

013 Identitetsnr:

014 Tidigare namn/firma: Namnändring:

Masken ger utrymme för uppgifter om två näringsidkare. Om fråga är om endast en näringsidkare, raderas de icke ifyllda ledtexterna beträffande den andra näringsidkaren (raderna 12-14) i samband med att de inskrivna uppgifterna indikeras för lagring.

Mask 3

015

016 2. REGISTRERINGSFÖRHÅLLANDEN M M

Denna mask består endast av rubriken "2. REGISTRERINGSFÖRHÅLLANDEN M M". Här kan anteckning göras om från vilken eller vilka inskrivningsmyndigheter överföring skett till företagsinteckningsregistret

jämte eventuella aktnummer. Även andra anteckningar om registreringsförhållanden kan göras under denna rubrik.

Den fjärde masken har följande utseende.

Mask 4

017
 018 3. INTECKNAD VERKSAMHET
 019
 020 VERKSAMHET 1
 021
 022 Verksamhetsart:
 023
 024
 025
 026
 027 Giltighetsområde:
 028
 029
 030
 031
 032 Indelningsändringar:
 033

Eftersom uppgift om verksamhetsart, giltighetsområde och indelningsändringar inte kan begränsas till ett visst, på förhand bestämt utrymme har i masken de två första ledtexterna givits vardera fyra rader och uppgift om indelningsändringar två rader. I samband med att informationen på bildskärmen sänds för lagring i datorn raderar systemet automatiskt de rader som ej utnyttjats. För att öka åtkomstmöjligheten bör uppgift om giltighetsområde (såvitt rör kommunbegränsade in-teckningar) anges enligt bestämd nomenklatur.

Den femte masken består av endast en rad med ledtexter.

Mask 5

034
 035 INTECKNINGAR DATUM/DAGBOKSNR

I masken ges utrymme för att vid ett och samma tillfälle skriva in flera in-teckningar och eventuella anteckningar om innehav. För varje ny in-teckning och anteckning om innehav som förs in i registret skriver terminaloperatören en asterisk ("**"). Asterisken tjänar till att identifiera de in-teckningar och innehavsanteckningar för vilka hypoteksbrev och innehavsbevis skall utfärdas maskinellt av systemet, se vidare avsnitt 5.2 och 5.3. Asterisken tas bort automatiskt av systemet vid uppdateringen i dokumentregistret den kommande natten.

Den sjätte masken består endast av en rubrik.

Mask 6

036
 037 4. ANTECKNINGAR

Här kan antecknas att näringsidkaren försatts i konkurs och liknande. När terminaloperatören, genom att trycka på en funktionstangent, skickar iväg informationen i den sjätte och sista masken för lagring i terminalregistret i datorn initieras samtidigt utskrift av hela dokumentinnehållet i form av registerutdrag på skrivare hos CIM.

4.3 Ändringsregistrering

Ändring och tillägg av uppgifter i ett redan befintligt dokument åstadkommes genom att dokumentet kallas fram på bildskärmen med ett särskilt terminalkommando. Ändringar kan därefter utföras så att gammal text skrivs över eller ny text tillförs dokumentet på valfri plats. När samtliga ändringar utförts beordrar terminaloperatören lagring av det ändrade dokumentet i terminalregistret.

Systemet lämnar alltid uppgift om datum för senaste uppdatering av dokumentet i dokumentregistret. Denna uppgift återfinns både på bildskärmen och på registerutdraget i registerhuvudet på rad 3 med prefixet "Ä:".

Exempel

```
001
002 R1 M:FÖREG Företagsintekningsregistret Reg.nr:
003 Ä:1984-01-13
```

4.4 CLOSE-funktionen

I princip är samtliga dokument i IMDOC-systemet tillgängliga för ändring, både de som finns lagrade i dokumentregistret och de som finns i terminalregistret. Denna ordning kan inte utan vidare godtas för dokument i företagsintekningsregistret. När beslutsfattaren vid CIM, genom att skriva under ett registerutdrag, bekräftat registrets innehåll beträffande en viss näringsidkares verksamhet måste garantier finnas för att registerinnehållet inte förändras innan uppdatering skett i dokumentregistret. Genom att terminaloperatören med kommandot CLOSE "låser" dokumentet i terminalregistret är dokumentet inte längre tillgängligt för ändring. Nya ändringar kan göras först påföljande arbetsdag sedan dokumentet uppdaterats i dokumentregistret.

5 Utskrifter

5.1 Registerutdrag

Utskrift på papper av innehållet i de IMDOC-lagrade registerdokumenten (registerutdrag) kan göras på terminalskrivare hos CIM. Registerutdrag framställs dels som arbetsexemplar innan handläggningen av ett inskrivningsärende börjar, dels när handläggningen är avslutad för att tillföras akten som bevis om beslutets innehåll, dels slutligen efter särskild beställning (gravationsbevis).

Arbetsexemplaret tas fram för att underlätta ändringsarbetet vid terminal och för att för beslutsfattaren visa utseendet av företagsintekningsregistret

före den aktuella ändringen. Efter avslutad handläggning makuleras arbets-exemplaret.

Aktexemplaret tas fram samtidigt som terminaloperatören beordrar lagring av dokumentet i terminalregistret. Utdraget skrivs under av beslutsfattaren och fogas till akten som bevis över företagsinteckningsregistrets utseende efter avslutad handläggning.

Beställningsexemplaret skall förses med uppgift om till vilken inskrivningsdag utdraget hänför sig. Denna uppgift kan icke tillföras registerdokumentet förrän påföljande arbetsdag då terminaloperatören kontrollerat att föregående dags registreringar blivit uppdaterade i företagsinteckningsregistret. På beställningsexemplaret skall vidare identitetsuppgifter, dvs. texten på raderna 1-3 i registerutdraget (se bilaga 7:2), upprepas på varje sida i utdraget. Varje sida pagineras automatiskt vid utskrift.

5.2 Hypoteksbrev

Hypoteksbrev framställs som regel maskinellt när inteckning beviljats i en näringsverksamhet. Hypoteksbrev skrivs ut på förtryckt blankett i löpande bana, se exempel i bilaga 7:3. Flera inteckningar kan beviljas samma inskrivningsdag i en och samma verksamhet. Särskilt hypoteksbrev skall då utfärdas för varje beviljad inteckning. Det är emellertid förenat med höga kostnader att maskinellt i IMDOC-systemet framställa hypoteksbrev annat än efter nyinteckning. Hypoteksbrev som utfärdas vid utbyte, sammanföring, partiell dödning m. m. torde därför få framställas manuellt.

Hypoteksbrevet skall innehålla uppgift om belopp på beviljad inteckning samt om datum och dagboksnummer för inteckningsansökningen. Beloppsuppgiften skall anges både med bokstäver och siffror och dessutom skall myntslaget (kronor) alltid anges. Dessa uppgifter hämtas från företagsinteckningsregistret. Eftersom beloppsuppgiften i registret anges enbart med siffror och utan myntslag, kommer datasystemet vid utskrift av hypoteksbrev att automatiskt komplettera registrets i siffror angivna beloppsuppgift med uppgift om beloppet i bokstäver samt med uppgift om myntslag (kronor).

Hypoteksbrev skall vidare innehålla uppgifter om näringsidkarens namn eller firma och om hans identitetsnummer. Detta innebär att flertalet uppgifter i avdelning 1. UPPGIFTER OM NÄRINGSIDKARE skall föras över från företagsinteckningsregistret till hypoteksbrevet.

Slutligen skall uppgift om den verksamhetsart och det giltighetsområde som inteckningen avser vid tidpunkten för hypoteksbrevets utfärdande anges. Dessa uppgifter hämtas från avdelning 3. INTECKNAD VERKSAMHET i företagsinteckningsregistret. Avdelning 3 kan innehålla uppgift om flera intecknade verksamheter (benämnda VERKSAMHET 1, VERKSAMHET 2 osv.). Hypoteksbrevet skall givetvis bara innehålla uppgifter om den verksamhet som inteckningen avser.

För att systemet skall kunna identifiera de inteckningar för vilka hypoteks-brev skall utfärdas är det nödvändigt att de kan utskiljas klart och entydigt. Detta åstadkommes genom att terminaloperatören vid registreringen hos CIM anger en asterisk "*" framför den eller de aktuella inteckningarna. Härigenom klagörs samtidigt i förekommande fall för systemet vilken intecknad

verksamhet (VERKSAMHET 1 eller VERKSAMHET 2 osv.) som är i fråga. Asterisken elimineras automatiskt ur registret vid uppdateringen i dokumentregistret.

5.3 Innehavsbevis

Bevis om innehavsanteckning kan framställas maskinellt då innehavsanteckning gjorts på sätt visas i bilaga 7:2 och då anteckningen föregås av en asterisk ("**"). Innehavsbeviset skrivs ut på förtryckt blankett i löpande bana, se exempel i bilaga 7:4.

Uppgift om adressat hämtas från raden efter den som inleds med INH i anteckningskolumnen i registerdokumentet. Utskrift sker i position för fönsterkuvert.

Uppgift om inteckningens belopp, datum och dagboksnummer hämtas från avdelning 3 i registerdokumentet.

Uppgift om näringsidkare hämtas från avdelning 1 i dokumentet. Endast en näringsidkaruppgift anges i beviset.

6 Informationssökning

IMDOC är ett system för fulltextsökning av dokument. Det betyder att i princip är alla begrepp som börjar med en bokstav, siffra eller vissa specialtecken sökbara. Vissa ord är emellertid så vanliga att de inte är lämpliga som sökord (exempelvis och, men, av, på, till etc.). Dessa ord finns upptagna i en särskild stoppordlista i datom och kan inte användas som sökord.

Frågor till IMDOC-databasen syftar till att med utgångspunkt i ett eller flera sökord ta fram registerdokument som innehåller kombinationer av dessa sökord. Som sökord utnyttjas i allmänhet en näringsidkares registreringsnummer men även andra uppgifter som förekommer i registerdokumentet kan användas. Även del av ord kan utnyttjas som sökord. Vid sökning letar datorn efter likhet mellan de angivna sökorden och orden i sökordsregistret. Därefter sorteras de funna dokumenten ut och visas på bildskärmen eller skrivs ut på terminalskrivaren.

7 Kostnader

7.1 Utvecklingskostnader

DAFA har beräknat kostnaderna för utveckling, dvs. kostnaderna för programmering, test och maskintid av ett ADB-stött system för företagsin-teckningar med det innehåll som framgår av avsnitten 4-6 ovan. DAFA har därvid förklarat att det erfarenhetsmässigt är förenat med mycket stora svårigheter att ange exakta kostnader för det programmeringsarbete som erfordras. DAFA har därför föreslagit att programmeringsarbetet utförs på löpande räkning men med en högsta kostnadsgräns angiven. I sammanställningen nedan redovisas genomgående det belopp som av DAFA angivits som maximum (kostnadsläget den 1 juli 1980).

Utveckling av system för registrering av uppgifter i företagsinteckningsregistret mot sex maskor med ledtexter	högst 100 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av registerutdrag	högst 5 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av hypoteksbrev	högst 75 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av innehavsbevis	högst 25 000 kr
	<hr/>
Summa: högst	205 000 kr

7.2 Driftkostnader

7.2.1 Förutsättningar

Av avgörande betydelse vid beräkning av kostnader för drift av ett ADB-system för företagsinteckningsregistret är uppgifter om ärendevolymer, antal terminalkommandon, antal arbetsplatser samt avståndet mellan arbetsplatserna och centralenheten hos DAFA.

Under början av år 1978 innehöll rikets inskrivningsböcker cirka 82 300 upplägg avseende cirka 82 000 näringsidkare med intecknad verksamhet. Antalet torde därefter ha ökat och om uppgifterna i samtliga nuvarande upplägg förs över till ett ADB-register antas det att detta kommer att omfatta cirka 90 000 dokument avseende näringsidkare med intecknad verksamhet. Den följande kostnadsberäkningen bygger således på den förutsättningen att det egentliga företagsinteckningsregistret kommer att omfatta cirka 90 000 dokument motsvarande uppskattningsvis 33 miljoner tecken eller 33 megabyte (Mb).

Antalet inteckningar i inskrivningsböckerna uppgår för närvarande till minst 250 000.

Totalt uppgick antalet vid inskrivningsmyndigheterna slutligt handlagda inskrivningsärenden rörande företagsinteckning under år 1979 till mer än 96 000, därav

– beviljade inteckningar	30 352
– dödade inteckningar	6 455
– innehavsantekningar	29 481
– andra åtgärder	743
– övriga anteckningsärenden (främst ang. konkurs) minst	1 000
– utfärdade gravationsbevis	28 036
	<hr/>
	96 067

Alla ändringar – oavsett antal och omfattning – som vid ett och samma tillfälle görs i ett registerdokument räknas som en uppdatering. Eftersom det är vanligt förekommande att flera inteckningar i samma verksamhet söks vid samma tillfälle och att innehavsantekningar hänför sig till samtliga intecknings-

ärenden är det uppenbart att antalet uppdateringar under ett år blir väsentligt lägre än antalet ärenden. Antalet årliga uppdateringar (nyregistreringar och ändringar i redan registrerade dokument) i registret uppskattas till sammanlagt 37 000.

Vid handläggningen av inskrivningsärenden vid företagsinteckningsregistret kommer av praktiska skäl två registerutdrag att tas fram i samband med varje uppdatering, nämligen dels ett arbetsutdrag (dock ej vid nyregistrering), dels ett utdrag för akten. Till detta kommer de utdrag som utfärdas efter beställning. Sammanlagt får man alltså räkna med $33\ 000 + 37\ 000 + 28\ 000 = 98\ 000$ utdrag varje år.

Enligt uppgifter i tingsrätternas arbetsredogörelser för år 1979 uppgick antalet till inskrivningsmyndigheterna inkomna företagsinteckningsärenden – exklusive gravationsbevis – till 79 547. Att detta antal är betydligt större än det nyss redovisade antalet slutligt handlagda ärenden (exklusive gravationsbevis 68 031) beror främst på att många ärenden återgår till sökanden efter en första granskning. Sådana ärenden föranleder givetvis ingen uppdatering men de kan kräva kontroll i dokumentregistret. Besvarandet av förfrågningar från utomstående, främst per telefon, kräver också kontroll i registret.

Det uppskattas att nämnda kontroller varje år medför totalt cirka 55 000 frågor till systemet. Möjlighet finns för utomstående att ansluta egna terminaler till företagsinteckningsregistret. Utnyttjas denna möjlighet kommer antalet frågor till CIM att reduceras.

Driftkostnaderna kan lämpligen delas upp i sex huvudavsnitt, nämligen

- lagringskostnader
- systemkostnader
- terminal- och linjekostnader
- konkursregister
- blanketter m. m.
- personalkostnader

I det följande behandlas dessa var för sig. Vid kostnadsberäkningen har DAFA:s i juli 1980 gällande prislista tillämpats.

7.2.2 Lagringskostnader

Kostnaderna för datalagring hos DAFA beräknas på följande sätt. Lagringskostnaden för 1 Mb vid lagringsmängder upp till 30 Mb uppgår till 170 kr i månaden. Lagringskostnaden för 1 Mb vid lagringsmängder över 30 Mb uppgår till 135 kr i månaden. Om sökregistret kräver 70 % av dokumentregistrets lagringskapacitet uppgår det sammanlagda lagringsbehovet till $33 + \frac{70 \times 33}{100} = 56$ Mb.

Lagringskostnaden för 56 Mb är

$$30 \times 170 \times 12 = 61\ 200 \text{ kr}$$

$$26 \times 135 \times 12 = 42\ 100 \text{ kr}$$

103 300 kr eller avrundat 104 000 kr om året.

7.2.3 Systemkostnader

Frågor

Varje fråga till systemet beräknas kräva i genomsnitt 3–4 terminalkommandon. Varje kommando kostar 48 öre. Besvarandet av 55 000 frågor kostar alltså

$55\,000 \times 3,5 \times 0,48 = 92\,000$ kr om året.

Registreringar

Varje nyregistrering av ett registerdokument eller ändring i ett redan befintligt dokument beräknas kräva i genomsnitt fem terminalkommandon à 48 öre.

Registreringskostnaden uppgår således till

$37\,000 \times 5 \times 0,48 = 89\,000$ kr om året.

Härtill kommer kostnaderna för "låsnings" av dokumenten i terminalregistret (CLOSE-funktionen). Detta förfarande kräver två kommandon för varje dokument som skall läsas. Kostnaden blir $37\,000 \times 2 \times 0,48 = 36\,000$ kr om året.

Uppdateringar

Kostnaden för uppdatering av ett nyregistrerat dokument eller en ändring av ett dokument i dokumentregistret beräknas till 1,50 kr per dokument eller sammanlagt

$37\,000 \times 1,5 = 56\,000$ kr om året.

Registerutdrag

Varje utskrift av ett registerdokument i företagsintektningsregistret beräknas kräva tre terminalkommandon à 48 öre. Den årliga systemkostnaden blir därmed

$98\,000 \times 3 \times 0,48 = 141\,000$ kr.

Hypoteksbrief

Varje utskrift av ett hypoteksbrief beräknas kräva tre terminalkommandon à 48 öre. Den årliga utskriftskostnaden uppgår således till

$30\,000 \times 3 \times 0,48 = 43\,000$ kr.

Enligt uppgift från DAFA tillkommer härutöver kostnader för redigering av utskriften. Dessa kostnader kan beräknas på samma sätt som kostnaderna för själva utskriftsförfarandet och uppgår således till 43 000 kr. Totalkostnaden under ett år för maskinell utskrift av hypoteksbrief uppgår därmed till

$43\,000 + 43\,000 = 86\,000$ kr.

Bevis om innehavsanteckning

Varje utskrift av ett innehavsbevis beräknas kräva tre terminalkommandon à 48 öre. Den årliga utskriftskostnaden uppgår således till

$29\,500 \times 3 \times 0,48 = 42\,500$ kr.

Enligt uppgift från DAFA tillkommer också här ytterligare kostnader för redigering av utskriften. Dessa kostnader kan beräknas på samma sätt som kostnaderna för själva utskriftsförfarandet och uppgår således till 42 500 kr. Totalkostnaden under ett år för maskinell utskrift av innehavsbevis uppgår därmed till 85 000 kr.

Ändringsregistret

De årliga driftkostnaderna för det s. k. ändringsregistret (se närmare härom i avsnitt 4.1) uppskattas till 10 000 kr.

7.2.4 Terminal- och linjekostnader

Vid dimensioneringen av terminalutrustning har erfarenheter från andra myndigheter som utnyttjar IMDOC-systemet beaktats. Med de förutsättningar som angivits ovan i avsnitt 7.2.3 kommer varje år vid CIM att utföras omkring 924 000 terminalkommandon i företagsintektningsregistret eller i genomsnitt 3 696 kommandon per arbetsdag (924 000 kommandon/250 arbetsdagar). För att klara denna arbetsmängd torde i och för sig ett måttligt antal terminalarbetsplatser förslå. En terminalarbetsplats utnyttjas emellertid sällan till sin fulla kapacitet. Schablonmässigt kan man räkna med att utnyttjandegraden i genomsnitt uppgår bara till 50 %. Med beaktande härav bör utrustningen dimensioneras på följande sätt.

Terminaler

- 7 st avsedda huvudsakligen för registrering
2 st avsedda huvudsakligen för informationsökning

Summa: 9 st

Terminalskrivare

- 2 st avsedda huvudsakligen för utskrift av registerutdrag
1 st avsedd huvudsakligen för utskrift av hypoteksbrief
1 st avsedd huvudsakligen för utskrift av innehavsbevis
1 st avsedd huvudsakligen för sökterminalerna samt som reserv

Summa: 5 st

Skrivarna kan i och för sig användas för utskrift av valfri blankettyper. För att undvika onödiga arbetsmoment i form av pappersbyten är det emellertid lämpligt att varje skrivare avdelas för en särskild typ av blankett.

För att administrera datorbearbetningen vid CIM erfordras dessutom en styrenhet med expansionsmodul.

I sammanställningen nedan visas kostnaderna för hyra av terminalutrustning av fabrikat Datsa-ab Alfaskop 3500, dvs. samma typ av utrustning som finns installerad vid sjöfartsregistret. Hyrestiden uppgår till minst 24 månader. Kostnader för service inkluderas i de angivna priserna.

			kr/mån
1 styrenhet	3501		660
1 expansionsmodul	3531		510
9 terminaler	3510	(9 x 240)	2 160
9 skärmanpassare	3532	(9 x 85)	765
5 skrivare (120 tkn/sek)	3572	(5 x 815)	4 075
5 skrivanpassare	3533	(5 x 70)	350
5 VTFF (formatanpassare)		(5 x 75)	375
			<hr/>
			8 895 kr/mån

Hyreskostnaden uppgår således till 8 895 kr i månaden eller omkring 107 000 kr om året.

Terminalutrustningen vid CIM kommunicerar med datom hos DAFA i Stockholm via det allmänna telenätet. Under förutsättning att CIM lokaliseras någonstans i Mellansverige på omkring 250 km avstånd från datom hos DAFA uppgår hyran för en fast fyrtrådslinje enligt televerkets tariffer till 31 300 kr om året. *Linjehyran är direkt proportionell till ledningsavståndet.*

Vid anslutningen uttas ett engångsbelopp om 600 kr.

För anpassning av datorutrustningen till telefonnätet i samband med dataöverföring erfordras ett modem hos CIM. Modem hyrs av televerket. Enligt televerkets tariff uppgår kostnaden för ett modem (4 800 baud) till 5 280 kr om året. Vidare uttas en engångsavgift om 3 000 kr vid inkopplingen.

Till nu angivna kostnader kommer kostnader för anslutningsavgift hos DAFA med 2 000 kr samt fast avgift för linjeingång och modem hos DAFA med $14 \times 195 \times 12 = 33\,000$ kr om året.

7.2.5 Konkursregister

Hos de nuvarande inskrivningsmyndigheterna förs förteckningar över sådana näringsidkare som försatts i konkurs men för vilka det inte finns några upplägg. Det är utrett att förteckningarna innehåller konkursuppgifter om minst 10 000 näringsidkare.

Ett stort antal av de 10 000 konkursuppgifterna avser sådana konkurser som avslutats men där uppgifterna av olika skäl aldrig blivit avförda ur förteckningarna. Här uppskattas att antalet sådana uppgifter uppgår till i vart fall 5 000. Anledning saknas att till CIM föra över uppgifter om avslutade konkurser. Dessa bör alltså på något sätt föras bort under beredningsstadiet. Det enklaste sättet för CIM att få kännedom om alla pågående konkurser är att samtliga konkursdomare i landet inför övergången till ett ADB-system anmodas att till CIM lämna uppgift om samtliga pågående konkurser. Uppgifterna kan lämnas på särskild blankett som anpassats för dataregistring. Registreringsarbetet kan sedan utföras på servicebyrå. Med denna metod erhålls ett säkert underlag för registrering av konkursanteckningarna i ADB-systemet och garantier för att samtliga pågående konkurser kommer med i systemet.

Utredningen ämnar föreslå att företagsinteckning i framtiden skall kunna beviljas innan sökanden påbörjat någon näringsverksamhet. Detta medför att konkursregistreringen inte kan begränsas till enbart näringsidkare med egendom som kan omfattas av företagsinteckning utan måste avse alla konkursgäldenärer. Samtliga konkursbeslut skall således rapporteras till CIM för registrering. Det beräknas här att minst 4 000 konkursbeslut meddelas varje år. Åtskilliga av dessa konkursbeslut, uppskattningsvis 1 000, avser näringsidkare som finns registrerade i det egentliga inteckningsregistret. Övriga konkursbeslut, omkring 3 000 varje år, skall således registreras i ett särskilt konkursregister hos CIM.

Ett konkursregisterdokument kan ha följande utseende.

R7 Reg.nr: 380125-0918

Elon Andersson med firma Mälärhöjdens Mekaniska Verkstad
Stockholms tr Konkurs 841014/23

R7 är konkursregistrets dokumentbeteckning. I övrigt anges i klartext konkursgäldenären, domstolens namn samt datum och dagboksnummer för konkursbeslutet.

Det torde i och för sig sakna betydelse om konkursuppgifterna lagras i ett särskilt register eller i det s. k. hjälpregistret (se härom i avsnitt 8.4.3). Här har dock förutsatts att uppgifterna lagras i ett särskilt register. Det synes av flera skäl mindre lämpligt att lagra uppgifter om pågående konkurser i det egentliga inteckningsregistret.

Konkursregistret vid CIM bör hållas ständigt aktuellt så att det inte omfattar konkurser som upphört. Detta medför att konkursdomarna eller, såvitt gäller juridiska personer, registreringsmyndigheterna måste till CIM rapportera även när en konkurs upphör.

Kostnad för överföring av pågående konkurser

Antalet pågående konkurser har ovan uppskattats till 5 000. Varje sådan konkursuppgift beräknas i genomsnitt bestå av 20 numeriska tecken och 72 alfabetiska tecken. Registreringshastigheten för numeriska tecken beräknas till 8 000 i timmen och för alfabetiska till 5 000 i timmen. Tidsåtgången blir därför

$$\frac{5\,000 \times 20}{8\,000} + \frac{5\,000 \times 72}{5\,000} = 84,5 \text{ arbetstimmar.}$$

Dataregistrering på servicebyrå kostar idag 110 kr i timmen. Kostnaden för dataregistrering av uppgifter om pågående konkurser uppgår således till $84,5 \times 110 = 9\,300$ kr. Hårtill kommer kostnaden för kontrollstansning av materialet. De sammanlagda kostnaderna för registrering av uppgifter om pågående konkurser uppgår därmed till $2 \times 9\,300 = 18\,600$ kr.

Kostnad för uppdatering i IMDOC beräknas till 0,75 kr per dokument eller sammanlagt $5\,000 \times 0,75 = 3\,800$ kr.

Sammanlagd kostnad för överföring av uppgifter om pågående konkurser uppgår därmed till $18\,600 + 3\,800 = 22\,400$ kr.

Kostnad för löpande registrering i konkursregistret

I enlighet med vad tidigare anförts beräknas varje år 3 000 konkursbeslut registreras i konkursregistret. Detta medför en kostnad av $3\,000 \times 2 \times 0,48 = 2\,880$ kr.

För att hålla konkursregistret aktuellt bör uppgifterna i registret tas bort så snart meddelande inkommit till CIM att en konkurs upphört. Här antages att antalet avslutade konkurser under ett år i stort sett motsvarar antalet konkursbeslut under samma tid. Detta medför att varje år 3 000 konkursanteckningar skall avföras ur registret. Kostnaden härför beräknas till $3\,000 \times 4 \times 0,48 = 5\,760$ kr.

Lagringsutrymmet för konkursregistret beräknas uppgå till sammanlagt 1 miljon tecken eller 1 Mb. Lagringskostnaden härför uppgår till $1 \times 135 \times 12 = 1\,620$ kr om året.

7.2.6 Blanketter m. m.

För registermyndighetens eget bruk behövs förtryckta blankettformulär i löpande bana för utskrift av registerutdrag, hypoteksbrev och innehavsbevis. Kostnaderna härför har beräknats i 1980 års prisläge.

30 000 blanketter för hypoteksbrev i löpande bana (ett hypoteksbrev omfattar endast i undantagsfall mer än en sida) 100 gr arkiv	8 000 kr
30 000 blanketter för innehavsbevis i löpande bana 70 gr postpapper	5 000 kr
100 000 blanketter för registerutdrag i löpande bana (varje registerutdrag omfattar i genomsnitt 1,5 blanketter) 80 gr arkiv	20 000 kr
50 000 blanketter för registerutdrag i löpande bana (arbetsexemplar – varje utdrag omfattar i genomsnitt 1,5 blanketter) 70 gr postpapper	6 000 kr

I övrigt kommer ett stort antal blanketter att erfordras både för registermyndigheten i dess löpande arbete och för allmänheten i dess förbindelser med myndigheten. Dessa blanketter utarbetas i särskild ordning. Kostnaden härför ingår i det s. k. administrationspåslägget om 45 % (se avsnitt 7.2.7).

Färgband till skrivutrustning	5 000 kr
-------------------------------	----------

7.2.7 Personalkostnader

För att arbetet vid CIM skall fungera på ett tillfredsställande sätt bör det vid normala driftförhållanden vara tillräckligt att personalen består av en rådman, en fiskal samt 12 biträden. I denna beräkning ingår inte den personal som expedierar ärendena vid myndigheten. Kostnaden för sådan personal ingår i det s. k. administrationspåslägget (se nedan).

I samband med övergången till handläggning vid en central inskrivningsmyndighet torde det bli nödvändigt att under uppskattningsvis ett år utöka personalen med ytterligare en fiskal.

Vid den nyss gjorda dimensioneringen av personal har förutsatts att beslutanderätten i flertalet ärenden kan delegeras till biträdespersonal. De typer av ärenden som normalt torde kunna handläggas helt utan medverkan av jurist är innehavsanteckningar, registerutdrag och ansökningar om inteckning i all näringsverksamhet i hela riket.

Kostnaderna för den föreslagna personalstyrkan vid CIM uppgår till följande belopp (inklusive lönekostnadspålägg med 39 %) i löneläget den 1 juli 1980:

1 rådman (F25:4 + 484 kr/mån)	204 980
1 fiskal (F16:4)	146 083
2 assistenter (högst F8)	206 064
10 assistenter (högst F5)	956 760
	1 513 887 kr

Till lönekostnadsbeloppet 1 513 887 kr skall läggas ett administrationspålägg på 45 % eller 681 249 kr. Administrationspålägget är en schablonmässig framräkning av kostnader för bl. a. lokaler, telefon, administrativ service, blanketter o. d. Medräknas också administrationspålägget uppgår kostnaden för personalen till 2 195 136 kr om året.

Under det första året torde det tillkomma kostnader för ytterligare en fiskal. Lönekostnaden härför (inklusive 39 % lönekostnadsupplägg) uppgår till 146 083 kr. Till detta belopp skall läggas administrationsupplägg på 45 % eller 65 737 kr. Den sammanlagda personalkostnaden detta år uppgår därmed till $(1\,513\,887 + 146\,083) = 1\,659\,970$ kr vartill kommer $(681\,249 + 65\,737) = 746\,986$ kr i administrationsupplägg.

8 Överföring av uppgifter till ADB-systemet

8.1 Allmänt

Registerinnehållet i de nuvarande inskrivningsböckerna är mycket omfattande. Det totala antalet upplägg torde för närvarande uppgå till omkring 90 000. Utredningen har övervägt och kostnadsberäknat förfaranden för överföring till ett ADB-register av innehållet i nuvarande inskrivningsböcker dels i ett sammanhang i samband med ikraftträdandet av den nya lagstiftningen (total överföring), dels successivt. Med successiv överföring avses i princip att endast ärenden som anhängiggörs efter ikraftträdandet införs i ADB-registret och att – om sådant ärende avser näringsidkare som redan förekommer i inskrivningsböckerna – inskrivningsböckernas uppgifter om näringsidkaren förs över till ADB-registret först i samband med ärendehandläggningen. För att underlätta handläggningen vid CIM föreslås emellertid att den successiva överföringsmetoden kompletteras på så sätt att vissa uppgifter från varje upplägg i inskrivningsböckerna redan vid ikraftträdandet förs över och görs sökbara i ett ADB-baserat hjälpregister.

Oavsett vilken överföringsmetod som väljs kommer en viss förberedelse- tid att bli nödvändig innan det nya ADB-registret kan börja användas. Med förberedelse- tid avses då inte bara den tid som går åt för själva det tekniska överföringsarbetet och viss försöksverksamhet i samband därmed utan också den tid det tar att bereda uppläggen för detta arbete. Förberedelse- tiden är helt beroende av tillgängliga personalresurser och den valda överföringsmetoden. Vid en total överföring, där registrering sker hos CIM på samtliga terminaler hos myndigheten, kommer tiden inte att understiga ett år. En så lång förberedelse- tid är av olika skäl mindre lämplig. Fördubblas inskrivnings- kapaciteten hos CIM såväl vad avser terminalutrustning som terminaloperatörer, kan förberedelse- tiden halveras. Vid en successiv överföring kan förberedelse- tiden hos CIM sannolikt nedbringas till ett par månader.

8.2 Transport av inskrivningsböcker m. m. till CIM

För att verksamheten vid CIM skall kunna inledas måste samtliga inskrivningsböcker och akter i företagsinteckningsärenden föras över från nuvarande 24 IM:r till CIM. Olika sätt att lösa transportfrågan är tänkbara. Utredningen har valt att kostnadsberäkna ett förfarande där varje IM översänder sitt material till CIM med lastbilstransport. Kostnaderna härför har av ett transportbolag beräknats till högst 30 000 kr.

Det är uppenbart att IM:na inte kan avhända sig inskrivningsböckerna för företagsinteckning utan att behålla en kopia av uppläggen tills bekräftelse har lämnats att materialet tagits emot hos CIM. En sådan säkerhetskopia tas enklast genom att samtliga upplägg i IM:nas inskrivningsböcker fotokopieras. Som kommer att framgå i avsnitt 8.3 och 8.4.3 torde en kopiering av samtliga upplägg under alla omständigheter bli nödvändig oavsett vilken överföringsmetod som väljs. Kopiorna kan vid en total överföring användas för uppläggnings av själva företagsinteckningsregistret och vid en successiv överföring för uppläggnings av det s. k. hjälpregistret.

Av praktiska skäl torde det vara lämpligt att två kompletta omgångar av samtliga upplägg tas fram. Varje upplägg beräknas omfatta i genomsnitt två sidor och varje sida kostar sammanlagt 0,17 kr att framställa. Kopieringskostnaderna uppgår därmed till $2 \times 90\,000 \times 2 \times 0,17 = 61\,000$ kr.

Under förutsättning att sex uppläggsidor kan kopieras varje minut åtgår för kopieringsarbetet i vart fall $\frac{2 \times 90\,000}{6 \times 60} = 500$ arbetstimmar, vilket motsvarar något mer än tre arbetsmånader. Lönekostnaden härför beräknas uppgå till omkring 25 000 kr (inklusive 39 % lönekostnadspålägg).

8.3 Total överföring

Uppläggnings

Att i ett sammanhang föra över 90 000 upplägg från de nuvarande inskrivningsböckerna till ett ADB-baserat företagsinteckningsregister är en mycket tids- och resurskrävande uppgift. Frågan om vem som skall utföra själva överföringen till företagsinteckningsregistret är därvid av största betydelse. Olika metoder för en total överföring har undersökts översiktligt. Kopior av samtliga upplägg för hela riket kan skickas in till CIM som svarar för det egentliga överföringsarbetet. Genom att utnyttja personalen vid CIM för registreringsarbetet ges denna tillfälle att träna upp sig på terminalutrustningen och utveckla för framtiden lämpliga arbetsrutiner. I samband med överföringen tas maskinella utskriften av registerinnehållet fram för varje upplägg. Utskrifterna kontrolleras mot de översända kopiorna av uppläggen. Mot denna metod talar främst att uppgiften att bereda och registrera 90 000 dokument är mycket tidsödande. Om en terminaloperatör vid CIM förmår att varje dag registrera 50 upplägg erfordras omkring $\frac{90\,000}{50} = 1\,800$ arbetsdagar för att till företagsinteckningsregistret föra över samtliga upplägg i rikets inskrivningsböcker.

Ett annat förfarande innebär att personalen vid de nuvarande IM:na går igenom och bereder uppläggen inför överföringen. Beredningen kan gå till så att de uppgifter i inskrivningsböckerna som skall tas in i företagsinteckningsregistret förs över på s. k. överföringsunderlag.

På överföringsunderlagen skrivs informationen in på exakt det sätt som den skall lagras i IMDOC-systemet. Om uppgifterna skrivs på överföringsunderlagen med skrivmaskin försedd med optisk skrivkula kan innehållet på överföringsunderlagen genom optisk läsning (OCR) överföras till magnetband för uppdatering av IMDOC-systemet.

För att uppgifterna i inskrivningsböckerna skall kunna läsas optiskt måste all information som skall tas in i företagsintektningsregistret föras över på särskilda överföringsunderlag som är speciellt avpassade för optisk läsning. Denna överföring måste göras med stor noggrannhet för att inte felaktig information skall föras över vid den optiska läsningen. Viss risk för substitut, dvs. feltolkning av den skrivna informationen, finns alltid.

Kostnaderna för att hos IM:na föra över uppläggen i inskrivningsböckerna till överföringsunderlagen kommer att bli avsevärda. En sådan arbetsuppgift torde inte kunna läggas på den ordinarie personalen vid IM:na utan särskild personal får tillkallas för detta ändamål. Förutom kostnad för överföringsunderlagen, som beräknas till 20 000 kr, uppkommer kostnader för läsning av underlagen hos servicebyrå med uppskattningsvis 1 kr per läst sida. Ett upplägg beräknas sällan komma att kräva mer än ett överföringsunderlag. Här antages dock att i genomsnitt åtgår 1,5 överföringsunderlag för varje upplägg. Läskostnaden uppgår därmed till omkring 135 000 kr. Härtill kommer kostnader för uppdatering i IMDOC. Särskilda rutiner för å jour-föring av dokumenten i företagsintektningsregistret måste vidare skapas.

Ett alternativt förfarande till optisk läsning av registerinnehållet är att överföra informationen till IMDOC-systemet genom vanlig registrering (stansning). Också vid detta förfarande får man utgå från att en överföring av inskrivningsböckernas innehåll till någon form av stansunderlag måste göras.

Ett förfarande, som omnämndes inledningsvis och där registreringen av uppläggen i inskrivningsböckerna görs av personal hos CIM, har studerats närmare och kostnadsberäknats. Någon överföring till särskilda överföringsunderlag erfordras inte om denna metod väljs för överföringen. Sedan personal vid IM gått igenom och kontrollerat samtliga upplägg och i förekommande fall kompletterat dessa med uppgift om person- eller organisationsnummer fotokopieras uppläggen. De överlämnas därefter till CIM för registrering. Uppläggen är i sådant skick att registrering bör kunna ske direkt från dem om registreringen utförs av personal hos CIM. I samband med registreringen hos CIM tas maskinella utskrifter fram av registerinnehållet för varje upplägg. Utskrifterna kontrolleras av särskild personal hos CIM mot de översända kopiorna av uppläggen.

Att ta hand om hela överföringsarbetet med "ordinarie" terminalutrustning hos CIM kan beräknas kräva minst ett år. En så lång överföringstid är olämplig av flera skäl och det bör därför övervägas att förkorta den. Genom att dubblera inskrivningskapaciteten på såväl terminalsidan som personalsidan torde förberedelsetiden kunna halveras till sex månader. I jämförelse med den successiva överföringsmetoden uppkommer här särskilda kostnader för personal under sex månader samt hyra av terminalutrustning under samma tid. Följande översiktliga kostnadsbild erhålles.

Kostnader för beredning av nuvarande upplägg (bl. a. komplettering med personnummer/organisationsnummer och utredning av giltighetsområde för

samtliga inteckningar som ej avser verksamhet i hela riket) uppskattas till 675 000 kr. Därvid har förutsatts att de sammanlagda resursinsatserna vid de nuvarande IM:na motsvarar lönekostnaderna under ett år för två fiskaler och fyra biträden.

Beträffande kostnad för fotokopiering, se ovan i avsnitt 8.2.

Kostnad för datalagring hos DAFA under förberedelsestiden uppgår till 28 000 kr.

Registreringskostnaden beräknas till $90\,000 \times 6 \times 0,48 = 260\,000$ kr.

Kostnad för rättelse och à jour-föring under uppläggningsarbetet uppskattas till $30\,000 \times 4 \times 0,48 = 58\,000$ kr.

Uppdatering kostar 1,50 kr per dokument eller sammanlagt $120\,000 \times 1,5 = 180\,000$ kr.

Kostnad för maskinell utskrift av registerutdrag under uppläggningsarbetet $120\,000 \times 3 \times 0,48 = 173\,000$ kr.

Papperskostnaden uppskattas till 25 000 kr.

Hyra för terminal- och skrivutrustning under uppläggningsstiden (18 terminalarbetsplatser och 5 skrivutrustningar) uppgår till omkring 75 000 kr. Härtill kommer kostnader för linjer och modem med sammanlagt cirka 45 000 kr.

Kostnad för uppläggnings av IMDOC-databasen hos DAFA uppskattas till 20 000–50 000 kr. Här utföres 50 000 kr.

Den största utgiftsposten vid en total överföring torde dock personalkostnaderna utgöra. För att nedbringa beredningstiden vid CIM till omkring sex månader fordras att under denna tid i vart fall 18 terminaloperatörer och fyra beslutsfattare tjänstgör på heltid med själva överföringsarbetet och kontroll-läsningen av det överförda materialet. Kostnaderna för denna personal (inklusive 39 % lönekostnadspålägg) understiger i vart fall inte 1 100 000 kr under beredningstiden. Till detta belopp kommer administrationspålägg med 45 % eller *lägst* 495 000 kr.

8.4 Successiv överföring

8.4.1 Allmänt

Vid en total överföring av innehållet i inskrivningsböckerna till ett ADB-register för företagsinteckningar måste samtliga upplägg utredas och överföras under begränsad tid. Detta kräver som tidigare nämnts stora personalinsatser. Vid en successiv överföring däremot kommer själva överföringsarbetet att spridas över lång tid, vilket minskar påfrestningarna på organisationen. I många fall, särskilt beträffande äldre upplägg, kommer någon överföring inte att bli aktuell över huvud taget. Det är vidare angeläget att det nya företagsinteckningsregistret innehåller korrekta uppgifter om intecknings giltighetsområde. Talrika indelningsändringar, särskilt 1971 och 1974, har medfört att många av de nuvarande uppläggen i inskrivningsböckerna har ofullständiga eller missvisande uppgifter om aktuellt giltighetsområde. En möjlighet att med rimliga insatser rätta till detta är att redan vid den första införingen av en inteckning i företagsinteckningsregistret ange det aktuella giltighetsområdet i förhållande till den då rådande indelningen av riket. Giltighetsområdet för inteckningarna på varje upplägg, som ej avser verksam-

het i hela riket, måste alltså utredas innan uppläggets uppgifter förs över till företagsinteckningsregistret. Vid en successiv överföring torde detta inte medföra några större problem. Starka skäl talar därför för att en successiv överföringsmetod nogga övervägs.

Om en successiv överföringsmetod kompletteras med ett ADB-lagrat hjälprester torde betydande tidsvinster kunna påräknas vid ärendehantering hos CIM. Besked kan då erhållas direkt över terminal om en viss näringsidkare har någon intecknad verksamhet och i så fall i vilken eller vilka IM:ers böcker hans upplägg finns. Tidsödande kontroller i inskrivningsböcker från 24 län kan därigenom undvikas.

Kostnaderna för en successiv överföringsmetod av det slag som förordats här kan uppdelas i dels kostnader för uppläggning och drift av själva företagsinteckningsregistret, dels kostnader för uppläggning och drift av det ADB-stödda hjälprester. De behandlas i det följande var för sig.

8.4.2 Uppläggning och drift av företagsinteckningsregistret

Kostnaderna för uppläggning av företagsinteckningsregistret kommer att bli störst det första året. Uppskattningsvis kommer då 25 000 upplägg från inskrivningsböckerna att föras över till det nya företagsinteckningsregistret. Hur många överföringar som kommer att göras under år 2 och därefter är osäkert. Antalet kommer dock att bli väsentligt mindre än under det första året. Antalet nya registerdokument uppskattas till 4 000 varje år.

Under förutsättning att varje överfört dokument innehåller i genomsnitt 360 tecken uppgår lagringsbehovet det första året till

$$\frac{360 \times 29\,000}{2} = 5,2 \text{ miljoner tecken eller } 5,2 \text{ Mb.}$$

Med ett sökordsregister på 70 % uppgår lagringskostnaden till $5,2 \times 170 \times 12 \times 1,7 = 18\,000 \text{ kr}$ det första året.

Antalet frågor till CIM beräknas till 55 000 om året. Varje fråga kräver 3 à 4 terminalkommandon à 48 öre. Kostnaden blir då $55\,000 \times 3,5 \times 0,48 = 92\,000 \text{ kr}$.

Under det första året beräknas 29 000 registerdokument och 8 000 ändringar registreras i företagsinteckningsregistret. Varje registrering beräknas kräva 5 kommandon. Registreringskostnaden uppgår således i genomsnitt till $37\,000 \times 5 \times 0,48 = 89\,000 \text{ kr}$ det första året.

Kostnaderna för "läsning" av de registrerade dokumenten i terminalregistret (CLOSE-funktionen) kräver två kommandon och kostar alltså det första året

$$37\,000 \times 2 \times 0,48 = 36\,000 \text{ kr.}$$

Antalet uppdateringar det första året uppgår till 37 000. Varje uppdatering kostar 1,50 kr. Kostnaden för uppdatering blir därmed $37\,000 \times 1,5 = 56\,000 \text{ kr}$ det första året.

Till nu angivna driftkostnader för företagsinteckningsregistret vid en successiv överföring kommer kostnader för maskinell utskrift av registerutdrag, hypoteksbevis och innehavsbevis. Dessa kostnader redovisas i avsnitt 7.2.3 ovan.

8.4.3 Uppläggning och drift av hjälpregistret

I hjälpregistret lagras endast sådana uppgifter som kan underlätta för personalen vid CIM att snabbt och säkert finna önskad information i inskrivningsböckerna.

Hjälpregistret lagras i samma fysiska databas som själva företagsintekningsregistret men under annan registerbeteckning. Så snart uppgifterna på ett upplägg i samband med handläggning av ett inskrivningsärende förts över och lagrats i företagsintekningsregistret tas uppgifterna i hjälpregistret bort. Härigenom underlättas sökmöjligheterna i databasen så att ADB-systemet alltid lämnar referens antingen till företagsintekningsregistret, där det fullständiga registerdokumentet finns, eller till hjälpregistret, där hänvisning till rätt inskrivningsbok görs. Samtliga uppgifter i hjälpregisterdokumenten är sökbara på samma sätt som uppgifterna i företagsintekningsregistret.

De uppgifter som för varje upplägg i inskrivningsböckerna skall tas in i hjälpregistret är uppgift om näringsidkarens person- eller organisationsnummer, uppgift om dennes namn och/eller firma samt uppgift om överlämnande IM. Samtliga dessa uppgifter återfinns lätt identifierbara på uppläggens första sida och dessa torde utan vidare kunna läggas till grund för registrering vid servicebyrå.

Hjälpregistret kan skapas på följande sätt. Personal vid IM går igenom samtliga upplägg i inskrivningsböckerna och kompletterar i förekommande fall uppläggen med person- eller organisationsnummer om detta är möjligt. Fotokopior tas av uppläggens första sida. Dessa överlämnas till en servicebyrå för dataregistrering. De registrerade uppgifterna uppdateras därefter i hjälpregistret. Ett hjälpregisterdokument kan ha följande utseende.

R8 Reg.nr. 380125-0918

Elon Andersson med firma Mälarhöjdens Mekaniska Verkstad

L:01

R8 är hjälpregistrets dokumentbeteckning. L är prefix för överlämnande inskrivningsmyndighet, där 01 är IM i Stockholms län, 03 är IM i Uppsala län osv.

Eftersom person- eller organisationsnummer kommer att utgöra registerbeteckning både i företagsintekningsregistret och i hjälpregistret, vore det önskvärt att samtliga upplägg, som saknar sådant nummer, redan vid överföringstillfället kunde kompletteras med denna uppgift. Emellertid torde det i praktiken inte vara möjligt att få fram identitetsnummer för samtliga de upplägg som nu saknar sådant nummer. Denna omständighet medför att man vid informationsökning i databasen kan få söka på såväl personnummer/organisationsnummer som namn/firma.

Utredningen har uppskattat att en till tiden efter den 1 oktober 1968 begränsad efterforskning av identitetsnummer skulle kräva en tidsåtgång hos de olika inskrivningsmyndigheterna om sammanlagt 1 årsarbetskraft. Arbetet skulle därvid huvudsakligen inriktas på att komplettera uppläggen för andra juridiska personer än aktiebolag, där bristerna är mest påtagliga. Härtill kommer kostnader för arbete hos olika registerförande myndigheter (länsstyrelser, aktiebolagsregistret och pastorsämbeten). Sistnämnda kostnader lämnas dock här därhän.

Kostnader för beredning av upplägen hos samtliga IM beräknas till 96 000 kr motsvarande lönekostnad för en assistent i lönegrad högst F5 (inklusive 39 % lönekostnadspålägg).

Beträffande kostnader för fotokopiering, se ovan i avsnitt 8.2.

Dataregistrering på servicebyrå

Antalet numeriska tecken som skall stansas uppskattas till i genomsnitt 12 per upplägg. Antalet alfabetiska tecken uppskattas till 60 per upplägg. Registreringshastigheten för numeriska tecken beräknas till 8 000 i timmen och för alfabetiska tecken till 5 000 i timmen.

$$\frac{90\,000 \times 12}{8\,000} + \frac{90\,000 \times 60}{5\,000} = 1\,215 \text{ arbetstimmar.}$$

Dataregistrering på servicebyrå kostar idag 110 kr i timmen. Kostnaderna för dataregistrering av uppgifter till hjälpregistret uppgår således till 1 215 x 110 = 134 000 kr.

Härtill kommer kostnaden för kontrollstansning av materialet. De sammanlagda kostnaderna för registrering av uppgifter till hjälpregistret uppgår därmed till

$$2 \times 134\,000 = 268\,000 \text{ kr.}$$

Kostnad för uppdatering i IMDOC beräknas till 0,75 kr per dokument i hjälpregistret eller sammanlagt

$$90\,000 \times 0,75 = 68\,000 \text{ kr.}$$

Det är av flera skäl lämpligt att dokumenten i hjälpregistret tas bort i samband med att inskrivningsböckernas uppgifter förs över och lagras i företagsintekningsregistret. Första året beräknas detta ske i 25 000 fall. Kostnaden för borttagning av 25 000 dokument i hjälpregistret uppgår till 25 000 x 4 x 0,48 = 48 000 kr.

Borttagningskostnaden följande år blir väsentligt lägre. Redan andra året kan den uppskattas till 24 000 kr för att det femte året uppgå till blott 3 000 kr.

Lagringsutrymmet för dokumentregistret och sökordsregistret beräknas kräva sammanlagt 13 miljoner tecken eller 13 Mb. Lagringskostnaden härför uppgår till

$$13 \times 170 \times 12 = 27\,000 \text{ kr det första året.}$$

Redan andra året sjunker emellertid lagringskostnaden till uppskattningsvis 19 000 kr. Lagringskostnaden fortsätter därefter att sjunka för varje år så att den efter fem år kan uppskattas till cirka 13 000 kr.

9 Kostnadssammanställningar

9.1 Utvecklingskostnader

Utveckling av system för registrering av uppgifter i företagsinteckningsregistret mot sex masker med ledtexter	högst 100 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av registerutdrag	högst 5 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av hypoteks brev	högst 75 000 kr
Utveckling av system för maskinell utskrift av innehavsbevis	högst 25 000 kr
Summa utvecklingskostnader:	<u>205 000 kr</u>

9.2 Kostnader vid total överföring

9.2.1 Uppläggningskostnader

Beredning	675 000
Kopiering (inkl. personalkostnad)	86 000
Transport	30 000
Lagring	28 000
Registrering	260 000
Rättelser och å jour-föring	58 000
Uppdatering	180 000
Utskrift av registerutdrag	173 000
Papperskostnad	25 000
Uppläggning av konkursregistret	22 000
Uppläggning av ändringsregistret	20 000
Terminalutrustning	75 000
Linjer och modem	45 000
Uppläggning av databas	50 000
Anslutningsavgifter	6 000
Personalkostnader	1 100 000
Administrationspålägg	495 000
Summa uppläggningskostnader:	<u>3 328 000 kr</u>

9.2.2 Driftkostnader år 1

Lagring	104 000
Frågor	92 000
Registrering	89 000
CLOSE-funktionen	36 000
Uppdatering	56 000
Registerutdrag	141 000
Hypoteksbrev	86 000
Bevis om innehavsanteckning	85 000
Blanketter m. m.	44 000
Drift av ändringsregistret	10 000
Drift av konkursregistret	11 000
Terminalutrustning	107 000
Linjer och modem	37 000
Fast avgift DAFA	33 000
Personalkostnader	1 660 000
Administrationspålägg	747 000

Summa driftkostnader: 3 338 000 kr

9.2.3 Driftkostnader år 2-5

Fr. o. m. år 2 beräknas lönekostnaderna för personal minska med 146 000 kr motsvarande en indragen förstärkningstjänst för fiskal. Posten administrationspålägg minskar då i motsvarande omfattning.

Under förutsättning att ärendetillströmningen är oförändrad beräknas lagringskostnaderna öka med cirka 2 000 kr om året. De sammanlagda driftkostnaderna för ettvarvt av åren 2-5 uppgår därmed till 3 128 000 kr, 3 130 000 kr, 3 132 000 kr och 3 134 000 kr.

9.3 Kostnader vid successiv överföring

9.3.1 Uppläggningskostnader

Beredning	96 000
Kopiering (inkl. personalkostnader)	86 000
Transport	30 000
Registrering av hjälpregistret	268 000
Uppdatering av hjälpregistret	68 000
Uppläggning av konkursregistret	22 000
Uppläggning av ändringsregistret	20 000
Anslutningsavgifter	6 000

Summa uppläggningskostnader: 596 000 kr

9.3.2 Driftkostnader år 1

Lagring av företagsinteckningsregistret	18 000
Frågor	92 000
Registrering	89 000
CLOSE-funktionen	36 000
Uppdatering	56 000
Registerutdrag	141 000
Hypoteksbrev	86 000
Bevis om innehavsanteckning	85 000
Blanketter m. m.	44 000
Lagring av hjälpregistret	27 000
Borttagning av dokument	48 000
Drift av ändringsregistret	10 000
Drift av konkursregistret	11 000
Terminalutrustning	107 000
Linjer och modem	37 000
Fast avgift DAFA	33 000
Personalkostnader	1 660 000
Administrationspålägg	747 000
	<hr/>
Summa driftkostnader:	3 327 000 kr

9.3.3 Driftkostnader år 2-5

Fr. o. m. år 2 beräknas lönekostnaderna för personal minska med 146 000 kr motsvarande en indragen förstärkningstjänst för fiskal. Posten administrationspålägg minskar då i motsvarande omfattning. Detta medför att personalkostnader inklusive administrationspålägg kommer att uppgå till 2 195 000 kr under vart och ett av åren 2-5.

Kostnaderna för borttagning av dokument i det s. k. hjälpregistret minskar under år 2 med uppskattningsvis 24 000 till 24 000 kr. Borttagningskostnaderna fortsätter därefter att minska och uppskattas för åren 3-5 uppgå till 12 000 kr, 6 000 kr respektive 3 000 kr.

Kostnaderna för lagring av dokument i hjälpregistret beräknas minska fortlöpande under åren 2-5. Under samma tid beräknas emellertid kostnaderna för lagring av dokument i det egentliga företagsinteckningsregistret öka.

Under förutsättning att ärendetillströmningen är oförändrad och om hänsyn tas till att lagringskostnaden per Mb sjunker från 170 kr till 135 kr i månaden vid lagringsmängder över 30 Mb kan de sammanlagda kostnaderna för ADB-drift under åren 2-5 vid successiv överföring beräknas uppgå till respektive 916 000 kr, 914 000 kr, 915 000 kr och 918 000 kr. De sammanlagda driftkostnaderna för ettvarrt av åren 2-5 uppgår därmed till 3 111 000 kr, 3 109 000 kr, 3 110 000 kr och 3 113 000 kr.

9.3.4 Sammanställning av driftkostnader år 1-5

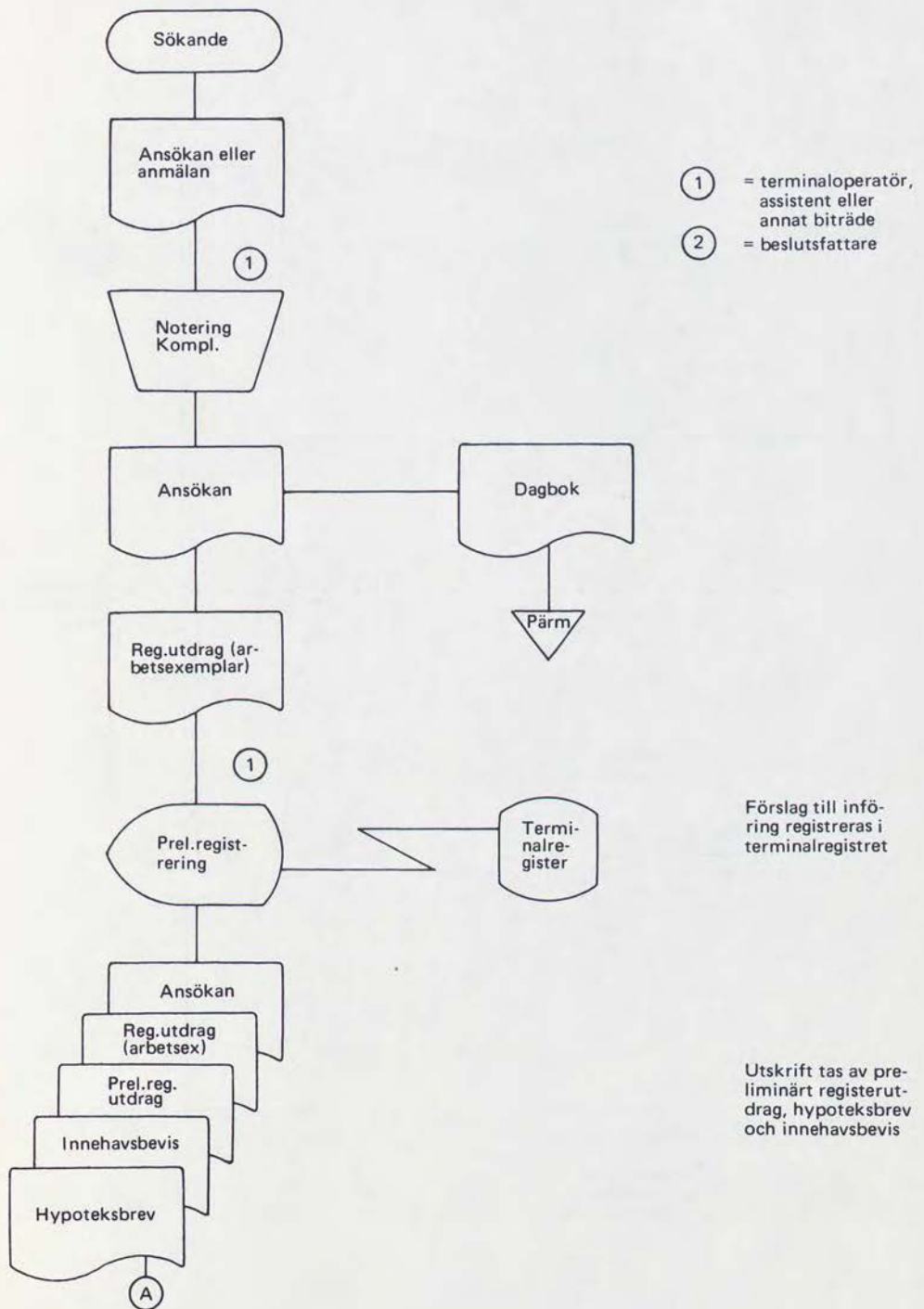
Enligt uppgift från DAFA kommer kostnaderna för maskinbearbetningar, dvs. de i föregående avsnitt angivna kostnaderna för ADB-drift utom kostnaderna för blanketter m. m., terminalutrustning, linjer och modem samt fast avgift till DAFA om sammanlagt 221 000 kr, att reduceras. Denna omständighet, tillsammans med domstolsverkets generella rabatt hos DAFA, medför att kostnaderna för maskinbearbetningar kommer att sänkas med cirka 20 %. De sammanlagda driftkostnaderna för åren 1-5 vid successiv överföring kommer därmed att uppgå till följande belopp.

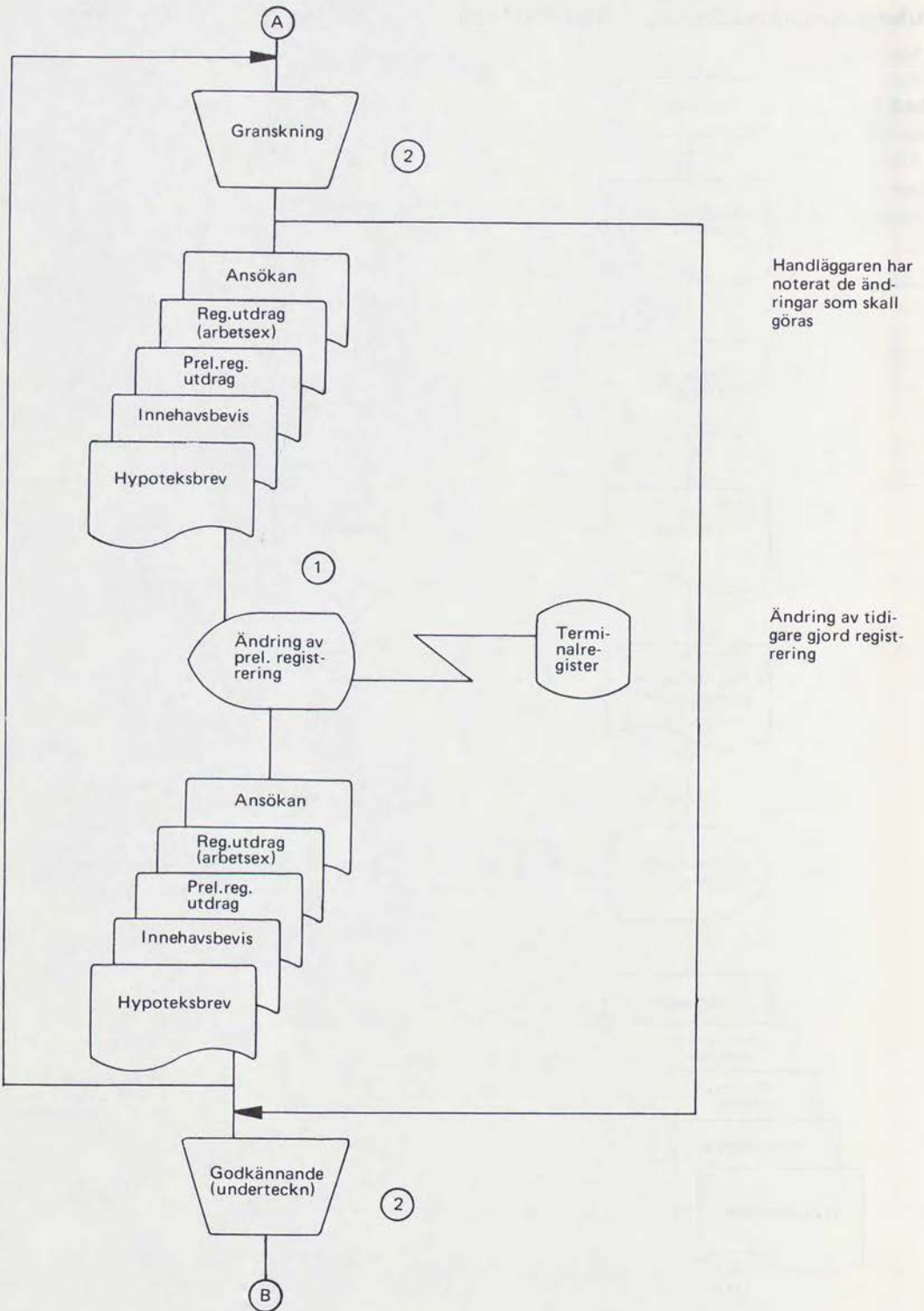
	Kostnad för ADB-drift, kr	Personalkostnad inkl. adm.pålägg, kr	Sammanlagd driftkostnad, kr
År 1	780 000	2 407 000	3 187 000
År 2	777 000	2 195 000	2 972 000
År 3	775 000	2 195 000	2 970 000
År 4	776 000	2 195 000	2 971 000
År 5	779 000	2 195 000	2 974 000

Arbetsgången vid handläggning av ärenden vid CIM.

Bilaga 7:1

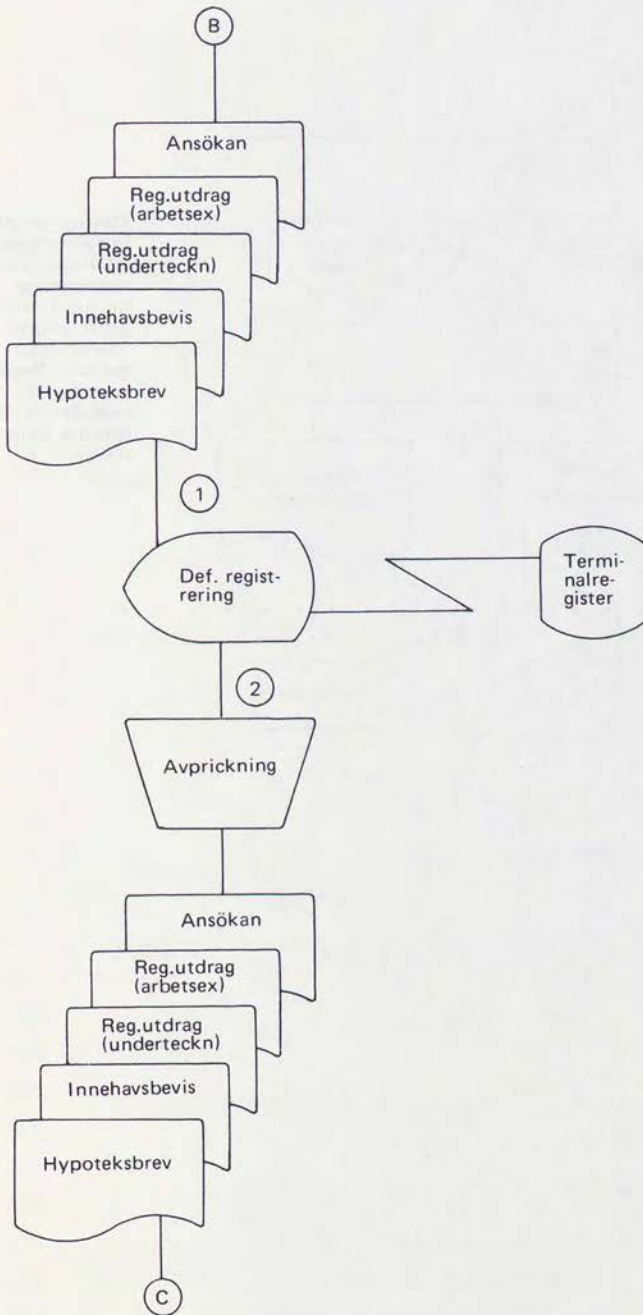
DAG 1

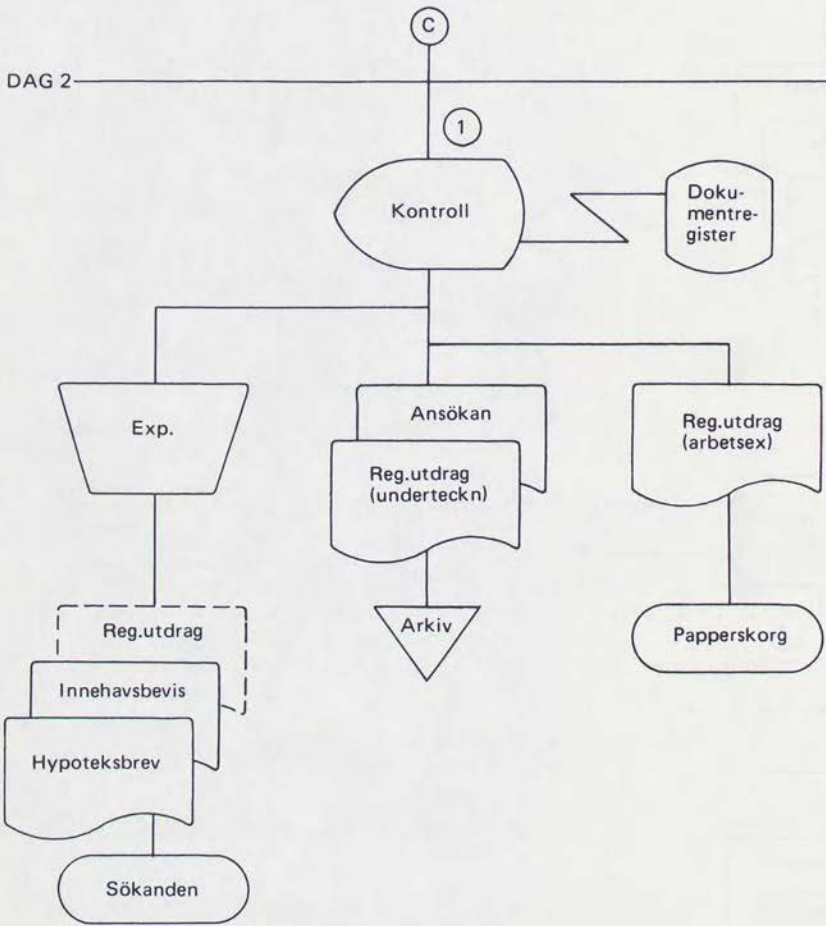

Handläggaren har noterat de ändringar som skall göras

Ändring av tidigare gjord registrering

Registerdokumentet
görs oåtkomligt för
ytterligare ändringar
denna dag
(close-funktionen)

Kontroll av att föregående dags införingar blivit uppdaterade. När kontrollen gjorts, ändras "datumdokumentet". Registerutdrag för expediering kan därefter framställas.

Bilaga 7:2

Exempel på registerutdrag

XXXXXXXXX TINGSRÄTT

INSKRIVNINGSMYNDIGHETEN REGISTERUTDRAG

001 1984-04-10

002 R1 M:FÖREG Företagsinteckningsregistret Reg.nr:556087-8850

003 Å:84-04-10

004 1.UPPGIFTER OM NÄRINGSIDKARE

005

006 Antal näringsidkare:1

007 Namn/firma:Trävaror Aktiebolag

008 Identitetsnr:556087-8850

009 Tidigare namn/firma: Namnändring:

010

011 2. REGISTRERINGSFÖRHÅLLANDEN M M

012

013 Överf fr IM Gävle Aktnr:321, 322, 1812

014

015 3. INTECKNAD VERKSAMHET

016

017 VERKSAMHET 1

018

019 Verksamhetsart:industriell rörelse för framställning av slip-

020 massa

021 Giltighetsområde:Bollnäs kommun i Gävleborgs län

022 Indelningsändringar:1974,1977

023

024 INTECKNINGAR DATUM/DAGBOKSNR

025 1.000.000 1973-03-24/57 INH 73/1712

026 Svenska Handelsbanken

027 Stora Esplanadgatan 23

028 803 51 GÄVLE

029

030 1.000.000 1984-04-10/488 INH 84/489

031 Svenska Handelsbanken

032 Stora Esplanadgatan 23

033 803 51 GÄVLE

034

035 4. ANTECKNINGAR

EXEMPEL

Bilaga 7:3

XXXXXXXXXX TINGSRÄTT
INSKRIVNINGSMYNDIGHETEN

HYPOTEKSBREV
Bevis om inteckning i näringsverksamhet

Inteckning	Datum/dagboks nr

Inteckning har beviljats för ovan angivet belopp i följande näringsidkares nedan angivna näringsverksamhet.

1. UPPGIFTER OM NÄRINGSIDKARE

Antal näringsidkare:

Namn/firma:

Identitetsnr:

3. INTECKNAD VERKSAMHET

VERKSAMHET 1

Verksamhetsart:

Giltighetsområde:

Stämpelskatt	
Expeditionsavgift	
Summa kronor	

XXXXXXXXXX TINGSRÄTT
INSKRIVNINGSMYNDIGHETEN

EXEMPEL

Bilaga 7:4

BEVIS
om innehavsanteckning

Adressat

1. UPPGIFTER OM NÄRINGSIDKARE

Inteckningens belopp	Datum/dagboksnr	Innehavsanteckningens år/dagboksnr

Adressaten har under angivna dagboksnummer antecknats som innehavare av inteckningshandlingen.

.....

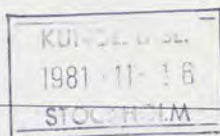
Postadress

Tel:

Statens offentliga utredningar 1981

Kronologisk förteckning

1. HS 90: Hälsorisker. S.
2. HS 90: Ohälsa och vårdutnyttjande. S.
3. HS 90: Hälso- och sjukvård i internationellt perspektiv. S.
4. HS 90: Utgångspunkter och riktlinjer för det fortsatta arbetet. S.
5. Ny arbetstidslag. A.
6. Översyn av lagen om församlingsstyrelse. Kn.
7. Lag om vård av missbrukare i vissa fall. S.
8. Översyn av sjölagen 1. Ju.
9. Enhetligt huvudmannaskap för högskolan. U.
10. Datateknik i verkstadsindustrin. I.
11. Datateknik i processindustrin. I.
12. Inrikesflyget under 1980-talet. K.
13. Närradio. U.
14. Reformerat kyrkomöte, kyrklig lagstiftning m. m. Kn.
15. Grundlagsfrågor. Ju.
16. Film och TV i barnens värld. U.
17. Industrins datorisering. A.
18. Minskat tobaksbruk. S.
19. Översyn av radiolagen. U.
20. Omprövning av samvetsklausulen. Kn.
21. Internationellt patentsamarbete III. H.
22. Sjukersättningsfrågor. S.
23. Tekniska hjälpmedel för handikappade. U.
24. Socialförsäkringens datorer. S.
25. Bra daghem för små barn. S.
26. Omsorger om vissa handikappade. S.
27. Omsorger om vissa handikappade. Sammanfattning, lagförslag, specialmotiveringar. S.
28. Turism och friluftsliv. Det centrala myndighetsansvaret. Jo.
29. Forskningens framtid. U.
30. Forskarutbildningens meritvärde. U.
31. Avtalsvillkor mellan näringsidkare. Ju.
32. Fluor i kariesförebyggande syfte. S.
33. Effekter av investeringar utomlands. I.
34. Fristående skolor för skolpliktiga elever. U.
35. Sjukresor. S.
36. Begravningsverksamheten. Kn.
37. Företags obestånd II. B.
38. Om hets mot folkgrupp. A.
39. Svenk krigsmaterielexport. H.
40. Prisreglering mot inflation? H.
41. Prisreglering mot inflation? Bilagor 1-6. H.
42. Prisreglering mot inflation? Bilagor 7-12. H.
43. De internationella investeringarnas effekter. I.
44. Löntagarna och kapitaltillväxten. Slutrapport. E.
45. Nya medier - text-TV, teledata. U.
46. Ändringar i förvaltningslagen. Ju.
47. Hyresgästinflytande på målning och tapetsering. Bo.
48. Telubaffären. Ju.
49. Den svenska psalmboken. Band 1. Kn.
50. Den svenska psalmboken. Band 2. Kn.
51. Den svenska psalmboken. Band 3. Kn.
52. Den svenska psalmboken. Band 4. Kn.
53. Stockholms kommunala styrelse. Kn.
54. Kooperativa företag. I.
55. Video. U.
56. Bibeln. Nya testamentet. U.
57. Djurens hälso- och sjukvård. Jo.
58. Samverkan vid uppgiftslämnande. B.
59. Datateknik i industriproduktionen. I.
60. Kooperationen i samhället. I.
61. Familjepensionen. S.
62. Familjepensionen. Sammanfattning. S.
63. Samhället och samlingslokalerna. Bo.
64. Våldtäkt. Ju.
65. Svenska kyrkans gudstjänst. Band 5. Kyrkliga handlingar. Kn.
66. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 3. Kyrkliga handlingar. Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, communion - aktuella liturgiska utvecklingslinjer. Kn.
67. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 4. Kyrkliga handlingar. Äktenskap och vigsel i dag - Liturgiska utvecklingslinjer. Kn.
68. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 5. Kyrkliga handlingar. Döendet, döden och begravningsgudstjänsten. Kn.
69. Pris på energi. I.
70. Äldre arbetskraft. A.
71. Prostitutionen i Sverige. S.
72. Att avveckla en kortsiktig stödpolitik. I.
73. Landskapsinformation under 1980-talet. Bo.
74. Från hyresrätt till bostadsrätt. Bo.
75. Länsrätternas målområde - administrativ tvåpartsprocess. Kn.
76. Företagshypotek. Ju.

Statens offentliga utredningar 1981

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Översyn av sjölagen 1. [8]
Grundlagsfrågor. [15]
Avtalsvillkor mellan näringsidkare. [31]
Ändringar i förvaltningslagen. [46]
Telubuffären. [48]
Våldtäkt. [64]
Företagshypotek. [76]

Socialdepartementet

Hälsa- och sjukvård inför 90-talet. 1. Hälsorisker. [1] 2. Ohälsa och vårdutnyttjande. [2] 3. Hälsa- och sjukvård i internationellt perspektiv. [3] 4. Utgångspunkter och riktlinjer för det fortsatta arbetet. [4]
Lag om vård av missbrukare i vissa fall. [7]
Minskat tobaksbruk. [18]
Sjukersättningsfrågor. [22]
Socialförsäkringens datorer. [24]
Bra daghem för små barn. [25]
Omsorgskommittén. 1. Omsorger om vissa handikappade. [26]
2. Omsorger om vissa handikappade. Sammanfattning, lagförslag, specialmotiveringar. [27]
Fluor i kariesförebyggande syfte. [32]
Sjukresor. [35]
Pensionskommittén. 1. Familjepensionen. [61] 2. Familjepensionen. Sammanfattning. [62]
Prostitutionen i Sverige. [71]

Kommunikationsdepartementet

Inrikesflyget under 1980-talet. [12]

Ekonomidepartementet

Löntagarna och kapitaltillväxten. Slutrapport. [44]

Budgetdepartementet

Företags obestånd II. [37]
Samverkan vid uppgiftslämnande. [58]

Utbildningsdepartementet

Enhetligt huvudmannaskap för högskolan. [9]
Närradio. [13]
Film och TV i barnens värld. [16]
Översyn av radiolagen. [19]
Tekniska hjälpmedel för handikappade. [23]
Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation. 1. Forskningens framtid. [29] 2. Forskarutbildningens meritvärde. [30]
Fristående skolor för skolpliktiga elever. [34]
Nya medier – text-TV, teledata. [45]
Video. [55]
Bibeln. Nya testamentet. [56]

Jordbruksdepartementet

Turism och friluftsliv. Det centrala myndighetsansvaret. [28]
Djurens hälsa- och sjukvård. [57]

Handelsdepartementet

Internationellt patentsamarbete III. [21]
Svensk krigsmaterielexport. [39]
Prisregleringskommittén. 1. Prisreglering mot inflation? [40] 2. Prisreglering mot inflation? Bilagor 1–6. [41] 3. Prisreglering mot inflation? Bilagor 7–12. [42]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny arbetstidslag. [5]
Industrins datorisering. [17]
Om hets mot folkgrupp. [38]
Äldre arbetskraft. [70]

Bostadsdepartementet

Hyresgästinflytande på målning och tapetsering. [47]
Samhället och samlingslokalerna. [63]
Landskapsinformation under 1980-talet. [73]
Från hyresrätt till bostadsrätt. [74]

Industridepartementet

Data- och elektronikkommittén. 1. Datateknik i verkstadsindustrin. [10] 2. Datateknik i processindustrin. [11] 3. Datateknik i industriproduktionen. [59]
Direktinvesteringskommittén. 1. Effekter-av investeringar utomlands. [33] 2. De internationella investeringarnas effekter. [43]
Kooperationsutredningen. 1. Kooperativa företag. [54] 2. Kooperationen i samhället. [60]
Pris på energi. [69]
Att avveckla en kortsiktig stödpolitik. [72]

Kommundepartementet

Översyn av lagen om församlingsstyrelse. [6]
Reformerat kyrkomöte, kyrklig lagstiftning m. m. [14]
Omprövning av samvetsklausulen. [20]
Begravningsverksamheten. [36]
1969 års psalmbokkommitté. 1. Den svenska psalmboken. Band 1. [49] 2. Den svenska psalmboken. Band 2. [50] 3. Den svenska psalmboken. Band 3. [51] 4. Den svenska psalmboken. Band 4. [52]
Stockholms kommunala styrelse. [53]
1968 års kyrkohandbokskommitté. 1. Svenska kyrkans handbok. Band 5. Kyrkliga handlingar. [65] 2. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 3. Kyrkliga handlingar. Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunion – aktuella liturgiska utvecklingslinjer. [66] 3. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 4. Kyrkliga handlingar. Akten-skap och vigsel i dag – Liturgiska utvecklingslinjer. [67] 4. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 5. Kyrkliga handlingar. Döendet, döden och begravningsgudstjänsten. [68]
Länsrätternas målområde – administrativ tvåpartsprocess. [75]

KURDL. B. UL.

1981-11-16

STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-006403-0
ISSN 0375-2550X